

IJA # 1685

ספר עין יעקב חלק ב

Sefer 'En Ya'aqov Heleq Bet

Ibn Ḥabib, Jacob ben Solomon

Vilna, 5696 (1936)

Handwritten text in an oval, possibly a name or title, written in a cursive script.

Handwritten text in an oval, possibly a name or title, written in a cursive script.

Handwritten text in an oval, possibly a name or title, written in a cursive script.

Handwritten text in an oval, possibly a name or title, written in a cursive script.

Handwritten text in a rectangular box, possibly a name or title, written in a cursive script.

עץ יעקב

מלך נון עץ של משפחה נקובים
בשער השני חלק ב ווילנא
בדפוס והוצאת ראם

willno Ram

12345678910 11 12 13 14 15

ספר
עין יעקב

כולל

אגדות ומדרשים מכל הש"ס תלמוד בבלי
גם לקומי אגדות ומדרשים מן תלמוד ירושלמי

אס"ם וקבצם הרב הגאון החכם הכולל

מהר"ר יעקב ב"ר שלמה ן' הכיב ז"ל.

ונספחו עליהם מאמרי האגדות אשר נוספו בספר בית יהודה,

ועליהם כלו

- (א) פירושי רש"י (בשלמות) מאת רבינו שלמה יצחקי ז"ל.
(ב) לקומי מהרש"א מס' הרושי אגדות לרבינו שמואל אידלש ז"ל.
(ג) פתח עינים חדושים נחמדים מהגאון המובהק המקובל האלהי
החסיד מהר"ר חיים יוסף דוד אזולאי ז"ל.
(ד) חדושי מהר"ץ להגאון החכם המבקר מו"ה צבי הירש חיות ז"ל.
(ה) לקומים מתשובות גאונים קדמונים מס' שערי תשובה, ומס'
המפתח לרבינו נסים גאון ז"ל (הוצגו בסוף כל חלק).
(ו) אור חדש באור הדרש ונפלא על אגדות ירושלמי.
ושלשה מאורות גדולים יאירו בראש הע"י על דרכי האגדות, הכוונ
(ז) מאמר על הרשות חז"ל בכלל, לרבינו אברהם בן הרמב"ם ז"ל.
(ח) כללי הדרושים והאגדות מספר שלי"ה הקדוש.
(ט) מבוא האגדות מספר מבוא התלמוד למהר"ץ חיות ז"ל הנ"ל.
(ויתר הענינים והמעלות שנתחדשו בו הנם נזכרים בחקירת המדפיסים).

ווילנא

MADE IN POLAND
PUBLISHED BY „ROM“ A/S.
WILNO.

מסכת פרק ראשון סוכה

א [דף ט] תניא רבי יוסי אומר מעולם לא ירדה שכונה למטה (מעשרה) ולא עלה משה ואליהו למרום שנא' (תהלים קטו) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם • ולא ירדה עיניו למטה והכתיב (שמות יט) וירד ה' על הר סיני • למעלה מעשרה טפחים • והכתיב (זכריה יד) ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים • למעלה מעשרה טפחים • ולא עלה משה ואליהו למקום הוא כתיב (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים למטה מעשרה ירה והכתיב (מ"ג ב) ויעל אליהו במ רה השמימה • למטה מעשרה • והכתיב (איוב כו) באחו פני כסא פרשו עליו עננו (שנא פ' ר"ע וע"ש מהר"ם) ואמר רבי תנחום מלמד שפירש שרי מזיו שכונתו ועננו עליו [למטה מעשרה] מכל מקום מאחו כני כסא כתיב דאשתרבוני אשתרוב ל ה כסא עד עשרה ונקיט ביה :

ג תני רבי הנינא כל הכלים שעשה משה נתנה בהן תורה מדת אורכן ומדת רחבן ומדת קומתן כפורת מדת ארכה ומדת רחבה נתנה ומדת קומתה לא נתנה צא ולמד כפחות שבכלים שנא' (שמות כה) ועשית לו מסגרת טפה טפה מה להלן טפה אף כאן טפה :

ד ע"כ ומאי כרוב א"ר אבהו כרביא שכן בבבל קורין לינוקא רביא א"ל אבוי אלא מעהה דכתיב (יחזקאל י) פני האחד פני הכרוב פני השני פני אדם היינו כרוב אדם אפי רברבי ואפי זוטרי :

ה [דף טז] מתני' סוכה ישנה ב"ש פוסלין וב"ה מבשרין : גמ' מאי טעמא דב"ש אמר קרא (ויקרא כג) חג הסוכות שבעת ימים לה' סוכה העשויה לשם חג בענין ובה' ההוא מיבעי לדרבב ששת דאמר רב ששת משום ר"ע מנין לעצי סוכה שאמורים כל שבעה ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה' ותניא ר' יהודה בן בתירא אומר בשם שהל שם שמים על החגיגה כך הל שם שמים על הסוכה שנאמר (סס) חג הסוכות

ר ש"י

למעלה מעשרה טפחים • הירואל לחג שלשים יום ולא פירש שהיא לשם חג : הוא : שפירש שרי מזיו • ב"ש פוסלין • דבעו סוכה לשמה וזו שכונתו • פרשו נוערין קא דריש : סתם עשית ואלו חזק שלשים לחג הוא מדת קומתה לא נתנה • מדת עוביה היא כיון דסוללין בהלכות החג קודם החג ל' קומתה שריה היתה לארון ככסוי תיבה : וזו סתם העושה לשם חג הוא עושה מסגרת טפה טפה כעין לבזבזן סביב הסולחן : אבל קודם ל' יום כחמה ללו לחג : היינו פני כרוב היינו אדם • הלא עשיתם • וב"ה מבשרין • דלא בעינן סוכה לשם חג : שום ולמה הלוקס כההו ומשני • עולם כוכה לשם חג • דכתיב סוכות לה' לשם כרוב גמי פני חיוק הס וזו חלוקס פני מלות המלך : על החגיגה • שלמי חגיגה אדם פני רברבי פני הכרוב פני זוטרי : שם שמים חל עליהם לאוסרם עד לאחר סוכה ישנה • כדמפרש שעשה קודם הקמתה חיומין דזכו בהו בחר הכי

נה"ך היות

רש"י ד"ה ב"ש פוסלין ובתוך שלשים סתם העושה לשם חג עושה • בנות רש"י כסו דאמרינן פ"ק דבבב"ג ע"ב דגבי' זבחים פתחא כשר משום דסתמא לשתא קאי • ה"ן תוך שלשים יום השרה הסוכה בין דשואלים בהל' החג שלשים יום עומדת בסתם י"ע מצוה :

סוכה פרק ראשון סוכה דנו

הסוכות שבעת ימים לה' מה חג לה' אף סוכה לה' : ב [דף יד] אמר רבי אלעזר (הכני' וע"ש מהר"ם) למה נמשלה תפלתן של צדיקים בעתה לומר לך מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן כמקום למקום אף תפלתן על צדיקים מרפכת מדותיו של הקב"ה ממדת רחמנות למדת רחמנות :

היטן פרק שני

א [דף כג ע"ב] במשנה העושה סוכתו בראש הענלה או בראש הספינה כשירר : גמ' [דף כג] מני מתני' ר"ע היא דתניא העושה סוכתו בראש הספינה ר"ג פוסל ור"ע מבשרי • מעשה ברבן גמליאל ור"ע שהיו באין בספינה עמר ר"ע ועשה סוכה בראש הספינה למחר נישבה הרוח ועקרתה אמר לו ר"ג עקיבא היטן סוכתך :

ב [דף כה] והעוסק במצוה פטור מן המצוה מהבא נפקא מהתם נפקא דתניא (במדבר ט) ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וגו' אותם אנשים מי היו נושאי ארונו של יוסף היו דברי ר' יוסי הלילי ר"ע אומר מישאל ואלצפן [היו] שהיו עבוקים בגדב ואביהוא ר' יצחק אומר אם נושאי ארונו של יוסף היו • כבר היו יכולין ליטוהר אם מישאל ואלצפן היו • יכולין [היו] ליטוהר אלא עסוקים במת מצוה היו עהל שביעי שלהן להיות בערב הפסח שנאמר (סס) ולא יכלו לעשות הפסח

ר ש"י

משולחן גבוה כעד הנוטל פרס : חג • אותו היום נטל עשר עטרוח וכו' מחו חגיגה : למה נמשלו לו • דכתיב ויעטר כדב ואביהוא הלך מ"ח ועד הפסח היו יכולין ליטוהר וקרא אמר ולא יכלו ונשמי פטור מן המצוה מהבא נפקא • משעבדך • עשרה חדשים ויותר שלא נשאוהו [משחנו] בבינתך : ויהי חמשים • בפסח מדבר קרא בשנה השניה ליצאת ממצרים • ה"ג בבב"ה ספרי ר"ע אומר מישאל ואלצפן היו שנטמאו כדב ואביהוא רבי יצחק אומר אם נושאי ארונו של יוסף היו יכולין היו ליטוהר ואם מישאל ואלצפן היו יכולין היו ליטוהר אלא מי היו עמאי מת מצוה היו שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח שנא' ולא יכלו וגו' : אם נושאי ארונו של יוסף או מישאל ואלצפן היו יכולין ליטוהר • שהרי בחדש בנין הוקס המשכן ופני לו שרף אלעזר את הפרה שיו על עמאי מת שבהן לעשות ספתייהן בעהרה כדאמרין במסכת גיטין שמונה פרשיות נאלמו ביום שהוקס המשכן ופרה אדומה אחת מהן ובחדש בנין הוקס המשכן והוא שמיני למלוהים כדקיימא לן (שנא פז)

הפסח ביום ההוא ביום ההוא אינם יכולין לעשות הא למחר יכולין לעשות: [97 ט] ת"ר אוכלין אכילה עראי הוין לסוכה ואין ישנין שינת עראי הוין לסוכה מ"ט אמר רב אשי [גזרה] שמה ירדם א"ל אביי אלא הא דתניא ישן אדם שינת עראי בתפילין אבל לא שינת קבע ליהוש שמה ירדם אמר רב יוסף ברביה דרב עילאי במוסר שינתו לאחרים מתקוף לה רב משרשיא ערבך ערבא צריך אלא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן במניה ראשו בין ברכי עסקינן רבא אמר אין קבע לשינה:

[97 ב] שאל אפטרוכוס על אגריפס המלך את רבי אליעזר כגון אני שאיני רגיל לאכול אלא סעודה אחת ביום מהו שאוכל אכילה אחת ואפטר א"ל בכל יום ויום אתה ממשך כמה פרפראות לכבוד עצמך ועכשיו אי אתה ממשך פרפרת אחת לכבוד קונך: ג ס"ג ר"ג רבנן רבנן מעשה ברבי אלעאי שהלך להקביל פני רבי אליעזר רבו ברנל בלוד. אמר ליה אלעאי אינך משובתי הרגל שהיה רבי אליעזר אומר משבחה אני את העצלנים שאין יוצאין מבתיהן ברנל שנא' [דכריס טז] ושמתח בהגך גוי' איני והאמר ר' יצחק מנץ שהיב אדם להקביל פני רבו ברנל [קט רגל דלא גנע מחודש דכתיב כהיה כקרא מהרש"ה] שנאמר [מ"ד ד] מדוע את הולכת אליו היום לא רודש ולא שבת

ר ש"י

א"יך לךך לדחמה מפני חמורה העמידה יפח בהן ולאו משום איסור סינה כי נייס לבוא: ש"מא ירדם: ש"מא חתופינו סינה פורחא לא חתי ליה הפחה: אפטרוכוס ויטן קבע: אבל לא שינת קבע: מל אגריפס: ממונה על שלו ורבי ביתו ש"מא יפח בהן: מוסר שינתו לאחרים: סקורין חקל"ק: מהו שאוכל סעודה אומר לחבירו אם ארדם העירני: ערבך אחת ביום: בסוכה ואפטר: פרפראות: ערבך לךך: ש"מא חף הוא יסכך ויטן: מני מעדנים הפותחים את בני מעיים בין ברכי: דודאי לא ירדם: רבא אמר: לש"מא ירדם לא חייטין הלכך בתפילין שרי וסוכה היינו טעמא דאיסור סינה ערלי לפי שאין קבע לשינה ואין בה חילוק בין קבע לערלי לענין סוכה שאין אדם קובע עלומו לשינה שפעמים שאלו אלא מהמנסה מעט ודיו ככך הלכך ו הוא שינתו ונבי תפילין דטעמא ש"מא כהר"ן חיות

ביום ההוא אין יבולים וכו' עין רש"י ש"מא עצמם שבעה ימים קודם פסח ואע"פ שמוציא זו תעבב אכילה פסחיהן שמע מינה עוסק במצוה פסח מן המצוה ומכאן כ"ל הרמב"ם הוציא דבריו פ"ו מהל' ק"פ ה"ב דאין שוחטין וזורקין על ש"מ אפילו אחר ששבל והוח: דאם כשיטת הרמב"ם שם תוס' [פסחים ז' ע"ג] דכאן באמת אם מהרו עצמם היו יכולין לעשות הפסח ורק מקרה קרה ששהו קודם שישאו קודם ע"ש א"כ אין מביא ראיה מכאן דעוסק במצוה פסח מן המצוה מדממאי עצמם ז' ימים קודם הפסח: הרי היה השעה מכוונת שיכולין לשהר עצמם לאכילת פסח: ולא נוחה ע"י שומטתן מצוה אכילת פסח: ורק מקרה קרה להם ע"פ ששהו עליהם והם בשעה ש"מא ז' ימים קודם לא ידעו זאת ויקרה וזאת ופני זה ברשות ש"מא עצמם: וצריך עיון גדול ועיון ריב"ב מ"ש בסוגיא זאת:

שבת מכלל דבחודש ושבת מייחייב אדם להקביל פני רבו: לא קשיא הא דאזיל ואתי ביומיה הא דאזיל ולא אתי ביומיה:

ך ס"ג רבנן רבנן מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון בסוכתו של ר' יוחנן בן [רבין] אלעאי בקסרי ואמרי לה בקסרין הגיע הכהה לסוכתו א"ל רבי מהו שארודש עליה סדון א"ל אין לך כל שבט ושבת מישראל שלא העמיד ממנו שופט: הגיע חמה לחצי הסוכה א"ל מהו שאפרוש עליה סדון אמר לו אין לך כל שבט ושבת מישראל שלא יצאו ממנו נביאים ושבת יהודה ושבת בנימין העמידו מלבים על פי הנביאים הגיע חמה למרגלו וזו של רבי אליעזר נטל רבי יוחנן בן אלעאי סדון ופירש עליה הפשיל ר' אליעזר טליתו [עליו] [לאחוריו] ויצא לא מפני שהגלגלו בדברים אלא שלא אמר דבר שלא שמעו כפי רבו:

ר ש"י

וארובה: הא דאזיל ואתי ביומיה ומשמת סמחה התג עם אשמו חייב להקביל פני רבו כגון עיר שבתוך החמס או ע"י עירוב: ששבת בסוכתו של רבי יוחנן וכו' לקמן פריך הא אמר ר"א משבחה הני אה העללנין: מהו שאפרוש עליה סדון ללל שלא [תפסוס] [תסחפך] השמש מי איסור משום מוסף על אהל ערלי ששבת או לא: אין לך כל שבט וכו' השיאו לדבר אחר כדקאמר לקמן שלא אמר דבר שלא שמעו מפי רבו: יעילא העמיד שופט ומוסיע ישראל אותן שהיו משמת יהושע ועד שמואל שמתח את שאלו למלך יהושע ונאפרים אהוד מצנימין גדעון מנשה הני מצני רחל שמשון מדין ברק מוקדם מיהודה עלי מלוי חולט מיששכר אלון הזבולני מזבולן אלו מפורשים אבל עתניאל ויפתח ושומרן ויחזק ועדוד לא מלאחי מפורס: הגיע חמה ומתקרבת אללם: מלבים על פי נביאים: שאלו ודוד ע"פ שמואל: ויצא: שלא יאמרו הסור את הדבר: לא מפני מהר"ן חיות

רש"י ד"ה שלא העמיד שופט אבל עתניאל ושומרן ויפתח ויחזק ועדוד לא ידעתי: גם אלו החמישה ידענו מפתח ארצם: וכן מביאר בילקום שופטים קאפי"ד בשם מדרש תרשא: וז"ל סבל השבטים יצאו שופטים ומלכים חוץ משבט שמעון לא קם לא שופט ולא מלך: בשביל החטא שעשה זמרי: עתניאל מיהודה ויפתח יריד מישבט מנשה חיינו מפני שהיה מלמד בחלק מנשה עברון מאפרים חיינו מפני שנקבר בפרעתן באפרים ע"ש וע' אברבנאל בהקדמתו לשופטים שהתעורר בזה מעצמו כמו שגזר רש"י על ברק שהוא מנשתי: מפני שרד בקדש נפתלי: כן נגזר על השאר וכוון לדברי הילקום: ועוד הוסיף על שגזר כיון שהיה בן ענת ועניתית היתה עיר הכהנים כמו שיריענו מירמיהו: כן זה כהן היה ע"ש ע"י עוד כי לפני מהר"ן אברבנאל היתה לפניו גירסת רש"י ומשמעו גז ואשר לא מצאתי מפורש בהשפעת שם ראוון מה שנמצא לפניו ע"ש: ובספרי הארבות:

ר"ג (ח"א) ר"ג

ה' [דף קח] ת"ד מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון ושאלוהו ל הלכות בהלכות סוכה שתים עשרה אמר להם שמעתי ושמונה עשרה אמר להם לא שמעתי רבי יוסי ברבי יהודה אומר חילוף הדברים שמונה עשרה אמר להם שמעתי שתים עשרה אמר לא שמעתי אמרו לו רבי כל דבריך אינן אלא מפי השמועה אמר להם הוקקתוני לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי (אמר להם) מימי לא קרמני אדם לבית המדרש ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עכאי ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי ולא שחתי שיחת חולין ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי לעולם :

ו [דף קיא] אמר רב אחא בר אדא אמר רב המנונא אמר רב מנין שאפי' שיחת[תלמידין] חכמים צריכה תלמוד שנא' (תהלים ה) ועלהו לא יבול • [דף כו ע"ב] אמר רב אסי אסור לאדם לישן ביום יותר משינת הסוס וכמה שיתין נשמי • [דף קה] אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי מימיו לא שח שיחת חולין ולא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא קרמנו אדם בבית המדרש ולא הניח אדם בבהמ"ד ויצא ולא הרחרח במבואות המשונופות ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם ולא אמר הגיע עת לעמוד מבהמ"ד חוץ מערבי פסחים וערבי יום הכפורים וכן היה ר' אליעזר תלמידו נוהג אחריו :

הנו

לקומי מהרש"א

הוקקתוני לומר וכו' • היינו אגיד לכם מדותיו וזו אחת מהן כפירש"י וגם שכל אלו מדות קבל מרבו ריב"ז כדמוסיק ור"ל תלמידו היה נובג אחריו מ"ט המדות לא שמען מרבו אלא ראה שנהג כן ונבג גם הוא כן : ריב"ז מיימי כו' • כל אלו מדות דהשיב נגעין בלימוד תורה ושאלתי בלא תפילין כי הוא כתר תורה כמ"ט בקידושין ס' האומר ופרשיותו ד' מורים על לימוד תורה וזה אכ לכולן שנאמר וליצטרן בין עיניך לשמען תהיה תורת ה' גו' • ואמר : ולא היה כהנהג במבואות כו' ר"ל א"ע שיהיה התורה שגורה כל כך בפיו ובלבו היה נובג מלמדה כמבואות כו' • ואמר : ולא מלאו אדם יושב ודומם כו' • גם שהיה אפשר בלמוד עיוני עיקרה בגירסא שהיא שגורה בפיו ולא התעבה כדלחייקן במתן מקומות : ואמר : ולא פתח אדם דלת כו' • שהוא היה מקרב עלמו אל הפתח דכתיב דמיון היה קנאה וביטול מורה היוו מהן יפתח לחבריו הנאים והאמונתן נמי דלא פתח עינים

אמרו על ריב"ז מיימי לא שח שיחת חולין וכו' • ה"ל ד' דעות כחך כן על רב ומר"ן כ"ח כחך והכא אמרין על רב ריב"ז אכל על רב לא ידע מקומו ואין ספק דהתב"ס מלא כן כו"ל אכל ח"ק דמנו לרב עבר קדושות והביאם ס' יוחסין וכן ראיתי כס' ספרים לרש"י כ"י ולא מנו הא דלא שח שיחת כניולה ומ"ט כתיב מקום שמואל סוף ס' ס"ה אין דבריו מתאווים מ"ט נהגותו ה"ס כס"ד •

ו [דף רנב] רבנן (ס' י"ג וע"ט מהרש"א) שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן ל' בהם ראוין שתשרה שכניה עליהם כ שה רבינו ול' מהם ראוין שתעמוד להם חמה כיהושע [בן נון] וכו' מרם בינונים גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל וקטן שבכולן ריב"ז אמרו עליו על ריב"ז שלא הניח מקרא משנה תלמוד הלכות והגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלות וחמורות וגזירות שוות תקופות וגימטריאות שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים ושיחת דקלים משלות כובסים משלות שועלים דבר קטן ודבר גדול • דבר גדול מעשה מרכבה ודבר קטן הייות דאביי ורבא לקיים מה שנאמר (משלי ה) להנחיל אודהי יש ואוצרותיהם אמלא ובי מאחר שקטן שבכולם כך גדול שבכולם עאכ"ו • אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל שבשעה שהיה יושב (ושונה) ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו באויר מיר נשרף :

רש"י

לקומי מהרש"א

לאכול מבעוד יום : משנה • כגון • הניח רבי יוחנן בן זכאי להפסיק שומר על משנה וברייתא של ששה סדרים ומורה הפתח שלא יסול סכר ויפסעכ מלכנס מן שתי כהנים וספרי : תלמוד • זו היא סכרא

שהיו תנאים אחרונים מדקדקים בדברי הראשונים הסתומים לפרשם וליתן להם טעם כמו שעשו האמוראים לאחר התנאים שפירשו דברי התנאים שלפניהם וקבעו להם גמרא ואזן דקדוקים שבימי התנאים היה נקרא תלמוד : הלכות • הלכה למשה מסיני • כגון גוד ולבד ודופן עקומה שיעורין חלוצין ממילין עשר נטיעות ערבה ויסוד המים : ודקדוקי תורה • רבוי אופיות שפחים (לדקדק) לדרוש בהם ריבוי • ומיעוטן כתיבת האזרח להוציא את הנשים שדקדקה תורה בלשונם לכתוב אות ימירה ללמדו : דקדוקי סופרים • שהוסיפו לדקדק אחר מעשה הכריות ולהחמיר לעשות סייג ואזנים לתורה וגזרו גזרות להרחיק האדם מן העבירה ודכוותיה בכבודו גר בעל לקבל דברי תורה עליו מוז מדבר אחד אין מקבלין אותו רבי יוסי ברבי יהודה אומר אפי' דקדוק אחד מדקדוקי סופרים : קלים וחמורים • דברים הלמדים בק"ו שניתנו לדון מעלמם לכל אדם ולא פירשו כולן בסווי : וגזירות שוות • דברים הלמדים בגזירה שיהי : תקופות • השבון הלך חמה ולבנה : גימטריאות • דברים הלמדים בלשון גימטר' כגון ששך צבל בא"ח צ"ס כפדים לב קמי בא"ח צ"ס (מקרא הוא על יושבי לב קמי והיינו כשדים) סהלא מנון בא"ח צ"ח • וכן לפי מנין האותיות כגון סהס מזירות שלשים יום מקדוש יהיה יה"ה בגימטריא תלתין הוא : שיחת מלאכי השרת שיחת שדים שיחת דקלים • לא ידענא מאי היא : משלות כובסים משלות שועלים • דבר חכמה שיסדו קדמונים לתת אמתלה לתלמידיהם ולחיותם ולחיות אחרים ככובסין וכשועלים כגון [סנהדרין ל"ט] מאזני נדק אבות יאכלו בוסר ולדיק מלרש נחין (ובימי האמוראים נשתכחו) : הויות דלכוי ורבה • כל איבעיא להו ללכוי ורבה הוה מספקא ליה ובכולן נחן את לבו ונתן בהם טעם' ובימי אמוראים נשתכחו : נשרף • שהיו מלאכי השרת סביביו ומתקצלים לשמוע תורה מפיו :

מהר"ן חיות

דבר קטן היות דאביי ורבא • עי' רמב"ם ספ"ד מהלכות יומי התורה ודברי הכ"מ בשם ר"א מרזי :

רש"י ד"ה שיחת דקלים ומלאכי השרת לא ידענא מה הוא • עי' הקדמת הרמב"ם לפי המשנה שכ' דבשלמה שנאמר בו וידבר על הארץ אשר בלבנתו היינו שהכיר סבבם • עי' רשב"ם ב"ב קל"ד דגם כאן נכלל לפרש דריב"ז הכיר סבבם של מלאכי השרת ישרים ודקלים ועי' דברי הרשב"א כאן בעי' :

ס ע"ג [תנן] רבנן תשבו כעין תדורו מכאן אמרו כו' ומטייל בסוכה ומשנן בסוכה] איני והאמר רבא מקרי ומתני במטללתא ותנווי בר מטללתא לא קשיא הא במדרס הא בעיוני [דף כג] כי הא דרבא ורמי בר חמא כי הווי קיימי מקמיה דרב חסדא פרחמי בגמרא בהדי הדדי והדר מעייני בסכרא :

ח ס תנו רבנן בזמן שהחמה לוקה סימן רע לכל העולם כולו משל למה הרבר דומה למלך בעיר דם שעשה סעודה לכל עבדיו והניח נגס לפנידם כעס המלך עליהם ואמר לעבדו מול פנס מפניהם והושיבם בחושך . תניא רבי מאיר אומר בזמן שינאורות לוקין סימן רע לשונאיהם של ישראל מפני שמלומדין במכותיהם משל לסופר שבא לבית הסכר ורצועה בידו מי דואג מי שרגיל ללקות בכל יום הוא דואג . ת"ר בזמן שהחמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים לבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל משום שישראל מונין ללבנה ועובדי כוכבים לחמה . לוקה במזרח סימן רע ליושבי מזרח במערב סימן רע ליושבי מערב באמצע הרקיע סימן רע לכל העולם כולו . פניו של חמה דומים לדם חרב בא לעולם . לשק חיצי רעב בא לעולם . לזה ולזה חרב וחיצי רעב באים לעולם [לקה] בכניסתו פורענות שוהה לבואי ביציאתו פורענות כמזרות לבוא לעולם . ויש אומרים חילוף הדברים . ואין לך

לקוטי מהרש"א

מי שרגיל ללקות כו' . ר"ל דהיינו אותו שיש מקרא שכתב בידו לב ללמוד ולא למד אבל מי שאין בידו ללמוד אין משגיחין בו להקנות אם אינו לומד . כן יראה ל"ג ימים הסוים ללמד מנהג וחס' שהיה סכרא לערוה ולשקן וכן שמעתיא דאמוראי שאין צוהת חלא מכלל דקדוקים שה' למדין מתוך דברי המשנה דמדמו מלחא למתחא : בר ממטללתא * אם ירעה דמנעטר הוא ומנעטר פטור מן הסוכה והאור יפה לו להרכיב דעתו קס"ד הגויי היינו משקן : ו' א' למיגרס וכו' . כלומר חרי גוויי שינון הוי למיגרס גמרא הברורה לו ככר והיינו שמעתא לריך סוכה והיינו משקן : לעיוני . בר ממטללתא : כי הא וכו' . דשמעתא איכא נמי ריהטא בלא עתתא וחיכא עיון בערתא : כי הווי קיימי מקמיה דרב חסדא . פטר דאגמריהו שמעתתא : ברהמי בגמרא * מה שמעו מפיו דבר פלוני אסור דבר פלוני מותר והדר מעייני מה שמעו של דבר וחס' יש להשיב כלום : ודגוח פנס' : ליגמרא בלע"ז . והושיבם בחושך' כך כשהחמה לוקה אינה מאירה כל כך : מפני שמלומדים במכותיהם . כל מיני קללה ופורענות הבאים לעולם יש להם לישראל לדאוג יותר משאר עובדי כוכבים מפני שהם רגילין ללקות יותר מכולם לפיכך יש להם לישראל לדאוג ולומר לא בא סימן זה אלא בשבילנו : משל לסופר . מלמד חינוקות : ורצועה בידו * לבכות : מי דואג * איזה מהן ירא אותו הרגיל ללקות : לוקה במזרח * בצוקר כשהחמה במזרח : באמצע הרקיע * בחגות היום כשעומדת צרחה כל חס' : לשק * עמי מנוחה של עינים וכו' דומה לחסור : חצי רעב * משחירין פנים : לקה בכניסתו בשקיעה * ביציאתו * זריחה : לקה בכניסתו פורענות שוהה לבוא * כדרך ששוהה הסימן להראות עד כלות היום : ביציאתו פורענות ממהרה לבוא * [כדרך שמיכה הסימן לבוא] : וי"א חילוף הדברים * לקה בכניסתו ערביה פורענות ממהרה לבוא שזכו הסימן כשם שאין לו שהוה לשמש ציוס שסומך לשקיעתו הוא כך אין

כל אומה ואומה שהיא לוקה שאין אלהיה לוקה עמה שנאמר (שמות יב) ובכל אלהי מצרים אעשה שפטי . ובזמן שישראל עושין רצונו של הקב"ה אין מתיראין מכל אלו שנאמר (יחזקאל) כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תתחוו כי יחתו הגוים מהמהי עובדי כוכבים יחתו ולא ישראל יחתו :

ט ס ת"ר בשביל ד' דברים חמה לוקה . על אב ב"ד שמת ואינו נספד כהלכה ועל נערה המאורסה שצעקה בעיר ואין מושיע לה ועל משכב זכור ועל שני אחים שנשפך דמם כאחד . ובשביל ארבעה דברים מאורות לוקין על כותבי פלסתר ועל מעירי ערות שקר ועל מגדלי בהמה דקה בא"י ועל קוצצי אילנות טובות . ובשביל ד' דברים נכסי בעלי בתים נמסרין למלכות . על משהו שמרות פרועים ועל כלוי ברבית [סע ע"ב] ועל שהספיקו בידם למחות ולא מוחו ועל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין [אמר רב] (ו) בשביל ארבעה דברים

נכסי

לקוטי מהרש"א

אין לומדין יש להם לדאוג ביותר : שאין אלהים לוקה עמה כו' . לפיכך לא שייך כ"ג הכא . ויראה לפרש דקאי אדלעיל דחמה לוקה סימן רע לעובדי כוכבים לפי שהם מאמינים בשמש כמ"ס וראית את השמש גו' אשר חלק ה' אותם לכל העמים וגו' דהיינו לאלהות שלא מנעם מלשנות אלהיהם וע"כ אם האומה לוקה גם החמה לוקה עמה שנאמר ובכל אלהי מצרים וגו' וע"ז אמר ובזמן שישראל עושין רצונו של מקום אין להם לישראל מאורות השמים שלא יתנו להם לאלהות אבל יש להם לישראל מעוותותיהם אם אין עושין רצונו של מקום והיינו ע"ד איתן האגשים שעושין להם לבא השמים לאלהות אל תלמדו לעשות כמעשיהם כי הם יחתו שעובדים אותם ואלהיהן לוקה עמם ואין ישראל יחתו כי ה' הוא אלהיהם :

על ד' דברים חמה לוקה על אב"ד שמת כו' . עין פ"ט ויראה במקלות מהם יש לתת טעם כי האב"ד דומה להמה שמאיר לכל בתורה וע"כ משם שהיה אב"ד אמרו בו פניו כפני חמה : ועל עכר כו' . דהיינו שהיה כבוד לכל כשמש תקפתה ולא היה מושיע להם : על משני שערות פרועים * ופ"ט כ"ד לגבות פנס אהרת עכ"ל . יש לדקדק דהא ודאי גולה גמורה ולא היה לו לומר על משני חלא על הגויין שערות פרועין וכן מלוי ברבית איכור גמור הוא . ואמר : על שהיה סיפק בידם למחות כו' . ופ"ט במה כהמה אמר כיס בידו למחות כו' שהיה נחפס על כל העולם כולו ואמר : פוסקי צדקה כו' . הרי זה עובר בכל ואל דברו וגו' . ויראה לדקדק בכל זה דקטע בעלי בתים דהיינו עשירים ומאמינים ואין ת"ח ואין משחין שערות פרועין לגבות כסן שנית דהא דעיי דגול גמור

נכסי בעלי בתים יורדין לממון על כובשי שכר ועל עושקי שכר שכיר ועל שפורקין עול מצואריהון ונוחנין על חבריהון ועל גסות הרוח ונסות הרוח כנגד כולם אבל בענוים כתיב (מסילס לו) וענוים יירשו ארץ (נצד מטעי מעשה ידי להתפאר) והתענגו על רוב שלום:

לולב הגזול פרק שלישי

י (דף ל) אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מאי דכתיב (ישעיה סא) כי אני ה' אוהב משפט שונא גזל בעולה משל למח"ד למלך בשור דום שהיה עובר על בית המכס אמר לעבדיו תנו מכס למוכסים אמרו לו עבדיו אדונינו המלך כל המכס שלך הוא אמר להם ממני ילמדו עוברי דרכים שלא יבריחו עצמן מן המכס ואף הקב"ה כך אמר כי אני ה' אוהב משפט וגו' ממני ילמדו בני יבריהו עצמן מן הגזול איתמר נמי אמר רבי אמי יבש פסול מפני שאין לו הדר גזול פסול מפני דהוה [ליה] מצוה הבאה בעבירה:

יא (שם ע"ג) אמר רב מריון אמר רבי יהושע בן לוי ואמרי לה (פ' טוין) פסין וע"ש מהרש"א) תני רבה בר כרי משום ר' יוחנן בן זכאי שתי תמרות יש בני בן הנם ועולה עשן מביניהם וזו היא ששנינו ציני תר הברול כשרות וזו היא פתחה של גיהנם:

לקוטי מהרש"א

דף ע"ג

פחתוה לעניים ולחן נוחין לממון שפעמוןין וכלים מחליקים כובשי וכו' שמדחה בלך ושוב עושק לגמרי גזל שכרו ועל כפי הכוח שמחנאין ומשתררין על אחיהם מחמת עשרת(תם): כתיב אוהב משפט שונא גזל בעולה בעולות שאחס מביאים לי חלי שונא אח הגזל שאחס גזלים לוחם ואש"פ שהכל שלי ואף מתחלה שלי היטה שתי חמרות שני דקלים: בגי בן הנס סמוך לירושלים וזו היא ששנינו בתשנה ראשונה שפסק זה: ציני תר הברול ציני דקלים: בשרמים לולבים שלהם ואף ע"פ שעלים שלהם קטנים מהל ולינס

סוף אכל משקין אותן שש לו שם דין ודברים עם טלום ורובל לנהק בזה הסדר לעטון מגו ודבר זה ציני בעלי בתים לאו אלוסור סוף אכל אח"כ בזה דליסורא אוכל משום אל לשקן כאלהן וגו' שמה ימות ויפול שטר זה לפני יומיו ויגבו בו פנים ומלוי כרית דקאמר נמי כל בעלי בתים שסא אינן יודעין להוות מעותיקן כהיתר בעיסקא או בדרך אחר של היתר ועל שתי סיקן בודס למות כו' איורי נמי בעלי בתים מנהיגים שיש פירס למות ואינו ביד ח"ח ויפסיק דקס כריבים סיניו שבעלי בתים מנהיגו בקהלה ופוסקין דקס מרובם ואין נוחין כולם שאומרים שלא היה דעת לך אלא בעיני אחריס שיתנו נדבות כראוי ויודים לעמיון ס' בערוך לעמיון לאור המלך ע"ש ונראה דה"ל בעלי בתים השפירים ומנהיגים ומשתררים ומתנאים על אחריס כפרס"ו וסיניו דמיק ונסות הכוח כנגד כולם כמ"ש לגבי המלות ותלמוד תורה נסכות היות מביא לאלו בעלי בתים להכי דברים שס' כובשי שכר כפרס"ו שמדחה בלך ושוב ששורב בבל תשעה כדלמתיקן פק המקבל דמסוך גאותן דוחין השכירים בלך ושוב שאין לי פסלי להטעק בך עתה ועושקי שכר שכיר פרס"ו גזל שכרו עכ"ל הוא דחוק פ"ב סוף ל"ס למימד גזול ר"ל דלא תעבוק שכר שכיר מוקמיק לה תס דלמי משלם לכר בזמנו דהיינו שכיר יום כל הילס ושכיר לילה כל היום וזו ודאי ג"כ נא לנס מתוך גאותן לרשות השכירים מלאם לנס בזמנם ואמר על שפורקין עול כו' סיניו ממש מתוך גאותן שכירים נדעיהם כאלהים יאול עליק עול מנהיגים:

לולב הגזול פרק שלישי סוכה

[דף לו ע"ג] מתני' והיכן היו מנענעין בהודו לה' תחלה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא דברי ב"ה ב"ש אומרים אף באנא ה' הצליחה נא אר"ע צופה הייתי בר' גורבי יהושע שכל העם היו מנענעין בלולביהון והם לא נענעו אלא באנא ה' הושיעה נא:

[קודם איתא בגמרא הדין קל שמי הלחם וכצמי עזרת שטעונים תוספה ועל זה קאין]:
סא אמר רבי יוחנן מוליך ומביא למי שארבע רוחות שלו מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו במערבא מתנו הכי אמר רב חמא בר עוקבא אמר רבי יוסי בר חנינא מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות מעלה ומוריד כדי לעצור טללים רעים אמר רבי יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר זבירא ואת אומרת שירי מצוה מעכבין את הפורענות שהרי תנופה שירי מצוה היא ועוצרת רוחות וטללים רעים אמר רבא וכן בלולב רב אחא בר יעקב ממשי ליה ומייתי ליה אמר דין גירא בעיניה דשמינא ולא מלהא היא משום דאתי לאיגרווי ביה:

[דף לח] מתני' מי שהיה עבד או אשה או קטן מקדין אותו עונה אחריהם מה שהם אומרים ותהי לו מארה וכו': גמ' תנו רבנן באמת אמרו בן מברך לאביו ועבד מברך לרבו ואשה מברכת לבעלה אבל אמרו חכמים תבוא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו:

יב שם ע"ג אמר רבי שמעון בן פוי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא מנין לשומע כעונה שנא' (מ"ב כג) את כל דברי הספר אשר קרא (יאשיהו) מלך יהודה וכו' יאשיהו קראו והלא שפן קראו שנא' (סס) ויקראוהו שפן וגו' לפני המלך אלא מכאן לשומע כעונה ודלמא לאחר

דקרינהו

לקוטי מהרש"א

דף ע"ג

מקדין אותו כו' ותבוא לו מארה כו' נקט הכי לשנא ע"ש מארה ס' בדים רשע וכו' דיקים יבך שמואל מארה לביתו של רשע שהוא לא יודע לבך בדימו ודיקים שמוכו ספן עבד ואשה וקטן יכרו במקומו:

עולים עם ארכה של שדרה: ה דו לה' תחלה וסוף: הודו שבתחלת הפרק והודו שבסוף הפרק בסוף הלל מן הודו עד סוף הלל חדא פרשתא במנין פרשיות של ספר הקלים: לבו של רוחות שלו מזה וז

אנו עושים לשמו כן מראה בהנפשו: זאת אומרת ה' דרבי יוסי דקאמר מנות תוספה עוזרת רוחות רעות וטללים רעים: שיירי מזה מזה שהיא שיריים שאינה עיקר לעבד כפרה לע"כ חשובה היא לעבד את הפורענות: שהרי תוספה שירי מזה היא ואינה מעכבת כדתיבא בח"כ וכו' וכן לולב מוליך ומביא מעלה ומוריד: בממנו ליה מוליך ומייתי מביא: גירא בעיניה דשמינא הכי זה לחך בעיניו של שפן שרואה בעיניו שאין בו כח לנחק מעליו עול מנות ולא מילתא היא אין נכון לומר כן לאיגרווי שיתגרה בו שפן שהוא יצר הרע וישיאנו לחטות מעל קונו וימסור עצמו על הדבר: מקריין אותו כן היו נוהגין אחד קורא את ההלל ומוליא את הרבים ואם היה עבד או אשה או קטן הוואיל ואין מחויב דבדך אין מוליא את המחויב מידי חובתו הלכך עונה אחריו כל מה שהוא אומר: ותדי לו מארה שלא למד ואם למד חבא לו מארה שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה: באמת אמרו כל באמת הלכה היא ואין חולק בדבר: בן קטן מברך לאביו ברכת המזון משהגיע לחיטוך דחייב מדרכנו וכו': שאשתו ובניו מברכין לו ידוליא מחמת שלא למד הוא: אשר קרא המלך בספר שמואל חלקיו

דקרינהו שפן עיין ביה איהו וקרינהו אמר רב אהא בר יעקב לא ס"ד דבתי'
 (מ"ג כג) יען רך לבבך ותכנע לפני ה' בשמעך וגו' . בשמעך ולא
 בקראך . אמר רבא לא לימא איניש ברוך הבא והדר בשם ה' אלא
 לימא ברוך הבא בשם ה' כהדרי (אמר ליה רב כפרא [זף לט] משה
 שפיר קאמרת אלא הכא והתם אפרי אסקוי מלתא היא ולית לן בה)
 ואמר רבא לא לימא איניש יהא שמייה רבא והדר מברך אלא יהא שמייה
 רבא מברך כהדרי אמר רב ספרא משה שפיר קאמרת אלא הכא והתם
 אמרי אסקוי מלתא היא ולית לן בה :

יג [דף לה] כתיב ביהוקאל (יחזקאל י) ויקח מורע הארץ ויתנהו בשדה
 ורע קח על מים רבים צפצפה שמו אמר רבי אבהו אמר
 הקב"ה אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים ומאי נינהו
 ערבה [והם] שמו עצמם כצפצפה בין ההרים :

[דף לו] משנה מקום שנהגו לברך אחריו וברך . אמר אביי לא שנו
 אלא לאחריו אבל לפניו מצוה לברך דאמר רב יהודה
 אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהם עובר לעשייתן ומאי משמע
 דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא אמר רב נחמן בר יצחק דכתיב
 (ש"ג יח) וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבור את הכושי אביי אמר מהכא
 (בנאשתי לו) [הוא עבר לפניו ואי בעית אימא מהכא] (מכילתא) ויעבר
 מלכס לפנייהם וה' בראשם :

[דף מא] מנא לן דעבדינן זכר למקדש א"ר יוחנן דאמר קרא (יחמיה ל) והגני
 מעלה [כי אעלה] ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאם ה' כי
 נדחתה קראו לך ציון היא הורש אין לה . הורש אין לה מכלל דבעי דרישה:
 שס ע"ג ומעשה בר"ג ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא
 שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא לר"ג בלבד
 שלקחו באלף וזו . נטלו ר"ג ויצא בו (ונתנו לר"ג וכו') למה ליה למימר
 שלקחו באלף וזו להודיעך כמה מצות חביבות עליהן :

לקובי מחרש"א
 רש"י

והדר בשם ה' כו' . עיין פירש"י וגבי סדר
 מברך לעלם כו' דכסמון ליכא לפיכך
 הכי דהא לית ביה אזכרה . וז"ל מה שיש
 מפרשים כפ"ק דברכות דשמייה הוא כמו שם י"ה
 דהשתא י"ה מקרי אזכרה וסו"ס לנעלה דלא
 קיימא מברך לעלם עלים :

כקח על מים רבים ומאי נינהו ערבה כו' . ע"פ
 מ"ס פ"ק דמס' עבודת כוכבים אשוינס
 וזכעי על כל מים וגו' אין זכיעה אלא זדקא ואין
 מים אלא תורה כו' ומפורש שם שבותין זדקא ע"פ
 דהתורה י"ג כהאי קרא קאמר ויתנבו בשם זרע
 קח וגו' דסייעו סייעה נכרם מנאות זדקא על פי
 התורה וסס שמו עצמם כצפצפה שנהגו דהיינו
 רחוק מן המים של התורה :

הכסין משתעי קרא בסגור מלכים : לא
 לימא איניש . מי שאין אחר מקרא אוחו
 לא לימא ברוך הבא וינשס בינתים והדר
 בשם ה' דלא קיימא אזכרה אמילתא
 דלעיל ומיחזי כמוזילו לבעלה : משה .
 גדול הדור : שפיר קאמרת . כחמיה :
 אסקוי מלתא . הואיל וכונתו לגמור לית
 לן בה : לא שנו . דחילא זכרה כמנהג
 אלא זכרה של אחריו : (לאחריו) אחרי
 ה' : עובר . קודם : ויעבור את
 הכושי . קדמו לרוך לפניו : ה"ג . למה
 ליה למימר שלקחו באלף זו להודיעך כמה
 מהר"ן חיות

רש"י שבגמ' ד"ה הוא אומר ברוך הבא וכו' וכן יסוד ר' יהודה גאון בעל ה"ג שבגמ' ראינו
 כי דעת רש"י שבה"ג חבירו ר"י גאון והרבה סוכרים ר"ש קורא חבירו וע"י רשב"ן

[דף סג] קמן היודע לנענע . הנו רבנן קמן היודע לנענע חייב בלולב .
 להתעטף חייב בציצית . לשמור תפילין אביו לוקח לו
 תפילין . יודע לדבר אביו מלמדו תורה וק"ש . תורה מאי היא אמר רב
 המנונא (דגמס לג) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב . ק"ש
 טז : הא פסוק ראשון :

לולב וערבה פרק רביעי

[דף סד ע"ג] אכר ליה רבא לרב יצחק בריה דרבב"ח בר אוריון תא
 ואימא לך מלתא מעלייתא דהוה אמר אבוך הא דהנן
 אותו היום היו מקפין את המזבח שבע פעמים הכי אמר אבוך משמיה
 דרבי אלעזר בלולב . איתיביה לולב דוחה את השבת בתהלתו וערבה
 בסופו פעם אחת חל שביעי של ערבה להיות בשבת והביאו מורביות
 של ערבה מע"ש והניחום ב' זורה והכירו בהם בייחוסים ונטלום וכבשום
 החת האבנים למחר הכירו בהם עמי הארץ ושכטום מהחת האבנים
 והביאום הכהנים וקפום בצידו המזבח לפי שאין בייחוסים מורים שחיבוט
 ערבה דוחה את השבת אלא בנטילה היא תיובתא :

[דף סד] איתכר רבי יוחנן ורבי"ל חד אמר ערבה יסוד נביאים וחד אמר
 ערבה מנהג נביאים . הסתיים דרבי יוחנן הוא דאמר
 יסוד נביאים דא"ר אבהו א"ר יוחנן ערבה יסוד נביאים הוא הסתיים :
 שס ע"ג אמר אייבוו הוה קאימנא קמיה דר"א בר צדוק אתא הווא
 גברא א"ל קרייתא אית לי כרמיא אית לי זיתיא אית לי
 ואתו בני קרייתא ומקשקשין בכרמיא ואובלין בויתא אריך או לא אריך

רש"י

מלוח חביבות עליהם : הייב בלולב . נכנס בין האולם ולמזבח ומדקחי חיצוב
 לחכו מדבריהם : לשמור תפילין . שלא ערבה מכלל דבידיו טעלים אוחה ומעניין
 יכנס בהם לבית הכסא : בתהלתו . ומקפין בה הכהנים את המזבח כנגליהם
 ביו"ט ראשון : וערבה כסופו . בשביעי : ואח"כ זוקפין אותה : יסוד נביאים .
 כורביות . נעושה : והכירו בהם אחרונים . חגי זכריה [ומלאכי] שהיו
 בייחוסים . הרגי טו הלמודי בייחוס ממקתי תקנות ישראל בלשון כנסת
 והס זדוקים ואינס מודים בערבה הגדולה : מנהג : הנהיגו את העם ולא
 שאינס מכורשת מן ההורה : וכבשוש . תקנות להם ונפקא מינה דלא צעי זכרה
 עמוטו כמו צהדי ככשי דרמנא למה לך דליכא למימר וזנו דלפילו בכלל לא חסור
 במסכת זכרות ו"מ כמו יכנסו עונותיו ליהא : [אייבוו : לבוס דרב] : קרייתא
 יכסה . כסיה כל חטאיהם שלה : הדרת איה לי . ככדים ויושביהם : ומקשקשין
 האבנים . יודעים הם בחממים שלא בכרמיא : עודדן את הכרמים בשביעית :
 ילעלו למחר האבנים : עבי הדרך ואבלי זיתא . בשכר הפירות הכרמים
 שלא היו בקיאים צלבוך עלולו והכ ואינס מפקרים לעניים : אריך או לא
 היה ידס טס הפכוסים : והביאום אריך . מוב לעשות כן או לא . אריך לשון
 הכהנים וקפוסו כו' . אכל ישראל לא היה דבר הגון ובעזרא יש לו דומה וערבה
 מהר"ן חיות

בהקדמתו הקצרה לס' המצות כ' וז"ל כי בעל ההלכות ר' שמעון הכינס צר מעון ע"ש ועי'
 תשיבה שאנת אריה סו' ו' באריכות בעינין הדין מי ששומר בתפלה לענין קדושת :

א"ל לא אריך הזה קא עביק ליה ואויל אמר כדו הויתי דייר בארעא
הדא ארבעין שנין ולא הטיית בר אינש כהלך באורחין דמתקן כדון
הדר וזאה א"ל וכאי איעבד א"ל אפקר זיתא לחשוביא והב פרישא
לקשקושי כרמיא :

שם אמר (אביי) [אייבון] בשום רבי אלעזר בר צדוק אל יהלך אדם
בערבי שבתות יותר משלש ברכאות אמר רב כהנא לא אמרן
אלא לביתיה אבל לאועיפוזא אמאי דנקיט סמוך ואיכא דאמרי אמר רב
כהנא לא נצרכה אלא אפי' לביתיה אמר רב כהנא כירידי הוה עובדא
ואפי' ככא דהרכנא לא אשברי :

יד [דף מה ע"ג] ואמר רבי הוקיה א"ר ירמיה בשום רשב"י יכולני לפטור
את כל העולם כולו מן הדין מיום שנבראתי ועד
עכשיו ואלמלי אלעזר בני עמי מיום שנברא העולם ועד עכשיו ואלמלי
יותם בן עזריהו עמנו מיום שנברא העולם ועד העולם . (מכא יסורין שהכל
במערה כדל"י פ' ב"מ ועוד ככל ר"ל יסורין כדל"י פ' הסועלים כולהו שני כו' ויהי
גמי הוי קיס להו שסכל יסורין מהרס"א) ואבר ר' הוקיה א"ר ירמיה בשום רשב"י
ראיתי

רש"י

מלכא לא חריך לנא למיחוי : אמר ליה אפילו לביתו . דמה שמואל חס מועט
לא חריך . לפי שחלה פורע כעולתם חס רב שלו הוא אפ"כ לא יהלך וכ"ש
גשירות שביעית וההורה אמרה לאכלה לאושפיזיה שלא ימלא כלום : דהרסנא .
ולא לסחורה הכל הקשקוש מותר כדלקמן : כעודה מועטת גדיס קטינס מוזנינס
אמר ר"ל בר דקוק : כדו הוית דייר : בקמת בשומן שלחן : לפטור . בזכות
כבר עבדו מ' שנה שהיו דר בארץ הזאת : הני כובל כל מעשיהם ועגותיהם ופיעתן
ולא המיתו בר אינש . לא כראיתו בן מן הדין (אינו ברש"י) יכולני לקבל עלי
חס : דבהלך . בלחורן דמתקן כדון . שכרס מרוב זכויות : ואלמלי אלעזר בני
במהלך בדרך ישר כהנס זה : אפקר זיתא להטובא . לעניים : והב כרמיא :
זיתא להטובא . לעניים : והב כרמיא : יורם בן עזריהו . לדיק היה ועניו יותר
לא יהלך כו' . אלא ישבותו לו מעבוד יום גדול ויכין לו כעודת שבת : אלא
לביחיה . שכולך לביתו והב אינש יודעים שיבוא היום ואינש מתייבס לזרוכו והוא
כועס עליהם : אבל לאושפיזיה אנוא' דנקט סמוך . אינו סומך על בני הבית
ונטשא עמו כעודהו ועל מה שבידו כסמך : בשם אביי ועד העולם יעלה העולם :

בהר"ן חיות

א"ר ירמיה בשום רשב"י . בירושלמי פ' הרוואה נזכר בכל אלו מאמרים חוקי' בשם ר'
ירמיה כך היה רשב"י אמר דלשון משום רשב"י משמע ששמו מפיו ר' ירמיה היה
אמורא ורשב"י היה תנא ורק ר' יוחנן כצינו בשם רשב"י או ר"ש בן יהוצדק משום שהיה
סמוך לדור התנאים אבל ר' ירמיה היה אחרון ובפ"ו לשון בירושלמי כך היה רשב"י אמר
בדוקדק יותר דהיה מקובל לו באמרו . עוד ראיתי בירושלמי הגירסא ראיתי בני עולם הבא
והמה מועטים וכאן נכון יותר דבני עוה"ב טובא הוי דכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב וע"י תוס'
בתיבות קצ"ב מוטון לחיי עוה"ב ובהר"ם שם ופ"ו נכון כאן גירסת הבבלי בני עלייה :

ראיתי בני עלייה והם מועטים אם אלה הם אני ובני מהם אם מאה הם
אני ובני מהם אם שנים הם אני ובני הם ומי וזמרי כולי האי והאמר
(מר) [רבא] תמני סרי אלפי (פרסי הוו בדרא קמיה דקדושא בריך הוא)
[דרא היה דקמיה קדושא בריך הוא] שנאמר (יחזקאל מח) סביב שמונה
עשר אלף . לא קשיא הא דמסתבלי באספקלריא המאירה הא דמסתבלי
באספקלריא שאינה מאירה . ומסתבלי באספקלריא המאירה מי זוטא
כולי האי (אם שנים הם אני ובני הם) והאמר אביי לא פחות עלמא
מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי פני שכינה כל יומא שנאמר (ישעיה ל)
אשרי כל חוכי לו ל"ו בנימטריא תלתין ושיתא הוו לא קשיא הא דעיילי
בבר הא דעיילי בלא בר :

מן [דף טו] אמר רבי זירא ואי תימא ר' חנינא בר פפא בוא וראה שלא
במדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם . מדת ב"י כלי
ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק מדת הקדוש ברוך הוא כלי מלא מחזיק
ריקן אינו מחזיק שנאמר (שמות טז) ויאמר אם שמעו תשמע וגו' אם שמעו
תשמע ואם לאו לא תשמע . דבר אחר אם אתה שומע בישן תשמע
בחדש ואם יפנה לבבך שוב לא תשמע :

מן [דף מח] משנה נישוך המים כיצד צלוחית של זהב מחוקת שלשת
לוגין

רש"י

(אינו ברש"י שגנמ' . ראיתי . כלומר ראיתי בני עליה כו' . למעלה כמיום קרי ליה
נחתי לבי לעיין בעסקי) : בני עלייה וכן בני עליהם כמיום שסיכום שם קרוים
מועטין . רואה אני לפי מעשה הכריות שני עלייה כח שמקבלין פני השכינה
מועטין הם : סביב שמונה עשר אלף . מ' . משום דה"ל למכתב אחי כל חוכי זר
סיפיה דקרא ה' שמה אע"ג דבירושלים מלת לו לגימטריא :

שלעתיד לבוא כתיב קרא דרשינן ליה נמי להכי למקום ששכינה שמה כוונתן אותה
י"ח אלף והם הצדיקים שהם נתונים לסנים ממלאכי השרת שנאמר כעת יאמר
ליעקב וישראל מה פעל אל ואומר כי ליושבים לפני ה' יהיה סמרה ואומר והיו
עיניך רואות את מוריד : אספקלריא . מחוץ החוצה ציניהם לשכינה מאירה
כ"כ כמראה זה שרואין בה יש צדיקים שאין מאירה להם כ"כ ואינן יכולין לראות
ממש : אשרי כל חוכי לו . המהכים לכת שהו כמנין ל"ו : בברי' ברשות דעיילי
בלא בר . בלא רשות הם מועטין ובהנהו קאמר חס שנים הם אני ובני הם (ובערוך
ערך בר' כר כל חקנים בן סיה' לדיק ובנו כמותו מועטין כו' רש"י) : מחזיק .
מה שנתן לחוכו : מלא אינו מחזיק . מה שמוסיף עליו . מדת הקב"ה : חס מלא
חכמה מחזיקו וממלאו ביותר שמוסיף בו דעת : אם שמוע שמוע . אם הרגלת
לשמוע אז השמע תוכל ללמוד ולהוסיף ואם לאו שלא הטיית חזן בילדותך לשמוע
לא השמע לאחר זמן לא יסיפיקו בידך : ד"א חס אחת שמוע ביטן . מחזר על תלמודך
שלמדת : תשמע בחדש' תתחכם בו להבין דברים חדשים מחזר דברים ישנים : ואם
ישנה לבבך ולא תשמע ותסיה דעתך מאשר למדה ביטן : שוב לא תשמע' הדע כי כשהחפון
לשנות ולעסוק בחורה לא תשמע לא תתחכם בה : בישן' צימי נעווק : בחדש' .

בהר"ן חיות

באכפלקריא המאירה . פי' יבמות פ"ט ע"ב ורש"י שם ד"ה אספקלריא :

לוגין היה ממלא אותה ממי השלוח הניעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו. עלה בכבש ופנה לשמאלו ושני ספלין של כסף היו שם רבי יהודה אומר של סיד היו אלא שהיו מושחרין פניהם מפני היין ומנוקבין כמין שני הושמין דקין אחר מעובה ואחד דק כדי שיהיו שניהם בלין כאחד. מערבית של מים ומורתית של יין עירא של מים וכו' ולמנסך אומר לו הובה את ירך שפעם אחת ניסך אחד על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהן. (תענית פ"ק) הני רבי יהודה בן בתירא אומר נאמר בשני ונסכיהם בששי ונסכיה בשביעי כמשפטם מ"ט יו"ד מ"ט הרי כאן מים מהאן רמו לניסוך המים מן התורה :

יז [דף טז] אמר [רבה בר בר חנה אמר] רבי יוחנן שיתין מששת ימי בראשית נבראו שנאמר (שה"ש ו) חמוקי יריבך כמו חלאים מעשה ידי אמן (פ' פיט"ג גה"ט) חמוקי יריבך אלו השיתין כמו חלאים שמחוללין ויורדין עד התהום מעשה ידי אמן ומונתו של הקב"ה. תנא רבי רבי ישמעאל בראשית אל תקרי בראשית אלא ברא שית. תניא רבי יוסי אומר שיתין מחוללין ויורדין עד התהום ועליהם (בנה) [כרה] דוד מ"ו אלף אמה שנא' (ישעיה ס) אשירה נא לירידי [שירת דודי לכרמו כרם היה לירידי בקרן בן שמן] ויעקוהו ויסקלהו ויעשהו שירק

ר ש *

מכאן ואילך : ממי השלוח : מעין הוח כנגד מקום (הנסדק) [הנסכים] חמוקי * סווד לירושלים : מחוקת שלשה לוגין * סכרי לשון חמק עבר נסחר ונססה ממנו דהו פחות כנסכים רביעיית היין וכן עד מתי החמקין הסכרי ממני שמה לכבש : שער המים * אחד משערי עזרה בוסה לקרב אלי מפני שמעלה בי אף כלן נקרא כן על שם שבו מכניסין לוחיה של מים של ניסוך חגג : תקעו והריעו * כמו חלאים כמו הלול : מעשה ידי חמין משום שמחה דכתיב ושאלתם מים בששון : זה הקדוש ב"ה שהוא אומן לבריאת העולם מעשה ידי אומנתו של הקב"ה [גרסינן] : עלה ב"בש * שהיה בדרכו של מוצה : ופנה לשמאלו * שהנסכים נעשים בקרן מערבית דרומית וכשהוא פונה לשמאלו היא הראשונה : שהיו מושחרין פניהם * ודומים לכסף שהוא שחור מן הסיד : הקב"ה בשבילו אתי משורר ובמקומו אתי כמין ב' חוטמין דקים חוטם אחד בספל וקב אחד בחוטמו והסבן מערה המים כפי הספלים והנסכים מקלחין ויורדין דרך חוטמין על גג המוצה ובמוצה היה נקב שבו המים והיין יורדין לשיתין שם חלילים ועמוקים מאד : אח מעובה וכו' אחד מהנקבים מעובה אותו כל יין : ומפנה אבנים מוכרמו כלומר פיה הכנעני' ואחד דק * אותו של מים : כד' שהיו שניסם סלף ישבו בלרסן כן יתעאלו שניסם כלים בזה אחת כדמפרש בגמרא שהמים ממשרים לאלף לפיכך צריך שיהא הנקב דק : שיתין * חלל שחפה המוצה בית המקדש שהוא ששים ויקרס שהוא

שורק ויבן מידל בתוכו וגם יקב חצב בו. וישעיהו שורק זה בהמ"ק ויבן מגדל בתוכו זה מזבח וגם יקב חצב בו אלו שיתין :

יח [דף טז] אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר כל (המקיים) [הנוטל] לולב בא: דרו והרם בעבותו מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר [שם ע"ב] (תהלים קיח) אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח * אמר [ר' ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי ו] רבי יוחנן [משום רבי שמעון] המחזיז משום רבי (יוסי המחזיז) [יוחנן המבתי] כל העושה (כ"ל איסור שלא לאכול מותרות ולעשות נדר בלילת וסתיית יו"ט כאלו בנה מזבח וסקריב אותו המוקד שלא חלל ע"ד זה השולחן אשר וגו' מהרש"א) איסור לחג באכילה ובשתיה מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר (תהלים קיח) אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח :

יט [דף טז] אמר רבי חזקיה אמר רבי ירמיה ארשב"י כל המצות כולן אין ארש יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר (שמות כו) עצי שמים עומדים דרך גדילתן נמי הכי (פ' גל לו וע"ט מהרש"א) עצי שמים עומדים שמעמידין דרך גדילתן דבר אחי עומדים שמעמידין את ציפון * דבר אחר עומדין שמה תאמר אבד סברן ובטל סיכוין ת"ל עצי שמים עומדים שעומדים לעולם ולעולמי עולמים :

כ [דף טז ע"א] משנה בכל יום מקיפין את המזבח פעם אחת ואימרים אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הושיעה נא [הושיעה] [הצלילה] נא רבי יהודה אומר אני והו הושיעה נא [אני והו הושיעה]

ר ש *

מחזבם לפני המקום : ויבן מגדל כל הנוטל לולב בלגדו כו' דיינו עשיתו לולב בחוכו זה מוצה * העשוי כמגדל בלגדה ודס בעבותו הוא מלוא כאלו בנה (והיה להם למגדל) עוז : וגם יקב חצב בו * בלוחו מגדל * יקב הוא צור חפור וכן עד יקבי המלך בית שחיא דמלכא לשון שיתין ומערה פוש"ן בלע"ז : אסרו * אגדו של לולב : בעבורתים * בדהם שהוא עבות (שלשה על שלשה כמין קליעה) [של ג' בדין קליעות] : עד קרנות * והרי לכס כמתן דמים על קרנות המוצה : איסור לחג * הלוגה לחג : באכילה ובשתיה * שקוראין לחג עוגג במחלל ובמשתה וי"א יום שלאחר החג : בעבורתים * בהמות עבות ושמנות : כל המלות * כגון קרשי המשכן ועמודיו ולולב וערבה והדס : דרך גדילתן * החתחו למטה והעלו למהלה : שמעמידין את ציפון * שהציפו של זהב קצוב בהן במסמרות של זהב דכתיב ואת הקרשים תלפס זהב ולא היה עושה עם ארוך כמות הקרש שיעמוד מאליו : אבד סיכוין * משגזי אהל מועד בטל לו עולמית * סיכוין * תוחלתם ומבטם כדמסמרתין הטב איסכתי : אני והו' * בנימתיאל אה' ה' ועוד מע"ב שמה [הן] הנקובים בשלשה מקראות הסמוכים בפרשת ויהי בשלח ויסע מלאך ויבא בין מחנה מצרים ויש משה ושלשתן בני ע"ב אוחיות ומסה יוצא שם המפורש אוח ראשונה של ספוק ראשון ואחרונה של אמצע וראשון של אחרון [וכן] בסדר הזה כולן שם הראשון והו' וכו' של ויסע ה"א דכל הלילה וכו' דיוט ושם הל"ז הוא אני אל"ף דמאחרים כולן

הושיעה) נא אותו היום מקיפין את המזבח שבע פעמים בשעת פטירתן מה הם אומרים יופי לך מזבח יופי לך מזבח ר' אליעזר (בן יעקב) אומ' ליה ולך מזבח ליה ולך מזבח: [ע"ב] גמ' הוא קא משתף שם שמים ודבר אחר ותניא אמר רשב"י כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם שנאמר (שמות כג) בלתי לה' לברו הכי קאמרי ליה אנו מודים ולך אנו מקלסים ליה אנו מודים ולך אנו משבחים:

ה'ף ט"ז ע"ג] אמר ריש לקיש בומן שמנסכין יין על גבי מזבח פוקקין את השיתין לקיים מה שנאמר (במדבר כח) בקודש הסך נסך] שבר לה' מאי משמע אמר רב פפא שבר לשון שתיה לשון שביעה לשון שברות אמר רב פפא שמע מינה כי שבע איניש חמרא מגרוניה שבע. אמר רבא צורבא מרבנן דלא נפישא ליה חמרא ליגמע גמועי רבא אכסא דברכתא אימע גמועי:

כ"א ט"ז מ"ק ס"ג] דרש רבא ב"ר (ש"ס"ז) מה יפו פעמך בנעלים וגו' (כתוב בתחלת מס' חגיגה) • [תנא דבי רב ענן] חמוקי יריכך כמו חללים מעשה ידי אמן למה נמשלו ד"ת לירך לומר לך מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר והיינו דאמר רבי אלעזר מאי דכתיב (מיכה ו) הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך עשות משפט זה הרין ואהבת חסד זו גמילות חסדים והצנע לכת עם אלהיך זו הכנסת כלה (והוצאת) והליות

[והליות] המת • והלא דברים קל וחומר ומה דברים שדרכן לעשות בפרהסיא אמרה תורה הצנע לכת דברים שדרכן לעשות בצנעא עאכ"ו:

כ"ב ט"ז אמר רבי [אלעזר] גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות שנא' (משלי כח) עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מובח • אמר רבי אלעזר גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה שנאמר (הושע י) זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד אם אדם זורע ספק אוכל ספק אינו אוכל אם אדם קוצר ודאי אוכל • ואמר רבי אלעזר אין הצדקה משתלמת אלא לפי גמילות חסדים שבה שנא' זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד:

כ"ג ט"ז רבנן בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה שהצדקה בממונו גמילות חסדים בין בממונו בין בגופו • צדקה לחיים גמילות חסדים בין לחיים בין למתים • אמר ר' אלעזר כל העושה צדקה ומשפט כאלו מלאו לעולם כולו חסד שנאמר (ההלים לג) אוהב צדקה ומשפט חסד

לקושי בחרש"א

גדולה גמ' כו' • מוכרז כי הסכר ועושה מקרי פרי לפי המשעה אם לטוב אם לרע כדמה מקומות ולזה המשעה המביא לידי הפרי הסוף מקרי לפי דמיון זה זריעה וקליטה וספחה קאמר המשעה הצדקה אינה אלא המשעה הזריעה לפי שספק אוכל הפרי כן הצדקה ספקל מיכיל המלוה כמ"ש עבירה מכבה מזוה משא"כ גמ' שהיא גדולה שבמזנות וטבוא לידי אכילת פרי ולא היבטל שכרם כקל • אלא לפי גמ' כו' • זריעה וקליטה דיקט בהו יתפרש כפי דגש דלעיל דר"א גופיה מרא דמשעתא אלא דכא דקוק מקרא מדכתיב לפי חסד דמשמע דקאי הצדקה גופא דאינה משתלמת כו' וספרש"י:

יותר מהצדקה כו' • נראה דהיינו גדולה במעשה קאמר דגדולת ג' דברים דהא לא תשיב נמי דגמילות חסדים שאוכל מפיחותיה בעוה"ז והקין קיימת לעוה"ב כמ"ש בריש מסכת פאה ולא תשיב נמי הא דלעיל דגדולה גמ' לפי גמילות חסדים שבה • המכירה היא לביחור או מורה שהעלה לו להרבה כגון נותן לו פה חפוייה או בגד ללבוש או מעות צעה שהצויה מלוייה שלא ילכו מעותיו לאביד וזה חסד שנותן לבו ודעתו לטובתו של עני: לצדקה • הצדקה היא הזריעה שזורע כדי לקצור לקבל שכר: קצרו לפי חסד • שהקבלו הסכר לפי החסד שבה: גמילות חסדים בין בגופו בין בממונו • כגון מספיד למה נושאו קובצו משמח חתן מלווה את חבירו בדרך: בכמונו • מלווה לו מעות משאלו כליס

פתח עינים

אר"א גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות וכו' • סי' דצדקה מכפרת חף על המוד כמס'א מהך קרא דיליף ר"א דכתיב עשה צדקה ומשפט:

רש"י

מה עני או להוציא כלה עניה יעשה כצנעא ולא לימא קמי מאן דלא ידע דעבדי כן וכן מסורס בשאלחות דרב אחאי: דברים שדרכן לעשות בצנעא • כגון שאר צדקה הניתנת לעני בסתר אין צריך להודיע לשום אדם משא"כ בכלה ובמה לפי שאחרים מהתסקוס בהן ויודעין היציאה משל מי והיינו דאמר ר' אלעזר דכל מילי בעי לניעותא והוא הדין לדברי חזרה: נבחר לה' מובח • הכל בכלל זבח חטאת ואשם ועולה ושלמים כולם זבח אחד הם: שנאמר זרעו לכם לצדקה קרא הכתוב זריעה לצדקה ולא החסד קרא קצור וטובה קליטה מזריעה כדמפרש אדם זורע וכו': ספק אינו אוכל • שמה לא יאמרו או ילקק בשדפון וברד: אלא הצדקה והטורח היא החסד כגון מוליכה נותן לו פה חפוייה או בגד ללבוש או מעות צעה שהצויה מלוייה שלא ילכו מעותיו לאביד וזה חסד שנותן לבו ודעתו לטובתו של עני: לצדקה • הצדקה היא הזריעה שזורע כדי לקצור לקבל שכר: קצרו לפי חסד • שהקבלו הסכר לפי החסד שבה: גמילות חסדים בין בגופו בין בממונו • כגון מספיד למה נושאו קובצו משמח חתן מלווה את חבירו בדרך: בכמונו • מלווה לו מעות משאלו כליס

לקושי בחרש"א

יופי לך מזבח יופי כו' • הסכל כזה ע"פ מ"ש בסוף משילתין בזה בילגס משתמדה כו' והיה משעטת כסודלה ע"פ מזבח כו' ואמרה עד מתי אתה עולה ממון של ישראל כו' הכי שביזתה המזבח כמעשה ודכדורו או לא כן דעתו אכל יופי לך מזבח כמעשה ויופי לך כדכור וכו' הוסיף כזה לומר ליה אנו מודים כפול שאין אנו כופרים לא במעשה ולא כדכור כמו שפירשנו בזה בילגס ואמרה וזי אתה עומד עליו בשעת הדתק ולמזבח אנו משבחין כדכור ומקלסין כמעשה:

כ"ד ט"ז ע"ג] אמר ריש לקיש בומן שמנסכין יין על גבי מזבח פוקקין את השיתין לקיים מה שנאמר (במדבר כח) בקודש הסך נסך] שבר לה' מאי משמע אמר רב פפא שבר לשון שתיה לשון שביעה לשון שברות אמר רב פפא שמע מינה כי שבע איניש חמרא מגרוניה שבע. אמר רבא צורבא מרבנן דלא נפישא ליה חמרא ליגמע גמועי רבא אכסא דברכתא אימע גמועי:

רש"י

[הראשון] דהענין בחשבון של מפרע ויו"ד דרוח קדים: [ואותו היום • בשביעי]: יופי לך • היופי הזה אנו עושין לך שאתה מכפר עלינו: ליה ולך • אנו עושין הכבוד הזה: ליה אנו מודים • שהיא אדון ושליש: ולך אנו משבחין • שאתה חביב [לפניו לכפר] עלינו: מודים • לאו לשון הוד אלא לשון תודה שאנו מודים בו ולא כופרים: [פוקקין את השיתין • את נקב שבראש המזבח שהנסכים יורדין בו לשיתין שיראה היין עליו כגרון מלא ושבע]: שבר • לשון שכרות ושמהה ונסיה כו' מגרוניה שבע • ע"י ששוחהו בלגימות גסות וגרון מלא הוא משביע ולא על ידי שחיה מרובה שמכניס הרבה יין במעיו ע"י לגימות דקות ואינן כאוכלין ששוכב שבהן על ע"י מילוי הכרס: למנוע גמועי • בלגימות גסות: מגמעי ליה גמועי • דרך שביעה משום חוב מלוה: למה נמשלו וכו' • רב עני דריש לקרא כמו הלויים כלוחות שהיו מאכזרים טובות כמו וחלי כחם: מעשה ידי חמון • הלוחות מעשה אלהים המה: חמוקי • חמוקי כירך כדלמדין כירך שכבוד החורה בצנעא ולא להיות יושב וטובה בגובה של עיר ולא לשנות לחלמדין בשוק כדלמדין כמנוע קמן (דף טז): זה הכנסת כלה והוצאת מת • דכתיב בהו לכה • טוב ללכת אל בית אבן מלכה אל בית משחה חף שם צריך הלצע לספוד במדה נאה ולשחוח ולשמוח במדה נאה ולנהוג במדה נאה ולא לנהוג קלות ראש בעצמו וי"א אם צריך ללבוש להוציא

ה' מלאה הארץ. שמה האמר כל הבא לקפוץ קופץ ת"ל. (תהלים לו) מה יקר הסדך אלהים יכול אפילו ירא שמים כן תלמוד לומר (סס קג) והסדך ה' מעולם ועד עולם על יריאיו. ואמר רבי אלעזר מאי דכתיב (משלי לא) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד תורה שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד. איכא דאמרי תורה ללמדה זו היא תורה של חסד שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד :
 [דף טז] תניא מסנתת יש בו משום גלוי אמר רבי נחמיה אימתי בזמן שהתחוננה מגולה אבל בזמן שהתחוננה מכוסה אע"פ שהעליונה מגולה אין בה משום גלוי מפני שארם נחש דומה לספוג צף ועומד במקומו :

החליל פרק חמישי

[דף טז] מאי טעמא דמאן דאמר עיקר שירה בכלי דכתיב (ד"ה ט' כט) ויאמר חוקיהו והעלות העולה להמונה ובעת החל העולה החל שיר ה' וההצוצרות ועל ידי כלי דויד מלך ישראל. מאי טעמא דמאן דאמר

לקוטי מהרש"א

דקור ודאי חולב ולא כן הולך כדלעיל : שמה האמר כל הבא לקפוץ כו' עיין פ"ש"ו כול זה וכבר כתבנו בספ"ק דמ"ב עבודת כוכבים דרך אחת כזה דפי מ"ד שם דוסקיות מביאה לידו קו' ותשיב כהם מדגות עד ירחא מביאה לידו הסידות וסוף מביאה לידו רוח הקודש וע"פ קאמר הכא כל השעשה זדקה ומשפט הוא ודאי כל לידו מדת חסידות וכמדתי מביא חסד בעולם ואמר שמה האמר כל הבא לקפוץ כו' ר"ל שמבלתי הדרגה ממעלה למעלה ויכל אדם לקפוץ על המדרגות דחשיב הסם ויכול למדת חסידות פ"ל מה יקר הסדך וגו' דקשה ויקר לבוא לידו מדת חסידות כ"ל כהן גה' : ואמר : ויכל אף ירא שמים כו' שלא יוכל לבוא לידו מדת חסידות מעט מ"ל והסדך ה' מעולם על ירחיו דליכא שום מדת המסקת בין ירחא שמים לחסידות כגורסת דשקלים : ושנאמר וחסד ה' וגו' : ויחיה לשון חסד משלשון ותשא חן וחסד לפניו וגו' ודייק ליה מדכתיב על ירחיו דכפי סבטו ס"ל למכתב ליראיו : ואיבא דאמרי מודה ללמדה כו' : היינו מלמדא לחתרים הוא נותנת חן וחסד ודייק ליה מעל לשונה דהיינו שלא די לנו בשמישה מאחרים אלא שמוציאה בלשונה לאחרים :

פתח עינים

ויכול אף ירא שמים כו' פירוש יכול אף ירא שמים אינו יכול לקפוץ כלומר שלא יודמן לו אנשים הגונים כדי שיהא חסד שלם : רש"י כ"ו. הביא רב בלאלו בלקוטיו כ"ו : וזהו תורה של חסד : כלומר תורה לשמה שלא על מנת לקבל פרס בשום דבר כי אם דוקא לעשות נחת רוח ליוצרו דאז נקרא חסיד המתחבד עם קונו כמו שביאר רבינו מהר"ו ז"ל ולכן נקרא חסד של חסד : ואפשר לומר דנקט קרא סיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה לשון נקבה על דרך משל' ציומא דף ע"א אליכס אוסיס אקרא א"ר ברכיה אלן מ"ח שדומין לנשים ועושים גבורה כאנשים ופ"י ז"ל שדומין לנשים ענותיות ותשובה כה' : ולהכי נקט לשון נקבה סיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה : וכיון שהן ענותנים מאותיות אל האמת וז"ל סיה פתחה בחכמה כי דבריו הם חכמה לתמונה של תורה :

דאמר עיקר שירה בפה דכתיב (סס יג) ויהי כאהד למחצצרים ולמשוררים להשמיע קול אחד : ואידך נמי הכתיב ויאמר חוקיהו הכי קאמר החל שיר ה' בפה ע"י כלי דוד מלך ישראל לבסומי קלא. ואידך נמי הכתיב ויהי כאהד למחצצרים ולמשוררים הכי קאמר משוררים דומיא דמחצצרים מה מחצצרים בכלי אף משוררים בכלי :

כך ע"כ משנה אמרו מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו : גמ' [סס ע"ב] תנו רבנן מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו ומי שלא ראה בית המקדש בתפארתה לא ראה כרך נחמד מימיו. ומי שלא ראה ראה את המקדש בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם. מאי היא אמר אביי ואיתמא רב הסדא [זה] בנין הורדוס. במאי בנייה אמר (אביי) [רבא] באבני שישא ומרטרטא א"ר באבני שישא כוחלא ומרטרטא אפיק שפא ועייל שפא כי היכי דלקביל סידא סבר למשעיה בדהבא אמרו ליה רבנן שבקיה דהבי שפיר טפי דמתחיו כי אדוותא דימא : (עוד כתוב בבנין הורדוס נפ"ק דכ"ג) :

ס"ג כתיב (נחמ' הוא מלומד למטה דלקמן) הגיעו לשער היוצא ממזרח הכפר פניהם [ממזרח] למערב ואמרו אבותינו שריו במקום הזה אחוריהם אל ההיכל ופניהם קדמה ומשתחווים קדמה לשמש ואנו ליה עינינו רבי יהודה אומר היו שונין ואומרים אנו ליה וליה עינינו : כה"ס תניא רבי יהודה אומר מי שלא ראה דיופלוסטון של אלכסנדריוא של פלסטוס לא ראה בכבודן של ישראל מעולם אמרו במין בסילקי גדולה היתה סמיו לפנים מסמיו פעמים שהיו שם ששים רבוא

ר"ש"ו

ליה : ולמחצצרים ולמשוררים : והכ"ל לא כתיב כלים והזוהרות לאו כלי שיר ניבחו סגן לתקיעות ההמידים וכמוכסיה : בית השואבה : כל שמחה זו אינה אלא בשביל ניסוך המים כלמדת ושהבחה מים בששון : מאי סוף. אי זה מן הכנינים של שלמס או של נחמיה בן חכיה או של הורדוס שכתרו ונבאו מרמרא. שיש כזוב לא לכן ולא חסור אלא כעין ירוק שקורין צ"ס : שישיא שיש לבן : בוחלא [שייש] כזוב ככהול : אפיק שפא - שורה של אבנים נכספז וסורס יולא : כי אדוותא דימא : כנלי

לקוטי מהרש"א

במאי בנייה כו' : משום דמבטע דבאי תנא אחר החורבן בית שני הוה ראה כל זה קודם החורבן בית שני וקאמר מי שלא ראה כו' וא"כ הכיית המקדש ראשון ודאי דלא קאמר שהיו גם התנא לא ראה אותו ואכתיב מקדש שני שכנה נחמיה ע"כ דלא קאמר שלא ראה בנין מפואר כמובן שהיו בנין בית ראשון הים יותר מפואר דכתיב בעזרה אשרכלו הכיית הראשון כיסדו זה הכיית וגו' נזכרים בקול גדול וגו' מ"ס קאמר מאי היא ומכ"כ דה"כ דאכתיב ראשון לא קאמר שהיו לא ראה אותו התנא ואכתיב שני שכנה נחמיה נמי לא קאמר שהיו בית ראשון יותר מפואר הים אלא דאכתיב שני ודאי היא דקאמר והכנין הורדוס הוא דקאמר שהיו סוף בית שני :

הים שהאבנים משונים במראהם או מזו והעינים המסבולות כהן שוטפות ונראה כאלו הם גלי הים נעים וגדים : הפכו פניהם למערב [לגד העזרה והסבול] לומר דכר זה : אבותינו : בניית הראשון היו סופרים ולא היו פניהם לביה אלא אהר רס אל היכל ה' וגו' ספוק הוא ביחזקאל : שונין חותה : כופין אותה כדמפרש אנו ליה ולים עיטו : ריו פלוסבון : לשון יוני דיו שנים פלו שרים כמו מערפולין וכמו דיופלו מרמוי דתענית כסון לשון סמיו שני כסיון סמיו כסין (ע"י ד"א) ק"ך

כיוצאי מצרים ואמרו לה כפלים כיוצאי מצרים וע"א קתדראות של זהב
היו שם כנגד שבעים ואחד זקנים וכל אחד ואחד אינה פחותה מ"ה
רבוא (דיגרי) [ככרין] זהב ובימה של עץ בנויה באמצע וחון הכנסת
עומר עליה והסודרין בידו וכיון שהגיע לענות אמן (היה) [זלה] מנף
בסודרין והם עונין אחריו אמן ולא היו מעורבבין ויושבין אלא והבין בפני
עצמן וכספים בפני עצמן ונפחים בפני עצמן וטרסיים בפ"ע וגרדיים
בפני עצמן וכשאבסנאי או עני נכנס לשם היה מכיר בני אומנותו ונפנה
לשם ומתפרנס משם הוא ואנשי ביתו. אחר אביו וכולהו קטלינהו
אלכסנדרוס מוקדון * מ"ט איענישו [דעברו אהאי קרא] דכתיב (שמות יד)
[לא תוסיפו לראותם עוד] (דברים יז) [לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד]
ואינה הדור ואוול אתא ואשכחינהו דהו קרו בספרא (סס כח) ישא ה'
עליך גוי מרחוק אמר מכדי ההוא גברא הוא דבעי למיתי בספינתא ב'
יובי ודלי יוקא ואותיתא ספינתא בה' יומי נפל עליהו וקטלינהו :
כך ע"ט (יומא ס"ג) משנה ב' יוצאי יום טוב הראשון של חג יורדין לעזרת
נשים והיו מתקנים שם תיקון גדול ומגורות
של זהב היו שם * וד' ספלים של זהב בראשיהם וד' סולמות על כל מגורה
ומגורה וד' ילדים מפרחי כהונה ובידיהם כדי שמן של מאה ועשרים לוג
והם מטיילים לתוך כל ספל וספל מבלאי מכנסי הכהנים ומהמיניהם מהן
לקוטי מהרש"א

ולא היו יושבין מעורבבין כו' ולשון סירושלמי
ואת"כ לא היו יושבין מעורבבין כו' ר"ל
אע"פ שהיו רבים כ"כ היה כ"ל מוצא בעל
זומתו לפי טעם היו יושבין מעורבבין :

אח מצרים ונהרגו מישראל שהלכו שם כמו שנתבאר עליהם ירמיה עלו בניהם שם
לגדולה ועושר עד שהחריבם אלכסנדרוס: בסילק * פלטרין גבוהין נקראין בסילקאות:
בנגד ע"א זקנים * שעשו להם סנהדרין: ככרי זהב נרטיק: בימה * כעין
אלמימנר"א שלנו: חון הכנסת * שמש הצבור: לענות אמן * שהיה ש"ן שלפני
התיבה גומר ברכתו והן לא היו יכולים כולם לשמוע קולו: זהבים כספים *
זרפי זהב זרפי כסף: נפחים * מרשי כנול: מרסיים * מרשי נחשת: גרדיים *
אורנים: ונפנה לשם * ושכר להם למלאכתן: ההוא גברא הוא' עליו גאמר
מקרא זה וגזרת מלך היא להחריבם: וד' יוקא' גבה הכוח: יורדין לעזרת
נשים * כהנים לויים (וישראלים) יורדין מעזרת ישראל שהיתה גבוה לעזרת נשים
שלמטה היתה בשעור החר * ומתקנין שם תיקון גדול * מפרש בגמרא: וארבע
ספלים של זהב בראשיהם * בראש כל מגורה ומגורה: ילדים * בחורים:
ובידיהם כדי שמן * ועולים כל אחד כסולמו: מבלאי מכנסי כהנים ומהמיניהן
מהר"ן היות

ובלחון קטלינו אלכסנדר מוקדון * כבר התעורר הרב מהר"א אברבנאל סוף פ' למלכים
כי ע"כ ע"כ כאן שהרי אלכסנדר מוקדון בנה אלכסנדריא ונקראת על שמו כמו
שדרשו מדרש בראשית רבה פכ"ג פ"קא ודע קין מ"ד קרא בשמותם עלי ארמות אלכסנדריו
ע"ש אלכסנדר ועל מאור עינים פ"ב שהאר"ך בזה * ועל מדרש ויקרא רבה פ"ט בא וישב
נבוכדנצר בדפני של אנטוכיא * אע"ג דאנטוכיא ע"ש אנטוכיוס בכ"ז נזכר בכית ראשון:
משום דעברי אחאי קרא לא תשובן בדרך הזה * ובירושמי' כאן נאמר דעברו על ג'
לאוין * ולדעת לאו שנאמר נביה ים סוף לא תוסיפון לראותו אינו בכלל משום דאין
ימין דבר מן קודם סתו תורה ובחבורי הארתי :

היו מפקיעין ובהם היו מדליקין ולא היתה חצר בירושלים שלא היתה
מאירה מאור בית השואבה. החסידים ואנשי מעשה דיו מרקדים
לפניהם באבוקות של אור שבידיהם ואומרים לפניהם דברי שירות
והשבחות והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלתים ובחצוצרות ובכל כלי שיר
בלא מספר על ט"ו מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים כנגד ט"ו
שיר המעלות שבספר תהלים שעליהם עומדים הלויים בכלי שיר ואומרים
שירה: גב' מאי תיקון גדול אמר ר' אלעזר כאותה ששנינו חלקה היתה
בראשונה והקיפוח גזוטרטא כדי שיהו נשים רואות מלמעלה ואנשים
מלמטה. תנן רבנן בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ והיו באין
לידי קלות ראש התקינו שיהו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים
ועדיין היו באין לידי קלות ראש התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה
ואנשים מלמטה :

ב"ש ע"ג והיכי עבדי הכי והבתיב (ד"א כח) הכל בכתב מיד ה' עלי
השכיל אמר רב (יוסף) קרא אשכחו ודרוש [דף ג'ג]
(זכריה יב) וספדה הארץ משפחות לבר משפחות בית דוד לבר

ר"ש * מאי תיקון גדול כו' התקינו שיהו נשים יושבות
מבחוץ כו' ועדיין כו' התקינו שיהו יושבות
מלמעלה כו' והיינו דתקנה שיהו יושבות
מלמעלה מקרי תקנה גדולה לגבי תקנה ראשונה
שהיו יושבות מבחוץ כו' :
קרא אשכחו * פירש' שזריך להכדיל כו' ולפי
ש"ז התקינו ה"ס לאפשותי מאיכזרא דערוה
לא הוה בכלל הכל ככתב מיד ה' :

בסדר יומא והמגורות עולין למעלה הימנה: באבוקות של אור * וזרקין אותן כלפי
מעלה ומקבלין אותן ויש בקיאות לעשות כן בד' או בח' אבוקות וזרקו זו ומקבל זו
וזרקו זו ומקבל זו: דברי השבחות * בגמ' מפרש להו: ט"ו מעלות * אורך המעלה
ברוחב עזרה ורוקב המעלה חצי אמה ורומה חצי אמה כדקאמר במסכת מדות
ובסדר יומא: שעליהם עומדים הלויים בכלי שיר * לשמחת בית השואבה אבל
דוכן לשיר הקרבן אלא המזבח היה: חלקה היתה * עזרה נשים בראשונה ולא
היו זיזין יולאין מן הכהלים: והקיפוח גזוטרטא * נתנו זיזין כפותלים בולטים מן
הכותלים סביב כביז וכל שנה מסדרין שם גזוטרטאות לוחים שקורין פלנק"א כדי
שהיו נשים עומדות שם בשמחת בית השואבה ורואות וזהו תיקון גדול דקתני
מתניתין שמתקנים בכל שנה ושנה: מבפנים * בעזרה נשים: מבחוץ *
ברחובה של הר הבית ובהיל: והיכי עבדי הכי * (הקשו בעלי התלמוד על מה
שאמרו בסמוך שעשו גזוטרטאות) שהוסיפו ושינו [כלום] על בנין שלמה: והכתיב *
גבי דוד כשנזה אח שלמה על מדה הבית ובניינו: הכל ככתב מיד ה' עלי השכיל *
כל מלאכות התבנית שהודיעו הקדוש ב"ה על ידי גד החוזה ונתן הכביא: קרא
אשכחו * שזריך להכדיל אשכים מנשים ולעשות גדר בישראל שלא יבואו לידי
קלקול: וספדה * כנבואה זכריה ומתבאר לעתיד לבא שיבכו על משיח בן יוסף
פחה עיניים

חסידים ולאנשי מעשה היו מרקדים בפניהם: סירוס היו מרקדים לפני הלויים שהיו עומדים במעלות
והם היו למטה בעזרה ומרקדים לפניהם באבוקות של אור שהיו זרקין כלפי מעלה ומקבל
ל' וזורה א' והיו אומרים דברי סירוס * לקוטי רב בללאל כ"י כשם הנינו ישעיה הגדול:

וגשיהם לבר וגו' [אמרן] והלא דברים קל וחומר ומה לעתיד לבא שהם עוסקים בהספד ואין יצר הרע מתגרה בהם אמרה תורה נשים לבד ואנשים לבד עבשיו שעוסקין בשמחה ויצר הרע מתגרה בהן עאכ"ו : כח טס והאי הספדא מאי עבדיתה פליגי בה ר' דוסא ורבנן חד אמר על משיח בן יוסף שנהרג וחד אמר על יצה"ר שנהרג בשלמא למ"ד על משיח בן יוסף שנהרג [שנאמר] [היינו דכתיב] [זכריה יב] והביטו אלי את אשר דקרו וספרו עליו כמספד על היחיד והמר עליו כהמר על הבכור אלא למ"ד על יצה"ר שנהרג הספדא בעו למיעבד שמחה בעו למיעבד אמאי וכו' כדרש רבי יהודה ברבי אלעאי לעתיד לבא מביאו הקב"ה ליצה"ר ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים צדיקים נלמה להם כהר גבוה רשעים נלמה להם כחוש השערה • הללו בוכין והללו בוכין • צדיקים בוכין ואומרים היאך יכולנו לכבוש את ההר הגבוה הזה • רשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה • ואף הקב"ה תמה עמהם שנא' (סס ט) כי יפלא בעיני שארית העם הזה וגו' גם בעיני יפלא • אמר רבי אסי יצר הרע בתחלה דומה לחוט של בוכיא ולבסוף דומה בעבות העולה שנאמר (ישעיה ה) הוי מושגי העון בתכלי השוא ובעבות העגלה חטאה :

תו

לקוטי מהרש"א

על משיח בן יוסף כו' • דנחלולא העמידה כמשה מימינו כחלה יבא משיח בן יוסף להושיע ישראל כמ"ס ובית יוסף לבסוף ובית וגו' שאין זשעו של עמלק לם אלא ע"י משיח בן יוסף אכל ע"י עובדי כוכבים רבים שיבאו שוב לירושלים ויכר ולא יסיה גאולה שלימה עד בא משיח בן דוד כמסופר בכמה מקראות : ושוחטו • ר"ל בויטול כחו וזו שזועת ה"ה"ר הוא כמו של עמלק שנקרא הר שער לכן נדמה לצדיקים להר ולרשעים לחוט : גם בעיני יפלא כו' • משמע ליה דלחיי קרא כביטול יס"ה"ר לעמוד דכתיב לעיל מיניה וילדות משתקס : וגו' היינו משתקס כיהר דאין יס"ה"ר שולט בהן אז וסרש"י גם בעיני יפלא היאך יוכלו צדיקים לעמוד כנגדו כתיבם עכ"ל הכי משמע ליה קרא דלחיי כנצודקס כי יפלא בעיני שארית העם וגו' דסיינו צדיקים ולקב"ה לא שייך בו שמתה גם כשפשים שפרי כאלו הקדוש ברוך הוא כהר ש"י מלינו קרא גם בעיני יפלא ככאלו כהר אלא דהרשעים נדמה להם כשפרי כדי לעצין שלא היו יכולין לסובלו : דומה לחוט כו' : מפורש פרק ח"ק ולפי עיני דמיימי ליה כהר נראה לפי שמש דהמר לעיל ולצדיקים נדמה להר ולרשעים לפי שמש קאמר דלא הוו כ"י שפיים כנחש א"י אלא דמתגלה דומם לשער דמין החוט של כוכיא והיינו לרשעים שאינן רואין ע"י הים כסוף והיינו ולבסוף דומה להר דמין לעבות העגלה דהיינו לצדיקים שאינן מה יסיה גם כן וזו חוקין מהחלה העינים .

כמ"ס תנו רבנן משיח בן דוד שעתיד לגלות במהרה בימינו אומר לו הקב"ה בני שאל מה אתה מבקש ואני נותן לך שנא' (מהלים ב) אספרה אל חק ה' אמר אלי בני אתה וגו' שאל ממני ואתנה גוים נחלתך ואחותך אפכי ארץ כיון שרואה למשיח בן יוסף שנהרג אומר לפניו רבש"ע איני מבקש ממך אלא חיים אומר לו הקב"ה עד שלא (עמרת) [אמרת] כבר התנבא עליך דוד אביך שנא' (סס כא) חיים שאל ממך נתתה לו : ל"ס דרש רב עורא ואיתמא ר' יהושע בן לוי שבע שמות יש לו ליצר הרע הקב"ה קראו רע שנא' (נחלסות ט) כי יצר לב האדם רע מנעוריו משה קראו ערלת לב שנא' (דברים י) ומלתם את ערלת לבבכם • דוד קראו טמא שנאמר (ס' ל"ס נח) לב טהור ברא לי אלהים מכלל דאיכא טמא • שלמה קראו שונא שנאמר (משלי כה) אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי נחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך (מגילה כ"ה) אל תקרי ישלם לך אלא ישלימו לך • ישעיהו קראו מכשול שנאמר (ישעיה נז) ואמר סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי • יחזקאל קראו אבן שנאמר (יחזקאל לו) והסירותי את לב האבן מבשרכם • וואל קראו צפוני שנאמר (יואל ב) ואת הצפוני ארחיק מעליכם :

לא טס תנו רבנן ואת הצפוני ארחיק מעליכם זה יצר הרע שצ"ן ועומד בלבו של אדם (יואל ב) והרחיתו אל ארץ ציה ושכמתה

למקום

לקוטי מהרש"א

את הפרה למחיה : אסברה אל חוק ה' וגו' • אספרה דבר זה להיות להך ולזכרון : היום ילדתיך • היום אכלה לצדיקים שמתה בני : אסרעב שונאך וכו' • אס' הטריחהו במלחמה של תורה דכתיב (משלי ט) לכו לחמי בלחמי : השקתו מים • תורה דכתיב בה (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים : ישלימו לך • שיהא שלם יצרך עמך והוא דבר ולא ישיאך לחטוא ולילחד מן העולם : הצפוני • כדמפרש להם יואל אשים ללשון מלחמה ועוד נראה לפרש ע"י שאמרן לקמן כבר אחר יס כאלם משכינו רעב ומעיו שבע ואמר יס"ה"ר שאל דוחה וימין מקרבת ח"ס אס רעב שונאך הן לו קאת תאותו היינו דכתיבם ככתיבם • היינו האכילהו להם והשקהו מים וכו' יסלים עמך כשתתן לו קאת תאותו • ואמר : ישעיהו קראו מכשול שנאמר הרימו מכשול מדרך עמי וגו' • מלת מכשול מורה על הוא שאינו גדול כמו שבגז כמ"ס כי כשק בעוק שדונות נעשו לו כשגות וע"ד משל אס מוכח על הדך דבר שאינו גדול כ"ס אפשר שלא ירגיש בו האדם ויכשל בו אלא אס מוכח על אס הדך דבר גדול וגבוה ירגיש בו והולך ולא יכשל בו ח"ס הרימו מכשול וגו' • שירים ויגפה אותם הממשול בעיני הצדיקים ולא יכשלו בו וכדלמי יין לעיל לצדיקים נדמה להם כהר ומחיקים מתלה מעיניהם : וואל קראו צפוני כו' • שאינן עומדן בלבו כו' דהיינו שצומד תמיד ואינו זו ממנו כדי שיוכל להטריאו כדלקמן יס"ה"ר של אדם מתגבר עליו בכל יום כו' :

למקום שאין בני אדם מצוין להתגרות בהן • [את] פניו אל הים הקדמוני שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג ת"ח שבו • וסופו אל הים האחרון שנתן עיניו במקדש שני והחריבו והרג ת"ח שבו • ועלה באשן ותעל צחנתו שמניח עובדי כוכבים ומתגרה בהן בישראל • כי הגדיל לעשות אמר אביי ובת"ח יותר מכולן כי הא מעשה דאביי שמעיה להורא גברא דקאמר לההיא א"תא למחר ניקדום וניווול בדוכתא פלן אמר איזיל אפרשינהו מאיסורא אול בתרייהו הלתא פרסי באגמ' (כי פטרי) [הוו פרשין] שמיניהו דקאמרי אורחין רחיקא וצוותין בסימא לא יכילנא אולו כל חד בדוכתייהו אמר אביי אי מאן דסאני לי הוה לא הוה מצי לאוקומיה אנפשיה אול תלא נפשיה בעיברא דרישא והוה קא מצטער תנא ליה הוה סבא כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו :

לב שס אמר ר' יצחק (קדושין פ"ק) יצרו של אדם (מתחדש) [מתגבר] עליו בכל יום ויום שנאמר (בראשית ו) וכל יצר מחשבות לבו בכל יום ויום ומבקש להמיתו שנאמר (הילים לז) צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו שנאמר ה' לא יעזבנו בידו וגו' • תנא דבי רבי ישמעאל בני אם פגע בך מגול זה משכחו לבהמ"ד אם אבן הוא נמוח דכתיב (לוי יד) אבנים שחקו מים ואין מים אלא תורה שנאמר (ישעיה נה) הוי כל צמא לבו למים אם ברול הוא מתפוצץ שנאמר (ירמיה כג) הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ

לקוטי בורה"ש א

את פניו וגו' וזר מה שפסע כבר רעות בעולם הזה שנתן פניו אל הים וגו' דומה המקדש לים שהיו ישראל אל ביטוחן פרוס כדגים שבים וכנים כחול הים כמסורש וכני ישראל רבים כחול הים וגו' ואמר שזה גרס לו שעלה בלשו וזמנאו : שפניח עובדי כוכבים וכו' וע"כ נדחה מפניו ותעלה ב"ה ומסיום ע"כ הגדיל לעשות דהיינו שמתגרה יותר בגדולים כדמסיק : אורחא רחוקא : עיין פס"י גס יש לפש אשבער שסלקנו דרך רחוק וזוואל כסימא שלא היה הדרך רחוק כל"כ בעינינו ע"י הלוואת :

לפרשת דרכים פירש זה לכאן וזה לכאן : אורחין רחיקא : דרך רחוקה היא בין שני מקומוהינו ואי אפשר עוד לילך בדרכי יחד : וצוותין בסימא : אלו היינו יכולים לילך בדרכי אחד היה נעים לזוט שלנו : אי מאן דסני לי : אי הוה שוגאלי שחידה עם אשה : לא הוה מצי לאוקומיה אנפשיה : מלחטוא ועל עמנו היא לזמיר : תלה נפשיה • נשטן על ברית הדלת כחדש שמתשב ומצטער : רע כל היום • כל היום רעהו מתוספת : ה' לא יעזבנו בידו • בתרייהו כתיב : מגול • זה יצר הרע : לכו למים • נמשלה חורה למים וכתיב אכנים שחקו מים : דברי בלש' והאש

פתח עינים

א"ר יצחק וכל של אדם מתגבר עליו וכו' • כן הגירסא בדפוס פסמ"ד וז"ל מתחדש עליו וכו' וכן הוא בעין יעקב • ור"ם כן לקים הוא דאמ' מתגבר עליו וכן הוא בקדושין דף ל' ועמ"ש אי כתיב בס' הקטן דכריס אהדים דרוס ח"י ודרוס כ"כ בס"ד :

רסח יפוצץ סלע • א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן יצר הרע מסיתו לאדם בעולם הזה ומעיד עליו לעולם הבא שנאמר (משלי כט) מפנק מנוער עברו ואחריתו יהיה מגון שכן באמב"ח דבי רבי חייה קורין לשהרה מגון • רב הונא רמי כתיב (הושע ז) כי רוח זנונים התעם וכתיב (שס ה) כי רוח זנונים בקרבם בתהלה התעם ולבסוף בקרבם • אמר רבא יצר הרע בתהלה קראו הלך ולבסוף קראו אורח ולבסוף קראו איש שנא' (שמואל ז' יג) ויבא הלך לאיש העשיר ויחמול לקחת מצאנו ומבקריו [לעשות] לאורח וכתיב (שס) ויעשה לאיש הבא אליו • (גס נפ' חלק) אמר ר' יוחנן אבר קמן יש בו באדם משיבועו רעב מרעיבו שבע שנאמר (הושע יג) כמרעייתם וישבעו וגו' :

לב שס ע"ג אמר (רביין) [רב חנא] בר (רב) אחא אמרי בי רב ארבעה הקב"ה מתחרט עליהם על שבראם אלו הן כשרים • ויצר הרע • ישמעאל • גלות • (וראיות הפסוקים בסדר זה) כשרים דכתיב (ישעיה כג) הן ארץ כשרים זה העם לא היה וגו' • ויצר הרע דכתיב (מייסה ד) ואשר הרעותי • גלות דכתיב (ישעיה נב) ויתח

ר ש"י

לקוטי בורה"ש א

מפסעף את הנרצל והיינו מתפוצץ שהנילוואת יתחזין ממנו : עירדו • ינה"ר עבדו של אדם הוא שאם רצה הוא מסוב בידו שנאמר ואתה תמשל בו : באמב"ח • אלפ' ביחא הוא חכמ"ה גז"דו הרי עשירות י"ג כ"פ ל"ע מ"ס הכי מלואו [ק"ן ר"ף ש"ן ח"ס הרי אלפיס] ונשארנו הלך שלא היה לה"א בן זוג בעשירות ולא לנ"ן בן זוג במלואו [ולא לב"ף בן זוג באלפיס] לפי סדר החיות חכרס יחד נמאל דרך אל"ף ב"ה זה הסדה מגו"ן סמ"ך מן מ"ס במקום מ"ס ה"א מן ה"ן במקום גו"ן ד' מן ד"ו במקום ו"ו ועוד ה' במקום גו"ן : התעם • טעום בעלמא : בקרבה' משמע נעוה בלגס : הלך • עובר דרך עליו ואינו מתאכסן עמו (דרך אכסנאי) : אורח • אכסנאי : איש • בעל הבית • ויבא הלך • בודד ובה שבע קאי דקאמר ליה יביא לדוד על יצר הרע שבה עליו • אבר קמן • גיד הגווה : משיבועו • בחשמים : רעב • גופו וחסר כח לעם זקנה : שבע • כחה שלם : גלות • שהגלה ישראל : לא היה • אינו כדאי והלוואי אס לא היה : אוהלים לשודדים • אלו ערביים השוכנים באהלים במדברות ורועים מקנה כל ימיהם וכתיב כיפיה דקרא לאשר הביא וגו' כלומר הוא עצמו גרס לו הנגזר שהביאם בעולם :

פתח עינים

באמב"ח דר' חייה וכו' • מלאתי כתוב בס' קדמון כ"י כלשון זה • שס אלפא ביתוח • אכנ"ד של אכני כנסת הגדולה אח"ס כ"ע של רבי' קדוש • אכנ"ה דר' חייה • אי"ק ככ"ד של רש"י • אכנ"ה של אכרסה אכניו ע"ס • אלכ"ה של רבי עקיבא • וכלאו וזאלי הסמות מפוסטין ולא באחרות ע"כ ועיין פרק הכונה :

פתח עינים

א"ר יצחק וכל של אדם מתגבר עליו וכו' • כן הגירסא בדפוס פסמ"ד וז"ל מתחדש עליו וכו' וכן הוא בעין יעקב • ור"ם כן לקים הוא דאמ' מתגבר עליו וכן הוא בקדושין דף ל' ועמ"ש אי כתיב בס' הקטן דכריס אהדים דרוס ח"י ודרוס כ"כ בס"ד :

מה לי פה נאם ה' וגו' . ישמעאל דכתיב (חזוני) ישליו אותהים לשודדים ובטוחות למרנוי אל . אמר ר' (אהא בר חנינא) [יוחנן] (ברכות פ"ט וע"מ מהרש"א) אלמלא שלשה מקראות הללו נתמוטטו רגליהן של שונאיהן של ישראל (ח' מיכה ד) אום ה הצולעה והנדרה אקבצה ואשר הרעותי וגו' ואידך (ימימי יח) הנה כחומר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל ואידך (יחזקאל לו) והסירותי את לב האבן מבשרכם . רב פכא אמר אף מהאי קרא (סס) ואת רוחי אתן בקרבכם וגו' :

לד' סס (ומיט ב) ויראני ה' ארבעה חרשים מאן ניגדו ד' חרשים א"ר ר'א בר ביזנא אמר ר' עמעון חסידא זה משיח בן דוד . ומשיח בן יוסף . ואליהו . וכהן צדק . מתקוף לה רב ששת אי הכי היינו דכתיב (סס) אלה הקרנות אשר זרו את יהודה הני יתובי שותבי ליהודה . אמר ליה שפיל לסיפיה דקרא ויבאו אלה להחרוד אותם וגו' א"ל אנא בהדי חמא באגדתא למה לי .

לה (מיכה ס) והיה זה שלום אשר כי יבא בארצנו וכי ידרוך בארמנותינו והקימונו עליו שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם מאן

ניגדו

ר' ש"י

לקוטי טהרש"א

בבל נקראת על שם : מה לי פה (לשון) [זו היא] הכהנה ואשר רש"י זו היא חרטה על"ל ובספר ישעיה ט"ו למה אני שוטה ומשה בני כאן עכ"ל דסינו מה לי פה בגלות ע"ד עמו אחי בלש : ישמעאלים דכתיב ישליו וגו' לשאר הביא אלום בידו וגו' לפי שאברהם לא בקש מה' אלא לו ישמעאל ימים אכל הקב"ה הכוא זה בידו להוסיף ולישמעאל וגו' ונתחיו לגוי גדול ועל זה נחמנו הקב"ה להוסיף לו על בקשת אברהם : ואשר הרעותי וגו' דכתיב ברושא דקרא והינדה אקבצה ואמר דלך אקבצת מהגלות כי אני מתהרת על שברחתי ויסי'ר של ידו באו לגלות : ר' יעוש כו' . רועים הם מנהיגים של הדור יסו' ז' וזוד בלשון דוגמת מנהיגי עולם קאמטעי פהס ז' כוכבי לכת והשמש בלשון כמ"ס במלכות בית דוד לפני שמש יעון וגו' וכמפורש לעיל מימי וחתה בית להם אפרתה וגו' ממדורא לי מושל וגו' ועמד ורעש בעוש ס' וגו' דסינו שהו דוד ויהי עיקר בין המנהיגים הללו וקראם רועים במקום מנהיגים כי כדכנס מפורש סבין רועים ממש בעולם הוא דוד וועל אף אבין יעקב אף לכן ממש אף יתרו שה נאמר בו כי שם לי אלוים זע אחר חתה הכל וגו' וכלל היה רועש אף :

לידות את קרנות הגוים : שפילי ענמך לתחתיה המקראת בסופו אמרי' רב ששת : בהדי חמא באגדתא למה לי * מה לי אללו באגדה בקי' הוא באגדה ממני ולא חוכל לו : שבעה רועים ושמונה נסיכים לא ידעתי בהם טעם כמדומה לי דלמדין בעלמא וילתק ריבין הלך שהלך להליל בניי מדינה של גיהנם דכתיב כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו

ניגדו ז' רועים דוד באמצע אדם שת ומתושלה מימינו אברהם ויעקב ומשה משמאלו ומאן ניגדו ח' נסיכי אדם ישי ושאלו ושמואל ועמוס צפניה (ז"ל הוקיהו) [צדקיהו] ואליהו ומשיח :

לו [דף נג] (אבות פ"ב) אף הוא ראה גולגולת אהת שצפה על פני המים אמר לה על דאטפת אטי'ך וכפן כשיפוך יטופון . אמר רבי יוחנן רגלוהי דבר אינש אינון ערבין ביה לאתרא דמתבעי לתמן מובילין יתיה . הנהו תרי כושאי דהוו קיומי קמיה דשלמה (מ"א ד) אליחורף ואחיה בני שישא סופרים דשלמה יומא חד חוייה למלאך המות דהוה עציב א"ל אמאי עציבת א"ל דקא מתבעי מינאי הנר תרי כושאי דיחבי הבא מסרינהו לשעירים אמר להו (אמטונהו) [שדרינהו] למחוא (ענין לזו וע"מ מהרש"א) דלזו כי משו אבבא שכיבו למחר חוייה למלאך המות דהוה קא ברה א"ל אמאי קא ברוחת א"ל היכא דאיבעו מינאי התם שדרתינהו [מיר]פתח שלמה ואמר (פ' עגלה ערופה גס ציוטלמי) רגלוהי דבר אינש אינון ערבין ביה לאתרא דמתבעי לתמן מובילין יתיה :

לו סס תניא אמרו עליו על הלל הוקן כשהיה שמח שמחת בית השואבה

ר' ש"י

לקוטי טהרש"א

ידענו וישראל לא יכירו וגו' במסכת לחמן מובילין יתיה כו' ועד"ז כינו את המיתה כסולסל כמ"ס פ"ק דסוטה אין סולכות אלא לשון מיתה שנאמר ואנכי הולך למות ודקדק לומר דבר אינש כו' דשאר ב"מ מיתת במקרה מש"ל מיתת בר אינש הוא ע"פ הגזירה כזמן

דוק גמור היה כדלמדין בתלק ז' הימים שנתלו לדור המבול הם ימי אבול של מתושלח : [אף הוא' הלל הזקן] : שצפה על פני המים * שחכו את ראשו והטילוהו למים והכיר בו שהיה רוצח ופגעו בו עכשיו לסקים כיוצא בו : א"ל על דאטפת אטי'ך על שהלפת גולגולת של אחרים צמים : אמר ר' הניפוך אחרים עכשיו : וסוף משיפוך יטופון * עוד יבא יום ויניפו גולגולתם של אלו שהרנוך : לאתרא דמתבעי * למקום שנגזר עליו למות בו ממש הוא מתבקש ליטול בשמחו : תמן מובילין יתיה * לשם רגליו מוליכות אותה : תרי כושאי * על סס שהיו יפין קרי להו הכי : אליחורף וחתיה * פסוק הוא במלכים שהיו סופרים לשלמה : דקא מתבעי מינאי' אלו מתבקשין ממני למעלה שהגיע זמנו למות ולא היה יכול ליטול בשמחן כאן שלא נגזר עליהם למות כי אם בשער לזו : כיסרינהו * שלמה : לשעירים * לשדים שהוה היה מלך עליהם כדכתיב וישב שלמה על כסא ה' למלך שמלך על העליונים ועל התחתונים : אמטונהו למחוא דלזו * עיר שאין מלאך המות רשאי לעבור בחוכה כדקאמרינן בסוטה : ערבין ציה' (לשומרו) פתח עינים

תניא אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח שמחת בית השואבה אמר כן אם אני כאן הכל כאן וכו' . פיה"ש שהיה הלל אומר בשמו של הקב"ה . ואחיה כמאן דגרים בעליה סידרין א"י"ש אם אתה עשה דין בעיר הנדחת מעלה אני עליך כאלו מעלה עולה כליל לפני ובתה הרב הגדול מוהר"ר יוסף שאשכנזי (שהיה בזמן האר"י ז"ל) כי דרך התקנים לומר דכתיבם כאלו נאמרו מפי הקב"ה ע"ד ו"ש מ"ש כשהיה שמח בשמחת בית השואבה לומר דהוא קראת בית השואבה שאחריים רוח הקודש והלל כרז גדולו כחוקף שמחתו נחם עליו הכוח ויהי אומר כאלו הקודש כ"ה אומר :

החליל פרק חמישי סוכה

היה אומר אם אני כאן הכל כאן ואם אין אני כאן מי כאן למוקם שאני אהב רגלי מוליכות אותי ואף הקב"ה אומר אם אתה תבא לביתי אבוא לביתך ואם אתה לא תבוא אל ביתי אני לא אבוא אל ביתך שנאמר (שמו"ב כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך :
 לח טס תניא אמרו עליו על רשב"ג כשהיה שמת שמחת בית השואבה היה נוטל ח' אבוקות של אור בידו אחת וזורק כלפי מעלה וזורק אחת ומקבל אחת ואין אחת מהן נוגעת בחברתה ובשהוא משתהוה נועץ ב' גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה וזוקף מה שאין כל בריה יכולה לעשות כן וזו היא קידה . לוי אחיו קידה קמיה דרבי ואיטלע . והא גרמא ליה והא אמר ר"א לעולם אל ימיה אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול המיח דברים כלפי מעלה ואיטלע ומנו לוי . הא והא גרמא ליה . לוי הוה מטיל קמיה דרבי בתמניא סבינא ושטאל

לקוטי מהרש"א

הגיעו למוח ונכלל הגזרה מני בזהו מקום אם נמכוד לו או נמכוד כפי מעשיו לעוב או לרע :

אם אני כאן כו' . עיין פירש"י וכינוי אני קאי אהקב"ה ולולי פירושו נראה יותר לפי כמשמעו שאמר כן כפי ישראל אם אני כאן שאנא למקדש הכל שהיא הקב"ה סבידו הכל הוא ג"כ כאן ואם יבא אל ארץ כנען או לך דגם שביים שהימים אינם כאן והשתא ניחא דקאמר ואף הקב"ה אמר כן אם אתה תבא לביתי כו' ומייתו לה שאמר בכל מקום אשר אזכיר את שמי בכל המקום אשר אמרתי להזכיר שמי דהיינו במקדש דמגדולין אסור להזכיר שם המפורש שם אלה אליך וגו' : רגלי מוליכות כו' . ר"ל דבזו הסיבה אני בא לשם למקום שאני אהב כו' ועש"ה ס' אהבתי מעון ביתך ומקום משכן גו' :

ונושק את הרצפה וזוקף כו' . עיין פירש"י והוא דחוק ונראה לפי דיוחך חידוש כפלא לניע בארץ כנשוקת פיו מלוגע בעקומה בגובה ראשו : בתמני סבינא כו' . מה שאין כל אדם יכול לעשות כן מפני הסכנה וכן בתמני מוזג המנא מפני שבינה הכלו זכוכית ומפני שסופת יין ע"י הטיול וכן בח' ביש' מפני שקל יבדלו :

רש"י

[לשמים] ומשלמים ערבותם להוליוו למקום שמהבטק מסס : אם אני כאן

הכל כאן וכו' . היה דורש לרבים שלא יתטלו ואומר בשמו של הקב"ה אם אני כאן הכל כאן כל זמן שאני חפץ בבית היה ושכינתי שריויה בו היא כבודו קיים ויבא הכל כאן ואם החטאו ואלסלק שכניתי מי יבא כאן : ה"ג בתוספתא הוא היה אומר למקום שאני אהב רגלי מוליכות אותי אם תבא אהה אל ביתי וכו' ונ"ל שאף כאן צריך לגרום כן משום דלמר רבי יוחנן בתרא [ה"ה לפי גו' הע"י ז"ל לקמיה] רגלויה דבר אינש כו' ואי לא גרסינן לה מה שיבא דרבי יוחנן הכא : שני גודליו . של שתי ידיו וגשען עליהם עד ששוחה ונושק את הרצפה לקיים מה שנאמר כי רצו עבדיך את ארציה : וזהו קידה . האמורה בכחובים דלמר מר קידה על אפיס . אין לו להשתטח ולהגיע לארץ גופו אלא פניו בלבד מי שידוע [ויטול] לעשות כו' וזו היא החד מעומדי העזרה יכול לעשות כן אלא הוא : איטלע . נעשה חיגר לפי ששזוקף גופו בחזקה לדחוף גופו למעלה נמא כל אונס וקיפתו על מחטיו : ישיח . יזרוק לשון כמעטו קשה : השיח דברים . במס' העניות עליות וישב לך במרום ואין אהה משניה על בניך : הא והא גרמא ליה . היה נעשם בהשתחא [דברים] ונבדק בשעת המאורע כדקאמר במסכת שבת נפל חורא חדרו סבינא : קמיה דרבי . בביתו שהיה נשוא ומכבדים אותו לשמחו שהיה דואג חמיד בנרה ישראל

החליל פרק חמישי סוכה

ושמואל קמיה דשבור מלכא בתמניא מוזג אמר אביי קמיה דרבה בתמניא ביעי ואמרי לה בארבע ביעי :

למ טס תנו רבנן יש מהן אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנתנו אלו חסידים ואנשי מעשה ויש מהן אומרים אשרי זקנתנו על ילדותנו אלו בעלי תשובה אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו :

כ טס תניא א"ר יהושע בן חנניא כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא [היינו רואים] [ראינו] שינה בעינינו כיצד שעה ראשונה לתמיד של שחר ומשם לתפלת השחר ומשם לקרבן מוספים ומשם לתפלת מוספים ומשם לבית המדרש ומשם לאכילה ושתייה ומשם לתפלת המנחה ומשם לתמיד של בין הערבים ומכאן ואילך לשמחת בית השואבה . אינו והאמר רבי יוחנן שבועה שלא אישנן ג' ימים מלקין אותה וישן לאלתר [ה"ק] מאי לא ראינו שינה בעינינו לא מעמנו מעם שינה [קאמר] דהוה מנמנמי אכתפי דהרדי :

מא [דף נא ע"ב] מענה עמדו שני הכהנים בשער העליון היורד מעזרת ישראל לעזרת נשים ושתי הצוצרות בידיהם קרא

הגבר תקעו והריעו ותקעו . הגיעו למעלה עשירית תקעו והריעו ותקעו . הגיעו לעזרה תקעו והריעו ותקעו . היו תוקעים והולכים עד שמגיעין לשער היוצא למזרח הגיעו לשער היוצא למזרח הפכו פניהם [ממזרח] למערב

רש"י

[ובחוליון] [ובחוליון] כדקאמרין בגדרים יומא דמחין ביה רבי אחיה פורענות לעלמא : שבור מלכא . מלך פרס היה : מוזג אמר . כוסות זכוכית מלאים יין ואין היין נשפך : יש מהם אומרים היינו חושבנחא דמתינ' שמצנחין להקב"ה על כך : אלו חסידים : כל חסיד הוא חסיד מעיקרו : שלא ביישה וכו' . שלא עברנו עברה [בילדותנו] לבנים את זקנותנו : ר' יהושע בן חנניא מן הלויים (המשוררים) [המשוררים] היה כדאמרין בערכין וכבר הלך רבי יוחנן בן גודגדא לסייע את ר' יהושע בן חנניא בהגפת דלחוח [אמר ליה חזור כך שאהה מן המשוררים] : מלקין אותו . שנשבע לשוא ומשעה שיאהה שבועה מפיו הרי הוא כשבע על העמוד של אבן שהוה של זהב [שאין] [שאף] זה נשבע על דבר [שאשכר] [שא"ל] לו ובשבועות חנן דהיינו שבועה שוא ומייבין על זדווה מכוח וכבון שהתרו בו : הקעו וכו' . זה סימן לילך למלאות מים לניסוך מן השילוח : הגיעו לעזרה . לקרקע עזרה נשים : הקעו כו' היו תוקעין והולכין באלו שלשה אחרונות מארכין : עד שמגיעין לשער היוצא . מעזרת נשים להר הבית [היוצא מן המזרח] [לשיטולו למזרח] . והשער ההוא מכון כנגד שער שמעזרת ישראל לעזרת נשים ויורדין ממערב למזרח וכשהיו נכנסין למקדש היו הולכין ממזרח למערב דרך עליהם : דהפכו פניהם למערב ללד העזרה היכול לומר דבר זה אנושיו בבית ראשון

לקוטי מהרש"א

אשרי זקנתנו שפירש' כו' . כולם נעשו ככר זקנים קמשתני מהם שמתים בבית השואבה שמהם של מלוא דסילדים מהשתחא שמתים בלאו הכי כמו שכתוב שמה בחור בילדותך וגו' וכל אחד מהזקנים דהיינו החסידים ובעלי השבט משמח במעלות זקנתו בשמחה של מלוא זו . ואמר : אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא כו' . לא מייירי בזקנים שא"ל היינו חסידים אלא דב' כיתות הזקנים שזכר הם אומרים על אלו שעדיין ילדים ולא חטאו עדיין אשרי לכן ומי שחטא ועדיין בילדותו ישוב או וימחול לו כי השבט בילדותו מעולה ביותר כמ"ס אשרי האיש ולא אשה אלא כשהוא עדיין איש :

היה אומר אם אני כאן הכל כאן ואם אין אני כאן מי כאן למוקם שאני אהב רגלי מוליכות אותי ואף הקב"ה אומר אם אתה תבא לביתי אבוא לביתך ואם אתה לא תבוא אל ביתי אני לא אבוא אל ביתך שנאמר (שמו"ב כ) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך : לח טס תניא אמרו עליו על רשב"ג כשהיה שמת שמחת בית השואבה היה נוטל ח' אבוקות של אור בידו אחת וזורק כלפי מעלה וזורק אחת ומקבל אחת ואין אחת מהן נוגעת בחברתה ובשהוא משתהוה נועץ ב' גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה וזוקף מה שאין כל בריה יכולה לעשות כן וזו היא קידה . לוי אחיו קידה קמיה דרבי ואיטלע . והא גרמא ליה והא אמר ר"א לעולם אל ימיה אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול המיח דברים כלפי מעלה ואיטלע ומנו לוי . הא והא גרמא ליה . לוי הוה מטיל קמיה דרבי בתמניא סבינא ושטאל

למערב ואמרו אבותינו שהיו במקום הזה אחוריהם אל היכל ה' ופניהם קדמה והמה משתחיים קדמה לשמש ואנו ליה עינינו ר"י אומר היו שוין (אותה לומר) [ואומרים] אנו ליה וליה עינינו : גמ' [דף נג ע"ב] אינו והאמר ר' זירא כל האומר שמע שמע כאומר מודים מודים דמי • דאמרי הכי אנו ליה משתחיים וליה עינינו מיהלות • תנו רבנן [קדושין פ' בתרא] ממשמע שנא' [יחזקאל ח] ופניהם קדמה אינו יודע שאחוריהם אל היכל ה' [אלא מתיל ואחוריהם אל היכל ה'] אלא מלמד שהיו מפריעין את עצמן ומתרויין כלפי משה :

מב ע"א אומר ליה רב חסדא להווא מרבנן דהוה מסדר אידתא קביה מי שמיע לך הני ט"ו שיר המעלות כנגד מי אמרן דוד א"ל הכי אמר רבי יוחנן בשעה שברה דוד שיתין קפא תהומא ואבעי למשטייה ללכא אמר דוד ט"ו מעלות ואחתיה • אי הכי מעלות יורדות מיבעי ליה א"ל הואיל ואדכרתן [מלתא] הכי איתמר [מכות פ' הגולן] בשעה שברה דוד שיתין קפא תהומא ובעי למשטפיה לעלמא אמר דוד מי איכא דידע דערי לכתב עם [ע"ב] אחספא [ומשרא] ביה לאחותיה לדוכתיה או לא [ונישדי בתהומא ומנח] ליכא דאמר ליה מירי אמר דוד היודע לומר ואינו אומר יחנק בגרונו נשא אחיהובל ק"ו בעצמו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמו שנכרה בקדושה ימחה על מים לעשות שלום בין כל העולם כולו לאביהם עיבעי מים ע"כ"ו אמר ליה שרי כתב שם אחספא שרי ביה נחית תהומא שיתמר אלפי גרמירי כיון דהוא דנחית טובא אמר

לק"ט מה ש"א
 ר ש"י
 כל האומר שמע שמע כו' פירש רש"י פסוקא כו' ע"כ היינו דמשתקין אותו אבל אם אמר שמע שמע הויבנה כפולה לא משתקין אותו אלא דהוא מנוגס וכפירוש רש"י כפ' אין עומדין וכו' לפירש"י דהוא ליה וליה עינינו דהכא ה"ל כאלו אומר פסוקא פסוקא ולמאי דנסיק סמא משתחיים קדמה ולאו ליה אנתו מודים ועיניו ליה וכו' לא הו' כאלו אומר פסוקא פסוקא דהיינו דוקא בענין ומשמעות אחד אבל זה משמעו ב' ענינים כמה משתחיים קדמה ולאו ליה היינו כמעשה ולאנו מודים ועיניו ליה מיתלות היינו כדבור :
 כ"ל משמעת ימי בראשית נבראו וחי ס"ל שמה נתמלאו עפר או נזרות וזרין לכרתן : קפא תהומא : קף הויס למעלה וי"ל וי"ף הברזל מתרגמין וקפא פורזל : א"ל רב חסדא לדידיה : הואיל ואדכרתן הכי איתמר מי איכא דידע וכו' : דוד לא היה מודה הלכה לפני אחיהובל רבו והוא היה עס : אחספא • מפני שהחרם צולל ויורד ולינו קף כדי שירד ויגוע על הנקב ובאגדה דספר שמואל מפורש שגאלו דוד על פני נקב ההרס וכחוב בו שהיה עס משעה ימי בראשית : לעשות שלום בין איש לאשה' • לדוק את הסופה ואם שהורה היא יהיה שלום ביניהם : עמי שנכח בקדושה' • שכתוב במגלה יתן ה' אותך לאלה ולשבושה וגו' כדכתיב וכתב את

כמה דמידלי טפי מירטב עלמא אמר ט"ו מעלות ואסקיה המימר ארפי גרמירי ואוקמיה באלפי גרמירי אמר אבוי ש"מ סוכא דארעא אלפא גרמירי והא קחוינן דאי כרו פורתא וקא נבעי מיא אמר רבי משרשיא הנהו מסורבי דפרת הווי :

כ"ג ודף נח תניא בחולו של מועד בראשון כהו אוכר (תכלס כט) הכו לה' בני אלים • בשני מהו אומר (ע"ב) ולרשע אמר אלהים • בנ' מהו אומר (ע"ג) מי יקום לי עם טרעים • בד' מהו אומר (ע"ד) בינו בויערים בעם • בה' מהו אומר (ע"ה) הסירותי מסבל שכמו כפיו וגו' בו' מהו אומר (ע"ו) ימוטו כל מוסדי ארץ

ר ש"י
 האלות האלה הכהן וגו' : כמה דמדלי
 כפי נרטיב עלמא • כמה שהכוס נבוה
 וסמך [לכך] מתלחלח העולם והארץ
 מלמחא סירותיה : אמר ט"ו • מזמורים
 של שיר המעלות : סוכא דארעא • עוני
 הכרץ עד שהכוס : מסורבי דפרת • מעלות
 הטעויות במחלות שנסה מי פרת טולין
 תחת הקרקע לפי שפרת מוצאו נבוה מ"ד
 כדקאמר בנזירות כל הנזירות למשה נפרת
 ומיס היוצאין מהר נבוה אם דרך מתוקן
 להס טוליס עד מה כיזא כו ולא יותר
 לפיכך אף החופרים נהרים שנבבל
 הסמוכה לפרת מוצאים מים : בחורו של
 מועד • דסוכות : מהו אומר • נשיר
 המוספים : בראשון • גיוס אחד דהווי
 של מועד : הבו לה' וגו' • וכל המזמור
 ע"ש שהיוס החלת כמחת בית השואבה
 דהיינו כבוד וטוב וזאתו מזמור כתיב
 קול ה' על המים על שם ניסוך המים :
 ולרשע אמר • וכל המזמור דברי כיבושים
 הם לנאספים לעורה למנות הכהן ושמיים
 שמחת סנה ומנויחס מה לך לספר חוקי
 כלומר למה לך לנזח לית זה עם שאר עמי
 אם אינך חוזר בתשובה ונזוחו מזמור
 כתיב וכן לאלהים הודה וגו' ע"ש שה
 הכוונת זמן כל תאחר הוא לג' רגלים
 כסדרן וסוף המזמור וזכה תודה יכבדני :
 מי יקום לי עם מרעים ובינו נוערים •
 במזמור אחד הם ובינו נוערים מוקדם ומי
 יקום לי מאוחר וסם מקדמין את המאוחר
 וזאת צעני מפני שפרסת מי יקום לי עם
 מרעים מדברת על זרעם שהיו מזועזעים

ולא יבינו ומי שאינו נותן לבו להבין לך

החליל פרק המישי סוכה

ואם חל שבת להיות באחד מהם ימוטו נדחה :
 כד טס פ"ג א"ר אלעזר הגי ע' פרים כנגד מי כנגד ע' אומות עובדי
 כוכבים פ' יחידו למה כנגד אומה יחידה . משל למלך
 בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה . ליום אחרון אמר
 לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה מך . אמר רבי יוחנן אוי
 להם לעובדי כוכבים שאבדו ואין יודעין מה שאבדו בזמן שבית המקדש
 קיים כזבח סכפר עליהם ועכשיו מי מכפר עליהם :
 מה [דף ט"ז ע"ג] רגו רבנן מעשה במרים בת בילגה שהמירה רתה והלכה
 ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים כשנכנסו יוונים
 להיכל היתה פבעטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה לוקים לוקים
 וע"ס קרננות כמו הזבח שזוקף הכנשים מהרש"ל) עד מתי אתה סבלה ממון
 של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק וכששמעו חכמים
 בדבר קבעו את פבעתה וסתמו את חלונה ויש אומרים משמרתה שוהה
 לבוא ונכנס ישבב אחיו עמו ושמש תחתיו ואף על פי ששכיני הרעים
 לא נשתכרו שכיני בילגה נשתכרו שבילגה לעולם חולקת בדרום
 וישבב אחיו בצפון . בשלמא למ"ד משמרתה שוהה לבוא היינו דקנסינן
 (לה) לכולה משמרה אלא למ"ד מרים בת בילגה שהמירה רתה (איהי
 המאה ואנן קנסינן לכולה משמרה) [משום ברתא קנסינן ליה לדידיה]
 אמר אבוי אין כדאמרי אינשי שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או

רש"י

בדשכה יהלכו זו מיסה כדחק גד' משום דידע קנסינן לכולה משמרה :
 פרקים הדבר מחכמה וכו' כמזלתי החג משמרתה של בילגה שהיה לבואי כשנמיט
 שכל מה מפני גזל מהנות עניים וגורם שבת שלה לא היו באים ומוכחא מלחא
 קללה ורעבון לעולם שימוטו בו כל מוסדי שאין העבודה חביבה עליהם : ונכנס
 ארץ : ואם חל שבת באחד מהם ידחה יסכב אחיו . סדר משמרות בילגה לבא
 שיר המועד מלפני שיר דהשבת : ימוטו אחרי יסכב וכשיסכב אחיו יזא בילגה
 ידחה : שהוא שיר האחרון ונדחה מפני נכנסה וכששהה משמרת בילגה לבא עכב
 שאמרו באחד שבת שיר שהיה ראוי לומר יסכב במשמרתה ולא יזא ולכך קנסוה :
 אחרון שאין מדלגים סדר השיר וכו' ואע"פ : של שכיני הרשעים לא נשתכרו :
 אומר שיר של ח' בשבת נמצא אחרון נדחה : דכתיב אוי לרשע ואוי לשכנו : שכיני
 שבעים פרים : פרי החג שבעים הם חזן בילגה נשתכרו : היינו יסכב : שבילגה
 משל שמימי כנגד ע' אומות עובדי כוכבי' לעולם חולקת בדרום : חפי' כנטיסחה :
 לכפר עליהם [סירדו גמלים בכל העולם וישבב לעולם בצפון . חף בניאחו
 לפי שנידונין בנה על המים] : שאהגה [שהרי בילגה נכנסת אחריו] וכעת הוא
 מתך : אין לי הנייה וקורה רוח בשל חלו להם לחולקין בצפון : משום דכתיב
 אלא בשלך : מרים בת בילגה : משמרתה קנסינן ליה לדידיה : כלומר חפי' לאביה
 בילגה הייתה וכן שמה : בשנכנסו יוונים לא היה לן למקנסייה : שותא דינוקא
 להיכל : בימי מחסיהו בן יוחנן : לוקים . בשוקא או דאבא או דאמא' משל הדיוט מה
 הוא זאב בלשון יווני : וכששמעו חכמים שהתינוק אומר בשוק או מאביו או מאמא
 נדבר : לאחר שנכרה יד בית שמעוני : שמה חף זו אם לא ששמעה מאביה שמחה
 סתמו חלונה : של משמרה ולקמן סריך העבודה לא אמרה כן : שותא . דבור

החליל פרק המישי סוכה רעב

ראימה ומשום אבוה ואימה קנסינן לכולהו משמרה אמר אבוי אוי לרשע
 ואוי לשכנו טוב לצדיק טוב לשכנו שנאמר (ישעיה ג) אמרו צדיק כי טוב
 כי פרי מעלליהם יאכלו . (כדי למיט דכד עוב אמר זכ' מהרש"ל) :

רש"י

כמו לא חסיקו לנו כוונת ונקדושין כביתו של זה מחמת שהיתה עיני צדק
 שותא דמר לא ידענא : אוי לרשע בכליו חזירו לקה בשבילו מלאן אמרו
 ואוי לשכנו . כהורח כהנים היתה אוי לרשע אוי לשכנו וממילא טוב לנדין
 ומלוא את האבנים נגע באבן שבמקלוע טוב לשכנו שהרי מדע טובה מרובה :
 פניק חולצין חפ"ס שהנגע לא נראה אלא

פליק מסכת סוכה

מסכת פרק ראשון ביצה

[דף ה] אושפזיכניה דרב פ"א ואמרי לה ההוא נברא דאתא לקמיה
 דרב פפא הווי ליה הנך ביצים משבת ליי"ט א"ה
 לקמיה א"ל מהו למיכלינהו למחר א"ל זיל האידינא ותא למחר דרב לא
 מוקים אמורא עלויה מיומא טבא לחבריה משום שכרות כי אתא למחר
 א"ל איכו השתא אישתלאי ואמרי לך רב ורבי יוחנן הלכה ברבי יוחנן
 [הא] אמר רבא הלכתא כוותיה דרב בהני תלת בין לקולא בין לחושרא :

יום טוב פרק שני

א [דף פו ע"ג] תנו רבנן מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב ודורש כל
 היום כולו בהלכות יום טוב יצתה בת ראשונה אמר
 הללו בעלי פטמן . בת שניה אמר הללו בעלי חביות . בת שלישית
 אמר הללו בעלי כרין . יצתה בת רביעית אמר הללו בעלי לניגין . בת
 חמישית אמר הללו בעלי כוסות . התחילו בת ששית לצאת אמר הללו
 בעלי

רש"י

דרב לא מוקים אמורא עליה : לא היה אחרון בשכרותו : אישתלאי . שכתתי
 מעמיד חורגנן לפניו לדרוש ושנתי והיינו מורה בו היחר משום
 דרשה ברבים : מיומא טבא לחבריה : דקי"ל בשאר דוכתי רב ור' יוחנן הלכה
 כלומר משעשה היום יו"ט דהיינו לאחר ר' יוחנן עכשו יפה דמתיק עד היום
 סעודה עד נחר : משום שכרות דרב ומכרתי : שהיה יושב ודורש : ביו"ט :
 אורווי הוה מורי בדרשה שלו כדאמרינן יצתה בת ראשונה . לסעוד סעודה יו"ט
 בכריתות ושכור אמור להורות דכתיב יין והניחוהו דורש : בעלי פטמן . חביות
 ושכר אל תשכר וכתבי להורות אל בני סלפין ודבש] ומשך משתאחז לפיכך מהרו
 ישראל : איכו השתא : אם הוכיחי לך

בעלי מארה נתן עיניו בתלמידים התחילו פניהם משתתן אמר להם בני לא לכם אני אומר אלא להללו שיצאו שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה בשעת פטירתן אמר להם (נחמיה ה) לכו אכלו כשמינים ושתו סמתיים ושלתו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדוננו ואל תעצבו כי חרות ה' היא מעוכם מאי כי חרות ה' היא מעוכם אמר רבי יוחנן משום ר'א ברבי שמעון אמר להם הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע:

מס אמר מר שמניחין חיי העולם ועוסקים בחיי שעה והאמינו ביום טוב רשות מצוה היא ר' אליעזר פטעמיה דאמר שמחת יום טוב רשות הדניא רבי אליעזר אומר אין לו יאדם ביום טוב אלא או אובי ושותה

א

לקוטי בהרש"א

בעלי מארה אין להם כבוד לא קיימו שמחת יום טוב ולא מנות כה"מ סבכר ולא עכל ור"ל לפי דעת ר"א דאז אכלו ושוחו או יושב וסגס כל היום וזה לא קיים טעם ועו"ל ד"ק הללו בעלי מארה כיון דאליהן היום מיד אחר ו' שעות ה"ל כאילו זרקו אכן להמת קשה לגוף כדלמדין פ"ק דשבת: התחילו פניהם כ"י ע"ן פה"י והוא דחוק דמי היום מוחס כידו מ"ס"ס הדרכה ואלו לא היו מאהרין וכל כסבורין סתן עיניו כסס ותשתן שם דעתן לאכל אבל הוא נתן עיניו כסס ד"ן חיבה שאין ככלל כמות טיאלו: לו עלי וקדשו כ"י הוא מחובר למעלה ואל תעצבו לו כלומר אל תדלגו מאחורי פניהם בחול כוס פי זמנן הוא כ"ה לפרט:

פחה עינים

הללו בעלי מארה אין להם כבוד לא קיימו שמחת יום טוב וזמנן הוא כ"ה לפרט: המורה סבכר יאלו לקוטי רב בבלא כסס ר"ה: מר מתי לו יושבים בקונטרס ל"ג ליה יומיהו יש לישב עד חמי"ס יושבים דלכס נזיח אחר אילנה ואינם מבינים הדרכה ונחיים יושבים בלא וטוב להם לעשות שמחה י"ט שם כסס תוס' כ"י וק"ו לזה כתב בשי"ח מקובלת משם הייטב"א:

בשעת פטירתן אין להם כבוד לא קיימו שמחת יום טוב וזמנן הוא כ"ה לפרט: כבוד ל"ה מ"ה מורה ר"א שאין ראוי להענות לקוטי רב בבלא כסס תוס' כ"י והאי דקאמר כולו ל"ה היינו רובו ככולו ובתנ"ל ויגיד עליו רישו כולו כסס דעל כתיבן רובו קאמר דלא ל"ן להסתכל שהיית קריאה ס"ה ומוסף עשה שכתב חול ואל תעטרך לכריות כ"ה כשאין לו לפרט לו עלי ור"י כתבו תוס' והא דאמר עשה שכתב חול ואל תעטרך לכריות כ"ה כשאין לו לפרט עכ"ל וכוונתו כגון שאין לו מה להסתכל רק הוא יזון כאלו מדבר מועט שכל לו מירובה ואינו עוסק כלל ביום ריח וכ"י ה"ל גוונא לא אמר לו עלי כיון דדבר עבד אי אפשר להיות שוב דלתיב כהנאות אברי משם תוס' דמוסף דבריה וכן ה"ל בעין יעקב ע"ש ואפשר לומר על דרך זה יורד כשפירות דה"ל דעשה שכתב חול איירי כשאין מולא מי שזילת לו כי עני הוא ולא יאמרוהו ללוותו לו ואפשר לומר כשפירות דקרא כי חרות ה' וכו' כמה שחקרו דיעקב יעשו חלקו סעולמות סעו"ל והעו"ב וסו"ל נעל עשו ואל"כ כל הימר על כל חיותו הוא גזל מעשו ויחא לכו לאתגל התורה ה"ל העולם חוזר לחוהו וכו"ו וזכו בו ש"אל כליו החילי מונוו של ים וכו' וז"ל אכלו משמנים ושתו ממתיקים ושלחו מנות ולא תחשו חשון גזל מעשו כי העו"ב שלו כי חרות ה' היא הפורס כמ"ס תוס' לקמן ד"ס כל מונוותיו מעוכם טע"י התורה הכל שלכם כאמור:

או אכלו ושוחו או יושב וסגס כל היום וזה לא קיים טעם ועו"ל ד"ק הללו בעלי מארה כיון דאליהן היום מיד אחר ו' שעות ה"ל כאילו זרקו אכן להמת קשה לגוף כדלמדין פ"ק דשבת: התחילו פניהם כ"י ע"ן פה"י והוא דחוק דמי היום מוחס כידו מ"ס"ס הדרכה ואלו לא היו מאהרין וכל כסבורין סתן עיניו כסס ותשתן שם דעתן לאכל אבל הוא נתן עיניו כסס ד"ן חיבה שאין ככלל כמות טיאלו: לו עלי וקדשו כ"י הוא מחובר למעלה ואל תעצבו לו כלומר אל תדלגו מאחורי פניהם בחול כוס פי זמנן הוא כ"ה לפרט:

או יושב ושוחו רבי יהושע אומר חלקו חציו לה' וחציו לכם אמר ר' יוחנן ושניהם טקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר (דנכוס טז) עצרת לה' אלהיך וכתוב אחד אומר (נמדנכ כט) עצרת תהיה לכם הא כיצד רבי אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ורבי יהושע סבר חלקו חציו לה' וחציו לכם מאי לאין גבון לו (אמר רב חסדא) למי שלא הניח עירובי תבשילין א"ר למי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין אבל מי שהיה לו להניח ולא הניח פושע הוא:

מס ואמר רבי יוחנן משום רבי אליעזר ברבי שמעון הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהם אדר שנאמר (תהלים נג) אדיר במרום ה' אי נמי אדרא כשמייה כדאמרי אינשי מאי אדרא דקיימא לדרי דרי תניא נמי הכי שדה שיש בה אדר אינה נגזלת ואינה נחמסת ופירותיה משתמרין:

ב מס תני רב תחליפא אחוה דרבנאי הוזאה (דף טז) כל מונוותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ועד יוה"כ הוי' מהוצאות שבתות והוצאת ימים ובשולין א"ר למי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין לו ואם הוסיף מוסיפין לו א"ר אבהו מאי קרא (תהלים פא) תקעו בחודש

רש"י

שלא היה לו להניח כגון שאבדה לו חזיקה מערב יום טוב ומחור כל היום אחרים שיתקיימו לו נכסיו שלא יחא חסם חומסן וגזל שדות ממנו: יטע כהן חדר' חילין חשבו הוא ויש לו מס למרחוק ואומרים פלוני יש לו חדר בשדה ומתוך כן הוא נקראה על שמו ואם יש לו עדים הכרזה שיהיה שלו ואינו שמו של שני: שנאמר חדר במרום ה' כלומר שאחד לשון קיום וחוק הוא ולכך נקרא חדר: כשפירות כשמו שמתפשן בני חדר חס שמו: נחמסת חמסן הי"ב דמי חלל שלוקח בכח ויש קול לדבר והיום או מחס ממניו לב"ד: ופירותיה משתמרין לא ידענא מאי היא י"מ שנועטים חוזה על הגבולין ויש לו ענפים רבה והוא לפרט לגדל ולי גרסה שהוא מין עשב חשוב וזרעו מתערב עם הפירות בשדה לכן קאמר ומשתמרם התבואה מן הכנימה והחולשים שרית חותו זרע ובריתן וכוונתו כדלמדין בחומטין משתמר התבואה במסכת שבת: כל מונוותיו של חדר כל מה שפחת להשתכר בשנה שיהא יזון משם קצוב לו כך וכך ישאכר בשנה זו ויש לו ליהרר מלעשות יחאה מרובה שלא יוסיפו לו שכל למזונותיו חלל מה שפסקו לו: חוץ מהחוללה שבתה חותן לא פסקו לו מה ישאכר לגורכן ומתיבן חבואה חלל לפי מה שרגיל ממתיבין לו לשעה או לאחר שעה: פורתין לו כלומר ממתיבין לו שכל מועט: מאי קרא שקוננים מונוותיו

פחה עינים

לקוטי בהרש"א א"ר חדרא כשמייה כ"י ע"י פירש"י דכולה מלה לענין גיטות דבר נאמר או חילין או עשב חלל בעינין ע"ד חדר א"י ע"י ע"ד חדר שנה' חדר במרום ה' שיעשה מן דקה סביב חסוה לפי ה' כגו"ס דכתיב אמת מא"ן חממה וז"ק משמים נקף ופירש חדרא כשמייה הוא חוללני סק כ"י ע"ש:

כשרפוסם לאכול או לשנות י"ל מפני שכבר התחילו כדרכם ה"ל להסתכל עד שישלימם ומסו"ס קאמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה לקוטי רב בבלא כסס הייטב"א ואפשר דמשו"ס ק"י לכת ששית בעלי מארה דנראה שחולקים עליו וגילו דל"ן הדבר כמו סבכר או כולו ל"ה או כולו לכם חלל חממה כ"י יושב דאמר חלקו חלל וזה אמר הללו בעלי מארה דכאו אל"ל לכתשים ולעשות היסד סבכרי וגילו דכתיב דהאמת הוא חלקו:

(ע"י ח"א) לה

שופר בכסה ליום חגנו איזהו חג שהחודש מתכסה בו הוא אומר זה ר"ה וכתוב (תהלים פא) כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. מאי משמע דהאי חק לישנא רמוזני הוא דכתיב (בראשית מ) ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה. כיר זוטרא אמר מהבא (משלי ז) הטרופני לחם חוקי הניא אמרו עליו על שמאי חוקן כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת מצא בהמה נאה אומר זו לשבת מצא אחרת נאה הימנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה אבל הלל חוקן מרה אחרת דיתה בו שכל מעשיו יהיו לשם שמים שנאמר (תהלים סח) ברוך ה' יום יום. תניא נמי הכי בית שמאי אומרים מחד שבין לשבתוך ובית הלל אומרים ברוך ה' יום יום:

ב **ס** אמר רב חמא בר"ח (בשבת פ"ק וע"ס מהרש"א) הנותן מתנה לחבירו אין צריך להודיעו שנא' (שמות לד) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו וכו'. אמר רבי (יוסי) [יוחנן] משום ר"ש בן יוחאי כל מצוה שנתן הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ משבת שנתן להם בצניעות שנאמר (ס"ג) בני בני ישראל. אי הכי לא ייעשו עובדי כוכבים

לקוטי מהרש"א

אוכל לכבוד שבת כו'. עיקר טעם הענין כזה כנראה כמ"ס לעיל זכרנו מאלו שכתב להסתיימו שכל יום משבת ימי השבוע יזכור אותו להקין לו על כל היותו טוב כמ"ס מחד שבין כו' ואמר שהלל מדה אהבת היתא בו וכו' כלומר דודאי מדה שמאי מעולה וטובה היא אלא שזו מדה אחרת שיותר טובה ומעולה ממה שותפת אותה דהיינו מדה הבטחון שבטות בקב"ה שידומן לו קב"ה נאה ממנה וקאמר שכל מעשיו כו' שאל תאמר שזו מדה רעבה כמ"ס הרוב בקר וטובת אלן וגו' כי מהר גמות וע"כ אמר שהרי כל מעשיו של הלל לש"ס הוא יש לנו לתלות גם זה המעשה סיו לשם שמים ממדות הבטחון ומייחיו ברוך ה' יום יום יעשו וגו' כלומר שיש לכרך להקב"ה על כל מה שממילא לנו בכל יום ויום ויזכרנו בו שהוא יעשה לנו עוד ליימים הבאים:

לכך לשבת הבאה. יום יום. יעשו לנו את זרכנו ועזרתנו: אינו צריך להודיעו. לומר שלא יהא זה יושב ותוהה מהיכן בא אליו דבר זה: ומשה לא ידע. אלמא נתן לו הקב"ה קרון עור פניו ולא הודיעו: לא ייעשו עובדי כוכבים עליה. והאן אשכחן (בעבודת כוכבים ב') שחזר הקב"ה להענישן על התורה ועל המנוח דקציב וזכר

פתח עינים

איזהו חג שהחודש מתכסה בו: היום ה' ביצה פ' רבינו משולם ומה שהקשה לו ר"ת ומה שהשיב רבינו משולם ובספרי קטן מחכ"ר סי' תקל"א הכתיב תשובת ר"ת עליו מ"ס סי' כ"א ודאי חייב בלוקטיו רב בלאל כ"י שכתב משם הריטב"א שהכונן לזוהו חג שהחודש מתכסה בו כלומר דאינו זוכר ר"ה דקיס ליה בדרכה שהוא ר"ה ואין אדם מזכיר ר"ה מפני השניות ר"ה וכו' כ"י בחיובו משם י"ש מפרכים:

הבא הטרופני לחם חקי. פ' והבידו ואכלו חוקם אינו לשון מוון אלא חק ומתנה כמו חק וחק כתיב לקוטי רב בלאל: ג"ס תוס' כ"י:

כוכבים עליה. שבת אודעינהו מתן שכרה לא אודעינהו. ואי בינת אימא מתן שכרה נמי אודעינהו נשמה יתירה לא אודעינהו (ועיין ברמב"ן בחומש) דאמר רבי שמעון בן לקיש נשמה יתירה (נתן) [נותן] הקב"ה באדם ערב שבת ולמוציא שבת נומלין אותה הימנו שנא' (שמות לא) שבת וינפש כיון ששבת ווי אבדה נפש:

[ס"ג ע"ג] ההוא סמאי דהוה מסדר מתניתא קמיה דמר שמואל הוייה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת א"ל דלא אותיבי עירובי תבשילין א"ל סמוך אירידי לשנה חוייה דהוה עציב [אמר ליה אמאי עציבת א"ל דלא אותיבי עירובי תבשילין] אמר ליה פושע את לכולי עלמא שרי ולרידך אסור:

[ד"ב ע"ג] **ש**וב מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ב"ה שהביא עולתו לעזרה לסמוך עליה מצאו תלמיד א' מתלמידי ב"ש א"ל מה זו סמיכה אמר ליה מה זו שתיקה שתקו בנויפה והלך לו. אמר אביו הילכך האי צורבא מרבנן דא"ל חבריה מלתא לא ליהדר ליה מלתא טפי ממאי דאמר ליה חבריה דאיהו א"ל מה זו סמיכה ואיהו א"ל מה זו שתיקה:

[ד"ב ע"ג] **ב**עא מיניה רב אויא סבא מרב הונא בהמה חציה של עובד כוכבים וחציה של ישראל מהו לשחטה ביו"ט א"ל מותר א"ל וכי מה בין זה לנדריים ונדבות א"ל עורבא פרת. כי נפק א"ל (רבא) [רבא] בריה לאו היינו רב אויא סבא דמשתכח ליה מר בגווייה דגברא רבה הוא אמר ליה ומה אעביד ליה אני היום (ס"ג ע"ג) סמכוני באשישות רפרדני בתפוחים ובעא מינאי מלתא דבעיא מעמא:

ס מעשה בשמעון התימני שלא בא אמש לבית המדרש בשחרית מצאו יהודה בן בבא א"ל מפני מה לא באת אמש לבית המדרש א"ל

ר"ש

משעיר לנו הופיע מהר פארן וכתוב אלוה מתימן יבא: נשמה יתירה. רוח לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרווחה ויאלל וישתה ואין נפש קנה עליו: וינפש. דרשיקן ליה אוי על הנפש שהלכה לה: מסדר מתניתא. שהיה יודע [משניות] דגורסא ומחזר עליה לפני מר שמואל שיהיו סדורות בפיו כעיקרן: כמוך הדידי. דמעברנא אכולא והרדעא שהיא עירו: לשנה. האחרת וראש השנה היה שאין יכול להניח ולהתנות: לדריך אסור. שאין דעתי על המיודים והפושעים שאינם חרידיסעל דברי חכמי: שוב מעשה וכו'. לאחר המעשה הזה היה המעשה בתלמיד א' וכו'. מה זו סמיכה. שאתה רוצה לסמוך ולעבור על

דברי בית שמאי והלא לנו חולקין עליכם: א"ל מה זו שתיקה. שהיה לך לשחוק ולתקו שוק: שתקו בזמנא. בעברה: מה בין זה לנדריים ונדבות שחייין לו וחייין לגבוי וחסור לשחמן מפני חלק גבוי: עורבא פרת. עורב פורח למעלה השיאו לדבר אחר: כי נפק. רב אויא. א"ל רבה צדיה. דרב הונא לאבוי לאו היינו וכו' ולמה דחיהו והלך לו בגלימא: אגו היום סמכוני באשישות. יו"ט הוא ודרשתי לרבים ותליתי מטורה הדרכה וקורא אני עלי סמכוני באשישות הביאו לי סעודה ואסעוד: דבעיא טעמא. ולריך אני להרצה ולענין צוה. התימני. מתמנת יהי כדכתיב שמעון חקן התימני מתמנת. אמש. כלומר בין הערביים של

א"ל בלשתי באה לעירנו ובקשה לחטוף את כל העיר ושחטנו להם עגל והאכלנום ופטרונו שלום אמר ליה תמה אני אם לא יצא שרכם בהפטרכם שהרי אמרה תורה לכם ולא לעובדי כוכבים :
 [97 כג] [משנה] שלשה דברים ר"א בן עזריה מתיר וחכמים אוסרים פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה וכו' : גמ' למימרא דר' אלעזר בן עזריה תרא פרה הויא ליה והאמר רב ואמרי לה א"ר יהודה אמר רב תליסר אלפי עגלי הוה מעשר ר"א בן עזריה מעדריה כל שתא ושתא • תנא לא שלו היתה אלא של שכנתו היתה ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו :

אין צדין פרק שלישי

ד [97 כה ע"ג] תניא לא יאכל אדם שום ובצל מראשו אלא מעליו ואם אכל הרי זה רעבתן כיוצא בו לא ישתה אדם כוסו בבת אחת ואם שתה הרי זה גרגרן • תנו רבנן השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן שנים דרך ארץ שלשה מנסי הרוח :
 ה אמר רבי בר [חמא] [אבא] חצובא מקמעה רגליהון דרשיעיא מקמעה רגליהון דשנאיהון של ישראל שנאמר [סופטים י] ויוסיפו בני ישראל

לקוטי מהרש"א
 חצובא מקמעה רגליהון כו' עיין פרש"י ועוד
 ו"ל בעולם הוה דניי אדם כשיגזול
 אהר משה מנבו שהיה ביניהם הווא כסחופין
 וימלאו זו החובל יתפרסם זה הגזלן שניכנס
 לשדה חבדו וכן פי' בערוך ערך חבד ג' ע"ט :
 יוא וחדד כשביל הפסד עושה שחטשן על
 חלול יום טוב : בצל' יצו"ה : מעליו :

מלך העלין : חצובא מקמעה רגליהון דרשיעיא • עש שרשיו נוקבים ויורדין
 עד העומק ואין מהפסג לנרדין כלל ונוטעין אוהו בין גבולי שדות ובו חיחס
 יהושע לישראל את הארץ : מקמעה רגליהון דרשיעיא • ליום הדין שגזלין ומוסקין
 ומסיגין גבול ואין למדים מהחובל : נטיעה מקמעה רגליהון דקציבא •
 נטיעה דערלה שאמרה תורה להמתין שלשה שנים מלאכול פריה מקמעה רגלי הקציבים
 הממהינים לאכול קודם הפסג וניתוח ופעמים שגמלאה סרפה וכן דבועלי
 דנות שאין יכולין להמתין עד שהטבול : תורמוסא • מין קמטים עגול כמין עדשה
 ורחב כמעט קמטה והוא ער מאלד עד ששוקין אוהו שבעה פעמים ונעשה
 נחוק וטוב עד שחאל לנטעמים בקטוח סעודה : מקמעה רגליהון דשנאיהון של
 ישראל • דכתיב ז' עבודות כוכבים בהאי קרא ויעבדו את הבעלים ואת העשתרות ואת

מתח עינים
 ת"ר סופה כוסו בבת אחת כו' גרגרן שנים ד"ל וכו' • נקבים לשה ק מניעתה דקתי שנים
 ד"ה דהא קמי דבת אחת גרגרן וכו' מנסי הכוח מכלל דכתיב עתה לכו ותיצאו כמ"ל סוף ס'
 כיצד זילין לא אמרו כוסקן קטן ויין מתוק וכריסו נחכה א"כ הוה דקתי סופה כוסו בבת אחת
 כו' גרגרן לאו מלתא פסיקתא ווס רמו כחומר שנים ד"ה כלומר סה דסופה כוסו בבת אחת
 גרגרן סינו כוסו שנים ד"ה לא נקטן ופיואל :

מהר"ק חיות
 נטיעה מקמעה רגליהון דקציבים • עי' תרומת הדין האריך בית שני שער ג' ומכאן ראיה
 לבדיקת הדיאות וע' תבואת שור ס' ל"ה :

אין צדין פרק שלישי ביצה ערה

ישראל לעשות הרע בעיני ה' ויעבדו את הבעלים ואת העשתרות וגו' ויעיבו את ה' וגו' ולא עבדוהו ממשמע שנאמר ויעיבו את ה' איני יודע שלא עבדוהו אלא מה ת"ל ולא עבדוהו אמר רבי [אלעזר] אמר הקב"ה אפילו כתורמוס זה ששולקין אותו ז' פעמים ואוכלין אותו בקינוח סעודה לא עשאוני בני :

ו סס תנא משמיה דר"מ מפני מה נתנה תורה לישראל מפני שעזין הן [שנא] [דברים לג] מימינו אש דת למו ו) תנא דבי ר' ישמעאל מימינו אש דת למו ראויין הללו ליתן להם דת של אש א"ר התייהם של אלו אש שאלמלי לא נתנה תורה לישראל אין כל בריה יכולה לעמוד בכניהם היינו דאבר ר' שמעון בן לקיש שלשה עזין הן ישראל באומות • כלב בחיות • תרנגול בעופות • במתניתא תנא אף עו בבהמה דקה וי"א אף צלף באילנות :

ז [97 כס] משנה אומר אדם לחנוני מלא לי כלי זה אבל לא במדה רבי יהודה אומר אם היה (ב) כלי של מדה לא ימלאנו מעשה באבא שאול בן במנית שהיה ממלא את מדותיו מערב יו"ט ונותן ללקוחות ביו"ט אבא שאול אומר אף במועד (היה) עושה כן משום בירורי המדות והכ"א אף בחול עושין כן מפני מיצוי המדות : גמ' תנא אף במועד עושה כן מפני בטול בית המדרש • תנו רבנן הוא כינס ש' גרבי

ר ש"א
 לקוטי מהרש"א
 אלהי ארס [ואת אלהי יידון] ואת אלהי מושב ואת אלהי בני עמון ואת אלהי פלשתים ולבסוף ויעיבו את ה' • התורמוס הזה לאחר שהקריח בעליו שבעה פעמים הוא חוזר למוטב והס הטריוח את בורחא להביא עליהם פורענות ולהכעיסו בז' עבודות כוכבים אלו ולא חזרו להם : מאי ולא עבדוהו • לשון קבלה הוא שהיה קובל עליהם הטריוחי והקיעוטי שבע פעמים כביטול התורמוס ואחר כל זאת לא נחשבו בעיניהם : שהן עוים (ברשעיהם) ונתיב להם תורה שיתעסקו בה והיא מתשת כחם ומכוננת לבם : דתייהם של אלו • מנהגם של אלו [אם] שניזים הם כהם : מימינו אש דת למו • מימינו נתן להם התורה מפני שאש דת למו הרבה מקראות יש חסרים כזה : עוים • קשים לנחם : צלף באלילות • לא ידעתי מהו עוזה שלו : הנא אף בחולו של מועד עושה כן מפני בטול בה"מ • שהיה חכם גדול ובאים רבים לשאלו הימנו וצמועדים רבים עוסקין בחורה שאין טרודין במלאכה והיה ממלאם בלילה שאין זמן בית המדרש כדי שיהא פנוי ביום ולמחר דגריס במתיבתא מפני בירורי המדות מפרש הכי מפני ביטול בית המדרש של בלי המועד שלא היה פנוי לשהות ולזכר מדותיו שלא ירתיח לפיכך ממלאם בלילה : בינים

מהר"ק חיות
 אפילו כתורמוס הוה • עי' ריש מדרש קינות הגירסא אפילו כתרמיא הבא בארזיגה :
 רש"י ד"ה שהם עוים • ואני שמעתי כי הם עוים וראויים לקבלת התורה כי בכל הנוריות אשר עברו על ראשן לא עונו חבל נחלתם וגורלם מפני :

אפילו כתורמוס הוה • עי' ריש מדרש קינות הגירסא אפילו כתרמיא הבא בארזיגה :
 רש"י ד"ה שהם עוים • ואני שמעתי כי הם עוים וראויים לקבלת התורה כי בכל הנוריות אשר עברו על ראשן לא עונו חבל נחלתם וגורלם מפני :

גרבי יין מן בירורי המדות וחברו כונס ש' גרבי שמן מן מיצוי המדות והביאום לפני הגוברים בירושלים אמרו להם אין אהם זקוקים לכך אמרו להם אף אנו אין רצוננו בכך אמרו להם הואיל והחמרתם על עצמכם לכו ועשו בהן צרכי רבים דתניא גזל ואינו יודע ממי גזל ילך ויעשה מהן צרכי רבים. מאי הוא א"ר חסדא בורות שיחין ומערות :
 ח [דף כז ע"ג] אמר רב לעולם אל ימנע אדם עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת דאנא ולוי הוינא קמיה דרבי כי אמרה להא שמעתא באורתא אמר מותרין באכילה בצפרא אמר מותרין לקבל אנא דהואי בי מדרשא הדרי בי לוי דלא הוה בי מדרשא לא הדר ביה :

המביא כדי יין פרק רביעי

ט [דף לב ע"ג] ואמר רב נתן בר אבא א"ר עתירי בכל יורדי גיהנם הם וכו' כתוב בערובין פ"ח וע"ש. ואמר רב נתן בר אבא אמר רב כל המצפה לשולחן חבריו העולם השך בערו שנאמר (איוב טו) נודר הוא ללהם איה ידע כי נכון בידו יום השך. רב חסדא אמר אף חייו אינן חיים. תנו רבנן ג' הייהם אינן חיים אלו הן המצפה לשולחן חבריו ומי שאשתו מושלת עליו (ע' בתוס' זע"פ דמייירי שאינו יכול לשלחה) ומי שישורין מושלין בגופו ויש אומרים אף מי שאין לו אלא חלוק אחד. ותנא קמא אמאי לא חשיב לה אפשר דמעין במאניה :

תנן

רש"י

לקושי מהרש"א

עולם תוך גזל' על דרך שאמרו פ' ויום הכפורים גבי מן למען עונותי וגו' אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל ה"ל מי שגנב לשולחן אחרים כאלו אינו רואה ואוכל דהיינו יום חושך וגו' וכה"ל יש לדמות לאין לו פה כסלו כמ"ס שם וכן חסדא שאמר דהיינו אינן חיון סמיך נמי אח"י קמא יום חושך וגו' דומה ליום המיתה שקרוי יום חושך :

שמן יש בו מיצוי מפני שמדבק בשולי המדה ודופנותיה וציון שכיח צדוקין ולא בשמן : וחבריה כינס וכו' כדפרשיק צדוקין : לפני הגוברים : של הקדש לעשות בהן צרכי הקדש אם ירנו והס לא הקדישום כסבורין אין יכולין להקדיש שאינו שלהם ח"ל יכולין וה"ל גזל בעולה : אמרו להם : חכמים : אין אהם זקוקין לכך : הואיל ומתחלה לא נתכוונתם לגזול שהלוקחין מוחלין ע"י טרדן ומוראן שאינן יכולין (לשהות עוד יודעין) [לשהות עוד יודעין] ומחלי : אף אלו אין רצוננו בכך' ליהנות משל אחרים : אמרו להם : חכמים ח"ל אין לכם לעשותן הקדש אלא לעשות בהם צרכי רבים ויהיו מהם הנגזלים : ואינו יודע למי גזל' שגזל לאחזקים רבים : מותרות שיחין ומערות : שמחכסין בהם מים ושוחים מהם וצבצבא קמח מפרש מאי צור מאי שיה ומאי מערה : בעדו' כנגדו כמו סכת בעדו כלומר חושך פרום לפניו הכל עליו כחושך : נכון בידו' מוזמן אללו' מי שאין לו אלא חלוק אחד אין יכול לכבסן וכנים מאערים אוחו : דמעין במאניה' מפלה אם כליו מן הכנים : גחלת של עבודת כוכבים' שאלמר לא ידבק בידך מאומה מן הכנים אסור

[דף לח ע"ג] תנן רבי ישמעאל אומר נזיר לא יחוף ראשו באדמה מפני שמשיר את השער :
 [דף לט] תנו רבנן המשה דברים נאמרו בגחלת הגחלת כרגלי הבעלים ושלחבת בכל מקום גחלת של הקדש מועלין בה ושלחבת לא נהנין ולא מועלין גחלת של עבודת כוכבים א. רה ושלחבת מותרת המוציא גחלת לרשות הרבים חייב ושלחבת כטור המודר הנאה מחבירו אסור בגחלתו ומותר בשלחבתו :
 [דף ס] תנו רבנן אלו הן מדבריות ואלו הן בייתיות מדבריות כל שיוצאות בפסח ורועות באפר ונכנסות ברביעה ראשונה ואלו הן בייתיות כל שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום. רבי אומר אלו ואלו בייתיות הן אלא אלו הן מדבריות כל שיוצאות ורועות באפר ואין נכנסין ליישוב לא בימות התמה ולא בימות הגשמים :

גחלתו ומותר בשלחבתו : ונכנסות ליישוב : ברביעה נמרחשן :

סליקא לה מסכת ביצה

מסכת פרק ראשון ראש השנה

[דף ב ע"ג] כ"י נח נפשיה דאהרן אכתי הוה סיחון קיים דכתיב [דף ג] (במדבר כא) ויעמע הכנעני מלך ערד מה שמועה שמעו. [שמע] שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכסבור נתנה רשות להלחם עם ישראל והיינו דכתיב (שם כ) ויראו כל העדה כי גוע אהרן ואמר רבי אבהו אל תקרי ויראו אלא וייראו כדר"ל דאמר ר"ל כי משמש בארבע לשונות איי דלמא. אלא. דהא. מי דמי התם כנען הכא סיחון. תנא הוא סיחון הוא ערד הוא כנען סיחון שדומה לסייח במדבר כנען על שם מלכותו ומה שמו ערד שמו א"ר ערד שדומה לערוד במדבר כנען על שם מלכותו ומה שמו סיחון שמו :

א סס אמר רבי אבהו כורש מלך כשר היה לפיכך מנו לו כמלכי ישראל

לקושי מהרש"א
 מה שמועה שמעו [שמע] שמת אהרן כו' . לפי סדר המקראות ודאי מוכח לדידי דכי נתקפסו דאהרן אחי כווס סיחון קיים אלא דאיכא למומר אין מוקדם ומאוחר בתורה : אלא וייראו כו' . לפי פשיטת דקרא שדאו שגוע אהרן הוא קשה דכתיב לעיל מיניה וימת שם כדלש הכי וירד משם ואלעזר מן הכה דמשמע שלא ראו כל ישראל כמותו שם כהר ספר : כורש מלך כשר היה כו' . ממלות הסופים כשר כשר שמה שלמה וזרתיששעא ע"ש

רש"י
 אלא וייראו : נתגלו : כדר"ל : כי גוע נחיות טעם הוא לדבר שלפניו נתגלו העדה לפי שגוע אהרן שלשון כי כד' לשונות משמש וכו' : סייח : עייר כן סוס : ערוד : תמוז הכר : כורש מלך כשר היה' כלומר על שם שהיה כשר קראוהו כורש ושמו מעיד עליו לפיכך מנו לו כמלכי ישראל מייסן ולא כמלכי אר"ם

ישראל מתקף לה רב יוסף אם כן קשו קראי אהרדי (כוונת קוסטא להכות מן הכתוב כי כשעלה עזרא מנו לו מחשבי כמלכי עובדי כוכבים) דכתיב (עזרא ו) ושיצא ביתא דנה עד יום תלתא לירח אדר די היא שנת שית וגו' . ל"ק כאן קודם שהחמיץ כאן לאחר שהחמיץ . מתקף לה רב כהנא ומי החמיץ והכתיב (דף ד) (סס) ומה חשון ובני תורין ודכרין ואמרין לעלוין לאלה שמיא חמטין מלא חמר ומשה כזאמר כהניא די בירושלם להוא מתיבה להום יום ביום די לא שלו אמר ליה רבי יצחק [רבי] מטונך די להוון מהקרבוין ניהוחין לאלה שמיא ומצלין לחיי מלכא ובגוהי . ומאן דעביד הכי לאו מעליותא היא והתניא האומר (תנו) סלע זה (לפלוני) לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאוכה לחיי העולם הבא הרי זה צדיק גמורי . ל"ק כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים . ואי בעית אימא מנא לן דאחמיץ (מהבא) [דכתיב] (סס) נדבכין די אבן גלגל תלתא ונדבך די אע חרת וגו' למה ליה למיעבד הכי סבר אי מרדו בי יהודאי איקלייה בנורא . אמר שלמה לא עבר הכי והכתיב (מ"א ו) (ויעש שלמה) שלשה טורי גזית וטור כרותות ארוזים שלמה עבד מלמעלה ואיהו עבר מלמטה שלמה שקעיה בבנינא ואיהו לא שקעיה בבנינא (ואב"א) שלמה סדייה בסידא [איהו לא סדייה בסידא] [אב"א] רב יצחק אמר רב יוסף ואיתימא רבי יצחק (ואיתימא רב נחמן) מנ"ל דאחמיץ מהבא (תמיש צ) ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו מאי שגל אמר (רבא) [רבה] בר לימא משמיה דרב כלבתא אלא מעתה הא דכתיב

לקוטי מהרש"א
מלכותו דסיני טעם תמידית וכסופא דהאי קרא מהשכי . התמיץ . נעשה רשע כשעלה מלך פרס ע"ש הלוואה בדאמריין כפ"ק דיומא עזרא כבר החמיץ . ומי החמיץ . כשעלה תירס זו פרס :

עזרא לפחות סהיו לו בחרץ יהודה : ומה שסתין . כל מה שיחפשו הכהנים חנו להם משלי : מטונך . ממשך שהבאת להטיל עלינו להשיבי אני משיבך חסובה ראה מה כתיב די להוון וגו' ומלליין לחיי מלכא למדת שלא לשם שמים עשה כי אם להנאחו : הרי זה צדיק גמורי . אם רגיל בכך : באן בישראל . לכו לשמים ואם מריעין לו בחייו אינו קורא חגר אלא חולה היסורין בעונו אבל עובד כוכבים אם אין (משיבין) [משיבין] לו כגמולו קורא חגר : נדבכין די אבן גלגל . ככתב ששלח ביד עזרא כקב בו כן שורות של אבני טיש שלם בחומת הבית וטורה רבועית של עץ : כלבתא . למשכב ובני נח היו מוזהרין עליה שנאמר והיו לבשר אחד ולא בהמה

פתח עינים
והתניא סוחר סלע זו לדקא וכו' קשו תוס' מדתן אל תהיו כעבדים וכו' והכ"ז מהר"ש פרימו חרץ לקושיא תוס' דמתני' דאבות היינו בעושי המצות שמיים לעשות ובהא קאמר דאבות גברא לקיים מצותיו יתבדך שלא ע"מ לקבל פרס . אכן אם לאתך שכר ולא י"ח המצוה דמיא עליה עושה תוספת כגון שכר . נתן לדקא תמורתו לפי ערכו וחל"ל אומר סלע זו לדקא כגומר תוספת על חיובי אז שרי לעשות בשביל שיהיה בנו וכו' עכ"ל . והוא חרוד כהן ומשין דוגמא אמריין פ"ק דקמא דסדור מלוה ביומא משלים משל סק"ה ופירשו רש"י ותוס' דהוא חובל פירות בעו"ל כן בעודו חי ע"כ :

מאי שגל אמר רבא בר לימא משמיה דרב כלבתא . ראינו למח"ל ארכינאל ביטעיה ס' מ"א על פסוק כה אמר ה' למשוחו לכורס סנקרלה כורס דהוא כלב בלשון פרסי לרמוז שינק מהלכא וקנגל מלכאל ושיימי סקס מעשה סהיה ע"ש באורח ואפשר שמשני זה היה עבדו נמך

דכתיב (דניאל ה) ועל מרי שמיא התרוממת ולמאניא די ביתי היתין קרסך ואנת ורברבנך שגלתך ולחנתך חמרא שתין בהון ואי שגל כלבתא היא כלבתא בת שתיא חמרא היא אמר ליה הא לא קשיא דמלפי לה ושתיא אלא מעתה דכתיב (מגלים מה) בנות מלכים ביקרותיך נצבה שגל לימינך בכתם אופיר ואי ש"ל כלבתא היא מאי קא מבשר להו נביא לישראל ה"ק בשכר שהכיבה תורה לישראל בשגל זו לעובדי כוכבים וכו' לכתם אופיר . ואי בעית אימא לעולם שגל מלכתא היא (ורבא) [ורבה] בר לימא נמרא גמיר לה ואמאי קרי לה שגל שהותה חביבה עליו כש"ל אי נמי שהושיבה במקום שגל :

[97] תנו רבנן (דנניס כג) מוצא שפתך זו מצות עשה . השמור זו מצות לא תעשה . ועשית אזהרה לב"ד שינשך . כאשר נדרת זה נדר . לה' אלהיך אלו המצוות ואשמות עולות ושלמים . נדרה כמשמעה . אשר דברת אלו קדשי ברך ה'בית . בפוך זו צדקה :

[97] ה"פ ע"ג (ויקרא כה) וקדשתם את שנת החמשים מלמד שמתקדשת והולכת מ"חילתה מכאן אמר ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה מ"ה ועד יו"כ לא היו עבדים נפטרים לבתיהם ולא משתעבדים לאדוניהם אלא אוכלים ושותים ושמתים ועטרותיהם בראשיהם כיון שהגיע יום הכפורים תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן :

[97] י"ט ע"ג תניא רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם . בתשרי נולדו אבות . בתשרי מתו אבות . בפסח נולד יצחק .

רש"י
ומה שאין נעשין בשב"ד אחד שאין יולדין מן האדם : בנות מלכים ביקרותיך (מקראות) [מיקרות] חוקך לעתיד לבוא : לעולם שגל דעלמא מלכתא היא : (ורבא) [ורבה] בר לימא . להאי שגל דהבא נמרא נמיר לה מן רביה דכלבתא הואי : מוצא שפתך זו מצות עשה . דמסתמא הכי אמר קרא מוצא שפתך קיים : השמור זו מצות לא תעשה . שלא תאחר כדרכי אבין ח"ל חילעמי כל מקום שנאמר שמור פן ואל וכו' : ועשית . על כרחך מכתן חזרה לכוף : לה' אלהיך . קרא יתירא הוא לדרשא לרבות דבר שבחובה : בפוך זו צדקה . קרא יתירא דייס : וקדשתם את שנת החמשים . מה ח"ל מכיון שנאמר שבע שנות שנים והעבדים שופר הרועה שחודש השביעי יודע אזי שהיא שנת החמשים : לא היו עבדים נפטרים לבתיהם . דכתיב ובעבדיו שופר והדר וקראתם דרוו : ולא משתעבדים דכתיב וקדשתם את שנת החמשים : ועטרותיהם בראשיהם . אם ראה לשום עטרה בראשו . להנאות טיילא הפסי : תניא רבי אליעזר אומר וכו' . מקראי יליף ליה לקמיה : גולדו אבות . אברהם

פתח עינים
א"גל . והיינו דאחמיץ נדבכר שארע לו נס ויניול מהמות כמפורס בדברי מהר"ל הנזכר בה עבד איסורא :

בר"ה נפקדה שרה ורחל וחנה • בר"ה יצא יוסף מבית האסורין • בר"ה
בטלה עבודה מאבותינו במצרים • בניסן נגאלו ישראל ובתשרי עתידין
ליגאל • רבי יהושע אומר בניסן נברא העולם • בניסן נולדו אבות •
בניסן מתו אבות • בפסח נולד יצחק • בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה •
בר"ה יצא יוסף מבית האסורין • [דף יא] בר"ה בטלה עבודה מאבותינו
במצרים • בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל • תניא ר"א אומר מנין
שבתשרי נברא העולם שנאמר (נחלסית ח) ויאמר אלהים תדשא הארץ
דשא עשב מוריע ורע עץ פרי וגו' איזהו חודש שהארץ מוציאה דשאים
ואילן כלא פירות הוי אומר זה תשרי ואותו הפרק זמן רביעה היה וירדו
גשמים עליהם וצמחו שנא' (סס ב) ואד יעלה מן הארץ וגו' • ר' יהושע
אומר מנין שבניסן נברא העולם שנא' (סס ח) ותוצא הארץ דשא עשב
מוריע ורע למינה ועץ עושה פרי וגו' איזהו חודש שהארץ (מוציאה)
[מלאה] דשאים ואילן מוציא פירות הוי אומר זה ניסן ואותו הפרק זמן
בהמה היה ועוף שמודווגין זה עם זה שנאמר (תהלים סה) לבשו כרים
הצאן וגו' • ואידך נמי הא כתיב (נחלסית ח) ועץ עושה פרי ההוא
לברכה לדורות הוא דכתיב • ואידך נמי הכתיב עץ פרי ההוא כדרבו
יהושע בן לוי (חולין פ' ח"ע וע"ש מהרש"א) דאמר רבי יהושע בן לוי כל
מעשה בראשית נבראו לדעתן נבראו לצביונם נבראו שנאמר

ויטלו

לקושי בהרש"א

נברא בפסח שבו הוה שולט מ"ה"ד על המלכים
כמכת בכורות וישראל נגאלו בו ע"י מדי"ד
הקסס על המלכים • ואמר • בתשרי עתידין
ליגאל • כי בעתיד יבואו הכתמים הגמורים
לישראל כמה שכתוב בתמיים גדולים אקבץ גו'
וימיתי ליה מדהבי יתקע כסופר דהתקיעה
מורה על הכתמים ע"ש ימתי פאונה וגו' •
בירח האיתנים וגו' והאיתנים מוסדי ארץ וגו'
שנולדו בו איתני עולם וכו' • ר"ל תקושי עולם
שהעולם עומד עליהם כזכותם כדמיימי והאיתנים

ולא כתיב ותדשא • ועץ עושה פרי • ולא עץ פרי גמור • ואותו הפרק זמן •
הוא לפיכך והיה לזקק זה לזה (למינו ואפי' בכלאים) ולכך היו זריכין ורואי
הוא שבניסן נברא העולם • לבשו כרים • בזמן שיתרועעו השבלים בניסן ובני
ביראה עולם כתיב דכתיב לעיל מנייה מכין הרים בכחו אלמא ניסן זמן זיווג
בהמה היא • ברבך לדורות • שיעשה פרי לדורות מיהו השתא עץ פרי היה • בקומתן
נבראו • והיינו עץ פרי ראויה לטעון פרי מיד • לדעתם נבראו ששאל
להם אם תפנים להבראות אם לאו ואמרו הן • לצביונם • בעטם כל אחד ואחד
פחה עינים

לדעתן נבראו וכו' בלקושי רב כאלל כ"י כתוב ומש הריטב"א וז"ל לדעתן פירש"י שאלו וכו'
זה הפ' בדרך דרש ובערך פ' בשלמות דעתן לא כדעת התינוקות וזה לכו' • (לציונם
לפנין ורש"י פ' בעטם כל א' וברשות כל א' ואין שם נלמא זו ועוד דהיינו לדעתן ולקומתן
והכחו לדיונים לשון יופי וכו' הריטב"א ע"ש בקיצור • ובנוסתתנו כד"ש ונדפוס כל א' וכן
פירש"י בחולין דף ס' וז"ל קומתם לפיכך קדמו קריתו וכו' לדעתם שמויעם שבראם וכן
נאחו ולציונם כדמות שחירו להם ע"ל והשתא מובא דלש"י לקומתם הוא ששכחו גדולים לדעתן
על עיקר הכריאה ללציונם לחפסי • ימות שחפשו בו וזה מונע רש"י בסוגיון ונמלא דכ"ג

(נחלסית ז) ויכולו השמים והארקובל צפאם אל תקרי צפאם אלא צביונם •
רבי אליעזר אומר מנין שבתשרי נולדו אבות שנאמר (מ"ח ט) ויקהלו אל
המלך שלמה כל איש ישראל בירח האיתנים בתג וגו' ירח שנולדו
בו איתני עולם • מאי משמע דהאי איתן לישנא דתקופין הוא דכתיב
(כמדכר כד) איתן מושבך וגו' ואובד (מיכה ו) שמעו הרים את ריב ה'
והאיתנים כוסדי ארץ וגו' ואומר (ס"ה ז) קול דודי הנה זה בא וגו'
מדלג על ההרים בזכות אבות מקפץ על הגבעות בזכות אמהות :

ג סס רבי יהושע אומר מנין שבניסן נולדו אבות שנאמר (מ"ח ו)
ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני
ישראל מארץ מצרים בשנה הרביעית בחודש זיו וגו' ירח שנולדו בו
זיותני עולם • והכתיב בירח האיתנים התם דתקופי במצות • ואידך
הכתיב נמי בחודש זיו שהוא משום דאית ביה זיוא לאילני דאמר רב
יהודה האי מאן דנפיק ביומי דניסן והוי לאילני דמלבלבי אומר ברוך
שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות
בהן בני אדם • מאן דאמר בניסן נולדו אבות בניסן מתו • מ"ה בתשרי
נולדו בתשרי מתו שנאמר (דברים לא) בן מאה ועשרים שנה אנכי היום
וגו' (קידושין פ"ק וע"ש מהרש"א) עאיין תלמוד לומר היום ופה ת"ל היום

היום

לקושי בהרש"א
מוסדי ארץ ולכך נולדו בירח הוה שבו נברא
עולם לר"א • והאיתנים מוסדי וכו' • ר"ל
שישמעו הכחות ויכוח וריב שיש לו לסקתים עם
ישאלו כדמסיים ועם ישראל יתוכח •
זיותני עולם כו' • האי לישנא זיו נלמא על
השפכות כמ"ש לדיו ליה סבר בתים כי
קץ עור פניו וגו' תרגום כי סגו זיו יקרא כו' •
נולדו כבר בניסן אי נמי זיומנין דתקופה ניסן נמשך בחודש אייר של לבנה (וקרי ליה
זיו ע"ש ניסן של חמה שנולדו בו זיותני עולם) • לדתנאות • ליהנות • דתקוף
פחה עינים

ענינים ומפסד ללציונם לחפסי • ומ"ש הערוך לא כדעת התינוקות וכובר הק' פ' אמור ע"ש סור
או כשב אמרו הוהו חילא דאית ליה בשעתא דליתוליד אית ליה בחפסי • ועמ"ש מ"ה חסד
לברכה דף ל"ג ודוק סיבט כי קריתו ומדכרי הוהר הגו' אין ראייה ע"ש דף ח"א ע"ב •
התם דתקוף במלות • איכא למידק האי איכא ק"ל דשמעו הרים וגו' וז"ל דלאו סבר דאיתן לשון
תוקף ולכחות ודאי ליקרן איתנים כדכתיב • והאיתנים מוסדי ארץ ומייה בירח האיתנים לא
משמע ליה כסבי דהכתיב בחודש זיו שנולדו זיותני סלכך ירה האיתנים תקף במלות ור"ל חודש
זיו זיוא לאילנא סלכך ירה האיתנים שנולדו איתני עולם והני קראי סלכך וגמ' כעלמא ועיקר
מת' וקומם או כגמרא או כספרא שדכך חתמה • הריטב"א :

האי מאן דנפיק ביומי ניסן וכו' • יומי ניסן לאו דוקא אלל כל מקום ומקום לפי מה שחא
דמלכלבי • הריטב"א ז"ל הביאו ר"ב בליקוטיו כ"י ועמ"ש בעינותי בספר הקטן כדפי יתקף
ח"ה ס' ר"ז ע"ש :

שאין ת"ל היום ומת ת"ל היום וכו' • יב לפיכך דהאי דקאמר שאין ת"ל היום ומת ת"ל היום
לכאוריה הוא כסול • וזו דלחש שכבר נלמד מדכרי היום איתני בסוף קאמר שנאמר את
מספר ימך אמלך ואמאי אצטריכו ליה תמי קראי • ותו יש לשיטת לב במימר קדושין כותבני בעלי
התוס' שכתבו וז"ל את מספר ימך אמלך בסוף הולך אמר לוי שני דירות עכ"ל מה שנתם בזה
ומאי קראי לכו ומת מרנו • ותו לפי ע"ש מהרש"א בח"א סוף פ' החולין דהאי דנשח איתני דלא
כ"ע דלמ"ן פ' החולין זכא משלימין ליה וליכא חוספה והכי משע רבינו ע"ש שמונו שפירוי אי
ל' הוי עיין מי מנינים הוה נכנס לל"ו ויהי מי כמה שנים אלל מורכק דהאי דנשח דלא כר"ע

היום מלאו ימי ושנותי ללמדך שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש שנאמר (שמות כג) את מספר ימך אמלא • בפסח גולד יצחק מנא לן דכתיב (נחלסית ית) למיעד אשוב אליך בעת חיה ולשרה בן אימת קאי אילינא בפסח וקא"ל בעצרת בחמשין יומין מי קא ילדה אלא דקאי בעצרת וקא"ל בתשרי אבתי בחמשה ירחי מי קא יולד אלא דקאי בחג וקא"ל בניסן • ואבתי בשיתא ירחי מי קא ילדה תנא אותה שנה מעוברת היתה סוף סוף כי מדלי מר ימי טומאה בציר להו (פ' צנות כותיס וע"ס מהרש"ה) אדר מר זוטרא אפילו למאן דאמר יולדת לש' אינה יולדת למקושעין (בל) יולדת לשבעה יולדת למקושעין שנא' (ש"ה א) והי לתקופות הימים וגו' מיעוט תקופות שתיים ומיעוט ימים שנים • בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה מנא לן אמר ר"ה אתיא זכירה וזכירה ואתיא פקידה פקידה (אתיא זכירה וזכירה) כתיב בה ברחל (נחלסית ל) ויזכור אלהים את רחל וכתיב בה בחנה (ש"ה א) ויזכרה ה' ואתיא זכירה וזכירה מראש השנה דכתיב (ויקרא כג) וזכרון תרועה

מקרא

ר ש"ה

לקוטי בהרש"ה

אתיא זכירה וזכירה כו' • נחלסית כו' • כה"ג מלשון זכור וזכרה דלך נקרא ר"ה יום הזכרון דבו ביום זכרון כל המעשה בא לעוב ולעל ואלו הנשים שהיו עקרות מלך טבעס ומולס ועלס וזכרוס לעובס כו"ה לעובס טבעס מערכה שלס • עיבור הולד בין שניהם והי אהה יכול להרחיקו אלא מועד כשהחמר שנתבשר במועד זה שהולד למועד הבא • כי מדלי מר ימי טומאה • עומאת נדה דקיימא לן שנה חמוז חומו היום שנהבשרה פירסה נדה לפיכך ויקח חמאה וחלב וזבן הבקר אבל לא אה העובוס שלשה אחס בעומאה שאברהם אבינו אוכל חוליו בשעה היה • אפילו למ"ד • במסכת נדה • אינה יולדת למקושעין • דהיינו חדשים חסרים

פתח עינים

פ"ס ודני עמו וקליא בעלגותא דתלמי תל דמלאכי שבת והש"ה כשנת דף ג"ס ע"ס ומאחר שכן הוא דסוגיין דלא כ"ע איך כתבו בתוס' דמספר ימך אמלא אלו שני הדורות הא ז"ל שבת ר"ע כמבואר פ' החולין ולרבינו דמוסיפין פירש"ה בהם פ' החולין דאמלא לון מוספת הוא ע"ס • וזו כיון דקר דרשה כרבנן דמוסיפין ולגידה את מספר ימך אמלא הוא חוס' מאי שטייה דהאי קרא אהה כקר דרשא דהיום מלאו ימי ושנותי הרי עתה לאו כהוספה מיידין • ואפשר דהאי פירושא דהאי דרשא דתיבת היום יתיבא וז"ס שאין ת"ל היום דהוי יתר • וכי תימא דבא לומר דני' ארז נולד ונולד כו' מת • ע"ז קסא ומס' ת"ל היום הרי הדבר משויבס ותו מאי נפלא מינה אלא מוכרח דלחא לומר דמלאו ימי ושנותי שהקב"ה ממלא שנותיהם מיום ליום ומחודש לחודש • ומזה מוכרח דלא זכר מוסיפין דהא אס' היה נכנס משה רבינו ע"ה לארץ ישראל היום חו כרסס ומוכרח שהוא חוספת ועל זכ' שהוא מוכרח מדרכא זו אמר שנאמר את חספי ימך אמלא חוספי • והחוס' קאי לכו היום למע' לי חוספי • לי מאת מספר ימך אמלא ומי' דנ' החולין אמר • לן שני דורות והי לא כתיב היום הו"ה אמלא שני דורות כר"ע ומזה רבינו ע"ה לא הש"ה ודרש"ה א"ה שנת דף ג"ס דלאר עדיין נא הגיע זמנכס וכסי כתיב היום דנשלמו שנת משה רבינו ע"ה ואס' היה נכנס לא"י סיו מוסיפין לו שנים כרסס וא"ה אמלא הוא לון חוספת • א"ה אפשר כשכס החממר דנין דהאי דרשא תתיב כרבנן דמוסיפין ודירשו קרא דהא מספר ימך אמלא ל' חוספת כדפירש"ה מ"ה אמיקתים בלון אמלא דממע אשלס ואשטיין מני דכשנת היוםסס ממלא' השנים מיום ליום ומחודש לחודש ולכסי סייס שנא' • מספר ימך אמלא לאשמועינן דבשנים סטססין מני ממלא מיום ליום ומחודש לחודש • אחר ימן רב דלוימי ע"ה הרי ירש יעקב דף

מ"ד וק"ה דלא זכר דברי רש"י שם כהחולין סו' ע"ס ודוק •

מקרא קודש ואתיא פקידה פקידה כתיב בה בשרה (נחלסית כה) וה' פקד את שרה כאשר אמר וכתיב בה בחנה כי פקד ה' את חנה • בר"ה יצא יוסף מבית האסורים מנא לן דכתיב (חללס פה) תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו (וכתיב) (סס) כי חוק לישראל הוא משפטם לאלהי יעקב (וכתיב) (סס) [סס ע"ב] עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמעי • בר"ה במלה עבודה מאבותינו בניצרים (מנא לן אתיא סבילה כבילה) כתיב הבא (שמות ו) מתחת סבלות מצרים וכתיב התם (חללס פה) הסירותי מסבל שכמו וגו' • בניסן נגאלו כדאיא ובתשרי עתידין ליגאל מנא לן אתיא שופר שופר כתיב הבא תקעו בחודש שופר וכתיב התם (ישעיה כז) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול • רבי יהושע אומר בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל מנא לן דכתיב (שמות יב) ליל שמורים הוא לה' לילה המשומר ובא מששת ימי בראשית (שמורים לכל בני ישראל לדרותם לילה משומר לעתיד לבוא) ואירך ההוא לילה המשומר ובא מן המויקין • ואודו למעמייהו דתניא (נחלסית ז) בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחודש השני בשבעה עשר יום לחודש רבי יהושע אומר אותו היום י"ז באייר הוא יום עיטול כיפה שוקע ביום

ומעיינות

לקוטי בהרש"ה

ר ש"ה

אלא לחדשים שלמים של ל' יום • עדות ביהוסף שמו • כהריה דההוא קרא דכי חוק לישראל כתיב • הסירותי מסבל שכמו • ביוסף כתיב (בחד עדות ביהוסף) • המשוומר ובא' לנחלות • (עוד ההריון) • רש"י פשי' ואלדו לעטמייהו והוא פירוש חרוך לפ' נח צענין זמן המבול) • הרי גרסי' • כסדר עולם רבי יהושע ברישא

והדר ר"ה ר"ה אומר אותו היום י"ז באייר היום יום שמול כימה שוקע ביום ר"ה אומר אותו היום י"ז במרחשון היום יום שמול כימה (שוקע) [עולה] ביום יגלגל חמה עגול [הוא] חזיו למעלה מן הקרקע וחזיו למטה מן הקרקע וי"ב מזלות קבועים בו זה סדרן עולה שור החומים סרטן אריה בעולה מאזנים עקרב קשת גדי דלי גדיס וכ' עש"ה סא"ב מע"ק גד"ו' [שקועין] לנמטה וי' מהן למעלה וכסלגלגל מנגלגל זה עולה מד זה והראשון בעלד האחר שוקע וכן לעולם וב' שעות שוהה המול בעלייתו וכן כשנגדו בעיקוועו סיוו כולן משמשין ככ"ד שעות של יום ובניסן לעולם עולה מחמיל לעלות לאור הבוקר מע"ק גד"ד למעלה בלילה עש"ה סא"ב למטה לאור הבוקר מחמיל עולה לעלות ומאזנים לשקוע למוקן שתי שעות עולה כולו עולה ומאזנים כולו שוקע אחר ב' שעות מחמיל שור לעלות ועקרב לשקוע וכן כולן כל חודש ניסן באייר שור מחמיל לשמש ביום כל ימי אייר ובכ' שעות הראשונה גומר עלייתו שניות החומים שלישית סרטן רבישית אריה וחמישית בעולה וששית מאזנים וכן כולן נמלא עולה עולה בב' שעות אחרונה בלילה ובכל היום הוא שוקע וכימה הוא זכר עלה והמבול ביום ירד ודרך נקב ב' כוכבים שנטל מתימה שהוא מול שיש בו כוכבים כרסס ומנין שהמבול החמיל לירד ביום שנאמר בעלם היום הזה בא נח ואס' מקטני חמה היה ולא נכנס לחיבה עד שיכרו מיש ודחפוהו לבינם שנאמר מפני מי

ומעיינות מתמעטין ומתוך ששינו מעשיהן שינה הקב"ה עליהם מעשה בראשית והעלה מול כימה ביום ונטל ב' כוכבים מכימה והביא מבול לעולם ר"א אומר אותו היום י"ז במרחשון היה יום שמול כימה עולה ביום ומעיינות מתגברים ומתוך ששינו מעשיהן שינה הקדוש ב"ה עליהן מעשה בראשית והעלה מול כימה ביום ונטל ב' כוכבים והביא מבול לעולם :

ד' [דף טו] מושגה בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר (תהלים לג) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם וכתב נידונין על המים : גמ' הא תבואה (ראימה) אילימא הק תבואה דקיימא כל הני הפרתקי דערו עלה (ועדין קיימא) אימת איתרין אלא תבואה דמורעה למימרא דחד דינא מיתדנא והתניא תבואה שאירע בא קרי או אונס קודם הפסח נידונת לשעבר אחר הפסח נידונת להבא ואדם שאירע ביום קרי או אונס קודם יוה"כ נידון לשעבר אחר יוה"כ נידון להבא אמר רבא שמע מינה תרי דיני מתדנא (שתא) . אמר אבוי הילכך

לקוטי מהרש"א
בפסח כו' . לקמן בכרייתא מסקי ליה מדלמיה חזרה כביא לפני עומר בפסח וכן בעלית על פירות אילן מדלמיה חזרה כביא לפני שתי סלה וכן כתב על המים מדלמיה חזרה נסכו לפני מים כתב וזל דהכל נידון בראש השנה היינו כל אדם יחד ויחד בכל דבר כמ"ש בה"ס מי צרעב ומי בלא אלא דבכל אהר מנ' זמינס כלל נידון כלל העולם באחד מנ' זכרים זכר : עברים כו' . בשאר ג' זמינס דקתני במתני' יקא כסו לשון נידון וכלן שנים וקטל לשון טובים ולמסקנא דלקמן דמתני' כו' יהודה דגזר דין שלו נחתם ביוה"כ ובי קתני מתני' אהלת דין יומא בין דלא נחתם בה"ה לא נקט ביה רק לשון עוברין :

שעברו עליה : דמורע' שעתידה לזרוע במרחשון הבא : דחד דינא' פסח אהת : קרי' כגון שדפון או כדל : או אונס' ע"י אדם כגון חילול : נידונית לשעבר קודם שזרעה דהיינו בפסח של אשתקד : נידונית להבא . בפסח של אחר זריעה : נידון לשעבר : ביוה"כ של אשתקד וגזר עליו : להבא' ביוה"כ זה שעבר עכשיו בקרוב וכן לשון משנה במסכת נדרים קונס יין שאינו טועם חודש זה אסור כל החודש כולו ור"ח להבא הוא ר"ח שעבר עתה בקרוב ומשום דקרי ליה להבא דאשתקד לשעבר קרי ליה להאי דלקמיה להבא' ומשני : אמר רבא ש"מ תרי דיני מיתדנא (מתניתין דקתני בפסח על התבואה הכי קתני תבואה זו דקיימא אשתא נידונית מפסח של אשתקד ושל אחר הפסח כלומר והתבואה שזרעה אחר הפסח בידוע שנידונית בפסח זה' וכבא מהרן ש"מ תרי דיני מיתדנא שחא אמתניתין קא' מהר"ץ חיות

ומתוך ששינו וכו' . שינה עליהם הקב"ה מעשה בראשית והעלה מול כימה ביום ומבא הוציא הרמב"ם דבריו ש"ג מהלכות יסודי התורה הל' י' דבשעת פבול נשתנה הילוך המולות ע"ש :

כי חזי אינוש דמצלח זרעא אפלא ליקדים ולזרע חרפא דעד דמשי למידינייה קדים וסליק :

ה סס מני מתני' לא רבי מאיר ולא רבי יהודה ולא ר' יוסי ולא ר' נתן דתניא הכל נידונין בראש השנה וגזר דין שלהם נחתם ביוה"כ דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר הכל נידונין בראש השנה וגזר דין שלהם נחתם כל אחד ואחד בזמנו בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן כתב על המים ואדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ רבי יוסי אומר אדם נידון בכל יום שנאמר (איוב ז) ותפקדנו לבקרים רבי נתן אומר אדם נידון בכל שעה שנאמר (סס) לרגעים תבהיננו . וכי תימא לעולם רבי יהודה היא וכי קתני מתני' אגזר דין אי הכי קשיא אדם אמר רבא (הכא) האי תנא (תנא) דבי ר' ישמעאל הוא דתנא דבי רבי ישמעאל בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה ובעצרת על פירות האילן וכתב על המים ואדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביוה"כ וכי קתני מתני' אתחלת דין . אמר רב חסדא מאי טעמא דרבי יוסי . מאי טעמא דרבי יוסי כדקאמר טעמא ותפקדנו לבקרים אנן הכי קאמרין כרבי נתן מאי טעמא לא קאמר בהינה עיוני בעלמא היא פקידה נמי עיוני בעלמא היא אלא אמר רב חסדא טעמא דרבי יוסי מהכא (מ"א ח) לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו . ואמר רב חסדא מלך וצבור מלך נכנס תחלה לדין דכתיב לעשות משפט עבדו והדר משפט עמו מאי טעמא איבעית אימא דלא אורה ארעא למיתב מלבא מאבראי ואי בעית אימא טקמי דליפוש חרון אף . אמר רב יוסף כמאן מצליגין האינא אקצירי ואמריעי כמאן כרבי יוסי ואי בעית אימא לעולם כרבנן כרבבי יצחק דאמר ר' יצחק יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין :

לקוטי מהרש"א
קודם לזריעתה וסמוך לקצירתה : בי חזי אינוש דמצלח זרעא אפלא . חטה וכוסמת שזרעו במרחשון שאינם ממהרים להתבטל לזמון לאחר הפסח : ליקדם ולזרע חרפא' השעורה שממהרת להתבטל וזרעין אותה שצט וזרע דכיון דאפלא מללח שמע מינה לטובה נידון בפסח שעבר לפיכך ימהר לזרוע בזריעה שניה : דעד' דמשי למידינייה' בפסח הבא : קדים וסליק . וגל קתא ולינו ממהר שוב להתקבל : וכי קתני מתניתין . ארבעה פרקים : אגזר דין' (קתני נידון משמע תחלה דין וגזר דין הוא סוף דין) : קשיא אדם' דקתני מתניתין בראש השנה ור' יהודה ביום הכפורים קאמר : וכי קתני' מתניתין ארבעה פרקים : אתחלת דין' אבל גזר דין דאדם ביוה"כ : אנן הכי קאמרין . הכי קשיא לן : בר' נתן מ"ט לא אמר . משום דקסבר בחינה אין זה דין אלא בודק במעשיו הילכך לדידים נמי תקשי ליה פקידה עיוני בעלמא היא : אקצירי ואמריעי' מפרש במסכת נדרים קצירי חוליס מריעי ת"ח שהם חשופי כח : כרבי יוסי' דאמר אדם נידון בכל יום ויחשול שידונו אותו לזכות ולא יקסומו מיתה דלי כרבנן דאמרי אין נידון אלא בראש השנה כרי

ואמר רב חסדא מלך וצבור כו' . הולך לאתויי מלחא דרב חסדא כהאי קרא משום דסוס אפשר לפרושי לשון משפט דכפאי קרא לזו דין משא קאמר אלא כמו משפטו אשר הדיית וגו' ויעשה כמשפט וגו' להכי מיימי מלחא דרב חסדא דמפרש ליה דין משא :

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה

ו עס תניא רבי יהודה אומר משום רבי עקיבא מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה הוא אמר הקב"ה הקריבו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות אילן הוא אמר הקב"ה הקריבו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות שבאילן ומפני מה אמרה תורה נסכו לפני מים בחג מפני שהחג זמן גשמי שנה אמר הקב"ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה ואמר הקדוש ב"ה אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות ב"ה מלכיות כדי שהמליכות עליכם זכרונות כדי שתבוא זכרונות לפני לטובה ובמה בשופר פ' כיצד סדר הענית וע"ש מהרש"א :

ו ע"כ אמר ר' יצחק כל שנה שרשה בתחלתה מתעשרת בסופה (ב"ט) דכתיב (דברים יא) מראשית השנה ועד אחרית שנה מרשית כתיב ועד אחרית שנה (מכלל) [סופה] ראית לה אחרית וא"ר יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנא' (בראשית חא) כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם • וא"ר יצחק שלשה דברים מזכירין

עונותיו רש"י

לקושי מהרש"א

ב' דברים מזכירין עונותיו כו' • ודלו דכ"ה זכרון כל בני אדם כל לפניו יתברך ב"ה כגור דינו אצל אלו שלשה דברים גם כולל הסנה מזכירין לו עונותיו לפקוד עליו דין אחר • קיר נטיו לפי שהוא מקום סכסם ובלתי נקיים פ"ק דשמיים דלפניו כליוו הש"י אמר שמואל ושמע שאלו הרגני וכן המעין נתפלגו וסומך סבוכותו ודלו תהא נמשעת כמ"ס התוספות מביא לו שזכירו עונותיו אם זכיותו שבוטח בהן אין מכריעין וכן במוסר דין שבוטח גם כן בזכותו שיעש חבירו מן השמים על ידו מביא לו להזכיר לו עונותיו להכריע וזכותו נגד חבירו ומייתי ליה משרה וגם אם היה זכות שיה גדול אפשר דזכות אברהם הוה מוכריע ומפורש ב"ה החובל בדלות ליה דיינה ב'הרע"ה :

כבר נקססה עליו מיתה : שהפסח זמן תבואה הוא • זמן שהתבואה נידונה בו : שתי הלחם • יכלו על פירות האילן שהן מזכירין להביא בכורים שאין מביאין בכורים קודם לעלגה דכתיב בכורים קליר חטים • ואני שמעתי דר"י לפעמיה דהא אולא כמ"ד בכנהדרין (דף ע) עץ שאכל אדה"ר חמה היחה : שרש'ה בהלחתי שישראל עושין עולם רשים בראש השנה לדבר ההנוגים ותפלה כענין שנאמר תחנונים ידבר רש' : של אותה שעה • ואפילו עתיד להרשיע לאחר זמן : שנאמר באשר הוא שם • ומנינו בבראשית רבה שאמרו

מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעהדין ציוו להמיה ציון בלמא חתה מעלה לו את הבאר שנאמר (ישעיה חא) משא צברב וגו' לקראת למא חתיו מים שהיו מוציאים לקראת הגולים מיני מאכל מלוחים וגודות נפוחים כדליתא חתם

פתח עינים

וא"ר יצחק כל שנה שרשה בתחלתה וכו' • פירש"י שישראל עושין עולמן רשים וכו' • ויאמר דהכונה שחושבין בהם עינים מהורה ומלוח וי"א שם אפי' המלות שקיימו אין גם מועיל מפני הדי שסתלקה יד ללח"ה סט"א לע"ו ע"פ ילאווי תורה ומלות ועל ידי זה מתלמדים בתשובה ולקיים ת"ת ומלות ועל ידי זה מתעשרין כי העוני והעושר העיקרי הוא מהורה ומלות ואותיות מרשית הוא מתעשר :

א"ר יצחק אין דנין האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה וכו' • מקשים מנן סורר שידון על שם סופו כמח"ל והמפרשים תירצו • והכח הסחיד כמה"ר אברהם גאלגטוי ונל"ה בס' קול נזקים מוכן דהא דנין באשר הוא שם סיינו כשאלות האדם שידון הוא אדם כשר וכל לעולם נתקנו אך אם נולד שלא כשר כגון בן סורר שבא עיסת תולא כמח"ל אז נידון על שם סופו ועל פי הקדמה זו ותכלהו כמה מקראי קודם ככתוב במהומו בס"ד :

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה רפא

עונותיו של אדם אלו הן קיר נטיו ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו דא"ר חנן כל המוסר דין על חבירו הוא נענש החלה שנא' (בראשית עז) ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך וגו' וכתוב (סס כג) ויבא אברהם לספור לשרה וגו' • (עקידה מ"ד כ"ה) וא"ר יצחק ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם אלו הן • צדקה יצחקי שנינו השם ושינוי דכתיב (בראשית יז) ויאמר ה' אל אברם שרי אשר לא הקרא את שמה שרי כי שרה שמה ולבסוף וברכתי אותה וגם נתתי ממנה וגו' • שינוי מעשה דכתיב (וינה ג) וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה [וכתיב וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה] וי"א אף שינוי מקום שנא' (בראשית יב) ויאמר ה' אל אברם לך לך וגו' והדר ואעשך לגוי גדול (היינו ישמעאל אצל יצחק נולד משינוי השם מהרש"א) ואידך ההוא וכתא דארץ ישראל הוא דאהניא ליה וא"ר יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר (מלכים ב ד) ויאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת מכלל דבחודש ושבת איבעי לה למיול :

רש"י

אמר להם השעה הזאת לדיק אז רשע על תפלתו וצטוח שהא' נשמעת ומחלמך אמרו לו לדיק אמר להם באשר הוא שם לכוון לבו : ומוסר דין • כמו ישפוט ה' איני דן את האדם אלא בשעתו : קיר נטיו וביניך אומרים כלום ראוי הוא זה נטיו • ועוצר חתיו מזכירין עונותיו שיעש חבירו על ידו ויבא אברהם וגו' • שאומרים כלום ראוי זה לעשות לו גם הוא קבר אותה : שינוי מעשה • ששכ ומחך כך נדק : ועיון תפלה • סומך

פתח עינים

וא"ר יצחק ד' דברים מקרעין גז"ד של אדם • צדקה • צדקה • שינוי השם • שינוי מעשה • אפשר לומר דק' דרש ומוסר כי הן האדם חייב לעבוד סבוכה ית' בתחשבה דבור ומעשה ולכחו שכתוב בספ"ך ובליבך לפשותו וזכור חלוי קיום המלות וביטולם והנה צדקה מכפרת על דבור מה שפגם בדבורו • וצדקה מכפרת על מה שהעב' במעשה • שינוי השם מכפר על מחשבות רעות כלומר שיהי בדעתו שהוא חכם גבור ועשיר ויולא • וכאשר נפקחו עיניו ראה כי אינו חכם אלא טפס בעבורו על מלותיו ית' • וראה בעיניו כי אינו גבור כי איזוהו גבור הכונס את ילדו וכן בעון יר' סומך התגבר עליו ונמנותיו יתל"ש • והכיר שאינו עשיר כי דל חלקו כי אין עושר ועוני אלא מתורה והמלות • ואחרי שזכו מאשר הוא כמתעבה ודבור ומעשה אז יפרוש ויהיה שינוי מעשה דשכ מרעו כמו שפירש"י • ויען כי כל אחד מאלו כלול ממתעבה דבור ומעשה • כגון צדקה שחוסך להפריש צדקה ואומר צדקה עושה הצדקה ליהד כדודים כאשר אזה"ה • ומעשה שמתעבה לעני ולגזבר וכן צדקה שחוסך שהטא ולועק השוכ דבור ומעשה שעושה הכנה כגופו ללעוק • וכן שינוי השם הדומה כי כל אשר היה מחזיק עצמו לגדול אינו אמת ונכזה בעיניו ואומר כפיו קטנתי מכל וכן במעשה מראה בעלמא כי שפל הוא כמתע ענינים • ואמטו לכדי כחד מנייטו כפי נקרוה גז"ד כי כל א' כלול מהג' כדלמך :

כהר"ן חיות

חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר לא חודש ולא שבת מכלל דבחודש ושבת איבעי למיול • ע"י מהרש"א ופירי אבן ושו"ת נו"ב מה"ת הא"ה סי' צ"ד דהקשו דפתח ברגל וסיים בחודש ושבת • אולם לשיבת רש"י ד"ה ל"ג ע"א דאם עושין נשים מצוה אשר פן הדין שפורין אוי עברים על כל תוסף • והקבלת פנים ברגל אם הוא מצוה אוי נשים סתמיות דמצות עשה שה"נ היא ושפיר אבר לאשה השונמת לא חודש ולא שבת בחודש ושבת רשאית למיול כיון דליכא מצוה באנשים • משא"כ רגל דאיכא מצוה באנשים אסריה לילך אצלו דעוברת בכל תוסף ונכחן :

פ"י (ח"א) לך

סג ואמר רבי יצחק חייב אדם לטהר את עצמו ברגל שנאמר (ויקרא יא) ובנבלתם לא תגעו [הניא נמי הכי ובנבלתם לא תגעו] יכול יהו ישראל מזהרים על מגע נבילה תלמוד לומר (סס כה) אמר אל הכהנים בני אהרן בני אהרן מזהרין בני ישראל אין מזהרין והלא דברים ק"ו ומה מומאה המורה כהנים מזהרין ישראל אין מזהרין מומאה קלה לא כ"ש אלא מה ת"ל ובנבלתם לא תגעו ברגל:

פ סג אמר רבי כרוספדאי א"ר יוחנן (עיקרים מ"ר ס"א ל"א ל"ד ל"ו) שלשה ספרים נפתחים ב"ה אחד של צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינונים (של) צדיקים גמורים וכתבים ונחתמים לאלתר לחיים (ושל) רשעים גמורים ונחתמים לאלתר למיתה בינונים תלויים ועומדים מ"ה עד יום הכפורים וכו' נכתבו לחיים לא זכו ונכתבים למיתה. אמר רבי (אבהו) [אבין] מאי קרא (תהלים טט) ימתו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו וימתו מספר זה ספרן של רשעים גמורים חיים זה ספרן של צדיקים (גמורים) ועם צדיקים אל יכתבו זה ספרן של בינונים רב נחמן בר יצחק אמר מהכא (שמות לב) ואם אין מתני נא מספרך אשר כתבת מזני נא זה ספרן של רשעים (גמורים) . מספרך זה ספרן של צדיקים (גמורים) . אשר כתבת זה ספרן של בינונים :

ז סג תניא בית שמאי אומרים שלש כתות הן ליום הדין אחת של צדיקים גמורים ואחת של בינונים ואחת של רשעים גמורים (של) צדיקים גמורים ונחתמין לאלתר לחיי העולם הבא (של) רשעים גמורים ונחתמין לאלתר לגיהנם שנאמר (דניאל יב) ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה להרפות לרראון עולם בינונים יורדין לגיהנם [דף יז] ומצפצפין ועולים שנא' (זכריה יג) והבאתי את השלישית באש וגו' כמית ומחיה וגו' וב"ה אומרים רב חסד מטה כלפי חנה (שמואל א ג) ה' ממת ומחיה וגו' ואלהם אענה אותם ועליהם אמרה הכהן ועליהם אמר דוד (תהלים קמז) אהבתי כי ישמע ה' את קולי ועליהם של בינונים :

לקוטי מהרש"א

את השלישית וגו' לפי הדרכים יסוף השלישית כת שלישית עשה הבינונים שיבואו כאלו של גיהנם לנפול על מהלך עונותם עד שיכזבו שיקראו בשמי שיהיו כצדיקים ואלו ע"ש הק"ה ובה"א זכר חסד ממש כלפי חסד כו' מהרש"א דלענין דין דלעתיד בגיהנם אמרו כן אכל נראה מתוך שמעתין דה"ל דין דהעוס' כ"ה אגרו כן דמטה כלפי חסד כבינונים מיד כ"ה וס"ל דכולן לא נחתמין עד יום כ"ה כ"ה דה"ל דין כ"ה וגו' דיון נחתם כיו"ב : ואמר . ועליהם אמר דוד

פתח עינים

צדיקים גמורים ונחתמין לאלתר לחיים רשעים גמורים ונחתמין לאלתר למיתה רחמי לקוטי רב ב"ה אל כ"י שהביא כמה פירושים מרבותא קמחי ואח"כ כתב ועיקרן של דברים כמ"ם רבינו ישעיה הוקן מערלני ז"ל דרשעים וצדיקים בדין זה קאמר שותן בני אדם דזוכין בדין מתמת איזו זכות מקרו בכל ז"ג ש"ג הן בדין זה . ואע"פ שטובותיהם מרובים מזכותיהם לפי שמתנו של הקב"ה נותנת לשלם להם כעוס' איזו זכות ששנו וכן מ"י

נאמרה כל הפרשה כולה (תהלים קמז) דלותי ולי יהושיע . פושעי ישראל בגופן ופושעי עובדי כוכבים בגופן יורדין בגיהנם (ונירדונין בגיהנם) ונירדונין בה "ב חודש (עידות ספ"ב וע"ש מהרש"א) לאחר י"ב חודש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח כפורתן ונעשים אפר תחת כפות רגלי הצדיקים שנאמר (מלאכי ג) ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם אבל האפיקורסים שכפרו בתורה ושכפרו בהחיות המתים ושפירשו מדרכי צבור ושנתנו חיתתם בארץ החיים ושחטאו ושהחטיאו את הרבים כגון ירבעם בן נבט וחביריו יורדין לגיהנם ונירדונין בה לדורי דורות שנאמר (ישעיה סו) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים וגו' גיהנם כלה והם אינם כלים שנאמר (תהלים מט) וצורם לבלות שאול (מובל לו) . וכל כך למה לפי שפשטו ידיהם בזבול שנאמר מובול לו ואין זבול אלא בית המקדש שנאמר (מ"א ח) בנה בניתי בית זבול לך וגו' (אמר מר ועליהם אמרה חנה ה' ממת ומחיה) . [ועליהם אמרה חנה (שמואל א ג) ה' יחתו מריביון] אמר ר' יצחק בר אבין ופניהם דומין לשולי קדירה אמר רבא ואינהו משפירי עפירי בני כחוזא ומקריין בני גיהנם

לקוטי מהרש"א

ד ש"א

הואיל ומחנה על מחנה הן מטה אח ההכרע ל"ד הזכות ואין יורדין לגיהנם: בגופן לקוטי מהרש"א אפיקורוס' מזכה ס"ה : שכפרו בתורה . ואומרים אין חורה מן השמים [ואפי' חומר חוץ מפסוק א' כדליתא בחלק' מהרש"א] : ושפירשו מדרכי הצבור . לא נרסיין דהיינו כל הני דלעיל והך מהתיחא כסדר עולם היא והכי נרסיין ליה התם ומי שפירשו מדרכי הצבור כגון האפיקורסים : מדרבי זכור . מדרכי ישראל : ושנתנו חיתתם' מפרש לקמיה : וצורם' כמו ולורחם : שפי' בו ידיהם בזבול . שהחריבו בית המקדש בעונם [אף שהעובדי כוכבים החריבוהו מכל מקום הם גרמו בעונם' מהרש"א] : בני מחוז' מעונגים ושמיים היו : ומיקרי בני גיהנם' כך כו' . גם כי השמה היא דבר רוחי מלינו בה לשון שרפה אבל מה שאמר שוב ורות מסורתן כו' ומייתי ליה מבי יסוד אפר וגו' אינו נראה שיהיה כוונה על שריפת הכמה אלא דלעיל אהפך של הגוף ובלה שאמר בו אינו ממש אלא שיהיה אפר : ופירש דומין לשולי קדירה כו' . לפי נוסחת גמרות שלפנינו קאי להנך כתות כו' אבל בע"י גרס אמר מר ועליהם אמרה חנה ה' ממת וגו' אה"י בר אבין ופניהם דומין לשולי קדירה ור"ל כנת שעולין מנייהם כדרך כספס פניהם כושתרו לשולי קדירה ע"י שאם של גיהנם היתה שולעת בהם : ואמר . דאינהו משפירי עפירי פתח עינים

צדיקים שזכותיהם מרובים כיון שהן מתחייבין אפי' מפני עבירה קלה לגבי דין זה רשעים גמורים מקרו ע"ל ועמ"ס הרא"ש סוף פ' וירא גמי ישמעאל שאמרו מה"ש דיק שר"ל בדין זה ע"פ:

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה

יג טס אמר רבי יוחנן גדולה תשובה שמקרת גזר דינו של אדם שנא' (ישעיה ו) השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו אמר ליה רב פפא לאבוי ודלמא קודם גזר דין אמר ליה ושב (ורפא) לו כתיב אי זהו דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דין • מיתיבי השב בינתים מוחלין לו לא שב בינתים אפילו הביא כל אילי נביות שבעולם אין מוחלין לו • לא קשיא הא ביחיד הא בצבור • מיתיבי (דנכיס יא) תמיד עיני ה' אלהיך בה מרשית וגו' עתים לתובה ועתים לרעה עתים לתובה כיצד הרי שהיו ישראל רשעים גמורים בראש השנה ופסקו עליהם גשמים מועטים לטורף חורו בהם להוסיף עליהם א"א שכבר נגזרה גזרה אלא הקב"ה מורידן בזמנן על הארץ שצריכה להם הכל לפי הארץ • עתים לרעה כיצד הרי שהיו ישראל צדיקים גמורים בר"ה ופסקו להם גשמים מרובין לסוף סרחו לפחות מהן א"א שכבר נגזרה גזרה אלא הקב"ה מורידן שלא בזמנן על הארץ שאינה צריכה להם • לטובה מיהא ליקרע לגזר דיניהו ולוסיף להו • שאני התם דאפשר בהכי • ת"ש (תהליס קז) יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים המתה ראו מעשי ה' ונפלאותיו במצולה יראמר ויעמד רוח סערה וגו' יעלו שמים ירדו תהומות וגו' יחוננו וינועו כשכור ויצעקו אל ה' בצר להם וגו' יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם (הקב"ה) עשה להם סימניות כאבין ורקין שבתורה לומר לך צעקו קודם גזר דין נענו לאחר גזר דין לא נענו • הנך נמי כיחידים דמו • ת"ש שאלה בלוריאה דגירות את רבן גמליאל כתוב בתורתכם (דנכיס י) אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד וכתוב (במדבר ו) ישא ה' פניו אליך (וישם לך שלום) • נטפל לה רבי יוסי הכהן אמר לה אמשול לך משל למה"ד לאדם שנושה בהבירו מנה וקבע לו זמן בפני המלך ונשבע לו בהיי המלך הגיע זמן ולא נתן לו כלום בא לפיים את המלך אמר לו עלבונני מחול לך לך ופיים את הבורך אף הכא נמי כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כאן בעבירות שבין אדם

לקומי מהרש"א

אפילו הכי כל אילי כו' • ר"ל עם התשובה דמו קרין אינו מכפר אלא עם התשובה כדאמרינן פ' וי"א ואפ"ה השב דוקא בנתיב בין ר"ה וי"א קודם תחיתם הגזירה שביו"א: עתים לתובה כו' • מסיפיה דהאי קרא דכתוב מרשים סנה • ועד אחרית שנה ליק דמתמי כו"ה יודין מה יסא כסופס כדאמרינן לעיל וסיני תחלת גזר דין שבר"ה מיסו משמע נמי דכלל השנה יש עתים נתינים לתובה להקל מן הפורענות הגזר ככר כו"ה וכו"ה כפירש"י: כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כו' • והשתא יש לפתח אשר לא ישא פנים לפני אדם שהוא

מהר"ן חיות

כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו • הכונה דבעבירות שב"א למקום אוי הוא ית' הוא הבעל דין ויוכל לוותר ולעבור על הפרה וז' מלא הרמים

ארבעה ראשי שנים פרק ראשון ראש השנה רפד

למקום עד שבא ר' עקיבא ולימר (פ' סיוקוט וע"ס מהרש"ב) [דף יח] כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין • הכא נמי ביחיד • וגזר דין דיחיד גופיה תנאי היא דתניא היה רבי מאיר אומר שנים שעולין למטה וחולין שוה וכן שנים שעולין לגדרום לדין ודינם שוה זה ירד וזה לא ירד זה ניצול וזה לא ניצול מפני מה זה ירד וזה לא ירד זה ניצול וזה לא ניצול • זה התפלל ונענה וזה התפלל ולא נענה • ומפני מה זה התפלל ונענה וזה לא נענה זה שהתפלל תפלה שלימה נענה וזה שלא התפלל תפלה שלימה לא נענה • רבי (אליעזר) [אלעזר] אומר כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין • רבי יצחק אומר יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין מרעה לבך ירושלים למען וגו' וכתוב (סס ז) כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורות וגו' מאי לאו כאן קודם גזר דין כאן לאחר גזר דין • לא אירי ואירי לאחר גזר דין ולא קשיא כאן בגזר דין שיש עמו שבועה כאן בגזר דין שאין עמו שבועה • כדרב שמואל בר אמי דאמר רב שמואל בר אמי ואמרי לה [אמר] רבי שמואל בר נחמני אמר ר' (יוחנן) [יונתן] (פ' החולין וע"ס מהרש"ב) מנין לגזר דין שיש עמו שבועה שאינו מתקרע שנא' (שמואל א' ג) ולכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה וגו' • אמר (רבא) [רבא] בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בדברי תורה • אבוי אמר בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בתורה ובגמילות חסדים • כי הא [דרבא] [דרבא] אבוי תרוייהו מדבית עלי קאתו (רבא) [רבא] דעסק בתורה חיי ארבעין שנין אבוי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיי שתין שנין • תנו רבנן משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתיה מתים בן י"ח שנה ובאו והודיעו את רבן יוחנן בן זכאי אמר להם שמא ממשפחת בית עלי

אתם

לקומי מהרש"א

צאין לדרסה למעט הדבור כאבין ורקין • פשיס דקרא דבעבירות שבין אדם למקום כתיב יסא ה' פניו דהיינו פניו של שכינה אבל בעבירות שבין אדם לחבירו לא יסא פנים של אדם חבירו עד שתכירו נוסח לו פניו ומחיל לו: וגזר דין הכבוד מי מקרע כו' • נקט במלתא דלכור למחן דפריס ליה דיחיד אינו מקרע לאחר גזר דין אבל לר"ה דסינאל ליה דיפסא נקטא לאדם בין כו' לגזר דין דיחיד גזר פקסא מכל שכן:

ר"ש •

צאין לדרסה למעט הדבור כאבין ורקין • פשיס דקרא דבעבירות שבין אדם למקום כתיב יסא ה' פניו דהיינו פניו של שכינה אבל בעבירות שבין אדם לחבירו לא יסא פנים של אדם חבירו עד שתכירו נוסח לו פניו ומחיל לו: וגזר דין הכבוד מי מקרע כו' • נקט במלתא דלכור למחן דפריס ליה דיחיד אינו מקרע לאחר גזר דין אבל לר"ה דסינאל ליה דיפסא נקטא לאדם בין כו' לגזר דין דיחיד גזר פקסא מכל שכן:

פתח עינים

אמר רבה בזבח ומנחה אינו מתכפר אלא מתכפר בתורה אבוי אמר לכל מתכפר הוא בחסות וגו' • אפסך לומר דעל ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח ורבה סבר דעמוד ראשון זאת התורה מלאה ומנחה • ואבוי סבר דכתיב שני עמודים סהם תורה וגמ"ח לכפר • א"ל סבר אבוי דבני עלי תפלו דכבוד ומעשה סם המדברים ע"י או ע"י שלוחם תנס כפר ללוח וכו"ו ואם תפלו כמעשה ולכן לריך לעסוק בתורה וגמ"ח לתקן דבור ומעשה:

מהר"ן חיות

וגושא שנים לישראל אכן בעבירות שבין אדם לחבירו אוי הקב"ה בבחינת שופט וא"ל איני נושא פנים רק במשפט דן ושופט צדק:

אתם דכתיב ביה (ש"ג ז) וכל מרבית ביתך ימותו אנשים לבו ועסקו בתורה וחיו. הלכו ועסקו בתורה וחיו והיו קוראין אותה משפת [רבן] יוחנן על שמו:

יד שם אמר רב שמואל בר אינאי משמיה דרב מנין לגור דין של צבור שאינו נחתם. שאינו נחתם והכתיב (ירמיה ז) נחתם עונך לפני אלא מנין שאף ע"פ שנחתם מתקדש שנה (דברים ד) כה' אלהינו בכל קראנו אליו. והכתיב (ישעיה נה) דרשו ה' בהמצאי ההם ביחוד הכא בצבור. וביחוד אימת אמר (רבנחמן אמר) רבה בר אבהו אלו עשרת ימים שמראש השנה ועד יו"ט (ש"ג כה) ויהי כעשרה הימים ויגף ה' את נבל. עשרת ימים מאי עבדיתיהו אמר רב יהודה אמר רב כנגד עשר לגימות שנתן נבל לעברי דוד (אמר) רב נחמן אמר רבה בר אבהו (כנגד) [אלו] [ודייק מדכתיב הימים נה' הידיעה ר"ל י' ימס הידועים מהר"ש] עשרת ימי תשובה שמראש השנה ועד יום הכפורים:

טו שם פסקא בראש השנה כל באי עולם וכו' מאי כבני מרון הכא תרגימו כבני אימרנא ר' שמעון בן לקיש אמר כבעלזר בית (חורון) [מרון] אמר רב יהודה אמר שמואל כחילות של בית דוד. אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן וכולן נסקרין בסקירה אחת אמר

רב

ר ש"ב

לקוטי מהר"ש"א

כפעלות בית חורון כו' כחילות כו' כן הוא סגורא לסיני בכל הנוסחאות של הגמרות וי"ל דלא פליגי אלא דכל כן פירושו כבני מרון כולו איתתו ביה וכוונתו ביה על ג' חמות בני אדם שם לדיקוס ורשעים ובינונים שדווין כר"ס ומאן דמפשי כבני אימרנא נתכוין על כל רשעים כמו שפירשן נגהם לעבה כן נמנו הרשעים למתה' ומאן דמפשי כמעלות בית חורון נתכוונן על כל רשעים כמו שם כמעלות נמנו הבינונים כי ביום אס להשתחיל אס להימין ומאן דמפשי ליה כחילות של בית דוד שם נגהים בלאת מלתתם לדיקוס כמפורש בפ' עשרה יוחסין כה ילות של בית דוד כו' מאי קרא והיהתם כנכא כמלתתם וטע א מאי אמר רב יסודא אמר רב כדו כהא זכות וזכות הכותה מסייעת ע"ס: וכולן נסקרין בסקירה אחת כו'. עיין פירש"י והוא דחוק דהוי קרא דקטף לא כביד ליה אמתא דקאמר התא עוברין לפני כבני מרון אלא אמלא דמבחוץ של חומר כלל כמלתא דהא וכו' נסקרין כו' ואלו פירושו וראה לפרש דרבה כב"ח אמר רבי יוחנן בא לפרש דלאו מיהא קאמר דעוברין לפני זה אמר זה כמו מרון אלא דלכתי מדתיה ליה כבני מרון דכילוכים דרבה ביחד א"ל לאדם להיות רואה כולם כפעם אחת וכל עוברין לפני כבני מרון זה אמר זה אמר גם לאדם לאיות רואה אותם כפעם אחת נעומד ורואה אותם מן הצד כך קב"ה רואה אס כולם כפ"א ובסקירה אחת ולהשגיח בפרטים נפילה והשתא סגור קאמר

רב נחמן בר יצחק אף אנן נמי תנינן (סהליוס לג) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם מאי קאמר אילימא דה"ק דבריהו לכ"ע ללבייהו ומיחד כי הדדי הא קא חוינן דלאו הכי [הוא] אלא ה"ק היוצר רואה יחד לבם והוא מבין אל כל מעשיהם:

טז שם משנה על ששה חדשים שלוחין יוצאין [על ניסן מפני הפסח על אב מפני התענית על אלול מפני ראש השנה על תשרי

מפני תקנת המועדות על כסליו מפני חנוכה על אדר מפני הפורים וכו'] : גמ' וליפקו נמי אחמו ואמבת [שם ע"ב] דאמר רב הנא בר בונא אמר ר' שמעון חסידא מאי דכתיב (זכריה ח) כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה וגו' קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה אלא לאו הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיה לששון ולשמחה אין שלום צום. אמר רב פפא הכי קאמר בזמן שיש שלום יהיה לששון ולשמחה יש גזירה צום אין גזירה ואין שלום רצו מתעניין רצו אין מתעניין. אי הכי ט' באב נמי אמר רב פפא שאני ט' באב הואיל והוכפלו בו צרות (תענית פ"ד וע"ס מהר"ש"א) דאמר מר בתשעה באב הרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר:

יז שם תניא רבי שמעון (בן יוחאי) אומר ארבעה דברים היה ר' עקיבא דורש ואין אני דורש כמותו (ווא אחת מהן) צום הרביעי זה

(שבעה עשר) [תשעה] בתמוז שבו הובקעה העיר שנאמר (ירמיה נב) בחודש הרביעי בתשעה לחודש ירחוק הרעב בעיר וכתיב (שם) והבקע העיר (ותניא בראשונה במ' לחודש ובשניה ביו"ל לחודש) ואמאי קרו ליה רביעי רביעי לחודש. צום החמישי זה ט' באב שבו נשרף בית אלהינו ואמאי קרו ליה חמישי חמישי לחודש. צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתניה הרגו רש"י

שעוברין זה אחר זה: אף חנן נמי תנין. דכולו נסקרין בסקירה אחת מדנסיב חנא דידן תלמודא למלתיה מהאי קרא היוצר יחד לבם: ללבייהו מיחד להו כי הדדי. כלבו של זה כך לבו של זה: ד"ק היוצר כולו יחד אס לבם' ואקרא דלעיל מיניה קא מהדר השניח אל כל לבם: דאמר רב חנא בר בינא כו' דכולו ימי תענית יניחו בזמן הזה שפיר בהמ"ק קיים ומתניחין בזמן הזה קא מיירי מדקתי וכשהמקדש קיים וכו': שיש שלום. שאין יד עובדי כוכבים חקפה על ישראל: יהיה לששון ולשמחה. לאסור בהספד ובתענית: יש גזירה לוס' חובה להפענות צהן: רצו אין מתענין. וכיון דרשות היו אין מסיחין שלומים עלייהו: ארבעה דברים וכו' וזו אחת מהן. וסג' שניין בתוספתא דטובה ובספרי ואלו הן בני אדם יושבי הכרבות האלה וגו' האלן ובקב' ישחם להם וגו' ומאן טרס אס כן הנה המצרים וגו': שלשה חשתי שבו נהרג

שעוברין זה אחר זה: אף חנן נמי תנין. דכולו נסקרין בסקירה אחת מדנסיב חנא דידן תלמודא למלתיה מהאי קרא היוצר יחד לבם: ללבייהו מיחד להו כי הדדי. כלבו של זה כך לבו של זה: ד"ק היוצר כולו יחד אס לבם' ואקרא דלעיל מיניה קא מהדר השניח אל כל לבם: דאמר רב חנא בר בינא כו' דכולו ימי תענית יניחו בזמן הזה שפיר בהמ"ק קיים ומתניחין בזמן הזה קא מיירי מדקתי וכשהמקדש קיים וכו': שיש שלום. שאין יד עובדי כוכבים חקפה על ישראל: יהיה לששון ולשמחה. לאסור בהספד ובתענית: יש גזירה לוס' חובה להפענות צהן: רצו אין מתענין. וכיון דרשות היו אין מסיחין שלומים עלייהו: ארבעה דברים וכו' וזו אחת מהן. וסג' שניין בתוספתא דטובה ובספרי ואלו הן בני אדם יושבי הכרבות האלה וגו' האלן ובקב' ישחם להם וגו' ומאן טרס אס כן הנה המצרים וגו': שלשה חשתי שבו נהרג

ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו • ואמאי קרו ליה שביעי שביעי להדשים • צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר (יחזקאל כד) ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחודש העשירי בעשור לחודש לאמר וכתוב (ס) בן אדם כתוב לך את שם היום את עצם היום הזה כסך מלך בבל אל ירושלים • ואמאי קרו ליה עשירי עשירי להדשים והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון ולמה נכתב כאן כדו להסדיר הדשים כתיקונן ואני איני אומר כן אלא צום העשירי זה ה' בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכתה העיר שנה' (ס) לנ) ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחודש לגלותינו בא אלי הפליט מירושלים לאמר הוכתה העיר ועשו יום שמועה כיום שרפה ונראין דברי מדבריו שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והוא אומר על אחרון ראשון ועל ראשון אחרון (ועוד שאני מונה לסדר פורעניות ולסדר הדשים והוא אינו מונה אלא לסדר הדשים בלבד) [אלא שהוא מונה לסדר הדשים ואני מונה לסדר פורעניות] :

יח סס כתוב במגלת תענית בתלתיא בתשרי בטילת אדברתא מן שטרתיא שפעם אחת גזרה מלכות יון הרשעה גזירה על ישראל שלא להזכיר שם שמים על פיהם וכשגברה מלכות ביה חשמונאי ונצחום התקינו שיהו מזכירין שם שמים ואפילו בשמרות וכך היו מונין בשנת כך וכך ליותנן כהן גדול שהוא כהן לאל עליון וכששמעו חכמים בדבר אמרו למחר פורע זה את חובו ונמצא שמר מוטל באשפה וביטלום ואותו יום עשאוהו יום טוב :

בשערים

ר ש"י
גמרא ולא קרא : ללמדך • מדקח חסיז זוס [שבו נהרג גדליה עם זוס] של חורבן הבית : סמך מלך בבל • החמיל לזור עליה : שמועה לגולה • לגולה יכניה שגלו לבבל י"א שנה לפני חורבן הבית : שאני אומר על ראשון • זוס הד' שבסדר המקרא : ראשון • לפורעניות בתלתיא הובקעה העיר והח"כ נשרף הבית בע' באב ובתשרי שלחמיו נהרג גדליה בן אחיסק ובעטת שלחמיו בחמה השמועה : והוא אומר על ראשון • שבסוף אחרון לפורעניות : [ועל אחרון • שיש במקרא ראשון לפורעניות] שהרי חמלה סמך והח"כ נבקעה נמלחה זיקוע העיר י"ז בתמוז שהוא ראשון שבמקרא אחרון לסמיכת מלך בבל שהוא מאוחר במקרא : אלא שהוא מונה לסדר הקפיד המקרא אלא על סדר הדשים לכך מנה חמוז קודם לענה : ואני מונה לסדר פורעניות חף לסדר פורעניות : בתלתיא נחשתי וכו' • כד כתוב במגילה לשון ארמי נעלה אדברתא ביטול הארץ סס

יח [דף יח] בעשרים ותמיניא באדר אתא בשורתא טבתא ליהודאי דלא יעידון מן אורייתא (שפעם אחת) [שנתורה מלכות הרשעה גזירה על ישראל שלא יעסקו בתורה ושלא ימלו את בניהם ושיחללו שבתות מה עשה יהודה בן שמוע וחביריו הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא אחת שכל גדולי רומי מצוין אצלה אמרה להם בואו והפנינו בלילה הלכו והפנינו בלילה אמרו אי שמים לא אחיכם אנחנו לא בני אב אחד אנחנו ולא בני אם אחת אנחנו מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם נוזרין עלינו גזירות קשות וביטלום ואותו יום עשאוהו יום :

כ [דף כ] כתיב (מגלים יב) אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מווקק שבעתים רב ושמואל חד אמר נ' שערי בינה נבראו בעולם וכולם ניתנו למשה בסני חסר אחת שנה' (סס ח) ותתסרו מעט מאלהים בקש קהלת לחיות כמשה שנאמר (קהלת יב) בקש קהלת למצוא דברי חפץ יצתה בת קול ואמרה לו וכתוב יושר דברי אמת (דברים לד) ולא קם בישראל כמשה (עקידה שער פ"ע כ"ח ח"ב) וחד אמר בנביאים לא קם אבל במלכים קם אלא

לקומי מהרש"א

גם עתה שיתשוב המלך שלך בעלו החכמים דבר זה כהן גדול לאל עליון מן השמרות לפי שהוא פסול לכהונה לפי דעתן ונעשה להם נס שלא כעש עליהם בדבר זה וע"כ עשאוהו יום : שלא יעסקו בתורה כו' • באו לבטל אלו ג' מאות שישראל מודלים כבדל גדול מן העובדי כוכבים : בתורה כתוב כי הוא הנמחק וביהמסד לעיני העמים ובכבוד ובמילה כתוב אוח הוא בניו וביניהם וכו' א"כ ירחא כמס' מעילה שגזרו קר ונתעטלה ע"י רבי ראוהן בן אישורובל ע"ס : הפנינו בלילה כו' • דעקע ובסייה בלילה יוחר נשמעת לרחם כדלמדין גבי כבה חכמה בלילה : לא אחיכם כו' ולא בני אב כו' ולא בני אס כו' • נקטי שלשה לשונות נגד ג' הגזרות וע"פ מה שכתבנו דמלכות ארס נקרא ע"ס עשו כמנה דכותין ו"ש לא אחיכם כו' ע"ס"ה כי אחין הוא כתיב בתורה שפאת לבטלה ולא בני אב אחד מיתקן שנימול לשמונה ולא בני אס אחת כו' יתקן האלה וגו' נר דלוק מלייל שנת לילי שנת כו' :

בקש קהלת למצוא דברי חסן כו' • והם שערי שכל ובינה שחפץ כבה הקב"ה שישכיל כהן האדם כמ"ס השכל וידוע אותי כי באלה הפלתי וגו' וח"ל בת קול וכתוב יושר ע"ס מ"ס פירק אין עומדין הלא הויה כתובה על ספר הישר היא משנה תורה שלמחר נס ועשית הישר והטוב ה"כ וכתוב יושר דסיינו מה שכתוב במשנה תורה ולא קם נביא וגו' דברי אמת הוא :

פתח עינים

בקש קהלת להיות במשה יתם ב"ק וח"ל וכתוב יושר וכו' פירשו רבני אשכנז דרך לחות דלמרי כו"ל דשלמה היה מזכיר בכל עז למען דעת טעם סרה ארומה וכתוב ולקחו לעמא מעס : שריפת החטאת • ור"ל לטמא מעשר שריפת החטאת שלמה וכו' רמז נכתוב דשלמה עתיד ליעד פירק יתם ב"ק ואמרה וכתוב יושר רמז לו טענת לראות ה"מ אמנם חטאת ה"מ ב"ק ביושר וממלא שהוא למשה שהקב"ה גילה למשה עטמס ו"ש וכתוב יושר דברי אמת ודו"ק :

מה אני מקיים בקש קהלת למצוא רברי חפץ בקש קהלת לרין דינין שבלב שלא בעדים ושלא בהתראה יצתה בת קול ואמרה לו וכתוב יישר דברי אמת (דברים יז) ע"פ שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר :

אם אינן מכירין פרק שני

[97 כב ע"ג] בראשונה היו משיאין משואות משקלקלו הבותים הזקינו שיהו שלוחין יוצאין כיצד היו משיאין משואות מביאין כלונסאות של ארז ארוכין וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן וכורך במשיחה ועולה לראש ההר ומצית בהן את האור ומוליך ומביא מעלה ומוריד עד שהוא רואה את חבירו שהוא עושה כן בראש ההר השני וכן בראש ההר השלישי :

כא [97 כג ע"ג] כתיב (ישעיה לג) וצי אדיר לא יעברנו (אמר רב יהודה) אמר רב זו בורני גדולה היכי עבדי מיתין שיתא

אלפי גברי בתריסר ירחי שתא ואמרי לה תריסר אלפי גברא בשיתא ירחי [שתא] ומייתו בספינתא ומענין לה חלא עד דשכנא ונחית בר אמוראי וקמר אמוני דכיתנא בביסתא וקמר להו בספינתא ונמלו חלא ושדי

לקוטי מהרש"א

רש"י

בפש קהלת לדון דינין שכלב כו' וכו' דברי חפץ כפי חשבו ודעה לכו שלא בעדים כו' יצא בת קול וכו' וכתוב יישר וגו' ע"ד הלעיל דמה שכתוב במשנה תוכה על פי שנים עדים וגו' דברי אמת הוא :

וצי אדיר לא יעברנו : לשון אדיר יסול על הגבורה ולס קאמר סיבי עבדי שתייה הכובי עושה גבורה וקאמר מיתין כו' וכמה דמלתי עקרא וסינו גבורתם דא"ל לעקור חלא וכשלא היו משיאין לערב של יום שלשים הכל יודעין שהחודש מעובר ופעם אחת עברו ב"ד את החודש ולא השיאו משואות לערב שלשים והכותים השיאום בהרים שלהם והטעם בני הגולה לעשות חסד : כדו שיראו למרחוק : וקניג ועצי שמן ונעורת של פשתן : כל אלו מרכים שלהבם : וכורך במשיחה : לו"ל בלע"ז קושרם בחוט של משיחה בראשי הכלונסאות : ומאין היו משיאין משואות : מה שם ההרים : מהר המשחה : מחילין : הוא הר הויסם שעל פני ירושלים : וצי אדיר לא יעברנו : לנחל שפיר לאח מבית קדשי הקדשים : זה בורני גדולה : ספינה שקורין דרומון"ע : היכי עבדי : אזה בורני גדולה למאי עבידה : חלא : חול : עד דשכנא : שוליה שוכנים בקרקעיהם היס ועודנה נראית למעלה מן המים כי במקום שהאלמונים גדלים בים אין היס עמוק כל כך : בר אמוראי : מלומד לשון בנהרות : וקמר לאטוי כהר"ץ חיות

בפש קהלת לרין שלא בעדים והתראה יצתה בת קול וכתב יישר דברי אמת : הוונת דראנו חריצת משפט שלמה במעשה דשתי זונות לא היה הולך על פי הדין של תורה רק ע"פ אויבנא לבר : ע' מכות ב"ג ע"ב ודלמא אערומי קא מערמת ע"ש וע' תשיבות הרא"ש בלי ק"ו וסרן פות"ם סי"ז וסוה הויכח הש"ס דבקש לדון שלא בעדים והתראה יצתה בת קול להודירו שלא יזון פהים והלאה מריני התורה ואשר סבואר שמת דרך ע' שנים עדים יקום דבר : ועיין נ"ב שרוך ערך גזמא :

לאבראי וכמה דמידליא עקרא ומיתויא ומתלף על חד תרין בכספא . תלת פרוותא הויין חרתוי בי רומאי וחרא בי פרסאי . דבי רומאי מסקן כיסתא דבי פרסאי מסקן מרגלייתא ומקרייא פרוותא דמשמתיג . אמר רבי יוחנן כל שיטה ושיטה שנמלו עוברי כוכבים מירושלים עתיד הקב"ה להחזירן לה שנאמר (ישעיה מה) אתן במדבר ארו שמה והרם ועין שמן וגו' ואין מדבר אלא ירושלים שנאמר (שם מד) ציון מדבר היתה ירושלים שמה . ואמר רבי יוחנן כל הלומד תורה ואינו מלמדה דומה להדם במדבר (דליכא דליתנהי מיניה) ואיכא דאמרי (א"ר יוחנן) כל הלומד תורה ומלמדה במקום שאין ת"ח דומה להדם במדבר דחביב (לכל ומאן דשקיל מיניה שקיל) . וא"ר יוחנן אוי להם לעוברי כוכבים שאין להם תקנה שנאמר (שם ס) תחת הנחשת אביא זהב ותחת הברזל אביא כסף ותחת העצים נחישת וגו' תחת רבי עקיבא וחביריו מאי מביאין ועליהם נאמר (יואל ד) ונקיתי דמס לא נקיתי וה' שוכן בציון :

שם ע"ג אמר ר' אבוי פנימיה לפני החמה או לאחר החמה אם אמר לפני החמה לא אמר כלום דא"ר יוחנן מאי דכתיב (איוב כה) המשל ופחד עמו עושה שלום במרומיו מעולם לא ראתה חמה פנימיה של לבנה ולא פנימיה של קשת של קשת . פנימיה של לבנה דחלשא דעתה פנימיה של קשת דלא לימרו עוברי חמה גירא קא משריא :

מתני'

לקוטי מהרש"א

רש"י

דכיתנא : חבילי פשתן שהן קשין ליתקן וקישר להם החד בשרם האילין שמנו כיסתא פירש קורנ"ל וראשו אחד בצורני וסקלי הקך גברי חלא דספינתא ושדו לאברהי והיא עולה מהוך המים ועוקרת שרשי האילין : פרוותא : פורטא בלע"ז ובלשון משנה נול : מסקן מרגלייתא : מקרקעיה היס ע"ג בר אמוראי : ומקרייא פרוותא דמשמתיג : אותה של פרסיים נקראת נול של מלוכה : ונקיתי דמס לא נקיתי יאם באתי לנקות את העובדי כוכבי' משאר עוונת לא אנקה אותם מדמם של ישראל : פנימיה לפני החמה פונה [לד] החמה און לד אחר ועלה קתני סיפא את אמר לפני החמה לא אמר כלום דמעולם לא ראתה חמה פנימיה של לבנה : דלא לימרון עובדיה דעובדין החמה : גירא

נאמר ונקיתי וגו' : כנומר גם כי אנקה אתכם על כל מה שנעלתם מירושלים שאפשר לכם לפרוע מדבר היותר חשוב כגון תחת הכתפת זכב וגו' אבל דמס שהוא דס ר' עקיבא ותבירין לא מקויו דלא' שאנקה אתכם ע"פ שפירשו דבר החשוב גם השם תחת נפסס דאון נפסס האויב שום גזוק הריגת ר' עקיבא ותבירין :

מאי דכתיב המשל ופחד עמו עושה שלום וגו' מעולם לא ראתה חמה כו' : וויסם המלך

[97 טז] מתני' ראש ב"ר אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש וכו' גמ' מנא ה"ל א"ר חייא בר גמרא א"ר יוסי בן שאול אמר [רבין] אמר קרא [ויקרא כג] וידבר משה את מועדי ה' מכאן שראש ב"ד אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש מנלן א"ר פפא אמר קרא [שס] אשר תקרא אותם קרי ביה אתם רב נחמן בר יצחק אמר [שס] אלה הם מועדי הם יאמרו מועדי מקודש מקודש תרי זימני למה לי דכתיב מקראי קודש :

סס מתני' דמות צורות לבנות היו לו לרבן גמליאל בטבלא ובכותל בעלייתו שבהן מראה את ההריוטות ואומר הכזה ראת או כזה : גמ' ומי שרי והכתיב [שמות כ] לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמישי אמר אבוי לא אסרה תורה אלא שמשים שאפשר לעשות כמותן כדתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל וכו' [שס ע"ב] ושאר שמישין מי שרי והתניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמישי המשמישין לפני במרום כגון אופנים ושרפים והיות הקודש ומלאכי השרת אמר אבוי לא אסרה תורה אלא שמשים שבמרוו העליון . ושבמרוו התחתון מי שרי והתניא [שס] אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כוכבים ומולות ממעל לרבות מלאכי השרת כי תניא האי לעובדם אי לעובדם אפילו שלשול קמן נמי אה"נ התניא אשר בארץ וכו' אב"ע דפרקים הוה ואי בעית אימא להתלמד עבר וכתיב [דברים יח] לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות :

כב סס משנה מעשה שבאו שנים ואמרו ראינוהו שחרית במזרח [97 טז] וערבית במערב א"ר יוחנן בן נורי עידי שקר הן וכשבאו ליבנה קיבלן ר"ג . ועוד באו שנים ואמרו ראינוהו בזמנו וליל עיבורו לא נראה וקיבלן ר"ג . א"ר דוסא בן הרכינס עידי שקר הן היאך מעידים על האשה שילדה ולמחר כריסה בין שיניה . אמר לו ר' יהושע רואה אני את דבריך שלח לו ר"ג לרבי יהושע [הר"ן דרוס ג'] גזור אני עליך שתבוא אצלי במקלך ובמעותיך ביום שחל יוה"כ להיות

לקוטי מהרש"א

והעד עמו קאי על לא ראתה חמה פנימה של קשה דלג"כ יאמרו כזדי חמה דים ממשלה ופחד לתמה לישדום גיחא ופוסה שלום כמרומו קאי על לא ראתה חמה פנימה של לבנה שלא תחלם דעתה מפני חמה שתמטעת כשנייה כדלמרינן פיק אלו עיפוס :

ברקיע שביע דדייקין חיי אכל חמה ולבנה כוכבים ומולות במדור התחתון הן ברקיע השני כדלמרינן במסכת מנינה : שלשול . תולעת : רואה אני את דבריך .

מהר"ן חיות

גזורני עליך שתבא אצלי במקלך ותרימילך . ע"י רמב"ן ס' המצות שורש א' מה שאמרו בספרי אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל נאמר לו בכך אתה מצוה כמו שנהג ר' יהושע עם ר"ג ביה"כ שחל להיות בחשבונו ע"ש וראיה זאת איננו מכיר דקדוש הודש שאני שתלוי רק בב"ד ואתם אפי' מודין אל בשאר דיני תורה משמע מרוב"ק דהריות דהיכי דפעת וסבר מצוה לשמוע דברי חכמים חייב קרבן עכ"ל :

בחשבונך הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר אמר לו יש לי ללמד שכל מה שעשה ר"ג עשוי שנא' [ויקרא כג] אלה מועדי ה' מקראי קודש וגו' בין בזמן ובין שלא בזמן אין לי מועדות אלא אלו . בא לו אצל ר' דוסא בן הרכינס א"ל אם באין אנו לדון אחר בית דינו של ר"ג צריכין אנו לדון אחר כל ב"ד וב"ד שעמד להן לישראל מימות משה עד עכשיו שנא' [שמות כד] ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מוקני ישראל למה לא נתפרשו שמותן של זקנים אלא ללמדך שכל ג' וגו' [שנתמנו] [שעמדון] ב"ד על ישראל הרי הן כב"ד של משה נטל מקלו ומעותיו בידו והלך ליבנה אצל ר"ג ביום שחל יוה"כ להיות בחשבונו עמד ר"ג ונשקו על ראשו אמר לו בא בשלום רבי ותלמידי . רבי בחכמה . ותלמידי שקיימת את דברי :

כג סס תנו רבנן [שמות כד] ושבעים [איש] מוקני ישראל למה לא נתפרשו שמותם של זקנים [הללן] שלא יאמר אדם לחביבו פלוני כמשה ואהרן פלוני כאלדד ומידד פלוני נדב ואביהוא . ואומר [ש"א ג'] ייאמר שמואל אל העם ה' אשר עשה את משה ואת אהרן וגו' [ואומר] וישלח ה' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל . ירובעל זה גדעון ולמה נקרא שמו ירובעל שעשה מריבה עם הבעל . בדן זה שמשון ולמה נקרא שמו בדן דאחי מרן . יפתח כשמעו . [שס ע"ב] ואומר [תהלים טט] משה ואהרן ככהניו ושמואל בקוראי שמו שקל הכתוב ג' קלי עולם כג' חמורי עולם לומר לך ירובעל בדורו כמשה בדורו . בדן בדורו כאהרן בדורו . יפתח בדורו כשמואל בדורו . ללמדך שאפי' קל שבקלים ונתמנה פרנס על הצבור הרי הוא כאביר שבאבירים ואומר [דברים יז] ובאת

אל

לקוטי מהרש"א

ולמה לא נתפרשו כו' . שיהו ראוי לפי שמונת לבנות שיון שסין נביאים לעולם כהרגומי ויתנבאו ולא יספו ולא סקרו וקאמר חלל לגמרי כו' דלמרינן לו שמה חסוד סב"ד זה כג' מן השאר שלא נתפרשו כו' כפי' רש"י ואע"ג דלולה נביאים הוו אשמועינן כזה שלא נתפרשו שמונת שיהיה חסוד בעיניו כ"ד של כל דור ודור ככ"ד של הזקנים דבימי משה :

באביר שבאבירים כו' . נראה מהאי ליבנה לפי דקאי איתפת בדורו כשמואל כו' דיתפת הוא סקל שבקלים ללא נמלא בו שום נבואה כמו בגדעון ובשמשון שנתמנו מן השמים כנבואה גם שיהי בן אשה וגו' ואפי' הוא נחשב בדורו כאביר שבאבירים שהוא שמואל שיהי שקול כמשה והאין שנאמר משה ואהרן ככהניו ושמואל וגו' כמחוש פיק און עומדין ולכן יתיישב נמי דכתיב יפתח לבתר שמשון בקרא לסיוד יפתח שהוא קל שבקלים כנגד שמואל

הקב"ה עשה לכם כמים ע"י עשה זקנים הללו משה ואהרן וירובעל בדן יפתח שמואל : ואומר . בספר תהלים : משה ואהרן וגו' . הכי עסקל הכחוש שמואל כמשה ואהרן וכחובים הראשונים כהנו וירובעל

רש"י

לעכר את החודש : הל' ומלאו' ר' עקיבא לר' יהושע מילר על שהנסיח גזור עליו להלל יוה"כ : אשר הקראו בקריאת בית דין חלקן הכחוש : בא לו רבי יהושע חלל ר' דוסא : ולמה לא נתפרשו שמונת וכו' . ש"ס כח אלו לדון אחר כ"ד שבימיו ולומר וכי כ"ד זה כמשה ואהרן הוא או כאלדד ומידד חומרים לו שמה חסוד כג' מן השאר שלא נתפרשו שמונת : ש א יאמר אדם . על כ"ד שבימיו וכי פלוני כמשה ואהרן הוא או כאלדד ומידד שאשמע לו עכשיו שלא נתפרשו אמור לו אם אינו כמשה ואהרן שמה הכי הוא כאחד מן שאר זקנים שאיך יודע מי הם : ואומר ה' אשר עשה את משה ואת אהרן וגו' . שמואל הנביא אמר לישראל הללו משה ואהרן וירובעל בדן יפתח שמואל : ואומר . בספר תהלים : משה ואהרן וגו' . הכי עסקל הכחוש שמואל כמשה ואהרן וכחובים הראשונים כהנו וירובעל

בה על שום שקנה והקנה ושלט בעולמו • בשני מהו אומר (תהלים מת) גדול ה' ומהולל מאד וגו' על שום שחילק מעשיו ומלך עליהם ונתעלה וישב במרום • בנ' מהו אומר (שם פג) אלהים נצב בעדת אל על שום שגילה ארץ בהכמתו והכין תבל לעדתו • בנ' מהו אומר (שם נד) אל נקמות ה' אל נקמות הופיע על שום שברא חמה ולבנה ועתיד לפרע מעובדיהן • בה' מהו אומר (שם פה) הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב על שום שברא עופות ודגים לשבח לשמו • בנ' מהו אומר (שם נז) ה' מלך גאות לבש על שום שגמר מעשיו ומלך עליהם • בו' מהו אומר (שם נח) מומור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת • אמר רבי נחמיה ובי מה ראה ר' עקיבא לזקן בין הפרקים הללו אלא בראשון שקנה והקנה ושלט בעולמו • בב' שחילק מעשיו ומלך עליהם ונתעלה וישב במרום • בנ' שגילה ארץ בהכמתו והכין תבל לעדתו • בד' שברא חמה ולבנה ועתיד לפרע מעובדיהם • בה' שברא עופות ודגים לשבח לשמו • בו' שגמר (מעשיו) [מלאכתו] ומלך עליהם • בנ' על שום ששבת • וקמפלגי בדבר קמינא דאמר רב קמינא שיתא אלפי שנין הוי עלמא וחד חרוב שנאמר (ישעיה ז) ונשגב ה' לבדו וגו' אביי אמר תרי חרוב שנאמר (הושע ו) יחינו מיומים :

כז סס אמר רב יהודה בר אבדי א"ר יוחנן עשר מסעות נסעה שכינה

ולאהו

לקושי מהרש"א

בב היו אומרים גדול ה' ומהולל וגו' שחילק מעשיו • בין עליונים לתחתונים וכן חילק מעשיו בתחתונים גופים יסע נוף משום כל הארץ וגו' ומלך עליהם כמ"ס היה קריה מלך רב • בג' היו אומרים אלהים נצב בעדת אל וגו' ע"ש שגילה כו' • כפירש"י מקום מלך עתה • שנאמר ותראה היבשה וגו' ע"ש שהשפט הוא לקימו של עולם מלהביא מכול לכסות הארץ וזה שכתב עד מתי השפטו עול וגו' להביא שום מכול לעולם שנחתם על כך כדכתיב כי מלאה הארץ חמס וגו' • ואמר • בד' היו אומרים אל נקמות וגו' ועמיד ליסע מעובדיהן • וכזה המזמור מפורסם פורענות לעובדין לתמה ולבנים ואמר • בה' אמרו הרנינו לאלהים עוזנו וגו' ע"ש כנראה עופות ודגים לשבח לשמו כו' • דכאיתו יוס' ס' נכראו כחמה בעלי חיים לכבודו ולספר שבתו • ואמר • בו' היו אומרים ס' מלך גאות לבש וגו' ע"ש שגמר מלאכתו כו' • כמ"ס בו' אף טקון תבל כל המוש • ואמר • ביום השבת היו אומרים מומור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת כו' • דכאמר עברין • ומסיק כדכר קמינא וכו' • חד חרוב שנאמר ושגב ה' לבדו כיום ההוא וגו' • דסייעו יום אחד מיומו של הקב"ה שהוא אף שנים וכן לאכיל תרי חרוב מיומו של הקב"ה והוא מפורש פרק חלק :

(ובולחו) מקראי וכנגדן גלתה סנהדרין מגמרא • עשר מסעות נסעה שכינה מקראי • מכפורת לכרוב ומכרוב [לכרוב ומכרוב] למפתן וממפתן לחצר ומחצר למזבח וממזבח לגג ומגן לחומה ומחומה לעיר ומעיר להר ומחר למדבר וממדבר עלתה וישבה במקומה שנא' (הושע ט) אלך אשובה אל מקומי מכפורת לכרוב ומכרוב [לכרוב ומכרוב] למפתן דכתיב (שמות כה) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת וגו' [וכתיב (ש"ז כג) וירכב על כרוב ויעוף] וכתיב (יחזקאל ט) וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית • וממפתן לחצר דכתיב (ש"י) וירם כבוד ה' מעל הכרוב על מפתן הבית) וימלא הבית את הענן והחצר מלאה את נוגה כבוד ה' • ומחצר למזבח דכתיב (עמוס ט) ראיתי את ה' נצב על המזבח • וממזבח לגג דכתיב (משלי כה) משוב לשבת על פנת נג • ומגן לחומה דכתיב (עמוס ז) והנה ה' נצב על חומת אנך • ומחומה לעיר דכתיב (מיקה ו) קול ה' לעיר יקרא • ומעיר להר דכתיב (יחזקאל יא) ויעל כבוד ה' מעל תוך העיר ויעמוד על ההר וגו' • ומחר למדבר דכתיב (משלי כה) משוב שבת בארץ מדבר וממדבר עלתה וישבה במקומה שנאמר (הושע ט) אלך אשובה אל מקומי עד אשר יאשמו :

כח סס א"ר יוחנן ששה חדשים נתעכבה שכינה לישראל במדבר שמה יחורו בתשובה (ולא) [כיון שלא] חזרו אמרו ויתפח (נפשן) [עצמן] שנא' (איוב יא) ועיני רשעים תכלינה ומנוס אבד מתיחתם

לקושי מהרש"א

שכינה • להסתלק מעל ישראל מעט מעט כשחטאו • מכפורת • שהיתה רגילה לטקון שם נסתלקה על אחד מהכרובים ששה שלמה העומדין בלחץ אחד לנשון הארון ואחד לדרום • ומכרוב למפתן • הבית • וממפתן לחצר • העזרה בין האולם ולמזבח • ומחצר למזבח • החיטון • וממזבח לגג • ההיכל • ומגן • לחומת העזרה ומחומת העזרה לעיר לירושלים ומהעיר להר הזיתים וכל סלוקין הללו לפי שבקושי היה מסתלק ומלפס שיסובו • וירכב על כרוב ל"ג דההוא ביציאת מצרים קאמר וס'ג מכפורת לכרוב ומכרוב למפתן דכתיב ונועדתי לך גו' וכתיב כבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית למדנו שחלת עיקר שכינה היחה על הכפורת ובימי יחזקאל נסתלקה משם לכרוב ושהתה שם כמה ימים כדכתיב מעל הכרוב אשר היה עליו וגו' ומשם למפתן • וימלא הבית וגו' ביחזקאל כתיב אחר כילוק מן הכרוב אל המפתן • נצב על המזבח • ואף ע"ג דהאי קרא עמוס קאמר ליה ועמוס מקמי יחזקאל דורות רבים היה ממונה היה על העמיד ועל כרחק סילוקה כסדרן היו דרך יליאת חוץ • משוב לשבת על פנת נג וגו' • על השכינה אמר שלמה עוב לה להסתלק על הגג משבת עם אשה מדנים כנסה ישראל שהעמידה אלם בהיכל • וכתיב חצר בית שחיברו בו את האלם עם השכינה • משוב לשבת בלחץ מדבר • סיפיה דקרא מאשת מדנים וזית חצר • עד אשר יאשמו • שיחזקו את עמנם אשמים • ומנוס אבד מתיחתם מעמוס ומנוס נסתלק מהם :

פחה עינים

מגן לחומת דכתיב הנס' ס' נצב על חומת אנך • פירוש על חומה של לשכת הגזית • סיון ע"א סנהדרין דאמרינן איכס אייך גימטריא ע"א • מאתאי • לקושי ר"ב כסם גליון :

מפח נפש • וכנגדן גלגלה סנהדרי גדולה נמרא מלשכת הגזית לחנויות ומחנויות לירושלים ומירושלים ליבנה [סס ע"ב] ומיבנה לאושא ומאושא לירבנה • ומיבנה לאושא ומאושא לשפרעם ומשפרעם לבית שערים ומבית שערים לציפורי ומציפורי לטבריא וטבריא עמוקה מכולן שנאמר (ישעיה כט) ושפלת מארץ תדברי ומעפר תשח אמרתך רבי אלעזר אומר שש [גלויות] גלו שנאמר (סס טו) כי השח יושבי מרום קריה נשגבה וישפילנה ישפילה עד ארץ יגיענה עד עפר (וכתיב (סס) תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים) אמר רבי יוחנן ומשם עתידין ליגאל שנאמר (סס נב) התגערי מעפר קומי שבי ירושלים :

כג [דף י"ג] תנו רבנן מנין שאומרים אבות שנאמר (תהלים כט) הבו לה' בני אלים • ומנין שאומרים גבורות שנאמר הבו לה' כבוד ועוז • ומנין שאומרים קדושת השם שנאמר הבו לה' כבוד שמו [השתחוו לה' בהדרת קודש] • ומנין שאומרים מלכויות זכרונות ושופרות (תניא) רבי אלעזר אומר דכתיב (ויקרא כג) שבתון זכרון תרועה מקרא קודש שבתון זה קדושת היום • זכרון אלו זכרונות • תרועה אלו שופרות • מקרא קודש קדשהו בעשיית מלאכה וכו' • ומנין שאומרים מלכויות תניא ר' אומר (ויקרא כג) אני ה' אלהיכם וכתיב (סס) בחודש השביעי • אין פותחין מ' מלכויות וכו' הגי' מלכויות כנגד מ' אמר רבי לוי כנגד י' הלולים שאמר דוד בספר תהלים • הלולים טובא הוו הנך דכתיב בהו (תהלים קג) הללוהו בתקע שופר • רב יוסף אמר כנגד

לקוטי מהרש"א

ותקומם וגו' • כלומר ספקים' היה מקוה ומלפני כבוד שיהיו כמסוגל לכל עניי רשעים וגו' וזהו הקולל כסם שאין להם תקוה רק מפח תערי מעפר וגו' • נראה דר"י ודאי שחומר תערי מעפר וגו' • נראה דר"י ודאי לא קאי אקרא דעיינו ר"ל לעיל מיניה דהא ר"י קאמר לעיל ד' גלויות גלו ומייתי ליה דעכריא עמוקה מכולן שנאמר ושפלת מארץ תדברי וגו' אלא דההוא קרא עני קאי דכתיב ביה כפיסיה דהאי קרא ומעפר תשח אמרתך וגו' • שאומרים אבות שנאמר הבו לה' בני אלים וגו' •

הבנות קרוים אלים ע"ש תקופים כפי"ש' ומלח בני נמשך אלעזר כלומר הכו והזכירו בני לה' את אלים הבנות ונראה שקראום במקום הם אלים ע"ש אל וכן אלמים שנתקיים בהבות כמ"ש בפרק ע"ש ואשך לגו גדול זס שאומרים אלמי אבהים • ואשךך זס שאומרים אלמי יתקן ואלגדל שמך זס שאומרים אלמי יעקב כו' כמפורש סס • ומנין שאומרים ג' שנאמר הבו וגו' ומנין כו' • ואלו ג' נכפות ראשונות שהן נכחו של מקום ומספרם במחשת נכחות וע"ש שיהי בשון כסם ככולם סבו ולא לשון חפלה והוא גימטריא אחד ולכן הג' ראשונות חרי ישפילה תלח עד ארץ ד' יגיענה חקק שופר • הנך דכתיב בהו הללוהו

מלשכת הגזית לחנויות • הגזית עשו להם כסד הבית וישבו סס לומר שלא דנו דיני נפשות דחזו דנפשי רוצחים כדאמרי' בסנהדרין וכל הקך גלויות דסנהדרין דבית שני קאמר ומסעות דכסריה בבית ראשון • ומיבנה לאושא • כשהיה הנשיא דר' (כאן) [בן] היתה סנהדרין עניו וכשמסלק הוא או בנו במקום אחר גולה הישיבה אחריו יבנה בימי ריב"ז אושא בימי ר"ג הזקן וחזרו מאושא ליבנה ובימי רבן שמעון בנו חזרו לאושא כדתייא לקמן בפרקין וכשקדשו ב"ד את השנה וכו' : בית שערים • וציפורי וטבריא כולן בימי רבי היו כדאמרינן בסנהדרין הלך אחר רבי לבית שערים וכוז כשתלה סוליוהו [צפורי כדאמרינן בכחוצות וצפורי] היא בימי אנטוניוס • וטבריא עמוקה מכולם • שפלים היו מכל המסעות בגלו : שש גלויות • השח תדא ישפילה חמם עד עפר שס דמני למימר ישפילה חקק שופר • הקך דהללו אל בקדשו :

עשרת הדברות שנאמרו לו למשה בסיני • רבי יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם מאי נינהו אילמיא ויאמר דבראשית הגי מ' הוו בראשית נמי מאמר הוא דכתיב (סס לג) בדברי ה' שמים נעשו • בר"ה אין אומרינן בו הלל (שהיה ראוי לומר בו דלוקי מועד ועי' בפרק אין ערכין מהכ"ט) מאי טעמא אמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע מפני מה אין אומרינן לפניך ישראל שירה בר"ה וביורה"כ אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה :

ל [דף י"א ע"ג] תניא כל שנותני של רבי יוחנן בן זכאי ק"ב שנה היו מ' שנה עסק בפרקמטיא • מ' שנה למד • מ' שנה לימד • כתוב במקומות שיהלל גם כן היו שנותני ק"ב וגם רבי עקיבא ארבעים שנה עסק בפרקמטיא וכו' • ובסוף ק"ב נהרג על קדושת השם יתברך :

לקוטי מהרש"א

כאחד נכסו ססס מונים על אחדותו : הנך אמריס דודאי בלמיס בעלמא למוד נכרא דנתיב כסו הללוס בתקע וגו' • ריש פויקא חומר הראשון יום מאין שלא תפול עשיס הללוס וגו' וסוף פויקא תללוס יס סללוס לא קדמי : נמי מאמר הוא כו' • נלכורה זסון דכתיב המפסג כפי"ש' בחומם דבראשית כרא וגו' סדר הכנייה קחסיב דכתלה כרא שמים וארץ כו' ע"ש אכל לפי מה שפירש' בחומם דלח הוזכר כאן כלל בירוח שמים וארץ אלא שהכל נמשך אל ויאמר אלמים יסי אור וגו' ולא הוזכר בבראשית בירוח אחרת אלא שהכל נמשך אל ויאמר אלמים יסי אור וא"כ אין בראשית כלל מאמר זולת ע' ויאמר דכתיב בפרקין וי"ל אע"ג דבראשית כרא וגו' נמשך אל האור מ"מ כחם המאמר דבראשית נשמע נמי בירוח שמים וארץ זולת ע' ויאמר דכתיבי בתריס' • ונראה כוס מה שלא הוזכר נמי לשון אמריס כדאבוני כמו בע' ההריס ע"ש מ"ג את שמים וזה הארץ נכבות תולדותיהן וכמו שפירש' בחומם שהכל נכרא כיוס ראשון ובמאמר ראשון וכו' אקבע כיומו ויענין כי חומר הראשון אבך ממנו נעשו כל הברות ככרא כיוס ראשון ובמאמר ראשון יש מאין במאמר הש"י כמ"ס בדברי ה' שמים נעשו אכל כיוסם הראשון אבך ממנו נעשו כל הברות ככרא כיוס ראשון נקבע לכל אחד זורתו המיוחדת לו כיומו במאמר שסס ימברך והוא יש מים והשתא כיוס הראשון שיהי אמריס ראשונס כדאמרי' וגו' לכריאם יש מאין לא הולך להזכיר בו שיהי

סליקא לה מסכת ראש השנה

ה סס ואמר רבא האי צורבא מרבנן דמי לפרצירא דתותי קלא דכיון דנכנס נבט. ואמר רבא האי צורבא מרבנן דרתת אורייתא הוא דקא מרתחא ליה שנאמר (יכמיה כג) הלא כה דברי כאש נאם ה' [ואמר רב אשי כל ת"ח שאינו קשה כברול אינו ת"ח שנא' (סס) וכפמיש יפוצץ סלע] אמר ליה ר' אבא לרב אשי אתון מהתם מתניתו לה אן מהכא מתנינן לה דכתיב (דברים ח) ארץ אשר אבניה ברזל אל תקרי אבניה אלא בונה. אמר רבינא אפ"ה מ"ע ליה לאיניש למילף נפשיה בניחותא שנא' (קל"ה יא) והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך :

ו סס אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן שלשה שאלו שלא כהוגן לשנים השיבוהו כהוגן לאחד השיבוהו שלא כהוגן ואלו הן אליעזר עבד אברהם ושאל בן קיש ויפתח הגלעדי. אליעזר עבד אברהם דכתיב (נחל"ה כד) (ובנות אנשי העיר יוצאות לשאוב מים) והיה הנערה אשר אומר אליה וגו' יכול אפילו היגרת או סגא השיבוהו כהוגן וגודמנה לורבקה. שאל בן קיש דכתיב (ש"א יז) והיה האיש אשר יבנו יעשרנו המלך עושר גדול ואת בתו יתן לו (לאשה) ואת בית אביו יעשה חפשי יכול אפילו עבד או ממזר השיבוהו כהוגן וגודמן לו דוד. יפתח הגלעדי דכתיב (סופטים יא) והיה היוצא אשר יצא

מדתו

לקוטי מהרש"א

ר ש"י

דרתת וכו'. לפי שהעם הוא ממדות הגרועות כמפורש במסכת נדרים אמר ריש לרן ס"ח לפי זכות דלוריותא כו' שהתורה היא דבר רוחני דומה לאש כמ"ש אש דת לנו שיהיה סחוקה לפניו כחש סחוקה על גבי אש כגנה וכשתהא התורה בגוף ס"ח מתחלה את הגוף ומתאו כשעל לידו כעס סחוקה מתורה הלב. ומסיק דעני למי"ף נפשיה כו' דהיינו להגיד עמנו כדי להרחיק עמנו ממדות רעס זו גם סחוקה ס"ח ומ"ש שהגל על כל דבר שלטון. אל תקרי אבניה כו'. משום דלפי פשוטו של פסוק א"ל למתק אשר אבניה כבדול דה"ל לומר אבניה כבדול דה"ל לא אבניה הם וע"כ דרשו מנייה אבניה בונים כדלמדין נני אל תקרי כתיב אלא כותין כו' וע"כ זה קרי לת"ח נגאלן נמשכת שבת :

שלשה שאלו וכו'. ובנות אנשי העיר והיה הנערה היוצאת החלה מן העיר ויאמר לה השקני נא (בה) [לה] הים מנחם : אפ"ה היא היגרת או סומא. לפי שלא פירש בשאלתו והיה אפשר הדבר שיהיה בעלת מוס ולא יבין

מהר"ץ חיות

רש"י ד"ה אפילו היגרת ולא יבין בה אליעזר רש"י בא לתרץ קשיא שניה של תוס' ד"ה יכול ומה שכתבו התוס' שם בשם רש"י דמ"ז לא חשש משום מסורת דלא נאסרה עדיין. לא נמצא לפינוי ברש"י. ובעיקר הדבר אפ"ה דהאבות קיימו כל התורה (יומא כ"ח ע"ב קידושין ס"ג ע"א) מ"מ בעניני נשואין אפילו בשירות גמורים לא היו נוהרים. כמו שראינו יעקב נשא שתי אחיות ויעמר נשא דודתו. וע' תשובות הרשב"א סימן צ"ד ודרב"ו ח"ב סימן תרצ"ו ס"ח כוח :

מלתו ביתי לקראתי בשובי בשלום מבני עמון והיה לה' והעליתיהו עולה יכול אפילו דבר טמא והשיבוהו שלא כהוגן וגודמנה לו בתו. והיינו דקא אמר להו נביא לישראל (יכמיה ח) הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם ובתיב (סס יט) אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי. אשר לא צויתי זה בנו של מישע מלך מואב שנא' (מ"ג ג) ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו (ויעלהו עולה על החומה ויהי קצף גדול על ישראל ויסעו מעליו וישובו לארץ). ולא דברתי זו בתו של יפתח הגלעדי. ולא עלתה על לבי זה יצחק בן אברהם. אמר ר' ברכיה אף כנסת ישראל שאלה שלא כהוגן והשיבה הקדוש ב"ה כהוגן

לקוטי מהרש"א

דכתיב רש"י וכתוב אשר לא צויתי וגו'. כפורש"י דהיינו קרא דס' בקבוק ורישא דהאי קרא כהקדמת גניסס עולה חייבי נהדיא דכתיב ובנו את חמות בעל לשרוף את בניסס כחש עולות לבשל אשר לא נו' ועיין בפירש"י : אף כ"י כו' שנאמר נדעסגדדס גו' : סוף מנזר בשמונה פרקים שיש לאדם לחקור במציאת ספ"י כפי השגת סגלו וז"ש לנו וגדסס גו' ונדעס גו' שיאמרנו יסאל אחרי הארות סכאו עליסס בעבור עונס כסגבו אליו ונדעס וגדדסס כהשגס שלמה וגמלא לדעת את ס' סיה ידועת מציאותו ית' כי ידועת מותו ח"ל לידע וז"ש כי כסתר נכון מולאו סאל יסי' קסס בעיניך כסגס מציאותו כי סוף נכון להשיגו כמו סניכין מציאת הסתר ככל יוס כח"ס כעל חוכת הלכות כי תחוק על המעיין כל שסס ידועת מציאותו כמו שסחוק מולא הסתר סמ"ש כאלה השגס בגבורתו סחא מוסיף אור בעליותו קן יוסיף סכל המעיין כעל"אותו ואמר וזו יוצא כגסס לנו סחוא חייס לכל העולס :

ויפתח ואברהם כי מעולם לא צויתי את מישע לשרוף את בנו דכתיב ויקח את בנו הבכור וגו' ויעלו עולה על החומה ולשמים נהכוין כסבור היה לרצות להקדוש ברוך הוא. והא דכתיב [עמוס ב'] על שרפו עממו מלך הדום לסיד מלהא אחרינא הוה : ולא דברתי ליפתח. שנאמר מיעים ימימה וסתי חק בישראל ובהקדום מזכיר פנחס ויפתח לגנאי אלמא סאל היה בוצר הקב"ה בבתו שהרי מזכירם לגנאי לפי שלא הלכו זה אל זה לבשל הגדר : דה"ל לא עלתה על לבי זה יפתח בן אברהם. כלומר אע"פ שצויתי לו מעולם לא עלתה על לבי שחצו (את) בנו אלא כדי לנכותו מפני קטיגורו היינו שטן כדלמדין בסנהדרין ויהי אחר הדברים האלה אחר דבורו של שטן וגו' ואית דלא גרסי האי ולא עלתה על לבי משום דטעו בקרא אחרינא דלא כתיב אלא אשר לא צויתי ולא דברתי ובפרשת בקבוק כתיבי כל הני שלשה אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי : כגתחומא : אשר לא צויתי זה בכו של יפתח אף ע"פ שצויתי לו לשמור חרקה ומנזח ומנזח זו לא צויתי עליו ולא דברתי זה בנו של מישע והלא מישע נכרי הוה ותולין הוה לה' לדבר עמו אפילו דבור בעלמא. ובדברי הגדה קחשיב כלב בהדיהו דכתיב אשר יכה את קריית ספר ולכדה וגו' ור' יוחנן [יונתן]

דכתיב (הוֹסֵעַ ו) ונדעה נדרפה לדעת את ה' כשחר נכון מוצאו ויבא כגשם לנו ובמלקוש יורה נאריך. אמר לה הקדוש ברוך הוא בתי את שואלת דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש אבל אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם שנאמר (הוֹסֵעַ יד) אהיה כמלך לישראל. ועוד שאלה שלא כהוגן אמרה לפניו רבוננו של עולם (סה"ש ח) שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך אמר לה הקב"ה בתי את שואלת דבר שפעמים נראה ופעמים אינו נראה אבל אני אעשה לך דבר שנראה לעולם שנא' (ישעיה מט) הן על כפים חקותיך:

ז [ה' ה] מושנה עד אימתי שואלין את הגשמים רבי יהודה אומר עד שיעבור הפסח רבי (יוסי) [מאיר] אומר עד שיצא

ניסן שנא' (ויאל ג) ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: ג' א"ל ר"ג לרב יצחק יורה בניסן (הוא) יורה במרחשון הוא רתנן יורה במרחשון ומלקוש בניסן אמר ליה הכי א"ר יוחנן בימי יואל בן פתואל נתקיים מקרא זה דכתיב ביה (סס ה) יתר הגזם אבל הארבה ויתר הארבה אבל הילק ויתר הילק אבל החסיל. אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים ירדה להם רביעה ראשונה באחד בניסן. אמר להם נביא לישראל צאו וזרעו. אמרו לו מי שיש לו קב חיטין או קבים שערוין יאכלנו ויחיה או יזרענו (בקרקע) וימות אמר להם אעפ"כ צאו וזרעו. (יצאו וזרעו) ונעשה להם גם ונתגלה להם מה שבכתלים ומה

שבסדקים

לקוטי מהרש"א

רש"י

מי שיש לו קב חיטין או קבים שערוין כו'. דליל חשיב ליה בגמרא פסיע ליה להאי קרא בהלכות משכחתו בימי אבול של משה רבינו (וכך אמר כלב כל מי שיחזור אלו ההלכות לתקונן אהן לו עכסה בתי) כדדרשינן ליה במסכת תמורה ואין לחוש שחפרה רוח הקודש על עבד ועל ממזר חיינן כו'.

כדאמרינן במסכת נדרים שאין הסכינה שורה וכו'. ונגדעון ששאל למנוע טל מעל הארץ ובגוים לבד יהיה אין זה שלא כהוגן דמה תקלה יש אם יחסר העולם טל לילה אחת לבדה. מפי רבי: ויבא כגשם לנו. פעמים אינו מתבקש שמתר סימן קללה בקין ועל דבר המתבקש לעולם ואפילו בימות החמה: פעמים נראה כשהוא ערום נראה זרועו כנגד לבו ולוין נראה כשהוא לבוש והקף נראה כל שעה שהיר נראה לעינים וי"ל על כפים השמים נראה אדם שזכא וכן נראה לבנו אל פנים: א"ל ר"ג לרבי יצחק יורה בניסן הוא דכתיב ויזכר לבם גשם מורה ומלקוש בראשון בתמיים והא במרחשון הוא כדחגיג' לקמן: ה"ה ומלקוש מפרש לקמן: א"ל פ"ה במרחשון הוא ומקרא זה בימי יואל בן פתואל נתקיים שיעור ומלקוש היה בראשון ע"י נס שהיה רעב שבע שנים דכתיב כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים וכתיב יתר הגזם אבל הארבה וגו': ה"ג יצא אדר ולא ירדו גשמים. ולא זרעו רוב אדר ל"ג: רביעה ראשונה. החתלה גשמים ולקמן מפרש רביעה שמרביע את הארץ: או יזרענו וימות. ברעב קודם שתגדל התבואה חדשה שלא יהיה לו מה לאכול: נעשה להם גם וכו'. והיינו דכתיב ושמלתי לכם את המים אשר אכל הארבה וגו': נתגלה להם תבואה שמחורי גמלים

(שבסדקים) ומה שבחורי גמלים יצאו וזרעו בשני ובשלישי וברביעי ירדה להם רביעה שניה בתמישי בניסן והקריבו עומר בששה עשר בניסן נמצאת התבואה הגדילה בששה חדשים גדילה באחד עשר יום. ונמצא עומר הקרב מתבואה של ששה חדשים קרב מתבואה של י"א יום ועל אותו הדור הוא אומר (קהלים קכו) הזורעים בדמעה ברנה יקצרו הלוחך ילך ובכה נושא משך הזרע מאי הלוחך ילך ובכה נושא משך הזרע אמר רב יהודה (אמר רב) שור כשהיה חורש בהליכתו בוכה ובהזירתו אוכל חזיו מן התלם וזהו בא יבא ברנה. מאי נושא אלומותיו אמר רב הכווא ואמרו לה במתניתא תנא (יורה שנה) קנה ורה ושכולת זרתיים ויתה:

ח טז אמר ליה רב נחמן לרב יצחק מאי דכתיב (מ"ג ח) כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים בהנך ז' שנים מאי אכלו א"ל הכי אמר רבי יוחנן שנה ראשונה אכלו מה שבתים. שניה אכלו מה שבשדות (ובכרמים) שלישית בשר בהמה טהורה רביעית בשר בהמה טמאה. חמישית בשר שקצים ורמשים. ששית בשר בניהם ובניהיהם. שביעית בשר זרועותיהם לקיים מה שנאמר (ישעיה ט) איש בשר זרועו יאכלו:

ט טז ואמר ליה רב נחמן לרב יצחק מאי דכתיב (הוֹסֵעַ יח) בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר משום דבקרבך קדוש לא אבוא בעיר אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן אמר הקדוש ברוך הוא לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא בירושלים של מטה. ומי איכא ירושלים

רש"י

לקוטי מהרש"א

ומה שבכתלים. שאלנו העכברים. מאי אכלו כו' שנים כשר גביהם וכו'. פירש"י (דרך גמלים שטופים חורים בשדות ולוגרים בשדות): יצאו זרעו. מה שבידס: שני. בניסן ושלישי ורביעי

ומה שמאלו אכלו. ולאחר שזרעו ירדו להם גשמים בה' בניסן והקריבו את העומר בששה עשר בניסן מאותה תבואה חדשה: הגדילה בו' חלשים. מחשתי ועד ניסן: ב"א יוס' מה' בניסן עד ט"ז בו: הזורעים בדמעה. שלא היה להם מה לאכול: מאי הלוחך ילך ובכה. אם לבני אדם הכי כד נאמר הזורעים בדמעה וגו' אלא על השור הכחוש מדבר: בהליכתו. לתרום התלם: ובהזירתו אוכל חזיו. זה ש' מן התלם שזרע בהליכתו (כשזרע מיד מתחיל ליגדל): מאי בא יבא ברנה נושא אלומותיו. אם מפני התבואה [שיש להם לאכול] הכי כבר אמר ברנה יקצרו: שכולת זרתיים. זה נס גדול היה משא"כ דרך כל התבואה שהקנה פי ג' וד' בשבולת: כי קרא ה' לרעב. בימי יהורם בן אחזב נאמר: מה שבשדות. מה שבשתיים בשדות (א"ג מה שבשדות ספיחים שעלו מן התבואה ששערו אשחקד. ע"כ ממוספות): אכלו כשר גביהם. קנה מהם: משום דבקרבך קדוש. בהמיה משום דבקרבך קדוש דהיינו שאלה מטיב מעשיך לא יבא ב"ה בעיר: לא אבוא בירושלים וכו'. והכי אמר קרא עד שיהא בקרבך למטה קדוש

וחגמו חנמיה וקברו קבריה אמר ליה מקרא אני דורש שנא' (ירמיה ל) ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרהוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. אמר רבי יצחק כל האומר רחב רחב מיד ניקרי אמר ליה רב נחמן אא: אמינא ולא איכפת לי אמר ליה כי קא אמינא ביודעה ובמכירה (ובמזכיר את שמה קא אמינא) כי הוה מיפטר אמר ליה ליברכן מר. אמר ליה אמשול לך משל למה הדבר דומה לאמר עדיה מהלך במדבר והיה רעב ועיף וצמא וצמא אילן שפירותיו מתוקין וצלו נאה ואמת המים עוברת תחתיו אבל מפירותיו ושתה ממימיו וישב בצלו וכשבקש לילך אמר לו אילן אילן במה אברכך אם אומר שיהיו פירותיך מתוקין הרי פרותיך מתוקין שיהיה צלך נאה הרי צלך נאה שתהא אמת המים עוברת תחתך הרי אמת המים עוברת תחתך אלא יהי רצון שכל נטיות שנושעים ממך [דף י] יהיו כמותך אף אתה במה אברכך אם בתורה הרי יש לך תורה (ואם לגדולה הרי יש לך גדולה ואם לכבוד הרי יש לך כבוד) ואם בעושר הרי יש לך עושר ואם בבנים הרי יש לך בנים אלא יהי רצון שיהיו כל צאצאי מערך כמותך:

ס' ת"ר יורה שמורה את הבריות להטיח גנותיהן ולהכניס את פירותיהם ולעשות כל צרכיהן. ד"א שמורה את הארץ משקה (אה) [דף י]

רש"י

מקרא אני דורש. והאי דחגמו חנמיה סבורים היו שמה: מ"ז זרעו בחיים. כשהוא מקבץ את ישראל מארץ שבים החיים הוא מקבץ מהם שבטי שהממים אינם שבטי: אף הוא בחיים. שיבאנו בגולה כדי לגאול את בניו לעיניו כמו שמנינו במצרים וירא ישראל וגו' ודכסינן ישראל סבא והחנינו חנמיה דמה להם שמה אבל חי היה: כל האומר רחב רחב מיד ניקרי. נעשה בעל קרי: לא איכפת לי. איני חושש: ביודעה. היינו נמי מכירה: כי הוה מפטר. רב נחמן מר' יצחק: והיה לנו נאה. מה נריך לאדם עיף לנוח תחתיו: פירותיו מתוקין. לרעב: ואמת המים. למא: יהיו כמותך. בתורה ובעושר וכבוד: יורה' (דברים יא) ונחתי מער ארבעה בשמו

מהר"ץ חיות

רש"י ד"ה אף הוא בחיים כדרשין וירא ישראל ישראל סבא. דאיתי ענין זה במדרש רבא ונעלם ממני לשעה סקטמו של דרוש זה:

התהום שנא' (ההלים סה) תלמיה רוח נחת גדודיה ברביבים תמוגגתה צמחה תברך. ד"א יורה שיוורד בנחת ואינו יורד בזעף או אינו אלא יורה שמשיר את הפירות ומשטף את הזרעים (ומשבר) (וימשטף) את האילנות ת"ל מלקוש מה מלקוש לברכה אף יורה לברכה או אינו אלא מלקוש שמפיל את הבתים ומשבר את האילנות ומעלה סקאין תלמוד לומר יורה (ומלקוש) מה יורה לברכה אף מלקוש לברכה. יורה גופיה מ"ל דכתיב (ויאל ז) ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויוורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון:

[ס' ע"ג] אמר רב הסדא גשמים שירדו על מקצת מדינה ועל מקצת מדינה לא ירדו אין בהם משום ועצר. איני והבתיב (עמוס ד) וגם אנכי מנעתי מכם את הגשם בעוד שלשה חדשים לקציר והמטרתיו על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר חלקה אחת תמטיר וחלקה אשר לא תמטיר עליה תיבש ואמר רבי יהודה אמר רב שזיהן לקללה

לקוטי מהרש"א

התורה ומשעים טובים כמ"ס ומתוקים מדבש וזפת לופים כל הטאה שבו הוא משל לעושר כמ"ס כלל התקנה כלל הספק. ואמת המים העובדת תחתיו הוא משל הבנים והזעף כמ"ס וזרעו בנים רבים: אלא יורה שמשיר כו'. פת"ל לשון קללה כו' והכי משמע קרא ויהי אם שמוע גו' ואם לאו ונחתי מער ארבעה יורה לרעב כו' ע"ס והוא דחוק אלא דיש לפתח דה"ק קרא ונחתי מער ארבעה בשמו ארון יורה ומלקוש דשכלא בשמו הוא לקללה ולא לברכה אי מניא אותו לכס בשמו שלא יהיה לקללה ומיחו משום שלא בשמו קרא יורה מלקוש וקאמרי דמה מלקוש כו' ומה יורה כו' וע"ס יורה ומלקוש לברכה קאמרי דהיינו בשמו:

קרא ויהי אם שמוע השמעו אל מצותי וגו' ואם לאו ונחתי מער ארבעה יורה לרעב ומלקוש בעלמא היא ואורחא דכרייתא למחני כי האי גוונא: ש"ש שיר. פירותיהן שערס באילן כגון אחרגוס או רמונים או סופי חלטים ולא גרסין שועף את הגרנות דגרנות במרחשוון ליכא: מ"ז מלקוש לברכה. ש"א"ל לדורשו לשבר גרנות ולהשיר פירות שריסם מניס באותו הפרק ורי אחס יכול לדורשן אלא לטובה שירד על המלילות ועל הקשין וממלא את התבואה בקשים. הדר אמר דלמא מלקוש קללה הוא והכי משמע שכל וקשה כלומר מל את הבתים והאילנות שמפילין ומשברין וקשה לבתיהם: שמעלה סקאים. וברכה דקרא למלוי מים בורות שיהיו ומשעות שמפיל את הבתים. ומשמעו דלקטן שכל קשיותן של ישראל ח"י שכל דבר הקשה חוקך ומשבר את הבתים כלומר אין בו תקלה גרמות והשרת פירות לפי ש"א"ל: סקאי מין ארבה כדמתרגמינן הלל סקאה ומלקוש לשון ארבה כמו (עמוס ז) והנה לקח אחר גיזי המלך: את המורה ללדקה. אלמא יורה לטובה: אין בהם משום ועצר. שאותן של קלח מדינה שירדו להם גשמים מוכרין לאחרים: ואמר רב ירמיה אמר רב שחיהן לקללה. אותן שירדו ואותן שלא ירדו מפני שרוב

לקללה • לא קשיא הא דאתא טובא הא דאתא כדמיבעי ליה • אמר רב (אסי) [אשי] דיקא נמי דכתיב תמטר תהא מקום מטר שמע מיניה :

סג אמר רבי אבהו מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה • מאי מברך אמר רב יהודה אמר רב מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו ורבי יוחנן מסיים ואלו פיגו מלא שירה כיום ולשוננו רנה כהמון גליו וכו' אל יעובונו רחמך ה' אלהינו ולא עובונו ברוך רוב ההודאות • רוב ההודאות ולא כל ההודאות אמר רבא אימא אל ההודאות [א"ר פפא הילכך [דף ו] גימרינהו לתרויהו אל ההודאות רוב ההודאות] :

יג סג אמר רבי אבהו גדול יום הגשמים מזהחית המתים דאלו זהחית המתים לצדיקים ואלו (הכא) [גשמס] בין לצדיקים בין לרשעים • ופליגא רב יוסף דאמר רב יוסף (מפורס גבי פירקין נ"ח) מתוך שהיא שקולה בתחית המתים קבעה בתחית המתים • אמר רב יהודה גדול יום הגשמים כיום שנתנה בה תורה שנא' (דברים לב) יערוף כגשר לקחי ואין לקח אלא תורה שנאמר (משלי ד) כי לקח טוב נתתי לכם תורתני אל תעובו • רבא אמר יותר מיום שנתנה בו תורה שנאמר יערוף כמטר לקחי מי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול • רבא רמי

לקושי מהרש"א

ביום שנתנה בו תורה כו' • לענין עובת לעולם קאמר דכמו שהורה עובת לנפשות ה"ל המטר עובת לנפשות ומייתי לה דכתיב כי לקח טוב ע"ש סוף עובת לנפשות ופי' הפסוק כי לקח טוב מה שאין לוקח אותה כשגיל סוף לקוחה עובת אפי' נחמי לנש כמאמר : יותר מיום שנתנה בו • מפורס גדלשיל שטותה הגשמים סוף לנפשות בין לנדיקים ובין לרשעים חומר הטוב והמעיב והחס פרכין כך צרכה דתקון לה רבין ומטינין הא דחזא מיתחז והא דשמע משמע : חתן לקראת כלה • שירדו כל כך ששפטתה נוספת יולאה אחרת וכולתה כנגדה • מפי מורי • ל"א שהשווקין מקלחין מים סוק מקלח וזה מקלח כנגדו : רוב ההודאות • כלומר ברוב ההודאות אהה קורא להקב"ה : ולא כל ההודאות • והכי משמע ברוך אהה ברוב ההודאות ולא בכל אלה חוץ בל"י אלהינו מלך העולם אל ההודאות דמשמע כל ההודאות : גימרינהו לתרויהו • ברוך אהה ברוב ההודאות בגרביה ההודאות האל של כל ההודאות משמע ומתחלה היה משמע רוב ממש ולא מרובות וכמו כן בישרתה אל מלך גדול בשמחה אל ההודאות : רשעים • אינן חיים שנאמר כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה : ופליגא רב יוסף דליתו אמר כחיתת המתים ולא יורא שבה חיים בני אדם שהתבואה גדלה בו : במשך לקחי • שהיה לקח למטר : יערוף • כמו

פתח עינים

א"ר יהודה גדול יום הגשמים כיום שנתנה תורה וכו' רבא אמר יותר מיום שנתנה תורה וכו' • אפשר לומר כמחז' לקמן אינן גשמים יורדים אלא אם כן נמתו עוונותיהם של ישראל ולזה אמר כיום שנתנה תורה דאז ישראל נקיים הוו מכל חטא • ורבא אמר יותר מיום שנתנה תורה דאלו הם היו עושים הכנה בעצמם ויתן שם ישראל בהודאות אחד וגדול

זתיב (דברים לב) יערוף כמטר לקחי וכתיב תול כמל אמרתי אם ת"ה הגון הוא כמל ואם לאו עורפיהו כמטר • תניא היה רבי בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה הורתו נעשית לו סם חיים שנא' (משל ג) עין חיים היא למחויקים בה ואומר (סג) רפאות תהי לשרך ואומר (סס ה) כי מוצאי מצא חיים וכל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם הכות שנאמר יערוף כמטר לקחי ואין עריפה אלא הריגה שנאמר (דברים כא) וערפו שם את העגלה בנחל :

יד סג אמר ליה (רבי זירא לרבי ירמיה) [ר' ירמיה לרבי זירא] ליתי מר ליתני א"ל [הליש לבין] ולא יכילנא לימא מר מלחא דאנדתא א"ל הכי אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (דברים כ) כי האדם עין השרה וכי אדם עין השרה הוא אלא משום דכתיב (סג) כי ממנותא-בל ואותו לא תכרות [וכתיב אותו תשחית וכתר] הא כיצד אם תלמיד חכם הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות ואם לאו אותו תשחית וכתר • אמר רבי רמא בר תנינא מ"ר (משל כז) ברזל בברזל יחר לומר לך מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו אף שני ת"ה מחדרין זה את זה [בהלכה] אמר רבה בר בר חנה למה נמשלו דברי תורה כאש שנא' (ירמיה כג) הלא כה דברי כאש נאם ה' לומר לך מה אש אינו דולק יחיד אף דברי תורה אין מתקיימין ביחודי • והיינו דאמר רבי יוסי בר תנינא מאי דכתיב (סס ג) חרב אל הברים ונואלו (נכסות פ"ט) מכוח פ"ג וע"ש מהכ"ל) חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שעוסקין ברבד בתורה ולא עוד אלא שמתכשין שנא' [ונואלו ולא עוד אלא שחוטאין] כתיב הכא ונואלו וכתיב התם (במדבר יב) אשר נואלנו ואשר חטאנו ואי בעית אימא מהכא (ישעיה יט) נואלו שרי צוען וגו' • אמר רב נחמן

ר ש י י

לקושי מהרש"א

חף שמו יערפו על ושחקים ירעפו על שהוא מרבה הפירות : וכתיב חזל כפל : דמשמע נחת : עורפיהו כמטרי הורגיהו : לשמה • משום כאשר זוני ה' אלהי ולא כדי להקרות רבי : וכי אדם עין השדה • אלא מקיש אדם לעץ השדה מה עין השדה אם עץ מאכל הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות חף ת"ה אם הגון הוא ממנו תאכל למוד הימנו : ואם לאו אהוה תשחית • כור מעליו : ברזל בברזל יחד • ואם יחד פני רעהו מה ברזל זה אחד מחדד אם חבירו כגון סכין ע"ג חכרחה : אינה דולקת יחיד • עץ אחד אינו דולק אלא ב' או ג' ביחד : ביחודי • בלא חכר

שיחדדו : שמתפשין • שמוסיפין טפשות דכתיב [ונואלו] אשר נואלנו מהרגמינן די טפסנא : שחוטאין • דכתיב נואלנו בני חטאנו : ואי בעית לימא מהכא נואלו שרי צוען (ע"י ח"א) לח

בר יצחק למה נמשלו דברי תורה כעץ שנא' (משלי ג) עץ חיים הוא לחיזוקים בה לומר לך מה עץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידו חכמים קטנים מתדרים את הגדולים והיינו דאמר רבי חנינא הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי ומתלמידו יותר מכולם :

מן סס רבי חנינא בר פפא רמי כתיב (ישעיה כג) לקראת צמא התנו מים וכתיב (סס נה) הוי כל צמא לכו למים אם תלמיד (חכם) הגון הוא לקראת צמא התנו מים ואם לאו הוי כל צמא לכו למים רבי חנינא בר חמא רמי כתיב (משלי ס) יפוצו מעינותיך חוצה וכתיב (סס) יהיו לך לברך אם תלמיד הגון הוא יפוצו מעינותיך חוצה ואם לאו יהיו לך לברך (שחזר) ללמוד לתלמיד שלישי (גון) ואמר רבי חנינא בר אבדי למה נמשלו דברי תורה למים דכתיב (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים לומר לך מה מים מניחין במקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שרעתו שפלה אמר רבי אושעיא למה נמשלו דברי תורה בנ' משקין הללו במים ובין ובחלב דכתיב הוי כל צמא לכו למים וכתיב (סס) לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר ויו וחלב לומר לך מה שלשה (מיני) משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שרעתו שפלה (עליו) והיינו דאמר רבי ליה (פ' הטור) וע"ש מהרש"א ברתיה דקיסר לרבי יהושע בן רנניא אי חכמה מפוארה בכלי מבוער אמר לה (בתי מלכא) אבוך במאני דפחרא (אמר לה) במאני דפחרא (אמר לה) במאני דפחרא אמר לה (בגון) אתון דחשבותו רמי במאני כספא ודהבא אולה אמרה ליה לאבוה רמי להמריה במאני דדהבא וכספא ותקיף אמר לה לברתיה מאן אמר

רש"י ליעול מיניה אשכחיה חסד שומע לוי דהיינו לשמה ואם לאו שלמד שלא לשמה הוי אדרכה התורה נעשית לו סס המות לסורגו : לומר לך כו' לפי שיש תלמיד שמוע עמו מליך אלל רבו ללמוד לפי שסוף חושב שאין זה כבודו לך המסיל התורה למים במקום הזה מה מים מניחין מקום גבוה כו' אף אתה מניח מקומך והשפל עמוך לגבי רבך ללך סס כדי ללמוד סס לתקשרו הכתוב הוי כל צמא לכו : ילך הוא אלל הרב : יפוצו מעינותיך חוצה : חס הגון הוא חמור לו (דברי) [שחזר] חוסה : ואם לאו יהיו לך לברך : ואין לזכיר אתך : שלשה משקין הללו מים ויין וחלב זו התורה שאין נותן בה כלום ויודעה ולומדה : בפחות שבכלים במאני דפחרא : [במאני דפחרא] : בדרך שחוק אמר ומרמז מה חס חומרת לוי והלא חביך נותן יין בכלים מבויעים של חס : ואלא במאני נירמי : חס לא בשל חסד הו' כולוה עבדי

מהר"ן חיות רש"י ד"ה אם תלמיד הגון מצוה לרב לילך אצלו עיני מררש קהלת פיסקא כי העושק יהולל חכם : כי ר"א בן שך בקש לילך לתלמידו ואמרה לו אשתו חמת העכברים : מי דרבו לילך למי ושכח תלמידו ע"ש ועל הרמב"ם אני חסד מדוע השמיט דין זה בהלכות ת"ת וצ"ע :

אמר לך הכי אמרה ליה רבי יהושע בן חנניא (ומאי אמרת ליה הכי ודכי אמרי ליה) קרויה (לר' יהושע בן חנניא) א"ל אמאי אמרת לה הכי א"ל כי היכי דאמרה ליה (איהי הכי) אמרי לה יהא איכא דשפירי וגמיר (סס ע"ב) אי הוה סנו מבי הוה גמירי : ד"א מה ג' משקין הללו [יין] נפסלים [אלא] בהיכה הדעת אף ד"ת [אין] משתכחין [אלא] בהיכה הדעת :

מן סס אמר רבי חמא בר חנינא גדול יום הגשמים כיום (ל' זכיהא נאמר על ים מאין כמו זכיהא ס"ו) שנבראו בו שמים וארץ שנא' (ישעיה מה) הרעיפו שמים ממעל ושחקים יולו צדק תפתח ארץ ויפרו ישע וצדקה תצמי : יחד אני ה' בראתי בראתים לא נאמר אלא ב' אתיו אי"ר אושעיא גדול יום הגשמים שאפי' ישועה פרה ורבה בו דכתיב תבחת ארץ ויפרו ישע : אי"ר תנחום בר חנילאי אין דגשמים יורדים אלא א"כ נמחלו עונותיהן של ישראל שנאמר (תהלים פה) רצית ה' ארצך שבת שבות יעקב נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה א"ל ועירא מדיהבת לרבינא אתון ס"כא מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה (מ"א ח) ואתה השמע השמים וסלחת לחטאת וגו' אמר רבי הנרום בריה דר' חייא איש כפר עבו אין הישמים נעצרין אלא א"כ נתחייבו שונאיהן של ישראל כליה שנא' (איוב כד) ציה גם חום יגולו מימי שלג שאול חטאו א"ל ועירי מדיהבת לרבינא אתון מהכא מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה (דברים יא) ועצר את השמים ולא יהיה מטר וגו' ואברדתם מהרה :

יז סס אמר רב חסדא אין הגשמים נעצרים אלא בשביל בטול תרומות ומעשרות שנאמר (איוב כד) ציה גם חום יגולו מימי שלג מאי משמע (ציה פ"ג וע"ש מהרש"א) תנא רבי רבי ישמעאל בשביל דברים שצויתו אתכם בימות החמה ולא עשיתם גזלו מכם מימי שלג בימות

רש"י הכי : ותקיף : החמין : כי היכי דאמרה לי : אי חכמה מפוארה בכלי מבויעה : הכי לפניו זיוס הגשמים שנזכר לישועה מחוך אמרי לה : דיין משתמר ב' לי מכווער סף עה רטון הוא ליטגל דקרא ויפרו ישע התורה מתקיימת בי יותר משאלו היימי נאה : אי הוה סנו : חותן נאים שהס חכמים : טפי הוה גמירי : שאלל לנאה להשפיל דעתו וצא לידו שכחה : בהיכה הדעת : שאס לא ימאסר ופה יהו נפסקין אז נופל לתוכן דבר מילאום ונפסלין מלשחות בדבר קל יותר משמון ודבש שמתוך שהס עבים זפה הפסולת למעלה ואפשר אדם נופל העליון וזוקקו לחון וההחחון בר ונקי מה שאין כן במשקה ללול שאינו עב : בהיכה הדעת : חס אינו מחזירס חמדי : בראתים לא נאמר : דמשמע אשחקים יולו קלי אלל חמי ה' בראתיו לטל ומטר ה"מ שמכרבת ומתפאר בו הקדוש ב"ה :

בימות הנשמים. אמר רבי שמעון בן פזי אין הנשמים נעצרין אלא בשביל מספרי לשון הרע שנאמר (משלי כ) רוח צפון תחולל נשם ופנים נועמים לשון סתר. אמר רב סלא אמר רב המונא (עקידה שער ל"ג) אין הנשמים נעצרין אלא בשביל עזי פנים שנאמר (ירמיה ג) וימנעו רביבים ומלקוש לא היה ומצא אשה זונה היה לך וגו'. ואמר רב סלא אמר רב המונא כל אדם שיש לו עוות פנים סוף נכשל בעבירה שנאמר (ס) ומצא אשה זונה היה לך. רב נחמן (בר יצחק) אמר בירוע שנכשל בעבירה שנאמר היה לך ולא נאמר יהיה לך. ואמר רבה בר הונא כל אדם שיש לו עוות פנים מותר לקרותו רשע שנאמר (משלי כה) העז איש רשע בפניו (המקרא מסוכס העז בפניו איש רשע) רב נחמן בר יצחק אמר מותר לשנאותו שנא' (קהלת ח) ועז פניו ישונא אל תקרי ישונא אלא ישנא. אמר רב קטינא אין הנשמים נעצרין אלא בשביל בטול תורה שנאמר (ס) בעצלותים ימך המקרה בשביל עצלות שהיה בישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא כך ואין מך אלא עני שנאמר (ויקרא כז) ואם מך הוא מערבך ואין מקרה אלא דקב"ה שנאמר (קהלים קד) המקרה במים עליותיו. רב יוסף אמר מהבא (איוב לו) ועתה לא ראו אור בהיר הוא בשחקים ורוח עברה ותטהרם ואין אור אלא תורה שנא' (משלי) כי נר מצוה ותורה אור. בהיר הוא בשחקים תני רבי ישמעאל אפילו בשעה שרקיע נעשה בהורין בהורין להוריד מל ומטר רוח עברה ותטהרם:

יח טז ואמר רבי אמי אין הנשמים נעצרין אלא בעון גזל שנאמר (איוב לו) על כפים כסה אור בעון כפים כסה אור ואין כפים אלא חסם שנא' (יונה ג) ומן החסם אשר בכפייהם ואין אור אלא מטר שנאמר (איוב לו) יפיץ ענן אורו מאי תקנתיה ירבה בתפלה שנאמר (ס) ויצו עליה במפגיע ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר (ירמיה ז) ואתה אל תתפלל בעד העם הזה וגו' ואל תפגע בי. ואמר ר' אמי מאי דכתיב (קהל י) אם קהה הברזל והוא לא פנים קלקל אם ראית רקיע

אח המער: רוח צפון תחולל נשם ופנים נועמים לשון סתר. תחולל תבטל כמו לא יתל דברו כדלמדין ביבמות דרוח צפון זכור הוא ומציא אורה לעולם מה שהנשמים נעצרין ופנים נועמים שמראה הקדוש צ"ה שאינו מביא מטר לעולם מפני לשון סתר רכילות. ופשע המקרא כסם שרות צפון תחולל נשם כך פנים נועמים מפני לשון סתר: ויבנעו רביבים: משום דמאלת הכלס שהיה כך עוות: היה: משמע כבר נכשל: הע: איש: שיש בו עוזה פנים: רשע בפניו ואין בו משום מלקות כדלמדין במס' קדושין ומשום דבר זה בלבד מותר לקרותו רשע: מו: דר: לשנאותו:

שקוה כברזל מלהוריד מל ומטר בשביל מעשה הדור שהן מקולקלין שנא' והוא לא פנים קלקל מה תקנתן יתנברו (בהכמיהם) [ברחמים] שנאמר וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כ"ש אם הוכשרו מעשיהם מעיקרא. ר"ל אמר אם ראית תלמיד [דף ח] שגלמודו קשה עליו כברזל בשביל משנתו שאינה סדורה עליו שנאמר והוא לא פנים קלקל מאי תקנתיה ירבה בישיבה שנאמר וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כ"ש אם משנתו סדורה לו מעיקרא כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתניתין ארבעים זימנין כנגד ארבעים יום שנתנה תורה ועייל לקמיה דרבי יוחנן. רב אדא בר אבהו מסדר מתניתין עשרין וארבע זימנין כנגד תורה נביאים וכתובים ועייל לקמיה דרבא אמר אם ראית תלמיד שתלמודו קשה עליו כברזל בשביל רבו שאינו מסביר לו פנים שנא' והוא לא פנים קלקל מאי תקנתיה ירבה עליו רעים שנאמר וחילים יגבר ויתרון הכשיר חכמה כל שכן אם הוכשרו מעשיו בפני רבו מעיקרא:

יט טז ואמר רבי אמי מאי דכתיב (קהל י) אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון אם ראית דור שהשמים משתכין עליו כנחושת מלהוריד מל ומטר בשביל לוחשי לחושות שאין באורו הדור מאי תקנתן ילכו אצל מי שיודע ללחוש וילחוש דכתיב (איוב לו) יגיד עליו רעו. ואין יתרון לבעל הלשון (לפי סדר הכתובים ל"ל דקרא גיד עליו וגו' מביא הכע"ז בחר וילע עליו וכן גו' הש"ס וה"ס דהיינו שגיד עליו בתפלה רעו שהוא חסיד) וכל מי שיודע ללחוש ואינו לוחש מה האה יש לו ואם לחש ולא נענה מה תקנתיה ילך אצל חסיד שברור וירבה עליו בתפלה שנאמר (ס) ויצו עליה במפגיע ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר (ירמיה ז) ואתה אל תתפלל בעד העם הזה וגו' ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי ואם לחש ונענה והגיס דעתו עליו מביא אף לעולם שנאמר (איוב לו) מקנה אף על עולה. רבא אר שני תלמידי

כ"ש אם הוכשרו מעשיהם קודם לכן וכו'. חילול: ויתרון הכשיר: כסידר משנתו והכי משמע ויתרון הכשיר ויתרון שהכשר לחכמה אם הכשירו מעשיהם מתחלה שיבואו הנשמים יותר מבחיליים יגבר שהן מגבירין חיליים ועומדין בתפלה בזמן שקלקלו: שהלמודו קשה עליו כברזל: שקשה הוא לו מרוב קוסיות: בשביל משנתו שאינה סדורה לו: ואינו זוכר מה כתוב צה ולפיכך אינו יודע לפרק אי נמי שגורסה בעשות פוער על החיוב ומחייב על הספור ומקשי עלה מדוכתא אחריתי והכי משמע קרא והוא לא (פנים) שאינו יודע משמעו מפני שפנים קלקל שקלקל במשנה שהיא קודם להלמוד: ירבה בישיבה: שסידורו בני הישיבה משנתם: שנאמר וחילים: בין תלמידים שהם

הכמים שיושבין בעיר אחת (ונחין) ואין נוחין זה לזה בהלכה מתקנאין באף ומעלין אותו שנאמר מקנה אף על עולה :
כ **ס** אמר (רבי לוי) ריש לקיש מאי דכתיב (קהלת י) אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון לעתיד לבא מתקבצות ובאות כל החיות אצל הנחש ואומרות לו ארי דורס ואוכל זאב טורף ואובל אתה מה הנאה יש לך אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון . אמר רבי אמי אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים גפשו בכפו שנאמר (איכה ג) נשא לבבנו אל כפים . אוקים רבי שמואל בר נחמני אמורא עליה ודרש (תהלים עח) ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו ולא נאמנו בבריתו ואף על פי כן והוא רחום יכפר עון וגו' . קשיין אהרדי לא קשיא הא ביחיד הא בצבור :
כא **ס** אמר רבי אמי אין גשמים יורדים אלא בשביל בעלי אמנה שנא' (תהלים פה) אמת מארץ הצמח וצדק משמים נשקף על

לקוטי מהרש"א
 א"כ משי נספו כו' . כפרש"י נספסו מוכת כספו דהיינו כלל שלם כגמל מקראות מלינו דרממנא לנא בעי ומ"ל ועכדתא חל ס' חלטיס בכל לנגס וגו' ונלא דמשי נספו כספו הוא דבר נוסף דלנו מכון כ"כ לשמים סיבוי פיו ולבו שוים כלוהו הם במקום אחד ככפו :
 עליהם . לישנא אחרינא גרסינן ונוחין זה לזה בהלכה ומתקנאין באף ומעלין אותו מעלין :
 מי שיניד עליו רעו שנוחין זה לזה מתקנאין באף ומעלין אותו מעלין :
 ארי דורס ואוכל . מיד ולינו מחיירא : טורף ואוכל . שמוילך לחוריו ואוכל גם שמפחד מן הבריות ולכולן יש להן הנאה : ולך מה הנאה יש לך . שאתה עשך בני חרם והורגן והוא אומר : ואין יתרון לבעל הלשון . שמספר לה"ר א"ע"ס שאין לו הנאה ולפיכך מצינו הקב"ה דבין [אלל נחש] כדי שיחייב משני שהשיא חר"ר ומחייבין עמו מספרי לה"ר : ולבם לא נכון עמו . ע"ס הקב"ה : ואף ע"ס כן . כתוב בסמוך והוא רחום יכפר עון וזומע תפלתו והיכי אמרת שאין תפלתו נשמעת א"כ משי נספו כספו כלומר נספסו מוכות ככפו (מנחון) : בצבור . תפלתו נשמעת א"ע"ס שאין לב כולם שלם כדכתיב ויפתוהו בפיהם בדבריהם לשון רבים : ביהוד . אינו נשמע א"כ לבו מכון : בזמן שלמות מארץ הלמח . ש"ס חמונה במשח ומתן אז דקד משמים נשקף דהיינו גשמים שהן דקד :

מהר"ן חות

אין תפלתו נשמעת א"כ משי נספו ככפו שנאמר נשא לבבנו אל כפים . הכוונה ע"פ ס"ח שבאריר ירושלמי פ"ב דתענית דרש ר' בא נשא לבבנו אל כפים . אפשר דנכח אינש לביה גו ירו . אלא נשא לבבנו לקף ידנו ונחקיר אם אין חסם בפנינו . ואח"כ אל אל בשמים למען לא יהיה טובל ושרץ בידו ע"ש . ומשי נפשו בכפו כאן היינו ג"כ לבדוק עצמו שלא יהיה חסם בכפו . וע' לקמן פ"ו ע"א בסוף ברייתא ואומר נשא לבבנו אל כפים ג"כ מתפרש בדרך זה . ורש"י פ"י שם בע"א :
 אין גשמים יורדים רק בשביל בעלי אמנה דכתיב אמת מארץ הצמח . הכוונה ע"פ פ"ש החיים (שכ"ג ע"א) ד"ה אמנות בשם הירושלמי המאמין בחי השילמים הורע ע"ש . מפני שהוריעה בלא ונתקלקלה למרי סרס תתחיל לצמח . ומי שורע צריך האמין שאינו שאבד טמנו רק ברצון ה' מרחו מים יפריח ומפ"ו כינוי אמנה לסדר ורעים . וכן כאן אם אינו מבטלי אמנה הנשמים הקם לבטלה ;

על שם מזל דקד שהוא מורה על גשמים כדליתא סוף פתח דמזל דקד מזונן) ואמר רבי אמי בוא וראה כמה גדולים בעלי אמנה מנין מחולדה ובור ומה המאמין בחולדה ובור כד . המאמין בהקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה . א"ר יוחנן כל המצדיק את עצמו מלמטה מצדיקין עליו את הרין מלמעלה שנאמר (תהלים ה) אמת מארץ הצמח וצדק משמים נשקף . רבי חייא בר אבון אמר רב הונא מהבא (תהלים ג) וכיראתך עברתך . ר"ל אמר מהבא (ישעיה סד) פתעת את שש ועושה צדק בדרכיך יוכרוך הן אתה קצפת ונחמא בהם עולם ונושע . א"ר יהושע בן לקיש (לויין כל השמת) ביסורין שבאים עליו מביא ישועה לעולם שנא' בהם עולם ונושע :
כב **ס** אמר ריש לקיש מאי דכתיב (דברים יח) ועצר את השמים בשעה שהשמים נעצרו מלהוריד (טל ו) מטר דומה לאשה שמחבלת ואינה יולדת . והיינו דאמר ריש לקיש משום בר קפרא נאמרה עצירה בגשמים ונאמרה עצירה באשה [ס"ע"ב] נאמרה עצירה באשה שנא' (בראשית כ"ב) עזר עזר ה' בעד כל רחם ונאמרה עצירה בגשמים דכתיב (דברים יח) ועצר את השמים נאמרה לידה באשה ונאמרה לידה בגשמים נאמרה לידה באשה דכתיב (בראשית ל) ותהר ותלד בן ונאמרה לידה בגשמים דכתיב (ישעיה נה) והולידה והצמיחה . נאמרה פקידה באשה ונאמרה פקידה בגשמים נאמרה פקידה באשה דכתיב (בראשית כח) וה' פקד את שרה ונאמרה פקידה בגשמים דכתיב (תהלים סה) פקדת הארץ והשוקקה רבת תעשרנה פלג אלהים מלא מים . מאי פלג אלהים

רש"י
 פקדת א"כ משי נספו כו' . כפרש"י נספסו מוכת כספו דהיינו כלל שלם כגמל מקראות מלינו דרממנא לנא בעי ומ"ל ועכדתא חל ס' חלטיס בכל לנגס וגו' ונלא דמשי נספו כספו הוא דבר נוסף דלנו מכון כ"כ לשמים סיבוי פיו ולבו שוים כלוהו הם במקום אחד ככפו :
 עליהם . לישנא אחרינא גרסינן ונוחין זה לזה בהלכה ומתקנאין באף ומעלין אותו מעלין :
 מי שיניד עליו רעו שנוחין זה לזה מתקנאין באף ומעלין אותו מעלין :
 ארי דורס ואוכל . מיד ולינו מחיירא : טורף ואוכל . שמוילך לחוריו ואוכל גם שמפחד מן הבריות ולכולן יש להן הנאה : ולך מה הנאה יש לך . שאתה עשך בני חרם והורגן והוא אומר : ואין יתרון לבעל הלשון . שמספר לה"ר א"ע"ס שאין לו הנאה ולפיכך מצינו הקב"ה דבין [אלל נחש] כדי שיחייב משני שהשיא חר"ר ומחייבין עמו מספרי לה"ר : ולבם לא נכון עמו . ע"ס הקב"ה : ואף ע"ס כן . כתוב בסמוך והוא רחום יכפר עון וזומע תפלתו והיכי אמרת שאין תפלתו נשמעת א"כ משי נספו ככפו כלומר נספסו מוכות ככפו (מנחון) : בצבור . תפלתו נשמעת א"ע"ס שאין לב כולם שלם כדכתיב ויפתוהו בפיהם בדבריהם לשון רבים : ביהוד . אינו נשמע א"כ לבו מכון : בזמן שלמות מארץ הלמח . ש"ס חמונה במשח ומתן אז דקד משמים נשקף דהיינו גשמים שהן דקד :

מחולדה ובור . מעשה שהיה נעדרה כו' . פתעת את שש ועושה דקד . כמי שממח עושה דקד] שהם העושים כך : בדרכיך יזכרוך . הנה פוגע בו אם חוטא כלום כמו ויפגע בו יומת : (בהם עולם ונושע) . קרא הכי הוא פגעה את שש ועושה דקד והם העושים [כך] בדרכיך יזכרוך ברוחן דרכים שאתה מייסרן ביסורין יזכרוך לטובה ולחומרין הן אתה קצפת ונחמא בשביל שחטאו בהם עולם ונושע [בשבילם נושע] לעוה"ב : שמחבלת . כמו חבלי יולדה חף השמים עושין קן וקשה לעולם ועל חטא הוא : נאמרה עליהם באשה כו' . כלומר על כולן מקבלין רחמים : פלג אלהים

מהר"ן חות
 אמר רובל כל הסמת ביסורין הבאים עליו מביא ישועה לעולם . אפשר כי ביסורים הם דברים מזל הגבורות החזקות וזה שמקבלים מהבנה ופנת מתקן סדיון ומספק מה"ד לחיזת הרחמים וזו כל ישועה לעולם . וזה ע"פ ליסורין דר' אלעזר בר' שמעון ויסורין דרבינו הקדוש דאמריין פ"ק בסעודים דף ס"ד כלום שני דיסורי דר' אלעזר לא שכיב אינש בלא זמניה בלאו שני דיסורי דרבי לא אצטרך עלמא למעלא ואמרן בישראלמי דכלאום דכלאו שני דיסורי דרבי לא פתח חיס ולא הסיפס עזברה כ"ל ע"ש דכיון דהם בקדושתן היו שמחין ביסורים מניחין ישועה לעולם ומתכוננין גזרות רעות :

אלהים מלא מים הנא כמין קובה יש ברקיע שממנה גשמים יוצאים . אמר רבי שמאי בר נחמני מאי דכתיב (איוב לז) אם לשבת אם לארצו אם להסד ימציאהו . אם לשבת בהרים וגבעות אם להסד ימציאהו (בארצו) [לארצות] בשדות ובכרמים אם לשבת לאילנות אם לארצו א . לזרעים להסד ימציאהו בורות שיחין ומערות :

כג טס בימיו רבי שמאי בר נחמני הוה כפנא ומותנא אמרי היכי נעביד נבעי רחמי אתרתי לא אפשר אלא לבעי רחמי אמותנא וכפנא נסבול אמר להו רבי שמואל בר נחמני ניבעי רחמי אכפנא דכי יהי ב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב דכתיב (תהלים קמ"ה) פותח את ירך ומשביע לכל חי רצון . ומנא לן דלא מצלינן אתרתי דכתיב (עזרא ה) ונצומה ונבקשה מאלהינו על זאת מכלל דאיכא אחרתי . במערבא אמרי משמיה דרבי חגי מהכא (דניאל ג) ורחמין למבעא מן קדם אלה שמאי על רוא דנה מכלל דאיכא אחרתי . בימי רבי זירא גזור גזירה וגזור דלא למיתב בתעניתא אמר להו רבי זירא נקבליניה עילון ולכי בשיל גזירה ליתביה אמרי ליה מנא לך הא אמר להו דכתיב (ס"י) ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להיין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך :

כד טס אמר רבי יצחק אפילו שנים כשני אליהו וירדו גשמים בערבי שבתות אינן אלא סימן קללה היינו דאמר רבה בר שילא קשה יומא דמיטרא כיומא דדינא . אמר אמימר אי לאו דצריך לברייחא בעינן רחמי על ה ומבטלינן ליה . וא"ר יצחק שמש בשיבת צדקה לעניים

לקומי מהרש"א

דלא ליתכו בתעניתא . פירש"י דלא בעי דלית ברכה לעולם בשבילן עכ"ל . לפי פירושו הו' מלתא כאלהי נפשיה הו' דלא תני בגזור גזרה אלא גזור לא ליתכו בתענית על הגשמים דלא יבא ברכה לעולם בשביל תענית ויותר נראה לפי גזור דלא ליתכו בתענית היינו לבטל גזירה הגזרה דגזור :

רש"י

לארץ ישראל . אתרתי . לא בעיק רחמי אהדדי כדלקמן . נבעי רחמי אכפנא . דליתבי שובעא ומותנא ליבטל ממילא : דבי יהיב רחמנא שובעא לחיי הו' דיהיב . לחיים ולא למתים דליתו מביה שובע כדי להמית בני אדם אלא כדי שיחיו : משביע לכל חי לזון . שובע טוחן לפני אדם חיים : על זאת . על הדא משמע . בעזרא כתיב : על רזא דנא . דנישאל כתיב : דלא ליתכו בתעניתא . דלא בעו דלית ברכה לעולם בשבילן : נקבל עילון . יומי העניתיא דמשום קבלה מהי לן כהעניתיא וכי בשיל גזירה עבדין להו : ומנא לן דעבדין הכי . כלומר דמהי אי עבדין הכי : איצר נחא אה לבך להיין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך . אלמא משקבל עליו נשמעו דבריו : כשני אליהו . בימי אחאב שצריכין למטר : סימן קללה . שכי אדם צריכין לחור בשוקים לקיטת סעודה שבה : קשה יומא דמיטרא . שאין בני אדם יכולין לעשות צרכיהן : כיומא דדינא . שני וחמישי שמקבלינן בני אדם לדון עם חבריהן כהקנה עזרא שיש הומיות וקולות ואחשות ויום הגש . יום כיום הדין ובערב שבה כל שכן דקשה מטרא והיינו דאמר ר' שילא : ומבטלינן

לעניים שנאמר (מלאכי ג) וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא . ואמר רבי יצחק גדול יום הגשמים שאפי' פרושה שבכיס מתברכת בו שנאמר (דברים כח) לתת מטר ארצך בעתו ולברך כל מעשה ירך . ואמר רבי יצחק אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר (ס"ג) יצו ה' אתך את הברכה באסמך . תני דבי ר' ישמעאל אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמך . תנו רבנן הנכנס למוד את גרנו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשלח ברכה במעשה ידינו . התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הוה . מדר ואח"כ בירך הרי זו תפלת שוא לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המרוד (חולין פקק כ"ה וע"פ מהרש"א) ולא בדבר המנוי אלא בדבר הממוי מן העין . אמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים כיום קבוץ גליות שנאמר (תהלים קכ"ה) שובה ה' את שבותנו כאפיקים בנגב ואין אפיקים אלא מטר שנאמר (ס"ג) ויראו אפיקי מים . ואמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים שאפילו גייסות פוסקות בו שנאמר (ס"ג) תלמיה רוה נחת גדודיה וגו' :

כה טס ואמר רבי יוחנן אין הגשמים נעצרים אלא בשביל פוסקי צדקה ברכים ואין נותנים שנאמר (משלי כ"ה) נשיאיל רוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר . ואמר רבי יוחנן מאי דכתיב [דף טז] (דברים יד) עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר אשכחיה ר' יוחנן לינוקא דר"ל אמר ליה אימא לי פסוקיך אמר ליה עשר תעשר . א"ל ומאי

רש"י

לקומי כוודרש"א פרושה שבכיס מתברכת כו' . עיין פירש"י לפירושו לא הוה ליה למימר אלא שאפי' מעשה ידיו מתברכין וגרסה דמלתא יתירא נקט דאפילו שאין בו מעשה ידים ממש כגון עסקא התלוי בפרושה שבכיס הוה מתברכת ומרבה ליה מרכיבא דכל מעשה ועו"ל דפרושה שבכיס מתברכין ע"י . הגשמים שהתבואה ופירות כוול ואין צריך לחסר מפרושה שבכיס כמו בזמן היוקר ומנאל הפרושה שבכיס מתברכה לו עתה בזמן הזול : שאפילו גייסות פוסקות בו . גייסות דקאמר הכא היינו חיילות בעלי מלחמות שנוה לעולם כספוסקין והיינו גדודים דמשמע גדודים היולאים למלחמה כמו גד גדוד גו' : פוסקי דקסא ברבים כו' . עיין פירש"י ואין צורך ד"ל דוקא נקט כה"ג שהוא עושה לשם ולתהלה לו בפני עניים שמחניף להם כמ"ס איש מהלל במתת גו' דמשמע שהוא עושה כן לפנים ולשם וכפירש"א כה"ג משלי נשיאים ורוח גו' כאלהי יהיה תומלת שוא שגשמים

יורדין ואין יורדין בשביל האיש המתהלל במתת שקר דכסס שהוא עושה לפנים ומחניף את העניים אף שמים מחוייבין את הארץ שמרחיב נשיאים ורוח וגשם אין א"ל אין קאי אשלתתך דמכל אלו עננין : לינוקא דר"ל . בן אחותו של רבי יוחנן ולאחר מיתתו של ר"ל כדמוכח

ומאי עשר תעשר אמר ליה עשר בשביל שתתעשר. א"ל מנא לך. אמר ליה ויל נסי אמר ליה ומי שרי לנשויי להקב"ה והא כתיב (דברים ו) לא וננסו את ה' אמר ליה הכי אמר רבי אושעיא חזין מוה שנא' (מלאכי ג) הביאו את כל המעשר אל בית האוצר והיה טורף בביתו ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די מאי עד בלי די אמר רמי בר חמא אמר רב (שם) לנ מכות כג) עד שיבולו שפתותיכם מלומר די. אמר ליה אי הוה משינא התם להאי פסוקא לא הוינא צריכנא לך ולרבי אושעיא רבך :

כ"ו ש"ס ותו אשכחיה רבי יוחנן לינוקא דריש לקיש דתיב ואמר (משלי יט) אולת אדם תסלק דרכו ועל ה' יועץ לבו יתיב רבי יוחנן וקא מתמה אמר מי איכא מידי דכתיבי בכתובים דלא רמיזא באורייתא אמר ליה אמו הא מי לא רמיזא והא כתיב (בראשית מג) ויצא לבם ויחרדו איש אל אחיו לאמר מה זאת עשה אלהים לנו דל עיניה והוא ביה אתיא אימיה אפיקתיה אמרה ליה הא מקמיה דלא ליעביד לך בדעבד לאבוך :

כ"ז ש"ס וא"ר יוחנן מטר בשביל יחיד [פרנסה בשביל רבים מטר בשביל

לקושי מהרש"א

לחוקש"א פ"ו ולא נא וס' משערים ופלות עיניהם כך ארם מהפאר ול' הוא משקר ופלות עיני עניים כו' ע"פ : ובהנני נא בזאת ל' : משום דכזו יבא חסד לנסיין טפי דהיחך אפטר שמתוך שלום מחסר ממונו ליתן מעשר יבא להוסיף לו עושר ואמר אל תתמה על כך ובחנוני נא בזאת לדבר גדול כזה אם לא אפתח לכם ארובות השמים שיהיה בזה הקלה לעולם במכונ כמ"ס וארובות השמים נפתחו ומחוקן על ידי מעשר שחתנו והריקותי לכם ברכה עד ק"ל די כו' :

אזיל חסד חסדך דרבו גו' ויתיל ר"י וקא מתמה כו' : כחא לרש"י דודאי ר"י ידע זה הניחך : שנתמלי קורס שמע מהוילוקח אלף שלסי עיניו שם היה דעת ר"י לפרס הלוי קרא הכי כי ע"י אולת וטעות של חסד מסלק ומקלקל דכינו ומשפיו גם על ה' יועץ נ"י : מההכר על ה' דבר לחנוני ודבר זה ודאי רמזו בתו' כמ"ס כי תשעה אשתי און חסד עושה עבירה א"ל" ונכסה בו רוח חסד עד אחר שמע זה לפרס דרכו על פגעי חסד והיה נראה לו דחוק המקרא מפי ינוקא כפי המבוסס ממנו שאמר ליה פסוק לי פסוקיך כנראה מרוב המאמר ולפי הענין אשר בקם ר"י ממנו פסוק לי פסוקיך ואמר ליה הינוקא זה פסוקיך כיון ר"י ממנו שהוא מפרס זה המקרא בענין זה ודרכו על פגעי חסד ויועץ משלון תעומום והכבוד האדם על ה' ומדה דינו ועל זה סוס ר"י מתמה מי איכא מידי כו' :

רש"י

לקמן : אמר ליה : ינוקא ל' יוחנן מאי עשר תעשר : א"ל : ינוקא והא כתיב לא תפסו : שיבולו : שייגעו : אי הוה משינא להחם : להלוי קרא דהביאו חסד כל המעשר ידעינא ליה ממילא : ולרבי אושעיא רבך : דאמרת לו משמיה : אולת חסד הסלק דרכו ועל ה' יועץ לבו : כשחסד חוטא מסלק דרכו שבחין עליו פגעים ועל ה' יועץ לבו שכועס ולומר מפני מה חרע לו פגע זה : ולא רמזה משה באורייתא : שהחומם הוא יסוד לנביאים וכתובים וכוונן ים למצוא סמך מן החזרה : דל עיניה : ר' יוחנן שהיו עפעפיו מחסין את עיניו יחנניהו (במדליח) [במזלני] דכספה : אחרון שהיה רוצה לרהומו בב"ק בפרק חריף : דה"ל : מפני שהוא חריף : דה"ל : כדעבד לאבוך : שלא יתן עיניו כך כגו' שנתן באבוך והמיומ' צדבא מניעא : כומר בשביל יחיד : שאם אין לך מטר אלף לחסד אחד כגון שזרע אחר זמן זריעק

מטר בשביל יחיד פרנסה כו' : עיני פירש"י ועוד י"ל מטר שהוא חנוני אלף אורך הפרנסה והוא ניתן בעטע מן השמים אם יש בה אורך לימוד ניתן לו בזכותו אלף פרנסה גופיה בענין שחנה מן השמים כגון הסלק והוא דבר נפי ולא נא רק בשביל רבים :

יחיד] דכתיב (דברים כח) יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וגו' לתת מטר ארצך. פרנסה בשביל רבים דכתיב (שמות טז) הגני ממטיר לכם לחם מן השמים : כח ש"ס מית'יבי רבי יוסי ברבי יהודה אומר ג' פרנסים טובים עמדו לישראל אלו הן משה ואהרן ומרים (פ' הפועלים ע"פ מהרש"א) ושלשה מתנות טובות ניתנו על ידם ואלו הן באר ועין ומן. באר בזכות מרים עמוד ענן בזכות אהרן מן בזכות משה. מתה מרים נסתלק הבאר שנאמר (במדבר כ) ותמת שם מרים וכתוב בתריה ולא היה מים לעדה וחזרה בזכות שניהם. מת אהרן נסתלקו ענני כבוד שנאמר (שם כח) וישמע הכנעני מלך ערד (ל"ה פ"ק וע"פ צ"ח"ה ובח"א) מה שמועה שמע. שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכסבור ניתנה לו רשות להלחם בישראל והיינו דכתיב (שם כ) ויראו כל העדה כי גוע ארן א"ר אבהו אל תקרי ויראו אלא ויראו כדריש לקיש דאמר ר"ל כי משמש בד' לשונות אי דלמא אלא דהא. חזרו שניהם בזכות משה. מת משה נסתלקו כולן שנאמר (זכריה יא) ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד וכי בירח אחד מתו והלא מרים מתה בניסן ואהרן באב

רש"י

בני חסד או סדר צעיר שכולס חוטאים ולרדך למטר נא בזכותו : פרנסה י' שפע טובה ומחיה לכל העולם אינו נא לעולם רבים לרובין טובע שהשלה ברכה כהבזחה הקב"ה עושה חסד זכו אלל יחיד הנריך שיהצרכו הבזוחותיו אין הקב"ה משנה בעבור דין השנה אלף כפי צרכותיה וחק' ע"פ שמוריד מטר בשביל [יחיד] זה להשביח הבזוחותיו שלא יכו גרועות משל אחרים אלל לעשות שדהו כשדה טובע לא : מטר חרף. של אחד משמע : מוטטיר : לכה' לשון רבים : בארה של מרים : סלע זכין ממנו מים והיה מהגלגל והולך עם ישראל והוא הסלע שבו הכה משה שלא היה רוצה לזוב מימיו [בשבילן] לפי שמחה מרים : נסתלקו ענני כבוד : עניו רקיע ועניו עין ושאר עניים אינן של כבוד : חזרה בזכות שניהם : שכן כתיב ודברתם (שטיכס) אל הסלע ונתן מימיו : כי משמש בד' לשונות אי דלמא אלף דהא' כל מקום שצריך לדרוש כי בין לענין דרשה בין למשמעות המקרא חוכל לשונות בחדה מהי ד' לשונות דלשון כי משמש ככולן וכן [וכד] ונכרס ואלרי בכלל הני ד' סן והאי דכי גוע אהרן משמש בלשון דהא ושמעין מיניה טעמא דקרא דמה טעם תחרו דהא מים שהרי מת אהרן ור"ל לא אחי למימר דלא מתרגמינן שום כי בעולם אלף בחדה מהרן ארבעה לשונות אלף אפילו מתרגמינן דלמא אחי דרשינן משמעוטיה כמשמעוה דהא ומאן דמתרגס ומזיאו כל כנישתה דהא מיה טועה הוא [דל"כ] וליתחזיאו מיעבי ליה ויראו כל העדה במשקל ויראו ראשי הכדים וירפו הגיס ויעלו מעל משכן קרח : חזרו שניהם בזכות משה : מדכתיב ואכחיד את שלשה הרועים פשיעא לן דבדידהו משחעי שלא מלינו פרנסין לישראל שלשה כחד אלף חס : מתה בניסן : שנאמר ויבואו בני ישראל כל

לקושי מהרש"א

ומשה באדר אלא מלמד (שנסתלקו) [שנתבטלו] שלשה מתנות טובות שניתנו על ידן ונסתלקו כולם בירח אחד אלמא אשפתן פרנסה בשביל יחיד. שאני משה כיון (ראלים וכותיה) [לרובים הוא בעי] רבבים דמי : כמ"ס רב הונא בר מנחם רב שמואל בר אדרי רב חייה מווסתניא הו שכיחי קמיה דרבא כי נח נפשיה דרבא אתו לקמיה דרב פפא כל אימת דהוה אמר להו שמעתא ולא הוה מסתברא להו הו מרמי אהרדי : חלש דעתיה [ס"ע"ב] אקריוה בחל"ה (זכריה יא) ואבחר את שלשת הרועים למחר כי הו מפטרי מיניה אמר להו ליזלו רבנן לשלמא : רב שימי בר אשי הוה שכיח קמיה דרב פפא הוה מקשי ליה טובא יומא חד חזינא דנפל על אפיה שמעיה דאמר רחמנא ליצילן מכיסופא דשימי קביל עליה שתיקתא ותו לא אקשי ליה : ל"ס ור"ף ריש לקיש סבר מטר בשביל יחיד דאמר ר"ל מנין למטר בשביל יחיד דכתיב (זכריה י) שאלו מה' מטר בעת מלקוש ה' עושה חזיונים ומטר גשם יתן להם לאיש עשב בשדה וכול לכל ת"ל לאיש ותניא אי לאיש יכול לכל שדותיו ה"ל שדה אי יכול לכל השדה תלמוד לומר עשב כי הא דרב דניאל בר (רב) קמינא הוה ליה האי גינתא כל יומא הוה אויל וסויר לה אמר הא מישראל בעי מיא והא מישראל לא בעי מיאי ואתא מישראל וקא משקי כל היבא דמביעי ליה מיא : מאי ה' עושה חזיונים אמר רבי יוסי בר הנינא מלמד שכל צדיק וצדיק דקב"ה עושה לו חזיו בפני עצמו : מאי חזיונים אמר רב יהודה פורחות : אמר רבי יוחנן סימן למטר פורחות : מאי פורחות אמר רב פפא עיבא קלישא תותי עיבא סמיכתא : אמר רב יהודה נהילא מקמי מיטרא אתא מיטרא בתר מיטרא פסק מיטרא : מקמי מיטרא אתי מיטרא וסימניך

לקוטי מדרש"א

ממחרת כחלום מעבוד הארץ דהיינו כמ"ו גיטין מפושט במילה דמ' יום אחר שנת משה נסתפקו ממין שכלהם שלקטו בו כיום שנת משה : החמישי שכן נפסח בפרשת אלה מסעי : מווסתניא : מאותו מקום : אהו להדדי : מרלין ומביטין זה לזה דלא סלקא להו שמעתא כדכא : אקריוה : היו מקרין אותו מקרא זה בחלום : ואבחר את שלשת הרועים : בירח אחד שרזין לעונתן בשמים משום דמסכפין ליה : קבל עליו : רב שימי : שתיקתא : מלקשות עוד : יכול לכל : כלומר יכול אין גותן מטר חל"ה הכל זריכין לו : ת"ל לאיש : אפילו בשביל אחד : אי לאיש יכול לכל שדותיו : כלומר אינו יורד עד שיהא צריך לכל שדותיו : תלמוד לומר שדה : אפילו אינו צריך חל"ה לשדה אחת : אי שדה יכול עד שיצטרך לכל השדה תלמוד לומר עשב : אפילו אינו צריך חל"ה לעשב אחד : עשב בשביל ירק אחד יורד עליו מטר : וסויר : מעיין : מישראל : ערוגה : עושה הקב"ה לו חזיו : לכל צדיק הבא צוה"ל להריק לו גשמים על שדותיו ברישא בעי מאי חזיונים לשון רבים והדר בעי ומאי נינהו חזיונים מאי נינהו דקרי חזיונים : ה"ל עיבא קלישתא דחזיה עיבא סמיכתא : דחזיה עיבא כלפי הארץ : נהילא : כמו קועמא נהילא שהיא דקה גשמים דקים הבאים חלה למטר ואחר כך בא מטר : אתי מיטרא : גשמים יורדים לרוב ואין פוסקין

וסימניך מהולתא : דבתר מיטרא פסק מיטרא וסימניך חריא דעיו : עולא איקלע לבבל הוא פורחות אמר להו פנו מאני דהשתא אתי מיטרא לסוף לא אתא מיטרא אמר כי היכי דמשקריי בבלאי הכי משקרי מטריהו : (פסחים פ"ה וע"ש מהרש"א) עולא איקלע לבבל הוא מלא צנא דתמרי בוזא אמר מלא צנא דרובשא בוזא ובבלאי לא עסקי באורייתא בליליא צערוה אמר מלא צנא דסכיני בוזא ובבלאי עסקי באורייתא : לא ס"ס תניא (עירובין פ"ד) רבי אליעזר אומר כל העולם כולו ממימי אוקינוס הוא שותה שנאמר (נחלשים ב) ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה : אמר ליה רבי יהושע והלא מימי אוקינוס מלוהין הן אמר ליה מתמתקין בעבים : רבי יהושע אומר כל העולם כולו ממים העליונים הוא שותה שנאמר (דנחיש יא) למטר השמים תשתה מים (מגיגה פ"ב וע"ש מהרש"א) אלא מה אני מקיים ואד יעלה מן הארץ מ"למ שהעננין מתגברין ועולין (עד) לרקיע ופורחין ופרהם כנאר ומקבלין מי מטר שנא' (איוב לו) יזקו מטר לאדו והם מנוקבות ככברה [ובאות] ומחשרות מים על גבי קרקע שנא' (ש"ב כג) חשרת מים עבי שחקים ואין בין טיפה לטיפה אלא כמלא גימא ללמדך שגדול יום הגשמים כיום שנבראו בו שמים וארץ שנאמר (איוב ט) עושה גדולות עד אין חקר וכתיב (ס"ה) הנותן מטר על פני ארץ וכתיב (להלן) (ישעיה מ) הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם וגו' אין חקר לתבונתו וכתיב (חללים סה) מכין הרים בכחו וגו' : [דף י] אמר מר אמר לו רבי אליעזר מתמתקים הם בעבים כמאן אולא הא דאמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן כתיב חשכת וכתוב חשרת שקול כ"ף שרי ארי"ש קרי ביה חכשרה

לקוטי מדרש"א

מהר"ל חל בא מטר חלה ומתחילין דקין לבא פוסקין מיד : מהולתא : שמתלה יולא קמח דק ולבסוף כובין גמין : חריא דעיו : רשי של עזים בחלה יולאה גסה ולבסוף דקה ופוסק : דרובשא : תמרים עושין מהן דבש : ובבלאי לא עסקי : כלומר יכולין הן לעסוק תמיד שיש להם מזונות [בזול] ובלא עורח : צערוה : בשלשול לתמרין תמרי משחק ומשגשג : דסכיני : שמחך שלוקחין אותו בזול אולכין מהן הרבה ומצערים אותן : במימי ממים כל מעלה : שנאמר ואל יעלה מן הארץ : שפחה בארץ ועלה : מלוחין הן : ואין חבואה גדילה מהן : יזקו מטר לאדו : רקיעים מו"איים מים לעבים : יזקו כמו יזקו נק לעס ויאלכו (מ"ב ד) : חשרת מים עבי שחקים : העבים מתשרין כלומר משריין המים לארץ : ללמדך : אקראי דלקמן קאי : ואומר מכין הרים בכחו לא גרסינן הכא : חשרת מים וחשכת מים : שני מקראות הן אחד בשמואל בפרשת וידבר דוד ואל' בשהלים : הכי גרסינן שקול כ"ף ושדי ארי"ש קח כ"ף דכס"ב בחשכת ואוקמיה בהאי חיבה דכתיב רי"ש וקרי חכשרה [הכשרה] (ולכהי נקט רי"ש ולא

חכשרת הא כיצד (וכפירס"י בחומש ע"פ יתי רקיע) מתמקין הן בעיבי כמאן כרבי אליעזר ואירך ההוא מיבעי ליה לכררב דימי דאמר אמרי במערבא חשוך ענני סניאן מוהי נהור ענני ועירן מוהי כמאן אודא הא דתניא מים העליונים במאמר הן תלויים ופירותיהן מי גשמים שנאמר (תהלים קד) מפרי מעשיך תשבע האץ כמאן כרבי יהושע ור' אליעזר (א"ל) ההוא במעשה ידיו של הקב"ה כתיב (דף ט ע"ב) כמאן אילא הא דכתיב (סס) משקה הרים מעליותיו ואמר ר' יוחנן מעליותיו של הקב"ה כמאן כרבי יהושע ור"א אמר לך כיון דקא סליקי להזם כמאן דאתו מהתם דמי דאי לא תימא הכי הא דכתיב (דברים כח) מטר ארצך אבק ועפר מן השמים (אבק ועפר מן השמים) הוכי משכחת לה אלא כיון דמילי לחתם מן השמים קרי ליה האבא נמי כיון דסליקו להתם מעליותיו קרי ליה כמאן אולא הא דאמר רבי חנינא (תהלים לג) כונם כנר מי הים נתן באוצרות תהומות מי גרם לאוצרות שיתמלאו בר תהומות כמאן כרבי אליעזר ורבי יהושע וזהו בברייתו של עולם כתיב:

לב [דף י] תנו רבנן ארץ ישראל נבראת תחלה וכל העולם כולו נברא לבסוף שנא' (משלי ח) עד לא עשה ארץ וחוצותיה (ה"ר) ארץ ישראל שותה בתחלה וכל העולם כולו (שותה) בסוף שנא' (איוב ה) הנותן

לקוטי מהרש"א

ר ש"י

ארץ ישראל נבראת כו' וכל הוא שהשתחו יתברך הוא ככל דבר יופר כו' מבשרי ארצות כי הוא תלוי הארץ וע"כ נקראת סתא ארץ כי תפלו וזכורו כס וע"כ אמר נבראת תחלה שהיא עיקר ושאר הארצות עפלים ולכן נקרא חולות והוסף בהשתחו א"י בעין מטר משקה א"י בעלמו כי היא נחלתו והכלו ושאר ארצות משקה על ידי שניה דהיינו שני אומות שלמעלה ומולות שלהם אותם חלק ס' לכל העמים ועוד הוסיף בהשתחו א"י שהיא שותה מי גשמים כו' ונפיק ליה מדשיכה כו' לכתוב לשון מטר וכוונות לשון מים כאלו אינן מי גשמים רק מים בעלמא והוסיף עוד דא"י שותה תחלה כו' סייעו נמי שהיא עיקר ושאר

משום דכתיב משרי מעשיך תשבע הארץ ופירותיהם כלומר מועתה המים שאינן נחשפין כלום כדכתיב פלג אלהים מלא מים כל שעה והקצין קיימת ופירותיהן מי גשמים וכן מפורש בבראשית רבה כרבי יהושע דלמור ממים העליונים הוא שותה ואמר ר' יוחנן מעליותיו של מעלה כלומר ממים העליונים (ור' יוחנן מים העליונים) אחת לשמועין דאי לאו כ' וחקן הוא אמינא דהכי קאמר מעליות שהקב"ה עומד בהם הוא משקה חוקן למטה ולעולם המים מאוקיעוס: [כרבי יהושע דלמור ממים עליונים] ורבי אליעזר אמר לעולם מעליותיו של הקב"ה כו' וחקן וכו' תהומות מים של מטה כדכתיב תהומות יסכומו: בברייתו של עולם כתיב שיהי כל העולם כולו שמוך במים והקב"ה הכניסם במקום אחד כמכניס מים בגלגל ונתנם בחוצות חול סס בגולו ואמר לים: בתחלה שותה

הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות א"י שותה מי גשמים וכל העולם כולו שותה מתמצית משל לאדם שמגבן את דגבניה נוטל את האוכל ומניח את הפסולת ארץ ישראל משקה הקדוש ברוך הוא בעצמו וכל העולם כולו משקהו ע"י שליח שנאמר (איוב ה) הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות (ע' הגירסא בגמרא) לך סס אמר רבי יהושע בן לוי כל העולם כולו תמציתה של גן עדן הוא שותה שנאמר (בראשית ג) ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים הנא (מי תמצית) [מתמצית] בית כור שותה תרוב ת"ר ארץ מצרים הויה ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה ומצרים אחד מששים בכוש וכוש אחד מששים בעולם ועולם אחד מס' בגן וכן אחד מס' בעדן ועדן אחד מס' בגיהנם נמצא כל העולם כולו ככסוי קדרה לגיהנם (וגיהנם) [ו"א גיהנם] אין לו שיעור ו"א עדן אין לו שיעור:

לך סס ע"כ (בראשית כג) ויאמר יעקב לבניו למה תתראו אמר להם יעקב לבניו אל תראו עצמכם כשאתם שבעים לא בפני עשו ולא בפני ישמעאל כדו שלא יתקנאו בכם (סס מה) אל תרגו בדרך א"ר אליעזר אמר להם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר

ר ש"י

גשמים יורדין סס תחלה כך שמעתי: משוירי המים מה שגשאר בעבים אחר שמים על פני ארץ ארץ ישראל: ונהר יוצא מעדן וגו' כלומר סימן לדבר שכן עדן שותה מי גשמים תחלה דכתיב קרא ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן תחלה: הנא מי תמצית בית כור כלי שמסקין במימיו בית כור יכולין להשקות בהמליטו שדה שיעור זריעת חרוב שהיא אחד מששים בבית כור והכי נמי עולם אחד מששים בגן עדן ודי לו בהמליט העניים המשקין את הגן וכן לפני כל העולם כולו כעדן לגן: בכסויו קדרה הקטן כנגד הקדרה: אל תראו עצמכם שיש לכם חטים הרבה ולא

פתח עינים

אמר לם יוסף לאחיו אל תתעסקו בדבר הלכה שמעתי משם הרב מהר"י יוכתנן שהקד דאמאי יעקב לא יזום על זה ותו מהיכן ידע יוסף שלא יזום יעקב אע"פ ואם יעקב אבינו ע"ס לא יזום מהיכן למד יוסף בן יוחנן יתום נמ"ס פ"ק דקדושין לעולם ישלם אדם שנותיו וכו' ומי ידע כמה חיי לא נזכר לזונו ופירש"י ב' ימים מקרא ב' ימים משנס ב' ימים תלמוד וקשו רמב"ם דלכתי אובא למויפקר ומי ידע כמה חיי אלא בכל יום ישלם ע"ס איכתי סתא יעקב אבינו ע"ס כאשר שלחם היה סוכר שמת יוסף ומה שהוכתו יעקב אבינו ע"ס שלא יזום בניו בחייו וכתבם ונאחר עקן השכנים היו סס ככל אדם ויש לחוש שימותו וזו אפי' בדרך כתיב לקראו כלל יום הלכה ולשלם קדעת התוס' ולכן לא יזום יעקב לשכנים שלא יתעסקו בדבר הלכה ומוכרתיס סס בכל יום להתעסק בכלל דמי ידע הארץ כמה חיי אכן ככתובע יוסף אל אחיו דהוכר שיעדין ההשתחוה בראשית שיעקב אבינו ע"ס לא ימותו בניו בחייו לזו יזום דלא יתעסקו בדרך כדבר הלכה דלתיס קיים ויש לם סתעה שלא ימותו ויזולו לשלם חלק ההלכה אח"כ כשיגיעו לישוב:

הלכה שמא תרגו עליכם הדרך • אינו והא א"ר אלעאי ברבי ברכיה שני ת"ח שמהלכין בדרך ואין ביניהם ד"ת ראוין לישרף שנא' (מ"ז ב) ויהי המה הולכים הלוך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרידו בין שניהם • (כוסט פ"ט) מעמא ראיכא דבור הא ליכא דבור ראוין לישרף לא קשיא הא למיגרס הא לעיוני • במתניתא תנא אל תפסיעו פסיעה גסה והכניסו חמה לעיר • אל תפסיעו פסיעה גסה דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמיש מאות ממאור עיניו של אדם והכניסו חמה לעיר (פסחים פ"א פ' ה' הכנס ע"ש רש"א) כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב שנאמר (בראשית מד) הבוקר אור והאנשים שולחו :

שם אמר רב יהודה אמר רבי חייא המהלך בדרך אל יאכל יותר משני רעבון • מ"ט הכא תרגימו משום מעיינא במערבא אמרי משום מזוני מאי בינייהו איכא בינייהו (דף יא) דיתוב בארבא א"ל דקאזיל מאוונא לאוונא • רב פפא כל פרסה ופרסה אכיל תדא ריפתא קסבר משום מעיינא • אמר רב יהודה אמר רב כל המרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיטה משונה [שנאמר (איוב ס) ברעב פדך ממות מרעב מיבעי

ליה

לקוטי מהרש"א

ר ש"י

שמא תרגו עליכם הדרך • פירש"י תתעו עכ"ל ר"ל ש"י עיון בתורה כדמסיק תבואו לתעות ותתעבכו כדרך יוסף מיהר הליכתו כמ"ש משרו ועלו וגו' • אל תפסיעו וכי והכניסו חמה כו' • נופל בזה לשון רוגז כי הממטר כהלוכו כפסיעות גסות וליך בערב אחר שקיעת החמה הוא מבוהל ומתרגז כה"כ: הבוקר אור וגו' • והשתא נוח דנקרא לא תפיק אלא יצאה מיהו הכניסו כמ"ש יולף לה

לא : במתניתא תנא • מאי אל תרגו בדרך אל תהקו עצמכם בפסיעה גסה : והכניסו חמה לעיר • כשאתם לנין ושוכבין בדרך בעירות הכניסו לעיר בעוד שהחמה זורחת : יצא אדם בכי טוב • שימחין עד שיאור כמו וירא אלהים את האור כי טוב : ויכנס בכי טוב • בערב בעוד שהחמה זורחת שאין לסטים מזלין אי גמי שלא יפול בצורות ובקעים שבעיר ושלא יעלילו עליו ועלילות מרגל אהה או גנב : הבוקר אור והאנשים שולחו המה והמוריהם • מנאן שילחו בכי טוב והוא הדין ליכנס בכי טוב • יש ספרים דלא כתיב בהו הוי קרא אלא מלחא דרב יהודה סברא הוא ולא בעי קרא : לא יאכל יותר • ממה שאוכל בשני רעבון דאמרינן לקמן שזריך להרעיב עצמו בשני רעבון : משום מעיינא • שלא יתחללו מעיו של אדם ברוב אכילתו מפני הדרך • יש אומרים יהיו מעיו של אדם שופטין זה לזה כעין מעיין : משום מזוני • שמא חין לו לאח"כ : דיתוב בארבא • משום מזוני איכא משום מעיינא ליכא : מאוונא לאוונא • מקום מלון החגרים מכפר לכפר דמשכתחי מזוני וליכא למיהש למזוני ולמעיינא איכא למיהש : כל פרסה אכיל תדא ריפתא • קסבר רב פפא הא דלאמור רבנן לא ליכול עפי משום מעיינא ואיהו לא מסתפי ממעיינא דבעל בטן הוה • ע"א כריסו רחבה כדאיחא כנ"מ דקא חשיב איכריה דרב פפא וכאיש גבורתו ולפיכך יכול לאכול הרבה ואינו

ליה אלא ה"ק בשכר שמרעיב עצמו בשני רעבון ניצול ממיטה משונה] אמר ריש לקיש אסור לאדם לשמש ממתו בשני רעבון שנא' (בראשית מא) וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב • תנא חשוכי בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון :

לה שם ת"ד בזמן שישראל שרוין בצער ופירש אחד מהם באים שני מלאכי השרת [שמלויין לו לאדם] ומניחין לו ידיהם על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור • (שנה פ' כ"ג ע"ט) תניא אידך בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלוש עליך נפשי ואם עושה כן עליו הכתוב אומר (ישעיה כג) והנה יששון ושמתה הרוג בקך ושחוט צאן אכול בשר ושתות יין אכול ושתו כי מחר נמות מה כתיב בתריה ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו עד כאן מדרת בינונים אבל במדת רשעים מה כתיב (שם נ) אתיו אקחה יין ונסכבאה שבר וגו' (חלק וע"ש מהרש"א) מה כתיב בתריה (שם מ) הצדיק אבר ואין איש שם על לב וגו' כי מ"ג הרעה נאסף הצדיק אלא יצער אדם עם הצבור שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור שנאמר (שמות יז) וירי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה וכי לא היה לו למשה כר אחד או כסת אחת לישב עליהם אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרוין בצער אף אני אהיה ע.הם בצער וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה

לקוטי מהרש"א

ר ש"י

מזיק לו : מיתה משונה • מה צחרב ורעב וכל מיטה שאינה צידי מלאך המות כדרך כל אדם על משחו קרי מיטה משונה : בשבר שמוצא עצמו • כשישראל בצער : אסור לשמש ממתו בשני רעבון • דלריך אדם לנהוג כער בעצמו : חשוכי בני • חסורי בני • דגנסיין במנחות לגבי מנורה ומי חשיבי כולי האי שלא קיימו פריה ורביה : שני מלאכי השרת שמלויין לו לאדם • א' מימינו וז' משמאלו דכתיב כי מלאכיו יצוה לך : והנה בשך ושמות יין וגו' בקר ושחוט אף אכול בשך ושמות יין וגו' כי מחר נמות ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו : זו מדת בינונים • פיראית מן המיתה כדכתיב בהו כי מחר נמות : אתיו אקחה יין ונסכבאה שבר • והיה כזה יום מחר גדול יותר מאל : הצדיק אבר ואין איש שם על לב • מפני מה הוא מה : (מפני הרעה נאסף הצדיק) • מפני שלא יצטרע הוא ברעה אחר שהיה גזירה מלפני ול"א כי

(ע"י ח"א) ל"ט

ורואה בנחמץ צבור ושמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידין בו שנאמר (תנ"ק ז) כי אבן מקור חזקת וכפנים מעין יעננה . דבי רבי שילא אמרי שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם הם מעידין עליו שנאמר (תהלים נא) כי מלאכיו יצוה לך . (מגינ"פ ז) רבי חזקא אומר נשמתו של אדם היא מעידה עליו שנאמר (מכ"ה ז) משובבת חוקך שמור פתחי פיך . וי"א איבריו של אדם מעידים בו שנאמר (ישעיה נג) אתם עדי נאם ה' . אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא (שנא' במדבר ו) וכפר עליו מאשר חטא על הנפשוכי באיוון נפש חטא אלא שציער נפשו מן היין (גדלים פ"ק) ותניא [סבר כי האי תנא דתניא] רבי אלעזר הקפר [ברבי] אומר מה ת"ל מאשר חטא על הנפש וכי באיוון נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין והלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה רבי אלעזר אומר נקרא קדוש שנאמר (שם) קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו והלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא [מן היין] [מדבר אחד] נקרא קדוש המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה . ולשמואל הא איקרי קדוש (ההוא דמצי מצער נפשיה) (ההוא אנדל פרע קאי) ורבי אלעזר הא איקרי חוטא ההוא דמסאב נפשו . ומי אמר ר"א הכי והאמר ר"א לעולם (יראה) [ימוד] אדם עצמו [שם ע"ב] כאלו קדוש שריו בתוך מעוין שנא' (ישע"ה) בקרבך קדוש . ל"ק הא דמצי לצעורי נפשיה הא דלא מצי לצעורי נפשיה . ריש לקיש אמר נקרא חסיד שנא' (משלי יא) גומל נפשו איש

ר ש

לוקמי מהרש"א יוס עמר : אבני ביתו כו' שנאמר כי אבן ג' אבן שפנים בקיר הכית יועק ויעיד עליו עמוק לקיר וכפנים שפנים כבית מעין ולחון יענה עליו שאלב וסתה ולא יער עמנו עמסה דהיינו דודאי יתפרסם הדבר מנפשים ולחון כאלו הקיר שרואה מנפשים כבית תמיד עליו בחון שלא יער עמנו עם הנכור : בתוך מעוין כו' עיין פירש"י ועי' ע"ש שאכילה סעודה הוא נקרא קדושה כמ"ש פ"ק דע"א גבי טהרה מביאה לידי קדושה שחזק חסד לקדש עמנו באכילתו וכן כתיב באיטורי מאלכות והתקדשתם והיייתם קדושים וגו' ע"ש באורך ומשני דודאי כן הוא בלא מני' לצעורי נפשיה דיש לקדש עמנו באכילתו כמ"ש קדש עמנו בעומר לך כמבואר שם אבל היקד דמני' לצעורי נפשיה טפי נקרא קדוש שלא יאכל בלל :

דקדק קא דריש בשביל שמתוך קדמתמקוין עונותיו שמתענה : כאלו קדוש שריו בתוך מעוין כאלו כל מעוין קדוש ואסור להכתימן דהכי משמע בקרבך קדוש כלומר לאסור להקדשות : בקרבך קדוש . רישיה דקרא קדושים בשביל שקדוש שריו [בצער] לא אבא בעיר של מעלה עד שאכנה ירושלים של משה ורמזוה בעלמא הוא דהא דמני' מנער נפשיה . שיכול לסבול התענית (משבח להקב"ה) [משבח להקב"ה] אבל מי שאינו יכול להתענות נקרא חוטא : נקרא חסיד . המתענה דכתיב גומל נפשו איש חסד

איש חסד [ועובר שארו וגו'] . א"ר ירמיה [בר אבא] אמר ריש לקיש אין ר"ה רשאי לישב בתענית מפני שממעט ממלאכת שמים אמר רב ששת האי בר בי רב דיתבי בתעניתא כלבא ליכול שירותיה : לו שם ע"א (גדלים נג) אל אמונה ואין עול אל אמונה כשם שנפרעין מן הרשעים לעולם הבא אפי' על עבירה קלה שעושיין כך נפרעין מן הצדיקים בעולם הזה על עבירה קלה שעושיין ואין עול כשם שמשלמים שכר לצדיקים לעולם הבא אפילו על מצוה קלה שעושיין כך משלמים שכר לרשעים בעוה"ז אפי' על מצוה קלה שעושיין צדיק וישר הוא אמרו בשעת פטירתו של אדם לבית עולמו כל מעשיו (נפטרין) [נפטרין] לפניו ואומרים לו כך וכך עשית במקום פלוני ביום פלוני והוא אומר הן ואומרים לו חתום וחתום שנא' (איוב לז) ביד כל אדם . יחתום ולא עוד אלא שמצדיק עליו את הדין ואומר אלהי פה דנתוני לקיים מה שנאמר (תהלים נא) למען תצדק בדברך וגו' :

לו שם ע"ב מר עוקבא איקלע לנינוק בעו מיניה במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים לא הוה בידיה אול ושאל בי מדרשא אמרו ליה בחלוק לבן רב כהנא מהני בחלוק לבן שאין לו אימרא א"ר

ר ש

מפריש עמנו ממאכל ומסחה כמו ביום הנמל אח יחזק שבר"ר בלע"ז מפי מורי' אי נמי גומל לשון גמול שמליל נפשו לקונו : ועובר שארו . המתענה ומכחיש לו : במה שימש משה . דאלו צהארן בשרו נקרא חסיד : שממעט במלאכת שמים . חלש הוא ואינו יכול ללמוד : שצטפה שסיה [משה] עבד אהרן היה שירותיה . סעודתו : כלבא ליכול סעודתו . ולכן המתענה אינו מועיל לו אלא כמי שמתענה מפני שאין לו מה יאכל : כשם שמתלם ללדיקים כו' . כך מתלם לרשעים בעולם הזה . כדי לטרדם מן העוה"ז כדכתיב ומשלם לשונאיו אל פניו להאבדו : ואין עול . שאין עושים דבר בלא דין אמת וצדק : צדיק וישר . מלדיק דין על המלדיקים לפרוע מהם ועושה טובה וישרות עם הרשעים לפרוע כל זכותם בעוה"ז כדי למורדן : יחתום . הקדש משום שנאמר והיייתם נקיים מהי

פחה עינים

ליכול כלבא שירותיה . שמשתי בשם הכי החסיד המקובל כמסר"ר נתימן הססן זל"ה אב"ד בק"ק ריגון שפירש בע"ש כזוהר הקדוש דכשיראל עושין רצונו של מקום אש שעל המזבח היה נראה כלרי' ואם אין עושין רצונו של מקום הים נראה ככלב וידוע שאלתנו של חסד הוא כמזבח והתענית כמו סקרבן שאש התענית ממעט חלבו ודמו וסת"ח דיתבי בתעניתיה כיוי כאין עושה רצונו של מקום וסולתו : שהוא כמזבח והתענית שהוא סקרבן ליכול כלבא שירותיה כמו שנראה דמות כלב אש אינו עושין רצונו של מקום ולא נראה כלרי' ודוק היטב .

[דף י"ד ע"ב] א"ר אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו א"כ נענה כיהושע בן נון שנא' (יהושע ז) ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך] וא"ר אין אדם חשוב רשאי להגור שק (על בשרו) א"א אם כן נענה כיהורם בן אחאב שנאמר (מ"ג ו) ויהי כשמוע המלך את רברי האשה ויקרע את בגדיו והוא עובר על החומה וירא העם והנה השק על בשרו מבית • וא"ר לא הכל בנפילה ולא הכל בקריעה משה ואהרן בנפילה יהושע וכלב בקריעה • משה ואהרן בנפילה שנאמר (במדבר יד) ויפול משה ואהרן וגו' יהושע וכלב בקריעה דכתיב (סג) ויהושע בן נון וכלב בן יפונה מן התרים את הארץ קרעו בגד הם • מתקיף לה רבי זירא ואי תימא רבי שמואל בר נחמני אי [הו] כתיב יהושע כדקאמרת השתא דכתיב ויהושע הא והא עבוד :

לח טס ואמר ר"א לא הכל בקימה ולא הכל בהשתחויה מלכים בקימה ושירים בהשתחויה • מלכים בקימה שנא' (ישעיה מט) כה אמר ה' גואל ישראל וגו' [דף טו] לבוה נפש מלכים יראו וקמו ושירים בהשתחויה שנא' שרים וישתחוו מתקיף לה ר' זירא [ואימתימא רבי שמואל בר נחמני] אי כתיב ישתחוו כדקאמרינן השתא דכתיב וישתחוו הא והא עבוד • א"ר נחמן בר יצחק אף אנו נאמר לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה • צדיקים לאורה וישירים לשמחה • צדיקים לאורה שנאמר (הילים ז) אור זרוע לצדיק • וישירים לשמחה דכתיב ולישרי לב שמחה :

סדר תעניות פרק שני

למ טס [סדר תעניות] כיצד כוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה [ובראש הנשיא ובראש אב"ד וכל אחד ואחד נותן בראשו וכו' מורידין לפני התיבה זקן גרביל ויש לו בנים וביתו ריקם כדי שיהא לבו שלם בתפלה ואומר לפניהם כ"ד ברכות י"ח שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש ואלו הן זכרונות ושופרות

ר ש"י

לקוטי מהרש"א
 ולא הכל בנפילה כו' עיין טס"י וזוהי שופרות נכחה לפי ש לא הכל בקריעה כיון שהיו משה ואהרן חשובין דרכן בנפילה ואין דרכן לבנות עמלק בקריעת בגדים ולא הכל בנפילה דאין דרכן של אינן חשובין כיהושע וכלב בנפילה משום דמתו כיוהא כיהושע כדנעיל וכו' מתפרש מלכוס בקימה דכ"ד בקימה סגי בקימה ואין ליידין לבנות עמלק בהשתחויה ושירים שאין חשובין כ"כ בהשתחויה ולא בקימה דמתו כיוהא כיהושע כיהושע סגי לן בקימה כמו מלכות ומתקיף לה דאימא יהושע הא והא עבוד ולא מתו בנפילה כיוהא ולא היה נענה אלא כהרזיוסו :

ומישראל : [רשאי ליפול על פניו לבנות עמלק בפני הכבוד שאם לא יענה יחפרוהו כך שמעתי : א"כ • יודעין זו שהיא חשוב כיהושע שאמר לו הקדוש ברוך הוא קום לך למה זה אהה נופל גו : א"כ נענה כיהורם • כלומר שודעין הן שבעה : כיהורם • יהורם רשע היה אלא שהתענה על רעב שהיה צימו ונענה דכתיב ויהי סאה סלח בשקל וגו' : לא הכל • נענין בנפילה ולא הכל נענין בקריעה דיהושע וכלב היו חשובין כמשה ואהרן לא זכו ליענות אלא בקריעה ומקרא בעלמא קא דריש : ויהושע בן נון • כתיב בתורה דהוא ויפול וה"ו מוסיף על ענין ראשון : לבוה נפש • לישראל הציוס ומחועבים ועבדים מושלים בהם : לא הכל בקימה • לקראת ישראל לעמוד לבא : ישרי לב • עדיפי מלדיקים : אפר

סדר תעניות פרק שני תענית

ושופרות וכו' על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה וכו' על השניה הוא אומר מ"ש לאבותינו על ים סוף כו' על הג' כו' מ"ש את יהושע כו' על הד' כו' מ"ש לשמואל במצפה כו' על הה' כו' מ"ש לאליהו כו' על הו' כו' מ"ש ליונה כו' על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה בא"י המרחם על הארץ :

למ טס ע"ב] ובראש הנשיא והדר תני כל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו איני (והתנן) [תניא] (פ' הנוטה וע"ש מהרש"א) רבי אומר בגדולה מתחילין מן הגדול (ובקלקלה) [ובקלקלה] מתחילין מן הקטן • בגדולה מתחילין מן הגדול שנאמר (ויקרא י) וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר [ובקלקלה] [ובקלקלה] מתחילין מן הקטן דאמר מר בתחלה נתקלל נחש ואחר כך נתקללה חיה ואח"כ נתקלל אדם • הא השיבותא לדידהו דאמרי להו אתון חשיביתו למיבעי עלן רחמי אבולי עלמא [דף טז] [והיבא מנח להו א"ר יצחק במקום תפילין שנא' (ישעיה סח) לשום לאבלי ציון לתת להם נאר תחת אפרן] למה יוצאין לרחובה ר' חייא בר אבא אמר לומר זעקנו בצנעא ולא נענינו נכוה עצמינו בפרהסיא ר"ל אמר גלינו גלותינו מכפרת עלינו מאי בינייהו איכא בינייהו דגלו מבי כנישתא לבי כנישתא • ולמה כוציאין את התיבה לרחובה של עיר אמר ר' יהושע ב"ל לומר כלי צנוע היה לנו ונתבוה בעונינו ולמה מתכסין בשקים א"ר חייא בר אבא לומר הרי אנו חשובים כבהמה ולמה נותנין אפר מקלה על גבי התיבה א"ר יהודה בן פוי כלומר (הילים ז) עמו אנכי בצרה ריש לקיש אמר (ישעיה סג) בכל צרתם לו צר • א"ר זירא מריש כי הוה חיונא להו לרבנן דיהבי אפר מקלה על גבי תיבה מודעו לי כולי גופאי • ולמה נותנין אפר בראש כל אחד וא' פליגי בה רבי לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר הרי אנו חשובים לפניך כאפר וחד אמר כדי שיוכר לנו אפרו של יצחק מאי בינייהו איכא בינייהו

ר ש"י

מקלה אפר שריפה : בגדולה • מנחה מכפרת עלינו : דגלי מבי כנישתא לבי בעלמא שלא לפורענות : הא נמי • כנישתא • אחריתי גלות איכא פרהסיא דיהבינן כרישייהו דנשיא ואב"ד כרישא ליכא : נתבוה בעונינו • וידוי : למה חשיבותא היא דלמייקן להו אחון מחכסין • חוגרין שקין טנין בירושלמי חשיביתו ספי כו' : [אר תחא אפר • שהיו חוגרין שקין ויוצאין לבית הקברות ש"מ במקום תפילין דכתיב זהו פלךך ותוקעין בקרנות ובעי לה מיבעיא שקין חבוס עליך (יחזקאל כ"ד) ולאמריקן אלו למה ובית הקברות למה ותקיעת שופר תפילין] : בצנעא • ככה"כ • גלינו • למה : כבהמ • דמשער כהמה ניכחו שילחו מכניסתנו : גלותינו • תהא ה מנוחה

בתרין חיות

בקלקלה מתחילין מן הצד דבתחלה נתקלל נחש • לפ"ו לא יכולתי להלום המקרא (בראשית ו') אסחה את האדם אשר בראתי וגו' סאדם ועד בהמה עד רמש ועד עף השמים דחרי בקלקלה טיורי והתחיל אדם בתחלה ויולי הוא ע"פ שאחז"ל לא זכה אומרים לו יתוש קדמך :

סדר תעניות פרק שני תענית

ביניהו עפר סתם • למה יוצאין לבית הקברות פלוגי בה ר' לוי בר
חמא ר' (חמא בר) הנינא חד אמר הרי אנו חשובין לפניך כמתים וחד
אמר כדי שיבקשו המתים רחמים עלינו מאי ביניהו איכא ביניהו
קברי עובדי כוכבים • (הל"ן דכ"ו ו) מאי הך המוריה פלוגי בה ר' לוי בר
חמא ר' הנינא חד אמר הך שיצא ממנו הוראה לישראל וחד אמר
הך שיצא ממנו מורא לעובדי כוכבים :

מ [דף טו] משנה והזקן שבהם אומר לפניהם דברי ביבושין (עקידה נח
עיקרים מ"ד פכ"ו) אהינו לא נאמר באנשי נינוה וירא
אלהים את שקם ואת תעניתם אלא (יונה ג) וירא האלהים את מעשיהם
כי שבו מדרכם הרעה וכי הוא אומר בקבלה (יואל ג) וקרעו לבככם ואל
בגדיכם ושובו אל ה' אלהיכם: [מ"ג] [דף טז] ה"ר יש שם זקן אומר זקן
ואם לאו אומר חכם ואם לאו אומר אדם של צורה • אמר זקן דקאמרין
אע"ג דלאו רכס הוא אמר אבוי ה"ק [אם] יש שם זקן והוא חכם אומר זקן
והוא חכם • אין שם זקן והוא חכם אומר חכם • אין שם לא זקן ולא חכם
אומר אדם של צורה אהינו לא שק ולא תענית גורמין אלא תשובה
ומעשים טובים גורמין (שק ומענית אינו אלא להנעת הלכ להסוטה) שכן מציינו
באנשי נינוה שלא נאמר בהם וירא אלהים את שקם ואת תעניתם אלא
(יונה ג) וירא האלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה • ויחבבו
בשקם האדם והבהמה מאי (עביר) [הו עבדי] אסרו את הבהמה לחוד
והוולדות לחוד (ביונה מפיק רש"י הך מתיבה בחזקה) אמרו לפניו רבש"ע אם
אתה מרחם עלינו אנו מרחמים על אלו (ואם אין אתה מרחם עלינו אין
אנו מרחמים על אלו) • (סס) ויקראו אל אלהים בחזקה מאי אמור •
(אמר רב שמואל) אמרו לננוי רבש"ע עלוב ושאינו עלוב (יכול ושאינו
יכול) צדיק ורשע מי נדרה מפני מי • (סס) וישבו איש מדרכו הרעה
ומן החמס אשר בכפייה מאי ומן החמס אשר בכפייה אמר שמואל
לקוטי מהרש"א
ר ש"י

אפי' גזל מריש כו' • הדיינו בכפייה שגאלו
בכף יד צדיק • א"ה קרוב לומר כי רשע
בכפייה משלון בהשגה מכניסין אותו לכופה •
כופה ר"מ מחייב כחוח (יומא י"א) ועוד •
ודלשו מן החמס אשר בכפייה אשר צדיקה
ובכפייה וזו אפי' גזל מריש וכו'] :
כ"ש עלינו: מאי הך המוריה וכו' יחידי דאירי בפלוגתא דר' לוי ור' (חמא בר) הנינא
הני נמי הא פלוגתא: מאי הך המוריה • דאברהם קרא למקום העקידה ה' יראה
וכתיב אל הך המוריה: ח"א הך (סיני) שינא הוראה • תורה לישראל כי מניין
הלא תורה יורו משפטין ליעקב ולשכה הגזית שבה עמדו הנביאים המוכיחים
לישראל: מורא לעובדי כוכבים • שמועטין גדולתן של ירושלים ומתפחדין עליה
יך שמעתי • ל"א הך המוריה הך סיני מורא לעובדי כוכבים צ"ל דכתיב ארץ
יראה וקטטה: אע"ג דלאו חכם • אלא עם הארץ נתמיה הא ודאי חכם עדיף:
אם יש שם זקן והוא חכם אומר זקן והוא חכם: אדם של צורה • צעל קומה
כדי שימטעוהו ויחבבלו דבריו להמריך את הלב: מאי אמור • באנשי נינוה
דכתיב בהו בחזקה דמשמע בכה נלוח הדיון: מי נדרה מפני מי • הו אמור
דיק מ פני רשע: אם אתה מרחם כו' • כלומר כש • שאחא רואה שנרחם על אל

סדר תעניות פרק שני תענית

אפילו גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע את הבירה כולה ומחזיר
מריש לבעליו:

ס עמדו בתפלה מורידין זקן לפני הזיבה וכו' • תנו רבנן עמדו בתפלה
אע"פ שיש שם זקן וחכם אין מורידין לפני התיבה אלא אדם
הרגיל איהו רגיל ר' יהודה אומר מטופל ואין לו ויש לו יגיעה בשדה
וביתו ריקס ופרקו נאה ושפל ברך ומרצה לעם ויש לו נעימה וקולו
ערב ובקי לקרות בתורה ונביאים וכתובים ולשנות במדרש הלכות
והגדות ובקי בכל הברכות בולן ויהבו ביה רבנן עיניהו בר' יצחק בר
אמי [סס ע"ב] היינו מטופל ואין לו היינו ביתו ריקס אמר רב חסדא
זהו שבתו ריקס מן העבירה • (זקן) ופרקו נאה אמר אבוי זה שלא יצא
עליו שם רע בילדותו • (ירמיה יב) היתה לי נחלתי כאריה ביער נתנה
עלי בקולה על כן שנאתיה מאי נתנה עלי בקולה אמר ר' זוטרא בר
טוביה אמר רב ואמרי לה א"ר חמא אמר ר' אלעזר זה שליח צבור
היורד לפני התיבה שאינו הגון • (ובחנותמה הוא אומר מי שענה וכו'
וחזן הכנסת אומר להם הריעו בני אהרן הריעו וכן בכל ברכה וברכה
באחת אומר תקעו ובאחת אומר הריעו • על הראשונה הוא אומר מי
שענה את אברהם וכו' • [דף יז] תנא יש מחליפין צעקה לאליהו ותבלה
לשמואל כו' • על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד כו' כמדו יונה
בתר דוד ושלמה הוה מ"ט מקדים ליה ברישא משום דבעי למיחתם
מרחם על הארץ • רבי אומר אומר אני כהן אסור לשתות יין לעולם
אבל מה אעשה שתקתו קלקלתו]:

ר ש"י
לקוטי מהרש"א
דכתיב ורחמיו על כל מעשיו כן מרחם
עלינו: מריש • קורה: בירה • מגדל:
כטופל ואין לו • יש לו טפלים ואין לו
כמה להפטרנס שלבו דואג עליו והוא
לריך לקרות מקורו לבו עליהן: ויש לו
יגיעה • שמתכוין יותר בתפלת הגשמים:
ופרקו נאה • מפרש לקמן: ושפל • כרך •
עניו: ומרצה לעם • נוח לבריות
ומתכוין לתפלתו: נעימה • בסומי
קלא שמוך הלב: ורגיל לקרות וכו' •
סייה הפסוקים של תפלה סדורים בפיו:
היינו מטופל ואין לו היינו ביתו ריקס •
היינו כמו זהו: ביתו ריקס מן העבירה •

שליח חמס וגזל צדיקו: ופרקו נאה •
שם רע: זהו שליח צבור שאינו הגון • רשע •
זהו נותן בקולו לפניו: [צעקה לאלוהו] על מי
שענה את אליהו חותם שומע
צעה: ותפלה לשמואל • שומע תפלה דכתיב ביה
התפלה ותפלה שומע: כרך • חזון הזה: אסור כו' •
כלומר מי שישתין לשמאל יבנה יחא אסור לעולם
אפילו המכיר משמרתו וכו': אבל מה אעשה
שחקתו קלקלתו • דהוי כמה שנים שלא חזרה
צירה וקלקלה ו חקתו לשמאל

שחקתו קלקלתו • דהוי כמה שנים שלא חזרה צירה וקלקלה ו חקתו לשמאל

סס תנו רבנן מלך מכתפר בכל יום כהן גדול מערב שבת לע"ש כהן הדיוט אחת לשלשים יום • מלך מסתפר בכל יום מ"ט א"ר אבא בר זבדא אמר ק א (שעיה לג) מלך ביפיו תחוינה עיניך כהן גדול מע"ש לע"ש מ"ט א"ר שמואל בר יצחק הואיל ומשמרות מתחדשות כהן הדיוט אחת לשלשים יום מנא לן אתיא פרע פרע מנויר כתיב הכא (יחזקאל מד) וראעם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתוב התם (במדבר ו) קדוש יהיה גדל פרע מה להלן שלשים יום אף כאן שלשים יום :

מא [דף יז] תניא (פ"ק דר"ה וע"ש מהכ"ס א) בעשרים ותמיניא ביה אתה בשורתא מבתא ליהודאי דלא יעידון מן אורייתא

שפעם אחת נזורה גזירה על ישראל שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות מה עשה (יהושע) [יהודה] בן שמוע וחביריו הלכו ונטלו עצה ממטרונתא אחת שכל גדולי רומי מצוין אצלה אמרה להם בואו והפנינו בלילה עמרו והפנינו בלילה ואמרו אי שמים לא אחיכם אחנו לא בני אב אחד אנתו לא בני אם אחת אנתו מה נשתנינו מכל אומה ולשון שאתם גזרין עלינו גזירות קשות ובטלים ואותו היום עשאוהו יום טוב • [סס ע"ב] [ר"נ גזר תעניתא בתריסר אמרו ליה רבנן יום טוריינוס דוא א"ל יום טוריינוס גופיה בטלוה הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה אחיו וכו' מאי נקנור] תניא נקנור אחד מאפרכי יוונים ליה בכל יום ויום היה מגוף ידו על יהודה וירושלים ואומר אימתי תפול בידי (ואעשה בה מה שלבו חכין) [ארמסנה] וכשגברו בית חשמונאי ונצחום נכנסו לחיילות שלו וקיצצו בהונות ידיו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים אמרו פה שהיה מדבר בגאווה וירידים שהיו מניפות על יהודה וירושלים (ורגלים שהיה מחשב בהם) תעשה בהם נקמה זו מאי טוריינוס אמרו (כשהרג) [כשבקש] טוריינוס [להרוג] את לוליאנוס ואת פפוס אחיו בלודקיא אמר להם אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אחם יבא אליהם ויצילם מידו בדרך שהציל לחנניה מישאל ועזריה מיד נבוכדנאצר אמרו לו חנניה מישאל ועזריה צדיקים

ר ש"א

אמר להם אם מעמו של חנניה כו' ובה אליהם ויציל כו' • נראה גם סהודו סהס הכנו את נת המלך זה הרשע טוריינוס ודע שבעלילה בא עליהם ולא הודו אלא להציל הכלל וז"ל כסם שכחו סס על חנניה מישאל ועזריה בעלילה עליהם להסתחות לאלס ואס לאו ישליכו אותן לכנפי האש ואלהיהם הנילס אם מעמו של חנניה כו' ויציל אתהס מידו : וח"ל חנניה כו' וענו גם שנתנו צדיקים בדבר זה שבעלילה הפנינו בלילה • לשון נעקה : אי שמים • גרסינן כלומר אהה ה' להקדוש ב"ה היו לועקים על אותם שגזרו עליהם גזירות קשות והיו אומרים להם לפני הקב"ה וכי לא אחיכם וכו' : [שמעיה ואחיה • חסידים היו ולא פירש מי הם דאיתו שאלנו אהים עידו היה ולא שמעיה] : אפרכי • דוכוס : לוליאנוס ופפוס אחיו • צדיקים גמורים היו : בלודקיא • זו היא לגד והיינו דלמדין בעלמא הכוני

צדיקים גמורים היו וראוין ליעשות להם גם ונ"ג מלך הגון היה וראוי ליעשות גם על ידו ואותו רשע הדיוט הוא ואינו ראוי ליעשות גם על ידו ואנחנו נתחייבנו (הריגה) [כליה] למקום ואם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש ביד המקום הרבה דובים יש הרבה אריות יש הרבה נמרים יש שפוג עין בנו ולא מסרנו הקב"ה בידך אלא שעתיד ליפרע דמונו מידך אף ע"פ כן הרגם מיד אמרו לא זו משם עד שבאתה דיופלי מרומי ופצעו את מוחו בגזירין :

סדר תעניות אלו פרק שלישי

[דף יט] מעשה שירדו זקנים מירושלים לעריהם וגזרו תענית על שנראה כמלא פי הנזר שדפון באשקלון • ועוד גזרו תענית על שאכלו זבאים ב' תינקות בעבר הירדן • רבי יוסי אומר לא על שאכלו אלא על שנראו • על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה עוברי כוכבים או נחר ועל הספינה המטורפת בים רבי יוסי אומר לעזרה ולא לצעקה שמעון התימני אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים : סס [וכן] שפסקו שמשים בין גשם לגשם מ' יום מתריעין עליהן מפני שהיא מכת בצורת מאי מכת בצורת וכו' א"ר הנינא סאה בלע ושכיחא בצורתא ד' ולא שכיחא כפנא • א"ר יוחנן לא שנו אלא בזמן שהמעות בזול ופירות ביוקר אבל מעות ביוקר ופירות בזול מתריעין עליה מיד דא"ר יוחנן נהירנא כד הוו קיימי ד' סאין בסלע והוו נפיש נפיתו כפן בטבריא מדלית איסרי • תניא א"ר אלעזר בן פרטא מיום שחרב בהמ"ק נעשו גשמים צימוקין לעולם יש שנה שגשמיה מרובין ויש שנה שגשמיה מועטין וכו' שנה שגשמיה מרובין למחר ד לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בבת אחת נמצאו ריחיים מוחות מן הכור מה שמוחנות

ר ש"א

לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיתתה צ"ע • וי"א שנהרגו ע"י כחו של מלך שנמלאת הרונה ואמרו היהודים הרגוה ונזרו גזירה על שגאיהם של ישראל ועמדו אלו ופדו את ישראל ואמרו אנו הרגנו והרג המלך לאלו בלבד : נתחייבנו הרבים • על חטא של חייבי מיתות בית דין : דיופלי • שני שרים ולשון יווגי הוא וכן [בדיופלי] [מתרופוליין] של מלכים ל' שרים : בגזירין מקלות כמו שני גזירי עינים : לעריהם • בארץ ישראל : באשקלון • בארץ פלשתים : על שאכלו זבאים • שהיא חיה רעה ומכה מהלכת היא : שנראו • ונצלו בעיר : מתריעין • בענמו : המטורפות • משלון ערף אבנא ומלשון בינה טרופה וכו' : [בנינא] • רעב ורעב קשה מבזרות לפי שא"ל להביא בשופי : מעות ביוקר • אין מעות מזויזות להן : נהירנא • אני זוכר : מדלית איסרי • מאין מעות : צימוקין • שירדו בקישוי מלשון שדים צומקים : פרנסתו צב"א • פרנסה כל השנה ועותק אותם ביחד : נמצא ריחיים מוחות וכו' • שכן

לקוטי מדרש"א

באת עלינו אכל את אנתו נתחייבנו כלים למקום מזל אתר גם אם אין אנה הורגנו הרבה הורגים כו' שהיו הורגים אותנו על אותן עבירות שאנו חייבין הרבים למקום וספק"ה לא מסר אותנו בידך להרוג על דבר ספק אלא כדי ליפיע ממך דמינו שהרגת אותנו בעלילה וז"ל אש"ל כו' ר"ל אש"פ שא"ל שבעלילה כל להורגן וספ"י וקוס דען ממנו אש"פ לא הסגית בהן וה"ן סס : ונ"ג מלך הגון היה וראוי כו' וזאתו רשע כו' • בכמה מקומות נקרא גם כ"ל

שמותנות מן הקב ונמצאת עיסה אוכלת מן הכור כמו אוכלת מן הקב וכו' :

ימזב שם ע"ז ת"ד פעם אחת עלו כל ישראל לרגל לירושלים ולא היה להם מים לשתות הלך נקדימון בן גוריון אצל הגמון

אחד (שהיה שם) אמר לו הלויני שתיים עשרה מעיינות מים לעולי רגלים ואני אתן לך שתיים עשרה מעיינות מים ואם לאו הריני נותן לך י"ב ככרי כסף וקבע לו זמן כיון שהגיע זמנו ולא ירדו גשמים בשחרית שלח לו שגר לי או מים או מעות [שיש לי בידך] שלח לו עדיין יש לי שהות ביום וכן בצהרים וכן במנחה שלח לו שגר לי או מים או מעות שלח לו עדיין יש לי שהות ביום

לגלג עליו אותו הגמון אמר אפשר כל השנה כולה לא ירדו גשמים [דף כ] ועכשיו ירדו גשמים מיד נכנס לבית המרחץ בשמחה (ובעוד שאותו הגמון) [עד שאותו הגמון נכנס בשמחתו] בבית המרחץ נכנס נקדימון בן גוריון לבית המקדש [כשהוא עצב] ונתעטף ועמד בתפלה ואמר לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך עשיתי כדי שיהו מים מצוין לעולי רגלים מיד עלו עבים וירדו להם גשמים עד שהיו מלאות כל המעיינות והותירו יצא אותו הגמון מן המרחץ ונקדימון בן גוריון יצא מבית המקדש כשפגעו זה בזה א"ל תן לי ד' מים ויתר שיש לי בידך אמר ליה יודע אני שאלהיך לא הרעיש את העולם אלא בשבילך אמר עדיין יש לי פתחון פה עליך שאוציא ממך מעותי שכבר שקעה הלה ומים ברשותי ירדו הור ונכנס נקדימון בן גוריון לבהמ"ק ונתעטף ועמד בתפלה אמר לפניו רבש"ע הודע שיש לך אהובים בעולםך (וכשם שעשית לי גם בראשונה כך עשה לי גם בא רונה) מיד (גשבה הרוח ו) נתפזרו העבים וזרחה החמה אמר אותו הגמון אל ללא שנקדה חמה היה לי פתחון פה עליך שאוציא ממך את מעותי תנא לא נקדימון שמו אלא בוני שמו ולמה נקרא שמו נקדימון (שנקדה) [שנקדה] חמה בעבורו :

מגו שם תנן רבנן (מס' עבודה כוכבים פ"ב וע"ש מהרש"א) שלשה נקדה להם חמה ואלו הן משה ויהושע ונקדימון בן גוריון .

לקובי בהרש"א ר"ש . נקדימון

דך שמתחור מן הקמח כריחיים וכן כשהשמים יורדו מרובין ומרביעין אח הארץ ומה שהיו טרשים בולעין מהרוב בולעין מן המיטות ומה שהרוח מנשבת ובלעת מן הרוב בולעת מן המיטות] :

ואני אתן לך י"ב מעיינות מים כלומר שירדו גשמים ויתמלאו כל המעיינות מים . לוחן מעיינות לא היו יובעין מיימים כ"כ ואינן מתמלאין מחליפין כל

דך כשאר מעיינות : ועכשיו ירדו גשמים . נקדרה . זרחה לשון מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

נקדימון בן גוריון הא דאמרן (ויש נירסא אחת בשלמא נקדימון בן גוריון נמלא יהושע נמי קרא לכתיב וכו') יה' ש' דכתיב (יהושע י) וירום השמים וירת עמד אלא משה מנ"ל אר"א אתיא אהל אהל כתיב הכא (דברים ג) אהל תת פהדך וכתיב החם (יהושע ג) א ל גדלך (אמר) ר' שמואל בר נחמני אמר (ר' יונתן) תת אתיא תת תת כתיב הכא תת וכתיב החם (שם י) ביום תת ה' את האמרי וגו' ר' יוחנן אמר אתיא מגופיה דקרא (דברים ג) אשר ישמגון שמעך ורגזו וחל מבניך אימתי ורגזו וחלו מניך בשעה שעמדה לו חמה למושה :

מד' שם (אזכר) ה' היתה ירושלים לנדה ביניהם אמר רב יהודה [אמר רב] לברכה כנדה מה נדה יש לה היתר אף ירושלים יש לה תקנה (ס) היתה כאלמנה אמר רב יהודה לברכה כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו להזור אליה (מלאכי ג) וגם אני נתתי אתכם נבזים ושפלים אמר רב יהודה לברכה דלא מוקמי מינן לא רישו נהרי ולא גזיריפמי .

(מ"א יד) והכה ה' את ישראל כאשר יגוד הקנה במים אמר רב יהודה אמר רב לברכה דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן ב"ר (משלי כז) נא ננים פצעי אוהב ונערתות נשיקות שונא (חלק וע"ש מהרש"א) טובה קללה שקלא אחיה השלוני את ישראל יותר מברכה שברכן בלעז הרשע אהיה השלוני קללן בקנה אמר להן לישראל והכה ה' את ישראל כאשר יגוד הקנה [כמים] מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו כרובין ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בה אין מוזיין אותו מ"קובין אלא הולך ובה עמחן דממו הרוחות עמד במקום (כך ישראל עומדין במים התורה אם הם גולין גזעיהן מחליפין ועוסקין בתורה ושרשיו כרובין ואפ"ל כל גלויות שבד' רוחות השמים אין מוזיין אותו מכה התורה) אבל בל"ס הרשע ברכן בארו שנאמ' (במדבר כד) כא זים

לוקובי בהרש"א ר"ש . נקדימון

דך שמתחור מן הקמח כריחיים וכן כשהשמים יורדו מרובין ומרביעין אח הארץ ומה שהיו טרשים בולעין מהרוב בולעין מן המיטות ומה שהרוח מנשבת ובלעת מן הרוב בולעת מן המיטות] :

ואני אתן לך י"ב מעיינות מים כלומר שירדו גשמים ויתמלאו כל המעיינות מים . לוחן מעיינות לא היו יובעין מיימים כ"כ ואינן מתמלאין מחליפין כל

דך כשאר מעיינות : ועכשיו ירדו גשמים . נקדרה . זרחה לשון מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

מקדיר שהיתה מקדרה בקיע וזרחה (ובחס' פירשו מנקבה בקיע כמו

סדר תעניות אלו פרק שלישי תענית

(עלי מים) מה ארו זה אינו עומד במקום מים ואין גועו מחליף ואין שרשיו מרובין ואפי' כל הרוחות שבעולם נושבות בו אינו הולך ובא עמהן כיון שנשבה בו רוח דרומית עוקרתו והופכתו על צדו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול הימנו קולמוס לכתוב בו ס"ת נביאים וכתובים :
 מה ש תגו רבנן לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו מעשה שבא רבי אלעזר בר' שמעון ממגדול גדרו מבית רבו והיה רכוב על חמור ומטייל על שפת הנהר ושמה שמחה גדולה והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה [ש ע"ב] נודמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר אמר לו שלום עליך רבי ולא הזו ר לו א"ל ריקה כמה מכוער אותך האיש שמא כל בני עירך מכוערין כמותך א"ל איני יודע אלא לך ואמור לאומן שעשאני כמה מכוער כלי זה שעשית כיון שידע בעצמו שהשא ירד מן החמור ונשתטח לפניו וא"ל נעניתו לך מחול לי א"ל איני מוחל לך עד שתלך לאומן שעשאני ואמור לו כמה מכוער כלי זה שעשית היה מטייל אחריו עד שדגיע לעירו יצאו בני עירו לקראתו והיו אומרים לו שלום עליך רבי רבי מורי מורי אמר להם למי אתם קורין רבי רבי אמרו לו לזה שמטייל אחריו אמר להם אם זה רבי אל ירבו כמותו בישראל אמרו לו מפני מה אמר להם כך וכך עשה לי אמרו לו אף עד פי כן מחול לו שאדם גדול הוא בתורה אמר להם בשבילכם הריני מוחל לו ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן מיד נכנס רבי אלעזר ברבי שמעון ודרש לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארו :

מו ש הרהוא אשיתא רעיעתא דהות בנהרדעא ד'א הוה חלף רב ושמואל תותה אע"ג דקיימה באתרה תליסר שנין ולא נפלה יומא חד איקלע רב אדא בר אהבה להתם אמר שמואל לרב נתיימר ונקיף א"ל לא צריכנא האידינא דהא איכא רב אדא בר אהבה בהין דנפישא זכותיה לא מסתפינא . רב הונא הוה ליה חמרא בההוא

לקוטי מהרש"א

א"ל ריקה כמה מכוער כו' . מה שקראו ריקה אפסא שיהו נדמה לו כחמד מבני כוס לפי שהיה מכוער ונחור ביותר . וז"ל לו . שמא כל בני עירך מכוערין כו' . דהיינו מהלך כוס וא"ל איני יודע כו' ר"ל שאינו יודע לומר לך שמה מכוערין כדאמרינן פ' ו"ג אפי' נגזת בהמה עמא לא דבר הכתוב ומעט משום שנותן חסרון ביצירה אבל אהה אמרת עלי כמה מכוער כו' אהה עותן חסרון ביצירה : לך לאומן שעשאני כו' כי זה גם כן חסרון הוא לאומן שגזש כלי מחשבו וז"ל : נעניתו לך מחול לי כו' . היינו שאני מתודע שלא יפס דכתיב : והוא מחול לו גם חלק היוצר והאומן שתא נגדו גם כן מחול :

שחזב בהן אליהו ז"ל והוא נחמיו להוכיחו שלא ירגיל בדבר : באתרה . במקומה אע"ג דלינה רחיה לישל דהא קמה באתרה כולי האי אפי' כיון דרעופה

סדר תעניות אלו פרק שלישי תענית

ביתא דהות רעיעא בעא לפנייה(ליה) עייליה לרב אדא בר אהבה להתם משכיה(לרב אדא בר אהבה)בשמעתא (התם) עד דפנייה בתר דנפקו נפל ביתא ארגיש רב אדא בר אהבה ואיקפד . סבר לה כי הא דר' ינאי דאמר רבי ינאי לעולם אל יעמיד אדם (עצמו) במקום הסכנה ויאמר שעושין לו גם שמא אין עושין לו גם ואם [תמצא לומר] עושין לו גם מנכין לו מוכיותיו . אמר רב הן מאי קרא דכתיב (בנאסיה לב) קטונתי מכל החסדים וגו' (אמר יעקב לפני הקב"ה מתיירא אני שמא על הנס שאתה עושה לי אתה מנכה מוכיותי ונמצאתי קטן מכל החסדים ומכל וזאמת) . מאי הוה עובדיה דרב אדא בר אהבה כי הא דאיתמר שאלו תלמידיו את רב אדא בר אהבה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני בחכמה ולא הרהרתי במבואות המטנפות ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא ישנתי בבה"מ לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא ששתי בתקלת חברי ולא קראתי לחברי בחנינתו ואמרי לה בחנינתו :

מו ש אמר ליה רבא לרפרם בר פפא לימא לן מר מהני מילי מעליותא דהוה עביד רב הונא א"ל בינקותיה לא דכירנא בסביבותיה דכירנא דכל יומא דעיבא הוה מפקין ליה בנהרדעא דרהבא וסייר לה לבולא מתא ובל אשיתא דהות רעיעתה הוה סתר לה אם אפי' למרה באני לה ואם לא באני לה איהו מדנפשיה . ובל פניא דמעלי שבתא הוה משדר שלוחא לשוקא וכל ירקא דהוה יתיר לנינאי זבין להו ושדו ל ו בנהרא וניתבוה לעניים אמר זימנין דסמכא דעתייהו ולא אתי למזבן ולשדיה

ר ש

היא לא הוה חלפי חותה אלא היו מקיפין סביבות חותה חומה : מנכין . ממעטין : ה"ג לא הקפדתי בתוך ביתי : ולא הלכתי בלא תורה : דכל שעתא הוה גרים : בחנינתו . כניונו שמכנין אותו בני אדם לגנאי כיון שס לוי : בחנינתו . שס משפחהו דיש משפחה שכל בני המשפחה נקראין בחנינתה שס לוי בחנינתה אבות בניעין עד עשרה דורות : ביובא דעיבא : יום המעון דהוא רוח מנשבת ומספי דלא יפלו ההומות : בנהרדעא . חיבה חלילה בעגלה ושרות יושבה בה בחרץ אשכנז : סייר . בודק תרגום פוקד מסער כמו האי עבחה דלא סר סכינא קמיה חכס : בי הו"ל מלחא דלסותחא רמי ליה כוחא דמיא וכו' : לא גרסינן ליה : זבין להו ושדו להו כההוא . משום הכי זבין להו דלי הוה משייר מידי לגינאה לעקיד לבא דלא מייסי ירקי לסעודה

לקוטי מהרש"א
 ששא אין עושין לו גם כו' . דשמא יגרום ההשא כדאמרינן פסק קנא דכרכות דלא סיה מתחיק עלמו לנדיק אבל רב הונא לא סיה חס לנך שהיה מתשיכו לנדיק גמור : מימי לא הקפדתי כו' . כדאמרינן אל ישיל אדם אימיה ימיה בתוך ביתו : ולא ששתי בתקלת חברי כו' . כמ"ס בנפול אויבך אל תשמת גו' : ובל אשיתא דהוה רעיעתא כו' . נראה חס הויס רעיעתא ממש אינו נראה שיהא בוגס למאן דלא אפטר ליה דעבא ליה הוה עבדא שיהא סותר לו שלא יבא עשוי ציות רעוע כ"כ אלא דהוה אפטר אלא מיירי בלינו רעוע כ"כ אלא דהוה אפטר שיעמוד הבית זמן מה כשהוא לעיל דקיימה כאתרה י"ג שנין דהשתא עשוי הוה מתרעס על סוקרו עכשיו ואפטר עוד דמאד דקדק שנתן לעני הוה בני לה שלא הוה לו מקום דורס : וימנא דסמכא דעתייהו כו' : עיין שירש"י ועו"ל דסמכא דעתייהו של כל עניים ולא יקו כלל וגם מאן דאפטר לו לקנות יעשה עצמו עני למעון על רב הונא :

חול לאיבוד דמכמשה בשבח ומאלתא מכשי לן זבין להו דלי הוה משייר מידי לגינאה לעקיד לבא דלא מייסי ירקי לסעודה

ולשרייה לבהמה סבר מאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה ולא לזבניה כלל נמצאת אתה מבשילין לעתיד לבא כד הוה ליה מל וא דאסותא הוי מלא כווא דמיא ותלי ליה בשיפא דביתא ואמר כל (דצריך) [רבעין] ליתי ולישקול א"ר מלתא דשיבחה (ע"י צעוק ערך שיבחה) הוה גמיר והוה מנה ליה כווא דמיא (ותלי ליה אע"בא דרשא) [ודלי ליה] ואמר כל מאן דצריך ליעול וליתו כי הויב דלא ליסתכן כי הוה כריך ריפתא הוה פתח לדשא ואמר כל מאן דצריך ליתי וליכול אמר רבא כולהו מצינא מקיימנא לבר מהא [דלא מצינא למעבר] משום דנפיש בני חילא דמחווא :

מוח [דף כא] אילפא ור' יוחנן הוו גרסי באורייתא דחיקא להו מלתא טובא אמרו ניקום וניזול וניעבר עיסקא ונקיים בנפשין (דנכיס טו) אפס כי לא יהיה בך אביון אולו אויביו תותי גודא רעיעא הוה קא כרכי ריפתא אתו [תרי] מלאכי השרת שמעיה ר' יוחנן דקאמר חד לתבריה נשרי עליהו האי גודא ונקטלינהו שמניחין חיי עולם [הבא] ועוסקין בחיי שעה אמר ליה אירך שבקניהו דאיבא בהו חד דקיימא ליה שעתא ר' יוחנן שמע אילפא לא שמע ר' יוחנן לאילפא שמע מר מירי א"ל לא אמר ר' יוחנן לא שמע מונה לדירי קיימא לי שעתא א"ל ר' יוחנן איהדר ואקיים בנפשאי (סס) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ ר' יוחנן הדר אילפא לא הדר עד דאתא אילפא מלך ר"י אמרו לו אי יתיב מר וגרים לא הוה

לקוט מהרש"א רש"י פ"ד

ואקיים כי לא יחדל גו' כדו לעסוק בתורה אמר כן וכמ"ס מלאכי שבת שמניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה : ואירך א"ל כו' חד דקיימא ליה שעתא ר"ל דקיימא ליה שעתא בחיי עולם שיהיה ראש ישיבה בתורה : א"ל משום דחסה חורה על ממונן של ישראל וזרקן לנהר והולכין למקום אחר ומולאין אותן בני אדם והולכין אותן כך שמעתי : מלתא דשיבחה' מנהג שדים שמזיקין למי שיאכל ואינו נוגע ידיו דשיבחה' כדך דגריסין במסכת יומא אמר אב"י משום שיבחה' וכוה חלי ליה להווא כווא דמיא כי היכי דלימסו ידיהו מניה : בר מהא חוץ מוה דכל מאן דבעי הוה עייל ואלל : משום דנפישו בני מחווא' דליכא עניים עפי וקא מיכלי קרגא : דחיקא להו' עניות : כי לא יהיה בך אביון : (בעמך) בעמך : חיי העולם הבא : חורה : חיי שעה : העולם הזה זה סחורה : דקיימא ליה שעתא : עדי דהאי אילפא' ממקום ש"ימ' מדאגא שמעתי : איהדר' איזיל לחורתי : עד דהאי אילפא' ממקום שהלך שם לסחורה : מלך ר' יוחנן מניוהו ראש ישיבה עליהם מנהג הוה מי שהוה ראש ישיבה היו מגדלין אותו משלהם ומעשרין אותו כדאמרין לגבי כהן גדול בספרא וביומא וסכהו הגדול מחויו גדלוה משל אחיו : אמרו לו' אנשי המקום לאילפא : אי יתיב מר וגרים * אם היית יושב ועוסק בתורה היין ממליכים אותך כמו שעשיתו לרבי יוחנן דאילפא הוה גמיר עפי מרבי

מליך מר אזל תלא נפשיה באסקריא דספינתא אמר אי איבא דשאייל לי במתניתא דרבי חייוא ורבי אושעיא ולא פשמינא ליה ממתניתין נפילנא מאסקריא דספינתא וטבענא אתא ההוא סבא תנא ליה האומר תנו שקל לבני וכו' :

מש"ס אמרו עליו על נחום איש גם זו שהיה סומא מב' עיניו וגידם משתי ידיו וקוטע מב' רגליו וכל גופו מלא שתין והוה כונטל בבית רעוע ורגלי מטתו כונחין בספלין של מים כדי שלא יעלו עליו נמלים פעם אחת בקשו תלמידיו לפנות מטתו ואח"כ לפנות את הכלים אמר להם בני פנו את הכלים ואחר כך פנו את מטתי שמוכסח לכם כל זמן שאני בבית אין הבית נופל פיננו את הכלים ואחר כך פיננו את מטתו ונפל הבית אמרו לו תלמידיו רבי וכו' מאחר שצדיק גמור אהה למה עלתה לך כך אמר להם בני אני גרמתי לעצמי שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית המי והיה עמי משוי' ג' חמורים אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים בא עני אחד ועמד לי בדרך ואמר לי רבי פרנסני אמרתי לו המתן עד שאפרק מן החמור לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי עיני שלא חסו על עיניך יסומו ידי שלא חסו על ידך יתגרמו רגלי שלא חסו על רגליך ותקטעו ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי כל גופי יהא מלא שתין * אמרו לו אוי לנו שראינוך בכך אמר להם אוי לי אם לא ראיתוני בכך * ואמאי קרו ליה נחום בעי אש גם זו וכו' מלתא דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה זימנא חדא בעי לשדורי ישראל דורון לבי קיטר אמרו מאן יזיל ויזיל נחום איש גם זו דמלומד בניסין הוא שדרו בידיה מלא סיפטא דאבנים טובות ומרגליות אול ובת

בזהוה לקוטי מהרש"א

יוחק (ו"ו) מ' בניהותא דמר קאי ארבי יוחנן כלומר אי יתיב מר לא הוה מליך ר' יוחנן : תלא נפשיה באסקריא' כלונס עץ ארוך תקוע בלב הספינה שמניחין עליה (מכותא) [מכסה] וילון בלע"ז : דשאייל לי כו' * כלומר אע"ג דעבדי עיסקא גריסנא אגא טפי מניה : דבי ר' חייוא דרבי ר' אושעיא' דהוה מסדרי מתניתא על פי רבינו הקדוש שהיה רבס : ולא פשיטא ליה ממתיחין' דמשכתא משנה כותיה דההיא ברייתא : הגא ליה * שנה לפניו כלומר בעא מניה : ורגלי מטתו מונחיה כו' * רגלי המטה מונחים בספליים מלאים מים שלא יעלו עליו נמלים כדך רגלי המטה מפני שהיה גידס ואם היו עולים אינו יכול ליטלם בידיו ולזרקן : דחליק ליה * כל המאורע לו אפילו רעה : בת בזהוה

בההוא דירא בליליא קמו הנך דיוראי ושקלינהו לסיפטיה ומלינהו עפרא לבחר כי חוינהו אמר גם זו לטובה כי מטא התם [שדינהו לסיפטיה חוינהו דמלא עפרא] בעא מלכא לקטלינהו לכולהו אמר קא מחייכו בי יהודאי [אמר גם זו לטובה] אתא אליהו אדמי ליה כחדא מינייהו א"ל דלמא הא עפרא מעפרא דאברהם אבוהון הוא דכי הוה שדי עפרא הוה סיפוי גילי הוה גירי דכתיב [ישעיה מא] יתן כעפר הרבו כקש גרף קשתו . הוויא חדא מדינתא דלא מצי למיכבשה בדרקו מיניה וכבשוה עיילוה לבי גנוזיה ומלוהו לסיפטיה אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבא . כי אתא ביתו בההוא דיורא אמרו ליה מאי אייתית בהך דעבדי לך יקרא כולי האי אמר להו מאי דשקלי מהבא [אמטי להתם] סתרו לדירייהו ואמטינהו לבי מלכא אמרו ליה האי עפרא דאייתי הבא מדין הוה בדקוה ולא אשכחוה וקטלינהו להנך דיוראי :

ג טז אבזר ליה רב נחמן בר רב הסרא לרב נחמן בר יצחק ליקום מר ליתוב לגבן א"ל תנינא ר' יוסי אומר לא מקומו של אדם מכבדו אלא הוא מכבד את מקומו שכן מצונו בסיני שכל זמן שהשכינה שרויה עליו אמרה תורה [שמות לד] גם הצאן והבקר אל ירעו [אל מול ההר ההיא] נסתלקה שכינה ממנו אמרה תורה [סס] במשוך היובל המה יעלו בהר . וכן מצונו באהל מועד שבמרבך שכל זמן שאהל מועד נטוי אמרה תורה [נמדנך ד] וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב

ר ש י

דיורא . לן לילה אחת בלוחות המלון : השכינה במשוך היובל וגו' . ואף ע"ג לסיפטיהו חרגו שלו: לכולהו . שונאיהו . דהאי קרא בלוחות הראשונות כתיב לא של ישראל : כחד מינייהו . כחד משרי . נסתלקה שכינה עד לוחות האחרונות קוסר : מעפרא דאברהם הוא : כשלהם שיתנו ביו"כ וגם כל ימות החורף עשסקו עם המלכים : גילי . קשין : ביתו . במלכא המשכן כהנה שכינה בהר לנו במלון : ליקום מר להכא . דרב נחמן בר יצחק הוה יתיב בין גברי דלא שכיבי כולי האי וקאמר ליה רב נחמן בר רב הסדא ליקום מר הסה וליתי ליתוב גבאי : תנינא . תני אהא שונה אני ופרעותיה ועל אחת שנה היה מתיר מקומו של אדם מכבדו . ואם הן ואשכ שם אין המקום מכבדני : גם האין והבקר אל ירעו . דמשום שכינה היה הכ סניי מכובד ומקודש : אל מול ההר רומי אהה מולא השוכה רבינו(ס"א כרך) ההוא . מדכתיב ההוא משמע כל זמן כך : במשוך היובל . בסיום השומר שהוא נבדולתו שהשכינה עליו : נסתלקה כשנסתלק השכינה דרך הוא להאריך

פתח עינים

ושקלינהו לסיפטיה ומלינהו עפרא כי מטא להם וכו' . כן עיקר הגירסא וכן הוא בספריים מדוייקים ויתא לאידך גיסא דגרסי למחר כי חוינהו אמר גם זו לעונה דאם כן איך הולכים והא אין סומכין על הנס . לקושי רבינו בללא כ"י :

וב גו' . הויללו הפרוכות מיד הותרו זבין ומצורעין ליכנס שם . א"ל אי הכי איקום אנא ואיזיל לגבי דמר אמר ליה מוטב שיבא מנה בן פרס אצל מנה בן מנה ואל יבא מנה בן מנה אצל מנה בן פרס :

נא טז בסורא הות דברתא בשיבבותיה דרב לא הות דברתא (סבור מינה) [סבור מינה] משום זכותיה דרב נפיש איתחוי להו

בהלמא רב נפישא זכותיה טובא והא מלתא זוטרא היא לרב אלא משום ההוא גברא דקא משייל מרא וזבילא לבי קבירה: בדרוקרת הות דליקתא ובשיבבותיה דרב הונא לא הות דליקתא סבור מיניה משום זכותיה דרב הונא [דנפיש] הוא איתחוי להו בהלמא רב הונא נפישא זכותיה טובא והאי זוטרא הוא לרב הונא אלא משום ההוא איתתא דהממא הנורא (מערב שבת לע"ש) ומשיילא לשיבבותיה . [אמרו ליה רב יהודה אתו קמצי גזר תעניתא אמרו ליה לא קא מפסקן אמר להו וזורא אייתו בהדייהו אמרו ליה לשמואל איכא מותנא בי חוזאי גזר תעניתא אמרו ליה והא מרחק אמר ליכא מעברא הכא דפסיק ליה אמרו ליה לר"ג איכא מותנא בארעא דישראל גזר תעניתא אמר אם גבירה לוקה שפחה לא כל שכן] :

טז טז אבא אומנא הוה אתי ליה שלמא כל יומא ממתיבתא דרקיעא ולאביי ממעלי שבתא למעלי שבתא ולרבא ממעלי יומא

רכפורי למעלי יומא דכפורי . הוה קא חלשא דעתיה דאביי על דאבא אומנא אמרו ליה לא מצית למיעבד כעובדיה דאבא אומנא (היה מטעם וכוונתו לעשות מעשים של אבא אומנא וכו') לא מניס דלחה רחש הישיבה מהרש"א) מאי עובדיה דאבא אומנא דכי הוה עביד (רפואה) [מלתא] הוה עביד ליה

ר ש י

ולמשוך החקיעה בשעת סיום : הוגללו הפרוכות . שהיו נגללין בשעת נסיעתן והיו יוסעין כולן וזכרון [זכין ומזרעין] וכנסין במחנה שכינה : פרס . חלי מנה ולשון פרוסה כמו [דניאל ה'] פרס פריסה מלכותך שחבו של רב נחמן: בר רב הסדא גדול מיתקן אביו של רב נחמן מדליתקרי

בר רב הסדא ואידך רב נחמן בר יצחק מכלל שלא נסמך : דברתא . דרב : ובשיבבותיה: בשכונתו: אתרוזי להו בחלמא: להנך איניש דסברי דמשום זכותיה דרב הוה: הוא מלתא זוטרא ליה לרבי: גם זה קטן הוא לפי גודלו של רב: מרש: פוישו"ר בלע"ז: זבילא . פל"א בלע"ז: לקבורה . ומשום זכותיה דקבורה מדדו לו מדה כנגד מדה: ומשיילא לשיבבותיה: ומשאלתו לשיבבותיה לאחר שהסיקוה משלה לסיקך: נמדדה השכר לה במדה : [קמצא] ארצה שמלה אה התבואה: לא קא מפסדא: לא בעינן למגזר העייתא : זורא אייתו בהדייהו . באמיס וכי לידה הביאו עתהם שלח יפסידו אה התבואה : בי חוזאי . מקום במלכות בבל : גזר העייתא . בעיורו : הא מרחק . ואין לחוש שמא יבוא עד כאן א"ל וכי מעברא פסיק להו . וכי מעברות ושאר מחינות מפסיקין לפני הדבר שלא יבא : אבא אומנא . מקוץ דם היה בת קול אומרה שלום עליך : כי הוה עביד מלחא . כשהיה מקוץ דם

(ע"י ח"א) כ"י

ליה דוכתא דגברי להודייהו ודנשי להודייהו והוה ליה לבושא דאית ביה קרנא דהוות בויעי כי כוסילתא דבי הות אתיא איתתא מלביש לה כי היכי דלא ליסתכיל בה והוה ליה דוכתא (מאבראי) [דצניעא] למירמי ביה פריטי דאית ליה רמי ביה דלית ליה הוה אתי ויתוב ולא מיכסיף וכי הוה מתרמי ליה צורבא מרבנן אנרא מיניה לא שקיל (וכי הוה חזי איניש דלא אפשר ליה הוה) [ובתר דקאן] יהיב ליה פריטי ואמר ליה יל איברי נפשך • ויטנא חרא שדר אבוי וזנא דרבנן למברקיה (אול לביתיה) אותבינהו ואוכלינהו ואשקינהו ומך להו ביסתרקין בליליא [דף כב] לצפרא כרכינהו ואייתנהו לשוקא למחר סליק ליה לשוקא ואשכחינהו אמרו ליה לישיימינהו מר היכי שווי אמר להו והכי שווי אמרו ליה דל:א שווי שפי אמר להו בהכי שקלי להו אמרו ליה רידך גינהו ושקלינהו מינדך אמרו ליה במטותא מינדך במאי חשדתינן אמר להו אמינא דלמא פרוין שבויים איקלע להו לרבנן וכסיפא להו מלתא למימר אמרו ליה השתא נשקליה מר אמר להו מההיא שעתא אסתתיה לרעתאי לצדקה • חלש דעתיה דרבא על ראביי איתחזי ליה בחלמא ואמרו ליה מסתוידך דקא מנני וכוותך אבוליא כרכא (לפי סהיס עתיד למלך חלולא כרכא דלח' כסרוסה וכדלח' כפ' הוילאו לו שברכו רב יוסף מהרש"א) :

גג טס רב ברקא רזואה הוה קאי בשוקא דבי לפט אתא אליהו ז"ל איתחזי ליה א"ל מי איכא בהאי שוקא בר עלמא דאתי אמר ליה לויבא (לפי דקאמר רחמי בני עליה והמה מועטים) אדהכי והכי אתא ההוא גימרא טהם מסיים כסאני אוכמי ולא רמי חוטא דתכילתא בגלימיה (אינו שום סלעוטה סו שמורים שלל הוה דרין של שרלל כן כדליתא כפ' הכנס נהוספות מהרש"א) א"ל האי בר עלמא דאתא דוא קרא ליה ילא אתא לגביה אול איהו אבתריה א"ל מאי עוברך א"ל זיל האינדא ותא

ר ש"י

לכני דאס : ודנשי להודייהו • לניעות : מדמתיק : מאי חשדתינו כדסקין כסתרקו דאית ביה קרנא • וינעו"ה בלע"ז : דידך ובסיפא לכו מלתא למימר לילתלתר סהיס מקוע בו הקדן שמקוז בו [ולגסיס] ליתן אותם והכי אתו למננו גבאי ולמעבד סיה מלביש לה (והוה מקין אותה דרך חוסי האו : לישקלינהו מר • שאין חנו חוסס נקבים שבנדג) : דלא מיכסיף • צרכין חלל לנסותך בלחו : וחלשא דעתיה דלחנה סקקיז לא סוה ידע מאן רמי להסס פשיטי ומתן לא רמי : איברי נפשך • הכרית עמךך : למברקיה • ולאכיי כל מעלי שבתא • אבוליא כרכא • לבדוקו במעטוי : ומך להו ביסתרקו • על כל בני עירך : רב ברקא חוזה • קפל חתמיהו חכיעיז אמר לישן עליהם : סהיה מני חוסי : דבי לפט • מקום : א"ל רב ברקא לליליהו מי איכא וכי : לצפרא כרכינהו • רבנן לנסתרקו דלחא חומנא ולייטינהו לשוקא לזבונינהו : מסאני אוכמי • מנעלים שמורים (שהוה) א"ל • לחא חומנא : לישיימינהו מר • [שלח] כמנהג היהודים : ולא רמי חוסי • ורב לן דמייסו והווי בודקיס אותו חס ולא העיל צינה בטליתו : אמר ליה • יואטוס וינעו מהס את שלו להסדן) אליהו לרב ברקא האי בר עלמא דלח' חסד' [מסד] כגולגין או יהא שמן פחות הוה : קרא ליה • רב ברקא להסוה

ותא למחר (כי אתא למחר) א"ל מאי עוברך א"ל זנדוקא אנא ואסרנא גברי להוד ונשי לחוד ובליליא רמינא פוריית בין גברי לנשי כי היכי דלא לייעבדו איסורא וכי חוינא בת ישראל דיהבו עוברי כוכבים עינייהו עלה מסרנא נפשאי ומצילנא לה זימנא חרא איתרמי נערה מאורסה גבן ויהבו בה עוברי כוכבים עינייהו ובעו למינסה אתאי דורדייא דחמרא ושדאי לה בשיפולא ואמינא להו דיסתנא היא • מ"ט סיימת מסאני אוכמי (אמר מתאבל אנא על ירושלים • מ"ט לא) [ולא] רמית חוסי דאזילנא ביני עוברי כוכבים כי היכי דלא לידעו דיהודאי אנא דכי הוה מלתא דציניעא ובעו למיגוד גזירתא מללו לי ואמינא להו לרבנן ובעו רחמי ומבטלי לה • ומ"ט כי אמינא לך אנא מאי עוברך אמרת לי זיל האינדא ורע למחר • א"ל דבתהיא שעתה הווי גזיר גזירתא ואמינא אזיל ברישא ואעמעך (ואשלח) להו לרבנן כי היכי דליבעו רחמי עלה דמלתא ויבטלונה : אדהכי והכי אתו תרי אתרינו א"ל הני נמי בני עלמא דאתי גינהו • אול לגבייהו א"ל מאי עוברייכו א"ל אינשי בדיחי אנן כי חוינן אינש דעציבא דעתיה מברחינו ליה (כדליתא כסאסקין כסאדס מנענו סגינה כניכול חומרת קלני וכו' מהרש"א) א"ל כי חוינן בי תרי דאית להו תיגרא בהרי הרדי מרחינן ועבדינן להו שלמי בהרי הרדי :

גד טס שנינו מתיעין על החרב מפני שהיא מכה מהלכת : גמ' ת"ר חרב שאמרו אין צ"ל חרב שאינה של שלום אלא אפילו חרב של שלום שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה ואעפ"כ נכשל בה ואישיהו המלך שנא' [סס ע"ב] [דה"ג לה] וישלח אליו מלאכים לאמר מה לי ולך מלך יהודה לא עליך אתה היום כי אל בית מלחמתי ואלהים אמר לבהלני חדל לך מאלהים אשר עמי ואל ישחיתך מאן אלהים א"ר יהודה אמר רב זו עבודת כוכבים אמר הואיל וקא בטח בעבודת כוכבים יכילנא

בכדל כס יאשיכו כו' • ר"ל דחי לאו קמידא אפילו בתרב של שלום לא סיה נכסל יאשיכו לעשות מלחמה אכל דייס דאפילו בתרב של שלום איכא קמידא כדלקמן מיהו נעש על שלח שלח את ירמיהו סידאי סיה מוזה בו כיון שאין דורו יפס דסהו ק"ל וחרב לא תעבוד • כדכנסת הוה דכתיב זמן שישראל עושין לאונו של מקום :

בכדל : זנדוקא שומר (של) בית האסורים של מלך : רמי א פוריית וכו' • מטיל אני מעתי בין חסיס וגסיס : דיהבו עוברי כוכבים עינייהו • בעלי בית האסורין : איתרמי נערה מאורסה • דהווי כניית האסורין : דורדייא • שמריס של יין האדומים כדס : בשיפולא יבטלי כגדיה :

דיסתנא • דרך נשים לה והוה לשון פרסי : א"ל אליהו לרב ברקא הני נמי בני עלמא דלחמי נינהו • בדריחי • שמחים ומשמחים בני חרס : מרחינן • כמילי דכדיוחחא כיינייהו עד דעבדי שלמח דכבחת שלום בין חרס לחיבור הוה חרד מהדכריס שלחס חוכל פירוותיה כעוה"ו והקדן קיימת לו לעוה"ב : איך ז"ל חרב שאינה של שלום • שמהריעין עליה : אלא אפי' חרב של שלום • העונכס דרך חוסי מלכות ליתך להלחם כמקום אחר : [וישלח אליו מלאכים לאמר וגו'] • יאשיכו יפא לקראתו למלחמה ולא נתנו לעבוד כדלנו ושלו לו פרעה נכה מלאכסיס לאמר וכו' • מאן אלהים : דק"ל פרעה דקאמר חדל לך מאלהים אשר עמי : (אמר • יאשיכו : הואיל וקא בטח בעבודת כוכבים יכילנא ליה והוינו דכתיב ולא הסיב

לכני דאס : ודנשי להודייהו • לניעות : מדמתיק : מאי חשדתינו כדסקין כסתרקו דאית ביה קרנא • וינעו"ה בלע"ז : דידך ובסיפא לכו מלתא למימר לילתלתר סהיס מקוע בו הקדן שמקוז בו [ולגסיס] ליתן אותם והכי אתו למננו גבאי ולמעבד סיה מלביש לה (והוה מקין אותה דרך חוסי האו : לישקלינהו מר • שאין חנו חוסס נקבים שבנדג) : דלא מיכסיף • צרכין חלל לנסותך בלחו : וחלשא דעתיה דלחנה סקקיז לא סוה ידע מאן רמי להסס פשיטי ומתן לא רמי : איברי נפשך • הכרית עמךך : למברקיה • ולאכיי כל מעלי שבתא • אבוליא כרכא • לבדוקו במעטוי : ומך להו ביסתרקו • על כל בני עירך : רב ברקא חוזה • קפל חתמיהו חכיעיז אמר לישן עליהם : סהיה מני חוסי : דבי לפט • מקום : א"ל רב ברקא לליליהו מי איכא וכי : לצפרא כרכינהו • רבנן לנסתרקו דלחא חומנא ולייטינהו לשוקא לזבונינהו : מסאני אוכמי • מנעלים שמורים (שהוה) א"ל • לחא חומנא : לישיימינהו מר • [שלח] כמנהג היהודים : ולא רמי חוסי • ורב לן דמייסו והווי בודקיס אותו חס ולא העיל צינה בטליתו : אמר ליה • יואטוס וינעו מהס את שלו להסדן) אליהו לרב ברקא האי בר עלמא דלח' חסד' [מסד] כגולגין או יהא שמן פחות הוה : קרא ליה • רב ברקא להסוה

ויכלנא ליה (וכתיב) (דה"ב לה) ויורו היורים למלך יאשיהו ויאמר המלך לעבדיו העבירוני [כי החליתי מאד מאי כי החליתי באר] אמר רב יהודה אמר רב מלמד שעשאוהו לכל גופו ככברה • אמר (רב יהודה אמר רב) רבי שמואל בר נחמני א"ר יוחנן: מפני מה נענש יאשיהו שהיה לו לימלך בירמיהו ולא נמלך מאי דרש (ויקרא לו) וחרב לא תעבוד בארצכם מאי חרב אי נימא חרב שאינה של שלום והכתיב (ס) ונתתי שלום בארץ וגו' אלא אפילו חרב של שלום והוא אינו יודע שאין דורו דומה יפה כי הוה קא ניחא נפשיה אתא ירמיהו לשוילי ביה חוייא דהוה קא מרחשין שפוטתיה אמר דלמא ח"ו אנב צעריה קאמר מלתא כלפי שמיא נחין עליה שמעיה דהוה קא מצדיק דינא על נפשיה וקאמר (איכה א) צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי (היינו מה שלא נעל ענה מירמיהו ובמדרש שלא שמע לנבואת יעשיה ועיין בהרנוס איכה) פתח עליה ירמיהו ואמר (ס ד) רוח אפינו משיח ה' וגו' :

ס רבי יוסי אומר אין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית שמה יצטרך לבריות ואין הבריות מרחמות עליו אמר רב יהודה אמר רב מ"ט רבי יוסי דכתיב (בלשית צ) ויהי האדם לנפש חיה נשמה שנתתי בך החייה :

נה סה תנו רבנן (ויקרא לו) ונתתי גשמיכם בעתם לא שכורה ולא צמאה אלא בינונית שכל זמן שהגשמים מרובין משמששין את הארץ ואינה עושה פירות ד"א [דף כג] בעתם בלילי רביעיות ובלילי שבתות שכן מצינו בימי שמעון בן שטח שירדו להם גשמים בלילי רביעיות ובלילי

לקושי מהרש"א

יהי האדם לנפש חיה נשמה שנתתי בך החייה משום דלא כתיב כן בשאר כל הנבראים כגון בהמה חיה ועוף דיש בהם ג"כ נפש חיה כמו בהמה דרשו כן בהמה ופירש"י שמה יצטרך לבריות כי אין בו כח לבריות כו' ועוד נראה לפרש שמה יצטרך לבריות כי לא יחול אכיון גו' ואין הנבריות מרחמין עליו שהוא עצמו גרם לו חולי ע"י סוגף :

בלילי רביעיות כו' • פירש"י דאין כו' אבל בגילי שבתות לא הוצרך להאי טעמא דאיכא טעמא דאיכא מנאכס של סולגי דק :

יעברו נמאל עובדים על דבורו של מקום והלא דרש (ויחמא למה נענש) והלא דרש את המקרא והסכים להלכה ויש לומר שהיה ירמיהו מהגבא רעות על ישראל בימיו והוכיח על עוונותיהם והיה לו לידע כי היו בישראל תועבות נסחרות וכיון שלא חשש לכך הוה ליה כלינו מאמין בדברי הכזיב) : לסגף לענות נפש מתרוממין לסגפא נפש : יצטרך לבריות • כי אין בו כח לבריות ולהספרנס מיעיגו : דכתיב לנפש חיה • החייה : לא שכורה • לא תשתה הארץ יותר מדאי שמשטטין את הארץ : בלילי רביעיות • שאין טורח על בני אדם דאין בדרביס מפני אגרת בה מחלק כדפרשין במסכת פסחים : שכן מצינו • כלומר • ואל"ל אין סיפק בגשמים

רש"י

יאשיהו לא הצינו כלום) : שעשאוהו לכל גופו • מדכתיב ויורו היורים דמשמע יוריות רבות יורו המורים : (ה"ג א"ר כל גופו עשו ככברה ול"ג מלמד : נענש יאשיהו • שנהרג : שרדיה לו לימלך • אם ילחם אם לאו : מאי דרש • שנלחם בלא ענה זו) : הא כתיב ונתתי שלום בארץ • ולמאי הלכתא כתיב רחמנא ללידק קרא וחרב לא תעבוד בארצכם • אלא לחרב של שלום • (וכיון דלמר הקדוש ב"ה שלא ילחם ואלחם בהם) : שאין יורו ולא

ובלילי שבתות עד (שהיו) [שנעשו] חמים ככליות ושעורים כנרעיו ויתים וערשים כדינרי והב וצירו מהם (הכמים) דוגמא לדורות להודיע כמה הוא גורם שנאמר (יחזקאל ה) עונותיכם הטו אלה ותמאטיכם מנעו הטוב מכם (ולעיל מנייה כתיב הנותן גשם וגו') וכן מצינו בימי הורדוס בזמן שהיו עוסקים בבנין בית המקדש שירדו להם גשמים בלילות למחר נשבה הרוח ונתפזרו העבים חרחה החמה וכל אחד משכים למלאכתו להודיע שמלאכת שמים בידיהם :

נן סה מושגה מעשה שאמרו להוני המעגל התפלל שירדו גשמים וכו' (מעשה זה כתוב יוסף בלוקך בנכרייתא זתק) ת"ר פעם אחת יצא רוב אדר ולא ירדו גשמים אמרו לו לחוני המעגל התפלל וירדו גשמים התפלל ולא ירדו עג עוגה ועמד בתוכה כדרך שעשה חבקוק הנביא שנאמר (חזקוק ג) על משמרתו אעמודה וגו' • אמר לפניו רב"ע בניך שמו פניהם עלי שאני כבן בית לפניך נשבע אני בשמך הגדול שאיני זו ככאן עד שתרחס על בניך התחילו הגשמים מנטפין אמרו לו תלמידיו רבי ראינוך ולא נמות כמדומין אנו שאין הגשמים יורדין אלא להתיר שבועתך אמר (להם לא תמרתו אמר לפניו) לא כך שאלתי אלא גשמי בורות שיחין ומערות ירדו בזעף עד שכל מפה ומטה כמלא פי הבית ושיערו חכמים שאין (כל) מפה פחותה מלוג א"ל תלמידיו רבי ראינוך ולא נמות כמדומין אנו שאין הגשמים יורדין אלא (לשתת) [לאבד] העולם (אמר להם לא תמותו) אמר לפניו לא כך שאלתי אלא גשמי רצון ברכה ונדבה ירדו כתיקנן עד שיצאו ישראל מירושלים הדר הבית מפני הגשמים אמרו לו רבי כשם שהתפללת עליהם שירדו כך התפלל עליהם וילכו להם • (עוד כתוב במשנה אמר להם צאו וראו אם נמחית אבן הטועים [וכרייתא לא מזכר זה] אלא) אמר להם כך מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה אף על פי כן הביאו

רש"י

של ב' לילות [בשבת] מצינו בימי שמעון כן שטח וכו' : וצירוי וקסרו הורדוס יסחור בנין דעזרא ובה יסה ממנו ב' השופיין : עוגה • גומא עגולה : כדרך שעשה חבקוק • כדפרשם בהרנוס של הפלה לחבקוק : על משמרתו אעמודה • כמין בית אסורים עשה וישב : ראינוך ולא נמות • נראה שחך ולא נמות בניחותא הכה"ל שלא נמות ברעב מפני עלידת גשמים : [ואבן מועים • שהמולא מניחה עומד עליו ומכריחה] : ואם נמחית • גשמי יתקיים : נאמר ר' יוחנן מלפניו כו' וגם פיהו ר' יוחנן ישראל • וברכה הוינו ברכה מלפניך כמו שאמר בברכה הגשמים • וברכה הוינו ברכה מלפניו כמו שאמר בברכה אביהם ק"ל אורה שחך ה' ק"ל טוב גו' [כן הביא סד הודאס : על רוב טובה

לקושי מהרש"א

בדרך שעשה חבקוק כו' • דכל המתפלל עומד על מקום אחד אבל מדכתיב ביה ב' כפול אעמודה ואחריה וגו' דנמשך ליה דעג עוגה במקום שהתפלל שלא יהא זו משע עד שיהא נענה • וע"ג שורה עגולה כו' כפירש"י וע"ג זה יקרא הוי המעגל ר"ל שהיה מעגל עצמו כשורה עגולה : כבן בית כו' • ר"ל לא מפני גדולתי שמו פניהם עלי אלא שאני כבן בית רביל לפניך כמ"ס ריב"ז לאשמו על ר"ח כן דוסא ב"ה א"ש וע"ג : לא להחיר שבועתך כו' • אע"ג שאמר בשבועתו עד שתרחס על בניך כו' אפשר שהתלמידים לא שמעו ממנו אלא לשון השבועה שאיני זו מלאך ולא שמעו סוף דכתיב שאמר עד שתרחס כו' והשבו שלא התפלל אלא שיד הגשם וזה נתקיים : כלומר ר' יוחנן מלפניך כו' • וברכה הוינו ברכה מלפניך וברכה מלפניו והיינו שאמרו בברכה הגשמים • וברכה הוינו ברכה מלפניו כמו שאמר בברכה אביהם ק"ל אורה שחך ה' ק"ל טוב גו' [כן הביא סד הודאס : על רוב טובה

הביאו לי פר הודאה הביאו לו פר וסמך שתי ידיו עליו אמר
לפניו רבונו של עולם עמך ישראל שהוצאת ממצרים אינך יכולין
לקבל לא רוב טובה ולא רוב פורענות בעטת עליהם אינך יכולין
לקבל השפעת להם רוב טובתך אינך יכולים לקבל יהו רצון
מלך נדך (שהוא) [שיפסקו הגשמים ויהא] ריות בעולם מיד נשבה הרוח
ונהפדו העבים וזרחת המה יצאו (וראו הר הבית שמלא) [העם לשהה
והביאו להם] כמהין ופטריות שלח לו שמעון בן שטח אלמלא הונו
אתה גורוני עליך נדוי שאילו היו שנים כשני אליהו שמפתחת של
גשמים בירי אליהו לא נמצא שם שמים מתחלל על ידך אבל מה
אעשה שאתה מתחמא לפני המקום [ועושה לך רצונך] כגן שמתחמא
לפני אביו ועושה לו רצונו אל הולכיני לרחצני בחמין מוליכו שטפני
בצונן מוליכו תן לי אגווים שקדים אפרסקים ורמנים ונותן לו עליך
הכתוב ואמר (משלי כג) ישמח אבך ואמך ותגל יולדתך (לפיך זה הקב"ה
ואמך זה כלי' וילדך הם הכיו ואמו ממש מהס"ה) ית"ר כך שלחו ליה בני לשבת
הזוית לחוני המעגל (לוי כג) והגור אומר ויקם לך אתה גורת מלמטה
והקב"ה מקיים אמריך מלמעלה ועל דרכיך נהג אור דור שהיה אבל
הארתו בתפלתך (סס) כי השפילו והאמר גוה דור שהיה שפל הנהבתו
בתפלתך ושח עינים יושיע דור שהיה שח בעונו הושעתו בתפלתך
(סס) ימלט אי נקי דור שלא היה נקי מלאתו בתכלתך (ודים) לי נקי
כמו חין נקי ודו"ק (היי"ף) ונמלט בבור כפיך במה נמלט במעשה
ידך הברורים :

רש"י

לוקטו מהרש"א
כו' הביאו לי פר כו' נראה לפרש דעס
דבר שאין מתפללין על רוב טובה וע"ז דעוסה
זו רוב גשמים רעם הוא כמ"ס עיול שמעטטין
את הארץ ואינה מויליח פירות מ"מ היו ככסוי
טובה כיון שמתחלה היה מתפלל ומתקב על
הגשמים שסע טובה לעולם אבל אמר הביאו פר
הודאה להודות עליו כפיה"ה דהיינו להודות
שלא יפס ע"ה שנקב ביטול על רוב טובה אבל
ישאל שהולאת ממל"ס כו' תה דבר כהולאתם
ממל"ס דעמט עליהם לא היו יכולין לעמוד
כגון כנסיות דמוס ומי מ"ס לא היו יכולין
לעמוד השפעת עליהם רוב טובה כגון כגון
וכסויו לא היו יכולין לעמוד כמ"ס בו הכסו
עודו בין שוטים גו' וקף ס' תה גו' : לא
נחל"ס שם שמים מתחלל ע"י כו' : עיין פיה"ו
אבל משאון מתחלל ע"י נראה לפרש טפי דתה
כל לדי שנועת שוא כיון שמתפת בידו של
חליבו לעזר הגשמים : דור שהיה שפל הכרת
כי השפילו כו' : נקטו כזה ד' דברים ע"ה
הפסוקים שם עיין אחד לכאורה וי"ל שספרו
כל מעשיו כזה כסדר סוכר לעיל ואמר בתחלה
שלא ראו גשמים כלל היה דור אבל והארת
אותם נתפלתם שראו התחלה הגשמים ועדיין
היה דור שפל כמ"ס שאל כל מעט הגשם אלא

נז"ס אמר רבי יוחנן כל ימיו של אותו צדיק היה מצטער על המקרא
הזה (הלים קנו) שיר המעלות בשוב ה' את שובת ציון
היינו כחולמים אמר אפשר ע' שנין כהלמא דמי מי איכא דניים ע'
שנין יומא חד הוה קאזיל באורחא הוייא להווא גברא דקא נטע חרובא
א"ל מכדי חרובא עד שבעין שנין לא טעין פשיטא לך דחיית ע' שנין
ואבלת מיניה א"ל אנא עלמא בחרובא אישכחתיה כי היכי דשתלו לי
אבתתי אנא נמי אישתול לבנאי יתיב וקא כריך ריפתא אתיא ליה
שינתא וניים הררא עליה משונתא ואיכסי מעינא וניים ע' שנין כי
קם (איתער) הוייא להווא גברא דאביל מהווא חרובא א"ל ידעז מאן
שתליה להאי חרובא א"ל אבוה דאבא אמר וראי ניימי לי ע' שנין הוא
לחמריה דקא ילדה ליה רמכי רמכי אול לביתיה אמר להו בריה
דהוני המעגל היכא אמרו ליה בריה ליתיה בר בריה איתיה אמר
להו אנא הוא לא הימנוה אול לבי מדרשא [שמעוניהו] לרבנן דאמרי
נהירא לי דא שמעתא האירנא כבשני דחוני המעגל דכר הוה עייל
לבי מדרשא כל קושיא דהוה להו לרבנן הוה מפרק להו : אמר להו אנא
הוה לא הימנוה ולא נהנו ביה יקרא כדמיבעי ליה חלש דעתיה בעא
רחמי דלימות ונת נפשיה אמר רבא היינו דאמרי אינשי או חברותא
או מיתותא :

נח"ס אבא חלקיה בר בריה דחוני המעגל הוה והו קא אולו
רש"י

לוקטו מהרש"א
לחתי שנועתך עד שהנכסו בתפלתך לנח
גשמים כרוב טובה ועדיין היה שח בעולם כמ"ס
כדמוס שאין גשמים יורדין אלא לאחר העו"ס
עד שהשעתו בתפלתך שידרו חתקין ועדיין לא
פסקו עד שעלו להר הבית מפני הגשמים מפני
שלא היה הדור נקי עד שמתעורר בתפלתך שפסקו
הגשמים וסוים ונמלט צבור כפיך כמעשה
ידך הכבדו רנו על פי הודאה שהיה אספק
ידיו עליו כפיה"ו :

ולדי ולדות באלו השני [דניים] מעוברת זכר היתה וחזר ובה עליה והולידה :
אמר להם שאל מהם צנו של חוני המעגל קיים הוא : נהירא לן הק שמעתא
מונתה לנו שמעיה זו כאלו למדנוה בחייו של חוני המעגל שהיה מפרקה לנו
ומגיחה לנו יפה : לא נהנו בו יקרא כדמיבעי ככל הסוכר : או חברותא או
מיתותא וי"ל הכא כהכריה דלויב אלא בצבא כחרח נבי מעשה דלויב חס חין
יבריו של אדם נוטין צו כבוד ככהתלה נוח לו שימות ח"נ משום הקך בריווי
מהר"ץ חיות

אבא חלקיה בירושלמי פ"ק תענית ספרו ענין זה על חסידא דכפר אומי והרבה פעמים
צינו עובדא אתה בשינוי השמות והוספים ורבו מה כמדרשות ובאגדות

רבנן גביה כד הוו צריכי עלמא למיטרא זימנא חדא איצטריך
 עלמא למיטרא שדרו רבנן זונא ררבנן לקמיה למיבעי רחמי ותווי
 מיטרא אזלו לביתיה ולא אישכחוה אזלו לוכיה לדברא אישכחוה דהוה
 קא רפיק יהבו ליה שלמא ולא אסבר להו אפיה . בפניא הוה מנקט ציבי
 כי אהא דרא ציבי [ומרא] אחד כתפא וגלימיה אחד כתפא כל אורחא
 לא סיים מסאניה כי מטא מוא סיים מסאניה כי מטא ביני היומי והיגו
 דליגהו למאניה (כי איכתלק מהתם אהתיגהו למאניה) כי מטא למתא
 נפקא דביתהו לאפיה כי מקשטא כי מטא לביתא עיילא דביתהו ברישא
 והדר עייל איהו אבתרה והדר עיילו רבנן . יתיב כריך ריפתא ולא אמר
 להו לרבנן איתו כריכו . פליג ריפתא לינוקי יהיב ליה לקשישא חדא
 ולוטרא תרתו . אמר לדביתהו ידענא דרבנן אפטרול מיטרא אהו ניקום
 ניסוק לאיגרא למיבעי רחמי אפטר דמירצי הקב"ה ואתי מיטרא [ולא
 נחויק טיבותא לנפשין] סקו לאיגרא קם איהו בחד זויתא ודביתהו בחד
 זויתא (פ"ד לנח אשמו כפירש"י בחומש) ובעו רחמי קדים סליק עננא
 מויתא דדביתהו . כי נחית אמר להו אמאי אתו רבנן אמרו ליה שדרו
 רבנן לגבי דמר למיבעא רחמי ומייתי מיטרא אמר להו ברוך המקום
 שלא הצריך אתכם לאבא חלקיה אמרי ליה ידענא דמיטרא מצמת מר
 הוא דאתא אלא ליבא לן מר הני מילי דתמיה לן . מ"ט כי יהבונן ליה
 שלמא למר לא אסבר לן אפיה אמר להו אנר זימא הואי ואמינא לא
 אפגר . מ"ט דרא מר ציבי אחד כתפיה וגלימא אחד כתפיה א"ל טלית
 שאולה הוה להכי שאילה לוי ולהכי לא שאילה לי . מ"ט כל אורחא לא
 סיים מר מסאניה וכי מטא למיא סיים מסאני כולי אורחא קא חוינא
 במיא לא קא חוינא . מ"ט כי מטא מר בהדומי והיגו דלייה ללבושיה
 (לא היה לך להגזים שלא יזקו לנוסך דהא כל שחית דגופא עדיף) אמר זה
 מעלה ארוכה וזה אין מעלה ארוכה . מ"ט נפקא דביתהו דמי לאפיה כי
 מקשטא אמר להו כדי שלא אתן עיני באשה אחרת . מ"ט עיילא היא
 ברישא ומר עייל אבתרה והדר עיילינן אנן אמר להו משום דלא בדיקיתו
 לי . כי כרך ריפתא מ"ט לא אמר לן מר כרוכו ריפתא דלא הוה נפישא
 ריפתא ואחויקי לרבנן טובת חנם לא בעינא . מ"ט יהב מר לינוקא
 קשישא

ר ש"י

לא כתיב בספרים : רפיק צדכא . אהבטל ממלאכתי כמו יומא דמיטרי
 עודר בשדה : לא סבר להו אפיה : לא רבנן : מ"ט דלמי מר . נשא העלית על
 החזיר להם פניו : בגניא : לפטת ערב הקדף אחת ולא נתנו תחת המשוני :
 כשהלך לביתו : דליגהו למאניה : הגביה להבי שאילה לי . להטעף זה : להבי
 צגדיו אחד כתפא שלא יקרעו : כי לא אושלוהו לי . למדרי עליה ציבי
 מקשטא . כשכשמיין : אמטרול מיטרא : ולמקרעיה : במיא לא חוינא . מאי אית
 בשביל מער צלו : לאיגרא . לעלייה : זהו ושמתא ישכני דג או נחש : דלא
 זויתא . זימא : מויתא דדביתהו . מאוחו צדיקיתו . אחון אס כשרים אהס או
 דוח אשמוט שס עלו העצים תחלה פרוצים דלמר מר לעולם יהא צדיקך כל
 בעניית סהלה : אנר זימא הואי . שכיר אדם כלסטים : טובת חנם : דליגהו
 יום הייתי : אמינא לא אפגר . לא לא הוו אכלי דליכא ריפתא וקא מחזיקתא

קשישא חדא ולוטרא תרתי האי קאי בביתא והאי קאי בבי כנישתא .
 מ"ט קדים סליק עננא מהאי זויתא דהות קיימא דביתהו דמר לעננא
 דידיה משום דאתתא שכוחא בביתא ומקרבא הנייתה לעני יותר
 מדגברא אי נמי בריווי שכוחי בשביבותן אנא קבעינא רחמי עלייהו
 דגימרתו ואיהי הות קא בעיא רחמי עלייהו דלהדרו בתשובה ואדררו :
 נ"ט ש"י חנין הנחבא בר ברתיה דחוני המעגל הוה כי הוה מצטריך
 עלמא למיטרא משדרי רבנן ינוקי דבי רב לגביה
 ונקטי ליה בשיפולי גלימיה ואמרי ליה אבא אבא הב לן מיטרא אמר
 לפני הקב"ה רבש"ע עשה בשבול אלו שאין מכירין בין אבא דיהיב
 מיטרא לאבא דלא יהיב מיטרא . ואמאי קרי ליה חנין הנחבא שהיה
 מחבא את עצמו בבית הכסא :

ס"ט אמר ליה רבי זריקא לרב ספרא תא חזי מה בין תקיפי ארעא
 דישראל לחסידי דבבל הסודי דבבל רב הונא ורב חסדא כי
 הוה מצטריך עלמא למיטרא . הוה א"ל חד לחבריה ליבנוף לגבי הדרי
 וליבעי רחמי אפשר דמתרצי הקב"ה ואתא מיטרא . תקיפי דארעא
 דישראל כגון ר' יונה אבוה דרבי מני כי הוה מצטריך עלמא למיטרא
 שקול גולקא ואמר לאינשי ביהיה אויול ואייתי בזוזא עיבורא אזל
 וקאי בדוכתא עמיקתא דכתיב (סהלס קל) ממעמקים קראתך ה' וקאי
 בדוכתא

ר ש"י

זהו טובת חנם : זוטרא קאי צבי תא חזי כו' . ולהכי קרי להק סודי שמפוסס
 כשישאל קמי רביה ולא אחי כל יומא : חסידות' ולהנמקיפי שלא מפוסס חסידות' :
 דאיתתא שכוחא צינתא' כל שעתא וכי מצריך עניא מידי אזולא ויהבה :
 ועוד דמקרבא הנייתה' הגאות שהיא עושה לעני קרובות ומזומנות כגון לחם
 וקמח וקטניות שאין לעני עורח בהם אבל אני נותן להם מעות : אי נמי' .
 להכי קדים עננא מויתא דידה : משום הק צריוני' בורים עס הארץ : ינוקי
 דבי רב' . טינקות של בית רבן כדי להמריך לבו ולכוון תפלתו : בשיפורלי' .
 בשולי צגדיו : אבא אבא' כך רגילין לקרותו כיחוס שאומר אבי אבי : שאינן
 מכירין' . בין רינן לאזיבן שבשמים כסבורין עלי שאני אזיבן : ה"ג שהיה
 מחביא' ול"ג צינת הכסא כלומר מחבאל ענמו כי הוה צבי רחמי למיטרא מיטמר
 נפשיה מרוב געוה' ומחן דגרים מחביא אה ענמו צינת הכסא כלומר מחבאל
 צגדיו כשהוא נכנס להסך אה רגליו מרוב געוה : רב הונא ורב חסדא' .
 מחסידים דבבל מפרסמין אה הדבר ושל ח"י געוים ולא היו מודיעין
 שבשבים צא מער : ליבנוף אהדדי' . אלמא צפרססיה היו עושין לא צננא
 ל"א לבנוף אהדדי דמשום חד מונייהו לא הוה אחי מיטרא : תקיפי דארעא
 דישראל ר' יונה' וקא חוינן דמחמתיה בלחוד הוה אחא מיטרא : גולקא' .
 עסק"ל בלע"ז : ואייתי' בזוזא עיבורא' מפני היוקר' : בדוכתא עמיקתא' .
 מתח עינים

ומ"ט קדים סליק עני מהאי זויתא דקיימא דביתו וכו' ויבאל ריפתא לעניו וכו' יראתי לכינו
 אפשים צפירשו על התורה כ"י פ' פנחס כשכח דסתמלק לחם לעניים כאלו הקריב כל
 הקרבנות וז"ש את קרבני לחמי פירוש לחם לאחי סי' לעניים שבידוין בלש עכ"ד . וזהו חביאל
 עפי דקס האש דיבאל ריפתא וכו' . כאלו מקרבת קרבנות דמקרבא הנייתה וקדים
 סליק עננא וכו' :

ויתומה אמר להו העבודה שהו קודמין לבתי שקל כל מה דהוה ליה יהביה ניהליוה פש גביה חד זוזא אול זבן ביה חיטי ואסיק שדייה באכלבא אתיא דבתיה א"ל לברתיה מאי אייתי לך אבוך אמרה לה כל מה דאייתי לאכלבא אסקיה סליקא אתיא למפתח בבא דאכלבא חויא אכלבא דמליא חיטי וקא נפקא בצנורא דרשא ולא מפתח בבא מחיטי כי אתא מבי מדרשא אמרה ליה ראה מה עשה לך [בוראך] [אוהבך] אמר לה העבודה הרי הם הקדש עליך ואין לך בהם אלא כאהו מעניי ישראל :

סג טו רבי יהודה נשיאה גזר תעניתא בעא רחמי ולא אתא מיטרא אמר כמה איבא בין שמואל הרמתי ליהודה בן מליאל (הלל הדגדג) נחטלו ונחטלו הדור כדלמרי' כד רגז רעיא וכו' מהכ"ה) או לדור ש.תקע בכך אוי לו למי שעלתה בימיו כך חלש דעתיה ואתא מיטרא . רבי (יהודה) [רבי] נשיאה גזר תעניתא ולא אודעינהו לרבי יוחנן ולרבי לקיש לצפרא אודעינהו א"ל ר"ל לר' יוחנן הא לא קבלינן עלן מאורתא א"ל אנן בתרייהו גררינן . רבי נשיאה גזר תעניתא (בעו רחמי) ולא אתא מיטרא תני להו הושעיא זעירא דמן חבריא (גמדג טו) והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה משל לכלה בזמן שענייה יפות אין כל גופה צריך בדיקה ובזמן כל גופה צריך בדיקה . אתו עבדי רמיו ליה אצואריה סוררא וקא מצערי ליה אמרי להו (להנך

לקוטי כתרש"א
פרש"י העבודה כו' . ורע"ג דקו"ל עני קובץ קודמין וכו' כתיב י"ל סהיה לו כתיבו להפריז גדונוא גם לבחו מיפו עני סיה של סיה לו מתחיל זוז ודקאמר לא פש גביה אלא חד זוז סיינו אלו כסוק וזכין סיה חיטי להפריז נידוניהו כתי :

כאחד מעניי ישראל . משום דמעשה נסים הוא ולאסור להנות ממעשה נסים כדלמרינן לעיל ואם עושים לו גם מנכים לו מזכותיו : [רבי יהודה נשיאה . היה בנו של רבן גמליאל ברבי] : בין שמואל הרמתי ליהודה בן גמליאל . דלפילו בחד בניסן סהיה סומן ק"ל הוה בעי אמיערא דכתיב הלא קציר חטים סיום חקרא אל ה' ויתן קולות ומטר וגו' עכשיו בדורו של ר' יהודה בן גמליאל שהו סרוי בסוכו בעי רחמי ולא משגחי ביה : שנתקע' חקושה : הא ל קבלינן עילון מחתמול כדלמרינן לעיל מחומתי מקבל רב אמר במנחה ושמואל אמר בחפלת מנחה : אנן בתרייהו גררינן . כלומר עלייהו דבי נשיאה סמכינן וגררינן נפשינן בתרייהו וכדמקבלינן מחתמול דמי : זעירא דמן חבריא . זעיר שבישיבה והאי דקרי ליה הכי [משום דאושעיא אחריהו הוה ההם : מעיני העדה . הנשיאים המאזרים לעיני העם : בזמן שענייה יפות אין כל גופה צריך בדיקה' דודאי כל גופה יפה האי משל גריעותא לבי נשיאה כלומר בזמן שהפרכסין הגונים כל הדור עושים נינהו ואם אינן הגונים ודאי כל הדור אינו יפה כלומר דחטאים דבי נשיאה שהם עין העדה גורם . מלאכי כחוב בפירוש אחר : אין ענייה יפות כו' . הואיל והנהו דבי נשיאה דהו עיני הגדה רשעים דלת העם אין צריכין לבדוק מעשיהם לכך לא משגחי בהו מן השמים] : אתו עבדי . דבי נשיאה : הוה מצערי ליה . לאושעיא לפי שהעניו דברים כנגד נשיאה :

(בריוני) [בני מתא] שבקוה (ראנן נמי הוה קא מצערין ליה) [דהא נמי מצער לן] וכר חוינן דכל מיליה לשום שמים עבדי לא אמרינן ליה ולא מידי [ושבקינן ליה] אתון נמי שבקוה . רבי גזר תעניתא (בעי רחמי) ולא א"א מיטרא (ותך מלאח זוטרא לנבי רבי דנפיש זוטריה וכן לקמן גבי רבי מהכ"ה) נחית קמיה אילפא ואמרי לה ר' אילפא אמר משיב הרוח ונשב ויקא אמר מוריר הגשם ואתא מיטרא א"ל מאי עובדך אמר ליה דיירנא בקיסא*) דחיקא דלית ביה חמרא בקדושא ואבדלתא מרתנא ומייתניא חמרא לקדושא ואבדלתא ומפקינא להו ידי חובתייהו . רב איקלע לההוא אתרא גזר תעניתא (בעי רחמי) ולא אתא מיטרא נחית קמיה שליחא דצבורא אמר משיב הרוח ונשב ויקא אמר מוריר הגשם ואתא מיטרא אמר ליה מאי עובדך א"ל מיקרי דרדקי אנא וסארינא לבני עיניי כבני עתירי וכל דלא אפשר ליה לא שקילנא מיניה מידי ואית לי פירא דכוורי כל מאן דפשע (בינוקא) משחידנא ליה בכוורי ומשדלנא ליה עד דאתי וקרי . רב נחמן גזר תעניתא בעי רחמי ולא אתא מיטרא (כי אול לביתיה) אמר שקלוה לנחמן ושדויה מגורא לארעא (ר"ל סודיותו מגדולתו לנשיא סיה . מהכ"ה) חלש דעתיה ואתא מיטרא :

סד טז (רבא) [רבה] גזר תעניתא בעי רחמי ולא אתא מיטרא אמרו ליה והא רב יהודה בעי רחמי ואתא מיטרא אמר להו ומת אעביד אי משום תנזיי אנן עדיפין מנייהו דבשני דרב יהודה כולהו תנזיי [סס ע"ב] בניוקין הוה ואנן קא מתנינן (טובא) [בש"ס] וכד הוה מטי רב יהודה בעוקצין האשה שכובשת ירק בקדירה ואמרי לה ויתום קא שבבטן במרפיהו מחרוין אמר הויות הרב ושמואל קא חוינא הכא ואנן מתנינן בעוקצין [אפי' בעוקצין שהוא סוף הש"ס] תליסר מתיבתא ואילו רב יהודה כי הוה שליח חד מסאני אתא מיטרא ואנן קצוחינן כולי יומא

(*) גי' סג' בקוסטא
רש"י
(בריוני) גברי הקיפי הוו אמרו תלמידי חכמים להני בריוני שבקוה ולא תלערוהו דאין נמי קא מצערינן ליה ואמאי שבקינן ליה דלא מצערינן ליה דכיון דחזיק דכל מילי דאומר ועבדי לשום שמים להכי לא אמרינן ליה ולא מידי : ואיכא נוסחא אחריהו בנמרח א"ל בני מתיה שבקוה דהא נמי מצער לן פירש מצער לן מחרק ומגדף אוחנו : נחית קמיה' לפני החיבה : בקיסא) דחיקא . כפכפר שדריס כו דחוקים שהם עניים : פירי דכוורי . מחלות של דגים ויב"ד בלע"ז : מאן דפשע בינוקא' מי שהיה פושע (בשאר חטאות) ללא בעי מיקרי) שהחטוק לא רצה ללמוד : משחידנא ליה בכוורי' כי היכי דגמיר : ומשדלנא ליה' כהדי כוורי דגים : כי אזיל לביתיה' ה"ג שדויה מגורא לגודל כלומר שדויה מכותל זה שהוא עומד בלדו לבותל אחר : ה"ג בניוקין הוה' ה' הלמודי לא היה גדול אלא כסדר מיקין : האשה שכובשת ירק וכו' . מפורש במסכת ברכות : זיתים שכבשן בטרפיהן' בפרק ב' דטהרות : כי הוה שליח חד מסאני' משום עיטוי : תליסר מתיבתא בעוקצין' י"ג ישיבות (כלומר

לקוטי כתרש"א
שליף ליה חד מסאנא ואתא מיטרא כו' . שליפת סנדל אחד מה' עינויים דנשיב ס' וס"ג והכא דכסוק סוס קאי רב יהודה לא היה ניכר בשום אחד מהעניוים להחזיל כסוק ולקבל ע"יו תענית כ"א בשליפת סנדל וקאמר דמוד שהחזיל גם כזה בשליפת סנדל אחד סיה נענה ואתא מיטרא' ואמר דאמר ליה סק"ה אי שלפת אחריהו הריבנא לעלמא אשכר משום שהסריח

ולכא דאשנח בן אי משום עוברא אי איכא דחוא מידי לימא אבל מה יע... פרנאי הדור שאין דורן דומה יפה... רב יהודה חוננו לבי תרי דקא פריצי ברייתא אמר ש"מ איכא שבעא בעלמא יתב עיניה והוה כפנא... אמרו ליה רבנן לרב כהנא בריה דרבי נחוניא שמעיה דמר דשביח קמיה (בשמעתא) ניעשייה דליפוק לשוקא (ביומר מתפעל האדם כראיה משמיעה מהרש"א) וניחוי מאי האי דאיכא בעלמא משכוח ועשייה ואפקוה לשוקא חוא כנופיא אמר מאי האי אמרי ליה אכסיפא דתמרי קימי דקא מורבן אמר ש"מ איכא פנא בעלמא אמר לשמעיה שלוף לי מסאני שלף ליה חד מסאני ואתא מיטרא כי מטא למישלף אחרינא אתא אליהו (ז"ל) וא"ל [אמר הקב"ה] אי שלפת אחרינא מחריבנא ליה לעלמא... אר רב מרי בריה דבת שמואל קאימנא אגודא דנהר פפא וחוניא להו להנהו מלאכי דאירמו למלחי דקא מיתו חלא ומליגהו לארבי והוה קימחא דסמירא ואתו כולי עלמא למובן מיניה ואמינא להו מחאי לא תזבנו דמעשה נסים הוא... (השתא אתו חיטי מפרוניא) למחר אייתו חיטי מפרוניא וזבון כ"ע... רבא איקלע להגרוניא גור תעניתא (בעי רחמי) ולא אתי מטרא אמר להו ביתו כ"ע בתעניתייכו (בתו) למחר אמר להו מי איכא דחוי מידי בחלמיה לימא אמר להו רבי אלעזר מהגרוניא לדידי אקרוין בחלמא שלם טב לרב טב מרבן טב דמטוביה אוטיב לעמיה אמר שמע מיניה עת רצון היא בעי רחמי ואתא מיטרא:

סו סה ההוא גברא דאיחייב נגדא בבי דינא דרבא משום דבעל כותית נגדיה רבא ומית אישרמע מלתא בי שבור מלכא בעי לצעורי לרבא א"ל איפרא הורמיו אימיה דשבור מלכא לברה לא ליהו לך עסק בהדי יהודאי דכל מאן דבעיין ממרייהו עביד להו א"ל מאי היא אמרה ליה דבעי רחמי ואתא מיטרא אמר לה ההוא משום זימנא

דמיטרא
ר ש"י
לקוטי מהרש"א
כ"כ קוני מעיקרא כי יתיב עיניה ליהויה כפנא בעלמא וספסא סר לבקש שבעא ביותר מן האורח דכבר הוה שבעא בשלוש סנדל אחד לחזור שבעא בכדי האורח:
לזכ כמשתחין זה עם זה: שמעיה דמר * כלומר אחת שמשמח אמר לרב יהודה: ניעש יה דליפוק לשוקא * יחזקהו אהרם האומר לחבירו צוה ונטייל בשוק: הוא * כולי עלמא דמקוסיין למיזן חמרי ביוקר: אביסכא דחמרי * פטולה של חמרי: מחריבנא כולי עלמא * מרוב גשמים * (מלאחי כחוב פירש אחר שלוף לי מסאני כלומר חשב בתעניתו * מהרבה לעלמא מרוב עבר שפחה רואה לישב בתענית): לדידי חזו לי מלאכי * בשניה דרב יהודה * כ"ל באותו פעם דעבד רב יהודה הכי: חלא * חול * דסמירא * סולת וסן עלמאן מוכרין אוסו: אמר להו מעשה נסים כו' * וכמה דאפשר להחרחק ממעשה נסים יותר טוב וטובן: מפרוניא * מצידין מאלוהי מקום: נגדא * בעי * שבור מלכא לנעוריה לרבא: איפרא * הורמיו * כך שמה איפרא מן יופי שדים הוה לה: מאי היא * מאי עביד להו: אמרה ליה דכל איתם דנעו אחי מיטרא: זימנא דמיטרא הוא * וחסילו לא צעו

דמיטרא הוא ליבעי האינדא בתקופת תמוז וליתי מיטרא שלחה ליה לרבא כין דעתך ובעי רחמי ויתי מיטרא בעי רחמי ולא אתא מיטרא אמר לפניו רבש"ע (ההלוי מד) באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו פועל פעלת וגו' ובעינינו לא ראינו אהא מיטרא עד דשפוך מרובי דמחוזא לדיגלת איתהו ליה אבוה בחלמא אמר מי איכא דמכרח קמי שמיא כולי האי קום ואשני מדוכתיך דרתהו עלך מן שמיא שני דוכתיה למחר אשכחיה לפורייה דמירשם בסכיני * רב פפא גור תעניתא [ולא אתא מיטרא] חלש ליביה (ומעים מידו) שרף פינכא דרייסא בעי רחמי ולא אתא מיטרא א"ל ר"ג בר [אושעיא] [אושפת'ה] אי שרף מר פינכא אחריתי דדייסא הוה אתי מיטרא (אכסיף) וחלש דעתיה (בעי רחמי) ואתא מיטרא:

סו סו רבי חנינא בן דוסא (עיקרים מ"ד פרק כ"א וכו') הוה קא אויל באורחא (והוה דארי צנא דמילחא ארישיה) אתא מיטרא אמר לפניו רבש"ע כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער פסק מיטרא כי מטא לביתיה אמר כל העולם כולו בצער וחנינא בנחת אתא מיטרא אמר רב יוסף מאי אהניא ליה צלותיה דכ"ג לגבי רבי חנינא בן דוסא דהנן (פ' הוצילו לו וע"ש מהרש"א) כרן גדול מתפלל תפלה קצרה בבית החיצון שלא להבעית את ישראל מאי מצלי רבין בר (רב) אדא ורבא בר (רב) אדא תרוייהו משמיה דרב יהודה אמרי יהו רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא שנה זו שחונה וגשומה * שחונה למיטרא דמעליהוהא היא

אדרבה
ר ש"י
לקוטי מהרש"א
נמי אחי מיטרא: שדרה ליה לרבא * דרחמא ליה לרבא: אבותינו ספרו לנו * חלש בעינינו לא ראינו כלומר עכשיו הראה לנו כפלאותיך: דשפוך מרובא דמחוזא * שקלמו מיס מן המרזבות עד שטעפין בחלומות ויודין: לדיגלת * לכהר חקל: אשני מעתך * אל תשכב במעמד הלילה: דמירשם בסכיני * סהיחא המסה מחוהכח בסכינים דבעי מלאכי חבלה למקטליה וכן משמע פרק הזרוע: (פינכא * קערה רחבה): [אי שרף מר חדא פינכא דדייסא * מלשון שורפה חיה: פינכא * מלא כף כמו מלחך פינכי * ולחוכא קאמר ליה הכי משום דעטיס ברישא וחדר צעי רחמי]: רבי חנינא בן דוסא * תנא הוא: כל העולם בצער * שמבקשים מיס לשדוחיה: בנחת * שאני יושב בביתי ואיני לריך לגשמים לפי שאין לי שדות: מאי אהניא וכו' * סהיחא מתפלל אל יכנס הפלג עוברי דרכים ואף על פי כן שמע הקדוש ברוך הוא הפלג רבי חנינא ופסק מיטרא: שחונה * חמה [כמו חמותי ראיית אור

מהר"ן חיות
עד דשפוך מרובא דציפורי לדיגלת * מהר"ב בהגהותיו מצדיק גירסת עין יעקב דגרסינן מרובא דמחוזא * והטעם נ"ל חדא דרבא כמחוזא הוה ולא בציפורי * ועוד דציפורי הוא בארץ ישראל אחרא דרבינא הקדוש * ודיגלת הוא חקל הוא בבבל ולא בארץ ישראל * ובסוף פר"ק ובסנהדרין ק"פ ע"א שמר גרס' פרובא דציפורי משום דר' יוסי בציפורי הוה:

אדרבה הא גרועותא היא אלא אם שחונה תהא גשומה [ושלוליה] ואל תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים ורב [אדא בר אבהו] [אחא בריה דרבא] מסיים בה משמיה דרב יהודה ולא יעדי עביר שולטן מדבית יהודה ואל יהיו עמך ישראל צריכין להתפרנס זה מזה [ולא לעם אחר] אמר רב בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו אינו ניזון אלא בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובין מע"ש לערב שבת. כל מעלי שבתא הות רגילא דביתיה דמחממא תנורא ושדיא קוטרא בתנורא [שס ע"ב] משום כסופא הויא לה התיא שבבתא בישתא אמרה מכרי ידענא דמידי לית לה איזיל ואחוי מאי היא אולה וטרפה אבבא איכסיפא ועיילא לאינדרונא איהעביד לה ניסא דאשכחתיא לתנורא דמלי ריפתא ואנא דמליא לישא אמרה לה פליתא פליתא אייתי מריך דתריך לוך ריפתך אמרה לה אף אנא להכי עיילי תניי אף היא להביא מרדה נכנסה מפני שמלומדת בנסים אמרה לה א"ל דביתיה עד אימת ניול ונצטער כולי האי אמר לה מאי נעביד אמרה ליה בע רחמי דליתבו לך מירי [משיבותא דגניזא לצדיקי לעלמא דאריז בעי רחמי יצתה כמין פסת יד שארו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא חזי בתלמיה דכולהו צדיקי אכלי אפתורא [דרהבא] תלת כרעי ואיהו דתרתין כרעי אמר לה ניהא לך דכולהו צדיקי אכלי אפתורא תלתא כרעי ואנן אכלינן אפתורא דשקיל חד מיניהו אמרה ליה בעי רחמי נשקלוה בעי רחמי ושקלוה. תנא גדול נס האחרון יותר מן הראשון דגמירי מן שמיא מיהב יהבי משקל לא שקלי. יומא חד בי שמישי חזייתא לברתיה דהוות עציבא אמר לה בתי אמאי עציבת אמרה ליה דאיחלף לי מנא דמשחא במנא דחלא ורמאי בשרגא אמר לה מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק תנא היה דולק והולך [כל היום כולן] עד שנטלו

לכותי מהרש"א ר ש

לחביא מרדה נכנסה מפני כו' עיין פירוש רש"י נראה פי' לפירוש דר"ל דפניי שלומדת נכנסה כו' הטעם למה לה כלל מרא נבית כיון שלא היה לה כלום לאפות וקאמר מפני שלומדת נכנסה ולכן היה לה אגנא שלא הצטרף לשאל משכיס וקאמר דתחזיא אגנא מלא לישא כו' אפשר שלא היה לה אגנא נבית אלא כל זה כנס היה שלא תרגיש בחרתה שאין כאן אגנא ולישא אגל במרא גופא משמע דכלא כנס היה אלא שהיה לה נחדה: היה דולק כל היום כו' לא היה צריך לה לדלוק אלא בגיל שבת משום שלום בית אבל היה דולק כל היום לפרסם הכנס לרבים ביום גם כנאו להדליק נכנסה. שלא היחה שואלה משכבחה [שכנתה] דידעה דנסין מתעבדה לפי שהיחה מלומדת: מרדה. כלע"ז פוסי"ר: [חזייתא דביתיה כחלמא: מושקל לא שקלי. כחך דיהבי כל היכא דמתי בי שמישי היוו ערב שבת ולא שמעתי טעם: במנא דחלא. ככלי שיש בו החומץ ושמישי החומץ נזר ויכנס הכר: עד

שנטלו ממנו אור להבדלה. ח"ה נכחן היה נכחז כוונה על אלו מאמרים השמטתי כי הדקשה מדקש וקצר המעט רבי חנינא בן דוסא הווי ליה הנך עזיז אמרו ליה קא מפסדן עיזן אמר לרו אי קא מפסדן ליכליניהו דובא ואי לא כל הדא וחדא [לאורתא] בקרנייהו לאורתא כל חדא וחדא אייתי דובא בקרנהא. הואי ליה התיא שיבבתא דבנתא ביתא ולא קא מטיין כשורי אמרה ליה בנאי ביתא ולא קא מטיא כשוראי אמר לה מה שמך אמרה ליה איכו אמר לה איכו [איכו] ליכשו כשוריך ממו כשורתא וי"א סניפין עשאן תנא פלימו אומר אני ראייתו את הבית [שקירה רבי חנינא בן דוסא בתפלתו] והיו לכאן אמה ולכאן אמה והיו אומרים זה הבית שקירה רבי חנינא בן דוסא בתפלתו וי"א סניפין עשאן:

סז רבי אלעזר בן פדת הווי דחיקא ליה מלתא טובא עבר מלתא ולא הווי ליה מידי למטעם אשכח ברא דחופא שדא לפומיה הלש לזיבית וניים עיילו רבנן לשיולי ביה הווייה רבבי וחייך ונפיק צוציתא דנורא מאפותיה כי אתער אמרי ליה מ"ט בכה מר וחייך ונפיק צוציתא דנורא מאפותיה אמר להו דחזאי שבינה ואמרי קמיה עד אימתי אידבר ואיזיל בהאי דוחקא ואמר לי [אלעזר בני] ניהא לך דאחרביה לעלמא והדר אברויה ואפשר דמברית בשעתא דמוזני אמרי קמיה רבניה דעלמא כולי האי ואפשר. אמרי ליה שני דהיי נפישו או דחיינא

לכותי מהרש"א ר ש

שנטלו ממנו אור להבדלה. ח"ה נכחן היה נכחז כוונה על אלו מאמרים השמטתי כי הדקשה מדקש וקצר המעט רבי חנינא בן דוסא הווי ליה הנך עזיז אמרו ליה קא מפסדן עיזן אמר לרו אי קא מפסדן ליכליניהו דובא ואי לא כל הדא וחדא [לאורתא] בקרנייהו לאורתא כל חדא וחדא אייתי דובא בקרנהא. הואי ליה התיא שיבבתא דבנתא ביתא ולא קא מטיין כשורי אמרה ליה בנאי ביתא ולא קא מטיא כשוראי אמר לה מה שמך אמרה ליה איכו אמר לה איכו [איכו] ליכשו כשוריך ממו כשורתא וי"א סניפין עשאן תנא פלימו אומר אני ראייתו את הבית [שקירה רבי חנינא בן דוסא בתפלתו] והיו לכאן אמה ולכאן אמה והיו אומרים זה הבית שקירה רבי חנינא בן דוסא בתפלתו וי"א סניפין עשאן:

ימשו כשורי כו' יאריכו הקורות] אלא חסוכות מתחברו לאותן קורות כדי שיהיו קורות ארוכות כל נכסן. לישנא אריניא סניפין דעד הכותל הווי כסדר ולא יומר. [ל"א סניפין היו קורות של חוליות היו במעשה נס נדבקין להם חסוכות קטנות לארכן]: רבי אלעזר בן פדת. אמורא הווי נהוא הנקרא מרא דארעא דישבאל במסכת גדה בעל הוראות היה והוא שימש רבי יוחנן אחרי מות ר"ל והיה דמוק ועני: עביד מלתא. הקוז דס: ברא דמומא. [עלה] [כן השום לנע] של שום: חלש ליביה. נחמלף: צוציתא. ניזון: מאפותיה. מחוטט שלו ואיח דמפרטי ממלחו: כולי האי ואפשר. בצמיה לאחרובי כולי עלמא צביע עלי. ועדיין אפשר אמרת] ואלתי הן ספיקא דלמא לא מתרמינא בשעתא דמוזני: דחיי נפישו או דחיינא. ימי שמייתו ככר הס [ע"ה ח"ה] כזא

רחינא אמר לי החיית אמרי לקמיה אי הכי לא בעינא ואמר לי בהאי אגרא דאמרת לא בעינא והיבנא לך לעלמא דאתי תליסר נהרי (רמשיכי) [דמשחי] אפרסמא [רכיין כפרת ודיגלת] דמענגת בהו אמרי קמיה רבניה דעלמא כולי האי ותו לא אמר לי ולחברך מאי ניתיב להו אמרי קמיה רבניה דעלמא ומגברא דלית ליה קא בעינא ומחיין באסקוטלא אפותאי ואמר לי אלעזר ברי איגרו בך גירי :

סח סה רבי המא בר חנינא גזר תעניתא (בעי רחמי) ולא אתא מיטרא א"ל והא ר' יהושע בן לוי גזר תעניתא ואתא מיטרא אמר להו הא אנא והא בר ליואי אמר ליה ניתי ונכוין דעתין איפשר דתברי צבורא לבייהו ובעו רחמי ואתי מיטרא בעון רחמי ולא אתי מיטרא א"ל רצונכם שויבא מטר בשבילנו א"ל הן אמר רקיע [רקיע] כסי פניך לא כסי אמר כמה [הציפן] [עוין] פני רקיע איכסי בעיבא ואתא מיטרא . לוי גזר תעניתא בעי רחמי ולא אתא מיטרא . אמר לפניו רביש"ע עלית וישבת במרום ואין אתה מרחם על בניך אתא מיטרא ואיטלע . אמר רבי אלעזר לעולם אל יטוח אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול הטיוח דברים כלפי מעלה ואיטלע ומנו לוי והא גרמא ליה והא לוי אחוי קידה קמיה דרבי ואיטלע הא והא גרמא ליה . ר' חייא בר לקוטי מדרש"א רכיס ממה שאני עתיד לחיות : אמר דחיות * מה שכבר חיות מרוכיס ממה שאתם עתיד לחיות : אי הכי לא בעינא * דמחריבי לעלמא : ותו לא * וכי חין אתה נותן לי דברים אחרים : אמר לי ולחברך מה יהיבנא * ואל"ל ממאן דלית ליה קא בעינא לא גרים בס' רבי זכס' שלי כתוב : ומחיין באסקוטלא * (בגדול כלומר באצבע) : גירי * הני שלחך בך ובדיווחא בעלמא אתה חותך מעט באצבע והיינו לזיתא דנפק מאפותיה שמדביק אצבע לרדה עם הגדול ומכה בלפורן האצבע וזה פירוש אסקוטלא : (ועטמא דקא כתי מפני שה"ל שכינה שחיו מרוכין שכבר חי ממה שהיה לחיות ועטמא דחייך משום י"ג נהרותא לתרוץ בהן ולטייל בהן מזה לזה * זה מלחא בפרש"י מוגה) : הא אלא ויהי בר ליואי * הוא אים אחד ואני אים אחד הוא עדין מינאי : דהברי * שוצרים : שיבא מטר בשבילנו * מקבלים אתם עליכם ומסכימין לדעת אחד : כמה עוין * דלא כסיף מלכורא : לוי אחוי קידה * נועץ אתם גודליו בחרץ וטוחה ונושק את הכלפה : הא והא גרמא ליה * הטעם גרס לו

לוליאני (אמר אנא) שמעינהו להנן ענני דקא אמרן ניזיל ונשדי מיטרא בעמון ומואב א"ל כשהחזיר הקב"ה את התורה על כל אומה ולשון ולא קבלוה עד שבאו ישראל וקבלוה ואתון שבקיתו ישראל ותשרו מיטרא בעמון ומואב שדו אדוכתייהו שדיין אדוכתייהו :

סח סה דרש רבי חייא בר לוליאני מ"ד (מהליל 35) צדיק כתמר יפרח כארו בלבנון ישגה אם נאמר תמר למה נאמר ארו ואם נאמר ארו למה נאמר תמר אילו נאמר תמר ולא נאמר ארו הייתי אומר מה תמר [סס ע"ב] אין גזעו מחליף אף צדיק [ח"ו] אין גזעו מחליף ואילו נאמר ארו ולא נאמר תמר הייתי אומר מה ארו אין עושה פירות אף צדיק [ח"ו] אין עושה פירות לכך נאמר תמר וארו :

ע סה תנו רבנן מעשה ברבי אליעזר שגזר שלש עשרה תעניות על הצבור ולא ירדו גשמים באחרונה התחילו הצבור לצאת אמר להם תקנתם קברים (כעין דול המדבר מהרש"א) לעצמכם געו בבכיה וירדו גשמים * שוב מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר כ"ד ברכות ולא נענה ירד ר"ע אחריו ואמר (אבינו מלכנו א"ינו אתה) אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה (אבינו מלכנו השאנו לפניך) אבינו מלכנו [למענדך] רחם עלינו (אבינו מלכנו עשה עמנו למען שמך) ומיד נענה כסבורין העם שזה גדול מזה יצתה ב"ק ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו :

עא סה אמר רבי (אליעזר) [אליעזר] כשמנסכין את המים בחג תהום אומר לחבירו אבע מימיך קול שני רעים איני שומע שנא' תהום

ר ש"י שגמלע בקידה : ואין גזעו מחליף * אם נפסק : אף צדיק * חין לו זכר צדיק ואין גזעו מחליף אינו קס בתחית המים : צדיק אינו עושה פירות * חין לו שכר לעתיד : מעשה ברבי אליעזר * בן הורקנוס : י"ג תעניות * שהטעם והלכו עד שנמרו י"ג כדתן עברו חלו ולא נענו וכו' : התחילו הכזור ללחא * מניח

הכנסת * קברים הקנאס * בתמיה חין לכס חלל לכו קצרו עלמכם מפני הרעב * (פ"א קברים הקנאס לנמנס על שאתם יוצאין ויחייבם מחללים על הרעב שלא יבא) : געו * נעקו כמו אם יגעה שור : (ירד ר"ע אחריו * ה"ג והונו מרכני דבגן כלומר על ר"א שלא נענה והאמרי שלמי שאינו צדיק כר"ע לא נענה) : אבע * לשון נחל נובע : קול שני רעים * [ניסוך המים וניסוך היין] שני סיחין שמחת המוצא דהיינו בשני פתח עינים

ירד רבי עקיבא אחריו ואמר אבינו מלכנו וכו' הכי ר' שמואל תסוד ז"ל סיה אומר * אבינו מלכנו תמאלו לפניך בגימטריא ר' עקיבא הוא יסוד ומד חסר קריאה ריב"ס הלכות יוב"ב . לקוטי רבינו גלאל כ"י :

מדרשין חיות מעשה ברבי אליעזר שגזר י"ג תענית * רש"י הוסיף ר"א בן הורקנוס משום דתם ר"א תזכור עם רבי עקיבא הוא רבי אליעזר בן הורקנוס :

מסלים מנ) תזום אל תהום קורא לקול צנורך וגו' אמר רבה לירדו חזי לי האי ירדיא דמיא לעיגלא תילתא ופ' ימא שפותית וקיימא בין תהומא תתא ורתהומא עילאה לתהומא עילאה א"ל חשיר מימך לתהומא תתא א"ל אבע מימך שנאמר (שה"ש ז) הנצנים נראו בא' עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו :

עב ע' שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים קודם הנץ החמה בסבורין העם לומר שבחו של צבור הוא אמר להם אמשול לכם משל למה"ד לעבר שבבקש פרס מרבו אמר להם תנו לו ואל אישמע קולו שוב שמואל הקטן גזר תעניתא וירדו להם גשמים לאחר עקיעת החמה בסבורים העם לומר שבחו של צבור הוא אמר להם שמואל לא שבחו של צבור הוא אלא אמשול לכם משל למה"ד לעבר שבבקש פרס מרבו ואמר להם המתינו לו עד שיתמקק ויצטער ואח"כ תנו לו ולש ואל הקטן שבחו של צבור היכי דמי אמר משיב הרוח ונשב ויקא אמר מוריר הגשם ואתא מיטרא :

[דף ע"א] משנה בעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות אמר להם רבי טרפון צאו ואכלו ושתו ועשו אותו יום טוב יצאו ואכלו ושתו ואותו היום עשאוהו יום טוב ובאו בין הערביים ואמרו הלל הגדול (איתו הלל הגדול המלס קלו) הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו הודו לאדוני האדונים כי לעולם חסדו) גכ"ו [דף כ"ו] ולימרו הלל מעיקרא אביי ורבא דאמרי תרויהו לפי שאין אומרים הלל הגדול אלא בנפש שבעה וברם בלאה אינו והארב פפא

לקוטי בהרש"א רש"י איקלע

קמא דר"ס וסינו ב' ריעים בחפזאמר קול על עס שבעת ניסוכן במקדש היו אומרים עליהם סיהר בקול ומימינו ליה שנאמר תהום אל תהום קורא לקול צנורך דהיינו תהום עילאה ותהום תתא כל אחד קורא לחבירו שישמע לקול צנורך דהיינו לקול סור סיהר במקדש על היין והמים שסכו בהם בשני ספלים שם צנורך של הייטין :

שמואל הקטן גזר תעניתא וכו' משמע דלא כהענין יחידים קא משתעי והיו צריכין להתענות גם בלילה שמשקין מצט"ו וכו' סבורים היו דשכח סוף לצבור שלא היה יליו עדיין עיקר התענית שהוא ביום :

להעלות מיעדן לעילאיה אחר ליה חסור מיעדן : הספק מיעדן לארץ : דהצנים וגו' כלומר כשמסכין מים בחג שהניסוכין נלאי בחגן שאינם בחים אלא משנה לחברתה כגן זה שאינו יולא אלא משנה לשנה עת הזמיר הגיע זמירות ההגן [אז] קול הסור מלאך דומה לשור הרגום שור חור שבשעה שמשכין מים בחג הוא לומר כן ל"א כמשמעו הנגנים נראו והזמיר הגיע בשעה שקול התור נשמע : [שבחו של צבור הוא שיעדין לא קראו וענין] : ה"ג ולימרו הלל הגדול מעיקרא : אלא בנפש שבעה מהך שכתוב בו ונתן להם לכל בשר

איקלע לבי כנישתא דאבי גובר [וגזר תענית] וירדו להם גשמים קודם חצות ואמר להם אמרו הלל הגדול והדר אכלו ושתו שאני בני מחווא דשכיחא בהו שכרות :

בשלשה פרקים פרק רביעי

עב ע' משנה אלו הן מעמדות (מעמדות ל' הפסוק תקיבו לי צמועו) לפי שנאמר (במדבר כח) צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו התקינו נביא' ס הראשונים כ"ד משמרות על כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהנים ליום וישראלים הגיע זמן המשמר לעלות כהנים וליום עולין לירושלים וישראל שבאותו משמר מתכנסים לעריהם וקורין במעשה בראשית ביום הא' (בראשית ה) בראשית ויהי רקיע ב' יהי רקיע ויקוו המים בג' יקוו המים ויהי מאורות ב' יהי מאורות וישרצו המים בח' ישרצו המים ותוצא הארץ ב' תוצא הארץ ויובלו השמים והארץ וכל צבאם פרשה גדולה קורין אותה בשנים והקטנה ביחיד בעתה בתוסף ובמנחה נכנסין וקורין אותה על פה כקורין ק"ש ערב שבה במחלה לא היו נכנסין מפני כבוד השבת :

מנא

רש"י

נאה להאמר על השבע : דאבי גובר קבועים בירושלים לעמוד על קרבן ע"ס אדם או מקום : דשכיחא בהו אחיס : והשאר היו מתכנסין לעריהם שכרות ופשי ולא יאמרו הלל הגדול מתפללין על קרבן אחיס שיתקבל משום הכי אומרון ההלל קודם שיאכלו בלזון ומתענין ומזיזין ס"ח ביום וישחו : [אלו הן מעמדות המהענין מעמדת מפרש טעמא : ביום הא' מתפללין בעריהם שיתקבל בלזון קרבן אחיהם כדלקמן : לפי שנאמר לו אה בני ישראל וגו' שהחמיד צא מן השקלים של כל ישראל וה"א סיהו כל ישראל עומדין על גבי קרבנם ומינו מעמדות להיות במקומן : בימים הראשונים שמואל ודוד בגמרא מפרש : על כל משמר כ"ד משמרות של כהנים היו ושמואל ודוד חיקקו ועל כל משמר היה מעמד בירושלים שקבועים ועומדין בעיר ועומדין על קרבן אחיהם ולבד אלו הדרים בירושלים היו מעמדות בכל עיר שישראל נחלקו לכ"ד מעמדות כנגד כ"ד משמרות כדתיא צברייתא של מ"ע מדות והיינו דחקן היה מעמד בירושלים כהנים ליום וישראלים : כהנים ולוים : של משמר היו עולים בירושלים כהנים לעבודה ולוים לשיר ומכל המעמדות היו

קבועים בירושלים לעמוד על קרבן ע"ס אדם או מקום : דשכיחא בהו אחיס : והשאר היו מתכנסין לעריהם שכרות ופשי ולא יאמרו הלל הגדול מתפללין על קרבן אחיס שיתקבל משום הכי אומרון ההלל קודם שיאכלו בלזון ומתענין ומזיזין ס"ח ביום וישחו : [אלו הן מעמדות המהענין מעמדת מפרש טעמא : ביום הא' מתפללין בעריהם שיתקבל בלזון קרבן אחיהם כדלקמן : לפי שנאמר לו אה בני ישראל וגו' שהחמיד צא מן השקלים של כל ישראל וה"א סיהו כל ישראל עומדין על גבי קרבנם ומינו מעמדות להיות במקומן : בימים הראשונים שמואל ודוד בגמרא מפרש : על כל משמר כ"ד משמרות של כהנים היו ושמואל ודוד חיקקו ועל כל משמר היה מעמד בירושלים שקבועים ועומדין בעיר ועומדין על קרבן אחיהם ולבד אלו הדרים בירושלים היו מעמדות בכל עיר שישראל נחלקו לכ"ד מעמדות כנגד כ"ד משמרות כדתיא צברייתא של מ"ע מדות והיינו דחקן היה מעמד בירושלים כהנים ליום וישראלים : כהנים ולוים : של משמר היו עולים בירושלים כהנים לעבודה ולוים לשיר ומכל המעמדות היו

נמי [דף כו ע"ב] מנא ה"מ א"ר יעקב בר אחא אמר רב אמי אלמלא מעמדות לא נרקיימו שמים וארץ שנא' [בראשית טו] ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע שמא ישראל חוטאים לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה א"ל לאוי אמר לפני רבש"ע הודיעני במה אירשנה א"ל [סס] קחה לי עגלה משולשת וגו' אמר לפני רבש"ע תינה בזמן שבה"מ קיים בזמן שאין בה"מ קיים מה תהא עליהם א"ל בני כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקורין בהם לפני מעלה אני עליהם כאלו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עונותיהם :

עד שס' ת"ר אנשי משמר היו מתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ואנשי מעמד נכנסין לבית הכנסת ויושבין ד' תעניות בשבת בשני על יורדי הים בשלישי על הולכי המדברות ברביעי על

ר ש י

במה אדע כי אירשנה כו' אמר אברהם כו' דלפי פשוטה דקרא כפירש"י בחומש שאל אות על כבוד הארץ והכי איתא בפ"ד דנדרים דריבא למ"ד דענגש על זאת כפורה סס תקשו הא כתיב והאמין כס' וגו' דאס האמין על כבוד הוצע להם לא האמין על כבוד הארץ ולכן דרשו כהא דבמה אדע וגו' לא כקורא עבר הוא לשאל אות אלא שאל לידע באיזו זכות יתקיימו שלא יעשו כלה כדור המבול כו' ויהיה מקרא מפורש אדע במה אירשנה והשתא יתיח והאמין כס' וגו' סייעו שלא יזיק אות כלל לא על כבוד הארץ ולא על כבוד הוצע : א"ל קחה לי עגלה משולשת כו' היא תשובה לו שזכות הקרבנות שיהיו מביאין מאלו המינים שהם כלל כל הקרבנות שזו וכשב ועו תורים וכו' יונה יתקיימו :

שכל יום : בב' על יורדי הים דכתיב ביה ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויקוו המים שלא יזיקו ליורדי הים [ונר"ך להזכיר ולראות על הדבר] : בשלישי להולכי מדברות דכתיב ביה והראה היבשה כלומר שימלאו הדרכים קיים [הוא ראוי יבשה להולכים שלא יזיקו מפני חיות רעות] : ברביעי על אסכרה שקורין אסכרול"ין בלע"ז דכתיב ביה יהי מארה ברקיע השמים ופירשו בירושלמי משום דכתיב ביה יהי מארה וכיון שהוא חסר משמע מארה (וכדי שלא תפול המארה על התינוקות ח"נ כיון דאסכרה בזה על לשה"ר ולה"ר אהעביד ביום ד' מהר"ג חיות

שמא ישראל חוטאים לפניך אתה עושה להם כדור המבול : צ"ע איך עלה ע"ד אברהם אבינו לחשוב זאת אחרי שכבר נשבע הקדוש ברוך הוא גיטי נח שלא יביא עוד סבול על הארץ ואפשר דהכיונה שנעשה עמהם כלה כדור המבול אולם לא על ידי סבול מים רק על ידי סבול אש וכדרישה :

רש"י ד"ה ברביעי וכתב ביה מארות מארת כתיב : כן הוא בירושלמי כאן : ועין כע"י שמיבא עור פנים אחר ברש"י ונשמע אצלנו בש"ס : ועין יפה מראה : ועוד נשמע אצלנו בגמרא תירץ אחר בגמרא דפ"ז אין מתעניין ביום ראשון ומובא בע"י ובגמרא מפרשים :

על אסכרה שלא תפול בתינוקות : בחמישי על עוברות ומניקות עוברות שלא יפילו ומניקות [שיגדלו] [שניקו] את בניהם : ובע"ש לא היו מתעניין מפני כבוד השבת וכ"ש בשבת עצמה : בא' בשבת מ"ט לא א"ר יוחנן מפני העובדי כוכבים : רבי שמואל בר נחמני אומר מפני שהוא שלישי ליצירה [אי נמי] [ר"ל אמר] משום נשמה יתירה [בילה פ"ג וע"ש מהר"א] דאמר רבי שמעון בן לקיש נשמה יתירה ניתנה בו באדם בע"ש ובמוצאי שבת ניתלת ממנו שנאמר [שמות לח] שבת וינפש כיון ששבת וי אברה נפש :

עד [דף כח] תנו רבנן מה הם בני גונבי עלי ומה הם קוצעי קציעות אמרו פעם אחת נגזרה גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה ושלא יביאו בכורים לירושלים והושיבו [פרסדות] פרוודאות

לקוטי מהרש"א

באחד בשבת כו' : פירוש שאכתי משמר לא היו עושין מלאכה ביום תעניתם ויאמרו העובדי כוכבים שאכתי משמר מחזיקים אותו ג"כ ביו"ט שלא לעשות בו מלאכה : בני גונבי עלי כו' : מפרש הרע"ב במתני' נראה דע"ש שהיו גונבין לב הסוגיא ע"י העלי להביא בכורים היו קוראין אותם גונבי עלי ודחשיב להו ככלל מתעסקים בעלי קרבן משום שהם צעמין בני סלמתי שהביאו סולמות כו' ע"כ מוכן דבריו וראו ויבא מפרש"י אלא דמה שאמרו הן כן בני סלמתי דענין מעשה זו עשו ונראה לפרש דאלו בני גונבי עלי נחשבין ככלל גונבי עלי משום מעשה זה גופיה שהיו גונבי עלי דסייעו לנחת גס העלי לירושלים לקצו סס לגזרי עליס למערכה וכן משמע מדקאמר בהך עובדא גופיה שלא יביאו עליס כו' ולא יביאו בכורים כו' דהיינו דתרחי עבדי בהא שהם הביאו בכורים וגם העלי לקרבן עליס ולכן נמי נקט בהאי עובדא קמא לשון סבול כשרים שבאותו דור וירא העוה דהיינו כשרים להביא בכורים וירא העוה להביא עליס שלא תיבטל עבודת קרבנות המספרין על החטא אבל באידך עובדא לא קאמר אלא ורתי תשא דלא אייבי רק בקרבן עליס :

בפירוש המשנה וז"ל זמן עלי כהנים והעם חשעה ב' אחד בניסן בני ארח ב' יהודה ב' בתמוז בני דוד ב' יהודה ב' ב' באב בני פרטוס וכו' עד בע"י באב בני זחוא ב' יהודה ועממה כהנים ולוים וכו' ובני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות ועל זה שאלו בצרייהא מה היו בני גונבי עלי כו' וזה פירוש המשנה : זמן עלי כהנים והעם : מתחדשים עליס ח עה בללו הע' זמנים היו הכהנים והעם מתחדשים להביא עליס והיו מקריבין קרבן אוחו היום ואפילו היו עליס והעם למערכה היו אלו מתחדשים ומקריבין בללו חשעה זמנים : בני ארח ב' יהודה : ששעלו בני הגולה הם המתגדבו חתלה ב' אחד בניסן וסופק להם עליס עד כ' בתמוז שהתגדבו בני דוד וכו' : זחוא ב' יהודה ובני גונבי עלי ובני קוצעי

[פרודאית] על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל מה עשו יראי חטא וכשרים שבאותו הדור הביאו סלי בכורים וחיופוס בקציעות ונמלו עלי על כתיפם כיון שהגיעו אצל פרסדאות אמרו להם להיכן אתם הולכים אמרו לעשות שני עגולי רבילה במכתשת שלפנינו ובעלי שעל כתפינו כיון שעברו מהם עטרום כפלים והביאום לירושלים. תנא הם בני סלמאי (הנתוצתי) [הנתפתי] אמרו [הנתפתי] תנו רבנן מה הם בני סלמאי (הנתוצתי) [הנתפתי] אמרו פעם אחת נגזרה גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה והושיבו פרסדאות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל מה עשו יראי חטא (וכשרים) שבאותו הדור הביאו גזירי עצים ועשאום כמו כולמות והניחו על כתיפם והלכו להם וכיון שהגיעו אצלם אמרו להם להיכן אתם הולכים אמרו להביא (שתי) גזלות משובך שלפנינו בסולם שעל כתפינו כיון שעברו מהם פרקים והביאום לירושלים. עליהם ועל כיוצא בהם נאמר (משלי י) זכר צדיק לברכה ועל ירבעם בן נבט וחביריו נאמר (סס) ושם רשעים ירקב :

עו [דף טו] משנה חמשה דברים אירעו את אבותינו ב"ו בתמוז וחמשה בתשעה באב ב"ו בתמוז נשתברו הלוחות

ובוטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוקטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל. במ' באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ. וחרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר. ג' [דף כח ע"ב] נשתברו הלוחות מנ"ל דתניא ב' בהודש ניתנו עשרת הדברות לישראל רבי יוחי אומר ב' ב' מ"ד ב' ניתנו [בששה ניתנו] ב' עלה [משה] מ"ד ב' [ב' ניתנו ב' עלה דכתיב (שמות כד) ויקרא אל משה ביום השביעי וכתיב (סס) ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר] (סס) ויהי משה בהר וגו' [כ"ד דסיון ושיתסר דתמוז מלו להו ארבעין בשיבסר בתמוז גחית אתא ותברניהו ללוחות] וכתיב (סס לב) ויהי כאשר קרב אל המהמה וירא את הענן [וישלך טיריו את הלוחות וישבר אותם תת ההר] .

ר ש י

קציעות משפחה אחת הם * חס פירוס עלי על פס שגויבין לב השומרים לפי הכריתתה) : פרסדאות * [שומרים] שמראין להם העלי פעל חפיהם : עלי * (נוצריקן פוס לטון פשה דרכים דילות פיש"ן בלג"ז : (סלמאי * נקראין על כמו דיומדי שני שרים שעומדים בצ' סס הסולמות : נתוצתי * ע"ש שנהיין מקואות) : [בכורים * חס נכנס לתוך שדרו ורואה אשכול שביכר חלפה שביכרה קושר עליה גמי ועושה אותה בכורים] : עוד : והועמד ללם כהיכל * שהעמידו מנשה כדמפורש בתרגום ירושלמי בפרשת קציעות * חלפס יבשים שכתושין אותם [ועושין מהן] עגולין (ועל סס הכלי שקולעין אותם בו שמו מקצוע קרי להו קציעות כמו יעשהו במקצועות ומתרגמינן בזאמלין) : במכתשת שלפנינו : שהא במקום אחר לפנינו בסמוך וזהו גויב

בום הזמיד גמר הבקעה העיר בשבעה עשר בתמוז הוה והכתוב (ירמיה נב) בחודש הרביעי בתשעה לחודש ויהוה הרעב בעיר וכתוב בתריה ותבקע העיר אמר רבא לא קשיא כגין בראשונה כאן בשניה דתניא בתשעה לחודש הובקעה העיר בראשונה ובשניה ב"ו ב' . ושרף אפוקטמוס את הזורה גמרא. והעמיד צלם בהיכר מנלן דכתיב (דניאל יב) ומעתה היסר התמיד ולחת שקוץ שומם. וחד הוה והכתוב (סס ט) ועל כנף שקוצים משומם אמר רבא תרי הוה ונפל חד על חבריה וקטיעה לידיה ואשכחו דכתיב עילויה [דף כט] אנת צבית לאחרובי ביתא וידך [אושלת לי] [אשלימת ליה] . במ' באב נגזר על אבותינו שדא יכנסו לארץ מנא לן דכתיב (נמדנר י) [ויהו בשנה השנית בחודש השני בעשרים בחודש נעלה הענן] (פמות מ) [ויהי בחודש הראשון בשנה השנית באהר לחודש הוקם המשכן] ואמר מר שנה ראשונה עשה משה את המשכן שניה הקים את המשכן ושלח מרגלים [וכתיב (נמדנר י) ויהי בשנה השנית בחודש השני בעשרים בחודש נעלה הענן מעל משכן הערות] וכתיב (סס) ויסעו מהר ה' דרך שלישת ימים (פ' כל כתבי וע"ט מה ס"א) ואמר ר' חמי בר חנינא בלמד שסרו [אותו היום] מאחרי ה' וכתוב

לקיפי מורשא

בראשונה הובקעה בתשעה ובשניה ב"ו כ"ד. ולפי שהשניים הוה כהיכל לנו רעב ביוזר כמ"ש ביוזר בירכ חוכים ע"כ מתענין בשניהם על כנף שקוצים כו' ועל כו' והנריס לידים כו'. ססו. לוחות עובדת כוכבים אלו בעוונות עמאליס כדאמר נבט כי שקן הס' ללם וכך יקף הוא במקום יד כל מין כסמס ומדכתיב כף לבן יחוד גבי שני שקולים רמו שאלה מהם הוה חסר כנף אחד על ידי דמד פכריס לחבריהם ופירש"י מנכס העמודין כהיכל והסס מני בלשון יחוד כתיב ויבס את פסל האבנים וגו' וסייגו מני מה"ט וקראו בומס ע"ש דלכות להרובא ב"תא כו' : ו זה בחגס הרשון וגו'. מיייתי כל הני קראו דמשיקרא לא מיייתי אלא בלא שחלתו מרגלים אלא עד שיה כניס שררי בראשונה : נעסס המסכן אחר מעסס העגל ולא חוקס עד שחלה שיה עיני וסב מייזי : מרקא דע"כ לפי עיניו לא שחלתו מרגלים אלא עד כ"ט כסיון ולא מקודם לו כגסס כניס וכלו מ'

ר ש י

כסוה למ רת מנאן הדברות עליה מסה לקבל הלוחות וידך וסנר הלוחות גיוס י"ו ב"מזו דמנ' כסיון וי' כלל עד י"ו דתמוז איכא ארבעים יוס סעמד מסה כהר כ"ד דסיון וי"ו בתמוז הרי ארבעים יוס ובי"ו בתמוז דסיינו מ"א יוס יחד וסנר את הלוחות : גמרא. לא אשכח קרא אלא כך למדנו מרכותיו : בראשונה נגלות כגל : שניה. נגלות אדום : ומעתה סהוסר ונתבטל התמיד בו גיוס נתן שקוץ שומס דסיינו הועמד ללם כהיכל : וחד סוס. וכי חד שקוץ סוסותי לא וסכתיב על כנף שקוצים (משומס) ושקויס סונס משומס : תרי הוו. שהעמידם מנכס כהיכל : ונפל חד על חכריס וקטיעס לידים. והקטיע

לא קא חשיב וסיינו דכתיב שקוץ אחד : אשכחו. עילויה לללס דכתב סכיז : (אושלח. לטון שאלת כלים וליגלות וסיינו דכתיב חד כנף) : אנה לביט להחרובי ביחסי וידך אשלימת ליס. הללס אומר להכירו אתה רצית להרוז ביחשו : מקוס שהסעיה ישראל אחריד הני עכיתו כך נקמה וסלמתי לך ידי ל"א וידך אשלימת לי לטון שאלת כלים כלומר ועלה בידך : ויהי בחודש השני וגו' משמע מהני קראי דכ"ז באייר נעלה הענן פסו לנו ט' באייר דלעולס סוה חסר. וכתיב (וינלו) [ויבסו מהר ה' דרך] שלשת ימים וגו' יוס ראשון מנ' ימים כללו לא חביב שחלוה יוס קיב יוס כ' נעלייה הענן הלך כ"ז מאייר אכרי ב' צרי

בשלישה פרקים פרס רביעי תענית

וכתיב (כאלדנר יא) והאספסוף אשר בקרבן התאוה תאיה וכתיב (סג) עד תודש ימים דהוו להו כ"ב בסיון וכתיב (סס יג) והסגר כרים חוץ למחנה שבעת ימים דהוו להו כ"ט בסיון וכתיב (סס יג) שלח לך אנשים ותניא בב"ה בסיון שלח משה מרגלים וכתיב (סג) וישבו בתוך הארץ סקין ארבעים יום הני ארבעים נבי חד הוו אמר אבוי תמו דהתיא שתא מלווי מלויה דכתיב (איכס ה) קרא עלי מועד לשבור בתורי וכתיב (נמונר יד) ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא (ט' נו"ה) ואמר רבה [א"ר יוחנן] אותה הלילה ליל ט' כאב היה א"ר הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם אני אק"ע לכם בכיה לדורות. הרב הבית בראשונה מנ"ל דכתיב (מ"ג כ"ה) ובחדש החמישי בשבעה לחודש היא שנת תשע עשרה שנה למ"ך נבוכדנצר מלך בבל בא נבזרארן רב טבחיה וגו' וישרוף את בית ה' (איני והכתיב) [וכתיב] (יממי נב) ובחודש החמישי בעשור לחודש היא שנת תשע עשרה וגו' וישרוף את בית ה' ואת בית המלך ותניא א"א לומר בוי' שכבר נאמר בוי' וא"א לומר בוי' שכבר נאמר בוי' הא כיצד בוי' בו נכנסו העובדי כוכבים להיכל ואבלו ושתו וקלקלו בו [וי] שמיני ותשיעו עד שפנה היום סמוך לחשבת עשירי שנאי (סס ו) אוי נא לנו כי פנה היום כי ינטו צדלי ערב

לקושי מהי"א

יום נב"ט ב"ז נכנסו האו"יבס להיכל כ"ז ונטי סמוך לחשיכה הניחו בו סהול קרא דבעשור לחודש גו' וישרוף גומר מהפסח כספסיה דרינוט של היכל נשרף ביום ו' וסכול קרא דבו' לחודש לא ק"ו וישרוף יום ז' לחודש אלא דכתי מהפסח דבו' לחודש בא נבזרארן להיכל וקלקל בו עד יום ו' וזו וישרוף גו"כ ומייתי ליה מקרא אוי נא לנו כי פנה היום וזו התמלת שהפסח בערב יום ט' כי ינטו צללי ערב של יום ו' שהיה הולך ודולק בו כל היום כולו עד כי בו ינטו צללי ערב :

שחודש חסר שנה אחר חודש מלא עבדין ב' ימים ר"ח וכו' יום ראשון השלמה

פתח עינים

אוי נא לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב. ראיתי לכתוב כאן חידוש שזאתי במורה איכס מהו"ל כ"י וז"ל בקיטור אמר הקב"ה לירמיה לך ענתות בכל זמן שירמיה בעיר לא היו לוי"בים נכנסים לתוכה ולכך שלחו הקב"ה לענתות והלך ומיד שילח נכנסו שם האוי"בים וסדליקו את העיר ושרפו בית המקדש. וכשהיו ירמיה לבא לירושלים ובה עד ה' הדוך ועלה על הר המדק קרוב לירושלים כשגם מילך וראה העשן וכו' מיד קע ירמיה בגדיו וכן אשר על רגליו ומיר לב' הולך וצוה וזעק וכו' ומיר לבא כי כבר עברו ימים רבים שסיה ירמיה כבר ונבוכדנצר וירמיה היו מטיילים יחד ואחר היום לא היה נבוכדנצר מלך כי אם עני ונבנה ואמר מי יתן וסיהי מילך על כל הטובל כולו סיהי ביה על ירושלים וסוף בית המקדש והעיר וכו"כ הכל ושאר איני אוליכס בשני. ראה ירמיה נרות הקודש שהשטח עומדת לו וכל היום מפיו עמוד לבויה. שאל ממנו הן לי ירושלים א"ל לא הן טוב א"ל הן לי בית המקדש א"ל לא הן טוב א"ל הן לי ע"י סבדכין א"ל לא הן טוב א"ל הן לי חנוקות של בית רבן א"ל לא הן. א"ל מה תתן לי א"ל כל מה שחובל יהיה ולהוציא מן העיר מהי היום עד הערב. וק"י שירי לבא לירושלים ולא בא עד הערב ואינו יכול להייל איס וזו שאמר אוי נא לנו כי קע היום כי ינטו צללי ערב. עכ"ל המורה ק"י :

בשלישה פרקים פרס רביעי תענית

ערב לעת ערב הציהו בו את האש ונשרף עם שקיעת החמה ב"י לחודש והיינו דא"ר יוחנן (בן זכאי) אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל נשרף בו ורבנן (אמרי) אתחלתא דפורענותא עדיף דבמ' הוא דהוייא. ובשניה מנא לן דתניא (פ' אין בערכין וע"ג מהר"א) (רבי יוסי אומר) מנגלגין זכות ליום זכאי והוכה ליום (חובה) (הייב) אמרו כשחרב הבית בראשונה אותו היום ערב ט' באב היה ובמוצאי שבת היה ובמוצאי שביעית היה ובמשמרת של יחזירוב היתה והלויים עובדים על דוכנס ואומרים שירה ומה שירה הו' אומרים (תסליכ נד) וישב עליהם את אונם וברעתם יצמימם ולא הספיקו לומר יצמימם ה' אלהינו עד שבאו עובדי כוכבים וכבשום. וכן בשניה נלכרה ביתר גמרא. נדרשה העיר נמי גמרא. תניא בשדרש מורנוסרופים הרשע את (האולם) [ההיכל] נגזרה גזירה על בן גמייאל ליהרג בא אותו הגמון לבהמ"ד וא"ר בעל החוטם מתבקש בע"ה החוטם מתבקש. שמע ר"ג אוז' משא מיניה אזל לנביה בצנעה אמר ליה אי מצילנא דך מייתית לי לעלמא דאתי א"ל אין [א"ל] אישתבע לי אישתבע ליה סליק לאיגרא נפל מית. וגמירי דכי גזרי גזרתא ומת חד מנייהו מבטלין ליה לגזרתא יצתה בת קול ואמרה אותו הגמון מוזמן לחיי העולם הבא :

עז ט' תנו רבנן כשחרב הבית בראשונה נתקבצו תות כותות של פרחי כהונה ומפתחות (העזרה) [ההיכל] בידיהם ועלו לגנו של היכל ואמרו לפניו רבותי של עולם הואיל ולא זכינו להיות גזברים נאמנים לפניך הרי מפתחות כסורין לך יורקום כלפי מעלה יצתה כמין פסת יד ולקחתם והם קפצו ונפלו לתוך האור ועליהם קונן ישעיה (ישעיה כג) משש גיא הזיון מה דך איפה כי עליה כלך לנגות תשואות מלאה עיר הומיה קריה עליוה וגו' ואף בהקדוש ברוך הוא [נאמר] מפקד

ר ש"י

נ"ח של מעלה ממנו לעשותו מלא ונמלאו ב' ימים טובים בחודש מלא אחד בתחלתו ואחד בסופו והכי קאמר זמן עלי מועד לשבירת בחורי בט' באב שמגלגלין חובה ליום חייב : מוצאי שביעית. שנה להס בצביל סהרעו לגזר. מלאתי בפירוש המיניה : דוכן. עשוי ענין אלטכא ועומד עליו הלוי לשורר : וישב עליהם את אונם. פריך בערכין הוי במזמור של יום ד' הוא סהול אל נקמות ומאי הוי דקאמרי ליה גיוס ראשון ופריק הסס אליה הוא דנפיל לפומייהו פירוש אליה קינה : בע"ה החוטם. מה חוטם מופס א"ה ספרטוף כך הוא מופס את דורו כלומר קנין סבדורו מתקנס ליהרג וברמו אמר לי שלא ימירו בו אכ"י המלך :

בשלושה פרקים פרט רביעי תענית

מקרקר עליהם כתרנגולים שנא' יסויה כס כי יום מהומה ומבוסה ומבוכה לה' אלהים צבאות בני הוינו סקרקר קיר ושוע אל ההר: עך סס אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת שמייה הרב כישם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר (כמעטין באבד ו) מרבים בשמחה. [סס ע"ב] אמר רב פפא הילכך האי בר ישראל דאית ליה דינא כהדו עורד כוכבים באב לשמיט מיניה דריע מוליה הישראל באדר לוייל כהדו דבריא מוליה דישר ל' (ירמיה כט) לתת לכם אחרית ותקוה אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אלו דקלים וכדי פשתן (גראסית כו) כרית שדה אשר ברכו ה' א"ר יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כרית שדה של תפוחים:

ע"ג [ג' טו ע"ג] בשנה אמר רבן שמעון בן גמליאל (מורה ח"ג מ' ל"ז) לא היו ימים טובים לישראל כש"ו באב וכיה"ב שבהם בנות (ישראל) [ירושלים] ויצאות בכלי לבן שאולים כדי שלא לבייש את [בני] שאון לו וכל הכלים מעונין מביעה ובנות ירושלים ויצאות (במהולות) [והולות] בכרמים ומה הן אורחות כחור שא נא ענין וראה מה אתה בורר לך אל הין ענין בניו תן ענין במשפתה (מלי לא) שקר הין והכל הופי אשה יראת ה' היא תהלה ואומר (סס) הגו לה מפרי ודיה ויהללה בשערים מעשיה. וכן הוא אומר (שס"ג ג) צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אכזו ביום חתונתו וביום שמחת לבו ביום חתונתו זו מתן חורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו:

[ד' ל' ע"ג] [כ"ו] רבי עקיבא אומר כל העושה מלאכה בת"ב אינו רואה סימן ברכה לעולם והכ"א כל העושה מלאכה בת"ב ואינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה [שנא] (ישעיה סו) שמהו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה עישו אתה משוש כל המתאבלים עליה מכאן אמרו כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה ושאינו

רש"י

המים קרים גליה חליק לא חלי הרב דקלים להתפרנס בהם: כלי פשתן * ולא מתי מלמטה אלא בהם נפלו ומחו ללבושן: סוכן סאלות זו מנו מקרקר עליהם. מתאנה עליהם: אפילו עשירות כדי שלא לבייש את מי כתרנגולין. מתרעמין וזועקין על שאון לו: מעונין סבילה. כל אהן גיהס: שנא' מקרקר קיר. קיר אהן גנדיס קודם לניסה לפי שאין כל אחת וחנירו סך קירי פלסתר במסכת ע"ז: בקיף גתרתה שמה נדה יהיה וכדי ושוע. כמו סן אהן מדאמר לשון יחיד של גניס נדות סריכו להסביל זה אהק"ג קאי. פ"א [גיא חיון. ירושלים לניסן; והולות בכרמים (לשון מחוללה) סהל מסתכלין סס]: בקרקר. לשון ילנה: ושוע אל הכר. (אל ירושלים שגטס מן הארצה) [כסביל סר ליון שחמס]: ליויד כסדיס. כערכלות סלסס: לתת לכס אחרית ותקוה. אידי דאיירי רב יהודה לעיל קיטס ואילן. כיוס"כ כראיחא בת"ק: אינו רואה סימן

בשלושה פרקים פרט רביעי תענית

שכ

מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה תנ"ה כל האוכל בשר ושותה יין במ"ב עליו הכתוב אומר (יחזקאל לב) ותהי עונותם על עצמם תם: פ סס [פיסקא] אמר רשב"ג לא היו י"ט לישראל כש"ו באב וכיה"ב (וכו) בשלמא יוה"כ יום סליחה ומחילה יום שניתנו בו לוחות אחרונות לישראל אלא מ"ו באב גאי היא אמר רב יהודה אמר שמואל יום שהותרו שבטים לכא זה בזה באי דרוש (במדבר לו) זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלכחד וגו' דבר זה לא יהא נוחג אלא בדור זה בלבד. (רבה בר בר חנה א"ר יוחנן) [אמר רב יוסף אמר רב נחמן] יום שהותר שבט בנימין לבא בקהל שנאמר (שופטים כה) ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לבנימין לאשה מאי דרוש [אמר רב] ממנו ולא מבנינו. (רב אידי בר אבין אמר רב יוסף) [רבה בר בר חנה א"ר יוחנן] יום שכלו בו מתי מדבר דאמי מר עד שלא

כל

רש"י

לכתיב בהרש"א
ברכה מלכות מלאכה: כל האוכל בשר ושותה יין במ"ב עליו הכתוב אומר ותהי עונותם על עצמם * בתענה בלב כלומר בסעודה המפסיק בה: שניתנו בו לוחות אחרונות * שבי"ו בחמון יד משה וכן הכר בחלה ושבר הלוחות וזכור י"ח ט"ח את העגל וזכור י"ט ענה למרוס לקבל לוחות אחרונות ושחטה סס שמונים יום מ' יום עמד בחפלה דכתיב וחנפלו לפני ה' את ארבעים היום וגו' וארבעים יום עמד (סס לחזור וללמוד תורה) ככראשונה חשוב מתענה עשר בחמון סנים עשר בחמון דהיה שחף מליה וסלסים דלב הכי מ"ב והשעה ועשרים דלול הכי אחד ושבעים והשעה דהשני הכי שמונים וזכור הכפורים ילד: שהותרו שבטים לכל זה בזה ודחמנה בחמשה אמר וכל בה יורשה נחלה וגו' וכתיב לא חסוד נחלה וגו' והחידוה בחמשה עשר בלב: זה הדבר אשר צוה ה' דבר זה של הסבת נחלה: לבא בקהל * שנסעבו השבטים מליחן בנותיהם לשבע בנימין משום פלגס בנבעה: כמ"ג * מיעוע הוא: ולא מבנינו. כלומר ממנו כתיב בקרא דהכי נשבעו איס ממנו אל יתן להם בתו אבל מבניהם לא נשבעו: שכלו בו מתי מדבר * דאמריין בירושלמי כל אהן מ' שנה שהיו ישראל במדבר היה ככזו יולא לפני משה כל ערב ס' בלב ומכריו ואומר אלו הכל לחפור והיה כל אחד מן ישראל יולא וחופר לו קבר שמה ימות קודם שיחפור בערב היה כל אחד לן בקברו למחר היה הכרוז יולא ומכריו ואומר הדלו החיים מן המחוס וכל מי שהיה בו נפש חיים היה עומד ויולא ומי שהיה עחוד למות היה תולעת יולא מצפורו וכנסו לחוד פיו ונת והיו קוברים אותו וכן כל שנה ושנה לסוף מ' שנה היה הכרוז יולא ומכריו יולא הכל לחפור וכו' ועמדו כולן חיים כיון שראו כך חמור ואמרו שמה טעינו בחשבון החודש חזרו ושכבו בקבריהן בלילות עד ליל ט"ו וכיון שראו שנתמללה ה'בנה בט"ו ולא נראית ה'בנה עוד חסרה ולא מת אחד מהן ידעו שחשבון החודש

בהר"ן חיות

רש"י ד"ה כל האוכל במ"ב כלומר בסעודה המפסקת * דבש"ב עצמו הרי אמרו דהיי כאלו אוכל ביה"ב ולא דוק אוכל בשר ושותה יין אלא כל סיד דאכילה ובש"ו הסביר רש"י דהכוונה כאן על סעודה המפסקת:

בשלשה פרקים פרק רביעי תענית

כלו מתי מדבר לא היה דבור עם משה שנא' (דברים נ) והי כאשר
 תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם וידבר ה' אלי לאמר אלי היה
 הדבור • עולא אמר יום שביטול בו הושע בן אלה פרסדאות שהושיב
 ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל ואמר [דף לא] לאיזה
 שירצו יעלו • רב מתנה אמר יום שניתנו בו הרוגי ביתר לקבורה
 (ראמר) [ואמר] רב מתנה [אותו] יום שנתנו בו הרוגי ביתר לקבורה תקנו
 ביבנה הטוב והמטיב הטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה •
 רבה ורב יוסף ראמרי תרוויחו יום שהיו פוסקין בו מלברות עצים
 למערכה • רתניא ר"א הגדול אומר מט"ו באב ואילך תשיש כחה של
 חמה ולא היו כורתין עצים למערכה לפי שאינן יבשים אמר רב מנשיא
 וקרו ליה יום תבר מגל מכאן ואילך דמוסיף יוסף ודלא יוסף יאסף •
 (ע"י גני"צ) [תני רב יוסף מאי יאסף] אמר רב יוסף תקבריה אמיה •
 [פיסקא] שבהם בנות ישראל יוצאות וכו' • ת"ר בת מלך שואלת מבת
 כ"ג בת כ"ג שואלת מבת סגן בת סגן שואלת מבת מלחמה בת
 משוח מלחמה שואלת מבת כהן הדיוט וכל ישראל שואלין זה מזה כרו
 שלא לבייש את מי שאין לו • [פיסקא] כל הכלים מעונין טבילה (א"ר
 דיקא) א"ר אלעזר אפילו מקופלין ומונחים בקופסא • [פיסקא] ובנות
 ישראל יוצאות וחולות בכרמים • תנא מי שאין לו אשה נפנה לשם •
 [פיסקא] ומה הן אומרות ברור וכו' • ת"ר (ארבע משפחות היו בא"י)
 יפיפות שבהן אומרות תנו עיניכם ביופי שאין אלה ליופי • מוחסות
 שבהן אומרות תנו עיניכם במשפחה שאין אשה אלא לבנים •

לקושי מהרש"א

ר ש"י

מכון וצבעלה הגזרה וקבעו אותה הדור
 לאותו יום (ועשהוהו) ו"ס : לא היה
 הדבור עם משה • פה אל פה [בחיבה]
 אלא בחזיון לילה : [לאיזה שירצו יעלו •
 הוסע בן אלה רשע הוה דכתיב ויעש
 הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל
 והיינו דקאמר רק שביטל את הפרסדאות ואמר לאיזה שירצו יעלו] : (הרוגי
 ביתר • דלאחר תורבן היתה אותה גזירה ומפרש בהלמוד שעשו כעין חומה סביב
 העיר שבעה שנים ועמדו המתיים על הארץ עד כ"ו בחג) : מלברות ענים
 למערכה • שגד אותו יום היו עמים יבשין ורחוין לשריפה ונחין ליבקה
 ומכאן ואילך לא היו מנבקעין שחשס כחה של חמה ליבשן [וחייסיןן מפני החולעה
 לפי ששן שיש בו חולעה פסול למערכה] : וקרו ליה • ליום ט"ו בחג : יום חצר
 מגל • כלומר נסבר הגרזן שפסקו מלכרות עוד עמים : מכאן ואילך • (מיטין ואילך
 עד ט"ו בחג אי בני עסיק בלילות אצל) מט"ו בחג ואילך מאן דמוסיף ללילה
 על העינים ועוסק בחורה מוסיף הקב"ה שנים על שנתיו : ודלא מוסיף • לעסוק
 בחורה בלילות : תקבריה אמיה • כלומר ימות בלא עמו : סגן • הממונה
 חחה כסן גדול לשמש מחיו אם אירע בו פסול : משוח מלחמה • הוא הכהן
 שמכרזו ואומר מי האיש הירא ורך הלכב : אפילו מקופלים ומונחין בקופסא • כלומר
 בלרגו לריכוז עבילה שלא לבייש את העממה : שאין אשה אלא לבנים •

בשלשה פרקים פרק רביעי תענית

(עשירות שבהן אומרות תנו עיניכם בבעלי ממון • בינוניות
 ועניות) [מכוערות] שבהן אומרות קחו מקחכם לשם שמים ובלבד
 שתעטרונן בזהובים :
פא טס (אמר רבי הלבו) אמר עולא [ביראה] א"ר אלעזר (ועיין במפרשים
 שהיא ע"ד הסוד) עתיר הקב"ה לעשות מחול לצדיקים
 בנן עדן והוא יושב ביניהם וכל אחד ואחד מראה (עליו) באצבעו
 שנאמר (ישעיה כס) ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קיינו לו ויושיענו
 זה ה' קיינו לו נגילה ונשמחה בישועתו :

ר ש"י
 (הגושף אשה שאינה הוגנת לו פסל שתעטרונן בזהובים שלאחר נשואין חתמ
 אה זרעו) ולא נניך יהיו מיוחסין הכל לה חכשטיין ומלחא בעלמא הוא דלחמן
 קופלין עליהס בין זכרים ובין נקבות : כלומר ובלבד שחמנו לנו מלבושים נאים :

מליקא לה מסכת תענית

מסכת פרק ראשון מגילה

א [דף ב ג] א"ר ירמיה ואי תימא רבי חייא בר אבא מנצפ"ך צופים
 אמרום ותסברא (צופים ולא משה) והכתיב (ויקרא כז) אלה
 המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ועדוהא אמר רב חסדא
 מ"ס וסמ"ך שבלוחות [דף ג] בגם היו עומדין [פ' הכונה וע"ש בח"ס] ונחל"ג
 ונכ' [כ"ג] אין מהוה הוה מידע הוא דלא הוה ידעי הי באמצע תיבה והי
 בסוף תיבה ואתו צופים ותיקנו פתוחים באמצע תיבה סתומים בסוף
 תיבה • סוף סוף והכתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש בהם
 דבר מעתה אלא שכחום וחזרו צופים ויסדרום :

ב טס ואמר רבי ירמיה ואי תימא רבי חייא בר אבא תרגום של תורה
 אונקלוס הגר אמרו מפי ר' (אלעזר) [אליעזר] ור' יהושע ושל
 נביאים

ר ש"י
 בנצפ"ך' כפל אוחיות : צופים אמרום • שכחום וחזרו צופים ויסדרום • ששכחום לפי
 נבואי הדוכוס : בגם היו עומדין • שהספרי יש בנן זורן :
 עומדין • שהיחה הקיקסן עוצרה משני • תרגום של תורה אונקלוס כו' • שתרגום הוא
 עבריהם הילכך שחר האוחיות יש להם • לשון ארמית והתורה ודלי ניתנה בלשון
 מקום דבק אכל אלו חין להם עוד מקום הקדש לשון עברי מאכותינו מעבר סהכר אלא
 דבק שהיו באויר אלמא מ"ס סתומה • פירושה מסיני הוה תרגום בלחמן מפורש זה
 היחה בלוחות • ולכשר הוה לתרגולא הא • תרגום סתום לשון ארמית שהיו להם ומורגלים
 דרב חסדא בסתומין וכי איממר דרבי ירמיה בפסחין והכי מוכח במסכת שבת
 בפרק הכונה אלא (פריך) [פריך] ליה מלחא דשויא למריווי מיהונו הונו וכו' •
 מהר"ץ חיות

תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי ר' אלעזר ור' יהושע • הנה לפ' קשה לי אך
 תרגם אונקלוס ריש פרשת תצא ועשתה את צפרניה ותרבי ית סיפרהא ירתי דעת ר"א
 ספרי שם ובש"ס (יבמות מ"ח ע"ה) התקין • וא"כ תרגום אונקלוס שלא כשיפת ר"א וע"ז •

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חני זכריה ומלאכי ובאותה שעה נדרעוה ארץ ישראל ת' פרסה על ת' פרסה יצתה בת קול ואמרה מי הוא זה שגלה את סתרי לבני אדם עמר יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר אני הוא שגלתי את סתריך לבני אדם גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי ולא לכבוד בית אבא עשיתי אלא לכבודך עשיתי שלא ירבו מהלוקות בישראל ועוד בקש לגלות תרגום של כתובים יצתה בת קול ואמרה לו דייך • מאי טעמא משיח דאית בה קץ משיח • ותרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו והאמר רב איקא בר אבין אמר רב תננאל אמר רב מ"ר (נחמיה ה) ויקראו בספר בתורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא (פ' חין גין המודר וע"ס מהרש"א) ויקראו בספר בתורת האלהים זו מקרא • מפורש זו תרגום • ושום שכל אלו הפסוקים • ויבינו במקרא אלו פסקי טעמים ואגרי לה אלו המסורת • שכחם וחזרו ויסדום • מ"ש אדאורייתא דלא אודעוה וביאי ענא אנביאים דאודעוה • דאורייתא מיפרשן דלא אודעוה וביאי ענא אנביאים דאודעוה • דמיפרשן איכא מילי דמסתמן כגון (זכריה יג) כיום ההוא יגדל המספר בירושלים כמספר הדררימון בבקעת מגדון ואמר רב יוסף אילמלא תרגום דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר (מאי הוא) בעידנא היא יסגא מספרא בירושלים כמספר ארזא בן עמרי דקמל יתיה הדררימון בן טבריימון ברמות גלעד וכמספר יאשיה בר אמן דקמל יהיה פרעה הגירא בבקעת מגדון •

ג' עס (מילא י) וראיתו אני דניאל לכדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהבא (אידי דקאמר לעיל דנכתובים דעינו נס' דניאל יס דה סקן קשיב עוד מעלת דנאל וע' מ"ס חלק • מהרש"א) מאן נינהו אנשים א"ר ירמיה ואי תיבא רבי הייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי וינהו עדיפי מיניה ואיהו עדיף מיניה דאיהו נביאי

לקוטי טהרשא

זו מניח את האם לכן פהרמי כמפורש פק ויורחא דניאל דתלמודא (הסקנות) כ"ג ומסין דשכחוס אחר ימי עורא כדקאמר [תרג' דבר בלינו עד דשרה ומעמידה על סתם דנכרו להם כתב אשורית ולשון סקודם בוריס" מפי רבי: שלא ירבו מהלוקות • עד דתתא אונקלוס ויטלו •

כספר דניאל: ויקראו: ספר תהות סלזיס וכו' • כספר עורא כתיב: זו מקרא • לשון כתיב על חומם: הפסוקים: כיין סס נפסקין: פסקי כעטמים הנניטת קרוין טעמים: אלמלא תרגומיה דהאי קרא וכו': מפני כלא מלינו ככל הנקרא מספר לסדררימון (בן סכר עין) נבקעת מנינו ויונתן מתרגם נב' הססדות כדלרימון נרמית נלמד (מ"א כג) ובקעת מנינו ליאסי כמקראם כספר מלכים כהר"ץ חיות

יונתן מפי חגי זכריה ומלאכי: אין הכוונה מה ששפע מפותח דהרי חגי זכריה ומלאכי קדמו ליונתן תלמודי הלל הזקן יותר מן שלש מאות שנה רק הפירוש שאסף בתרגומו הביאורים שהיו נקובלים בע"מ מן הנביאים הללו וכן תורגלו בכל עת לשבח בלשין זה • ע"י (ר"ס י"ט ע"ב קדושין מ"ב ע"א ימות ט"ז ע"א) וע"י רמב"ם פ"י גה"ל כלי התקדש ח"ל ה' ולא יתנהו ביום פ"י יונתן מפי הנביאים מסקום שכיוע ע"ש; (ע"י מגילה ע"א)

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה שכט

נביאי ואיהו לאו נביא הוא ואיהו עדיף מינייהו דאיהו חזא ואינהו לא חזו • וכי מאחר דלא חזו מ"ט איבעיתו אע"ג דאינהו לא חזו מידי אבל מולויה מיהא קא חזי אמר רבינא ש"מ האי מאן דמיבעית אע"ג דאיהו לא חזו מידי מוליה חזי מאי תקנתיה ליקרי ק"ש ואי קאי במקום הטנופת לינשף מדוכתיה ארבע אמות ואי (קאי בדוכתא מנוולתא) [לא] לימא הכי עיזו דבי טבחה שמיני מינאי •

ד' עס תניא כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעזם כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגלה מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגלה וק"ו מעבודה ומה עבודה שהיא חמורה מבטלין • תלמוד תורה לא כ"ש • ועבודה עדיפא מת"ש והכתיב (יהושע ה) יהי בהיות יהושע ביריחו וישא עינו וירא והנה איש עומד לגנדו וחרבו שלוחה בידו וילך יהושע אליו ונז' ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי ויפול יהושע על פניו ארצה וישתחו (פ' סדר וע"ס מהרש"א) והיכי עביד הכי והא"ר יהושע בן לוי אסור לו לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה חיישינן שמה שר הוא שאני התם דקאמר ליה כי אני שר צבא ה' עתה באתי ודלמא משקרי ליה אמר אבוי גמירי דלא מפקין שם שמים לבטלה • א"ל אמש בטלתם המיד של בין הערביים ועכשיו בטלתם ת"ת א"ל על איהו כאם באז

א"ל

רש"י

(ב' כג): אינהו נביאי • שהרי נתגלו (חיישינן שמא עד הו"ו ועד הוקס לעבודת ישראל בשלימות של הקב"ה והוא לא כוכבי' דכתיב ולא זנחו עוד לה זמחיהם • שאלה לישראל לשם נביאות: מ"ט לשעירים); אמר ליה אמם בטלתם וכו' • מיבעיתו: דכתיב בקרא אלל חרדה לא אחרפס היכא אלל מתשובה שהסיבו גדולה נפלה עליהם: מוליהו: שר שיש לנו למדין תחלה דבניהם המלך האשימו לכל אדם למעלה: לינשף: ידלג: ב' דברים אמם בטלתם וכו' כשהעריב ישראל במעמדם • עומדין על המידי היום היה לכם להקריבו חמיד של בין נכור בשעת הקרבנות דתתן במסכה הערביים ובעלתסאוחו ו.ש.שתיסם במלכר חענית ששמרו להקריבו לי במועדו וכו': העיר חנם שאין זמן מלחמה משתחבך ויזכי עביד הכי • שהשתחוו לו דכתיב ועכשיו שהוא לילה היה לכם לעסוק • יפול יהושע על פניו ארצה וישתחו: בגורה שהרי אינכם לת. יום בלילה:

כהר"ץ חיות

מכאן סמכו של בית רבי שמבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה חכם אחד בתשובת מתיא חנאן בית אפרים ס"י הקשה האך שייך לשון מבטלין ת"ת דהרי קריאת מגילה בקרא נ"כ תורה ואי דקאי על התורה ק"ל מגילה בומנה קריין אותה ביהוד ע"ש • ולא נראה כיון דאמרוין לקמן דף ה' ע"ב רבי בסברא היה נזיר דלרבי פשיטא ליה דיוסף הימה מ"סות יהושע בן נון הוא מ"ט מספא ליה • ואפשר עוד לשארו בית רבי דמספקי להו וקרו ב"ר ובס"ו וא"כ לא היו מגילה בומנה ושוב נז"ל שפיר לשון מבטלין ת"ת היינו על ההלכות דלא היה ידוע להם זמנה •

רש"י ד"ה ישראל במעמדם תשמרו להקריב לי במועדו אך שומר • דרבי רש"י הללו תמידים דהרי מסקים שהביא רש"י (פענית כ"ו ע"א) לא דייקן הן במשנה והן בכרייתא מלשון תשמרו רק מקרא אחרינא דכתיב צו את בני ישראל את קרבני לחמי ואך קרבנו של אים קר ע"ש וצ"ל:

(ע"י ח"א) כ"ב

למית מה טעם משום דנפתלי על מרומי שדה אמר וכולון לפני הקב"ה רבש"ע לא זו נתת להם ארצות ולי נתת ימים ונהרות לאחי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות א"ל כולן צריכין לך על ידי הלון שנאמר (דברים לג) עמים הר יקראו וגו' ושפוני טמוני חול ותני רב יוסף שפוני זה הלון טמוני זו טרית חול זו זכוכית לבנה אמר לפניו רבש"ע מי מודיעני (על זאת) א"ל (שם) שם יובחו ובחי צדק סימן זה יהיה לך שכל הנוטל ממך בלא דמים אינו מועיל בפרקמטיא שלו כלום ואי ס"ד קטרון זו צפורי אמאי מתרעם על מדותיו והא הוא (ליה) צפורי [מלתא] דעדיפא טובא וכ"ה דלית בה ארץ זבת חלב ודבש (כמונת פ' י"ג) והאמר ריש לקיש לדידי חזי לי (ארץ) זבת חלב ודבש דצפורי והוא שיתסר מיל על שיתסר מיל וכי תימא דלא נביש ידיה כדאחווה והאמר רבה בר בר חנה [א"ר יוחנן] לדידי חזי לי (ארץ) זבת חלב ודבש דכל ארץ ישראל והוה כמבי כובי ועד אקרא דתולבנקי והווי עשרין ורתי פריסי באורכא ובפתייה שיהא (עשר) פריסי אפ"ה שדות וכרמים (הווי) עדיפי (להו) [ליה] דיקא נמי דכתיב (סופטים ה) ונפתלי על מרומי שדה ש"מ א"ר אבהו (פסוק ג) עקרון תעקר זו קסרי בת אדום שיושבת בין החולות והיא היתה יתר תקועה לישראל בימי יוונים וכשגברו מלכי בית חשמונאי ולכדוהו היו קורין אותה אחרת מגדל (צור) [שיר] :

ו שם אמר רבי יוסי ב"ר חז"ל מאי דכתיב (זכריה ט) והסירותי דמיו מפיו זו בית (בריא) [במאי] שלהן ושקוציו מבין שניו זו בית גליא לקושי כהרש"א

ר ש"י

שנל בגולו ימים והיום ונבעת שאינס מקום שדות וכרמים: כל הנוטל ממך בלא דמים כו' י"ל כמשמעו דנדס תלזון עושין תכלת כדאמרין במתנות וקאמר דהנוטל ממך סחורה של תכלת בלא דם תלזון ע"י קלא חילן לא יועיל לו דפרקמטיא ולא יליה כו' ושקוציו מבין שניו וגו' זו בית גליא שלהן כו' כמה שאמרו פק כל הללוים ואכדתי את שאם טאל לכוות לה שם שכת אלף שם גליא סיו קורין אותה בית גליא לשון גובה קורין

לבנה זו זכוכית תכלת כבייתה מן החול כדאמרין בפ"ק דשבת וחול של זבולון חשב משאר חולות [ורחין] לזכוכית לבנה: מי מודיעני על זאת: לתת על דמים המוצל תלזון ושמה אלה יקחום בלא דמים: אמר לו שם יובחו ובחי דמס כסם שאסור גזל בעולה כך לא יועיל ממך כלום: שאם יעלו שיה פרוסה בלא דמים יתקלקל השבט והחול ולא יועיל לכלום: זבת חלב ודבש: העצים אוכלים תאנים והדבש נוטף מהם והחלב נוטף מן העצים ונעשה כמין נחל: שיתסר מיל ד' פרכאות: לדידי חזי לי זבת חלב ודבש דכל א"י: בכל מקומות שהוא שם ואם בלא לזכרו כאלה היו כמבי כובי עד אקרא דתולבנקי שם מקומות: אקרא מקום מעבר הנהר ונלע"ו פורט"ו: עדיפי ליה: כתיבין סיו עליו: יתר תקועה: לרעה: אחרית מגדל צור: כבישה מגדל צור: ורסירותי דמיו מפיו: גבי צור כתיב שהיה ראש לארס: בריא וגליא: ראשי עבודת כוכבים הם לארס:

שלהן ונשאר גם הוא לאלהינו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבאדום (זכריה ט) והיה כאלוף ביהודה ועקרון כיבוכי אלו טיאטריות וקרקסיות שלהן וצפתרון שרי יהודה ללמד בהם תורה ברבים: א"ר יצחק לשם זו פמייס עקרון [תעקר] זו קסרי בת אדום שהיא היתה מטרפולין של מלכים איכא דאמרי דמרבי בה מלכי ואיכא דאמרי דמוקמי מינה מלכי: קסרי וירושלים אם יאמר לך אדם שזרבו שתיהן אל תאמני ישבו שתיהן אל תאמן: חרבה קסרי וירושלים (תאמן) חרבה ירושלים וירושלם קסרי תאמן שנא' (יחזקאל כו) אבילאה החרבה אי מלאה זו חרבה זו (אי מלאה זו חרבה זו) רנב"י אמר מהכא (נחלמים כה) ולאום מלאום יאמני: וא"ר יצחק מאי דכתיב (ישעיה כו) יוחן רשע כל למד צדק בארץ נכוחות יעול וכל יראה גאות ה' אמר יצחק לפני הקב"ה רבש"ע יוחן עשו א"ל רשע הוא: א"ל כל למד צדק: [אמר ליה] בארץ נכוחות יעול: אמר ליה אם כן כל יראה גאות ה' וגו' וא"ר יצחק מאי דכתיב (הכלים קמ) אל תתן ה' מאווי רשע וזמנו אל תפק ירומו סלה: אמר יעקב לפני הקב"ה רבש"ע אל תתן לעשו האות לבו וזמנו אל תבק ירומו סלה זו [שם ע"ב] גרמומיא של אדום שאמלי חן יוצאין מהר בין את כל העולם כולו דא"ר חמא בר חנינא ש' (מלכי) קסרי תאני איכא בגרמומיא של רומי ושם"ה מרובני איכא (ברומי) [בכבל] כל יומא נפקי הני לאפי הני (והני לאפי הני) ומקביל או חד מהני או חד מהני ומטררי לאוקומי מלכא אחרינא: וא"ר יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא

לקיטי מהרש"א

ביבוכי זו ירושלים ויהיה ארס לאלופי יהודה ועקרון שהיה בית למוד לירושלים: לשם עיר שכבו בני דן: פמייס שמש יואל ירדן ממערב פמייס: מ' רפולין לשון יווני אימא של מלכות מערי אס' פולין לשון סררה: דמרבי בה מלכי: מגדלים שם בני מלכים: אבילאה החרבה: רישא דקרא יתן אמרה צור על ירושלים האת וגו' אמללה החרבה עכשו אמללה כחורבנה: רשע: זה עשו רשע אמר יצחק להקב"ה יוחן עשו אמר ליה הקב"ה הוה: א"ל יצחק: כל למד צדק: אמר ליה חזק: כל למד צדק: כלומר חין אדם

יכול ללמד עליו צדק: א"ל הקב"ה: בארץ נכוחות יעול: זה ירושלים שיתריב כלומר עתיד להחריב א"י: אבר יצחק ח"כ כל יראה וגו': זכו חל חפק: אל חוליאנו מנחמיו: זמס כמין טענה של ברזל כמותין כחוטמה של חלקה ונמטתה כו ומתוך חוקה אינה משתמרה כי אס כו: גרמומיא שם מלכות ואף היא מלכות: כרוגי: יגעתי: בחורה:

פחה עינים

יאמר לך אדם יגעתי ולא מלאהי אל תאמן: פירוש שאומר שגם ולא מלא כלל ואלו דה"ל שקר ענה דגם טאל יקנה לכוות נכרה רבא דמתרין שמעתיא חריף ומקסם תמן ומקס"מ"מ חס יגע בלעת ודל"י מלא טיהי ח"מ פסוטי מיהא:

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

מצאתי אל תאמן • מצאתי ולא יגעתי אל תאמן • יגעתי ומצאתי תאמן והני מילי בד"ת אבל במשא ומתן סייעתא דשמיא היא • ובר"ת לא אמרן אלא לאיתודדי אבל לאוקמי גורסא סייעתא דשמיא היא • וא"ר יצחק אם ראית רשע שהשעה משקת לו אל התגרה בו שנאמר (תהלים לו) אל תהרהר במרעים וגו' (נכנס פ"ק וע"ש מהרש"ם) :

ז סס נאמר עולא איטליא של יון זה כרך גדול של רומי והוא ש' פרסה על ש' פרסה ויש בה שס"ה שווקים כמנין ימות החמה וקמן שבכולם על מוכרי עופות והוא ששה עשר מיל על ששה עשר מיל ומלך סועד בכל יום באחד מהן והדר בו אע"פ שאינו נולד בו נוטל פרס מבית המלך והנולד בו אע"פ שאינו דר בו נוטל פרס מבית המלך וגו' אלפים בי בני יש בו וה' מאות חלונות מעלים עשן חוץ לחומה צדו אחת ים וצדו אחת הרים וגבעות צדו אחת מהיצה של ברזל וצדו אחת חולסית ומצודה) :

ח [דף נ] (אסתר ט) לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית אמר (רב יהודה אמר שמואל) (רב שמואל בר יהודה) :

בתחלה קבעוה בשושן ולבסוף קבעוה בכל העולם • אמר (רבי) [ג] שמואל בר (יצחק) [יהודה] שלחה אסתר לחכמים קבעוה לדורות שלחו לה קנאה את מעוררת עלינו בין העובדי כוכבים שלחה להם כבר כתובה אני (ומנחת) על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס • רב ור' תינא ור' יוחנן ורב חביבא מתנו ובבבליה סדר מועד כל כי האי זוגא חלופי ר' יוחנן ומעיל ר' יוחנן שלחה להם אסתר לחכמים כתובנו

לקוט מהרש"א רש"י בספר

ימות החמה סס"ה ימים כי עשו מונה לחמה וכלקמן כסס"ה שווקים וכ"א ממרובי ססס סס"ה הוא מושל כימות מימי השנה סס"ה ודקטול ככל יומא חד מינייהו הוא כמו על חסרונים לעמיד דוגמא שאלמו כפרי סהג ואמר דע"כ מערדי לאוקמי מלכא וחינו וממס שאין יוצאין להכתיב העולם :

גדולה וגבה לשם איטליא של יון מאי אלישה [יחזקאל כ"ז] מתרגמינן מנגווא איטלייא : שווקים חלונות : פרס • מזון • חלונות שמעלים מהן עשן חוץ לחומה • שהן גבוהים מן החומה ואין מעשינן לה החומה וזהו חשיבות : הלשית' מקום אבנים (קוץ) : ולבסוף קבעוה וכו' • וזהו השנית ששלחה להם בשנה שניה לקבוע עליהם חובה : קבעוה לדורות' י' ד' וט"ו ליו"ט ולקריאה להיות לי לשם : קנאה אח מעוררת עלינו • שיאמרו העובדי כוכבים שאנו שמתים להזכיר מפלתן : כבר כתובה אני • ושם הם רואים מה שאירע להם ע"י ישראל : רב ורבי תינא וכו' • מחנו הא לחמרי' לקמן שלחה להם וכו' : ובבבליה סדר מועד • מקום שמכר סס זוג זה של ד' חכמים הללו : חלופי ר' יוחנן וכו' • יש מחליפין ר' יוחנן ומכניסין

מהר"ץ חיות

שס"ה מרובני איכא בארזים • בעין יעקב כאן מאמר מעולא על כרך גדול שבירומי כמה שווקים יש בה ונחסר בש"ס שלנו לא ידעתי למה ואימתי השימושו המדויקים :

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה שלב

(בספר) [לדורות] שלחו לה (משלי לב) הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת שלישים ולא רביעים עד שמצאו לה מקרא מן התורה שנאמר (שמות יז) כתוב זאת וזכרון בספר כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה הורה זכרון מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב במגילה •

הניא רבי אליעזר אומר מגילת אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר (אסתר ו) גיאמר המן בלבו רבי עקיבא אומר מגילת אסתר ברוח"ק נאמרה שנאמר (שס) ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה (רבי יוסי בן דורמסקיה) (רבי מאיר) אומר מגילת אסתר ברוח הקודש נאמרה שנאמר (שס) ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה (רבי מאיר) [רבי יוסי בן דורמסקיה] אומ' מגילת אסתר ברוח הקודש נאמרה שנא' (אסתר ט) ובבובה לא שלחו את ידם (אמר רב יהודה) אמר שמואל אי הואי התם הוה אמרי לרו מלתא דעדיכא מרכוליהו שנא' (שס ט) קיימו וקבלו היהודים קיימו למעלה מה שקבלו למטה • (שנה פ' ר"ע וע"ש

מהרש"ם) אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר (מרוב יהודה אמר שמואל) [מרשמואל] דלית ליה פירכא [דר"א סברא הוא דלא הוא אינש דהשיב למלכא כוותיה והאי פי קא מפיש טובא ואמר אדעתא דנפשיה קאמר וכו'] (ובגמ' האריכו לפנש פירכא כנגד כל דאיות של מעלה זולת דשמואל דלית ליה פירכא) • אמר רבינא (ואי תיבא רב נחמן בר יצחק) היינו דאמרי אינשי טבא חדא פלפלא חריפא מעליא צנא דקיי • רב יוסף אמר מהבא (שס) וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים ורב נחמן בר יצחק אמר מהבא (שס) וזכרם לא יסור מורעם •

הניא רש"י רש"י רבי יוחנן : שלישים' ששלשה מקומות שכתוב בתורה קורא כתיבה אחת : ויאמר יש לנו להזכיר מהיית עמלק בספר ואלה המן בלבו • מנא ידעי כותבי המגילה שמות (ז) ובמשנה הורה (כה) ובספר שך אמר בלבו אלף ש"מ ברוח"ק נגלה שמואל (ח' טו) ח"ש שלמה דבר ששלשתי להם : ויודע הדבר למרדכי • מי נגלה לו לך אי חסה רשאי לרבעו : זאת מה אלף ברוח"ק נגלה אליו : ובבובה לא שלחו שכתוב כאן ובמשנה הורה • לכל מה וגו' • מנא ידעי מה עשו החכמים : לא

פתח עינים

שנאמר ויודע הדבר למרדכי • פירוש אלמא מרדכי נתיב הוא דמיהו נודע ליה אלף ברוח הקודש ולא קן גם המגילה אמר ברוח הקודש כיון דלכתיב סוס' חידושין כסס' חוס' כ"י לקוטו רבינו גלגל' כ"י • ועיין מה שפירש"י ז"ל :

מהר"ץ חיות

הלא כתבתי לך שלישים ולא רביעים • הנה פ' הרב פני יהושע נכח ואמר דמרדכי ואסתר רצו שיהיה המגילה שלהם נכתב והנה לא היה באפשרות לכוללם בכתבי קודש כיון שלא ידעו עדיין רמז לזה וא"כ אסור להוסיף על כתבי קודש ואם לעשות מגילה זאת מדור בפני עצמם אסור דנאמר כתבתי לך שלישים היינו כתבי קודש ושלישים תורה נביאים וכתובים דיוקא ולא להפח עוד סדר רביעי ועפ"ז הבנתו ג"כ לשון סדר עולם בסופו ח"ל עד כאן היו הנביאים שהנבאים ברוח הקודש מכאן ואילך הם אונ"ך וש' ע' לדברי חכמים וכו' ונאמר הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת ולכאורה קרא זה אין לו ענין להפקות הנבואה • אבל לפי הנ"ל נראה כיון דכתב שלישים ורש"י : ולא רביעים והיינו אסור להוסיף מאומה על כתבי קודש וחסרם שכיון שכבר נפקה הנבואה מישראל שוב לא יוכלו שאר הנביאים להתדמו לכתבי קודש ונכון :

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

הניא רבי שמעון בן מנסיא אומר קהלת אינו מטמא את הידים מפני שהכתבו של שלמה היא אמרו לו וכי זו בלבד אמר והלא כבר נאמר (מ"ד ל) וידבר שלשת אלפים משל ואומר (משלי ל) אל תוסף על דבריו מאי ואומר וכי תימא מימר טובא אמר דאי בעי איכתוב ודאי בעי לא איכתוב ת"ש אל הוסף על דבריו :

מ [דף ט"ג] משנה אין בין סדרים לתפילין ומוזות אלא שהספרים נכתבים בכל לשון ותפילין ומוזות אין נכתבים אלא אשורית רבן שמעון בן גמליאל אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא בלשון יוונית : [דף ט] גמ' אמר רב יהודה אף בשהתירו רבותינו יוונית לא התירו אלא בכ"ת ומשום מעשה דתלמי המלך מאי היא דתניא מעשה בתלמי המלך שכנס ע"ב זקנים והושיבם בע"ב בתים ולא נילה להם על כה כנסם ונכנסם אצל כל אחד ואחד ואמר להם כתבו לי תורת משה רבכם נתן הקב"ה עצה בלב כל אחד ואחד והסכימה דעתם לדעת אחד וכתבו לו (גראסיא ח) אלהים ברא אשית .

לקוטי כהרש"א

ר ש"י

שוחמתי של שלמה הוא כו' ר"ל שהכתב הסופר היה חכמה העלמה שניתנה לכתב אכל חכמה שלמה חכמה האדם הוא כו' דברים שנעלם פה שלא ניתנו לכתב ולא שיוכל בין הכתובים ואל' וכי זו בלבד נאמרה והלא כבר נאמר וידבר שלשת אלפים משל ונכתב קהלת טפי משאר אלא שהוא שייך בין הכתובים ואמר : וכו' דאי בעי איכתוב כו' וקבלת איכתוב והשאר עד ג' אלפים משל גו' לא איכתוב : ת"ש אל הוסף על דבריו וע"פ לא דכיום ממש קאמר דדברים נע"פ אין להם שיעור אלא ע"פ על דברים שנכתב נאמר כן וכיון שהקבלת ניתן לכתב ע"פ דבין הכתובים הוא :

ברא בראשית : את השמים שלא יאמר גראסיא פס הוא וכו' רש"י וכו' רש"י

וכתבו לו אלהים ברא בראשית : עיון פירש"י ובלקוטי רבינו גלגאל כ"י כתוב כס גליון . בכו' איחא דלכתי לא כתב רחמנא אלהים ברא בראשית ללמדך שלא יזכיר פס שמים על לא כלום ש ד' יאמר דו"ל אל' יאמר אדם לה' עולם לה' שלמים אלא עולם לה' שלמים לה' שלא יזכיר ש"ל לכתוב על לא דבר מאלו אלה מולא לגדפנים הללו שנכשעים לשקר ומי יזכיר ש"ל לכתוב על אהרן כמה וכמה שנתחייקום כנפשותם ע"ל . וכן מלפני כפירושים אחרים . ע"כ רבינו גלגאל ז"ל בלקוטי כ"י :

כה"ל הו"ה

רש"י ד"ה תלמי מלך מצרם היה : בא לו לרש"י מן יוספיין בן גריון אשר מובא ברש"י הפי' בברכות ובריש ב"ב . אולם הן בסדר עולם והן כנס' סיפורים לא נזכר רק תלמי פתם : רש"י ד"ה אלהים ברא בראשית שם הוא י' ע"י תוס' כאן והיעקר שכבו שהוא לפנינו בראשית ברא אלהים עדיין היה פתחו פה לבעל דין דהארץ היתה תורה ובוהו היינו שהיתה בקידם והיוצר הראשון בלתי נברא כמו שאמרו במדרש דאמר האי מינא אלהים צייר גדול' אלא שמיצא לו סמנים תורה ובוהו . וע"י רמב"ם פ"ג מהל' תשובה ובהשגות הראב"ד שם ורמב"ן פרשת בראשית אבל עתה שנאמר אלהים ברא בראשית הנה מורה לפדמי שהומן סכלל הנבראים והש"ת ברא הה חלה וע"י יפה בראה כאן שפירש כעין זהו :

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה שלג

(גראסיא ח) אעשה אדם בצלם וברמות . (שס ז) ויכל ביום השי וישובת ביום השביעי (שס ה) וזכר ונקבה בראו . (שס יא) הבה אדרה ואבלה שם שפתם . (שס יח) ותצחק שרה בקרוביה לאמר . (שס מט) כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבום . (שסמ ד) ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא [בנין] אדם (שס יג) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר ארצות שלשים שנה וארבע מאות שנה (שס כד) וישלח את זאמטוי בני ישראל (שס) ואל זאמטוי בני ישראל לא שלח ידו . (במדבר עז) לא חמד אחד מהם נשאתי . (דברים ד) אשר חלקה' אלהיך

לקוטי מהרש"א

ר ש"י

ברא אה השני : אעשה אדם . שמכאן [פקרו הלומדים] ב' רשיוות הן דכתיב נעשה : ויכל ביום הששי . שלא יאמר א"ה עשה מלאכה ביום השבת דהא כתיב ויכל אלהים ביום השביעי והוא לא יקבל עליו מדרש חכמים שדרשו בו מה היה העולם חסר מנוחה בלח שבת בלח מנוחה וזהו גמרו : וזכר ונקבה בראו ולא כתבו בראש דמשמע ב' גופים ברא כל אחד ואחד זכר ונקבה ב' פרופין לכך כתבו בראו שכך נברא אדם ב' פרופים : בקרוביה . שלא יאמר על אברהם לא הקפיד דכתיב ביה ויפול אברהם על פניו ויחנק ויאמר בלבו ועל שרה הקפיד לכך כתבו בקרוביה לומר אברהם חנק בלבו והיא אמרה בקרוביה : הרגו שור . שלא יאמרו רחמים היו אבותיכם שהרי אביהם העיד עליהם שהרגו איש לכך כתבו שור שלא היו חסונים לפניו אלא כבהמות ולא הקפיד אלא על הבהמות : על נושא אדם . דמשמע נמי גמל שלא יאמר וכו' לא היה לו למשה רבכם סוס או גמל : ובשאר ארצות . שלא יאמר שקר כחוב כחורה שהרי קחה מיורדי מצרים היה וכשאתה מונה שנותיו של קחה ושנותיו של עמרם ושנותיו של משה כולן אינן מגיעין לד' מאות שנה וכ"ש שהרבה משנות הבנים מובלעין בחוק שנות האבות אלא שמהם הכתוב מיום שנגזרה גזירה גלות מצרים בין הצברים ומשם עד שגולד יחנק ל' שנה ומשגולד יחנק עד שיאמר ישראל ממצרים ד' מאות שנה לא מהם ס' ליחנק וק"ל שנה שהיו ליעקב כשכב למצרים נשאר ר"י וכן הייתה גזירה כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ולא נאמר במצרים אלא בארץ לא להם וכשגולד יחנק היה גר אברהם בארץ פלשתיים ומאז עד שיאמר ממצרים נמא יחנק ובניו שהם מזרעו של אברהם גרים ושלשים של קודם לכן לא נמנו בגזירה דהא זרעך כתיב : זאמטוי' לשון חסידות אבל נערי לשון קטנות ויאמר גרועים שבהם שלחו להקביל פני מלכס : ואל זאמטוי בני ישראל . בלחמה פרשה עמלי ולפי שקראום החלה זאמטוי חזרו וכתבו בשם הראשון ולא כתבו ואל אעלי בני ישראל : לא חמד אחד מהם . שלא יאמר

פתח עינים

אל זאמטוי בני ישראל . סיוס הכי נמא כר פלטוי גלון כערוך שלו . לא נערים ולא זקנים אלא כחורים . לקוטי ר"ב כ"י :

מגילה נקראת פירק ראשון מגילה

ושתו רבי : מואל בר נחמני פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (יסעיה נה) תחת הנעצוץ יעלה ברוש ותחת גוי תחת הנעצוץ זה המן הרשע שעשה עצמו עבודת כוכבים דכתיב (סז ז) ובכל הנעצוץ ובכל הנהלולים יעלה ברוש זה מרדכי הצדיק שנקרא ראש לבשמים שנאמר (שמות ל) ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור ומתרגמנין מירא דביא ותחת הסרפד זו ושתי הרשעה בת בנו של נבוכדנצר הרשע ששרף (בית מרפידו של אלהינו) [ריפרת בית ה'] דכתיב ביה (ס"ג ג) רפידוהו זהבי יעלה הדם זו אסתר הצדקת שנקראת הדסה שנא' (אסתר ז) ויהי אופן את הדסה (היא אסתר בת דודו וכתוב (זכריה ח) והוא עומד בין ההרסים) והיה לה' לשם אלו ימי פורים לאות עולם לא יכרת זה מקרא מגילה רבי יהושע (בר תנינא) [בן לוי] פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (דברים כח) והיה כאשר שש ה' עליכם להטיב אתכם וגו' כן ישיש וגו' וכי הדי קודשא בריך הוא במפלתן של רשעים והכתיב (ד"ה ג' כ') בצאת לפני החלוצין ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו (סנהדרין פ"ד וע"ש מהס"ה) ואמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר כי טוב בה' זה ז' לפי שאין הקדוש ב"ה שמח במפלתן של רשעים וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן [יונתן] מ"ד (שמות ק) ולא קרב זה אל זה כל הלילה באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה אמר להם מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני אמר ר' יוסי ברבי חנינא) [אלעזר] הוא אינו שש אבל אחרים משיש דיקא נמי דכתיב ישיש ולא כתיב יושש ש"מ רבי אבא בר כהנא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (קהלת ז) כי לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ודעת וגו' כי לאדם שטוב לפניו זה

לקוטי מהרש"א

ויש לפרש מלשון כן ממש כי מבני בלשאלר וליך נכרת מלכות ככל ואמר וכד זו ושתי שסיחה בת בלשאלר פנס ממה נכרת מלכותה זו מקרא כו' לפי שאין סם שמים נזכר מפורש במגילה קאמר ש"י קריאת מגילה בברכותיה קרא הסם של הקב"ה ואמר לאות עולם לא יכרת אלו ימי פורים כדכתיב וזכרם לא יסוף מורעם : נתן חכמה ודעת ושמחה וגו' זה מרדכי כו' שמליו כו' שסיח חכם גדול כמפורש על ידו השמחה לכלל ישראל כמ"ס ליהודים וגו' פתח עינים

בצאת לפני ההלון וכו' שכלו עליו ס"ה ד' ואח"כ מתחיל הדבור כדוד לה' כי טוב שמעע טוב לפניו שנקלס לו על זלזל כו' נראה להגיה לקוטי מהר"א פ"ק כ"ו : מהר"ק חיות

מגילה נקראת פירק ראשון מגילה שלה

מרדכי ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס זה המן הרשע לתת לטוב לפני האלהים זה מרדכי [ואסתר] דכתיב ביה (אסתר ה) ותשם אסתר את מרדכי על בית המן ר' אבא [רבה] בר עופרן כתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (ימיה מט) ושמתי כסאי בעילם והאברתי משם מלך ושרים נאם ה' מלך זו ושתי ושרים זה המן ועשרת בניו רב דימי בר יצחק פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (דף יא) [עזרא ע] כי עבדים אנחנו ובעבודותינו לא עזבנו אלהינו ויש עלינו חסד לפני מלכי פרס אימתי (ויש עלינו חסד) בימי מרדכי ר' תנינא בר פפא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (תהלים טו) הרכבת אנוש לראשינו באנו באש ובמים ותוציאנו לרויה באנו באש בימי נבוכדנצר הרשע ובמים בימי פרעה ותוציאנו לרויה בימי המן רבי יוחנן פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (סס נח) זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו אימתי ראו כל אפסי וגו' זה בימי מרדכי ואסתר ריש לקיש פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (משלי כח) ארי נוחם ודוב שוקק מושל רשע על עם דל ארי נוחם זה נבוכדנצר הרשע דכתיב ביה (ינמיס ד) גלה אריה מסבכו ודוב שוקק זה אחשוורוש דכתיב ביה במלכות פרס (דניאל ז) וארו חייה אחרי תנינה דמיה לדוב ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב וסורבלין בשר כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב מושל רשע זה המן על עם דל אלו ישראל שהם דלים מן המצות רבי אלעזר פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (קהלתי) בעצלתים יסך המקרה בשביל עצלות שהיה

ר ש"י

שמיים להם : ושמתי כסאי בעילם אופן הצירה היה בעילם המדינה כדכתיב בספר דניאל ולמי בשושן הצירה אשר בעילם המדינה : כי עבדים אנחנו ובעבודותינו לא עזבנו אלהינו ספוק זה בספר עזרא וסיפיה דקרא ויש עלינו חסד לפני מלכי פרס וגו' : באנו באש בימי נבוכדנצר : שהפילנו בתוך כבשן האש : אימנו ורואו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו בימי מרדכי ואסתר שהדבר הזה נגלה לכל האומות שהלכו האלגרות לכל העולם : ומסורבלין ואמר רבא כל אפסי ארץ את ישועת וגו' שסיסה בגאולה ככל העולם כמה שאמר לקמן דמלך אחשוורוש כפיסארי ווסה וגו' זה כו' ינקט כהאי קרא המרשיעם על ישראל בע' שני דלוות ככל ארץ נוטה זה כו' שהסתייב הכית דכתיב עלה ארזים וכבדניבואה דדניאל דמיתו בסמון דכתיב קדמיתא כארזים וגו' נמי על ג' ומלכות ככל ניבא אלא דכתיב קרא עלה ארזים גו' מפורש טפי דעל ג' ניבא ואמר : דרב שוקק וגו' זה אחשוורוש שהרשיע ג' על ישראל כמעשה המן גם הוא שכתב שעסם שלא יכנס הכית בימיו : דמיה לדוב כו' מפורש פירק' ויחסין ע"ש ואמר מושל רשע זה המן כו' שהיו דלים מן המצות כו' כפי' נחמייכו ליום : בשביל עצלות כו' שהיו כשכיל כיוסול מורס שסיסה

לקוטי מהרש"א

כדאמרינן פ"ק דטוטה המן נתן עניו כמה שאין ראוי לו גם מה שכדור נעלו ממנו : באש בימי נבוכדנצר כו' פ"ש"ה שהפילנו למוך כבשן אש ע"ש ואסתר לפרס על מורכן הכית ש:אמר וישרוף את בית סי' גו' ואמר : ותוציאנו לרויה בימי המן כו' מלת רויה נוסף על המשקה כמו כוסיו כויה שהולאת מזהה לגאולה הים כונו כספת המשמה כשעת ושתי וכמעשה אסתר : וזכר חסדו ואמונתו לבית גו' לפי שהיו רבים מהם בלכות דור שנחמייבו כלים לפי שהיו מסעודת אחשוורוש לולי מרדכי ושיתו הנתיקים כנאותו הדור לזה אמר זכר חסדו לאותן שאינן ראויין לגאולה ואמונתו לראוין לגאולה ולפי שהיה בגאולה ע"ש אשה שהיא אסתר אמר לבית ישראל כמ"ס כה מאמר לבית יעקב אלו הכנים וכו' בגאולה ככל העולם כמה שאמר לקמן דמלך אחשוורוש כפיסארי ווסה וגו' זה כו' ינקט כהאי קרא המרשיעם על ישראל בע' שני דלוות ככל ארץ נוטה זה כו' שהסתייב הכית דכתיב עלה ארזים וכבדניבואה דדניאל דמיתו בסמון דכתיב קדמיתא כארזים וגו' נמי על ג' ומלכות ככל ניבא אלא דכתיב קרא עלה ארזים גו' מפורש טפי דעל ג' ניבא ואמר : דרב שוקק וגו' זה אחשוורוש שהרשיע ג' על ישראל כמעשה המן גם הוא שכתב שעסם שלא יכנס הכית בימיו : דמיה לדוב כו' מפורש פירק' ויחסין ע"ש ואמר מושל רשע זה המן כו' שהיו דלים מן המצות כו' כפי' נחמייכו ליום : בשביל עצלות כו' שהיו כשכיל כיוסול מורס שסיסה

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

שהיה בהם בישראל שלא עסקו בתורה (בימי המן) נעשה שונאו של מקום כך ואין מך אלא עני שנאמר (ויקרא כז) ואם מך הוא מערכך ואין מקרה אלא הקב"ה שנאמר (תהלים קד) המקרה במים עליותיו • רב נחמן בר יצחק פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (סס קנד) שיר המעלות לדוד לולי ה' שהיה לנו וגו' בקום עלינו אדם אדם ולא מלך • רבא פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא (משלי כט) ברבות צדיקים ישמח העם ובמשול רשע יאנח עם • ברבות צדיקים זה מרדכי ואסתר ישמח העם כדכתיב (אסתר ח) (ומרדכי יצא מלפני המלך וכתב) ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר ובמשול רשע יאנח עם זה המן וכן הוא אומר (סס ג) והמלך והמן ישבו לשתות והעיר שושן נבוכה • רב מתנא אמר מהכא (דברים ד) כי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו • רב אשי אמר מהכא (סס) או הנסה אלהים לבא וגו' :

י שס ויהי בימי אחשורוש • אמר רב וי והו נתקיים מה שכתוב בתורה

והתמכרתם

לקובי מהרשא

ספיה כלותו דור נתמיינו כלים ברבות לדיקים ישמח העם זה מרדכי כו' • לפי ססיו כלותו דור נגלות לדיקים ורשעים אמר מה שטוללו הוא לפי שטולס דיון אחר רובו כדלמדי ספ"ק ליהודים וע"כ אמר כרבות לדיקים על הרשעים דסיינו מרדכי ואסתר ויפיעויהו וזו ישמח העם או שלשון כרבות הוא מלשון חשיבות לפי שהגוים וכו' מלשון חשיבות כשנעשו מרדכי ואסתר חשובים ישמח העם : אשר לו אלהים קרובים כו' • כי המן אמר שכבר הכתיקם אלהים מעל פניו וז"ש ישנו עם אחד מסודר ומפורד בין העמים ככל מדינות וגו' ע"כ אמר כי לו אלהים קרובים ככל קראנו וגו' דסיינו ככ"מ שקראנו אליו הוא קרוב לנו ואין כאן הכחקה כי מלא כל הארץ כבודו : או הנסה אלהים וגו' • דומה גאולתן בימי מרדכי ואסתר לגאולתן ממצרים כו"מ שם עשה ידעתו כי גדול ה' כי בדבר אשר זדו גו' שהפליג בגאולת מלרים כי בדבר אשר חשבו לידון ישראל כמ"ס כל הכן סילוד היאורס גו' הם יודונו כמים בים סוף וכן היה גאולתן אז כי נספך הפור לפורנו שם חשבו להשמד גו' את כל היסודים כי בדבר יודונו ויכו היסודים ככל אויביהם מלח מרכ והגו' והיינו הסכה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גו' לטיות גוי זה מלח העובדי כוכבים אשר חשבו עליהם רעם :

מהר"ץ חיות

אדם ולא מלך • דאלו היה מלך הנה לב מלכים ושרים ביד ה' • וטסה בידם הוא ועמו של הקב"ה וא"כ צריכים להצדיק המשפט דכל מה דעבד רחמנא לשב עבד • אולם הכין היה אדם ולא מלך ופעל הרע בבחירה התפשית שלו ולולי שהיה ה' בעורו לא יכולנו לעמוד • רב אשי אמר מהכא או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גויה רהנה בכל המלחמות בשתי המערכות העומדות קרוב זה כנגד זה ראינו דאף אם מחנה הוכחה לפי הרב בכל זאת בכל תוקפה של מלך עריין לא נתבטלה לא כן אם ראינו מרידה ביושבי המדינה נגד אומה מושלת או המלחמה כבדה עד אם לצנח או להנצח או שהמורדים גוברים בהחלט או להיפך שהמורדים נכנעו עד שלא ישאר להם כח ועוד להקים בחוקה נגד המושלים ובעוד שלא רפתת ידי המתליחמים משני הצדדים או הסיבה שנתמה המרידה עריין עומדת בעיניה הראשון • נאולם צנאת ישראל מצמצים אע"פ שהתנגעים הרימו ירידה בכל זאת לא נאבדה מצרים ונשארה מלכות עצומה כבראשונה • ופ"ז אמר או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי שיהיה גוי עצום בעוד שנשארו ירי וננשיח"ח] גוי גדול גוי תקף • וכן כאן בימי אחשורוש נשארו עריין גוי גדול •

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה שלו

(דברים כח) והתמכרתם שם לאויבך לעבדים ולשפחות ואין קונה • ושמואל אמר (ויקרא כז) לא מאסתים ולא געלתים לכלותם לא מאסתים בימי אנטיוכוס ולא געלתים בימי (אסרסיינוס קיסר) [נבוכדנצר] לכלותם בימי המן • להפר בריתי אתם בימי (רומיים) [פרסיים] כי אני ה' אלהיהם לימות גוג ומגוג • במתניתא תנא לא מאסתים בימי כשדים שהעמדתו להם דניאל חנניה מישאל ועוריה ולא געלתים* בימי הגן שהעמדתו להם מרדכי ואסתר • לכלותם בימי אנטיוכוס שהעמדתו להם שמעון הצדיק ומתתיה בן יוחנן כהן גדול וחשמונאי ובניו • להפר בריתי אתם בימי (רומיים) [פרסיים] שהעמדתו להם של בית רבי וחכמי דורות • כי אני ה' אלהיהם לעתיד לבא דאין כל עובדי כוכבים ולשון שולמט בהם • רבי לוי פתח לה פתחא להאי פרשתא כדבא (נמדנר לג) ואם לא תורישו את יושבי הארץ • ר' הויא (בר אבא • א"ר יוחנן) מהכא (סס) והיה כאשר דמיתו לעשות להם אעשה לכם • והיה בימי אחשורוש אמר רבי לוי אחיו של ראש וכן גילו של ראש • אחיו של ראש אחיו של נבוכדנצר הרשע שנקרא ראש שנאמר (דניאל ג) אנת הוא ראשה די דהבא • וכן גילו של ראש נבוכדנצר ור' יהוא בקש להרוג נ"נ החריב והוא בקש להחריב וכן הוא אומר (עזרא ד) ובמלכות אחשורוש בתחלה מלכותו כתבו שטמה על יושבי יהודה וירושלים • ושמואל אמר שהושחרו פניהם של ישראל בימי כשולי קדירה רבי (חנינא) [יוחנן] אמר שכל הווכרו אומר את לראשו ר' (יוחנן) [חנינא] אמר שהכל נעשו בימי רשים שנא' (אסתר י) וישם המלך אחשורוש מס על הארץ • הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו • (בראשית לו) הוא עשו אבי אדם הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו • (ד"ה ג כח) הוא המלך אחו הוא ברשעו מתחלתו ועד סופו וכן

* עיין הגירסא בגמרא

הוא

לקובי מהרשא

לעבד • ושמואל • פתח פתחא מהכא לא מאסתים וגו' • ואם לא תורישו גו' • חף אלו נעשנו על שחמל שאלו על עמלק • אעשה לכם • חף אלו אם לא נעשה להם כס כמעט כלו • אחיו של ראש • כלומר דומה לו • בן גילו • בן מזלו שניהם (מזל) [דעת] אחד להם • בקש להחריב • יסוד מיסד זרובבל כדכתיב בימי כורש לפני אחשורוש כמו שאלמנר כספר עזרא • כתבו שטמה • כוונתם כלפי"ז שנתמה לשטן להם שלא יבטו • אומות שחז"ר א"ש דבר שחזר מן האם דסיינו שולי קדש • כל שוכרו אמר אח לראש כו' • יש לפסל כל שזוכרו מלעבר ואומר על ראש עמנו את זכרה וא"ל אומר בדרך קללה על ראש אחשורוש את זכרה • שהכל נעשין רשין כו' • דסיינו נמי את אח וזו שחבל זעקין אז זכרה על שגשגין רשין בימיו • הוא כרשעו מתחלתו ועד סופו כו' • כחמיל כהוא אחשורוש שהאז כיון אז כלום שבו מפורש טפי כמ"ס כחמיל מלכותו כתבו שטמס גו' וקאמר קרא הוא אחשורוש

(במדבר כו) הוא דתן ואבירם • וכן לענין צדיקים (ד"ה א' ה) אברם היא אברם הוא בצדקתו מתחלתו ועד סופו • (שמוס ו) הוא כ"ש • ואהרן ה' בצדקתו מתחלתו ועד סופו • (ס"ח יז) ודוד הוא הקטן הוא (בצדקתו) [בקטנותו] מתחלתו ועד סופו וכשם שבקטנותו הקטין את עצמו אצל מי שגדול ממנו (בחכמה כדי ללמוד ממנו תורה) [בתורה] כך במלכותו הקטין את עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה (כדי ללמוד ממנו תורה) • המולך (נ"ל מלכה"צ המולך ולא כתיב מלך לשון עזר כנחלת המקרא ויהי צימי משמע לשון עזר) אמר (ר"בא) [ר"ב] שמלך מעצמו אמרי לה לשבח ואמרי לה לנגאי • לשבח דלא היה איניש החשיב למלכא כוותיה • לנגאי דלא הוי למלכותא ויהב ממנא יתירה וקם • מהודו ועד בוש רב ושמואל חד אמר הודו בתחלת העולם וכוש בסוף העולם וחד אמר הודו וכוש גבי הרדי קיימי כשם שמלך על הודו וכוש כך מלך בכל העולם כולו • כיוצא ברבר אתה אומר (מ"ד ד) כי הוא רודה בכל עבר הנהר תתפסח ועד עיה רב ושמואל חד אמר תפסח בסוף העולם ועוה בסוף העולם וחד אמר תפסח ועוה בהרדי הרדי קיימי אלא כשם שמלך על תפסח ועוה כך מלך בכל העולם כולו • שבע ועשרים ומאה מדינה אמר רב חסדא בתחלה מלך על שבע ולבסוף מלך על עשרים ולבסוף מלך על מאה • אלא מעתה רכתיב (שמוס ו) ושני חיי עמרם שבע ושלושים ומאת שנה מאי דרשת ביה שאני הכא דקרא יתורה הוא מכרי כתיב מהודו ועד כוש • שבע ועשרים ומאה מדינה ל"ל ש"מ לדרשא • ה"ר שלשה ולכ"ה הם שמלכו בכיפה אחאב בן עמרי ונבוכדנאצר ואחשוורוש אחאב בן עמרי דקאמר ליה עובריהו לאליהו (מ"א יט) חי ה' אלהיך אם יש גוי וממלכה אשר לא שלח אדוני שם לבקשך ואמרו אין והשביע

לקובי כהרש"א ר ש"י אה

כמו שהם דשע מתחלתו כתיב סופו כן הוה כסופו כמעשה המן וכן כיהן ואלכרס כן כרשעו מתחלתו כשוד סתיו כמלכיה כש"ל משע רשע למה חסד רעך כו' כמו כן היו כסופו כמעשה קרח וכן הוה עשו כרשעו מתחלתו כשעמר הכסופים שהיו נער כן ק"ו שנה כן היה כסופו כמעשה מ"ק דאוסט כשהיה מערעב על קבורת יעקב וכן הוה המלך אחז כסוף הוה כד"ס ריש כסופו וכעת הוה לו יוסף למעול כד"ס הוה המלך אחז דהיינו שכבר הכישיה בתחלתו והוסף כסופו למעול כס' • אברם הוא אכרסס הוה נלקו מתחלתו כו' כמ"ס בן ג' שנים

הסור אכרסס אח כוראזו שחמור עקב אשר שמו אכרסס וגו' כמנין עקב וכוסו מפורש למנין אשר יוסף את בניו וזה ביהו אחריו לט"ה דקס וגו' וכן כמשה ואהרן שהיו לזיקים מתחלתו כו' שלג נמצא כשם שום חטא כמותו קם מי מריבה וכן דוד הוה הקטן כו' דע"כ לא ממש קטן היה דכתיב בעניו כי נער אהר וגו' ואם ר"ל שהו קטן מאהו שחברו סס ס"ל למכתב הקטן משה וע"כ דרשו כשם שבקטנותו קודם שנעשה מלך הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה דהיינו משיבוש דלאמרינן בריש בכרות סקרא חסוכות ע"ש שהיה מבייש פני דוד כלפניו כך במלכותו סקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו בחכמה דהיינו אחיפסל סקרא אלוסי ומיודעי שקל ממנו דבר חמסה כדמפורש פק סתלי בעיני כשחטר יסוד העקוד • גבי הרדי כו' • ר"ל וא"כ לא כמעשה קאמר דהא כתיב שבע ועשרים ומאה מדינה אלא כשם כו' •

מגילה נקראת פק ראשון מגילה 1

את הגוי ואת הממלכה וגו' ואי לאו הוה מליך עליהו היכי מצי לאשבועינהו • ונבוכדנאצר דכתיב ביה (ירמיה כו) ויהוה הגוי והממלכה אשר לא יעבדו אותו את נבוכדנאצר מלך בבל • אחשוורוש הא דאמרין • ותו ליכא והאיכא שלמה • שלמה לא סליק בלכותיה • הא ניחא למ"ד (פ' מי שחזו וע"ש מהרש"א) מלך והדיוט • אלא למ"ד מלך והדיוט ומלך מאי איכא למימר • שאני שלמה דמלתא אהריתיה הוה ביה שמלך על העליונים ועל התחתונים שנא' (דה"א כט) וישב שלמה על כסא ה' וגו' • והאיכא סנחריב דכתיב ביה (מ"ב יח) מי בכל אלהי הארצות אשר הצילו את ארצם מירי • הא הוויא ירושלים דלא כביש לה והא איכא דרוש רכתיב (דניאל ו) דרוש מלכא כתב (שלח) לכל עממיא גוי שלמכון יסנא • הוויא שבע דלא מלך עלייהו דכתיב (סס) שפר קדם דרוש והקם על מלכותא לאחשררפניא מאה ועשרין • והא איכא כורש דכתיב ביה (ד"ס ג לו) כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה' וגו' • החם הוא אשתבחתי הוא דקא משתבח בנפשיה :

יא סס (אסח"א) בימים החם כשבת המלך ובתיב בתריה בשנת שלש למלכו אמר רבא מאי כשבת לארר שנתישבה דעתו אמר בלשאצר מנה ומעה אנא מנינא ולא טעניא • מאי היא דכתיב (ירמיה כט) כה אמר ה' כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם וגו' וכתיב (דניאל ט) למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה השיב מ"ה שנין דנבוכדנאצר וכ"ג דאויל מרוך ותרתו דיהיה הוה שבעים אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהון ומנא לן דנבוכדנאצר מ"ה [שנין] מלך דאמר מר גלו בשבעה גלו בשמונה גלו ביי"ח גלו בתשעה עשר (וכי ד' גלויות גלו והא ב' גלויות גלו אלא) גלו בשבעה לכבוש יהויקים [גלויות יהויכין] שהיא שנת ח' לנבוכדנאצר גלו בוי"ח לכבוש יהויקים גלות צדקיהו שהיא שנת י"ט למלכות נבוכדנאצר דאמר

ר ש"י

גלוהם הכתובים להדיח) : הא דאמרין • חשיב • בלשאצר מ"ס דלי"ג וכ"ג דאויל מהודו ועד כוש : לא סליק מלכותיה • מהודו : ותרתו דידיה דלשאצר לא השלים מלכותו סעודו אשמדאי חלה שני מלך דכתיב בספר דניאל כדאמרין במסכת גיטין דפקק מי שחזו : בשנת שלש למלכות בלשאצר המלך חזון על העליונים • על (הסדים) [השרים] : נראה אלי וגו' : גלו בשבעה גלו בשמונה • כשבת המלך משמע כחלת מלכותו והכר כיצד בשנת שלוש למלכו : כשנתישבה דעתו • סמחהלה היה דואג שילאו ישראל ללחם ידו כשנלמו ע' שנה לגלות בבל ועכשיו תישבה דעתו : מאי היא • שבע אלא ש"מ ח' למלכות נבוכדנאצר חושבניה דבלשאצר ועטותיה : לפי מלחא • ו' לכיבוש יהויקים שכבשו תחתיו בשנה לנבול • כסבור שהוה למלכות בבל מיום שיה למלכותו כדאמרין לקמן ולא שנתלם בבל כשום מלכות וזהו נבוכדנאצר הגלה אותו ויהי לו עבד שלש שנים : שנתלם מלכות מאסר מדון מלך אשור : י"ח וי"ט • כתיבי גלויות צדקיהו כסוף (ע"י ח"א) כג

דאמר מר שנה ראשונה כיבש נינוה שנה שניה כיבש יהויקים מלך יהודה וכתוב (מ"ז כה) ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות יהויכין מלך יהודה בשנים עשר חודש בעשרים ושבעה לחודש נשא אויל מרוך מלך בבל בשנת מלכו את ראש יהויכין מלך יהודה תמני ותלתין ושבע הרי מ"ה שני דנבוכדנאצר וכ"ג דאויל מרוך גמרא ותרתי דידית דבלשאצר הא שבעים (כיון דהוא דמלו שבעין ולא איפוק) אמר תו לא איפרקי אפיק ואייתי מאני דבי מקדשא ואשתמש בהון והיינו דקאמר ליה דניאל לבלשאצר (דניאל ה) ועל מארי שמיא התרוממת ולמאניא די ביתיה היתו קדמך וכתוב (ס) וביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא כשראה וכתוב (סו) ודריוש מראה קביל מלכותא כבר שנין שיתון ותרתיין אמר איהו מנה ומעה אנא מנינא ולא מעינא מי כתיב למלכות בבל (לפי מלאת) לבבל כתיב מאי לבבל לגלות בבל (שהוא יהויכין סוף סוף) כמה בצירין תמני השיב ועייל תמני חילופיהו הוה דבלשאצר ותרתי

לקושי מהרש"א
 מאי לבבל לגלות בבל וכו' דהיינו מגלות ספר ירמיהו חכמות ירושלים דהוי יהויכין שמיא למלכות ל"ג ועשו ליה לממני י"א שנה אחר גלות יהויכין כדכתיב ע' שנין מחורבן ירושלים דהיינו מגלות דקיקיו ויהי בעשתי עשרה שנה למלך דקיקיו ומאי י"ח וי"ט י"ח לכבוש יהויקים שהיא י"ט למלכות ל"ג דאמר מר שנה ראשונה למלכותו כיבש נינוה שהיתה ראש למלכות אשור שהיה מלך בנינוה ש י"ה עלה וכבש יהויקים קראו קל דרש בסדר עולם כתיב בראש ספר דניאל בשנת שלש למלכות יהויקים מלך יהודה בא נבוכדנאצר מלך בבל לירושלים ויתן ס' בידו את יהויקים וגו' ואי אפשר לומר כן שהוה לא מלך אלא בש"ח ד' ליהויקים שנאמר בספר ירמיה הדבר אשר היה אל ירמיה בשנה הרביעית ליהויקים היא השנה ראשונה לנבוכדנאצר מלך בבל אלא מה תלמוד לומר בשנת שלש ליהויקים בשנת שלש למרדו שנאמר שכבשו עבדו באמונה שלשה שנים ומרד בו דכתיב ויהי לו יהויקים עבד שלשה שנים וישב וימרוד בו ולמדך כהן שמד במרדו שלשה שנים הרי ששה שנים לכיבושו ופעם זו ומרד בידו והרגו ונתקיים בו קבורה חמור יקבר סחוב והשלך וגו' והמלך יהויכין בנו תחתיו וכל לבבל ואמר לו יועליו האב מרד כך ואחיה המלכת את בנו מתלא אמר מלגלג בישא גוריא עבה לא נפיק חזר עליו להשגיב השנה והגלהו והמלך את דקיקיו דודו תחתיו וכן כחבו בספר מלכים בסופו נמלא גלות יהויכין בשנת שבעה לכבוש אביו והרי הקבוצ קורא אותה שנה ח' למלכותו של ל"ג בסוף ספר מלכים למדנו שבשנה שניה למלכותו בכבוש נשא אויל מרוך מלך בבל בשנת מלכותו למדנו שמלך אויל מרוך בשנת ל"ו (למלכות) (לגלות) יהויכין וכבר מלך ל"ג לפני מלכות יהויכין ח' שנים ח' ול"ו הרי מ"ה וכ"ג דאויל מרוך ותרתי דידית דבלשאצר אפיק ד' דבית מקדשא בשנה שלשים אבר' החשורו איהו בלשאצר מנה וקעה אלא חשיבנא וכו' לגלות בבל תחלת גולה שהגלה (אוחס דהוא גלות) [אח] יכניה כמה צדיק משבעין משנה שחיס לבלשאצר תבניא אוחן שמונה שמלך נבוכדנאצר לפני הגלותו את יכניה מלך יהודה שלא היה לו לבלשאצר למונות ומנחם חשיב החשורו (משמח בלשאצר) (משמח לבלשאצר) עד שנת שלש שלו עייל הק ממניא חילופיהו הוה דבלשאצר שהרי בשנת ששים שלו

(ותרתי) [וחמש] דריוש (ותלתא) [ו] דכורש ותרתי דידית הא שבעין כיון דהוא דמלו שבעין ולא איפרוק אמר מדלא איפרוק השתא ודאי לא מיפרקי אפיק ואייתי מאני דבי מקדשא ואשתמש בהון אתא שמן ורקד ביניהם והרג את ושתי והא שפיר חשיב איהו נמי מיטעא מעה דהוה ליה למימני מחריבות ירושלים סוף סוף כמה בצירין חד סרי איהו כמה מלך ארביסר ובארביסר דיליה איבעי ליה לאיבנוי מקדשא אלמה כתיב (עזרא ד) בארין במילת עבדות בית אלהא די בירושלים (והות במלה עד שנת תרתין למלכות דריוש מלך פרס) אמר רבא שנים מקושעות הוו [דף יב] תנ"ה עוד שנה אחת (יש) לבבל ועמר דריוש והשלימה אמר רבא ואף דניאל בהוה מנינא מנה ומעה דכתיב (דניאל ט) וע"ש פירש"י בשנת אחת למלכו אני דניאל בינותי

בספרי
 ר ש"י
 לדריוש המדי וכורש הפרסי דמנין להו חמשה שנים ולא תמלא בהן אלא ארבעה דכתיב בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש מרע מדי (ולא זהו אחשורוש המלך שזה קדמו שנים הרבה מרע מדי וגו') ותניא בס"ע בהדיא לא מנינו שנה למדי בכחובים אלא זו בלבד ולכורש מנינו שלשה שנים בספר דניאל בשנת שלש למלכות (פרס) אפי"ג דליחיה בקרא : ותרתי דידית : דאחשורוש כבר עבדו עליו ז' שנים : מוח בות ירושלים גלות דקיקיו שנתרפה העיר ובתדיא כתיב להחריבות ירושלים צעי למימני דכתיב בספר דניאל למלאות לחריבות ירושלים שבעים שנה : חר סרי : כך עמד הבית אחר גלות יכניה : איהו כמה מלך ארביסר : דכתיב בשנת ששים עשרה שנה למלך אחשורוש הפיל פור הוא הגורל ובאדר לשנה הבאה נעשה הכס הרי י"ג דהא למלכי עובדי כוכבים מחשרי מניק ונתחדשה השנה בחשתי וכתיב בשנה האחרת לקיים אגרת הפורים הזאת השנית הרי ארבעה עשר : בארין : אז בימי כורש בעילת עבודת בית אלהינו של ח' כורש לבנות וחזר בו ע"י לרי יהודה ובנימין כמו שכתוב בספר עזרא עד שנת תרתין למלכות דריוש השני שמלך אחר החשורו וקרא לו שלשה שמוה דריוש כורש ואתחשחחא : שנים מקושעות הוו : חוץ שנים שמינו למעלה יש בהן שנבלשו משל אחרון בשל ראשון כגון

בפרקים מהפך השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא למלאות
 לחברות ירושלים ע' שנה מדקאמר אני בינותי בספרים מכלל דאיהו נמי
 טעה ג"מ קשו קראי אהרדי כתיב (יזמיה כט) לפי מלאות לבבל שבעים
 שנה וכתיב (דניאל ט) לחברות ירושלים [אמר רבא] לפקידה בעלמא
 והיינו דכתיב (עזרא ו' ד' ו' לו) (ובשנת אחת לכורש מלך פרס
 וכתיב (ס) לבלות דבר ה' בפי ירמיהו) וכתיב (ס) כה אמר כורש
 מלך פרס [כל ממלכות דארץ נתן לי ה' אלהי השמים והוא פקד עלי
 לבנות לו בית בירושלים] וכתיב מי בכם מבל עמו ה' אלהיו עמו
 ויעל (רש רב נחמן בר יצחק) [רב חסדא] מאי דכתיב (ישעיה מה) כה
 אמר ה' למשיחו לכורש וכי כורש משיח (הוא) [היה] אלא אמר הקב"ה
 למשיח קובל אני עליך על כורש אני אמרתי הוא יבנה (עירי)
 [בית] ויקבל גלויותי והוא אמר (ד"ה ז לו) מי בכם מכל עמו ה'
 אלהיו עמו ויעל. כתיב חיל פרס ומדי הפרתמים וכתיב למלכי מדי
 ופרס אמר (רב חסדא) [רבא] אתגויי אתנו ב"ד דירמיהו מנייכו מלכי
 מ"ן אפרכי ואי מינן מלכי מנייכו אפרכי :

יב ס' בהראותו את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארתו וגו' א"ר יובי
 בר' תנינא מלמד שלבש בגדי כהונה (ונתעטף ועמד)
 כתיב הכא ואת יקר תפארת גדולתו וכתיב התם (שמות כח) לכבוד
 ולתפארת. ימם רבים שמונים ומאת יום וכתיב ובמלאות הימים האלה
 גו' רב ושמואל חר אמר [בלך] פקח היה וחד אמר [מלך] טפש היה
 למ"ד פקח היה שגור עבד דקריב רחיקי ברישא דבני מאתיה (מיקף
 כיפיף ליה) כל אימת דבעי להו מקרב להו ומאן דאמר טפש

לקוטי מהרש"א רש"י
 סוסי י"א ס' אחריו זה : לפקידה בעלמא גו' והוא פקד עלו לבנות גו' . גם שנתעטף הכנין
 י"א שנה עד תמיון לדיוט מ"מ היתה אז
 פקידה שתישבו ישראל קת הוא בא"י וכמ"ש
 שם מי בשל גו' ויעל לירושלים גו' וכדאמרינן
 בעלמא מיעין השמים עד כהמא נדרו כ"ב שנה
 כמיון כהמא ס' א"י חרב והיינו כ"ב שנה
 מגלות דקדקו עד שנה שאלך כורש הראשון :
 כתיב חיל פרס ומדי וכתיב למלכי מדי כו' :
 עיון פירש"י ועיון"ל מדקדקו פס' אחר את
 מדי לשם ופס' הקדים את פ"ס למדי דרשו
 קן דש"א ז' חסדא ופ"א ז' חסדא :
 בעל דל ישראל : משיח הוא . כלומר נחמה בשמן המשחה : קובל אני עליך וכו' .
 זב"ל כה אמר ה' למשיחו על כורש אני קובל אני עליך אשר החזקתי בימינו וכו'
 הוא יבנה עירי [תרין] קראי [כתיבין] דסמיכי אהדי ונקוד טעם המקרא
 מוכיח על דרשה זו שאין לך טעם וזקא במקרא שאין כנול צא אחריו וכו' נקוד
 למשיחו בזקא ולכורש נקוד במאריך להפרישו ולהקו מעם למשיחו : מי בכם
 וגו' . והוא על ו לא נשחל בדבר : נתיב חיל פרס ומדי הפרתמים . כתיב פרתמים
 ללל מדי וכתיב למלכי מדי ופרס כתיב סך מלכות אלל מדי : בגדי כהונה .
 שהיו בידו בגדי כהן גדול שהביאן (ג"ל) מירושלים : פקח היה : שהקדים משחה

היה בני מאתיה איבעי ברישא לקרובי דאי מדרו ביה דנך קיימו הני
 והוון בהדיה . שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהם
 של ישראל שבאותו הדור כליה אמר להם אמרו לי אתם אמרו לו מפני
 שנתנו מסעודתו של אותו רשע אמר להם אם כן של שושן והרגו של כל
 העולם כולו לא יהרגו אמרו לו אמור לנו אתה אמר להם מפני שהשתחוו
 לצלם אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר אמר להם הם לא עשו אלא לפנים
 אף הקב"ה לא עשה אלא לפנים והיינו דכתיב (איכה ג) כי לא ענה
 מלכו ויגה בני איש : בחצר גינת ביתן המלך רב ושמואל חד אמר
 הראוי להצר להצר הראוי לגינה לגינה הראוי לביתן לביתן וחד אמר
 הושיבן בחצר ולא החזיקתן בנינה ולא החזיקתן עד שהכניסם לביתן
 והחזיקתן : במתניתא הגא הושיבן בחצר ופתח להם שני פתחים אחד
 לגינה ואחד לביתן . חור כרפס ותכלת מאי חור רב ושמואל חד אמר
 חורי חורי וה"א מילת לבנה הציע להם . כרפס א"ר יוסי בר תנינא
 כרים של פסים : ממות זהב וכסף תנינא אמר רבי יהודה הראוי לכסף
 לכסף הראוי לזהב א"ל רבי נחמיה א"כ קנאה אתה מטיל בסעודה
 אלא הן של כסף ורגליהן של זהב . רצפת בהמ ושש מאי בהמ א"ר
 (יוסי בר הנינא) [אסי] אבנים שמתחוטטות על בעליהן (וי"א אבנים
 המתחוטטות לעינים במקומן) וכן הוא אומר (זכריה ט) כי אבני נזר
 מתנוססות על אדמתן . ודר וסותרת רב אמר דארי דארי ושמואל אמר
 אבן טובה יש בכרכי הים ודרה שמה והניחה (להם) בסעודה והאיורה להם

לקוטי מהרש"א רש"י
 הכחוקים למשחה בני עירו : שהשתחוו
 לללס' בימי ל"ג : משוא פנים יש
 בדברי היאך זכו לגם : דם עשו לפני .
 מיראה : חורי חורי . מלאכת המלכות
 היתה עשויה נקבים נקבים : מילת
 לבנה . חור לשון חור : הראוי לכסף
 וכו' . מטוה זהב וכסף קא דריש שר
 הראוי לזהב זהב והגרוע לכסף :
 שמתחוטטות על בעליהן . רצפת עשה
 להם צבאים חוטטות כלומר שלא בא
 לידי אדם אלא ע"י טורח שמתחטטים
 ומחזירין בעליהם אחריהן עד שמואלין
 לזקן בדמים יקרים : וכוה"א . שהמקרא
 משבח אבנים יקרות ואומר שעל ידי
 נסיונות הרבה ברות : כי אבני נזר
 מתנוססות על רגליהן . הכחוב מדבר
 בישראל לעמוד לבא שיהיו יקרים וחשובים
 בין האומות כלבני נזר המתנוססות :
 דארי דארי שורות שורות סביב סוחרת
 לשון

מפני מה נתחייבו שונאיהם כו' . שייבא פך
 מלחא אחאי קרא דכתיב ביה עשה המלך
 לכל העם המתאצים בשופן גו' משחה גו' דמשמע
 בכלל כל העם גו' גם ישראל סוסי שם וכן הוא
 בתרגום עבד מלכא לכל עמא בית ישראל
 דאשתכחו בשופן תיבא כו' וז"ל להם א"כ
 שבשופן יהרגו שכלל העולם כו' : אף הקב"ה
 עשה עמכם לפנים והיינו כו' . רשע לומר שס'
 עשו קן רק מיראת הדינא כמפורש בספר דניאל
 ולא עשו קן בלבם לעבוד עובדת כוכבים אף
 הקב"ה לא עשה עמכם רק לפנים לירבאם שראוים
 לבליה שיראנו שיעשו תשובה ע"י כך והיינו כי
 לא ענה האדם מלבד אס יעשה עבירה בלי לב
 ויהי הקב"ה כו' א"כ שמיכיל לו חונס כו'
 שיעשה תשובה ויגלל מן הלה : בחצר גינת
 ביתן כו' . ג' מקומות הן דחצר מקום פני
 משתמשין בו וגינת מקום זריעה וביתן מקום
 נטוע אילנות ספר"ש שם או מלשון בית ממש
 ספי' המפרשים ופליגי ביה מר כדלית ליה ומר
 כדלית ליה : מאי חור כו' הכי תיב כו' .
 מפני' העורך יריעות מוקבין סהיו רואין אלן
 את אלן . פ"א בגדים החליין לבני חזיון כו'
 ע"ש : בהמ גו' אבנים שמתחטטין על כו' . ס'
 מתחלפת בה' באומות אה"ע :

[כצהרים] (לכל בעלי סעודה) דבי רבי ישמעאל תנא שקרא דרור לכל בעלי סעודה:

יג ^ס והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים משונים מיבעי ליה אמר (רבה) [רבא] יצתה בת קול ואמרה להם ראשונים כלו מפני כלים ואתם שונים ושונים בהם. ויין מלכות רב אמר (רבא) [רב] מלמד שכל אחד ואחד השקהו יין שהוא גדול מינו בשנים והשתיה כדת אמר רב (ענן) [חנן] משום ר' מאיר כדת של תורה מה דת של תורה אכילה מרובה משתיה אף סעודתו של אותו רשע אכילה מרובה משתיה. אין אונס אמר (רבא) [ר'] אלעזר מלמד שכל אחד ואחד השקהו יין של מדינתו. כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש [אמר רבא] לעשות כרצון מרדכי והמן. מרדכי דכתיב איש יהודי היה. המן דכתיב איש צר ואויב. גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות בית הנשים מיבעי ליה אמר (רבי אבא בר כהנא) [אמר רבא] מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכוונו היינו דאמרי אינשי איהו כי קרי ואיתתיה [סס ע"ב] בי בוציני. ביום השביעי כמוב לב המלך ביין אמו עד יום השביעי לא טב ליביה ביין אמר רבא יום ו' שבת היה שישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ובדברי תושבתה

ר ש *

לקוטי מהרש"א

לשון סחור סחור : כצהרים. והוא סוחרה לשון סוחרה : שקרא דרור. עשה נחח רוח לכל בני מלכותו להעביר מהם מכם הסוחרים : ראשונים כלו מפני כלים בלשון ותכונתו: שהשקהו יין שגדול ממנו. שהיון היה גדול ממנו מן הסוחרים : בשנים. שהיה יין הרבה: רב. גיגול: כדת של תורה. אכילה מרובה מרובה משתיה פר ושלשה עשרונים סולת לאכילה מרובה וסך חיי הסין יין: ויין מדינתו. יין שרגיל בו ולא ישכרה ולא ישחה אלא לפי רגונו: כרצון מרדכי והמן. ה' סהו ב' (סריס המסכתים) [סרי המסקים] במשחה: איהו בי קרי קרי דלועות גדולות: בוציני. קטנות כלומר בלומר מין עצמו כלומר זה נוףף וזו נוחפת הוא חומר להראות יפה וגם היא לך נתכוונה שהיו מסתכלין ביופיה:

מדר"ק חיות
כדת של תורה אכילה מרובה משתיה. ושמעתי בשם הגאון החסיד מהר"א מוילנא וצ"ל דהנה בוציני במשנה דאבות כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ראינו דבפת לא נתנה שיעור וקצבה ובמים נתנו שיעור. ואמרו במשורה תשתה ראינו דדת של עומלי תורה אכילה מרובה משתיה. ודפח"ח אולם בילקוט אסתר בשם אבא גריון מבואר כפירוש'.

תושבתות אבל עובדי כוכבים שאוכלין ושותין אין מתחילין אלא [בדברין] תיפלות וכן בסעודתו של אותו רשע הללו אומרים מריות נאות והללו אומרים פרסיות נאות אמר להם אחשורוש כלי שאני משתמש בו אינו לא מדי ולא פרסי אלא כשרי רצונכם לראותה אמרו ליה אין ובלבד שתהא ערומה. (סוטה פ"ק) שבמרה שארם מודד בה מודדן לו מלמד שהיתה ושתי הרשעה מביאה את בנות ישראל ומפשיטתן ערומות והיתה עושה בהן מלאכה בשבת (לפיכך נגזר עליה שתשחט בשבת ערומה) והיינו דכתיב וזר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה כאשר עשתה כן נגזר עליה. ותמא המלכה ושתי מכדי פריצתה היא דאמר מר שניהם לדבר עבירה נתכוונו אמאי לא אתאי א"ר יוסי בר חנינא מלמד שפרחה בה צרעת במתנתא תנא בא גבריאל ועשה לה זנב. ויקצוף המלך מאד (וחמתו בערה בו מאי שלחה ליה דדלקה ביה חמתיה ואולא) [אמאי דלקה בו כולי האי] אמר רבא שלחה ליה בר אהוריריה דאבא. אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי והאי גברא אשתמי ליה מחמרא מיד וחמתו בערה בו:

יד ^ס ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים מאן חכמים רבנן יודעי העתים שיודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים. כדת מה לעשות אמר לה דיינוה ניהלה אמרי היכי נעביר נימא דליקטלה למחר מפכה ליה חמרא וזכיר לה ובעי לה מינן. נימא ליה לשבקה השתא לימא לא איכפת להו ביולותא דיליה ומלכותיה. (אלא מוטב ניסלק נפשין) אמרו לו מיום שחרב בהמ"ק וגלינו מארצנו נישלה עצה ממנו ואין אנו יודעין דרון דיני נפשות אלא זיל לגבי עמון ומואב דיתבי אדוכותיהו כחמרא דיתוב על דורדיא (ולא פג מעמיה) ושעמא אמרו ליה דכתיב (ירמיה מה) שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא אל שמריו ולא הורק בכלי אל כלי. ובגולה לא הלך [על כן עמד טעמו בו וריוחו לא נמר] מיד והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא תרשיש שרם מרסנא ממבין א"ר לוי פסוק זה כולו על שם קרבנות נאמר כרשנא אמרו מלאכי

ר ש *

ליקוטי מהרש"א

פריצתא הואי פרוזה היתה (כדאמרינן שניהם לדבר עביר) נתכוונו: אהוריריה. שומר הסוכים: לקבל אלפא. כך העיד המקרא עליו בספר דניאל: מפכה ליה חמרא. יסיג ממנו יינו: על דודאיה. על שמרו: ושעמא אמרו ליה. ויפה אמרו ליה דודאי כן הוא שמחך שארם שליו חמתו מיושבת עליו: שנאמר שאנן מואב מנעוריו וגו'. סופיה דקרא ע"כ עמד טעמו בו וריוחו לא נמר: פסוק זה על שם קרבנות נאמר. והקרוב אליו הקב"ה את הקרבנות שהיו ישראל מקריבין לפניו לעשות להם נקמה בנפשי והכא

מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע כלום הקריבו לפניך עובדי כוכבים (פרים) [כרים] בני שנה כדרך שהקריבו ישראל. שהר כלום הקריבו לפניך שתי תידים (ובני יונה) אדמתא כלום בנו לפניך עובדי כוכבים מובח של אדמה כדכתיב (שמות כ) מובח אדמה תעשה לי. תרשיש כלום שמשו לפניך בבגדי כהונה דכתיב [בה:] (שם נח) תרשישו ושוהם וישפה. מרס כלום מרסו לפניך בדם. מרסנא כלום מרסו לפניך במנחות. ממוכן כלום הכינו לפניך שולחן של לחם הכנים. מיד ויאמר ממוכן תנא ממוכן זה המן ולמה נקרא שמו ממוכן שמוכן לפורענות אמר רבי (אבא בר) כהנא מאן שהריוט קופץ בראש. להיות כל איש שורר בביתו אמר רבא אלמלא אגרות ראשונות לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט. אמרי מאי האי דשרד לן להיות כל איש שורר בביתו פשימא דאפילו קרחה בביתיה פרדשכא ליהו. ויפקד המלך פקידים (אמר רב נחמן) אמר רבא מאי דכתיב (משלי יג) כל ערום יעשה בדעת וכסיל יפרוש אולת כל ערום יעשה ברעת זה דוד מלך ישראל דכתיב ביה (מ"א א) ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדוני המלך נערה בתולה וכל מאן דהוה ליה ברתא אייתה נהליה. וכסיל יפרוש אולת זה אחשוורוש דכתיב ביה ויפקד המלך פקידים דמאן דהוה ליה ברתא אטמרה מיניה :

מן שם איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי וגו' מה (נפשך) [קאמ] אי ליהוסיא קא אתא ליהוסייה וליויל עד בנימין בר יעקב מאי שנא הני תלתא ותו לא. הנא כולן על שמו נקראו בן יאיר

ר ש"י

לקושי מהרש"א
מנחה שהוא קרבן עשיר שהיה לכל ישראל חלק בו. שחר ע"ש שני חורים. שהוא קרבן עני שכל אלו קרבו על אדמתם שאל מוכח אדמה וקאמר ע"י מי ע"י כ"ג שמישם כנגדי כהונה שבו אהרן מאכנים טובות הנקרא דרשים. מרס כלום מרסו לפניך בדם. שנעשו ע"י שאר הכנים שהיו עובדת הם שהייתה לזריקה המכפרת. ומרסנא כלום מרסו במנחות כו' שהוא קרבן גדלי דלות. ממוכן. כלום הכינו שולחן כו' שהוא עבודה התמידית נחלם הפנים ועשיתו זה בתרגום :

דניאל ולפי שהיה נשוי לשרים שהיתה גדולה ממנו שלא היה יכול לכופה לדבר כלשוננו יען לעשות כן: אלמלא אגרות ראשונות שהוחזק בהן. שועה צעניי האומות: לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט. שהיו ממהרין להכניס בדבר המלך באגרות האמלעיות ולא היו ממתינין ליום המועד: דאמרי מאי האי דשרד לן אמרו האומות מה זה שולח לנו שיהא אדם שורר בביתו פשיטא שאף הגרדן צעניו שר הוא: פרדשכא. פקיד ונגיד: נערה. דוד לא נקם אלא אחת לפיכך כל אדם הראה לשלוחו אח בנה אולי תיטב צענייהם. ואחשוורוש היה כסיל לזה לקבץ את כולם הכל וידעתן שלא ישא אלא אחת ואת כולם יבעול מאן דהוה ליה ברתא אטמרה:

יאיר בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו. בן שמעי בן ששמע אל תפלתו בן קיש (בן שנקש) [שהקיע] על דלתי רחמים ותחתו לו. קרי ליה יהודי וקרי ליה ימיני קרי ליה יהודי אלמא מיהודה קאתי וקרי ליה ימיני אלמא מבנימין קאתי. א"ר נחמן מרדכי מוכתר בנימוסו היה רבה בר רב הונא ורבה בר בר חנה משמיה דרבי יהושע בן לוי אמרי אביו מבנימין ואמו מיהודה ורבנן אמרי משפחת מתגרות זו בזו משפחת יהודה אומרת אנא גרמית דמתיליד מרדכי ולא קטליה דוד לשמעני בן גרא ומשפחת בנימין אומרת מיני קאתי. רבא אמר כנסת ישראל היא דקאמרה להך גיטא ולהך גיטא רבא ראו מה עשה לי יהודי ומה

שילם

לקושי מהרש"א

מוכתר בנימוסו היה בשמות נאים בנימין בן שהאיר עיניהם כו'. כמ"ס ליהודים היתה אורה גו' וכן שמעי ע"ש שמע הקהל כי הקים בתפלתו על שערי רחמים כו' כי כבד נעלמו שערי רחמים כדלמינין במדרשות בגזר עליוסם כלום לולי תפלתו של מרדכי ולדיקים שכלותו דוק שנתפחו להם שערי רחמים שנעלו: מוכתר בנימוסו היה. ע"י פירוש לוי זה היה רבה כב"ה קרי אמרי רבא ר"ל שמוסו מרד אף ואם ול"א היה רבה כב"ה מלתא נחמי' נפשה :

לאירך גיטא' לנעקק ולא לשבת אים יהודי ואים ימיני גרמו לי לער הזה :

פתח עינים
בן שמעי בן שמע אל תפלתו בן קיש בן שהקים על שערי רחמים ונפתחו לו. אפשר לפרש כמ"ס פ"ג דתעניות שמואל גזר תעניתא וכלו בשמים גלילה של מחר יהיה התענית ואמר דזה דומה לתנו לו ולא יכלה פניו. ופעם אחת כלו גשמים כלילה שאחר התענית ואמר דומה למי שאומר הניחו לו עד שיתקמקק ו"ש בן שמע אל תפלתו שלא היה כסוג תנו לו ולא יכלה פני. וכדי שלא תימא הסוג אחר הניחו לו עד שיתקמקק ל"א הקים על שערי רחמים ונפתחו לו תיכף כשהקיש :

מהר"ן חיות
רש"י ד"ה נערי לא גרסונן אלא ה"ג אמר רבב"ה אמר ריב"ל. שמתו ענין אמת ואח"כ מצאתי בשולח מקום שמואל שער התירוצים דנע"י הוא סימן מן שפיות האמוראים המדברים בת"י הקישיא קרי ליה יהודי לר' נחמן [ו] ור' יהושע סימנו בסופי ח'בות [ו] ולא היה יכול לסמנו בר"ה י' משום דגם ר' יוחנן מתחיל בוי"ד. ר' סימן לרבא לרבנן. ולרבי יוחנן סימן י'. אולם רש"י ממאן בגרסא זאת דסימנים לא שייך רק על תירוצים נגדרים משא"כ כאן תירך ר' נחמן דמרדכי מוכתר בנימוסו. שאינו מוכן ורק התירך דאביו מבנימין ואמו מיהודה הוא הפירוש על תירך ר' ג' דע"י היה מוכתר בנימין. והנה ידענו הדיכ דיש תירוצים שונים בסוגיא אוי התירך הראשון הוא בלשון אמר ר' פלוני. ובשאר התירוצים נאמר תיבת אמר לבסוף ר"ם אמר כמון כמון אמר רבא אמר רבנן אמרי. וכבר כתבתי לעיל בסוף תענית ג"כ בזה. ואם היה כאן תירך ריב"ל אביו מבנימין ואמו מיהודה תירך נפרד היה לו לגרום רבב"ה בשם ריב"ל אמר אבל עתה דת' רבב"ה בשם ריב"ל אינו תירך מיוחד לעצמו רק בא לפרש ת' ר"ג. א"כ יוצק לשון הש"ס אמר רבב"ה אריב"ל בגרמא תיבת אמר קודם וזה מדוקדק מאד בדברי רש"י נע"י לא גרסונן משום דאין ת' ריב"ל ת' מיוחד אלא ה"ג אריב"ל אמר ריב"ל הוינו ביון דל"ג סימן זה של נע"י מפני דאין ת' זה מיוחד. שוב צריך לגרום אריב"ל וכו' תיבת אמר קודם שם האומר וזה נחמר ואמת. והנה גירסת העורך ערך נגמ מוכתר בנימוסו כע"י פ' מציון בתי כל התורה כע"י שהיה ידוע כדורו והיה במצות הדבה בר רב הונא עדיף מיניה בענותות דהא אמר רבא ג' מילי בעי מן שמיא ענייתותיה דרבה בר רב הונא לא יתבי לי. והנה דבריו תפולים וסיפלאים רבה בר רב הונא מאי בעי רבא ושנתן לו משפט הבכורה על כעדיהוהת לני הע"י שרבו מהר"י בר"ן הני רבה בר רב

שילם לי ימיני • [דף יג] מה עשה לי יהודי דלא קטליה דוד לשמעון בן גרא שאלמלא (לא) היה שמעי בן גרא וקטליה דוד לא הוה מתיליד מרדכי דמיקני ביה המן וגרם ליה צערא לישראל ומה שילם לי ימיני דלא קטליה שאול לאנג שאלמלא (לא) היה אנג וקטליה שאול לא הוה מתיליד המן (דמיקני ביה מרדכי) וגרם ליה צערא לישראל • ורבי יוחנן אמר לעולם מבנימין קאתי ואמאי קרי ליה יהודי על שם שכפר בעבודת כוכבים שכל הכופר בעבודת כוכבים נקרא יהודי שנאמר (דניאל ג) איתי גוברין יהודאין די מנית יתהון וגו' כדרבי שמעון בן פוי דאמר רבי שמעון בן פוי (ג'ל"ט) בן פוי כי הוה פתח בד"ס אמר • וכן נראה מפיכ"י שלינו גרס כד"ס וכו') דכי הוה פתח אבא פוי בדברי הימים אמר כל דברין אחד הם ואנו יודעין לדרושן (ל"ט א ד) ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבי גדור ואת חבר אבי שוכו ואת יקותיאל אבי זנוח ואלה בני בתיה בת פרעה ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד וכי מרד שמו והלא כלב שמו אמר הקב"ה יבא כלב שמרד בעצת מרגלים וישא בתיה בת פרעה שמרדה בגילולי בית אביה • אשר הלה מירושלים אמר רבא שגלה מעצמו • והי אומן את הדסה היא אסתר קרי לה אסתר וקרי לה הדסה תניא רבי מאיר אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים שנקראו הדסים יכן הוא אומר (זכריה א) והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה • רבי יהודה אומר הדסה שמה ולמה נקרא שמה אסתר מפני שהיתה מסתרת את דבריה וכה"א אין אסתר מנדת מולדתה ואת עמה • ר' נחמיה אומר הדסה שמה ולמה נקרא שמה אסתר שהעובדי כוכבים היו קורין אותה על שם אסתר • בן עזאי אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה מפני שהיתה בינונית לא ארוכה ולא קצרה אלא בינונית כהדם (וכמו שלמה חס זרע חסים כו') רבי יהושע בן קרחה אומר אסתר ירקרקת היתה וחוטו של חסר משוך עליה • (עי' זכרונות פ' אין עומדין) כי אין לה אב

רש"י

איתי גוברין יהודאין גו' • וסיפיה דלויכי לעיל בכל הכופר בעבודת כוכבים דקרא לאלהך לא פלחין • כל דברין נקרא יהודי נקט להאי קרא הכא • לחס כן • כנגד הכפר היה מדבר כל ואשתו היהודיה • לעיל מיניה משתא דברין דברי הימים לחס כן הדסה קרא בכלבזני ללז בן ימנה עירו אלה שמות אלה מזכיר פלוני ופלוגי וכולם וגם וגו' ואשתו היהודיה וגו' • והלא חס לחס כן • ואנו יודעין לדרשן • נחמיה שמה • דכתיב בסיפיה אלה בני אע"פ שאתה סתמה אותם אנו זותינן נחמיה וגו' • לרחוץ • לעבול לשם גירות • חס לבנו עד שאלו יודעין לדרשן ומשום

מהר"ץ חיות

הינא ורבב"ח בשם ריב"ל אביו מבנימין וכו' • אולם בכ"ז אין הכנה ואולם האיר ה' עיני • הראיתי ברש"י בע"י שכתב ואת הדסה כעדי ריבב"ח שהיו קורין בר בר משום יקרות • וכתב מהרש"א שם לפ"ז קאי רבב"ח על מוכתר בנימוסי שהיה מוכתר בנימוסי כרבב"ח ע"ש • והנה גרסת הערוך היתה מוכתר בנימוסי כעדי וכרבה בר רב הונא כגירסת הע"י והיינו שהיה מפורא כחיש כעדי שהיה מצוין בדורו וכמו רבה בר רב הונא • וכתב הערוך דפס"י נקט הש"ס הגהות תרתי דאי"פ שהיה כעדי מצוין בדורו בכ"ז רבה בר רב הונא ערוף מיניה וזה אמת • ובלא זה דברי הערוך מה נחלים בלי פתרון •

כי הוה פתח בדברי הימים אמר הכי כל דברין אחד הם ואנו יודעין לדרושן • עי' ריש מדרש חיות וריש קהלת לא ניתנת דברי הימים אלא לדרוש והיינו דבשאר כתבי קודש אע"ג דניחנו לדרוש ואש"י אסתר קרי"ל דניתן לדרוש עי' ירושלמי ריש מגילה אבל מ"ס אמרין ביה אין מקרא יוצא מידי פשוטי • אבל בדברי הימים הדרשה הוא עקרות עי' (סוכה"ר פ"א) תמורה ט"ז וכו' ס"ס הספיקה וירושלמי פ' הערלי ומדרס קהלת) ובדואי אלה הדרשות הנמצאות אצלנו המה מעט מיעיר נגד אלו הדרשות על ד"ה שנאבדו מאתנו עד שאפירו (ספחים ס"ב ע"ג) בין אצל לאצל שעינו ארבע מאות גמלי דרשות • ועי' ירושלמי פ' חלק אר"ש בן לקיש אם יאמר לך אדם שיש דברי הימים בכבל הרי אני הולך ומביאו משם ועכשיו אם מתכנסין ב' דעותינו אין יוכלים להביאו משם ע"ש והסתימה דרשב"ל שהיה מא"י חשק לראות דרשת הבבלים על ד"ה ועכשיו שטרע לו רבוי הדרשות אמר אפילו יתכנסו כולם אין יוכלים להביאו מפני הכבוד טרבי הדרשות •

יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו • ירד זה משה ולמה נקרא שמו ירד שירד להם לישראל מן בימיו (ובשבילי) • גדור שגדר פרצותיהן של ישראל • חבר שחיבר את ישראל לאביהם שבשמים • שוכו שנעשה להם לישראל כסוכה • יקותיאל שקוו ישראל (לאביהם שבשמים) [לאל] בימיו • זנוח שהזניח עונותיהם של ישראל • אבי אבי אבי • אב כהכמה אב בתורה אב בנביאות • ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד וכי מרד שמו והלא כלב שמו אמר הקב"ה יבא כלב שמרד בעצת מרגלים וישא בתיה בת פרעה שמרדה בגילולי בית אביה • אשר הלה מירושלים אמר רבא שגלה מעצמו • והי אומן את הדסה היא אסתר קרי לה אסתר וקרי לה הדסה תניא רבי מאיר אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים שנקראו הדסים יכן הוא אומר (זכריה א) והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה • רבי יהודה אומר הדסה שמה ולמה נקרא שמה אסתר מפני שהיתה מסתרת את דבריה וכה"א אין אסתר מנדת מולדתה ואת עמה • ר' נחמיה אומר הדסה שמה ולמה נקרא שמה אסתר שהעובדי כוכבים היו קורין אותה על שם אסתר • בן עזאי אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה מפני שהיתה בינונית לא ארוכה ולא קצרה אלא בינונית כהדם (וכמו שלמה חס זרע חסים כו') רבי יהושע בן קרחה אומר אסתר ירקרקת היתה וחוטו של חסר משוך עליה • (עי' זכרונות פ' אין עומדין) כי אין לה אב ואם

לקוטי מהרש"א

והלא כלב שמו • דהא בכלב משתעי קרא • ה"ג וישא בתיה שמרדה בגילולי בית אביה • ולכך נשתנה שמה בליקומוס הללו • שגלה מעצמו • מדלג כתיב אשר היה מן הגולה אשר הגלתה וכתיב אשר הגלה עם הגולה משמע שלא היה מהם שאמר הגולים גלו על כרחם והוא גלה מעצמו כמו שהיה ימיה גולה מעצמו עד שאמר לו הקדוש ברוך הוא חזור • בין ההדסים אשר במצולה • בין הצדיקים שגלו לבבל ובשכינה משתעי קרא • אסתר • ירח יפה מלכונה • ירקרקת היסתי כהדם אלה חוט של חסד משוך עליה מלח הקב"ה ולכך היסתי נראית יפה לעובדי כוכבים

רש"י

הו"ט של חסד משוך עליה מאת הקב"ה • שמעתי מפני דתן הוא הפכה בלי גמול ומדאמר וקרי אסתר נשאת חן מוכת דרך חוש של חסד משוך עליה ולא היתה ראויה לחיבה •

ואם (וכתיב) ובמות אביה ואמה למה לי אמר רב (חסדא) [אזא] עיברתה אמה מת אביה ילדתה אמה מתה אמה לקחה מירדכי לו לבת תנא (דבי) [משום] ר"מ אל תקרי לבת אלא לבית (פי' לאשה) וכן הוא אומר (ש"כ"ב) ולרש אין כל כי אם כבשה אחת קפנה אשר קנה ויחיה ותגדל עמו ועם בניו יחדו מפתו תאכל ומכוסו תשתה ובחיקו תשכב ותהי לו כבת משום דמפתו תאכל ותהי לו כבת אלא כבית הכא נמי לבית ואת שבע הנערות הראויות לתת לה אמר רבא מלמד שהיתה מונה ב"ן שבעת ימי שבת :

מז עס וישנה ואת נערותיה לטוב אמר רב שהאכילה מאכל יהודי ושמאל אמר (שהאכילה) קדלי החוירי ורבי יוחנן אמר שהאכילה זרעונים וכן הוא אומר (דניאל ח) ויהי המלצר נושא את פת בנם ויין משתייהם ונותן להם זרעונים ששה חדשים בשמן המור מאי שמן המור (רב הונא בר חייא) [ר' חייא בר אבא] אמר סמכת (ורב ירמיה בר אבא) [רב הונא] אמר שמן זית שלא הביא שלישי תניא רבי יהודה אומר אנפיקינן שמן זית שלא הביא שלישי ולמה סבין אותו

שמשיר רש"י לקושי מהרש"א

ולאחשורוס : ובמות אביה (ואמה) למה לימאחר דכתיב כי אין לה אז ואם אלא לאגדנו כל שאפילו יום אחד לא היה לה אז ואם שכיון שהוכחה אמה מת אביה נמאס שלא היה לה אז משעה שגדלה לקרותה אז וכשילדתה אמה מתה ולא נראה לקרותה אז : ולרש אין

כל יאזורים דהתי משחתי קרא : כבשה אחת * זו בה שבע : ואת שבע הנערות שהיתה מונה בהן ימי השבת * אחת מהן קראה אחד בשבת לשבתה באחד בשבת ואחת בה' וחדא בני' וכן לכולם ובהגיע יום שפחה של שבת וידעת שאותו יום שבת הוא : קדלי החוירי * בקול"ש בלע"ז שמיים ומתוך אונסה לא נעשהי (וכתבו בחוספוס וח"ו) היא לא היתה אוכלת * ע"כ) : ובה"א * שהזרעונים טובים לנדיקים המתארים להבדיל עמם ממאכל עומא : ויהי המלצר נושא וגו' * בדניאל וחביריו ישחתי קרא וכתיב בההוא עינא ולמקחא ימים עשרה נראה מרחיבם טוב ובריא בשב : אנפיקינן שמן זית שלא הביא שלישי * גבי מנחות סק אין מביאין

פתח עינים פתח משום ר"מ אל תקרי לבת אלא לבית * אפס דקשיא ליה דהול"ל לקחא מירדכי לו כבת כמ"ש כל הנגדל יתום וכו' כאלו ילדו ופירש מירדכי הרב מהו"ל ב"ש כתיבא דף ק' שפן נכר את יתומו וכו' וכן אומר יצוי גדלו ויה אומר ארני גדלה יתלוקו וכפ"ו מדינת הנגדל יתום הוא ואינו יתלוקו שכר אמנם הקב"ה ברוב רחמיו מעלה עליו כללו ילדו * ולפ"ו לקחה מירדכי לו לבת לא יקח דעדינא יתלוקו וכול"ל לקחה לו כבת ל"א אל תקרי לבת אלא ליבית כלומר אי איה יבול לקרות לבת אלא אם אחת קורא עמון לבית אי ביה אלא אשה ואלו ויה יבול לקרות לבת דלגב חביבותא קוראה בת כמש"ל וכמש"ה ויה לו לבת ויה על דרך פירושנו כמש"ה מקומות אל תקרי שהכונה שאין אחת יכול לקרות הכתוב עד שתקרא מנחון ה"ש וזמא תקרא מה שאמר הכתוב וזו דרך ישרה למדתיים מהגאון מו"ר ניה"ל כ"ן כספרי ה"ש כמקון פ' אחרים ומאי דלגבו כמקון משום דכתיב ויבן בית ליה לבת אלא לבית פי' גמון שהוא לבית מ"ק יא בת על דרך שאמרנו כו"ל לא זו משע עד שקראת נמי :

שמשיר את השער ומעדן את הבשר בערב היא באה ובבוקר היא שבה א"ר יוחנן מ:נותו של אותו רשע למרנו (צניעות שלו) [שבח] שלא שמש משתו ביום אלא בלילה ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה א"ר אלעזר מלמד שלכל אחד ואחד מרואיה נדמתה לו מאומתו ותלקח אסתר וגו' הוא חודש שבת אמר רב חסדא ירח שהגוף נהנה מן הגוף * ויאהב המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות (קרי לה אשה וקרי לה בתולה) אמר רב (חסדא) ביקש למעום מעם בתולה מועם * [ע"ע] בעולה מועם * ויעש המלך משה גדול עבד משתיא ולא נליא ליה (והנחה למדינות עשה) דלי כרנא ולא נליא ליה (ויתן משאת כיד המלך) שדר פרדשני ולא נליא ליה :

יז עס ובהקב"ן בתולות שנית וגו' אול שקל עצה מצדכי אל"ל אין אשה מתקנאת אלא בירך חברתה ואפ"ה [לא נליא ליה דכתיב] אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה * א"ר (חמא) [אלעזר] מאי דכתיב [עס ע"ב] [ליונו] לא יגרע מצדיק עיניו בשכר צניעות שהיה ברחל וכתה ויצא ממנה שאול וכשכר צניעות שהיה בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר * ומאי צניעותא דהויה ברחל דכתיב (בראשית כט) ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא וכי אחי אביה הוא והלא (פ' י"ג) וע"ש מהרש"א בן אחות אביה הוא אלא (כיון דאתא ואמר בן רבקה אנא אמרה ליה אמאי אחית) אמר לה מנסבת לי אמרה ליה אין מינסיבנא לך אלא אבא רמאי הוא ולא מצית למיקם ביה אמר לה אי רמאי הוא אחוה אנא ברמאותא אמרה ליה ומי שרי לצדיקי לסגווי ברמיותא אמר לה אין דכתיב (והגויס ים) עם נבר תתברר ועם עקש תתפתל * אמר לה ומאי רמאותיה אמרה ליה אית לי אחתא דקשישא מינאי ולא מנסיב לי מקמה (וכי מטא ההוא יומא מעייל לה לגבך מה עשה יעקב)

רש"י ע"ש

אנפיקינן ואם הביא פסול ועלה קאי * שדר פרדשני * דוונות לשרים ר"י ואמר מאי אנפיקינן : ומעדן * בשמה היינו דכתיב ויתן משאת גו' (וא"ח מנסיב ומנהיל לשקליו"ר בלע"ז : נגרותו * היאך אחת יכול לומר שלא היה יודע הוא שהיה בועל נשים ומשלתן : שהגוף נהנה מן הגוף * מפני הגנה והעיד לך הכתוב שהיו מתכוונים מן השמים להכניח על בעלה : בקש למעום טעם בתולה טועם וכו' * ולכן נאמר מכל הנשים ומכל הבתולות : עבד משתיא וכו' * חזר בכמה עיניים לפייסה שתגלה לו מולדתה ולא העייל מדמין ליה להאי קרא ובהקב"ן בתולות שנית וגו' אין אסתר מגדת מה ועבד משתיא (ל"ש) סעודתא לכבודא מה שלא עשה לכל שאר הנשים : דלי כרנא * אמר בשביל אסתר אני מניח לכם כסף ונגלותיכם והיינו דכתיב והנחה למדינות

מסר לה סימנין לרחל כי מטא (ההוא יומא) [ליליא] (ועייל לה ללאה) אמרה רחל השתא מכפא אחתא מיד אותן סימנין שנתן יעקב לרחל מסרתן רחל ללאה והיינו דכתיב (נראשית נט) ויהי בבוקר והנה היא לאה מכלל דעד השתא לאו לאה היא אלא מתוך סימנין שמסר יעקב לרחל ורחל מסרתה ללאה לא הוה ידע עד השתא לפיכך זכתה ויצא ממנה שאול. ומאי צניעותיה דשאול דכתיב (ש"ס י) ויאמר שאול אל דרוו הגד הגיד לנו כי נמצאו האתונות ואת דבר המלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמואל לפיכך זכה ויצאת ממנו אסתר (ואסתר מאי היא דכתיב (אסתר ג) אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה) א"ר (אליעזר) [אלעזר] א"ר חנינא כשהקב"ה פוסק לו גדולה לאדם פוסק לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות שנא' (פיונו) ויושיבם לנצח ויגבהו. ואם הגיס דעתו הקב"ה משפילו שנאמר (עג) ואם אסורים בזיקים ילכדון בחבלי עוני. ואת מאמר מרדכי אסתר עושה א"ר (חנינא בר אבא) [ירמיה] מלמד שהיתה מראה רם [נדה] להכמים. כאשר היתה כאמנה אתו אמר (ר' אבא) [רבא] בר לימא מלמד שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי:

יח טס (אסתר ג) בימי'ם ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בנתן ותרש א"ר (אחא) [חייא] בר אבא א"ר יוחנן הקציף הקב"ה אדונים על עבדים לעשות רצון צדיק ועבדים על אדוניהם לעשות (רצון צדיק) [נס לצדיק]. אדונים על עבדים דכתיב (נראשית מ"ה) פרעה קצף על עבדיו. לעשות רצון צדיק ומנו יוסף דכתיב (סס) ושמ אנתו נער עברי וגו'. עבדים על אדוניהם דכתיב קצף בנתן ותרש שני סרסי המלך משומרי הסף לעשות (רצון צדיק) [נס לצדיק] ומנו מרדכי דכתיב ויודע הדבר למרדכי. א"ר (חייא בר אבא) [יוחנן] בנתן ותרש מרסיים הוו והיו מספרים דשון מורסי ואומרים זה ליה מיום שבאת זו לא ראינו שינה בעינינו בוא זנוייל ארם של סם מיתה בספל של מים כדי שימות והם לא ידעו שמרדכי מיושבי לשכת הגזית היה והיה יודע שבעים לשונות א"ל והלא אין משמרתו ומשמרתך שוה א"ל

רש"י

דכתיב ואת דבר המלוכה לא הגיד גו'. מכלל לניעות הוא שלא יודע אדם מעלתו שנאמר ייכלך זר ולא פוך: א"ל והלא אין משמרתו כו'. ר"ל שלא היה משמרתם שום כגון שאלח מהם היה שומר כפתח המלך חזי היום כשחיות והכי חזי השנית של היום וכן כליה וכי שכיב אחד מהם ארם ממקום שיהי סם כריך להשקות כל היום או לינה יותר מכדי משמרתו שאל היה משמרתן באין לדי יסרין ועניות. וטובלת. מחמת נקיות שלא תהא מאוסה לו: אדונים על עבדים. ויקוף פרעה על שני סרסיו: לשון מורסי: טס מקום: לא ראינו שינה. מתוך שיהיה חניכה עליו היה מרבה בתשמיש המטה ואמא לשמות: והלא אין משמרתו כו'. לני ממונה על עבודה אסת ואסת ממונה

א"ל אני אשמור משמרתו ומשמרתך והיינו דכתיב ויבוקש הדבר וימצא שלא נמצא במשמרתו:

יש טס אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש אחר מאי [אמר רבא] אחר שברא הקב"ה והקדים רפואה למכה דא"ר שמעון בן לקיש אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן מקדים ובורא להם רפואה בתחלה שנאמר (חושע ז) כרפאי לישראל ואחר כך ונגלה עון אפרים אבל העובדי כוכבים אינן כן אלא מכה אותן ואח"כ רופא אותן שנאמר (ישעיה יט) ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא בתחלה נגוף ואח"כ רפוא. ויבו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו אמר רבא בתחלה במרדכי לבדו ואח"כ בעם מרדכי מאן נינהו רבנן ולבסוף להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים. הפיל פור הוא הגורל. תנא כיון שנפל פור ביהודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה רבן והוא לא ידע שבו' באדר מת משה רבינו ובו' באדר נולד משה רבינו. ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן א"ל תא ואיגרי בהו א"ל מתיירא אני שכל המתגרה בהון אלהיהם עושה עמו דין. א"ל ישנו מן המצות. א"ל אית רבנן בגויהו דמיבעו עליהו רחמי א"ל עם אחד הן ושמא לקוטי בהרש"א

על עבודה אחרת: (עיין גירסת רש"י בגמרא) אחר הדברים האלה גדל גו' כהן בנתן ותרש כתיב וקא מהמה תלמודא אחר מאי * [מה] העיד לנו הכתוב שלא גדלו עד שזא המעשה הזה אחר שברא הקדוש ברוך הוא המעשה הזה לרפואה למכה העתידה לבא (ע"י המן) [לאחר זמן]: כרפאי לישראל ואח"כ ונגלה עון אפרים * ע"י מכה שאני מביא עליהם: הפיל פור' בלחיה יוס יפול לו הגורל וכן מחודש לחדש והגורל של כולם העיל ביים אחד ופיל לו הגורל בחדר: ב' בעה בחדר מה שנאמר והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש הראשון לא מהם למפרע ל' ימי אכלו של משה ושלמה ימים שהכינו להם ידע שנאמר [הכינו לכם ידע] כי בעוד שלשה ימים אחם עובדים הרי צבצעה בחדר מה משה: ובשבעה בחדר נולד משה * שנאמר בן מלה ועשרים שנה אכתי היום היום מלאו ימי ושנותי כמסכת קידושין כדאי הוא יום הלידה שיפסק על המיתה: אית בהו רבנן * מתבטחו ומתבטחו על המן למיין שקך היה אחשורוש

בחלה במרדכי לבדו כו'. דלא הו"ל למכתב רק כי הגידו לו כי הוא יהודי ויבוקש וגו' וע"כ דרשו עם מרדכי מנו רבנן מלשון עמיית בתורה הוא: אמר נפל לי פור בירח כו'. דלפי פשוטו כסוד'י בגמילה הסכתוב מפסח מהו הסוד הוא הגורל לא הוה איגרידן ליה לכתוב אלא הפיל גורל גו' ולכן דרשו כשהפיל פור שמת בדעתו על גורל זה שהוא ירח שמת בו משה ולא היה יודע כו' וזכה בחדר נולד כו' דמיתתו מפורש בקלת מתוך הכתובים: ישנו מלשון שנינו שמנין מלותן א"ל מלשון שיהי שישנים מן המוות וכן הוא בליקוט ומלמל א' שהוא מיותר דרשו דח"ל כו'. איה כהו רבנן * שיגינו עליהם במשיחם הטונים: א"ל עם אחד * כמו ששאר העם אגן כמות

מגילה נקראת פרק ראשו מגילה

שרי פרעה) • מרים דכתיב (פמח עו) ותקח מרים הנביאה אחר
אחרן ולא אחות משה (סופס פ"ק ע"ט מהרש"ה) (א"ר נחמן) אמר רב
מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אחרן ואומרת עתידה אבי שתלך
בן שמושיע את ישראל כיון שגולד משה נתמלא כל הבית כולו אורה
עמד אביה ונשקה [על ראשה] אבד לה בתי נתקיים נבואתך וכיון
שהמילהו ביאור (עמדה אמה) [עמד אביה] ושפחה על ראשה (אמרה)
[אמר] לה היכן נבואתך והיינו דכתיב (שמו"ב) ותהצב אחותו מרחוק
לדעה מה יעשה לו מה יהא בסוף נביאותה • דבורה דכתיב (שופטים ד)
ודבורה אשה נביאה אשת לפידות (א"ר יצחק) מלמד שהיתה עושה
פתילות (למכבן) [למקדש] • (סס) והיא יושבת תחת הומר כאי שגא
תחת תומר אמר רבי שמעון בן אבשלום משום יהודי • ד"א מה רמז זה
אין לו אלא לב אחד אף ישראל שבאותו הדור (אין) [לא היה] להם
אלא לב אחד לאביהם שבשמים • חנה דכתיב (ש"ל"ג) ותהפול חנה
ותאמר עלץ לבי בה' רמה קרני • רמה קרני ולא רמה פני • דוד
ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותן (שהקן סוף דגנ המתקיים מש"ל"ג
סך עלול להשחזר מהרש"ה) שאל ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכה מלכותן
(סס) אין קדוש כה' כי אין בלתיך ואין צור כאלהינו אמר רבי יהודה
בן גשיאי (ברכות פ"ק ע"ט מהרש"ה) אל תקרי בלתיך אלא לבלתיך בוא
וראה שלא כמדת הקב"ה מרת בשר ודם • מרת בשר ודם מעשה ידיו
סבלין אותו אבל הקב"ה הוא מבלה את מעשיו • ואין צור כאלהינו
אל תקרי אין צור אלא אין ציירי • מהגו של עולם אדם צר צורה בכותל
ואין יכול להטיל בה רוח ונשמה קרביים ובני מעיים • אבל הקב"ה צר

לקוטי כהרש"א

אשת לפידות שהיה כו' • דלפי פסוק לפידות
הוא איש אינו מפורסם ואדריס הוא מפורסם
עומד בדכתיב והוא שופט וגו' וע"כ דכסו
לפידות שהיה עושה פתילות למקדש וכו'
זכה לנבואה ולאור הכורס שהיה שופט את
ישראל: מ"ש זה תומר כו' • דאין זה הודע
למקום שהיא יושבת דכמה חילנות תמרים יש
כא"י וקאמר לאשמועינן הנה תומר ולא תהי
כא"י אחר משום דהתומר אין לו ענפים למטה
ואין יחוד וד"א אין לו אלא לב אחד כו' דהיינו
לב אחד של נשו כולך ביוצר מלמטה למעלה
מש"כ שאר חילנות דגם הענפים יש להם לב
לו בעצמו אלא בגזעו על פני [כל] גבוה: רמה קרני ולא רמה פני • זו היא נבואתה
שהנכחה על שאלו ויהוא שאל המשך מלכותם בעמדת דוד ותלמה כתיב

מתח עינים

אדת אהבן ולא אחות משה וכ"י יש לרקדן דמתי כתיב כהרש"א
ובתעתי משע מורינו רכב חסר"ר חילעור נחום דמדכתיב מרים הנביאה אחות אהבן יש
פ"ד דליכא חרתי מרים הנביאה ולהכי כתיב כיון אחות אהבן לאסוקי להחלת על דרך שני יוסף
כן שמעון דמותין כיון • וס"ל יקשה דכס ח' נביאות • אמענו להכי הוצרכו להכניא דכסו זו
לפך דמתי דכתיב אחות אהבן דהיינו לאשמועינן וכן נבואתה דלי לא תומא ק' ולא אחות משה
אלא שיתקבץ כהרש"א אחות אהבן וא"כ ליכא אלא ז' נביאות • וד"ק :

עורה

ר ש"ו

כשהיא אחות אהבן • ועדיין לא נולד
משה: בתילות למקדש • למשכן בילה:
משום יחוד • (בשעה שני אדם באין
ליפול עלה ממנה יושבת תחת הומר שלא
השג עמוס כסתר משום יחוד) שהול
גבוה ואין לו על ואין אדם יכול להתימד
שם עמה כמו בבית (ותחת שאר חילנות
יש על שיש להם ענפים סמוך לטיקרון)
לב אחד שרף יש לו (בחוץ חלל שקורין
מדול"ה) כמו שיש לחילן הגזו חלל אין
רמה קרני ולא רמה פני • זו היא נבואתה
שהנכחה על שאלו ויהוא שאל המשך מלכותם בעמדת דוד ותלמה כתיב

מתח עינים

מגילה נקראת פרק ראשו מגילה

צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרביים ובני מעיים • אבנויל
דכתיב (ש"ל"ג) והיה היא רוכבת על החמור ויורדת בסתר החר (ק"ט
פסחים ע"ט מהרש"ה) • בסתר החר מן החר מיבעי ליה אמר (רבא) [רבך]
בר שמואל מלמד שבאה על עסקי הדם הבא מן הכתרים מלמד שנמלה
דס בחיקה והראתה לו • אמר לה וכי רואין דס בלילה • אמרה ליה
וכי דגין דיני נפשות בלילה • אמר לה [סס ע"ב] מורד במלכות הוא
דלא הוה צריך למידייניה (ונגמר דיניה וקאי) אמרה ליה [עדיין] שאלו
קיים הוא ולא יצא טבעך בעולם אמר לה (סס) וברוך טעמך וברוכה
את אשר כליתני היום הוה מבוא ברמים (אמר רב) תרי דמים (דס נדה
ורם שפיכות דמים) [מלמד] שגלתה שוקה והלך דוד לאורה שלש
פרסאות ואמר לה השמעני לי אמרה לו ולא תהיה זאת לך לפוקה
ולמכשול • זאת מכלל דאיכא אחריתי (אין איכא) ומאי ניהו [מעשה]
דבת שבע ומסקנא הכי הוה • (סס) והיתה נפש אדוני צורה בצורה
החיים את ה' אלהיך (האי פסוק לא שייך כהא ועי' נח"ל) כי (הוה אויל)
[הוה מופטרה מיניה] קאמרה ליה (סס) (והיה כי יימ"ב) (והושיב) ה'
לאדוני וזכרת את אמתך אבד רב נחמן היינו דאמרי אינשי אתתא בהדי
שותא פילכא אי נמי שפיל ואויל בר אווא ועינוהי מטייפין [לארעא] •
חולדה דכתיב (מ"ג כג) וילך חלקיהו הבהו ואחיקם ועכבור ושפן
ועשה אל חולדה הנביאה אשת שלום בן תקוה ובמקום דקאי ירמיה
היכי מתנבאה איהי אמרי בי רב משמיה דרב חולדה קרובת דקאי ירמיה
היתה ולא איקפיד עלה ויאשיהו גופיה היכי שביק ירמיה וקא משחר

לח

לקוטי כהרש"א

וסס נטיים ללאן ולכאן: היכי מתנבאה כו' •
דכ"א ירמיה נמי מתנבא כן על הגלות והיה ככר
מתנבא מקודם בשנת י"ג למלך יאשיהו וסס היה
כשנת י"ח ומשני דקרוכת ירמיהו היתה כדלקמן
דשניסם מרת סונוס יאלו: רחמניות סן כו' •
אינו נראה דס"ק דלכך שרר על דרמניות סן
ותתנבא לו לעובד וכי משום דרמניות סן תשני
נבואתה מרעה לעובד ואס סיס ירח שזכמים
יתנבא לו לרעה גס היא ודאי תאמר סן אלא
ד"ל דרמניות סן ותקס עליכן רחמים לטעו

ר ש"ו

קרן השמן ובמשיחה שאלו ויהוא כתיב
סך השמן: וכי רואין דס בלילה • שנאמר
אס אשחיר [לגבל] [מכל אשר לו] עד
אור הבוקר משחין בקיר ש"מ דהוה לילה
וכי רואין דס בלילה אס עמא אס עהור
והלא צריך להבחין מרליחו אס מה'
מראות דס העמאים באשה הוא: וכי
דנין דיני נפשות בלילה: והא כתיב דינו
לבוקר משפט וכתיב והוקע אותם לה'

נגד השמש ודוד תומר אס אשחיר לגבל מכל אשר לו עד אור הבוקר וגו' •
כליתני • מנעת אחתי: מבוא דממים • דס נדה וספיכות דמים: שגל"ה שוקה •
ונחאוה לה [ותנעה] ולא שמעה לו כדמסיים ואויל: לפוקה' לשון כשלוך
ברבים כדכתיב ופיק ברבים: ה"ג זאת מכלל דאיכא אחריתי ומאי ניהו מעשה
דבה שבע ומסקנא הכי הוה: וה"פ מדכוה ליה למיכתב ולא פהיב לך לפוקה
וכתיב זאת מכלל שמתנבאלת לו שסופו להכשל בציאה אחרת ומאי ניהו דת
שבע ומסקנא הכי הוה סוף שעלמה לו סן אלמא נביאה הוה שנתקיימה
נבואתה: בהדי שותא פילכא • בעוד שהאשה מדברת היא עוה כלומר עס
שהיה מדברת עמו על בעלה הזכירה לו על עממה שאס ימות נבל ישאגה:
בשייפין • נופים למרחוק: ובמקום ירמיה היכי מתנבאה ירמיה • הכי ירמיהו

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

לה לחולדה אמר ר' שילא מפני שהנשים רחמניות הן... ר' יוחנן אמר ירמיה הוא דלא היה תמן שהלך להחזיר עשרת השבטים ומגלן דאהרוד דכתיב (יחזקאל ז) כי המוכר אל הממכר לא ישוב אפשר דיובל בטל הוא ונביא מתנבא עליו שיבטל אלא מלמד שהחזיר ירמיה ויאשיהו [בן אמון] מלך עליהם (מ"ג כג) מה הציון הלו אשר אני רואה [ויאמרו אליו אנשי העיר הקבר איש האלהים אשר בא מה יהודה ויקרא את הרברים האלה אשר עשית על המזבח בית אל] וכי מה סיבו של יאשיהו על המזבח בבית אל אלא מלמד שירמיה החזיר ויאשיהו מלך עליהם רב נחמן (בר יצחק) אמר מהבא (הושע ו) גם יהודה שת קציר לך בשובי שבות עמי... אסתר דכתיב (אסתר ה) ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות... מלכות בני מלכות מיבעי ליה (אמר ר"א אמר רבי חנינא) מלמד שלבשתה רוח הקודש כתיב הכא ותלבש אסתר מלכות וכתיב התם (ד"ה ח' יג) ורוח לבשה את עמשי: כא"ס ואמר רב נחמן לא נאה יוהרא לנשי תרתי נשי נביאתי הוא דהויין יויראין וסניין שמייהו דהא שמה זיבורתא וחדא שמה

לקיטי מהרש"א

משה לטובה: גם יהודה שת קציר וגו'... דלעיל מיניה משמעי קהל הונית אפרים נעמחא ישראל דהיינו ע"י עון ירבעם שהו מאפרים נעמחא ישראל מתחלקן וע"י כך גלו ואמר דאף ע"כ יש להם עוד תקוה דיאשיהו שהו מיהודה שת קציר לך בשובי וגו' וסניין שמייהו כו' ר"ל א"ע דסניין שמייהו והוה להן להספיל ולהכניע עמלן לפי

לא ישוב לו: אפשר היובל בעלי משגלו עשרת השבטים (בזמן) [בימי] יחזקיהו שנאמר לכל יושבי צומן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקנתן נמלא אהה אומר משגלו שבע ראונו ובעט גד וחזי שבע מנשה [כנע] בעלו היובלות ויחזקאל מתנבא אחר זמן שיבעל: אלא מלמד שירמיהו החזיר... באותה שנה שנמלא הספר והיא שנת י"ח ליאשיהו וכשגלה על דברי הספר אלל חולדה לא היה ירמיהו עם (ויאשיהו המלך מלך עליהם) וחזרו למנוח אה היובל ולא הספיקו למנוח אלא ה' שמיטות עד שחרב הבית: ויאמר מה העיון: ביאשיהו כתיב בהיותו בבית אל וספר עלמות הכומרים על המזבח שעשה ירבעם: מה עיבו בבית אל: והלא מלך ישראל היה שהיה [ספ] העמיד ירבעם אה העגל: שת קציר עשה חיל וגדולה כמו שגלה קצירה ועשה קציר כמו נטע: לא יאה ויהרא לגמי: לא נאה חשיבות לנשים: וסניין שמייהו: שמוחיקן מאוסין: זיבורתא:

בזה"ל חיות

אסתר דכתיב ותלבש אסתר מלכות ובעמשי כתיב ורוח לבשה את עמשי... החמיה עצומא א"כ למה לא נחשב לעיל עמשי בין מ"ח נביאים... ועוד מצינו הרבה אנשים שהיה עליהם השפעת רוח"ק עתנאל אלדר נבעון יפתח שמשון שאול ולא נחשבו בין מ"ח נביאים... ועי' מורה נבוכים פמ"ה לשני דרוה"ק לחדר ונבואה לחדר... ועי' יפה תואר בראשית דבה פ"ב שהתעורר קצת בזה... אולם שמהי סאר כי מצאתי בספר עולם אסתר נביאה היתה דכתיב ותכתוב אסתר היינו כי לא ניתן ליכתב שום דבר שלא בא בנבואה ומדוע ה' לא הכתיבה ש"ס שהיתה נביאה ועורא דכתב ספרו ור"ה מפני דנביא היה וכן אנשי כנע"ה שכתבו דכתיב קודש (צ"ג ע"ו ע"ה) מפני שהיו בהם נביאים 1

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה שמה

שמה בכרובשתא בזיבורתא כתיב בה (שופטים ד) ויתשלח ותקרא לברק בן אבינועם ואילו איהו לא אולה לגביה בכרובשתא כתיב בה (מלכים ז כג) אמרו לאיש אשר שלח אתכם אליו ולא קאמר להו אמרו למלך... אמר רב נחמן (אמר רב) חולדה הנביאה מבניו של יהושע היתה כתיב הכא (ספ) בן חרחם וכתיב התם (יהושע נד) ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת (כרת וכתוב) (שופטים ז) חרם... איתבייה רב עינא סבא לרב נחמן (ואמרי לה רב עיורא סבא לרב נחמן) ח' נביאים והם כהנים יצאו מרחב הוונגה ואלו הן נחיה... ברוך... שריה... ומחסיה... ירמיה... הלכיה... תנמאל... ושלום... רבי יהודה אומר אף חולדה הנביאה מבניי בניה של רחב הוונגה היתה כתיב הכא (מלכים ז כג) בן הקוה וכתיב התם (יהושע ז) את תקות חוט השני הוה א"ל עינא סבא ואמרי לה פתאי אוכמא מיני ומיך חסתיים שמעתתא דאיגירא ונסבה יהושע... ומי הוה ליה בני יהושע והכתיב (ד"ה א ז) נון בני יהושע בניו... בני לא הוה ליה אבל בנתא הוה ליה... [דף טו] בשלמא אינהו מפרשי אבל אבהתייהו מנא לן... כדעולא דאמר עולא כל מקום ששמו ושם אביו בבניאיות בידוע שהוא נביא בן נביא... שמו ולא שם אביו בידוע שהוא נביא ולא בן נביא... כל ששמו ושם עירו מפורש בידוע שהוא נביא מאותה העיר... שמו ולא שם עירו בידוע שהוא נביא מירושלים במתנתא תנא כל שמעשיו סתומין ומעשה אבותיו סתומין ופרש לך הכתוב באחד מהם לשבח כגון (ספיה ח) דבר ה' אשר היה אל צפניה בן כושי בן גדליה בן אמריה בן חזקיה בידוע שהוא צדיק בן צדיק... וכל (שמעשיו סתומין ומעשה אבותיו סתומין ופרט) [שפרט] לך הכתוב באחד מהם לגנאי כגון (ירמיה מז) בחרוש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלשימע

לקיטי מהרש"א

שמותיהן חולדה ודבורה שם שפלות נבריות והם לא עשו כן אלא דהו וידין נגד אנשים חסידים כגון יאשיהו ונבך: ושם אביו נכחיות כו'... כיון דהזכירו נכחיות איה מפורסם הוא ולא איצטריך ליה ליתסו ע"ש אבותיו אי לאו משום תשיבותיה דגם אביו נביא היה וכוונא כזה אמר בסמוך לענין מעשים כשפרט כו' מהם לשבח כו' וכהיפך כל שפרט לך הכתוב באחד מהם לגנאי כו' כגון ישמעאל בן נתניה וכו' דמפורש שם רעתו לא ה"ל ליתסו אהה אבותיו אי לאו לידועי שגם הם רשעים היו: שמו ושם עירו בידוע כו'... ר"ל דהיינו שנקרא כן ע"ש עיר שגדל בה ואם לא נזכר שמו ע"ש עירו בידוע שגדלו בירושלים הוא: ולמה נקרא שמו מלאכי שהיה שני למלך כו'... ר"ל דהוה חשוב כמלאך:

ד"ש"י

דבורה: בכרובשתא: חולדה: בן חרחם: ואת"ל דקרא על בעלה קא מסהיד מיהו במעשה דיהה כתיב: מיני ומיך כו' על ידי ועל ידך יתפרש אמתו של דבר הא והא הוא: גון בני וגו'... אה שבע אפרים יוחם הכתוב עד יהושע ומיהושע ולמטה לא יוחם איהם: בשלמא אינהו ירמיהו ותנמאל ברוך וסריה מפרשי בגבוליה תנמאל דכתיב (ירמיה לב) וי א אלי תנמאל בן דודי כדבר ה'... ברוך וסריה מצינו שהיו תלמידי ירמיה ברוך דכתיב (שם לו) תמיו יקרא אלי אה הדברים האלה ואני כותב על הספר וגו' סריה בסוף ספר ירמיה (ל"ח) הדבר אשר נזר ירמיה ונביא אה סריה בן נחיה בן מחסיה ומצינו בתלמידי הנביאים שהיו נביאים נמה רוח אליהו על אלישע ויהושע תלמידו של משה ולקמן תנינן דבריהם ברוך בן נחיה וסריה בן מחסיה ודניאל ומרדכי ומגי זכריה ומלאכי כולם נכתבו בשנת שמיים לדריש: ישמעאל בן נתניה: הוא שהרג אה גדליהו בן אחיקם הנדיק:

אלישמע מוזה המלוכה (אשר העביר מורעו למולך) בידוע שהוא רשע
בן רשע. אמר רב [נחמן] מלאכי זה מרדכי ולמה נקרא שמו מלאכי
מפני שהוא שני למלך. מיתובי ברוך בן נריה ושריה בן מחסיה ורניאל
איש חמודות ומרדכי בלשן וחגי וזכריה ומלאכי כולם נתנבאו בשנת
שנים לריוש (קא השיב מרדכי וקא השיב מלאכי) תיבתא :

כב סתניא ר' יהושע בן קרחה אומר מלאכי זה עזרא ותבמים אומרים
מלאכי שמו. אמר רב נחמן (בר יצחק) מסתברא אמרינן

מלאכי זה עזרא דכתיב בנבואתיה דמלאכי (מלאכי ב) בגדה יהודה
ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים [כי חלל יהודה קודש ה' אשר אהב
ובכל בת אל נכר] ו אן אפריש נשים נכריות מישו אל עזרא דכתיב
(סוף א') ויען שכניה בן יחיאל מבני עולם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו
באלהינו נושם נשים נכרות מעמי הארץ. הנו רבנן דאמר אהבנו מעלנו
יפיפות היו בעולם ואילו הן שרה רחב אביגיל ואסתר ולמאן רבנן אסתר
ירקוקת היתה אפיק אסתר ועייל ושתי. הנו רבנן רחב גשמה זנתה.
יעל בקולה. אביגיל בזכירתה. מיכל בת שאול בראייתה. א"ר יצחק
כל האומר רחב רחב מיר ניקרי. א"ל רב נחמן אנא אמינא [רחב רחב]
ולא מקרינא ולא איכפת לי מינה אמר ליה כי קאמינא ביודעה
ומכירה קאמינא :

כג ס ומרדכי ידע את כל אשר נע ה וגו' (מאי נעשה) [מאי אמר]
רב אמר שגבה לבו של המן מאחשורוש (א כא דאמרי
על

ר ש"י לקוטי מהרש"א
בשנת שנים לריוש. האחרון נתנבאו גבה המן טו' אפי' דקרא קמיך ויעקב זעק
לכני הגולה שיחזרו לבנות בית המקדש גדולה ומיהו והיינו זעק זעקת מיהו על

שנתקבלה המלכה י"ח שנה על ידי השמרונים משהחילו בה ימינו כורש :
בגדה יסודה וגו' . סופיה דקרא ובעל כח אל נכר : בשמה זנתה . המוכר
אח שמה נכר אחרי חלוח זנות : מיר ניקרי . כולה קרי : ד"ג מאי אמר :
כשזעק זעקה גדולה ומיהו מה היה אומר בזעקתו : רב אמר . כך היה זעק ראו
פתח עינים

ח"ד ר' ד' נשים יפסיות וכי' קיפו לי ותו ליכא וכה' איכא יעל ומיכל בת שאול דאמינן כסמוך ועל
בקולם מיכל כנאיתיה ועוד כי קאמר כסמוך ולמ"ד אסתר ויקוקת היתה אפיק אסתר ועייל
ושתי ואמאי יעיל יעל או מיכל וי"ל ללא קחשיב ללא דהוו יפסיות בזכות אכל יעל לא היתה
יפסיה בזכות אלא סהוק מן כפסותיה וכן מיכל אפטר שלא היתה יפסיה אלא מדקדקת
כפסותיה . גליון . לקוטי כיוני בללל כ"י :

מהר"ן חיות
ברוך בן נריה ושריה בן מחסיה ורניאל נתנבאו . ע"ר ש"י לעיל י"ד ע"א דרניאל לא נחשב
בין הנביאים משום דאמרינן לעיל ג' ע"א אוניה נביאי ואיהו לאו נביא . אולם רש"י
בשמו פ' לעיל ג' ע"א רלא נשתלח במצות ה' לנבואת לישראל ע"ש . וגם דוד ושלמה אע"פ
דנחשבו בין הנביאים לא נשתלחו לנבואת ועי' באר שבע פ' הלך ובספר טריי אבן שהתעוררו
באמת על סתירה דברי רש"י ועי' רמב"ם פ"ו מהל' יסה"ת ה"ג ליטר ענין חיות הנבואה ועל
איהו אופן תורה מן דניאל דכתיב והורי נהפך לשפחית :

מלאכי זה עזרא . כספרי תורת נביאים תהתי ע"ד תוסי' (יבמות פ"ו ע"א) ד"ה מפני
מה דכתיב באמצע דבריהם וק"ל מלאכי זה עזרא ומאין בא להם דרעה ואת עיקריה
אולם עתה ראיתי התרגום ונתן ריש מלאכי התרגם ביד מלאכי דיתקריה שמייה עזרא ספרא
ע"ש . וכבר ידענו דיונתן כפי הנביאים חגי זכריה ומלאכי נסדר ופס"ז החוקי התוס' דעה
זאת לעיקר :

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה שמט

על אחשורוש . רב שימי בר חייה (ושמואל] אמר (גבה) [בר] מלאכי
עילאה ממלאכת התאה (דלא עביד דינא) . ותבואה נערות אסתר
וסריסיה ויגידו לה ותתחלחל מאי ותתחלחל רב אמר שפירסה נדה
(ושמואל) (ורבי ירמיה) אמר שהוצרכה לנקביה (ממלת כפול דקפו לשון
נקבים חללים מהרש"ב) . ותקרא אסתר להתך אמר רב התך זה דניאל ולמה
נקרא שמו התך שחתכוהו מגדולתו ושמואל אמר שכל דברי מלכות
נחתכין על פיו . ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה אמר רבי
יצחק (נפחא) שלחה ליה שמיא עברו על חמשה חומשי תורה דכתיב
מיה (שמות לב) מזה ומוה הם כתובים . (ועשרת הדברות נמנו כל המורה
מהר"ב) ויגידו למרדכי את דברי אסתר ואילו איהו לא אויל לגביה
(א"ר אבא בר כהנא) מכאן שאין משיבין על הקלקלה . לך כנוס את כל
היהודים הנמצאים בשושן וגו' עד אשר לא כדת מאי אשר לא כרת
אמר ר' (ירמיה בר) אבא שלא כדת (כל יום ויום) שבכל יום ויום
באונס ועכשיו ברצון . וכאשר אבדתי אבדתי כשם שנאבדתי מבית
אבא כך אבד ממך . ויעבור מרדכי אמר רב שהעביר יום טוב הראשון
של פסח בתענית ושמואל אמר ערקומא דמיא עבר :

כד ס ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות כדו מלכות מיבעי
ליה א"ר אלעזר אמר רבי חנינא מלמד שלבשתה רוח
הקודש כתיב הכא ותלבש וכתוב התם (ד"ה א יג) ורוח לבשה את
עמשי . וא"ר אלעזר א"ר חנינא לעולם אל תהי ברכת הרוח קלה
בעיניך

ר ש"י לקוטי מהרש"א
שגבה המן מחשורוש שמלחו לבו לדבר
מה שלא עלה על לב המלך : גבה מלאכי
עילאה ממלאכת התאה . כינוי הוא להיפך
בלשון נקיה : ותתחלחל המלכה מאד .
נחמסמס חלל נופס : שחתכוהו מגדולתו .
ימינו אחשורוש שהרי בלשאלה השליטנו
הלחא במלכותיה וכן דריוש המדי שנאמר
ועילא מנהון סרכין חלחא די דניאל חד
מנהון וכן כורש שנאמר ודניאל דנא הללח
במלכות דריוש ובמלכות כורש פרכאה
ולא יוסר כשסוהולך אחשורוש חתכוהו
מגדולתו : ואילו חיוה . הקך לא חיל
לחשיב שליחומו : על הקלקלה . שהיתה
אסתר מונעת עצמה מלכא אל המלך לסיפק
לא השיב הקך אח שליחומו ואסתר
שלחה אח דכריה על ידי אחרים : עד עכשיו .
[מכאן] וחילך מדעתי : אוברת ממך .
מוחרת לבטלה וברצון אסורה לבטלה : י"ג ראשון של פסח . היה כפעמים
שהרי ב"ג ניסן נכחו האגרות ונתנה הדת בשושן וי"ד וע"ו החטנו ובפ"ז
נחלה המן לערב : עורקמא דמיא עבר : לאסוף אח הסיודים שבעבר השני :

שגבה המן מחשורוש שמלחו לבו לדבר
מה שלא עלה על לב המלך : גבה מלאכי
עילאה ממלאכת התאה . כינוי הוא להיפך
בלשון נקיה : ותתחלחל המלכה מאד .
נחמסמס חלל נופס : שחתכוהו מגדולתו .
ימינו אחשורוש שהרי בלשאלה השליטנו
הלחא במלכותיה וכן דריוש המדי שנאמר
ועילא מנהון סרכין חלחא די דניאל חד
מנהון וכן כורש שנאמר ודניאל דנא הללח
במלכות דריוש ובמלכות כורש פרכאה
ולא יוסר כשסוהולך אחשורוש חתכוהו
מגדולתו : ואילו חיוה . הקך לא חיל
לחשיב שליחומו : על הקלקלה . שהיתה
אסתר מונעת עצמה מלכא אל המלך לסיפק
לא השיב הקך אח שליחומו ואסתר
שלחה אח דכריה על ידי אחרים : עד עכשיו .
[מכאן] וחילך מדעתי : אוברת ממך .
מוחרת לבטלה וברצון אסורה לבטלה : י"ג ראשון של פסח . היה כפעמים
שהרי ב"ג ניסן נכחו האגרות ונתנה הדת בשושן וי"ד וע"ו החטנו ובפ"ז
נחלה המן לערב : עורקמא דמיא עבר : לאסוף אח הסיודים שבעבר השני :

בעיניך שהרי ב' גדולי הדור ברכום ב' הדיוטות ונתקיימה בהם ואל
 הן דוד ודניאל . דוד דברכיה ארונה דכתיב (ש"צ כד) ויאמר ארונה א
 המלך ה' אלהיך ירצך (ונקיים דכתיב ויעקב ס' לארץ גו') . דניאל דברכיה
 דריוש דכתיב (דניאל ו) אלהך די אנת פלח ליה וגו' . וא"ר אלעזר א"ר
 חנינא אל תהי קללת דריוש קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שר
 (דנאסית כ) הנה הוא לך כסות עינים ונתקיים בורעה שנא' (שס כז) ויהי
 כי זקן יצחק ותכהין עיניו . וא"ר אלעזר א"ר חנינא בוא וראה שלא
 כמדת הקב"ה מדת בשר ודם . מדת בשר ודם אדם שופת את הקדירה
 ואח"כ נותן לתוכה מים והקב"ה נותן מים ואח"כ שופת את הקדירה
 לקיים מה שנאמר (ירמיה י) לקול תתן המון מים בשמים . וא"ר א"ר
 חנינא צדיק אבד לדורו אבד משל לאדם שאבדה ממנו מרגלית כל
 מקום שהיא הולכה היא מרגלית והיא לא אבדה אלא לבעלה . וא"ר
 אלעזר א"ר חנינא כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם
 שנאמר (ספר ז) והאמר אסתר למלך בשם מרדכי . ואמר ר' אלעזר
 א"ר חנינא מ"ד וכל זה איננו שוה לי מלבד שכל גזוו של אותו רשע
 היו חקוקים לו על לבו וכשראה את מרדכי יושב בשער המלך היה
 אומר וכל זה איננו שוה לי וכי משום דרואה מרדכי יושב בשער המלך
 אומר וכל זה איננו שוה לי אין כדאמר רב הסדא זה בא בפרוובולוי וזה
 בא (שס ע"ב) בפרוובוטי (בולוי אלו עשירים שנא' (ויקרא כז) ושברתי
 את גאון עוכם ותני רב יוסף אלו בולאות שביהודה . בוטי אלו עניים
 וכן הוא אומר (דברים עז) והעבט תעביטנו) אמר רב פפא וקארו ליה
 עבדא דאודבן בטולמי דנהמא . וא"ר אלעזר א"ר חנינא עתיד הקב"ה
 (לתת) [להיות] עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר (ישעיה כה) ביום
 ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי וגו' (חלק וע"ש מהרש"ה) מאי
 לעטרת צבי לעושים ציבונו (ולצפירת הפארה) למצפים תפארתו יכול לכל
 ת"ל לשאר עמו מאי לשאר עמו למשים עצמו כשירים . ולרוח משפט
 ליושב על המשפט ולגבורה משיבי טלחמה שיערה) ולרוח משפט זה

הן

לקוטי מהרש"ה

קרא ויעבור ממדכי ויעש ככל אשר צוה עליו
 אשחר גו' ולא מנינו כה שפחה אותו אלא
 לך כיום גו' :
 רנה הוא לך כסות עינים כו' . בדרך קלנה
 אמר לה כן על שפחה עניו שמכר רתן את עצמו
 אכרסה אחי הוא : לחרו אבד כו' . וכוונתו בזה
 על השארות הנפש של הדיק והינו אבד כמיתתו
 אלא לדורו שהיה מנין עינים כחיו והמלך
 למרגלית שלא נאכדה לעולם דמרגלית שמה
 כמ"מ שהיא ולא אכדה אלא לבעלה : שכל גזוו
 של אותו רשע כו' . ונתן זה מורה כמ"מ
 הדבר הנראה עכשו וכוון דאכדו עושרו
 דכתיב לעיל מיניו קאי א"ל לו להלאות להם
 נומר עינים זה אי לאו שהיו חקוקין לו על
 לבו : וכי משום דרואה את מרדכי יושב כו' .
 אדרגו משום עשיות והוא פרוובולוי דסינו

רש"י

שופת קדירה . מושיבה על הכירה היא
 קרויה שפחה : זה בא בפרוובולוי .
 מרדכי בא אליו בטענת עושר והמן בא
 בטענת עוני שמכר רתן את עצמו
 למרדכי קודם לכן ימים רבים בככר לחם :
 בולוי . לשון עושר כדאמרינן במסכת
 גיטין ושברתי את גאון עוכם אלו
 בולאות שביהודה : [בוטי] ל' עניות כמו
 והעבט תעביטנו : בטולמי דנהמא בככר
 לחם עשירים לחם שפוחים [מ"ב ד] תרגום
 ונתן עשרין פולמיא דלחמי לילרות משפט'
 כ"ל כשאה את מרדכי שהיה פרוובולוי דסינו
 עבדו מאוס עניות סיה מחביים ממנו כשרא :

הדן [את יצרו] ליושב על המשפט זה הדן דין אמת לאמתיו ולגבורה זה
 המתגבר על יצרו . משיבי טלחמה אלו שנושאין ונותנין במלחמתה
 של תורה . שיערה אלו תלמידי הכמים שמשכימין ומעריבין לבתי
 כנסיות ולבתי מדרשות אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע מה
 נשתנו אלו מאלו א"ל [הקב"ה ישראל עסקו בתורה עובדי כוכבים לא
 עסקו בתורה א"ל] (שס) וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו וגו' פקו פליליה
 ואין פקו אלא ניהנם שנאמר (ש"ל כה) ולא תהיה זאת לך לפוקה ואין
 פליליה אלא דיינים שנאמר (שמוח כה) ונתן בפלילים . ותעמוד בחצרו
 בית המלך הפנימית א"ר לוי כיון שהגיעה לבית עובדי כוכבים נסתלקה
 ממנה שכניה ואמרה (ההלים כג) אלי אלי למה עזבתני וגו' שמא אתה
 דן על שונג כמזיד ועל אונס כרצון [אן] שמא על שקראתיו כלב שנא'
 (שס) הצילה מתרב נפשי מיד כלב יחידתי חורה וקראתו אריה שנאמר
 (שס) הושיעני מפי אריה ומקרני רמים עניתני . (עקידה שער מ) ויהי
 בראות המלך וגו' א"ר יוחנן ג' מלאכי השרת נודמו לה באותה שעה
 אחד שהגיבית את צוארה ואחד שמשך עליה חוט של חסד ואחד שמתח
 שרביטו של אחשוורוש וכמה מתחו א"ר ירמיה (בר אבא) שתי אמות
 היה והעמידו על י"ב ואמרי לה ששה עשר* ריב"ל אמר כ"ה
 ורב חסדא אמר ס' . וכן אתה מוצא באמתה של בת פדעה וכן אתה
 מוצא בשיני רשעים דכתיב (ההלים ג) שיני רשעים שברת ואמר ר"ל
 (פ' הנוסח וע"ש מהרש"ה) אל תקרי שברת אלא שרבת . רבה בר
 עופרין אמר משום רבי אלעזר ששמע מרבו ורבו מרבו מאתים . ויאמר
 לה המלך וגו' עד חצי המלכות (אמר רבא) עד חצי המלכות ולא כל
 * שיון גו' נגמ'
 רש"י

לקוטי מהרש"ה

לשופטים את רוחם יהיה לעטרה דין
 את יצרו . כופהו לשון כחשוכה : מתגבר
 על יצרו . אינו הולך אחריו לעבוד
 כבירה : שמשכימין ומעריבין . והיינו
 כהנה שניעסו שוערים לפתוח לתת
 כהשכמה ולאחר שס עד זמן נעילתן : וגם
 חלה' . אלו רשעים הנידונים בגיהנם :
 ביין שנויכלומר (אם אני עושה כהם דין)
 גם הם הרשעים לך (הם נידונים) [דנס] :
 פקו פליליה . לגיהנם נשפטו : אלי
 אלו למע עזבתני . בזמזמו אילת השחר
 הוא : על אונס . א"ע"ש שחיי כהם אליו
 תחלי אונס הוא : הצלילה מתרב נפשי .
 באותו זמזמו הוא : אמתה של בת פדעה

וחשלה את אמתה : בשיני רשעים . עוג מלך הבשן בכרכות בפרק הרואה
 שיעקר הר בר שלשה פרסאות להשליכו על מחנה ישראל ונתנו על ראשו ושלח
 הקדוש ב"ה מלאים ונקבחו וכנסו בולחו ופקו לשמחו וכשתרבו סיכו ללחן וללחן
 ומסיני רשעים נשיק להאי דרשה דלכמוז קרא וכן רשע אלא י' דסיני וי"ח דרשעים

המלכות ולא דבר שחוצץ במלכות ומאי הוא זה בנין בהמ"ק ותאמר
 אסתר אם על המלך טוב יבא המלך והמן אל המשתה ח"ו מה ראתה
 אסתר שומנה את המן רבי אליעזר אומר פחים טמנה ללכדו שנאמר
 (ההלים טז) ויהי שולחנם לפנייהם לפח ר' יהושע אומר סבית אביה למדה
 שנאמר (משלי כה) אם רעב שונאך האבילהו לחם וגו' (וה' ישלם לך
 א"ת ישלם לך אלא ישלימו לך) ר"ס אומר כדי שלא יטול עצה וימרוד.
 רבי יהודה אומר כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית ר' נחמיה אומר כדי
 שלא יאמרו ישראל אחות לנו בבית המלך ויסתרו דעתם מן הרחמים
 רבי יוסי אומר כדי שיהא מצויה לה בכל עת ר"ש בן מנסיא אומר אולי
 ירגיש המקום ויעשה [לנו] נסיון יהושע בן קרחא אומר הסבירה לו פנים
 כדי שיהרג הוא והיא. אמר רבן גמליאל אחשורוש מלך הפכפך היה
 ואמר רבן גמליאל עדיין צריכין אנו למודעי דתניא רבי אליעזר המודעי
 אומר קנאתו במלך קנאתו בשרים. רבה אמר (סס פז) לפני שבר גאון.
 אביו ורבא דאמרי תרויהו (ימיה נא) בחוסם אשות את משתיהם.
 אשכחיה רבה בר אבהו לאליהו א"ל במאן חזיית אסתר ועבדה הכי
 א"ל ככולהו תנאי וככולהו אמוראי. ויספר להם המן את כבוד עשרו
 ורוב בניו וכמה רוב בניו רב (חסדא) אמר שלשים י' מתו וי' נתלו וי'

שפחורין

לקוטי מהרש"א

קנאתו במלך כו'. נראה לרש"א שזמנה את המן כו' יש
 קנאות מה רחמיה אסתר שזמנה את המן כו' יש
 השמע להם וימנה אותם למשחה ואח"כ גילתה
 סודם למלך ולמה לא גילתה למלך כן בלא
 חשפה ויש בחשפתו מני למה וימנה את המן
 לתור ולא וימנה גם שרים אחרים דלון דרך לומר
 רק אחד מהשרים גם כהוא היותו חשוב ולכלו
 טעמא דקאמר לא יתיישב רק עם שומנה אותו
 ע"י המשחה גילתה למלך אבל מה שזמנה את
 המן בלתיוד ולא וימנה גם שרים אחרים עמו
 כדרך כל הארץ לא יתיישב שפיר ולזה אמר
 ר"ג עדיין אנו צריכין למודעי דקנאתו במלך
 כו' דלמא וימנה את המן בלתיוד שהמלך יקרא
 אותו שמתחבט במלך שלא וימנה רק המלך
 והמן וכן השנים יקראו אותו כזה ולטעמא
 דרבה למי שבר גאון גמי ויסייב שומנה את

לפתחו עליו ולהרוגו ואם לא יהיה מזומן לי תעבור השעה ויחזור בו :
 בחומם אשית את משפיהם. על בלשארז וסיעתו נאמר בשבוס מן המלחמה שלחם
 עם דרויס וכורס שהיו לריס על בבל ונחלם בלשארז בואוה היום כיו (נמיס) [חמיס]
 ועיסיס ויסבו לשמות ונשכרו ובואוה (היום) [הלילה] נהרג וף אסתר אמרה מחוך
 פתח עינים

אביה אביה למדה וכו' פירש"י שמעט חינוקות אומרים כן. ואיכא לאקשווי דלמא למדה מעטמה
 שריס נביאה וכו' דס"ס למדה מעטמה אבל מאי דקא דרשיק וכו' ישלם לך אל תקרי
 ישלם אלא ישלימו לך וכו' שקבלה מביה אביה. לקוטי מהר"ב אבנתי כ"י.
 כדי שיהרג הוא ויהא סודו. דבי גורי גורחא ומיה חד מינייהו כעלו לה. ולפוס ריבסא יקסס
 זא"כ כמיה המן נכנסלם פגורס ואמאי הורכס אסתר בסיון לכתמן לסייב כסרי סמן.
 ויש ליישב הכתובים וק"ל :

שמחורין על הפתחים רבנן אמרי אותם שמחורין על הפתחים ע' היו
 שנה' (ס"א ז) שבעים בבלחם נשכרו אל תקרי שבעים אלא שבעים ורמי
 בר (חמא) [אבא] אמר כולן מאתים ושמונים היו שנה' ורוב בניו ורוב
 בגמטריא הכי היו. ורוב בגמטריא מאתן וארביסר היו אמר רב נתנן
 בר יצחק רוב כתיב. בלילה ההוא נדרה שנת המלך א"ר נתנחם נדרה
 שנת מלכו של עולם. ורבנן אמרי נדרו עליונים ותחתונים אמר (רבה)
 [רבא] נדרה שנת המלך אחשורוש ממש נפלה ליה מלהא בדעתיה
 אמר מאי דקמן דומנתיה אסתר להמן בהראי דלמא עצה קא שקלי
 עליה דההוא גברא למקטליה הדר אמר אי הכי הוה לא הוה איניש
 דרהים לי והוה מודע לי הדר אמר דלמא איכא איניש דעביד בי טיבורא
 ולא פרעתיה משום הכי מימנעי איניש ולא מגלו לי מיד ויאמר להביא
 את ספר הזכרונות וגו'. ויהיו נקראים מלמד שנקראים מאליהם (מסיק
 לה מדמניב נקראים ולא קוראים). וימצא כתוב כתב מיבעי ליה. (אמר
 רבי יצחק נפחא) מלמד [דף מזו] ששמי (שמשי הוא בן המן עיין בתרגום)
 מוחק וגבריאל כותב. א"ר אסי (א"ר חנינא בר פפאי) דרש ר' שלא
 איש כפר תמרתא ומה כתב של כמה של זכותן של ישראל אינו נמחק
 כתב של מעלה על אחת כמה וכמה. ויאמר המלך מה נעשה יקר
 וגדולה וגו' לא נעשה עמו דבר (תנא) [אמר רבא] לא מפני שאוהבים
 את מרדכי אלא מפני ששונאים את המן. הכין לו תנאי לו הבין. ויאמרו
 נערי המלך אליו הנה המן וגו' ויבא המן וגו' ועשה כן למרדכי א"ל כנו
 מרדכי א"ל מרדכי היהודי [א"ל] טובא איכא מרדכי ביהודאי א"ל הוושב
 בשער

ד ש י

לקוטי מהרש"א

משפיהם של רשעים פורענות בא עליהם : המן בלתיוד וכן לאבי ורבה כחומם אשית וגו'
 שבעים בבלחם נשכרו. יונקן תרגומו גמי יתיישב שיתכונה על המן וגם על המלך
 על בניו של המן : שנת מלכו של עולם' סיבא להס פורענות ע"י משחה : ומה כתב
 דוגמתו ויקן כישן ה' לנקוס נקמתו : מלמטה כו'. ר"ל מה כתב שלמטה בא גבריאל
 נדרו עליונים. שהיו מלאכים מבהילין מלמטה למטה וכותב שלא יהיה נמחק כתב
 אותו כל אותו הלילה ואומרים כפוי עובה : שלמעלה וגבריאל שם לא כ"ס : אשר הכין
 לו כו'. דלא איצטריך למכתב לו אלא שכתוב
 שלם עובה למי שעשה' לשון מורי' ויש מפרשים נדרו עליונים [כדי שירבו בתחנותים]
 לבקש רחמים על הדבר : מאי דקמן דזמניתיס : מה זאת הבאה לפני עכשו דבר חדש
 הוא זה : כתוב' משמע שהיה כתוב מחדש כתב משמע משיקרא וימלא כתוב בספר
 זכרון אשר הגיד מרדכי : שמשו' סופר המלכים היה מימי כורש ושנאל ישראל היה
 כמו שכתוב בספר עזרא שכתב שפנה על בנין הבית עד שגור כורש לבטלו וף בימי
 אחשורוש עשה כן שנאמר ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שפנה וגו' (ובנו
 של המן היה כדאמר' בס"ס גבי עשרת בני המן הם שכתבו שפנה) : לו הכין :

פתח עינים

לא נעשה עמו דבר אמר רבא לא משיי באוהבין את מרדכי וכו' שמעתי בסם הגאון מהר"ב כצי
 אשכתי שפירם בהקדמה ידועם דכשנא אינו יכול לטורק סם אויבו. ואלוהיב מוכיר שמו
 פעמיס יבית. וכן הוא כזו' במדרש שהיה אומר דוד פע"ס שאין מוכיחין שמו אלא בן ישי
 כמו מדוע לא בא בן ישי וכו' וכו' והשתא ק"ל דנולל לא נעשה עם מרדכי דבר ולקח אמר רבא
 לא משיי באוהבין את מרדכי אלא מפני שאוהבין את המן וזיון שאין אוהבין את מרדכי לכן לו
 הוכירו את שמו. ע"כ שמעתי :

בשער המלך א"ל (ההוא) סגני בחדא דיסקרתא א"ל בחדא נהרא א"ל אל תפל דבר מכל אשר דברת גמר והב ליה [הא נמי הב ליה אל תפל דבר מכל אשר דברת] ויקח המן את הלבוש ואת הסוס אול ואשכח רבנן דיתביקמי מרדכי וקא מחוי להו הלכות קמיצה לרבנן כיון דחוייא מרדכי דאפיק לקבליה וסוסיה מיחד בידיה מירתת א"ל לרבנן האי רשיעא למקטל נפשי קא אתי זילן מקמיה די לא תכוו בנחלתו בההיא שעתא נתעטף מרדכי וקם ליה לצלותא אתא המן ויתבי ליה קמיהו ואוריך עד דסליק מרדכי לצלותיה א"ל במאי עסקיתו א"ל דכי הוה בית מקדשא קיים רחמנא אמר מאן דמנדב מנחה לייתי מליא קומציה (ממנה) [סולתא] ולוקטר על גבי מרבחא וליכפר ליה א"ל (לייתי) [אתא] מלא קומצא דקמחא דירכו [ולידחי] [ורחי] ו' אלפא ככרי כספא דההוא גברא א"ל רשע עבדא דקנה נכסים עבדא דמאן נכסים דמאן א"ל קום לבוש הני מאני ורכיב האי סוסיא דקא בעי לך מלכא א"ל לא יכילנא עד דאולינא לבו בני ואשקול למיזאי דלאו אורח ארעא לאשתמושי במאני דמלכותא הכי אדחכי והכי שדרה אסתר ואסרתיהו לכולהו וזי בני ולכולהו אומני עייליה איהו לבי בני ואסחיה אזול ואייתי זוגא מביתיה וקא שקיל למיזיא בתר דקא שקיל ליה אינגיד ואיתנח א"ל אמאי קא מתנחת א"ל גברא דחשיב ליה למלכא נכילהו רברבנוהי השתא שוייה בלאני וספר א"ל רשע לאו ספר בכפר קרצום היית הנא המן ספר של כפר קרצום הוה כ"ב שנה בתר דאשקיל ליה למיזיא אלבשיה א"ל סליק רכיב אמר ליה לא יכילנא דחשיב חילאי מתעניתא נהן ליה ורכיב וכי הוה סליק במיש ביה א"ל ולא כתיב (משלי כד) בנפול אויבך אל תשמח א"ל רשע ה"מ בישראל אבל בשבעה עממין [כתוב] [דנכיס לג] ואתה על במותימו תדרוך ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש כי הוה נקיט ואזיל בשבילא [דמתא] [דבי המן] חויתיה ברתיא דהות קיימא באיגרא סברה האי דרכיב אבוה הוא והאי דמסגי קמיה מרדכי שקלה עציצא דבית הכסא ושדיא ליה ארישיה [ראבוה] דלי עיניה וחוייא [כיון דחזאי] דאבוהא הוי נפלה מאיגרא ומתה והיינו דכתיב וישב מרדכי אל שער המלך א"ר ששת ששב לשקו ולתעניתו והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש אבל על בתו וחפוי ראש מדבר

ר ש

לנודך ענמו : דיסקרתא : פכר : נהרא : להחזיח : אומנים : ספרים : זוגא : ליטול חכם : לרבנן : תלמודיו : הלכות : זוג של מספרים : עציצא : כלי חרס : קמייה : היה דורש בענינו של יוס וע"ו ולתעניתו יוס ג' לתעניתו היה שהתחיל בניסן היה יוס תוספת העומר : לבי : להתענות ביום י"ד בניסן ומה שקרא בני : מרתך : ואשקול למיזיא : אגלת המקרא ליום החמול [שליש] ויהי ביום אח שערי : ואסרתיהו : חסיה עליהם השלישי ומלכא אסתר מלכות יוס ג' מדבר

מהר"ץ חיות

ואשקול למיזיא : לא ידעתי איך היה רשאי לנלח שערו הרי היה חז"ל פסח ע"י רש"י כאן ד"ה הלכות קמיצה וצ"ל כיון דקדם הירגל לא היה יכול לנלח לפני גודל הרעה שקרה לישראל בכלל והיה עסקו בשקו ובתעניתו שוב הוה כיוצא מבית האמורים שמוטר גלגל ברנל :

מדבר שאירעו ויפסר המן לורש אשתו וגו' מ"ש התם דקרי להו אוהבין ומ"ש הכא דקרי להו חכמיו א"ר יוחנן מלמד שכל האומר דבר חכמה אפילו בעובדי כוכבים נקרא חכם . אם מורע היהודים מרדכי גו' א"ל אם משאר שבטי ישראל קא אתי יכלת ליה ואם משבט יהודה מנשה ואפרים ובנימין קא אתי לא יכלת ליה יהודה דכתיב (נרמשים מט) ירך בעורף אויבך שבט אפרים ובנימין ומנשה דכתיב (תהלים פ) לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך ולכה לישועתה לנו . כי נפול תפול לפניו ודרש רבי יהודה רבבי אלעאי שתי נפילות אלו למה מלמד שאמרו לו אומה זו משולה לעפר ומשולה לכוכבים כשהן יורדין יורדין עד עפר וכשהן עולין עולין [לרקיע] [עד לכוכבים] . עודם מדברים עמו וסריסי וגו' מלמד שהביאוהו בבהלה . כי אין הצר שוה בנוק המלך אמרה ליה צר זה אינו שוה בנוקי המלך איקני [בה]בושתי וקמלה [השתא] איקני בדידי ובעי למקטלי . ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה ויאמר ל"ל [א"ר אליעזר] [א"ר אבהו] בתחלה על ידו תורגמן כיון דא"ל בת מלכים אנא ומשאל מלכא קא אתינא אשתעי מיד בחדה ויאמר לאסתר המלכה מי הוא זה . ותאמר אסתר איש צר ואויב המן [הרע הזה א"ר אלעזר] מלמד שהיתה מחוה כלפי אחשורוש ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן [דזהו הוא מיוסר לך דרשו דקאי על החשוד] [ואמרה הוה] . והמלך קם בחמתו וגו' והמלך שב מגינת הביתן מקיש שיבה לקימה מה קימה בחימה אף שיבה בחימה דאול ואשכח מה"ש דאידימו ליה לגברי דקיימי ועקרי אליני דבוטחנא ושדו א"ל מאי עבידתיכו א"ל דפקדינן המן אתא לביתיה והמן נופל על המטה נפל מיבעי ליה א"ר אלעזר [מלמד] שבא מלאך והפילו עליה אמר

ר ש

לשילוח הרעים היה : אם מורע היהודים ים זרע ביהודים שאם הוא צא מהם לא תוכל לו : מלמד שהביאוהו בבהלה : ולא רתח יפה מענופו : שוה : חושש : מלמד שהיתה מחוה כלפי החשודים

לקושי מהרש"א

מנשרו לו לעלמו הפיו ולא למרדכי : שיוודין עד עפר כו' : שהכל מושלין כהן כמ"ש עבדים משלו כהן גו' כמו הפסך שנדרסת לכל וכשמן עולין עולין עד לכוכבים כמו ש"א לאדם לעלות למקום הכוכבים כך א"ל לכל אומה ולבון

מרכיבו דכריה אחיה למד שהיה לה לומר המן הרע הזה (אלא שהיתה רועה לומר על החשודים איש זר ואויב ועל המן הרע הזה) : נופל : משמע לשון עושה והולך מתח עינים

מלמד שהיה מחוה כלפי החשודים : אפשר בהקדמה שכתבתי בסמוך דהסוגא אינו יכול להזכיר שם אויבו והכא אינו רואים דאסתר סוכרה שם המן . לך אמר שלפי שהיתה מחוה כלפי החשודים לך הוה כהן להזכיר בפירוש שם המן . דא"ר דהמלאך סטר ידה כלפי המן אם לא היה מוכתם שם המן מי מפסי כיון שגם היתה מחוה כלפי החשודים לזה הוה סוכרה בפירוש שם המן ודו"ק :

שבא מלאך והפילו עליה : הנה סרב הסוקה בעשרי בינה הכיאו סרב מנות הלוי דק קע"ב פ"א הקשה על מש"ל שראש החשודים שקללו אילגמוהו וכו' לא עשה וכו' נאמר דוכר שקיים וכו' ע"ש וקושיא זו אפשר לומר דהוא חשב על ישראל להכנס ולקטוף אילני דמלכבלי כגן ס' ע"ד תחלת מעשה בסתמיו בתלום המלך ומחשבה רעה בעובדי כוכבים היא מעשה האמנם כיוצא בה יש להקור הכא במאי דקמן איך המלאך צא והפילו עד לנח חמ"ח המלך הגם לכנות וגו' והלא זה שקר ואיך המלאך עשה כן . ונראה ליישב דאמרו ז"ל שהמן אמר לאוהביו שאם היה שואל מאסתר היא מתרעה לנו כמ"ש סרב מנות הלוי מש"ל בפסוק אף לא הכיאה אסתר וממילא

אמר (וי מדברא וי ממתא) [וי מביתא וי מכרא] ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית. ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים וגו' א"ר (חמא בר הנינא) [אלעזר] אף חרבונה הרשע באותה עצה היה כיון שראה שלא נתקיימה עצהו מיד ברח והיינו דכתיב (ליוז כז) וישלך עליו ולא יחמול מידו ברוח יברח. וחמת המלך שככה שתי שכבות הללו למה אחד של מלכו של עולם ואחד של אחשוורוש א"ר אחד של אסתר ואחד של ושתי. (נרמאית מה) לכולם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימין נתן וגו' וחמש חליפות שמלות אפשר דבר שנצמער בו אותו צדיק יבשל בו (ורעו) (שנח פ"ק וע"ג מהרש"א) דאמר (רבה) [רבא] בר מחסיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב בשביל משקל ב' סלעים מילת שהוסף ועקב ליוסף משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר ויירו אבותיו למצרים (והדר בעיד איהו מלתא בבנימין כי הובי דמקנו ביה אחוהי אלא) א"ר בנימין בר יפת (א"ר אלעזר רמז) רמזו לו שעתיד לצאת ממנו בן שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות ומנו מרדכי דכתיב ומרדכי יצא מלפני המלך וגו' (סס) ויפול על צוארי בנימין אחיו וגו' כמה צוארי הווי ליה לבנימין. (א"ר בנימין בר יפת) א"ר אלעזר מלמד שבכה יוסף על מקדש ראשון ועל מקדש שני שעתידין להיות בחלקו של בנימין ועתידין ליחרב ובנימין בכה על צואריו בכה על משקל שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף ועתיד ליחרב (סס) והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין (א"ר בנימין בר יפת) א"ר אלעזר

אמר

לקומי מהרש"א

רש"י

לשלוט בהן וכן היה נמשעס המן שהיה עבד מרדכי ועמד להיות מושל עליו וטוב כשוכה מרדכי עלה עד למעלה להיות משנה למלך: אף חרבונה כו' חרבונה היה אחד משבט סריסי המלך המסרחים לו כדכתיב לעיל וסוס ליה למכתב נמי ככל אחד מסריסי המלך אלא למדעס אחד מן הסריסים שהיו כחותה עלה גם מה לו להזכיר שהיה גבוה ממשיס אהי דכתיב עמל דלמי לא היה ידע גובהו אלא שהיה כחותה עלה כשלאחרו אוהביו יעשו לו עין גבוה גוי: רמז לו שעתיד בן כו' ר"ל דמנו לו טיטוס לו בנימין אחיו מן האס גדולה כמו שנעשה יוסף משנה למלך ונגש כלבוס מלכות כן לעמוד יעשה המלך למרדכי משנה

בחדש חיות

רמזו רמזו לו שעתיד בן לצאת ממנו שיצא בחמשה לבושי. והיינו דכתיב אשר לומר ההפשה חליפות לא היו שרים רק בחליפות של שאר אחיו ואין כאן קנאה והא דנתן חמשה כרי לרמז לו העתיד:

בכה על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף. איני יודע מה היה לו לבכות הרי על פי התורה היה עתיד ליחרב ועיקר מצות התורה רק ציבנה המקדש בירושלים כדאמרין (סנהדרין כ"א ע"ג) שלשה מצות נצטוו ישראל וכו' לבנות להם בית הבחירה ומיד שככה המקדש בירושלים שוב דין משכן שילה דין בשה יש לו. ועל הא דאמר (וימא ט' ע"א) מפני מה חרבה שילה לק"ם דאשר לומר דהי"ט לא מיידי שם מורדן המשכן רק מורדן העיר אבל מורדן המשכן הוא ע"פ התורה ונענשו מדוע לא בנו המקדש בירושלים ומה בביה שייך על ענין זה שמוטח להיות ונצטוונו ע"פ סמי הקב"ה וצ"ע

אמר להם כשם שאין בלבי כלום על בנימין אחי שלא היה במכירתו כך אין בלבי עליכם שהייתם במכירתי (נלאשית מו) כי פי המדבר אליכם (א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר) כפי כך לבי (סס) ולאביו שלא כזאת עשרה המורים נושאים ממוב מצרים מאי מטוב מצרים א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר שיגר לו יין ישן שדעת זקנים נוהה הימנו (וזהו מטוב מצרים) (סס נ) וילכו גם אחיו ויפלו לפניו א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר היינו דאמרי אינשי תעלא בעידניה סניד ליה תעלא מאי בצירותיה מאחיה אלא אי אתמר הכי אתמר (סס מו) וישתחו ישראל על ראש המטה א"ר בנימין בר יפת אמר ר' אלעזר היינו דאמרי אינשי תעלא בעידניה סניד ליה. (סס נ) וינחם אותם וידבר על לבם א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר [מלמד] שאמר להם דברים המתקברים על הלב ומה עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד היאך נר אחד יכול לכבות עשרה נרות:

כה [דף טו] ליהודים היתה אורה ושמהו וששון ויקר (א"ר אלעזר) אמר רב יהודה אורה זו תורה וכן הוא אומר

(משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור. שמהו זה יום טוב וכן הוא אומר (דברים טו) ושמחת בחגך. וששון (א"ר אלעזר) זו מילה וכן הוא אומר (תהלים קיט) שש אנכי על אמרתך. ויקר אלו הפולין וכן הוא אומר (דברים כח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך והניא רבי (אלעזר) [אליעזר הגדול] אומר אלו תפילין שבראש. ואת פרשדנתא ואת דלפון וגו' עשרת בני המן א"ר (חייא) [דא] דמן יפו עשרת

רש"י

לקומי מהרש"א

זוארו נכס על זואריו: שיגר לו יין יסן. לפי שדעת חוקים נוחה הימנו וזהו דבר הטוב הנוח לו מן הכל. תעלא. שועל: בעידניה. אם תראה שעתו מלמח: תעלא. קרית ליה ליוסף אלא אחיו: מאי צירותיה. משאר אחיו: אורה זו תורה. שגר עליכם המן שלא לעסוק בתורה: זה יום טוב. קיימו עליהם ימים טובים: זו מילה. שעל כל אלה נזר: אמרתך זו מילה. שנתנה במלמך ולא בדבור טנא' ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את צריתו תשמור ומלניו ששמח דוד עליה ואמר שירס למלמח על שמונית כשהיה כל לבית המרחץ וראה עמנו ערוס בלא מזות בלא זניית ובלא הפילין כיון (שנסתכל) [שמוכר]

פחת עינים

זוחא ונתישבה חקירתנו כי הוא אמר לאוהביו כן וכעובדי כוכבים מחככה רעס הקב"ה מלרפס למעשה לכן כח מלאך וספילו: (עיי' ה"א) מה

עשרת בני המן ועשרת בעי לטימרינהו בנשימה אחת מ"ט דכולהו בהדי הדדי נפקא נשבתיהו • א"ר (יונה א"ר זורא) [יוחנן] וא"ו דויותא צריך לממתחא בוקיפא [במורדיא דלברות] מ"ט דכולהו בחדא זקיפא אודקיפו • א"ר תנינא בר פפא דרש ר' שילא איש כפר תמרתא כל השירות כולן נכתבות אריה ע"ג לבינה ולבינה על גבי אריה חוץ משירה זו ומלכי כנען שהיא אריה על גבי אריה ולבינה על גבי לבינה מ"ט (דכולהו א"ר אבהו) מפני שלא תהיה תקומה למפתחן של רשעים • ויאמר המלך לאסתר המלכה בשושן הבירה הרגו היהודים א"ר (אלעזר) [אבהו] מלמד שבא מלאך וסטרטו על פיו • ובבואה לפני המלך אמר עם הספר אמר אמרה מיבעי ליה אמר (רב נחמן) [ר' יוחנן אמרה לין] יאמר בפה מה שכתוב בספר • דברי שלום ואמת א"ר תנחום (א"ר אפי) ואמרי ליה (ר' חייא בר אבא) א"ר אסי מלמד שצריכה שרטוט כאמתה של תורה • ומאמר אסתר קיים דברי הפורים האלה מאמר אסתר איך דברי הצומות וועקתם לא"ר יצחק בר (אמי) [יוחנן] ד"ק דברי הצומות וועקתם ומאמר אסתר קיים דברי הפורים האלה • כי מרדכי היהודי

משנה

לקוטי מהרש"א

ר ש"י

שנקראת בלשון נקבה כ"מ: ומאמר אסתר קיים וגו' דכ"י ה'ממות לא כ"י • לפי ששטרו מאמר אסתר היינו מאמרה לתכמים וקיים ימי ספורים ולפי שלא סזכר מאמרה כ"ך אלא אחת סזכר אסתר וגו' והיינו דאמרינן לעיל שלה לאסתר קטעויה לדורות ומ"ס קאמרי דמאמר אסתר היינו מאמרה למלך לבעל מחשבות המן הוא קיים דכ"י ספורים והוא מתמה ובי מאמר אסתר למלך בלחוד עשה זאת ולא דכ"י

תקומה • שלא יהא מקום רחב להרמיז לעדו תחתיו • מולמד ש"ה מלאך וסטרטו שהרי החליח לדבר בלשון כעס וסופו אמר מה שלחך • ה"ג א"ר נחמן ויאמר בפה מ"ט בספרים ו"ג אמרה לו והכי פירושה סדר המקראות כך הוא וקבל היהודים את אשר החלו לעשות וגו' ואם אשר כתב מרדכי אליהם כי המן בן המדחא האגני זכר כל היהודים חשב על היהודים לאבדס וצבואה לפי המלך וגו' מרדכי כתב עליהם שיעשו פורים כי המן בקש לאבדס ומה שבאחה אסתר לפני המלך להתחנן לו עליהם כל זה יאמרו בכל שנה ושנה: עם הספר • שהחא המגילה כחובה לפניהם בשעת קריאה: כאמתה של תורה • כס"ה עמו: שרטוט • הלכה למשה מסיני דבריי ה'ממות וועקתם ומאמר אסתר קיים כן סמוכין המקראות:

פתח עינים

בל הסיבות נכתבו אריה ע"ג לבינה ולבינה ע"ג אריה ע"ג אריה ע"ג אריה קורא הכתב וכו' וקשיא לי דהא פירט וידבר דוד אריה ע"ג אריה ולבינה ע"ג לבינה מפני כנען וכני סמן ו"ל כי כך היא נריכה הכתב אריה ע"ג לבינה ושלא כדון אנו עושין כמו שאנו עושין שלא כדון כסדרן של כתובים דאמרו ס"ס השותפין ואנו משנים הסדר הזה לגמרי • רבינו ישעיה הגדול לקוטי ר"ב כ"י: שלא תחא תקומה למפתח • והטעם כשהתומה שיה בשני ראשים ואין בה בליעות אין לסוסף עליה ולהקטע כמו שסיו יכונין אם היה שם בליעות ושני התומה שאו יכונין לסוסף על שבני ולחוקו ובגון שירת סיס משאל"ס זו ושירת סאזינו כוונא מפני שיש בה מפתחן של רשעים דכתיב מראש פרעות אויב וכן כי דם עבדיו יקום וכו' • גליון • לקוטי ר"ב כ"י • ואחרי כתיב לקוטי סזן כתב ה"ן וכמעט הוא לשון עיני שם:

משנה למלך אחשוורוש וגו' ורצוי לרוב אחיו (תנא רב יוסף) לרוב אחיו ולא לכל אחיו (ר"ל חזיוו) מלמד שפירשו ממנו מקצת סנהדרין • וא"ר יוסף גדול ת"ת [יותר] מהצלת נפשות דאלו מעיקרא קא חשיב למרדכי בתר ארבעה ולבסוף בתר ה' מעיקרא כתיב (עזרא ז) אשר באו עם זרובבל ישוע נחמיה שריה רעליה מרדכי בלשן ולבסוף כתיב (נחמיה ז) הבאים עם זרובבל ישוע נחמיה עזריה רעמיה נחמני מרדכי בלשן:

כו [דף ז] ומתנות לאביונים • תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו ב' מנות לאדם אחד ומתנות לאביונים

ב' מתנות לשני בני אדם • ר' יהודה נשיאה שלח ליה לר' אושעיא אש"א דעגלא תילתא (ותלתא גרבי) [וגרבא] דחמרא שלח ליה [שס ע"ב] קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים • רבה שדר ליה למרי בר מר בידא דאביי מליא מסקא דקישבי ומלי צנא דקמחא דאבישונא א"ל אבוי השתא אמר (מר) [מרי] בר מר אי חקלאה מלכא ליהווי דיקולא מצואריה לא נחית הדר שדר ליה איהו מלא טסקא דונגבילא ומלא טסקא דפלפלי אריכתא אמר אביי השתא אמר מר אנא שדרית ליה

ר ש"י

לקוטי מהרש"א

ה'ממות ומשני דקוסטא דכן הוא דהא וסא גרמו זה סמקלא מתוכר לעולם דכ"י ה'ממות וועקתם ומאמר אסתר קיים וגו':

שדר ליה אש"א כו' שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות • פירש"י • דהא חיי מנות איש לר' ע"ש פירשו איוו מתוכר ומלי אשמועינן כן הו' דהא דאש"א דעגלא וגרבא דחמרא ב' מנות כן וגרבה לקיים כל נוסח הגמרות שלפנינו דמיימי נמי סיסא דקרא ומתנות לאביונים ומשום דמנה משמע כל דהו ולכן צ"ל חיי לאיש אחד אבל מתנה בני שיעור נתיבם כדאמרינן בכמה דוכתין וסגי לאיש אחד מתנה אחת ומשום דשלה לו ב' מנות אש"א דעגלא וגרבא דחמרא ססס גדולות כשיעור נתיבם אמר דבסך מנות גדולות טפי משיעור מנות קיימת ג"כ ומתנות לאביונים כשיעור נתיבם לר' אושעיא ולבני ביתו וזה שדקדק לומר קיימת בנו ולא קאמר קיימת בני דר"ל וקיימת בנו לשתי אנשים שתי מתנות ומת לאביונים יש בו רמז אב וכניס דיואלים ככ' מתנות לאביונים • אי חקלאה מלכא כו' דיקולא כו' • לפי הדך שכתבנו לעיל דדרך לשלוח מנה יסא כל דהו דרך ריעות כמ"ס איש רעוה והוא שלח מלא טסקא כו' ומלא כסא כו' קאמר דרך כדיתותא דאין דרך נכבדים לשלוח מנה גדולה כיון אלא דרך הקלה הוא להם מנה גדולה כחך דיקולא וטסקא הוא כעין דיקולא כמו שפירש הערוך וסו' שדר ליה איש מלא טסקא דונגבילא ומלא כסא כו' באופן כליס מור ושלא לו אלו הדברים ואמר

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

יה חוליא ואיהו שדר לי חורפא . אמר אבוי כי נפקי מבי מר הואי
 שבענא וכן כטאי להתם קריבו לי שיתון צעי דשיתון מיני קדירה
 ואבלי בתי שיתון פלוני (וציעא) דבישולא בתראה קרו ליה צלי קדירה
 ובעאי למכסיה לציעא בתראה אמר אבוי היינו דאמרי אונישי כפין
 עניא ולא ידע (אי כפין אי לא כפין) אי נמי רווחא לבסומי שכחא .
 אבוי בר אבין ורב הנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדרי . אמר
 רבא מיחייב אוניש לבסומי (נפשיה) כפוריא עד דלא ידע בין ברוךמרדכי
 לארוו המן . רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדרי בתר
 דאיבסום קם רבה ושחמיה לרבי זירא למחר (כי פכה מיניה חמרא)
 בעא רחמי עליה ואחיה . לשנה אחרת א"ל ליהי מר ונעביד סעודת
 פורים בהדי הדרי א"ל לאו כל שעתא ושעתא מיתרחיש ניסא . רב
 אשי הוה יתיב קמיה דרב כהנא נגה ולא אתו רבנן א"ל מ"ש לא אתו
 רבנן דלמא מרידי בסעודת פורים א"ל ולא הוה אפשר למיכליה באורתא
 א"ל לא שמיע ליה למר הא דאמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה
 לא יצא ידי חובתו . א"ל אמר רבא הכי א"ל אין תנא מיניה ארבעין
 זמנין ודמי ליה כמאן דמנח בכיסיה :

כז [דף ע"ג] אמר רב ואי תימא רב (יצחק בר) שמואל בר מרתא
 גדול

רש"י

לקוטי מהרש"א

אבוי דרך בדיחותא שלח לו מרי שחא דבר
 היפק מנה ששלח לו רבא דלויט שלח לו דבר
 מחוק לחך ומרי שלח לו דבר חייף ומר כשמו
 מרי . ואמר עוד בדרך בדיחותא : כי נפקי
 מבי מרי כו' וזכני בהון שמין פלוני כו' פירוש
 שמין חתיכות כפי' הערוך אהיה דפיך י"ה
 אהדכחו פלוני ולפי כו' . וקאמר : ובעי למיכס
 אפי' אהתה כו' . י"ל בדרך בדיחותא שהקפיד
 זלח ג"ל נעשה מדבר הנאלץ כעין שעושין עתה
 האומנין ע"י בלינות אוקר אורות משונות ושפיר
 קאמר למויכס ולאכולה ממש : מחלפי סעודתייהו
 כו' . עיין פירוש' ולא ידענא מאי אשמועינן
 בזה וסיה נראה לפשר דבחד פורים קמיירי אלא
 ס"ק דבזה סיו מקיימין כל אחד משלוש מנות
 שזה שולח סעודתו לזה וזה לזה : בין ארוו
 המן לבין מרדכי כו' . יש לפשר ע"פ מ"ש
 יש לדיק ורע לו בעוה"ס שאינו לדיק גמור כיו
 רשע שאינו גמור כדי לעוררו בעולם הכא אכל יש לדיק גמור שוכס לשני שלמות לאכול
 הפירות בעוה"ס וספקן קיימת לו לעולם הכא כמו מרדכי שזכר לכל הגדולה גם בעוה"ס וכן
 בהפק רשע גמור שאין לו זכות כלל כמו המן שהיה מרע עמלק ועשו שאבד גם עוה"ס וע"ז
 אמר דמייב לבסומי כפוריא כ"כ עד דלא ידע כו' היינו שאינו נותן לנו להכתיב מדרגה
 גדולה שיש בין ארוו המן שחיס רשע גמור ואבד שתי עולמות לבין ברוך מרדכי שהיה
 לדיק גמור שוכס לשתי עולמות : שחמיה לר' זירא כו' . דבר תמוה הוא לפרשו כשפטיה
 ונראה דר"ל כעין שחמיה דאגבניהו תאכל וכפייס לשמות ויתר מלאי עד שחלה ונעם למות
 ולכן נקטיה כלשון שחמיה דשתייהו היין נקרא ע"ש הגרסון מקום שחמיה כמ"ל ממלא גרוגס
 של ס"ח יין וקאמר דהתפלל עליו שלא ימות מחולי זה עד שתרפא וחי ומלינו בשקלא
 ובתלמוד לשון חי משלשן כפואה :

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

גדול תלמוד תורה יותר מבנין בית המקדש שכל זמן שהיה ברוך
 בן נריה קיים לא הניחו עורא ועלה . אמר רבה (בר בר חנה) א"ר
 יצחק בר שמואל בר מרתא (משמיה דר"י) גדול ת"ת [יותר] מכבוד
 אב ואם שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש
 עליהם (דא"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן) [דאמר מר] [דף יז] לפה
 נמנו שנותיו של ישמעאל כדי ליחס בהן שנותיו של יעקב דכתיב
 (בראשית כה) ואלה שני חיי ישמעאל מאת שנה ושלושים שנה ושבע
 שנים כמה קשיש ישמעאל מיצחק י"ד שנים דכתיב (שם טו) ואברם בן
 שמונים שנה וישש שנים בלדת הגר את ישמעאל [לאברם] וכתיב
 (שם כה) ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו וכתיב
 (שם כח) ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם . בר כמה הוה [ליה] לישמעאל
 כשנולד יעקב בר ע"ד כמה פיישן משניה ס"ג . ותניא בן כ"ג שנים
 היה יעקב אבינו בשעה שנתברך מאביו ובאותו פרק מת ישמעאל
 דכתיב (שם כח) וירא עשו כי ברך יצחק את יעקב וישמע יעקב אל
 אביו וגו' וירא עשו כי רעות בנות כנען וגו' וילך עשו אל ישמעאל
 ויקח את מחלת בת ישמעאל וכו' ממשמע שנה' מחלת בת ישמעאל
 איני יודע שהיא אחות נביות אלא מלמד שקדשה ישמעאל אביה ומת

לקוטי מהרש"א

רש"י

שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא
 על אותן שנים שהיה בבית עבר א"ר
 מוכח דגדול יותר מכבוד אב דכסו לו נמי אין
 ראו לעולם אלא דנקט האי לישראל דגדול תלמוד
 מזה שמאן אלוניא דמתי' דיש פיה דתמן
 ות"ת כנגד כולם : שמשמע שאלמר מ"ש
 שכל זמן שברוך בן נריה קיים לא
 הניחו עורא ועלה . כי יש לך לתמוה
 למה לא עלה עורא עם זרובבל בימי
 כורש עד השנה ה' של דריוס האחרון
 (ז' ויבא ירושלים בחדש החמישי היא השנה
 השביעית למלך וגו' ומ"א
 הוא שהיה לומד חורה מפי ברוך בן נריה
 צבבל [וברוך לא עלה מצבבל ומת
 שם בחור השנים הללו ודאמרן לעיל ברוך] נחנב
 בשנה שהיה לדריוס צבבל היה
 מחנבא וטולח ספרים בירושלים : יעקב . למד
 חורה בבית עבר י"ד שנה כשפירש
 מאביו ללכת לחרן ולא נעש עליהם על כבוד
 אביו ובשאר השנים שנתהה בבית
 לכן ובדרך נעש כדמפרש ואילן : למה נמנו
 שנותיו של ישמעאל . מה לנו למנות לשנות
 של רשעים : ליחס בהם שנותיו של יעקב . ע"י
 מנין שנותיו של ישמעאל אנו למדין
 בליזה פרק בשנות יעקב עברו עליו כל הקורות
 והמונחות אהו ומתן אנו למדין ששימש
 בבית עבר י"ד שנה כיצד אברהם בן ס"ג
 שנים כשנולד ישמעאל ויצחק היה
 אברהם בן מאה שנה הרי (אלו) היו לישמעאל
 י"ד שנה (וכתיב) ויצחק בן ששים שנה
 בלדת אותם הרי לישמעאל ע"ד שנה כמה
 שנים פיישן משנות ישמעאל ס"ג ומלאש
 היה יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג . ותניא
 היה יעקב . [ומלה' שהיה] יעקב כשנתברך
 מיצחק אביו בן ס"ג שנה וכן בפרק מה
 ישמעאל (ותיעא ממשמע) שאלמר [וילך
 עשו אל ישמעאל וגו'] : מלמד שקדשה
 ישמעאל אביה . לעשו ומת והשליח נביות
 מהר"ן חיות

כל זמן שהיה ברוך בן נריה קיים לא הניחו עורא . ע"י רש"י כאן שהביא בשם מרש שהיה
 עורא לומר תורה שברוך ומכאן ראה לשיטת הרמב"ם בהקדמתו לפי' המשנה ולשפרו
 הדי שחשב ברוך בכלל הסקבלים אשר עורא קבל מפיו והאברבנאל בהקדמתו לתהלת אבות
 הפסו דרי ברוך לא היה גביא ובג"ל לחשבו בין הסקבלים אולם כאן ראינו דעורא קבל תורה
 שברוך ונתעב על ידו מצבבל :

היא • ומה ראו לומר רפואה בשמינית א"ר אחא מתוך שניתנה מילה בשמינית שצריכה רפואה לפיכך קבעוה בשמינית ומה ראו לומר ברכת השנים בתשיעית א"ר אלכסנדרו כנגד מפקיעי שערים דכתיב (תהלים י) שבור זרוע וגו' וידר כי אמרה בתשיעית אמרה ומה ראו לומר קבוצ גליות לאחר ברכת השנים דכתיב (יחזקאל לו) ואתם הרי ישראל ענפכם נתנו וגו' לעמי ישראל כי קרבו לבא (כתובות וזקן ע"ס רש"א) וכיון שנתקבצו גליות נעשה דין ברשעים שנאמר (ישעיה ה) ואשיבה ידו עליך ואצרוף כבוד סניגך וכתוב (סס) ואשיבה שובטך כבראשונה • וכיון שנעשה דין מן הרשעים כלו האפיקורסים וכולל זרים עם האפיקורסי שנא' (סס) ושובר פושעים ותמאים יהדו וכיון שכלו האפיקורסים מתרוממת קרן וכולל גירי הצדק עם הצדיקים שנא' (ויקרא יט) מפני שיבה תקום והדרת פני זקן וכמוך ליה וכי יגור איתכם גר • והיכן מתרוממת קרנם בירושלים שנאמר (תהלים קכז) ייאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך וכיון שנבנית ירושלים בא דוד שנא' (קושע נ) [דף יג] אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם וכיון שבא דוד באתה תפלה שנא' (ישעיה נ) והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפתי וכיון שבאתה תפלה

באתה

לקומי מדרש"א

רש"י

אלו גליות ההלם מן המות כבר מסופר דהיה כח רפואה איתא דכתיב הרושף לכל החלואי בגולא משהת וגו' אלל אהיה איתו מתפלל דככלל הפלח הכופסה היא שלא יבא האדם למיתה • נעשה דין ברשעים כו' • אכרכת השיבה שופטיו כו' קאמר לה ולא מסופר בה דין ברשעים אלא כיון דהזכר בה להשיב שופטים כנראהוה אז הו דין ברשעים כדמיימי מקרא ואשיבה ידו עליך ואצרוף כבוד סניגך דהיינו דין ברשעים וכתוב גיה ואשיבה שופטין כנראהוה וגו' • והיון מתרוממת כו' • ושני אוהביי היינו הצדיקים שם אוהבי ירושלים • כיון שנלחה תפלה באתה עבודה כו' • דהתפלה סתו עבודה שכלל הקדים לעבודת המזבח •

דגלות היא חלה שינאלנו מן הצרות הבאות עלינו המיד דהא ברכת קבוצ ובנין ירושלים ומה דוד יש לכל אהא ואתה אדם ברכת לעולם לבד מנאלוה זו אפילו הכי כיון דסם גלולה עליה קבעוה ברשעים • שבור זרוע רשע • חלו המייקרין את ההבואה ומפקיעין את השערים וממלי דמפקיעי שערים כתיב דכתיב בהיהו פרשתא יארוז במסתר כתיב בסוכו יארוז לעתף עני וכי הלמטיס אורז את חתני והלא את העשיר הוא אורז אלא במפקיעי שערים הכחוז מדבר שרוב דעהו לעניים הוא קא צעי דוד רחמי עליה דמלתא שבור זרוע רשע וכן שובע בעולם וכך זרועו שבורה ורע הדרות רשעו כל חמאל וזה שהיה דעתה להיות רשע כשהדרות רשעו לא חמאל עולה שלא הספיק לעשותה • בפרשה תשיעית אמרה ואל"ה שמינית היא אשרי ולמה רגשו גויס תרתי פרשתא היא • ופריכס חשאו לעמי ישראל כי קרבו לבא • אלמלא קיבוצ גליות צעת ברכת השנים הוא • וכיון שנתקבצו הגליות נעשה דין ברשעים • קודם שנתיישבו בירושלים שנאמר ואסירה כל בדליך וע"י כן ואשיבה שופטין כנראהוה ויועליך כנחמלה כמו לשעבר כיון במשפט חפדה וצביה בצדקה לכן סמכה לקיבוצ גליות והשיבה שופטיו וזקנו במשפט: כלו האפיקורסים שאינן מאמינין בדת משה שהיתה מן השמים לכך סמכו לה ברכת ולמלטיים שנאמר עוזבי ה' חלו האפיקורסים ושבר שופטים היינו זרים כדאמר' פושעים חלו המורדין: אחר ישובו בני ישראל: אחר ישובו

באתה עבודה שנא' (ישעיה נ) עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי וכיון שבת עבודה באת הודאם שנאמר (תהלים נ) זובח תודה יכבדנני • ומה ראו לומר ברכת כהנים אחר הודאה דכתיב (ויקרא ט) וישא ארזן את ידיו אל העם ויברכם ויירד מעשות החמאת והעולה והשלמים • אימא קודם עבודה לא סלקא דעתך דכתיב ויירד מעשות החמאת וגו' מי כתיב לעשות מעשות כתיב • ואימא אחר העבודה לא ס"ד דכתיב זובח תודה • מאי חזית דסמכת אחא סמוך אחא מסתברא עבודה והודאה חדא מלתא היא • ומה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים דכתיב (במדנה ו) ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם ברכה דהקדוש ב"ה • ולמה שנאמר (תהלים כט) ה' יברך את עמו בשלום • וכי מאחר דק"כ וקנים ומהם כמה נביאים תיקנו תכלה על הסדר שמעון הפקולי מאי הסדיר שכחום וחזר וכדרם • מכאן ואילך אסור לספר בשבחו של הכב"ה דא"ר אלעזר מ"ד (סס קו) מי ימלא גבורות ה' ישמיע כל תהלתו והכויות פ"צ וע"ס מהרש"א) למי נאה למלא גבורות ה' למי שיכול להשמיע כל תהלתו • אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן המספר בשבחו של הקב"ה יותר מדאי נעקר מן העולם שנאמר (איוב לו) היסופר לו כי אבר אס אמר איש כי יבולע • דרש ר' יהודה איש כפר גבוריא ואמרי לה איש כפר גבור חיל מ"ד (תהלים סה) לך דומיה תהלה כמה דכולא משתוקא כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא מלה בסלע משתוקי בתרין א"ר רבי אחא אמר רבי אלעזר מנין שקראו הקב"ה ליעקב אל שנא' (בראשית לג) ויצב שם מובת ויקרא לו אל אלהי ישראל דאי סלקא דעתך למובה קרי ליה יעקב אל ויקרא לו יעקב מיבעי ליה אלא ויקרא לו ליעקב אל ומי קראו אל אלהי ישראל • [דף יט] מתיבין קורא אדם את המגילה וכו' • תניא ר' עמעון בן יוחאי אומר במלילה ההוא א"ר יוחנן וכולן מקרא אחד דרשו (אסתר ט) ותכתיב אסתר המלכה

לקומי מהרש"א

לבכתיב ובקשו הקב"ה וזה דוד מלכם • זובח תודה אחר זבחה מן הודאה ויירד מעשות החמאת והעולה וכו' • הודא מלתא היא • אף הודאה עבודה של מקום היא • אסור לספר בקביעות ברכה • למי שיכול • ואין מי שיכול לספר את כולו לפיכך אין נראה לספר מדעתו אלא מה שהקנו חכמים: היסופר לו כי אדבר הכי דריש ליה היסופר שכתו כולו פי ארבה לו דברי צנת אס אמר איש לעשות כך כי יבולע • סמא דכולא משתוקא • מכתר כל הסממנין היא השתוקא שלא להרבות דברים והיינו לך דומיה ההלם • מלה בסלע משתוקא בתרין • א"ה תרזה לקנות הדבור בסלע שכתו דא"ה לספן שאין לסע שיעור דהיי דסם כרכס יותר מאותן שיש לשער שיש לסע

באתה הודאה כו' • נראה דהך הודאה מלשון וידיו הוא על סקבן והיינו זנת תודע שעל הוצת שמכיל אדם מתודע עליו והיינו דמסוק עבודה והודאה חדא מלתא הוא דהיינו שייך ככ"מ על סקבן וכמוך נמי אהבא וישא אהין גו' מעשות החמאת גו' מעשות הודאיו שעל החמאת נמי במשעט • ברכה דהקב"ה שלום כו' • ודאי דכב"כ איכא כמה ברכות אלא סבכל סוף אחר החמאת • שהיא עיקר הכרכות • יותר מדאי כו' • משעט יותר מדאי מל' ספירה מי יוכל לספר כל שכתו ולך דומיה ההלם דמיימי נמי איירי בסבי דודאי יש לספר בשכתו של מקום אלא דיותר מדאי קאמר דומיה ההלם לו ודקאמ' סמא דכולא מלתא הכי מסופר סמא דכולא של צנת המקום משתוקא הוא דא"ה לספר כל שכתו • במערבא מלה בסלע כו' • דודאי מלה של צנת המקום בקלת הוא עוב לקנותה בסלע אלא דיותר מדאי יותר מדאי של מקום שוב יותר לקנותה כפול למשתק בסו דאותן

ומרדכי היהודי את כל תוקף מ"ד כולה תוקפו של אחשורוש ומ"ד מאיש יהודי תוקפו של מרדכי ומ"ד מאחר הדברים האלה תוקפו של המן ומ"ד מבלילה ההוא תוקפו של נס. רב הונא אמר מהכא ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם מ"ד כולה מה ראה אחשורוש שנשתמש בכלים של בהמ"ק על ככה משום דחשיב ע' שנין ולא איפרוק ומה הגיע אליהם דקמיל ושתי ומ"ד מאיש יהודי מה ראה מרדכי דאיכני בהמן על ככה דשוי נפשיה עבודת כוכבים ומה הגיע אליהם דאתרחיש במ"ד מאחר הדברים האלה מה ראה המן שנחנקא בכל היהודים על ככה משום דמרדכי לא יכרע ולא ישתחוה ומה הגיע אליהם ותלו אותו ואת בניו על העץ ומ"ד מבלילה ההוא מה ראה אחשורוש להביא את ספר הזכרונות על ככה דומינטיה אסתר להמן בהדיה ומה הגיע אליהם דאתרחיש ניסא. [פס ע"ב] אמר (רבי אבא בריה דר') [רבי] הייא בר אבא א"ר יוחנן אלמלי נשתתיר במערה שעמד בה משה ואליהו כמלא נקב מ ט סדקית לא היו יכולין לעמוד מפני האורה וכתבי (שמות לג) כי לא יראני האדם וחי' ואמר (רבי אבא בריה דרבי) [רבי] הייא בר אבא א"ר יוחנן מאי דכתיב (דברים ט) ועליהם ככל הדברים מלמד שהראה הקב"ה למשה בסני דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שסופרים עתידים לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה:

הקורא

לקומי מהרש"א

שעור: מה ראה אחשורוש כו' ולשון ראו כלשון רבים על סס אחשורוש ויעליו וכן מה ראה מרדכי כו' עס שאר דיקים שנאמר דור ומה ראה המן כו' עס בניו ומה ראה אחשורוש עס ויעליו: אלמלי נשתתיר כו' דהיינו שסיס נשאר בתחילת המערה בלחיו לך שעבר כבוד ה' כמלא יקב דק כמחט סדקית:

שעשו מה שעשו ומופרש על ככה עשו ולפרש מה הגיע על העושים: אלמלא נשתתיר זה קב כפי מחט כמסכך הקב"ה עליהם כמו שנאמר ושכוחי כפי עליך עד עברי: במערה שעמד בה משה ואליהו: כשהעביר הקב"ה (לח כבודו עליו) ולפניו שנאמר ושמתוך בנקות הגור ואליהו חף הוא עמד בלוחם מערה ועבר הקב"ה לפניו שנאמר ויבא סס אל המערה וגו' ויאמר אל ועמדת בהר וגו' והנה ה' עובר וגו' (מ"א יט): מחט סדקית: מחט שלנו שהיא קטנה והופרים זה סדקי בגדים ויש מחט אחרת שהיא גסה שמופרין בה הסקין ונקרלח מחט של סקאין: דקדוקי תורה: כבוי לחין וגמין ומיעוטין לחין וקין: דקדוקי סופרים: שקדוקי האחרונים כהר"ץ חיות.

מלמד שהראהו הקב"ה דקדוקי סופרים וכמו בקרא מגילה. עי' ירושלמי פ"ק דמגילה המגילה הואת ניתנה פסיוי אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה. ועי' ירושלמי פ"ק דפואה הראה הקב"ה מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ועי' קרבן עדה. והבינה פיון שהמדות הנדרשות מקובלות פסיוי ע"כ כל הענינים שהוציאו הו"ל ע"י המדות הללו כולם מונחים בתורה כמו כאן שיש רמז בתורה שמוחר לכתוב עד זכר עמלק פעם רביעית. ועי' ויתרו סנהדרין כתיבת המגילה ועי' רש"י (תענית נ"ה ע"ג) ד"ה מנהג אבותיהם: אבל הלל דתנוכה כיון דנביאים תקניו ויהו אומרים אותו על כל צרה שלא תבא וכשנגלאין היו אומרים אותו על גאולתן כדאורייתא דמי ע"ש. הרי דג"פ התורה שציונו להלל השי"ת ובכל עת שהיה לנו עת צרה הלל שאנו אומרים בימים הללו נחשב דאורייתא:

כמו [דף נא] משנה הקורא את המגילה עומד ויושב יצא: גמ' תנא מה שאין כן בתורה מנא הני מילי אמר קרא (דנרי ה) ואתה פה עומד עמדי א"ר אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול שאפילו רב"ה בעמירה (אמר רב יהודה אמר רב) [וא"ר אבהו] מנין לרב שלא ישב על גבי מטה וישנה לתלמידיו על גבי קרקע שנא' ואתה פה עומד עמדי. ת"ר מימות (יהושע) [משה] עד רבן גמליאל היו למדין תורה מעומד משמת ר"ל. (הוקן) ירד חולי לעולם והווי למדין תורה מיושב והיינו דתנן משמת ר"ל (הוקן) במל כבוד תורה. כתוב אחד אומר (פס ע) ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה וכתוב (פס י) ואנכי עומד ולא יושב אלא שוחה. ר' (אבא) [יוהנן] אמר אין (לשון) ישיבה אלא לשון עכבה ש:אמר (פס ה) והישבו בקדש ימים רבים. רבא אמר רכות מעומד קשות מיושב: [פיסקא]. [פס ע"ב] בשני ובחמישי ובשבתה בשבת קורין שלשה. כנגד מי אמר רב אסי כנגד תורה נביאים וכתובים רבא אמר כנגד כהנים לויים וישראלים. אלא הא דתני רב שימי אין פוחתין מי' פסוקים בבית הכנסת וידבר עולה מן המנין הני עשרה כנגד מי אמר ריב"ל כנגד עשרה במלנין שבבית הכנסת רב יוסף אמר כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסני רבי לוי אמר כנגד עשרה היולדין שאמר דוד בספר תהלים (כ"ה פ"ד וע"ג מהרש"א) ורבי יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם: הי ניהו ויאמר דבראשית הני ט' הוון [בראשית נמי מאמר הוא דכתיב (תהלים לג) בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם. (אמר רבא ראשון שקרא ד' משובח' כו' רב פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר וקרא ראשון ד' ושכחיה רב פפא. (דף כב ע"ג) ת"ר קידה על אפים שנא' (מ"א ה) והקוד בת שבע אפים ארץ כריעה על ברכים וכה"א (פס ה) מברוע על ברכיו השתחוואה זו פשוט ידים ורגלים שנאמר (בבב"א לג) הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחוות לך ארצה]. (דף כג) הני ג' (ר') ה' (ו') ז' כנגד מי פליגי בה רבי יצחק בר נחמני וחד דעמיה ומנו ר"ש בן פזי וחד דעמיה ומנו רבי יצחק בר נחמני ואמרי לה ר' שמואל בר נחמני חד אמר כנגד ברכת כהנים

לקומי מהרש"א

רש"י

מלשון משנת הראשונים: עומד ויושב. וכתוב ואנכי עמדי כו'. א"ג דקרא דואשב כה' מ' יום גבי לוחות הראשונות הוא דכתיב וספיו קרא ואנכי עמדי מ' יום בלוחות הראשונות כתיב מ"מ משמע לכו יתן את של האמור כוה' לוח מדכתיב בלוחותיו כימים שיכול להאמר זו כן: שלא ישב וכו'. אלא או שיהיה ע"ג מטה או שיהיה ע"ג קרקע: ולומד. מפי הגבורה: יושב ושונה. שנית לכדו מה שלמד: רבות. דברים רבים וחסים שלמד מהיר לשומען: בראשית נמי. דמשמע בשמים ולכן דכתיב דבר ה' שמים נעשו וגו'. [מאמר הוא. חף הם במאמר נכרתי]:

הקורא עומד פרק שלישי מגילה

כהנים וחד אמר כנגד שלשה שומרי הקף חמשה מרואי פני המלך ושבועה רואי פני המלך תני רב יוסף ג' ה' ו' ג' שומרי הקף ה' מרואי פני המלך ז' רואי פני המלך א"ל אביו עד האינדא מ"ט לא פריש ל' מר א"ל לא הוה ירענא דצרכיתו לי ומו בעיתו מינאי מל א ולא אמר לכו א"ל יעקב מינאה לרב יהודה הני יהודה הני הכפורים כנגד מי א"ל כנגד עשה שעמדו מימינו של עזרא ושנה משכילו שנאמר (נחמיה ח) ויעמוד עזרא הסופר על מגדל עץ אשר עשו לדבר ויעמוד אצלו מתתיה ושמע ועניה ואוריה וחלקיה ומעשיה על ימינו ומשמאלו פדיה ומישאל מלכיה וחשום וחשבדנא זכריה משלם הני שבעה הוו היינו זכריה (נ"ל מדלא אמר ומשלם צוא"ו וק"ל מהרש"א) היינו משלם ואמאי קרי ליה מעלם דמושלם בעובדיה :

ל [דף טו] מושנה כומא פורס על שמע ומתרגם ר' יהודה אומר כל מי שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע : גמ' [סס ע"ב] תניא אמרו לו לרבי יהודה והלא הרבה צפו לדרוש במרכבה ולא ראו אותה מימיהו ור' יהודה התם באבתא דליבא תליא מילתא והא קא מיכוין וידע הבא משום הנאה הוא והא לית ליה הנאה ורבנן אית ליה הנאה כדרכי יוסף דתניא א"ר יוסף כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה [דכניס כח] והיית כמשש בצהרים כאשר ומשש העור באפלה אמרתי וכי מאי איכפת ליה לעור בין אפלה לאורה עד שבא מעשה לידי פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפלה וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו אמרתי לו בני אבוקה זו למה לך אמר לי כל זמן שאבוקה זו בידי בני אדם רואים אותי ומצילין אותי מן הרחמים וזמן הקוצים ומן הברקנים : [סמוך לה כח] כחזק משנת האומר יצרכוך טובים וכו' והאומר על קן אפור וכו' והסוד דנחיש קמיס דרבי הינא אמר האל הגדול וכו' ועוד מאמר אחד הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וכולם כחוצים לעיל במס' ברכות פ' חוץ עומדין סו' ג"ה וע"ס מהרש"א בח"ה] ת"ר יש נקראים ולא מתרגמין יש נקראין ומתרגמין ויש לא נק אין ולא מתרגמין . מעשיה בראשית נקרא ומתרגם פשיטא מ"ד אתו לשיוולי מה למעלה

ר ש י

ברבת כהנים . שלשה חיצות בפסוק שומרי הקף . בסוף ספר מלכים וכנגדן ראשון וחמשה בפסוק שני ושבעה בפסוק חיקו אלו מעין דבר מלכות : דמושלם שליש : המשה מרואי פני המלך ושבעה בעובדיה . תמים במעשיו : צפו לדרוש : רואי פני המלך . שבעה הם כדכתיב : שבעה שרי פרס ומדי ומהם יש חמשה גומוס : [מעשה בראשית וכו' אמרי' השופים כדכתיב בסוף מלכים : שלשה במסכת הגיגה המסתכל בארבעה דברים

יברכך טובים וכו' יש מפרשים טובים כמ"ל הכתוב ונסבע להם ונחיה טובים וזה דרך מיוחס שאינו חייב לנכד ברכת המזון עד שיפיע . אבל בירושלמי פירשו העשם מיראה לשונע שתי רשויות כלומר הטובים שאתם להם לאזוהי מכלל שרשעים יש להם אלוהי אחר . ופירשו כמס' שלח לאמר כן אלא כשאושר בתפלתו שאומר במקום וכל החיים יודוך וכל הטובים יודוך אבל שלא בתפלתו אין נכד כלום כדכתיב ותסידוך יברכוכה וכתוב ואלך ליריאים וידו לשמך . וי"ט . וזמנא לחיבו יברכוך טובים כענין יברכך ה' וזה שאומר בלשון רבים משמע שתי רשויות . הייטב"א . לקוטי רבינו בללאן

הקורא עומד פרק שלישי מגילה

ומה לכתוב [סס ע"ב] מה לפניו ומה לאחור קמ"ל . מעשה לוש [ישתי בנותיו] נקרא . תרגם פשיטא מ"ד ניהוש לכבודו דאברהם קמ"ל . מעשה תמר ויהודה נקרא ומתרגם פשיטא מ"ד ליהוש לכבודו דיהודה קמ"ל . שבת הוא לו דאורי . מעשה העגל הראשון נקרא ומתרגם פשיטא מ"ד ליהוש לכבודו על ישראל קמ"ל כ"ש דניחא להו דהויא להו כפרה . קללות וברכות נקראין ומתרגמין פשיטא מ"ד ניהוש דילכא פייגא דעתייהו דצבורא קמ"ל . אזהרות ועונשין נקראין ומתרגמין פשיטא מ"ד ניהוש דלמא אתו למעבר (מאהבה ו) מיראה קמ"ל . מעשה אמנון והמר נקרא וכהר"ם [מעשה אבשלום נקרא ומתרגם] פשיטא מ"ד ליהוש ליקריה דרוד קמ"ל . מעשה פילגש בגבעה נקרא ומתרגם פשיטא מ"ד ליהוש לכבודו דבנימין קמ"ל . (יחזקאל טו) הודע את ירושלים את תועבותיה נקרא ומתרגם פשיטא לאפוקי מדרכי אליעזר דתניא מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מרבי אליעזר הודע את ירושלים את תועבותיה אמר לו עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ברוך בתועבות אמך בדקו אחריו ומצאו בו שטיץ פסול . ואלו נקראים ולא מתרגמין מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם מעשה ברה' הנינא בן גמליאל שהלך לכבול והיה קורא חוץ הכנסת (בלאשית לה) ויהו בשכון ישראל וגו' ויהיו בני יעקב שנים עשר אמר לו למתורגמן [הפכך] אל תתרגם אלא אחרון ושבתהו חכמים . מעשה העגל השני נקרא ולא מתרגם ואיהו מעשה העגל הב' מן (שמות לב) ויאמר משה עד (סס) וירא משה . ברכת כהנים נקרא ולא מתרגם מ"ט משום דכתיב (צמדנר ו) ישא . מעשה דוד ואמנון לא נקראין ולא מתרגמין והאמרת מעשה אמנון ותמר נקרא ומתרגם לא קשיא הא דכתיב אמנון בן דוד הא דכתיב אמנון סתמא : לא סס תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר לעולם יהא אדם השר בתשובתו שמתוך

ר ש י

לקוטי מהרש"א מה לפניו ומה לאחור כו' . פי' תבוס' מה בסוף גבולי עולם למורת ולמערכ א"כ מה היום קודם ו' ימי בראשית ומה ימים אחר שכלה העולם ע"ל : משום דכתיב ישא כו' . עיין פ"ש והר"ן כתב משום דכתיב ישא גו' וכתוב אשר לא ישא וכפ"י דגדע רמז הני קראי אהדדי ומתקן לכו אלא ש"ס לא יאמינו כוס : מעשה דוד ואמנון לא נקראין ולא כו' . נחמה קאמרינן בגון כדלוינן דנקרא ולא מתרגמין משום כבודו נגד ע"ה אבל ודאי דנקרא אף על גב דשייך נמי משום כבודו נגד המצוינן המקרא מ"ט א"ה בלא קריאת התורה אבל מעשה דוד ואמנון אף לא נקרא משום כבודו של דוד כיון דסגי בלאו הכי לקרות הפטרה כנביא במקום אחר :

קוריהו אחרון כאלו לא בלא לעולם והתם מפרש טעמא אין רגזו של מלך שיזכירו שמו על אשפה וכו' : קמ"ל [שבתו הוא] . שבת הוא ליהודה קריאה זו : דאורי . שהודה על תפלתו : מאהבה . של ברכות : ומיראה של קללות [ואין לכן לשמים] ולא לשם שמים : פייגא דעתייהו החלם דתתם כשישמוט (שהם) [סיהוין] נעשים ויאמרו ע"כ ליהנות מן העולם בכל רגזונו הואיל וסופנו בכל העונשים האלו : אל תתרגם אלא אחרון . ויהיו בני יעקב שנים עשר והמקרא הזה נפסק בהפסק פירשה לכך קוריהו אחרון כאלו הוא פסוק צפני עלמו : מן ויאמר משה' אל אהרן מה עשה לך העם הזה (שחזר אהרן וספור המעשה נקרא מעשה העגל השני) : בשיום ישא' שלא יאמרו הקב"ה נשא [להן] פנים ואין יודעין שדלתי הן ישראל לשאת להם פנים [כדלמרי' בברכות לא קדתי הם ישראל לשאת להן פנים] איני אמרתי ולאכלת ושבעת

שמתוך תשובה שהשיבו אהרן למשה פקרו האפיקורסים שנאמר (שמות לב) ואשליכתו באש ויצא העגל הזה [ת"ר כל המקראות הכתובים בתורה לנגאי קורין אותן לשבח בנזן (דברים כח) ישגלנה ישכבנה כו' (מ"ז י) למחרתאות למוצאות ריב"ק אומר למחרתאות כשנזן מפני שהוא נגאי לעבודת כוכבים] אמר רב נחמן כל ליצנותא אסורא בר מליצנותא דעבודת כוכבים דשריא דכתיב (ישעיה מו) כרע בל קורס נבו וכתיב (סס) קרסו כרעו יחדו [לא יכלו מלט משא וגו'] רבי ינאי אמר מהכא (הושע י) לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרי כבודו אלא כבדו אמר רב הונא בר מניח [משמיה דרב אחא בר ריה דרב איקא] שרי ליה לבר ישראל למימר לעובד כוכבים שקליה לעבודת כוכבים ואנחיה בשו"ן תי"ז שלך [אמר רב אשי] והאי מאן דסאני שומעניה שרי ליה לבזויה בגימיל ושי"ן. והאי מאן דשפיר שומעניה שרי ליה לשבוחיה ומאן דשבחיה ינוחו לו ברכת על ראשו:

בני העיר פרק רביעי

לב [דף טו] כתיב (דברים לג) לבנימן אמר ירד ה' ישכון לבטח עליו חופף עליו כל היום [בגמ' הביאו פלוגתא דתנאי כענין אס ירושלים נתחלקה לשנים או לאו] תנא אחד סובר שנתחלקה לשבט יהודה ולשבט בנימין דתניא (פ' איזהו מקומן וע"ש מהרש"א) מה היה בחלקו של יהודה הר הבית והלשכות והעזרות ומה היה בחלקו של בנימין אולם והיכל ובית קדשי הקדשים ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה (הויתיה) [ו] נכנסת בחלקו של בנימין ובה מובח בנוי והיה בנימין הצדיק מצטרף עליה בכל יום לבולעה שנאמר (סס) חופף עליו כל היום ולפיכך זכה בנימין (הצדיק) ונעשה אושפיזן לשכינה (שנא) ובין כתפיו (שכן) ותנא אחד סובר לא נתחלקה ירושלים לשבטים דתניא אין משכירין בתים בתוך ירושלים לפי שאינן שלהם רבי אליעזר בר' צדוק אומר

ר ש"י

וצרכה וכן מהמירין על עמקן עד כזית עד כבינה: פקרו האפיקורסים העיוז פניהם לומר יש ממש בעבודת כוכבים (שי"א) אין לפרש כן שהעגל כולו גלה כלאחר מחלוקת אבל המקרא אינו מבינים: קורס. שטלו כהרריב: שי"ן תי"ז. לשון וחוספי לשון מו"א רבי: לעגלות בית און. שם ערות מזרים: דסאני שומעניה. לקול השמועה הבאה לעגלי בית אל יגורו שכיניהם שבשומרון: כי אל עליו. על העגל: וכמריו עליו יגילו. אשר היו רגילין לשמוח עליו ענה יתחבלו עליו ועל כבודו כי גלה ממנו: אלא כדו. כובד משאו של רבי שהיה בו וכובד עבודתו ודגמתו בישיעה קרסו קרעו יחדו ולא יכלו מלט משא הוא ומשא

אמר אף לא ממות לפיכך עורות קדשים בעלי אושפיוזן נטולין אותן בזרוע. אמר אבוי שמע מינה אורח ארעא למשבק איניש גולפא ומשבא (לאושפיוזיא) [באושפיוזיא]:

ס"ג אמר רב זוטרא משפחות ספרים שבלו עושין אותן תכריכין למת מצוה וזו היא נגיותן. ואמר רבא ס"ת שבלה גנוזין אותו אצל ת"ח ואפילו שונה הלכות אמר רב אחא בר יעקב ובבלי חרם שנאמר (ירמיה לב) ונתתם בבלי חרש למען יעמדו ימים רבים:

לג [דף כז] דר"ש בר קפרא מאי דכתיב (מ"ז כס) וירמיה נב' וישרוף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים ואת כל בית הגדול שרף באש בית ה' זה בית המקדש. בית המלך אלו פלטרין של מלך. ואת כל בתי ירושלים כמשמען. ואת כל בית הגדול (פליגי בה) רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי חד אמר מקום שמגדלין בו תורה וה"א מקום שמגדלין בו תפלה. מ"ד (מקום שמגדלין בו) תורה דכתיב (ישעיה מז) יגדיל תורה ויאדיר ומ"ד (מקום שמגדלין בו) תפלה דכתיב (מ"ב ט) ספרה נא לי את כל הגדולות אשר עשה אלישע ואלישע כי עבד (בתפל) (ברחמי) הוא דעביד. תסתיים דרבי יהושע בן לוי הוא דאמר מקום שמגדלין בו תורה דאמר רבי יהושע בן לוי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש תסתיים:

סד [איבעיא להו מהו למכור ס"ת ישן ליקה בו חרש וכו'] ת"ש דאמר רבי יוחנן משום רבי מאיר אין מוכרין ס"ת אלא ללמד תורה ולישא אשה ש"מ תורה בתורה שפיר דמי דלמא שאני תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה אשה נמי (ישעיה מה) לא תהו בראה לשבת יצרה אבל תורה בתורה לא. ת"ר לא ימכור אדם ס"ת אע"פ שאינו צריך לו יתר על כן ארשב"ג אפילו אין לו מה יאכל ומכר ספר תורה או בתו אינו רואה סימן ברכה לעולם:

שאל

לקוטי מהרש"א

מקום שמגדלין בו תורה כו'. משום דכל בית גדול יתורא הוא דככלל כל בתי ירושלים הוא וע"כ דרשו מקום שמגדלין בו תורה דע"כ כה"מ כיון שמתקבלין בו רבים ללמוד מזרכה ומתגדל התורה כה"מ מ"כ"ה ישיבה מרבה הכמה ומייטי למען דקרו וגו' של הק"ה תתגדל ותתהדר התורה ברכים ור"ד שמגדלין בו תפלה שי"ט נמי דתפלת הרבים תקיבון כה"ג היא יותר מקובלת כה"ס כי ברכים היו עמדי ומייטי מדכתיב בלתישע ספרה נא לי את כל הגדולות אחר עשה וגו' ומיניו בו מפורש שיש כה"ס דכתיב ויבא ויסבור דלת וגו' ויתפלל אל ה' וכתוב ויתפלל אלישע וגו' וירא והנה ספר מלא סוסים וככב אש וגו' ורש"י לומר דלוישע כתפלתו היה נעשה כאלו היו רבים מתפללין בגדולות כה"ס:

ר ש"י

להם לא בתים ולא מעות אלא נכנסין לתוך הכתים בתום ונהנין מהמעות: לפיכך עורות קדשים ר"ל תודות ושלמים שמתגדבים עולי רגלים והעורות הם שלהם: גולפא. קנקן של חרס ששחמטם עותק: ומשבא"א חס שחט בהמה: במשפחות ספרים חף של ס"ת: ואפילו שונה הלכות. כלומר אפילו לא שמש תלמידי חכמים בלמודו בגמרא אלא במשניות וברייתות: וישרוף את בית ה'. בגמרא דהאן כתיב: תסתיים. זה סימן: מותר לעשותו כה"מ. אלא בית המדרש היו גדול: אלא ללמוד תורה. להספרנס בו כשנלמד תורה וקס"ד דהוא הדין לקניה ס"ת: שאינו נריך לו. שיש לו

אחר: אינו רואה סימן ברכה לעולם.

לד עס ע"כ שאלו תלמידיו את רבי זכאי במה הארכת ימים אמר להם מימי לא השתנתי מים בר' אמות של תפלה ולא כנתי שם לחבירי ולא בשלתי קידוש היום • אימה זקנה היתה לי פעם אחת לא היה לי קידוש מברה כפה שעל ראשה והביאה לי קידוש היום תנא כשמתה (היא) הניחה לו ש' גרבי יין כשמת הוא הניח לבניו ג' אלפים גרבי יין • רב הונא הוה א"ר ריתא וקאי קמיה דרב אמר ליה מאי האי (המיינד היבא) אמר ליה לא הוה לי (המרא) לקדושא ומשכנתיה להמיינאי ואתיני ביה (יין) קדושא א"ל יהא רעוא דתיטום בשיראי כי אכלל רבה בריה רב הונא איניש גוצא הוה (עייל) גנא אפוריא אזאן בנתיה וכלתיה של זן ושדיין מאני עילויה עד דאיטום בשיראי (אתא רב יוסף אשכחיה א"ל אקום בך ברכתיה דרב) כי שמע רב איקפד אמר (אזאי) [מ"ש] לא (אמר) [אמרת] לי כי [ברכתיו] [ברכתוך] וכן למר • שאלו תלמידיו את רבי אלעזר בן שמוע במה הארכת ימים אמר להם מימי לא עשיתי בית הכנסת קפנדריא ולא פסעתי על ראשי עם קדוש (אפילו) רבים זריקים לו החמיר על עלמין • ע' יצמות פרק מ"ח במהרש"א ולא נשאתי כפי בלא ברבה • שאלו תלמידיו את רבי פרידא במה הארכת ימים אמר להם מימי לא קרמני אדם לבית המדרש [דף כח] ולא אכלתי מב' מה שלא הורמו מתנותיה [דא"ר יצחק א"ר יוחנן אמר לאכול מבהמה שלא הורמו מתנותיה וכו' ולית הלכתא כותיה] ולא ברכתי לפני כהן • לבימרא דמעלייתא היא והאמר רבה בר (בר חנה אמר) רבי (יונתן) [יונתן] כל ת"ח שמברך לבניו א"ילו כ"ג עם הארץ אותו תלמיד הייב מיתה שנאמר (משלי ח) כל משנאי אהבו מות אל תקרי משנאי אלא משנאי • כי קאמר איהו (נמי) בשוין :

ח עס שאלו תלמידיו את ר' נחוניא בן הקנה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חבירי ולא עלתה עמי קללת חבירי על משהו וותרן הייתי בממוני • לא נתכבדתי בקלון לקושי מהרש"א

רש"י
 ולא נשאתי כפי כו' • דס"א דאין הכהן צריך לברך כיון שאין לו המזבח אלא לזבחן של ישראל שחולל ברכת הקב"ה על ישראל כמ"ס ואינו אכרסם • מימי לא נתכבדתי בקלון כו' • אפילו כהנ"ג בעובדא דמייתי שחבירו עשה כן מהלוגו ואמר : לא עלתה על ממתי כו' • מימי כי הו' אכלל • כשנכנס לחופה : שלחן מאני • היו פוסטמו בנדיהם : וכן למר • אף אשה חסה מבורך בכך שמה היה עת רגון וחתקיים אף כי : קפנדריא • מקצר הילוכו דרך בית הכנסת • ולא פסעתי על ראשי עם קדוש • כשהיו התלמידים יושבים בבית המדרש על גבי קרקע המהלך דרך מסיבתן לשבח במקומו נראה כפוסע על ראשיהם : ולא נשאתי את כפי' לדוכן לבקר ברכת כהנים בלא ברכה שהכהנים זריכין לבקר ברוך אשר קדשנו (במנותיו וכו') בקדושתו של אהרן כו' • במסכת סוטה : מתנותיהם הזרוע והלחיים והקצבה • ולא ברכתי • בסעודה : לפני כהן • דאמר מר וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפחות ראשון ולבקר ראשון • משנאי • שגורמין לבני אדם לשאתי שהרואה ת"ח שפל לפני ע"ה אומר אין נחם נוח בחורס : לא נתכבדתי

חבירי כי הא דרב הונא דרי טרא אכתפיה אתא רב חנא בר הנילאי וקא שקיל מיניה אמר ליה אי רגילת דרית במאתך דרי ואי לא איתויקורי אנא בזילותא דירך לא ניחא לי • ולא עלתה על מטתי קללת חבירי כי הא דמר זוטרא כי הוה סליק לזוריייה אמר שרי ליה לכל מאן דצערן • וותין בממוני הייתי דאמר מר איוב וותרן בממוניה הוה שהיה מניה פרוטה להגוני מממוניה (ב"ב פ"ק וע"ש רש"י) • שאל ר"ע את ר' נחוניא הגדול (א"ל) במה הארכת ימים אתו גוואי וקא מתו ליה סליק יתיב (בדיקלא) [ארישא דדיקלא] א"ל רבי אם נאמר (במדכר כח) כבש למה נאמר אחד (ומאי אחד) אמר ליה [אחר] מיוחד שבעדרו • אמר להו צורבא מרבנן הוא שבקוה (דלית) • אמר ליה מימי לא קבלתי מתנות (כתוב) (משלי טו) ושונא מתנות יחיה) (פ"ט ע"ש רש"י) • ולא עמדתי על מדותי דאמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר (מכא) (ז) נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שהוא עובר על פשע (יומא) פרק בתרא ר"ה פ"ק וע"ש רש"י) :

לד עס שאל רבי את ר' יהושע בן קרחה במה הארכת ימים א"ל קצת בחיי א"ל רבי תורה היא וללמוד אני צריך • א"ל מימי לא נסתכלתי בצלם דמות אדם רשע דא"ר יוחנן (משום ר"ש בן יוחאי) אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע שנא' (מ"ג ג) כי לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך • ר' אלעזר אמר עיניו כהות שנא' (בראשית כז) ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו טראות משום דאכתבל ביה בעישו הרשע • והא גרמא ליה והאמר ר' יצחק לעולם אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך (פ' החולע ע' רש"י) שהרי אבימלך קלל את שרה ונתקיים בורעה שנאמר (בראשית כ) הנה הוא יך כסות עינים • אל תקרי כסות אלא כסיות (וכתיב ויהי כי זקן יצחק תכהין עיניו) • הא והא גרמא ליה • רבא אמר מהכא (משלי יח) שאת פני רשע לא טוב • בשעת פטירתו א"ל ברבני א"ל יהי רצון שתיגע לחצוי

רש"י
 דמר זוטרא כו' • דכל היום היה ממתין שיבא חבירו לפיסו ועד"ז אמר דוד עד מה מכודי לכלמה וגו' שמלומים אותו כל היום ומסיים בעיניו בשלום יתרו אשכנז ואישון וגו' שאני מוהל לו • מימי לא קבלתי מתנות כו' • נראה ג' אלו דברים שייכי אהדי כיון דלא קבלתי מתנות מאחרים וגם לא עמדתי על מדותי לפיכך בממוני בליערא דהכא שמתניבין ליתן למיניש ת"ח אלא שמתלמי לו בזולת ממון וסתא וותרן בממוני דיינוו בממוני שלי סיימי ואלו קבלתי מתנות או שקבלתי ממון על ביושי גס אס סיימי וותרן לא סיימי ווסתן ממון שלי אלא ממון של אחרים שקבלתי • תורה היא וללמוד כו' • דאריכות ימים שלך מסתמא במילי דפורס היא תלויה : ותכהין עיניו מראות משום דאכתבל כו' • דלפי פשוטו הוא מיותר דודאי כיון שסכו עיניו מן הדיהם כהו וע"כ דרשו מ' מראות כמו כשכיל (ע"י ח"א) מו

ימי ולכולו לא א"ל הבאים אחרך בהמה ירעו [אבהו בר איהו ומנימין בר איהו תר אמר תיתי לי ולא אסתכלי בעובד כוכבים וה"א תיתי לי ולא עבדי שותפות בהדי עובד כוכבים] שאלו תלמידיו את ר' זורא (ואמרו לה את רב אדא בר אבהו) כמה הארכת ימים אמר להם מימי לא הקדתי בתוך ביתי ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני ולא הרהרתי במבואות המטונפות ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא ישנתי בבמה"ר לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא ששתי בחקלת הבירי ולא קריתי לחבירי בחכינתו ואמרי לה בחניכתי :

ש [משנה ועוד א"ר יהודה בהכ"נ שחרב אין מספידין בתוכו וכו' ואין עושין אותו קפנדריא שנאמר (ויקרא כו) והשימותי את מקדשיכם קדושתו אף כשהן שומטין וכו' : גמ' ת"ר בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש אין אוכלין בהן ואין שותין בהן [ש ע"ב] ואין נאותין בהן ואין משוילין בהן ואין נכנסין בהן בחמה מ"נ החמה ובגשמים מפני הגשמים ואין מספידין בהן הספד של יחיד אבל קורין בהן ושונקין בהן ומספידין בהן הספד של רבים . א"ר יהודה אימתי בישובן אבל בהרבנן מניחין אותן ועולין בהן עשבים ולא יתלוש מפני עגמת נפש וכו' . אמר רב אסי ביה הכנסת שמחשבוין בו חשבונות מלינין בו את המת מלינין ס"ד לא סניא דלאו הכי אלא לסוף שילינו בו מת מצוה : ש רבינא ורב אדא בר מתנא הוו קיימו ושאלו שאלתא מרבא אתא זילחא דמיטרא עיילי לכהכ"נ אמרי האי דעיילינן

לכית

לקיפי מהרש"א

כמו תכלילו עינים מיון כמו בשביל : בהמה ירעו כו' . כפי"ט סי"ו כל מיהס הדיועות ע"ש מיהס ה"ו"ט לנכר גם בניו שגיטו לכולו הימים ושיהיו כל דורות נאכאין כן : לא הקדתי בתוך ביתי כו' . העטע ממדה הדיע ואמר הגם שכינתו של אדם יש לאדם להקיל אימה ולא יתירס מ"מ לא עשיתו כפידיס וכעס : ולא יבטי ככ"ס כו' . אמרין בעלמא דאסור לישן בכ"ס ומסתין ליה קרא שטאמר וקריעס תלביס נומה ור"ז סתמיר אפילו שינת עראי : ולא שתי בתקלת חבירי כו' . קרא כתיב ומייתי לה כפ"א כנפול אויבך אל תשמת כו' היינו ששמת עפני סגלא עליו אל תחבירי שילינו עושה משום שאלה דאפשר שיש לו הנאה בגון קטנה מחבירו סתירה גזול וכדאי שחברו הספידו גם אע"פ כן החמיר ר"ז בזה שלא היה שמת כפססו ותקלתו : ולא קראתי לחבירי בחניכתי כו' . רש"י גרס מ"ל חניכס וחניכס ופירש תהויוס לגנאי ודופי וק"ל דא"ל מ"ל כותים דהא המטה לגנאי אין לו חוק לעולם הלא משום דאזיל סוקקא ואתי מירבא ור"ב ה"נ בחניכס וחניכס לגנאי אל תערך גרס כתריוסיה מ"ל חניכס אל תדרסי ולא קראתי לחבירי בחניכתי שלא כתיבי על שם ולא בחניכתי שאפי' שם שכינו לו אחריס לא קראתי עכ"ל ופי' זה מלינו לסגס אפילו כינוי דלא הו' לגנאי סוס כרותים .

לכית הכנסת לאו משום מיטרא אלא משום דשמעתא בעיא צלותא כיומא דאסתנא :

[ומס' ירדן בהן הספד של רבים . ה"ד הספידא דרבים מחוי רב חסרא בגון הספידא דקאי בי רב ששת . מחוי רב ששת בגון הספידא דקאי בי רב חסרא . רפרס אספדה לכלתיה בני כנשתא אמר משום יקרא דידי ודמיתא אתי כולי עלמא . רבי זורא ספדיה להווא מרבנן בני כנישתא אמר אי משום יקרא דידי אי משום יקרא דידיה דמיתא אתו כולי עלמא . ר"ל ספדיה להווא צורבא מרבנן דשכיח בארעא דישראל דהוי תנא הלכתא בכ"ר שורתא אמר ווי חסרא ארעא דישראל גברא רבה הווא דהוה תני הלכתא סיפרא וסיפרי ותוספתא ושכיב אתו ואמרו ליה לר"ל ליספדיה מר אמר היכי נספדיה הי צני דמלי ספרי דחסר הא חזי מה בין תקיפי דארעא דישראל לחסדי דבבל תנן התם ודאשתמש בתנא חלף תנא ר"ל זה המשתמש כמו ששונה הלכות בתרה של תורה ואמר עולא לישתמש איניש במאן דתני ארבע ולא לישתמש במאן דמתני ארבע כי הא דר"ל הוה אזיל באורהא מטא עורקמא דמיה אתא הווא גברא ארכביה אכתפיה וקא מעבר ליה א"ל קרית א"ל קרינא תנית תנינא ארבע סדרי משנה א"ל פסלת לך ארבע סורי ושענת בר לקיש אכתפך שדי בר לקישא במיא א"ל נוחא לי דאשמעיה למר אי הכי גמור מיני הא מילתא דא"ר זורא בנות ישראל הן ההמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל וישבות עליון ו' נקיים . ת"ר [דף כט] מבטלין תלמוד תורה להוצאת המת ולהכנסת הכלה וכו' במה דברים אמרים בשאין שם כל צרכו אבל יש שם כל צרכו אין מבטלין ובמה כל צרכו אמר רב שמואל בר אביןא כשמה דרב הריסר אלפי גברא ושיתא אלפי שיפורא וכו' הני מילי למאן דקרו ותני אבל למאן דמתני לית ליה שיעורא :

רש"י

דמיפרא . זרס מוס שזאים ככה : לאו משום מיטרא' שינן עליונו מפני הגשמים שאלס לא היינו עוסקין בשמעתא לא היינו נכנסין : צלותא דעת ללולס ומיושבה שאלינו ערוד גשום מחשבה : בגון הספידא דקאי בי רב ששת . אס ימות אדם אחד בי רב ששה : אביר חי משום יקרא דידי חי משום יקרא דמיתא . הוה ליה הספד של רבים : אתו כולי עלמא : להווא חני הלכתא : שהיה שונה משניות לתלמידים : בכ"ר שורוח' של תלמידים : היכי אספוד : במ"ל אספוד : היי נגז מלא ספרי . אינו אלס כסל שמילאוהו ספרים ולחן מביין מה שכתובס אף שונה הלכות ולא שימש ח"ל ללמוד שיביטוהו עשוי משנה ובעיניס עבדכי משנה סותרין זה את זה ולכין לתכנה בגון הכ"ע וכגון הא מני וכגון חסורי מיחסרה : הקיפי ארעא דישראל . ריש לקיש דאמרינן כיומא דאפילו כהדי רב"ל לא משתעי דמחן דמשחעי כהדי ר"ל בשוקא יהבין ליה עסקא בלא סהדי : רב נחמן בר יתחק מחסדי בכל בשילי מסכת סוטה דקאמר ליה לא מיתני ירלח חסא דליכא אלא : בתנא . כחר חורס : חלף . עבר מן העולם : עורקמא דמיה . שלולית של מים מבוטחין : דאששעינן . שאשתא לאדוני : החמירו על עמס' דמדאורויסתא לחן כריכה שבעה נקיים אלא הוואה שלשה ימים רלופוס בחיך י"א יוס וכו' : להבנסת כלה . ללוסה

מ"ב

לו שם תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר בא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהם גלו למצרים שכינה עמהם שנאמר (ש"ה ז) הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים וגו' גלו לעולם שכינה עמהם שנאמר (ירמיה מט) ושמתי כסאי בעולם גלו לבבל שכינה עמהם שנאמר (ישעיה מג) למענכם שלחתי בבבלה גלו לארדוס שכינה עמהם שנאמר (שם סג) מי זה בא מארדוס חמוץ בנגדים מבצרה וגו' ואף כשהם עתידין ליגאל שכינה עמהם שנאמר (דברים ל) ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך והשיב לא נאמר אלא ושב מלמד שהקב"ה שב עמהם מבין הגליות שכינה עמהם בבבל היבא (שריא) אמר אבוי בבי כנישתא הוצל ובבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא ולא תימא הכא והכא אלא וימנין הכא וימנין הכא אמר אבוי תיתי לי דכי מרחיקנא פרסא עיילנא ומצלינא בניה:

לך שם אברהם דשמואל ולוי הווי יתבי בבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה שמעו קל רגשא קמו נפקו (תענית פ"ג כה"ג וע"ש מהרש"א) רב ששת הווי יתיב בבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה ולא נפק אתו מלאכי השרת קא מבעתי (ומצערין) ליה אמר לפניו רבש"ע עלוב ושאינו עלוב (יכול ושאינו יכול) מי נדחה מפני מי [אמר להו] שבקוה (יחזקאל יא) ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו עם אמר (רב שמואל בר יצחק) [רבי יצחק] אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל ור' אלעזר אמר זה בית רבינו שבבבל אמר רבא מ"ד (תהלים ז) ה' מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות אמר (רבא) [אבוי] מריש היה גריסנא בנו ביתאי ומצלינא בבי כנישתא כיון דשמעית להא דקאמר דוד (תהלים נ) ה' אהבתי מעון ביתך לא גריסנא אלא בבי כנישתא (היבא דמצלינא) תניא רבי אלעזר הקפר אומר עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות

לקוטי מהרש"א ר ש"י

הנגלה נגליתו כו' שיהיה השכינה מדרגת עמם כמ"ס לא סוה אלו נגלה נגליתו דכמה דכורים משורשים בחורש סהו שם מהקב"ה למטה ולאסרן אלא דודאי מלא כל הארץ כבודו אכל מ"מ גילוי השכינה הוא במקומות מיוחדות כמו במשכן ומקדש וקאמר דה"ה סוה לסג גילוי שכינה בגלות מליצי מדרכותי הנגלה נגליתו וגו' מנ' כסול להורות על גילוי שכינה דס וקאמר: ואף כשהם עתידים כו' דהיינו שתהוו גילוי שכינה לירושלים שלא תשאר שם במקום שגלו ישראל ככר מדרכותי וכן ויהיה את שבותך כמו שם שבותך ודקדק לומר דהו"ה יהיה כשהם עתידין ליגאל מנגלות ארס אבל כשנגאלו כבר מנגלות ככל נשאלה גילוי שכינה שם דהא כוונת אבוי שהיה כמה מאות שנים אחר שנגאלו מנגלו ועדיין נשאר גילוי השכינה שם כשהם ק: ה' מעון וגו' אסיפא דקא דודו ודור קאמיר דהיינו גם כשהיו בים המזרח קיים יהיה

מדרשות שבב"ל שיקבעו בארץ ישראל שנאמר (ירמיה מו) כי בתבור כהרים וככרמל בים יבא והלא דברים ק"ו ומה תבור וכרמל שלא באו אלא ללמוד תורה לפי שעה נקבעו בארץ ישראל בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין בהם ומרביצין בהם את התורה (בולה) עאב"ו דרש בר קפרא מ"ד (תהלים סח) למה תרצדון הרים גבנונים יצתה בת קול ואמרה להם למה תרצדון רין עם סיני כלכם בעלי מומין אתם אצל סיני כתיב הכא גבנונים וכתיב התם (ויקרא כא) או גבן או דק אמר רב אשי ש"מ האי מרן דיהיר בעל מוס הוא (דף לא) א"ר יוחנן כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה (שם) אתה מוצא ענוהנותו דבר זה כתוב בתורה שנוי בנביאים ומשולש בכתובים פתוב בתורה (דברים י) כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים גו' וכתיב בתריה עושה משפט יתום ואלמנה שנוי בנביאים (ישעיה נ) כי כה אמר רם ונשא גו' וכתיב בתריה ואת דכא ושפל רוח ומשולש בכתובים (תהלים סח) סולו לרוכב בערבות ביה שמו ובתיב בתריה אבי יתומים ודיין אלמנות [אמר רב הונא] [שם ע"ב] ר"ח אב שחל להיות בשבת מפטירין (ישעיה ה) חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי הווי עלי למורת מאי הווי עלי למורת אמר הקדוש ברוך הוא לא דיין להם לישראל שחוטאין לפני אלא שמטריחין אותי לידע איוו גזירה קשה אביא עליהם:

שם משנה בתעניות ברכות וקלות ואין מפסיקין בקלות: גמ' מה"מ אמר רבי חייה בר גמרא אמר (רב אשי) [רב אסי] דאמר קרא (משלי ו) מוסר ה' בני אל תמאס ריש לקיש אמר לפי שאין אומרים ברכה על הפורענות אלא היכי עביר תנא כשהוא מתחיל מתחיל בפסוק שלפניהם וכשהוא מסיים מסיים בפסוק שלאחריהם [אמר אבוי ל"ש] אלא בקלות שבת"ב אבל קלות שבמשנה תורה פוסק מ"ט הללו בלשון רבים אמורות ומשה מפי הגבורה אמרן והללו בלשון יחיד אמורות ומשה מפי עצמו אמרן:

שם תניא רשב"א אומר עורא תיקן להם לישראל שיהו קורין קלות שבתורה

ר ש"י לקוטי מהרש"א מעון לנו כשה"ה: ומה תבור וכרמל שלא באו כו' דיבור משמע שכלו מתקומם למקום אחר וסינו למקום הי סווי ונראה דהיינו חז"ל בעלי בחירה לבא לשמוע מורה אלא שגר שהיה כה"ה שאתה מוצא גבורתו של כו' לאו דוקא כ"מ דכמה מתקלות מליצי גבורתו של הקב"ה ולא כתיב בתריה עיוותותו אלא דכ"מ ר"ל בין בחורב בין כנייאים ובין כהנייבים כדסיק ולא דוקא נקט גבורתו דהיי קרלי דמייטו מנביאים וכתובים לא כתיב לשון גבורה אלא דר"ל כ"מ שהיזר התקומות מליצי של הקב"ה אבל משום דהיי קרא דתורה דכתיב ביה האל הגדול הגבור והגדול נקט עפי גבור דר"ל דאין מדתו יתעלה כ"מ כשה"ה כ"מ שהגבור מרחיק הגדולים וק"ל רוח כגון יתומים ואלמנות וית"ל א"ה א"ו כן אלא שהוא מתקין ומשגיח כפי ציורה: מ"ן

שבתורת כהנים קודם עצרת ושבתמשה תורה קודם ר"ה מ"ט
אמר אביו ואי תימא ר"ל כרי שתכלה השנה וקללותיה • בשלמא
שבמשה תורה איכא כרי שתכלה שנה וקללותיה אלא שבת"כ אמו
עצרת ר"ה היא • אין עצרת נמי ר"ה היא דתנן ובעצרת על
פירות האילן :

[דף ל"ג] א"ר שפטיה א"ר יוחנן עשרה שקראו בתורה הגדול שבהן גולל
ס"ת והגוללו נוטל שכר כולן דאריב"ל עשרה שקראו בתורה
הגולל ס"ת קבל שכר כולן שכר כולן סלקא דעתך אלא אימא (נוטל)
[קיבל] שכר כנגד כולן :

לט ואמר רבי שפטיה א"ר יוחנן מנין שמשמשין בבת קול שנאמר
(ישעיה ל) ואוניך תשמענה דבר [מאחרין לאמר] וה' מדשמע
קל גברא במתא ואתתא בדברא והוא דאמר הן הן והוא דאמר ראו לאו •
וא"ר שפטיה א"ר יוחנן כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו
הכתוב אומר (יחזקאל כ) וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים
לא יחיו בהם • מתקף לה (רב משרשיא) [אביו] משום דלא ידע
לבסומי קליה כתיב ביה ומשפטים לא יחיו בהם • אלא (אמר רב) [בדרב]
משרשיא [דאמר] ב' [תלמידים] [ת"ה] שיושבים בעיר אחת ואין נוהין
זה לזה בתלכה עליהם הכתוב אומר ומשפטים לא יחיו בהם •
[ויקרא כג] וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מצותן שיהיו
קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו :

ליקומי בהרש"א רש"י פסקא

מנין שמשמשין בבת קול שנאמר ואוניך כו' והוא דאמר הן כו' • נראה לפרש כולם
מהאי קרא ואיירי בני שמדבר בדרך סק לעשות
דבר שהם לא יושמע קול שאומר אחריהן הן
או לאו וז"ל ואוניך תשמענה קול מדבר אחרי
דברך לאמר זה הדבר לבו בו כי תאמינו היינו
הן וכו' תשמעילי היינו לאוי ודקאמר נמי וה"ל
דשמע קול גברא כו' • נראה לפרש זה דשמע
אדם קל גברא שמע דכריו והסיב לו כן הן או לאו
אכל קל גברא במתא וקל אתתא בדברא לא
שכיח ודקאמר: והוא דאמר הן הן כו' והספול
מורה על אע"פ הדבר שיתקיים כדאמרין
בשבעות הן הן או לאו שבעה מדכתיב
בשבעות הקב"ה גבי מנול ב' פעמים לאו :

בגון עמי המקראות: (וכתבו בתוספות שהיה דרכן לשנות המשנה בזמנה לפי
שהיו שונין אותה בעל פה ועל ידי הזמר וזכרין) :

סליקא לה מסכת מגילה

א ודף ה' פיסקא ומצוינין על הקברות במועד • אר"ש בן פוי רמו לציון
קברות מן התורה מנין שנא' (יחזקאל נט) וראה עצם
אדם ובנה אצלו ציון א"ל רבינא לרב אישי הא מקמי דליתי יחזקאל
(מנא לו) [מאן אמר] • ולמעמיך הא דאמר רב חסדא דבר זה סתורה
משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל בן בוזי ולמדנו (סס מד) כל בן נכר
ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי הא מקמי דליתי יחזקאל (מנא לו)
[מאן אמר] אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא הכי
נבי גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא • רבי אבהו אמר
מהכא (ויקרא יג) וטמא טמא יקרא טומאה קוראה [לו] ואומרת לו פרוש וכן
א"ר עוויאל בר ברוה דרבי עוויאל (מ צמיה דרבי) רבה טומאה קוראה לו
ואומרת לו פרוש • והאי להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה (לגופיה) לכרהניא
וטמא טמא יקרא צריך להודיע צערו לרבים ורבים (יבקשו) [מבקשו] עליו
החיים

ליקומי בהרש"א רש"י
וטמא טמא יקרא טומאה כו' • הא דמכיל כל
אחד קרא אחריני ויזכר קסה מאן דלדיש
ליה מקרא דהרימו מכסול מדרך עמי מיאך לא
מסיק אדעתיה ריבא דההוא קרא פנו דרך ונראה
לפרש דכולהו אית לכו פירכא קאת ומאן דדרש
מוכנה אללו ציון ההוא קרא ודלי מפורש
טפי בעניינא מכסולו מיהו אית ליה פירכא
דההוא לעמיד כמלחמת גוג כתיב ולא כזמן הזה
וכך דרשה דטמא טמא יקרא אית ליה פירכא
כדאמרין דמיבעי ליה דלריך להודיע כו' והאי
קרא ולפני עור לא תתן מכסול אית ליה פירכא
דלא משמע אלא שלא תעשה לו מכסול כידים
אכל לשומרו מן המכסול לציין הקברות לא משמע
מיניה וקרא דסולו סולו פנו דרך אית ליה
פירכא דמקום דרך הרבים דשכיחי טהרות ודלי
דלריך לתקן אכל לציין קברות דלאנו במקום
דשכיחי רבים לא שמעינן מיניה דלריך לציין
אכל מסיפא דקרא דהרימו מכסול מדרך עמי
דיתורא הוא ללמד לציין גס במקום דלא שכיחי
רבים דהיינו לציין הקברות ודלדיש ליה
מוהודעת להם את הדרך וגו' נראה ליה לאתויי
קרא דלורייתא ומאן דלדיש ליה מקרא אחרינא
וכורסת את בני ישראל וגו' משמע ליה דקרא
בהר"ן חיות

דאיתי דברי רש"י בעין יעקב במסכת זו משונים בהוספות רבות מכפי אשר
המה בש"ס גם היה לבעל עין יעקב תוספות חדשות אשר אינם אצלנו ואין
בידי לברר אם המה הוספות הכותב או נוסחאות משונות :

עד דאתא יחזקאל מאן אנמרניהו • עיי' ס' המצות להרשב"ם שורש שני • ומה שהאריך
הרשב"ן שם בהשגותיו וביאר דברי הנביא ואת ע"פ הכלל שבא לנו בקבלה אלה המצות
שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה ואסור להוסיף כאוכה על תורת משה • ומקשה הש"ס
שפיר ועד דאתא יחזקאל מאן אנמרניהו • דע"כ יחזקאל לא היה המחדש בדרב דרתי אסור
לחדש דבר על תורת משה • ומשני שהיו הלכות אלו מסורות בע"פ בהלכה מסיני • ויחזקאל
אסמכה על קראולא החדש מצד עצמו מאוכה כי מוסף משה בא לנו • ועיי' תוס' (יבמות ע"א
ע"כ) ד"ה לא ניתנה פריעה • ותוס' (מס' עבודת כוכבים נ"ב ע"ב) ד"ה תגורו :

ד"ה צו ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה להסדי דוד עבדך מיד נענה באותה עשה נהפכו פני שונאי דוד בשולי קיררה וידעו כל ישראל שמשל הקב"ה לדוד על אותו עון :

ג סס רבי יונתן בן עכמאי [עכמאי] ורבי יהודה בן גרים הנו פרשה נדרים בי רשב"י איכמור מיניה באורחא בצפרא אתו וקא כפמרי מיניה אמר להו ולא אפטריתו מינאי באורחא אמרו ליה למרתנו רבינו תלמיד שנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך שיפטר הימנו פעם אחרת דכתיב (מ"ח) ביום השמיני שלח את העם וגו' ובתיב (ד"ג) וביום עשרים ושלשה לחודש השביעי שלח את העם [אלא] ככאן לתלמיד שנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך ליפטר ממנו פעם אחרת א"ל לבריה בני אדם הללו אנשים של צורה הן זיל לגבייהו וליברכוך אול אשכחינהו וקא רמו קראי אהרדי כתיב (משלי ד) פלס מעגל רגלך ובל דרכיך יכונן ובתיב (ס"ה) אורח חיים פן תפלו נעו מעגלותיה לא תרע לא קשיא כאן במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים [ס"ג ע"ב] כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים הדרו יתבי וקא מיבעיא להו כתיב (ס"ג) יקרה היא מפנינים וכל הפציר לא ישוו בה הא הפצי שמים ישוו בה ובתיב (ס"ח) וכל חפצים

רש"י

היינו כ"ד ברכות דהעניות: משיחך : חסוד לזוז מהן חסה ועשה חס לעשות שלמה : (חוספות) רנה חסנה והפלה כ"ד י"ט בפרשה : רבי יהודה בן גרים : אורח חיים : חורה : פן תפלו : שהיא מגרים אחי : פרשת נדרים : ראשי המעות : פ"ח מסכת נדרים : (ארסור הימנו) עגלו ממנו דמות שסבורים ללכת אותה הלילה ולא הלכו : בצפרא הו לאפטורי : זימנא אחריתו : ביום השמיני : של סוכות היינו כ"ב בחשבי : ובתיב ביום עשרים ושלשה : אלמא דב"ב וכל"ג אפטרמיניה : אנשי זכרה : חשבים גדולים כלומר חכמים : הפציר שמים ישוו פלס מעגל רגלך (משמע) [כלומר] שקול בה : כלומר שאם יש לך לעסוק במצוה פל מעשך זה כנגד זה בזה מצוה לידך מבטל המעשה חורה ועסוק במצוה :

מהר"ץ חיות

כתיב פלס ובתיב אל תפלו כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים : ע"י שו"ת חכם צבי סי' ק"ו לפיכך נבאן פסיקי של הרב"ז דמי שנתנו לו רשות לצאת מבית האסורין פ"א בשנה או מצוה שבאה לידו אפי' קלה אל וימצינה ואע"ג שמפסיד ע"ז החמורה : וע"י רש"י סוכה כ"ה ע"ב ד"ה שחל שמים נ"ב : אלמא מצוה שבאה לידך אין צריך לדחותה מפני החמורה ע"ש : ותפתה על הגאון חכם צבי ז"ל שנעלם ממנו לשעתו דברי רש"י הללו : במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים : ע"י ירושלמי פסחים פ' אלו עוברים ופ"ק דהגיגה וז"ל נמנו ונמרו קודם למעשה הרא דתימר כשיש שם מי ששועה : אבל אם אין שם מי ששועה המעשה גדול ע"ש : וע"י יפה מראה שם וע"י מו"ד סי' ש"א וע"י מגילה ג' ע"א במבליים ת"ת ובאים לשמוע מקרא מגילה ע"ש :

(*) נגמ' דברי רש"י הסוכין מדבריו פה ומזכרין שם יותר :

הפציר לא ישוו בה ואפי' הפצי שמים (לא קשיא) כאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים : אמרו ליה מאי בעית הכא אמר להו דאמר לי אבא זיל גבייהו דליברכוך : אמרו ליה יהא רעוא דתורע ולא תחצד : תעייל ולא תיפוק : תפיק ולא תעייל : ליחרוב ביתך וליתוב אושפיוך : לבלבל פתורך ולא תחוי שתא חרתא : כי אתא לגבי אבוב א"ל לא מיבעיא ברוכי דלא ברכו אלא צעורי צערו לי : א"ל מאי אמרו לך א"ל הכי והכי [אמרו לין] א"ל הנך כולתו ברכתא נינהו ולא תחצד תוליד בניקולא לימותו תעייל ולא תפיק תעייל כלתא ולא לימותו בנדך [וליסקן לבי נשיהו] [דליפקן] תפיק ולא תעייל תפיק בנתך ולא לימותו גבייהו ולא ליהדרן לותך : ליחרוב ביתך וליתוב אושפיוך דהאי עלמא אושפיוא וההוא עלמא ביתא דכתיב (הלים מט) קרבם בתימו לעולם אל תקרי קרבם אלא קרבם : לבלבל פתורך בבני ובבתנא : ולא תחוי שתא חרתא דלא תמות אתך ולא תנסוב [אנתתין] אחריתך ר"ש בן חלפתא אפטר מיניה (דרבי [רב] א"ל לבריה זיל לגביה דליברכוך א"ל יהא רעוא דלא תבייש ולא תתבייש : כי אתא גבי אבוב א"ל מאי אמר לך אמר ליה מלתא בעלמא הוא דאמר לי א"ל בירכך ברכתא דברכינהו קוב"ה לישראל ותנא

ותנא

רש"י

דאפילו חפצי שמים לא : דמבעל מצוה ועוסק בה"ה : תעייל ולא תיפוק : משמע ליה כסחורה תעייל ולא תיפוק שחביה סחורה ולא סחורה : תיפוק ולא תעייל : הוה משמע ליה חזינא פרקמיטא ולא השוב אליך : תעייל כלתא : שדך כלה שהולכת אל הכעל : ולא תפיק : דלא לימות בנדך דהדרי נפקי מיך ודדרי לבי נשיהו : ליחרוב ביתך יחרב כנך כלומר שחביה לאורך ימים ולא תנא לקבר : וליתוב אושפיוך : בית שחסה דר צו שחסיא ותעמוד בחוכו : דהאי עלמא אושפיוא הוה כאלכמיוע ססופו למוח : וההוא עלמא ציחא : הקבר הוי בית שעומד סס לעולם : דכתיב קרבם בחימו לעולם : ברשעים כתיב כולם ימותו ויבאו בקבר שהו ציחא לעולם : שתא חרתא : קרי שנה ראשונה של גיטין דכתיב כי יקח איש אשה חדשה : ר"ש בן חלפתא אפטר מיניה דרבי : והלמידו דרבי הוה ולמורא הוה אל רבי יוסי בן חלפתא תנא הוה : לא תבייש : אחריתי כדי שלא תבטיש פתח עיניך

יהא רעוא דתורע ולא תחצד וכו' : פירשו המפסיקים דעשו לן לכבוד רשב"י שהו יפיש הכרכות ויתבדך משיו סס קדוש לומר שסס אינם כדלים לנכרו וזה פירש מהר"ם מפאדובה הביאו בילקוט יהושע דפוס ספד"מ ח"ג שאלו בהכמתם שלמי המול היה לו להיות לזיוע לזר וסחמו הכרכות ויצטער ולחיו יפרשם לנכרות ותחכעל הגורם שמורה המול ע"ד זה אפשר עטם רבן גמליאל ב"ר ס' כ"ו שנידך לבתו כלשון שנוטה לקלס ולח"ס פירשו ע"ש : וכפי פשט המלמד שעתה מהרב כהר"ק מאיר מורחי כוונת הפסוק יש כוונת כמדקרות הרב ולשון חכמים מרפא וחלי כעני מוסף למתקן כפי פירוש השני הוה יש כוונת כמדקרות חכמי המול גזרות : ולשון חכמים מרפא ויוקא פי גרפלו הגזרות ודו"ק :

ותנא בה דכתיב (ויול ג) ואכלתם אכול ושבווע והללתם את שם ה' אלהיכם וגו' ולא יבושו עמי לעולם וידעתם כי בקרב ישראל אני ואני ה' אלהיכם ואין עוד ולא יבושו עמי לעולם :

סס כותני ועושה אשה תכשיטה במועד * גמ' [דכיתיהו רב חסדא מקשטא באנפי כלתא] יתיב רב הונא בר הונא בר חיננא קמיה רב חסדא ויתיב וקאמר ל"ש אלא ילדה אבל זקנה לא א"ל האלהים אפילו אמך ואפילו אמא דאמך ואפילו עומדת על קבורתה דאמרי אינשי בת שיתין כבת שית לקל טבלא רהטא :

[97 י"ע] אמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור א"ר יוסי בר אבין ובדבר האבוד מותר יבניא הוה ליה ההוא עייסקא דהוה מודבן בשיתא אלפי שהייה לובניה בתר חולא דמועדיא ובניה בתריסר אלפי : [97 י"א] אמר רב אמר לי אדא ציידא כוורא סמוך למסרחיה מעלי ואמר רב א"ל אדא ציידא כוורא טויה באחוה אסקוי באבוה ומיכלי בבריה אישתי עליה אבוה ואמר רב א"ל אבא ציידא תחלי וחלבא ליטעון גופא ולא ליטעון פוריא ואמר רב אמר לי אדא ציידא כוורא תחלי וחלבא מיא ולא שוכרא שיכרא ולא חמרא :

ואלו מגלחין פרק שלישי

[97 י"ד ע"ג] תניא רבי עקיבא אומר מנין לסנהדרין (שראו בא' שהרג)

לקוטי מהרש"א
ר ש"י
בורא עוניה בלחוס אסקוי בלבוס ומיכ"ה ככריס ב' * מינו את המלך בלח והמס כבד וסאור ככריס דלח לומר דלח מיני הוה וכל מינייה סווא יתק עוב וס"ג אמרין פרק ספיקא כוורא מליחא מעלי כשרא מליחא לא מעלי משום שלא מיניס הוה :

לה שמחה במועד : אבל זקנה לא : והיכי עבדא אשהך הכי דמיקשטא הכי הווי זקנה : אפילו עומדת על פתח קבורתה * צעירא להקשטא : לקל עבדא רהטא * פירוש קשקוש חזק ר"ל מיני זמר כהולל וכי היכי [נמי] דהטא ילדה בת שית לקל הולל הכי עבדא בה שיתין וסבי [נמי] מיקשטא : פרקמטיא כל שהיא * לעשות סחורה בחוש"מ : ובדבר האבוד מותר * שהם ישיב לו הספד אם לא יעשה לאותה סחורה מותר לעשותה אבל בהנח שלא להריות אסור : [סמוך למסרחיה מעלי * כלומר יפה הוה לאחר זמן שנידוד יוחר מההוא טעמא דנידוד] : שוויה בלחוס * במלח שהמלח נכרח מן המים כדנים : אסקוי בצבוה * לאחר שגללו נחשו במים זקין : אכליה בכריה * מטילין אותו צעיר היולא מן הדנים ואוכלים אותו : אישתי עליה אבוה * ששותין עליו מים שדנים נכרחו מן המים : תחלי * שהלים : ליטעון גופא * כלומר לאחר אכילתו מהלך הכרה קודם שיטן : ולא ליטעון פוריא * לא יטן לאלתר אחריהם : מיא ולא שיכרא * מועב מר"ק היות

למעון גופא ולא ליטעון פוריא * דוק באלו יעצו ח"ל להלך הרבה אחר אכילתו אבל אחר סתם אכילה כתב הרשב"ם פ"ד מוהל' דעות ה"ג דאסור לטילי אחר אכילה * ועו' ערוך ערך כוורא פירוש אחר בטאמר זה * וס"ש הוה' דנשטנו היום הרפואות בגמרא * יין מן אברהם ס"י ק"ע :

ואלו מגלחין פרק שלישי מועד קמן שסח

[שהרגו] את הניש שאין מועמין כל אותו היום ת"ל (ויקרא יט) לא תאכלו על הדם אלא לעיינוי בדיניה הכא נמי וכו' * [97 טו] מנודה שמת בית דין כוקלין את ארונו רבי יהודה אומר לא שיעמירו עליו גל אבנים כגלו של עכן אלא ב"ד שולחין ומניחין אבן גדולה על ארונו ללמדך שכל המתנדה ומת בגדויו בית דין סוקלין את ארונו :

ד סס מצורע מהו בדברי תורה ת"ש (דגריס ד) והודעתם לבניך ולבני בניך (וסטיך ליה) יום אשר עמרת לפני ה' אלהיך בחורב מזה להלך ביראה ובאימה ברתת ובזיע (אף כאן ביראה ובאימה ברתת ובזיע) מכאן אמרו חובין (והזכות) והמצורעים ובעלי נדות מותרין לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים (ובמשנה) [ולשנות במדרש] ובתלמוד ובהלכות ובהגדות ובעלי קריין אסורין ש"ס * [אבל הויב בכפית הכיפה דתני בר קפרא [פס ע"ב] דמות דיוקני נתתי בהם ובעונותיהם הפכתיה כפו משותיהן עליהן] :

[97 טז] אמר (רבה) [רבא] מנ"ל דקבעינן דוכתא ומשדריןן שלוחא דב"ד ומזמינן ליה לדינא דכתיב (במדבר טז) וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב ומנ"ל דמומינן לדינא דכתיב (סס) ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך היו לפני ה' * לקמיה גברא רבה מדכתיב היו לפני ה' * את ופלגיא דכתיב אתה והם ואהרן * דקבעינן זימנא דכתיב מחר * זימנא בתר זימנא דכתיב (וימיה מו) קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד * ומנ"ל דאי מתפקר בשלוחא דב"ד ואתי ואמר לא מיתחזי כלישנא בישא דכתיב (במדבר טז) העיני האנשים ההם

תנ"ך
לקוטי מהרש"א
לא יחזי כלישנא בישא דכתיב העיני האנשים ההם תנ"ך גו' * לפי פסוקו שעל עמם ה' בן וכתולה קללתו כהכיר כסירי' בחומש א משמע מיניס אסקוהא ולא ליטא בישא : וס"ך פירש טעמי סאמיס אשה קאמר אלא שניהם הכתוב וכתוב ויחר למשה משמע דא"ל עכ"ל ור"ל שקללו את משה כתיקו העין והכתוב כינה לכתוב האנשים ההם כאילו על אחריים אמרו :

לשחוק אחריהם מים ולא שחר : (מנודה שמת וכו' * סיפא דכרייתא היא) : כגלו של עכן * דכתיב ויקעו עליו גל אבנים גדול : זבין ומזורעין * צרתה ובזיעה טומדין שלבס דואג עליהם : ובעלי נדות * נמי אש"פ שמתוך קלות ראש בעלו את הגדה אח"כ דואגין מפני החטא : בעלי קריין אסורין * לפי שבא להם מהוך שמחה וקלות ראש (היא דכרואין קרי וחס שמש משחו נמי לאו ברתת קאי דשמחה היא לו) [ולפיא אימיה : דמות דיוקני * כגלס אלהים עשה את האדם] : ומזמינן ליה לדינא * לצע"ד : זימנא בחר זימנא * דאי לא אחי ההוא זימנא קבעינן ליה זימנא אחריתי : קראו שם * שמחה כלומר שמחה לפרעה שהעביר המועד כלומר שהעביר אותו מועד ששמו אחר מועד ראשון : דאי מתפקר בשליחא דרבין * כלומר שחיקף שליח ב"ד ושליח אחר חירפתי : העיני האנשים ההם תנ"ך * אי לא דשליח א"ל למשה משה לא הוה

מר"ן חיות
ללמדך שכל המתנדה ומת בגדויו ב"ד סוקלין את ארונו * דבר זה אין לו ענין לכאן ועיקר סקומו בשמחה עריות פ"ה דשם דארינן נדודו לאליעור בן חנוך שגולו בגטילה ידים וכשמת הניחו אבן גדולה על קברו * ללמדך שכל מי שמת בגדו היינו אפי' ת"ח הדין כן שצריך לסקול ארונו * אבל בסוגיא שלנו אין לדברים הללו חכמה :

ואלו מגלחין פרק שלישי מועד קטן

תנך • ומנ"ל דמשמטינן דכתיב (שופטים ה) אורו מרו • דהכי סברא דגברא פלניא דכתיב אמר מלאך ה' • ומנ"ל דמחרמינן דתיב אורו אורו • דאכיל ושתי בהדיה וקאי בד' אמות ידיה דכתיב יושביה • ומנ"ל דפרטינן חטאיה בציבורא דכתיב (סס) כי לא באו לעזרת ה' • ואמר עולא בד' מאה שיפוריה שמתייה ברק למרו איכא דאמרי גברא רבה הוה וא"ר כוכבא הוה שנאמר מן השמים נלחמו הכוכבים ומנ"ל דמפקרינן נכסיה דכתיב (עזרא י) וכל אשר לא יבא ר"ו בעצת השרים והוקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה ומנ"ל דנצינן ולייטנין ימחינן ותלשינן שיער ומשבעינן דכתיב (נחמיה יג) ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם • ומנ"ל דכפתנין ואסרינן ועבדינן הרדפה דכתיב (עזרא ז) הן למות הן לשרושי הן לענוש נכסין ולאסרוין [מאי לשרושי אמר מרי וכו'] אמר רב יהודה הרדפה מאי הרדפה אמר רב יהודה ברביה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב מגדין לאלתר ושונין לאחר ל' ומחרימינן לאחר ששים • ר"ש בר רבי ובר קפרא הוה יתבי וקא גרסי קשיא להו שמעתא א"ל ר"ש לבר קפרא דבר זה צריך דרבי א"ל בר קפרא לר"ש ומה רבי אומר בדבר זה אול א"ל לאבוה איקפד אתא בר קפרא לאיתחוויה ליה א"ל בר קפרא איני מכיור מעולא ידע דנקט מלתא בדעתיה נהג נויפותא בנפשיה תלתין יומין]:

ה סס פעם אחת גזר רבי שלא ישנו (תלמידים) [לתלמידים] בשוק מאי דרש (שה"ש ז) חמוקי ורכיך מה ירך בסתר [סס ע"ב] אף ד"ת בסתר יצא רבי חייא ושנה לשני בני אחיו בשוק לרב ולרבה בר בר חנה שמע רבי איקפד אתא רבי חייא לאיתחוויה ליה א"ל עייתא ראה מי לקוטי מדרש"א

קורא לך מבחין ידע דנקיט מלהא בדעתיה נהג נויפותא בנפשיה תלתין יומין ביום תלתין שלח ליה תא • הדר שלח ליה לא תיתי • מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר • מעיקרא סבר מקצת היום ככולו ולבסוף סבר לא אמרינן מקצת היום ככולו • [לסוף] אתא א"ל מ"ט אית א"ל דשלח לי מר דליתיה והא שלחי לך דלא תיתי זה ראייה וזה לא ראייה קרי עליה (משלי טז) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו • א"ל מ"ט עבדת הכי א"ל דכתיב (סס א) חכמות בחוץ תרונה א"ל אם קרית לא שנית ואם שנית לא שלשת ואם שלשת לא פירשו לך חכמים חכמות בחוץ תרונה כדרכא דאמר רבא כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מברות עליו (בפרהסיא) [מבחוחין] והכתיב (ישעיה מט) לא מראש כסתר דברתי ההוא ביומי דכלה • (ס"ג דהמ"ל הוה מחלמ מ"ה כתיב • מהכ"ג"ט) ורבי חייא האי חמוקי ורכיך מאי עביד ליה מוקי לה בצדקה ובגמ"ח • [שמואל ומר עוקבא כי הוה יתבי גרסי שמעתא הוה יתיב מר עוקבא קמיה דמר עוקבא ברחוק ד"א וכי הוה יתבי בדינא הוה יתיב שמואל קמיה דמר עוקבא ברחוק ד"א והוה חיוקי ליה דוכתא למר עוקבא בציפתא ויתבי עלויה כי היכי דלישתמען מיליה]:

ואלו מגלחין פרק שלישי מועד קטן

שם הרי"א אתתא דהות יתבא בשבילא הוה פשטא כרעא וקא כניפה חושלאי והוה הליף ואזיל צורבא מרבנן ולא איכנעא מקמיה אמר כמה חציפא האי איתתא אתאי לקמיה דר"נ א"ל מי שמעת שמתא מפומי אמר ליה לא א"ל זילי נהניו נויפותא חד יומא [בנפשיכי] [בנפשך]:

ו סס רב וזמרא בר טוביה הוה קא פסיק סידרא קמיה דרב יהודה כי מטא האי יחוקא (ש"צ כג) ואלה דברי דוד האחרונים א"ל אחרונים סבלל דאיכא ראשונים ראשונים מאי ניהו שתוק ולא אמר ליה ולא

לומר אל מכאן: תא • כל אני וסדר שלח ליה לא תיתי: וזה • שליח שני לא ראייה: ברצות ה' דרכי איש • [שלח ראה השליח שלח לו רבי בשניה דאי סוה חזי לא אתי]: גם אויביו ישלים אתו: כי הוא על כרחו כל: מ"ט עבדת הכי דשניה בשוק: (לא שנית • הפסוק פעם שניה: בחוץ תרונה • תורה עזמה מרננה: לא מראש כסתר דכתיב • בשעת מתן תורה אלמא תורה נשנית בחוץ): ביומא דכלה דרשה שהכל מגזין סס: מוקי לה בצדקה • דמיצטוי למעבד בסתר: [חיוקי ליה דוכתא • ממחינן לו מקום כשיושב בדון: כי היכי דלישתמען מיליה • דשמואל רביה כהורה]: [מי שמעת שמחא מפומיה • אי שמיה לך]: וסיק סידרא • לומר פשיטת: אלה דברי דוד האחרונים מכלל דאיכא ראשונים • והא לא מגזין (צ"ח"א) כז

לקוטי מדרש"א
 על ירך סהוא חמיד מכוסה: אם קרית כו' •
 הני ג' לשונות משמעם מקרא משנה ותלמוד
 וכמאמרם ישלם אדם שנתו במקרא משנה
 ובתלמוד ואמר אם שלשת לא פירשו לך היינו
 גלגל שמעת ח"ח כל הדרך שיפשו לך חכמות
 בחוץ ג' כדרכא כו' שמחתו מברות עליו
 מבחוחין כו' וכן יתפרש כל הענין כרחוקות חתן
 קולס ג' שמכרת עליו כרחוקות ובסתמי שערס
 ג' שיהיה שמו נודע בשערים כסס הגדולים:
 בצדקה ובגמ"ח • דכתיב כרוסיה דקרא מה יסו
 ג' כח נדיב דסינו נודבי לךקע ועושים ג' ח:
 וקא מניסה חושלאי כו' • היינו שערס
 קלוסיס והיחס מניסס קליפסן מחוקין:

א"ל הכי אמר רבי יוחנן מ"ד (מלאכי ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה
 יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא (פרק אין דונסין וע"ש מהרש"א)
 אם הרב דומה למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל
 יבקשו תורה מפיהו * (דכא דלמתיק מנודס שוגה לאחריס ז"ל הוא שוגה חבל
 הס לא יבקשו ממנו * הכי"ף) שמתיה רב יהודה לסוף איתליש רב יהודה
 אתו רבנן לשויליה ביה ואתא איהו [נמי] בהדי רבנן כד חזייה רב יהודה
 חייך א"ל לא מסתייה דשמתיה לההוא גברא אלא אחוכי נמי קא
 מחייך בי * א"ל לאו כדירך מחיכנא אלא דכי אוילנא לעלמא דאתי
 בדיחנא דעתאי דאפי' לגברא רבה כוותך לא חניפיה ליה יחנ נפשיה דרב
 יהודה אתא לבי מדרשא אמר להו שרו לי אמרו ליה [רבנן] גברא רבה
 דחשיבא כרב יהודה ליכא הכא דלישרי לך * זיל לקמיה דר' יהודה
 נשיאה דלישרי לך אויל לקמיה א"ל לרבי אמי פוק עיין ביה בדיניה אי
 מיבעי למישרא [ליה] שרי ליה עיין רבי אמי בדיניה סבר למישרא ליה *
 עמד רבי * מואל בר נחמני על רגליו ואמר מה שפחה של בית רצי
 לא נהגו חכמים קלות ראש בנידייה שלש שנים יהודה חבירנו עאכו"י *
 א"ר זירא מאי דקמן דאתא (ליה) סבא האידינא לבי מדרשא דהא כמה
 שני לבי אתא ליה ש"מ לא מיבעי למישרא ליה לא שרי ליה * נפק כי
 קא בבי ואול אתאי זיבורא וטרקיה אאמתיה ושכיב עיילתא למערתא
 דחסידא ולא קבלות עיילתא למערתא דרייני וקבלות * מ"ט דעבד כרבי
 אלעאי דתניא רבי אלעאי (הוקן) אומר אם רואה אדם שיצרו עכבד
 עליו

ר ש *

נריכי ליה רבנן דלחריס דהוה רבנן : הכי סבא רבי שמואל בר נחמני לבי
 ואבא לאו אל יבקשו תורה * הוילי וסנו מדרשא האידינא : [ש"מ] דלכחי איתרמי
 שומעיה והא דלריכי ליה רבנן לא כלום דלחי האידינא לבי מדרשא דלאו מנה
 הוא דמוטע דלא יפיקמיטיה : אתא איהו : הוא דלישרי ליה : וטרקיה אלחמי *
 הכי מודה נמי בהדיהו : (אי מיבעי) נשכו למנודס זס בנידו : ולא קבלות *
 למישרא ליה שרי ליה * אם יכילין להתיך דהדר עכנא להו ולא פתחה פיה : דייני *
 נידויו של רב יהודה שרי ליה : שפחה רחשי ב"ד * וחסידו מעלי מינייהו : מ"מ *
 של בית רבי * מפורש לקמן : לא נהגו לה קבלותא דמערסא דחסידו חנוס ביצרו
 וכו' * שלא חזירו נדויה עד שלשה שנים : הוה : דעבר דלרבי אלעאי * דהא הוה
 מאי דקמן * כלומר כיכי איתרמי דעל אפשר לתקוני נפשיה כדרכי אלעאי *
 פתח עינים

אם רואה אדם שיצרו עכבד עליו וכו' * ק"ק אחאי לא קאמר סייעתק בתורה דמעטת הו"ל *
 ואפשר שגבר עליו הו"ל * שאינו מניחו ללמוד ד"ל שפחה מאד בליעוד לקטני וכו' *
 וכדכתיב הכיכתי אני בעיני כס"ד :

מדר"ן חיות

כאן דקמן דאתי האידינא סבא לבי מדרשא * הנה עם ר"ש בר נחמני לא מצינו בשום
 מקום שהיה נזכר בהלכות רק במילי דאגדתא בין שאר החכמים אשר התעסקו
 באגדה ואין להם זכר בהלכות * כגון ר' ברביה ר' אבין הלוי ד' לוי וכו' * וכו' *
 בירושלמי בשם רבנן דאגדתא ע"י ירושלמי פ"א דמעשרות דלמא פ' רבנן דאגדתא שמיא
 ליה אחינו המסו לבכנו פלגין לבכנו ועי' ירושלמי יבמות פ' החולק ופליגי על רבנן דאגדתא
 דאמרו אין אשה שתעברת מביאה ראשונה * ואילו רבנן דאגדתא הוה להם ככל עת בית ועד
 פ"ח דיוה"ר"ש בר נחמני הראש נורבנן דאגדתא איתרמי עתה לבית המדרש של רבנן דהלכתאי
 ותמרו רבנן ע"ז ואמרו דלא לחנם ארע סקרה זה שיבא לבית מדרשא :

עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתעטף שחורים
 ויעשה מה שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא (איני והתניא
 העובר עבירה בסתר כאלו דוחק רגלי שכונה ל"ק הא דמצי כיוף ליה
 ליצריה הא דלא מצי כיוף ליה ליצריה) * שפחה של בית רבי מאי
 היא * דאמתא דבי רבי חזייה לההוא גברא דקא מחוי לבנו רבה
 אמרה ליה להוי ההוא גברא בשמתא דקא עבר משום (ויקרא יט) ולפני
 עור לא תתן מכשול (דתנא דבי רבי ישמעאל) [דתניא] ולפני עור לא
 תתן מכשול במכה בנו הגדול הכתוב מדבר :

י עס ריש לקיש הוה מינמר פדרסא אתא ההוא גברא וקא אכיל תאיני
 רמא ביה קלא לא אשגח ביה אמר ליהוה ההוא גברא בשמתא
 א"ל אדרבה ליהוה ההוא גברא בשמתא אם ממון נתחייבתי לך נדוי
 מי נתחייבתי לך * אתא לבי מדרשא אמרו ליה שלו נדוי שלך אינו
 נדוי * מאי תקנתיה זיל לגביה דלישרי לך * לא ידענא ליה א"ל זיל
 לגבי נשיאה דלישרי לך דתניא וכו' :

עס אמר רב הונא באושא התקינו אב"ד שסרח אין מנדין אותו אלא
 אומרים לו הכבד ושב בביתך חזר וסרח מנדין אותו מפני
 חילול השם ופליגא דריש לקיש דאמר ר"ל ת"ח שסרח אין מנדין אותו
 בפרהסיא שנא' (הוטע ד) ובשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה (ודמיתי
 אמך) כסחו כלילה * מר וזמרא [חסידא] כי מחייב צורבא מרבנן שמתא
 ברישא משמית נפשיה והדר משמית לדידיה כי הוה עייל באושפזיה
 שרי ליה לנפשיה והדר שרי ליה לדידיה * א"ר גידל אמר רב ת"ח
 מנדה לעצמו וסיפר לעצמו א"ר פפא תיתי לי דלא שמיתי צורבא מרבנן
 מעולם אלא כי [קא] מחייב צורבא מרבנן שמתא היכי עביד כי הא
 דבמערבא מימנו אנגידא דצורבא מרבנן ולא מימנו אישמתא :

עס כתיב שמתא אמר רב שם מיתה ושמואל אמר שממה יהיה ומהניא
 ביה כי ימתא בתנורא ופליגא דר"ל דאמר ר"ל כשם שנבנסת

ר ש *

ל"א [דעבד] כדרכי אלעאי ההוא דסנו שלך חיוי נדוי * דלאו בדינא שמתא :
 שומעיה סלך למקום שאין מכירין אותו הכבד * בלשון הזה אומר לו עשה עלמך
 ועשה עם חפתי לבו בליעטא משום דלא כאלס שכבד עליו רלשו ושב בנייתך
 יחלל שם שמים בפרהסיא ולכחי קבלותא בלשון כבוד אומר לו * [ל"א הכבד הכבד
 במערסא דדייני : למקום שאין מכירים כבודך שחבב בנייתך] : בסהו * אל תבזה
 חותו * ולא ינהגו צו כבוד ויכון את אותו בפרהסיא : בלילה שחפוכס ואין
 אדם שלבו חפץ * דודאי לא יזיקקו יצרו משמית נפשיה * משום
 לעבירה כך מפורש בתשובת רב הכי ז"ל * יקרא דההוא לורבא מרבנן : [מימו ו
 ל"א יעשה מה שלבו חפץ מוטע יתחלל אנגידא * מלקות ומלקות יפה לכן יומר
 בליעטא ולא יתחלל בפרהסיא : בריה משמתא והוה מלקי להו : ומהניא ביה כי
 רבס * צנו גדול : לא תתן מכשול * שגורס עימתא בתנורא * כשומן שטומין את התנור
 שמשפטס כגודו : רביא ביה קלא * גער צו : ונבלע בתוכו שאינו יולא לעולם כלומר
 בדוי מני נתחייבתי לך * שיהיה לך מכה לכל מלך דמשמתיקין ליה דלא נפקא
 להורידני נדון : אתא * ר"ל לבי מדרשא : מנייה לעולם : ופליגא דר"ל * דלמך
 יולאס

ואלו מגלחין פרק שלישי מועד קמן

ברמ"ח איברים כך כשהיא יוצאה ויוצאה מרמ"ח איברים כשהיא נכנסת דכתיב (יהטעו) והיתה העיר חרם לה וגו' חרם בנימטריא רמ"ח הוא כשהיא יוצאה דכתיב (תקוק ג) ברוגו רחם תזכור רחם בנימטריא הכי הו' :

ס' אמר רב יוסף שדי שמתא איגובתא דכלבא ואיהי דידה עבדא דההוא כלבא דהוה אכיל מסאני דרבנן ולא הוה קא ידעי מנו ושמתו ליה איתלי ביה נורא בנגרותיה ואבלתיה ההוא אלמא דהוה קמצער ליה לההוא צורבא מרבנן אתא לקמיה דרב יוסף א"ל זיל שמתיה א"ל מיסתפינא מיניה א"ל שקול פתיחא עליה כל שבן דמיסתפינא מיניה א"ל שקלינא אחתיה בברא [ס' ע"ב] ואחתיה בי קברי וקרי ביה אלפא שיפורי במ' יומין אויל עביד הכי פקע כדא ומית אלמא מאי שיפורי שנפרעין ממנו מאי תברא א"ר יצחק בריה דרב יהודה תברי בתו רמי דתניא אמר רשב"ג כל מקום שנחנו חכמים עיניהם או מיתה או עוני :

א' [דף יח] פנחם אחוה דמר שמואל איתרע ביה מלתא עייל שמואל למישאל טעמא מיניה חונהו לטופריה דהוה נפישין א"ל אמאי לא שקלת להו א"ל אילו בדריה הוה מי הוה מולול ביה כולי האי הואי (קלמ' ק) כשגגה שיוצא מלפני השליש ואיתרע ביה מלתא בשמואל עייל פנחם אחוה למישאל טעמא מיניה שקלינהו לטופריה חבטינהו לאפיה א"ל לית לך ברית כרותה לשפתים דא"ר יוחנן מנן שברית כרותה לשפתים שנא' (בנאשית כג) ויאמר אברהם אל נערוי שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם ואסתייעא מלתא והדרו תרויהו :

ס' [אמר רב שמן בר אבא הוה קאימנא קמיה דרבי יוחנן בי מדרשא בחולו של מועד ושקלינהו לטופריה בשיניה וורקינהו ש"ט תלת

לקוטי כהרש"א
שקליה אחתים כדא כו' כי האדם דומה לכלו חרם שאין לו תקנה כי שכינתו זו היא מיתתו וע"כ אמר אחתים לפימה כדא כאלו נחתו לאומא ואחתים כי קביל לנמו כי ס' ויהי שכינתו וקורתו וקרי ביה אלפי שיפורי כי האלף הוא כלל וסוף המספרים ועטס הסופר לגבי שמתא כדמסיק ע"ש שנסרעין ממנו ועטס כע' יומין שסוף מספר יצירת האדם וקאלמ מתי תברא מה טעם שספרים לגבי שמתא וקאלמ ע"ש תברי כתיב' וכו' שמתו חכמים עיניהם או מיתה או עוני דעוני בעיניה כמפורש במסכת נדרים :

כיה מלתא' אבילות כפנחם אחוה דשמואל עמה בנו : עייל שמואל למישאל טעמא על לגביה דלבר על לגבי : אילו בדריה הוה' כלומר חילו הייה חבל : מי הוה מולול ביה כולי האי' כאלכות דשקלא לטופרין : (בשגגה שיוצא' שגור השליש גזירה על האדם שלא כוונה להרגו או לחכשו והלכו ומכשוהו) : ואיתרע ביה מלתא' אבילות : ושקלינהו לטופריה חבטינהו לאפיה' וזקינהו באפיה מרוב טעם והדר שמואל ומכש ללו (דזרקין פכרנים היכא דליכא למחש שחטבור

ואלו מגלחין פרק שלישי מועד קמן

שעב תלת זכין] וש"מ מותר לזרוק איני והא תניא ג' דבריה נאמרו בצפרנים הקוברין צדיק שזרפן חסיד וזרקן רשע מ"ש שמא תעבור עליוהו אשה עוברת ותפול אשה בי מדרשא לא שכוחא וב"ת זימנן דמיכנשו להו ושדי לרו אבראי כיון דאישתני אשתני :

ס' אמר אביטול סכרא משמיה דרב פרעה שהיה בימי משה הוא אמה וזקנו אמה ופרמשתקו אמה וזרת לקיום מה שנאמר (דניאל ד) ושפל אנשים יקים עליה ואמר אביטול סכרא משמיה דרב : פרעה שהיה בימי משה אכנזשי הוה שנאמר (שמות ז) הנה יוצא המימה וגו' :

יב ס' אמר רב יהודה אמר שמואל (כוסה פ"ק וע"ש מהרש"א) בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני שדה פלונית לפלוני (ואמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני שדה פלונית לפלוני בית פלוני לפלוני אשת פלוני לפלוני) : (המאמנים הללו הוצלו בנמרה להקשות על מאמר שמואל מוסר ללכך אשה בחול המועד שמה יקדמנו אחר וסירנו הקושיא ואמר] אלא (אימא) עמא יקדמנו אחר ברחמים כי הא דרבא שמעיה לההוא גברא דקא בעי רחמי (רחמנא) [ואמר] תודמן לי פלניתא א"ל לא תיבעי רחמי הכי אי חוייא לך לא אולא מינך ואי לא כפרת בה בתר הכי שמעיה דקאמר (רחמנא) או איהו לימות מקמה או איהו חמות מקמיה א"ל לא אמרי לך לא תיבעי (רחמי) עלה דמלתא הכי אמר רב משום ר' ראובן בר איצטרוכלי מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש כן התורה דכתיב (בנאשית כד) ויען לבן ובתוואל ויאמרו מה' יצא הדבר מן הנביאים דכתיב (ספסמי יד) ואביו ואמו לא ידעו כי מה' היא כן הכתובים דכתיב (משלי יט) בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת ואמר רב משום רבי ראובן בר איצטרוכלי ואמרי לה במהניתא תנא [אמר ר' ראובן בר איצטרוכלי] אין אדם נחשד בדבר אא"ב עשאו ואם לא עשאו כולו עשה מקצתו ואם לא עשה

רש"י
עליהם מעוברת ותפיל) [דזרקן נקדא רשע] : ושדי לכו אכרתי ועברה עליהו חיתתה עוברת : כיון דאישתני מההוא דוכתא דהוה מעיקרא אישתני ולא מזקי : פרמשתקו' אמתו : אכנזשי הוה דכתיב הכי יצא המימה מתלוקה במסכת שבת חד אמר חרשי יצא ליאור יצא שאמר לי יאורי ואני עשיתי : ב"ק יוצאת והומרת : בישיבה של מעלה חלמא חין חרס יכול לקדמה לה דב"ק חיינה כעלה : ברחמים שיתפלל ומבטלה : דקא בעי רחמי' ואמר רחמנא הזמן לי פלניתא : ואי לא כפרת בה' ואם חיה בת מו"ק וחשונה לסוף כפרת בה התנחם עליה' ל"א ואי לא כפרת בה' נמלאת חמה כוסר בצורף לומר שאין בידו לזמן לך אשה שאתה רוצה לישאתה אע"פ שאינה בת מזלך : ואביו ואמו' דשמעון לא ידעו כי מה' היא כי תואנה

לקוטי כהרש"א
מה' יצא הדבר כו' : והיינו בגזירת שמים כבר בשעת יצירה : כי מה' היא כו' והיינו בני בגזרת שמים ביצירה וקרא דקאלמ כי תואנה הוא מבקש ממשמים כל זה בגזרת שמים היה כדי שעי' אשם זו תואנה הוא גו' : ואם לא עשה מקצתו חיה כלכו לעשותו : גם שאין חרס יודע מה שגלגל חביו מ"מ הקב"ה

ואלו מגלחין פרק שלישי מועד קמן

גני יהודה מימינה דאבה וחוקיה משמאליה אל יהודה לחוקיה קום מדוכתך דלאו אורח ארעא דקאי רב הונא (אבראי) כי קם בהדיה עמודא הנורא חזיית רב חנא איבעית זקפיה לארונא ונפיק ואתא והאי דלא איענש משום דוקף ארוניה דרב הונא :

מן כ"י נח נפשיה דרבה בר (רב) הונא ורב המנונא אסקיהו ליה ת"מ : [ס"ע"ב] כי טפו לנשרא קמו גמלי אמר להו ההוא טייעא מאי האי אמרו ליה רבנן דקעבדי יקרא אהרדי מר אמר ניעול מר ברישא ומר אמר ניעול מר ברישא אמר אי בדינא דידי גברא בר גברא ניעול ברישא חליף גמליה דרבה בר (רב) הונא נתור ככיה ושיניה דההוא טייעא פתח עליה ההוא ינוקא נוע ישישים עלה מבבל ועמו ספר מלחמות קאת וקפוד הוכפלו [לראת] בשוד ושבר הבא משנער קצף על עולמו (וחמד) [וחמס ממנן] נפשות ושמה בהן ככלה חדשה רוכב ערבות שש ושמה בכא אליו נפש נקי וצדיק . כי נח נפשיה (ד"ר אבינא) [דרבינא] פתח עליה ההוא ספרנא תמרים הניעו ראש על צדיק כתמר נשים לילות כימים על משים לילות כימים . אמר ליה רב אשי לבר קיפוק ההוא יומא מאי אמרת אמר ליה [אמינא] אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אוזבי קר ליותן

לקוטי מהרש"א

תמרים הניעו ראש כו' . כלל ישראל נמשלו לתמר שאין לו אלה לב אחד כדאמר במדרש 'ואביבנים יעשו ראש כחשאים ואמר על צדיק כתמר כמ"ס בסמוך ולא לאבידה כי

הוי לבר [השחור] [שנרץ] סיהיו חותיות של שדי נכחות מבחור בקשר רצועה של ראש ונהפך לפנים ללד הראש) : גני . שוכב מת : איבעית . נבעת מפני האש : דרב הונא תפשו למנן נגדו : והא דלא איענש . רב חנא שלא שרפו עמוד האש משום דזקפיה לארזו דרב הונא ולא היה יכול לעבור האש : כי מנו לגשרא . כשהגיע לעבור דף של גשר קצר שעכשו לא היו יכולין לעבור זה בלד זה אלא זה בפני זה : קמו גמלי . עמדו הגמלים נושאי המטות במקומן : טייעא . סוחר ישמעאל : רבנן . דשכיזי : הוא דעבדי יקרא להדי . שאין אחד רוצה לעבור בפני חבירו : מר אמר . שכני אמרו להדי : בדינא דידי . לפי דעתי : גברא בר גברא . אחי בן אחי : נתור ככיה ושיני דההוא טייעא . משום כבודו דרב המנונא : פתח עליה . ההוא ספרנא : ספר מלחמות . ס"ח : ל"א שלחם רב המנונא ונתור ככיה ושיני דההוא טייעא : גזע ישישים . זה רבה בר רב הונא דהוא גזע ישישים בן גדולים בן רב הונא דהוא ראש גולה ועדיף מנשיא דארץ ישראל ועמו ספר מלחמות עמו רב המנונא : קאת וקפוד הוכפלו . קללות כמו וירשוה קאת וקפוד קללה בלה והוכפלה בעולם : להראות שוד ושבר . זה קף של הקדוש ב"ה : הניעו ראש על צדיק כתמר . שלא היה לו אלה לב אחד ואין לפנים מן העולם הפנימי כלום כמו שיש בעצים של שאר הפירות (והניעו ראש) : נשים לילות כימים . לקוק עליו יום ולילה על משים לילות כימים ללמוד תורה : בר קיפוק ובר אבין . הוו סופדיני : ההוא יומא . דנת נפשיה דרב אשי מאי אמרת רב אשי גופיה אמר ליה לספדן בשעת פטירתו דידיה גופיה מה תאמר עלי . ענין אחר ההוא יומא דנת נפשיה דרבינא מאי אמרת : בארזים . בתלמידים : שלהבת . מיחה : אוזב . עץ שפל מאד

רש"י

ואלו מגלחין פרק שלישי מועד קמן שעד

בחה הועלה מה יעשו דגי הרקק בנחל שומא נפלה חכה מה יעשו מי גבים (קטנים) אמר ליה בר אבין ח"ו דחכה ושלחבת בצדיקי אמינא (אלא) ומאי אמרת [אמינא] ככו לאבלים ולא לאבידה שהיא למנוחה ואנו לאנחה חלש דעתיה עלייהו איתהפוך כרעייהו וההוא יומא לא אתו לאספוריה והיינו דא"ר אשי לא בר אבין חליין ולא בר קיפוק חליין . רבא כי הוה אתי לר"ל א"ל לבר אבין קום אימא מלתא קאי ואמר באו רוב השלישית במים זכור (ברית) ורחם תעינו מאחרוך כאשר מבעלה אל תזניחנו באות ועשה עמנו אית כמי מרה . רבי חנין חתניה דבי נשיאה הוה ולא הוו ליה בני בעי רחמי והוו ליה ההוא יומא (דבעי לממהליה) [דהוה ליה] נח נפשיה פתח עליה ההוא ספרנא שמחה לתנוגה נהפכה ליוגן הורבקו בעת שמחתו נאנח בעת חנינתו אבד חנינו אסיקו ליה חנין על שמה . כי נח נפשיה דר' [פדת] [יוחנן] פתח (פומיה) עליה ד' יצחק בן אלעזר היום קשה לישראל כיום בא השמש בצהרים דכתיב (עמוס ח) והבאתי השמש בצהרים וא"ר יוחנן זה יומו של יאשיהו . כי נח נפשיה דרבי יוחנן יתיב רבי אמי (עלויה) שבע ותלתין א"ר אבא בר רבי חייה בר אבא רבי אמי דעבר לגרמיה עבר הכי דא"ר חייה בר אבא א"ר יוחנן אפילו רבו שלמדו חכמה אנו יושב עליו אלא יום אחר . (מגילה פ"ק וע"ש מהרש"א) כי נח נפשיה דר' זורא נתח עליה ההוא כפרנא ארץ שנער הרה וילדה ארץ צבי גדלה שעשועיה אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה . כי נח נפשיה דרבי

רש"י

לקוטי מהרש"א

עמי הארץ : חכה . רשת : הועלה . ען הים : רקק . חגס : חכה ושנהבת . לשון גומא : חלש דעתיה . דשניהס ספרו זה מדמי ליה לחכה ושלחבת וזה לאבידה : איתהפוך כרעייהו . נהפך כרעס שהיו דורכים מנח הכנל שלא היו יכולין להספיד עוד על אדם : וההוא יומא . דנת נפשיה : לא ספרוהו . משום דאירע להו תקלה על ידו : לא בר אבין חליין ולא בר קיפוק חליין . ליבמתו . אבד חנינו . אבין חתננו : והבאתי השמש בצהרים . אשקיע השמש בצהרים : יומא של יאשיהו . שנהרג יאשיהו קרי יומא שמש : לגרמיה . לדעמן : רבי זורא . גולד בבבל וגדל בארץ ישראל והיינו דקאמר ארץ שנער הרה וילדה [ארץ] צבי גדלה שעשועיה] ולהכי קרו ליה רב זורא ורבי זורא : אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה . יכולה

הלדוק ישאר כהשארות הנפש לעולם הסא וכתמר וסרה לעו"ב : חליש דעתיה . כפירש"י דהאי מדמס ליה לשלכת והאי לאבידה עכ"ל ר"ל סיכלה כשלכסת וסוסייה אבדה ואינו כן כי הלדוק יש לו השארות הנפש לעו"ב והא דכתיב הלדוק אבד היינו לדורו חכל אבדה משמע סחוא גופיה דבר הנאבד : כיום בא השמש בצהרים כו' . בארנו כי כמו שביא השמש שלא בזמנו אין זה הסכון לה אלא להרוסים בזריחתה שיש להם הסכון כביאתה בצהרים כן ר"ל שמת אין זה

ואלו מגלהין פרק שלישי מועד קמן

דרי אבהו אחיתו עמודי דקסרי (דמעין) [גיא] דר' יוסי שפעו מ'יבי דצפורי דמא . דרבי יעקב (בר אחא) איתחמיאו כוכבי ביממא . דרבי אסי אתעקרו (כל ארואי . דרבי שמואל בר יצחק אתעקרו) כל אילניא . דרבי חייא נחיתו כיפי דנורא מן קריעא . דר' מנחם בר' (סימאי) [יוסי] אשתעו כל צלמניא והוו למחלציא . דרבי תנחום בריה דר' חייא (איש כפר נבו) אתעקרו כל אנדרטיא . דרבי (יצחק בר) אלישיב אתחחרו שבעין מהרתא (בטבריא) [בנהרדעא] . דרב המנונא נחיתו כיפי דברדא מן שמיא . דרבה ורב יוסף נשוק כיפי דפרת אהרדי דאביי ורבא נשוק כיפי דדיגלת אהרדי . כי נח נפשיה דרב משרשיא מעון דיקלי שיצי :

טז [דף ט] תנו רבנן ואלו קרעין שאין מתאהין . הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו שלמדו . תורה ועל נשיא ועל אב ב"ד ועל שמועות רעות ועל ברכת השם ועל ספר תורה שנשרף [ועל ערי יהודה] וכו' . אביו ואמו ורבו שלמדו תורה מנן דכתיב (מ"ג) ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו אבי אביו זה אביו ואמו רכב ישראל ופרשיו זה רבו שלמדו (חכמה) [תורה] . מאי משמע כדמתרגום רב יוסף רבי רבי דטב להון לישראל בצלותיה מרתוכין ופרשיו . ולא מתאהין כנא לן דכתיב (ס) ויחוק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנאמר ויקרעם לשנים איני יודע שהם קרעים אלא מלמד שקרועין ועומדין לשנים לעולם . א"ל ריש לקיש לרבי יוחנן אליהו חי

הא

לקושי בחרש"א

הסרון לו אלא לתלמידיו הראים חורס על ידו : איתחמיאו כוכבי ביממא כו' . דלפי עכש כוכבים שהיו נראים גם כיום אלא שמתוך האור השמש וזוהר הקרע כיום אינן נראין וכיום שמת נחשן היום קודם ומנו שהיו נראין כו' כוכבים כמו בלילה ובעיני שאמרן לעיל כיום בא השמש כהרים . וליתעקרו כל אילני כו' נחיתו כיפי כו' על הכוב בני דהשיב ואילן פורעיות הם כבאים במיתת הנדוקים וכמ"ש מפני הרעה נאסף הנדוק כמסורס פרק הכובס :

ברכת השם מנלן דכתיב כו' קרועי בגדים . מפרש"י בספר ישעיה על ששמעו גידוסי ה' ויהי כמו ברכת השם עכ"ל :

שמת : אתחחרו שבעים בחים . (ונפלו בחים מעלמן בשוק) [דגנבים ובזכותיה לא הוו אהו גנבים : כיפי דברדא . חכמים] : כיפי דפרת אהרדי . תומוח הגשר בזווית עליהן ארקא"ש בעל"ז : נשקו . קרבו זה לזה [ונשחברו] מפני שנוי שכל לעולם : שיצי . קוליס : שאין מתאהין . לעולם : שמועות רעות . ששמע על רוב נכור שנהרגו : על ברכת השם . ששמע רשע שברך את השם : אבי . שהיה שקול לו כאביו וכאלו : ויחוק בבגדיו ויקרעם . בלגישע כתיב . ה"ג ממשמע שנאמר ויקרעם (לשנים) איני יודע שהם קרעים אלא מלמד שהיו קרועים לעולם וה"ג בפנהרדין כס' ד' מיהוח : אליהו חי הוא . ולמה קרע

ואלו מגלהין פרק שלישי מועד קמן שעה

הוא א"ל כיון דכתיב (מ"ג) ולא ראהו עוד לנבי דידיה כמת דמי . ועל נשיא ואב ב"ד ושמועות רעות מנ"ל דכתיב (ט"ז) ויהוק דוד בבגדיו ויקרעם וגם כל האנשים אשר אתו ויספרו ויבכו ויצמו ער הערב על שאל ועל יהונתן בנו ועל עם ה' ועל בית ישראל . שאל זה נשיא יהונתן זה אב ב"ד על עם ה' ועל בית ישראל אלו שמועות רעות . א"ל (רבא) [רב] בר שבא לרב כהנא ואימא עד דאיכא כולדו א"ל על על הפסיק הענין . ס"ת שנשרף מנא לן דכתיב (ימיה לו) והי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער הסופר והשלך אל האש וגו' מאי שלש דלתות וארבעה דאמרי ליה ליהויקים כתב ירמיהו כפר קנות אמר להו מאי כתיב ביה (איכס ב) איכה ישבה בדד אמר להו אנא מלכא א"ל בכה הבכה בלילה אמר אנא מלכא גלתה יהודה מעוני אמר להו אנא מלכא . דרכי ציון אבילות אמר אנא מלכא היו צריה לראש אמר להו מי אמרה אמר כי ה' הונתה על רוב פשעיה מיד קדר כל האזכרות שבה ושרפן באש והיינו דכתיב (ימיה לו) ולא פחדו ולא קרעו מכלל רבעו למקרע . א"ל רב פפא לאביו אימא שמועות רעות אמר ליה שמועות רעות בהדיא שעתא מי הואי . [עוד הזכירו בגמרא דעל שמועות רעות קורעין ולא מחלין ולאמריין עלה בגמרא] ואשמועות רעות מי קורעין והאמרי ליה לשמואל קטיל שבור מלכא תריסר אלפי מיהודאי במגזת דקסרי ולא כרע א"ל לא אמרו אלא ברוב צבור וכמעשה שהיה . ומי קטיל שבור מלכא יהודאי והא"ל שבור מלכא לשמואל תיתי לי דלא קטילית יהודאה מעולם התם אינהו גרמו לנפשיהו דא"ר אמי לקל יהודי דמגזת דקסרי פקע שורא לודקיא . רבי אבא ורב הונא בר חייא הוו יתבי קם רבי אבא לאפנויי שקלה לטוטפתא אנחה אבי סדיא אתא בת נעמיא בעי למיבלעה (שדא רב הונא ידיה ואצלינהו א"ל אי בלעא) [אמר] השתא איהויבנא שתי קריעות . א"ל רב הונא מנא לך הא בדודי הוה עובדא ואתאי לקמיה דרב מתנא ולא הוה בידיה ואתאי לקמיה דרב יהודה ואמר לי הכי אמר שמואל לא אמרו אלא בורוע וכמעשה שהיה . [דף כד ע"ב] [ערי יהודה מנלן דכתיב (סס מה) ויבואו אנשים משכם

ר ש

עליו : שאל זה נשיא יהונתן זה אב ב"ד דהכס היה על הפסיק הענין . דשאל ויהונתן : גרמו לנפשיהו . דעל כל אחד ואחד קורעין : ספר תורה . דמדרו ביה והא דקאמר לא קטלי יהודי ששקף . קורעין עליו מפני אזכרות שבו : ר"ל בנים : לקל יתרי . לקול כנורות שלש דלתות . משו"ה קרי דלתות שכל ומשוררים ומזמרים ומורדים במלכות : פסוק ופסוק של כפר קינות פרשה . פקע שורא . נבקע תומוח לודקיא : לעזמה וזריך ליתן ריוח בין זה לזה : בנת נעמיא . בנת נעמיא . דהשתא . והשלך אל האש . ששקף וזרק לתוך האור : אמר מלכא . וחף על פי כן אלא אי שקיל להו נעמיא איבעי ליה למיקרע מלכא : היו צריה לראש . שהלכות על הגויל ועל הכתב דהוי כשקף : לא ראש ולא אשה : כנורת קכרי . כך שמה : אמרו אלא בזרוע . כשארס מאבדו לא אמרו . לקרוע שמועות רעות אלא בידים . ל"א לא אמרו אלא בזרוע שים

ואלו מגלחין פרק שלישי מועד קמן

וגו' וקרועי בגדים רב המנוא איקלע (לדארי מתא) [לדרומתא] שמע קל שיפורא דשכבא הוא הנך אינשי דקא עבדו עיבדתא אמר להו להו הנך אינשי בשמתא לאו שכבא איכא במתא אמרו ליה חברותא איכא במתא אמר להו אי הכי שרי לכו :

יז [97 ט] אמר רב יהודה אמר רב כל (המקשר) (המתקשה) על מתו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה . ההיא אתתא דהואי בשבכותיה דרב הונא הוה לה ז' בנים שכיב חד מינייהו הוות בכיא עליה ביתירותא שלח לה רב הונא לא תעבדו הכי לא אשנחה ביה שלח להאי צייתת מוטב ואי לא תימוש ההיא איתתא זוודתא לאיךד ומתו כולוהו והות קא בכיא שלח לה תימוש וזוודתא לנפשה ומתה . (ימייה כז) אל תבכו למת ואל תנוודו לו . אל תבכו למת יותר מדאי ואל תנוודו לו יותר מכשיעור הא כיצד ג' [ימים] לב יז' להספר ל' לגיהויך ולהספורת מבאן ואילך אמר הקב"ה אין אתם מרחמים עליו יותר ממני . (סג) בכו בכו להולך אמר רב יהודה להולך בלא בנים ר' יהושע בן לוי לא אויל לבי אבלא אלא למאן דאויל בלא בני דכתיב בכו בכו להולך כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו . רב הונא אמר זה שעבר עבירה ושנה בה . רב הונא למעמיה (פ) וי"ל ופ"ס מהר"ם (ה) דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה ל' ס"ד אלא [אימא] נעשית לו כהיתר :

יח [97 טז] אמר רבי אמי למה נסמכה מיתת מרים לפרה אדומה לומר לך מה פרה אדומה מכפרת אף מיתתן של צדיקים מכפרת . א"ר אלעזר למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה לומר לך מה בגדי כהונה מכפרים אף מיתתן של צדיקים מכפרת : יט טס תנו רבנן מת פתאום זו היא מיתה חטופה הלה יום אחד ומת זו מיתה דחופה . רבי חנינא בן גמליאל אומר זו היא מיתה מלפא שנאמר (יחזקאל כד) בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה

ר ש"פ

לחס זרוע ויכולה להזיל כמעשה שהיה והכנהו בפשעו : בכו בכו להולך . של אותם הכרים העומדים על יהויקים סיפיה דקרא כי לא ישוב עוד כלומר שהיה בידם למחות ולא מיחו ואותם ככו גם לרשע חי שלא ישוב עוד וממלא חייבים קריעה דכתיב ולא קרעו מכלל דלית להו למקרקע : חברותא איכא . חבורות הן שאלו קוצרין מחיס שלהן לבדן ואלו קוצרין מחיס שלהן לבדן : מיתת אהרן לבגדי כהונה . שנאמר בקשר . לוקח ממך מחמד : על מה חתך הוא בוכה . שכל הגמטך על גער יותר מדאי הלעז נמשך לחייו : ביתירותא . יותר מדאי : תימוש . חתקן : זוודתא . חכריון קדם למת : כהו בולדו . זאכתי בכיא ביסרתא : אין חסד נריכיס לרחס עליו יותר ממני . שמעשה ידי הוא

ואלו מגלחין פרק שלישי מועד קמן

במגפה וכתוב (יחזקאל כד) ואדבר אל העם בבוקר ותמת אשתי בערב . ב' ימים ומת זו היא מיתה דחוייה . ג' גערה . ד' נזיפה . ה' כותת כל אדם . א"ר חנין מאי קרא (דברים לא) ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימך למות קרבו תרי ימך תרי הן הדא שכן בלשון יונוי קורין לאחת הינא מת בחמשים [שנה] זו היא מיתת מרת בחמשים ושתים [שנה] זו היא מיתתו של שמואל הרמתי בששים זו היא מיתת (כל אדם) [מיתת בידו שמים] . אמר ר' זוטרא מאי קרא (איזכ"ה) הבא בכלח אלי קבר כעלות גדיש בעתו בכלח בנימטריא ששים . שבעים שיבה . שמונים נבורה דכתיב (מלכים ג) ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בנבורות שמונים . אמר (רבא) [רבא] מחמשים ועד ששים זו היא מיתת כרת והאי דלא קא השיב לה משום כבודו דשמואל הרמתי . רב יוסף כ' הוה בר שיתין עבד להו יומא מבא לרבנן אמר נפקא לי מכרת א"ל אבוי נהי דנפיק מר מכרת דשני מכרת דיומי מי נפיק מר א"ל נקוט מיהא פלגא בידך . רב הונא נח נפשיה פתאום הוו קא דאני רבנן עליה הנא להו זוגא דמן הדייב לא שנו אלא שלא הגיע לנבורות אבל הגיע לנבורות זו היא מיתת נשיקה :

כ טס אמר רבא חיי בני ומווני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במולא תליא מלתא דהא רבה ורב חסדא תרווייהו רבנן צדיקי הוו מר מצלי ואחא מיטרא וכר מצלי ואחי מיטרא רב חסדא היה תשעין ותרתיין [שנין] רבה היה ארבעין . בי רב חסדא שיתין הלולי בי רבה שיתין תכלי . בי רב חסדא נהמא דסמירא לכלבי ולא מתבעי . בי רבה נהמא דשערא לאינשי ולא משתכח . ואמר רבא הני תלת מילי בעאי מן קמי שמיא תרתי יהבו לי וחדא לא יהבו לי חוכמתיה דרב הונא ועותריה דרב חסדא יהבו לי וענותנותיה דרבה בר רב הונא לא יהבו לי : בא טס רב סעורם אחוה דרבא הוה יתיב קמיה דרבא הוייא דהוה קא מנמנס א"ל לימא ליה מר דלא ליצערן א"ל ומר לאו

ר ש"פ

מיני מיתה בנימטריא : זו היא מיתת כל אדם . וכדרכו מה בו המיתה הטובה : מאי קרא הן קרבו ימך גו' הן חד קרבו חייך אדם . הכי קרא גבי משה כתוב ונח חלס מת בחמשים שנה זו היא מיתת כרת מקודם ס' ימים ובנשיקה מת שהיא מיתת פתאום כדלקמן אלא דילפינן מיניה רמז לשאר בני אדם : גרסינן : בחמשים ושנים זו מיתה של שמואל . דכתיב וישב שש עד עולם עד עולמו של יובל חמשים שנה : והאי דלא חשיב לה' לעיל להאי כהדי (איך) דכרת משום כבודו דשמואל שמת בן ל"ב : מכרת דיומי . כגון הכך דלעיל הלה יום וכו' דחופה דחוייה גערה : נקוט מיהא פלגא : דמכרת דשני נפקא : זוגא . שני תלמידי חכמים שכלו מוסס : גבורות . נהגברו חיוי : חיי . חריכת ימים ורוב בנים ורוב מזונות שנותנים לו לחדם : שיתין הלוליים . חופות ראה : (נהמא דשערי . ולא משתכח לבגדי) : הוכמתיה דרב הונא . דלמריין לעיל שרצן חויה בישראל . ותיב קמיה דרבא . לפני מסתו שהיה חולס : חוייא . רב סעורם לרבא : דקא מנמנס . גוסס ולשון מעליה נקט : א"ל . רבא לרב סעורם אחוה : לימא ליה מר . למלאך המות : דלא ליצערן . יומר מדאי : ומר להו בנשיקה הוא . והלא אחא מכירו אמור לו אחא מלאך המות רגיל היה לבא

ש"פ

שושביניה הוא א"ל כיון דאיתרע מולא דא משנה כי א"ל ליתחוי לי מר
 איתחוי ליה א"ל הוה למר צערא א"ל כריבדא דכוסיתא (רבא) [רבא] הוה
 יתיב קמיה דר"נ וחזיה דקא מנמנמ א"ל לימא ליה מר דלא דצערן א"ל
 מר דלא אדם חשוב הוא א"ל מאן השיב ומאן כפין וכאן רקיע א"ל
 ליתחוי לי מר (בחלמא) איתחוי ליה א"ל הוה למר צערא א"ל כמושתל
 ביניהא מחלבא ואי אמר לי קוב"ה זיל הוה בהווא עלמא כד הויה
 (ואתיהא אמיןא ליה) לא בעינא דנפישא בעתותא (דמלאך המות)
 רבי אלעזר הוה קא אכיל תרומה איתחוי ליה א"ל לאו תרומה קא
 אכילנא ולא קודש איקר (גזר מיניה) חליפא ליה שעתא • רב ששת
 איתחוי ליה בשוקא א"ל בשוק כבהמה אתא לגו ביתיה ויכול ליה •
 רב (אסי) [אשין] איתחוי ליה בשוקא א"ל איתרח לי תלתין יומין
 ואהדריה לתלמודאי דאמריהו אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו ביום
 תלתין אתא אמר מאי כולי האי א"ל דקא דחקת רגליה דבר נתן ואין
 מלכות נוגעת בחברתה אפילו כשלא נימא רב חסדא לא הוה קא יכול
 ליה דלא הוה קא שתיק פומיה מגרסיה סליק יתיב אארזא רבי רב פקע
 ארזא רבי רב אשתיק ויכול ליה • רבי חייה לא קא מצו למקרבא

לקוטי מהרש"א

איתחוי לי איתחוי ליה כו' • פירש"י לאחר
 מיהא ע"ל ונראה דהיינו כמלוא : רב
 חסדא לא הוה כו' פקע ארזא אשתיק ויכול ליה
 כו' • ונראה מענינו שמת בו ביום ולא היה
 מוקדם ולא הוה בכלל כרת דיומי דכיון שנגיע
 לגבורה סתרי צ"ב עיני מי ה"ל מיתת סוקה
 כדלמדין לעיל כרב הונא וכן לעיל כרב אשי
 נראה שמת בו ביום שנגיע לגבורה כמ"ס בערוך
 ליה ליה מר] : מאן השיב • מי הוה חשוב בעיניו : ומאן ספין • מי הוה אדם
 דהוה דלסחפי מיניה וחייש לדבוריה : ומאן רקיע • מי מהוון אללו לשון רקועי
 פתיים • ל"א אמרי מי גבוה בעיניו : כמושתל ביניהא מחלבא • כמושר שער
 שגל בחבל דליכא צערא כלל : משום דנפישא בעתותא דידיה • אי אמר לי
 זיל הוה בעלמא כדמעיקרא לא בעינא משום בעתותא דנור"מ שלא ימיתני פעם
 אחרת אע"פ שלא יצטרתי : לאו תרומה קאכילנא • ואי קעלל לי נמשחא דכתיב
 את משמרת תרומותי שרדך לשמרה בעהרה : ולא קודש איקר • דחשיבא
 כולי האי : חלפא שעתא • ולא מה בלוהו פרק : (והר"ן ז"ל פירש כבהמה
 בשוק בעתיה דוהא חמה להרוג אותי כבהמה בשוק חל לגו ביתיה ולגס
 המיתני ע"כ) • איתרח • המאן לי : דאמריהו • בשמים : אשרי מי שבא
 לכאן ותלמודו בידו • גירסא במסכת פסחים צ"ב ואלו עובדין : מאי כולי
 האי • שעתא דרופני כ"כ בתוך הזמן היה לך להמתין עד שלשים כוונס : דקא
 דחקת רגליה דבר נתן • הונא בר נתן מעא זימניה לתיובת נשיא וקא דחקת
 רגליה וכו' אמריקן צ"ב אחד דיני ממונות בסנהדרין מיומא רבי ועד רב אשי לא
 מצינו תורה ונדרה במקום אחד והויקן זה והא הוה הונא בר נתן מיפק כיון
 ליה לרב אשי : לא הוה יכול ליה • מלאך המות : יתיב אחרזא • עמוד של ארז
 שממך למדרכו של רב : אישתיק • רב [חסדא] מגרסיה מקול הלאו שסקע :

ליה יומא חד דמי נפשיה כעניא אתא טרף אבבא א"ל אפיקו ליה ריפתא
 לעניא אפיקו ליה א"ל קא מרחם מר אעניא אהווא גברא אמאי לא
 קא מרחם מר גלי גביה ואחוי ליה שוטא דנורא אמצי ליה נפשיה :
 כב סע ע"כ משנה נשים במועד מענות ולא מטפחות : נ"ב מאי אמרי
 אמר (רבא) [רב] ווי לאולא ווי לחבילא אמר רבא נשי
 דשכנציב אמרי הכי ווי לאולא ווי לחבילא ואמר רבא נשי דשכנציב אמרי
 גזר (ע"י בערוך ערך גזר צ' פרוסיס) גרמא מכבא ונמטי מיא לאגמטי •
 ואמר רבא נשי דשכנציב אמרי שיוול אצטלא דמלתא לבר חרו
 דשלימא וזוהיה ואמר רבא נשי דשכנציב אמרי עטוף וכסו טורי דבר
 דברבי ובר רמי הוה • ואמר רבא נשי דשכנציב אמרי אחנא תגרי
 ,דאובוני) [אזובוני] מיבדקי • ואמר רבא נשי דשכנציב אמרי רהיט ונפיל
 ואמברי זיפתא יזוף • ואמר רבא נשי דשכנציב אמרי מותא כמותא
 ומרעא חיבוליא :

לקוטי מהרש"א

שרף • לשון זיזים ערופות : קא מרחם
 מר אעניא • דכסבור היית שלישי עני
 נודד ללחם וסולח לי : אהווא גברא •
 כלומר עלי מדוע לא תרחם ותן לי נפשך
 ולא תפריחני לבא כמה פעמים דמחפקדנא
 למייתי ליה למר כההוא עלמא : אחוי
 ליה • מה"מ שוטא דנורא וגלי ליה דהוא
 מה"מ והמליא ליה רבי חייה את עלמו :
 מאי אמרי • נשים כשהם מענות : ווי
 ,ה לאולא • חוי לה להליכה כזו שאינה
 חוזרת וחוי למשוו כזה שנושאים את
 המה (והר"ן פירש חוי להולך וחוי לממושכניס עליו) : גזר גרמא מכבא נפלו להחיים :
 ונמטא מיה לאגמטי • כלומר הדרי מיה למפרע כלפי מעלה : שיוול גולל כלשון נשי
 דשכנציב : אצטלא דמלתא • תכריכי משי יקרים למאן אמרו הכי : לבר חרו דשלימא
 וזוהיה • לכן חורין שירד מנכסיו אומרים הספד זה כדי שירחמו עליו לעשות לו
 חרון ותכריכין : ועטוף כו' התעטפו והתכסו הסרים בחושך שכן גדולים וכן גבוהים
 היה המה הזה : אחנא תגרי • אחינו הסומרים : דאזובוני מיבדקי • בלחריהם
 נראה שפרס כגון זה שאין לו עכשיו כמה ליקצר ועל מה עני אומרות אותו
 כדי שירחמו עליו : רהיט ונפיל וכו' • תגר • ערקן היה כל ימיו ועכשיו נפל
 ריקן בלה ממון : אמברי זיפתא יזוף • עכשיו כשמבקש לעבור מן העולם תריך
 ללוות ממון לחכריכין • ל"א רהיט ונפיל בדיווי בדאגה ויגון : מותא כמותא •
 מיתחו של זה כמיתה אחרים היה שהכל מתים : ומרעא חיבוליא • אכל חיבול
 כהר"ן חיות

רש"י

שכנציב ר"ה מרעין חיבוליא האיסורין הם בבית דברי רש"י מחסרין הבנה ושמעתי מפי
 מורי הגאון מהר"א ולפני מרגליות זצ"ל כי ס"ס נפל כאן בדברי רש"י וצ"ל היסורים הם
 רבות • כי חיבוליא תרגום של נשך • ואמרו נשי דשכנציב כל אדם סת ומרעין היינו היסורין
 (ולא כאשר נרמס בסעודת האיסורין) הם חיבוליא היינו רבות והכריפוסם הציגו תחת רבות
 חיבת כבית זקא אמת • יושב טעמתי כן בערוך ערך מת ב' ח"ל בסוף ג' דמיני קא מותא
 (ג"י ח"א) (נ"ח)

בג סס תניא היה ר"מ אומר (קטל ו) טוב ללכת אל ביה אבל מלכת אל בית משתה וגו' מאי והיה יתן אל לבו דברים של מיתה דיספד יספדוניה דיקבר יקברוניה דיטען ישעונוניה (דילוי ולונויה) דירל דילוניה . וא"ר די לא ירל דילוניה (י"ל) להא' לישא' לאו לעין הספד נאמר . מכ"ס (6) דכתיב (משלי כט) כי טוב אפר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב אשר ראו עיניך :

כ"ר סס תנו רבנן כשמתו בנו של רבי ישמעאל נכנסו ד' וקנים לנחמו רבי טרפון ורבי יוסי הגלילי ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא אמר להם רבי טרפון דעו שהכם גדול הוא ובקי בהגדות הוא ואל יכנס אחד מהם לתוך דברי חברו אמר רבי עקיבא ואני אחרון פתח רבי ישמעאל ואמר רבו עונותיו הכפרוהו אבליו הטריה דבותיו פעם ראשונה ושניה נענה רבי טרפון ואמר (ויקרא י) ואהיכם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה' והלא דברים ק"ו ומה נרב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת דכתיב (סס ט) ויקריבו בני אהרן את הדם אליו כ"ר בניו של רבי [ישמעאל] עאכ"ו . נענה רבי יוסי הגלילי ואמר (מ"א יד) וספרו לו כל ישראל וקברו אותו וגו' והלא דברים ק"ו

ר ש"י

לקוטי מהרש"א

אחר מחיה ועתה נפל אמעברא כמקום מעברות מעו"ז לעולם סבא ויוזפתא יויק ותוכה סבלוה עדיין עליו כמה שכתב כל הכולה ללות יבא ויזיה כו' :

א"ל רבי טרפון דעו שחכם גדול הוא ובקי בהגדות ואל יכנס כו' . ר"ל אל יכנס אחד לתוך דברי חברו כמשא ומתן כיון שחכם גדול הוא ובקי כו' גם הוא יבא לידי משא ומתן עמו ואכל הסוד כו' מדכתיב האנק דוס אבל אם כ"א ידבר בלבד גם הוא ישתוק ומדריך ענה אמר רבי עקיבא ואני אחרון עיין בפירוש סר"ן : פתח כדאמרין לקמן דאין המנתמין רשאין לומר דבר עד שיפתח האבל כו' : ומה נרב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת כו' . ר"ל דודאי כמה מצות עשו מקודם אלא כלומר מצוה אחת בעבודת הכהונה שבו כיוס כר"ה יסין התחילו לעבוד ככהונה ויקריבו בני אהרן וגו' ומשום אותה מצוה אחת של העבודה הגופנית לכל אהרן ואחיהם כל בית ישראל וגו' שבשכיל עבודתן מתו . בניו של ר"י עשו כמה מצות כאלו כשכיל רבים על אחת כמה וכמה שרבים מספידים אותן וכן תמרש גבי דקדיהו ש"ד"ק גמור ה"ק כדאמרין כפי חלק ויבא קאמרמניה אחת שהעלה את ירמיה מן הטיט אלא דהיינו מניה אחת הגופנית לכלל ישראל להליל ירמיה שמוכיח את ישראל לעשות תשובה אמר שיטעו כהר"ן חיות

כי מוחא זמרעין חיבוליא פירוש הכות של זה כמיתת כל אדם . אריכות חוליו תוספת בריבית על המלוה ע"ש . הרי שכונן הגאון הג"ל למסרת האבות ;

ק"ו ומה אביה בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד טוב דכתיב ביה (מ"א יד) יען נמצא בו דבר טוב כ"ר בניו של רבי עאכ"ו . מאי דבר טוב ר' (איבא) [וירא] ורבי הנינא בר פפא חד אמר שבטל משמרתו ועלה לרגל וח"א שבטל פרסדאות שהושיב אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל . נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר (ירמיה לד) בשלום תמות ובמשפחה אבותיך [המלכים] וראשונים וגו' והלא דברים ק"ו ומה צדקתו מלך יהודה שלא עשה אלא מצוה אחת שהעלה ירמיה בן הטיט כ"ר בניו של רבי עאכ"ו . נענה ר"ע ואמר (זכריה ג) ביום ההוא יגדל המספד בירושלים כמספד הדררימון בבקעת מגרון ואמר רב יוסף ארמלא הרגומא דהאי קרא לא הוה ירענא מאי קאמר בעידנא הוה יכני מספדא בירושלים כמספדא דאחאב בר עטרי דקטל יתיה הדררימון בר טבריימון וכמספדא דאשיהו בר אטון דקטל יתיה פרעה תנרא כבקעת מגרון והלא דברים ק"ו ומה אהאב מלך ישראל שלא עשה אלא דבר אחד טוב דכתיב (מ"א כג) והמלך היה מעמד במרכבה נכה ארס וימת בערב כ"ר בניו של רבי עאכ"ו . א"ל רבא לרבה בר מרי כתיב ביה בצדקיהו (ירמיה לד) בשלום תמות וכתיב (סס נט) ואת עיני צדקיהו עור א"ל הכי א"ר יוחנן שמת נבוכדנצר ביטוי וא"ל רבא לרבה בר מרי כתיב ביה ביאשיהו (מ"א כג) הנני אוסיפך על אבותיך ויאספת אל קברותיך בשלום וכתיב (ד"ג נ ט) ויורו היורים למלך ויאשיהו ואמר רב

רב

ר ש"י

לקוטי מהרש"א

לו רבים כבוד כמותו ובמשפחות המלכים גו' כ"ר טעמו כמה מצות כאלו כשכיל רבים על אחת כמה וכמה שאלו רבים מספידין אותן : דבר טוב כו' ח"א כשיתל משמרתו כו' : אסיפא דקרא קסמין דבר טוב אל ס' אלסי ישראל וגו' דהיינו לעלות אל ס' אלסי ישראל לירושלים לנטל דברי אביו ירבעם שאמר הם יעלה העם הזה לעשות זמחם בבית ה' וגו' : שבת נבוכדנאצר ביטוי כו' . מירש"י כספר ירמיה בשלום תמות כו' כל ימי י"ל לא יאלו אסיריו וכשמה י"ל יאל דקדוה מבית האסורין ולמחרת מת וקברוהו ככבוד עכ"ל :

אשכנז בעזרה שאין ישיבה בעזרה אלא למלכות בית דוד לבד : פרסדאות * אורבים כדי שישיבו לעוליס ואביה לא הקפיד בכך וכשהגיעה משמרתו לשמור הדרך ביטלה והיו יכולין לעלות כל הרועים לעלות : ובמשפחות אבותיך * ששורפין על המלכים לאחר מיתתן כל כלי השמימן : שלא עשה אלא מצוה אחת * סמוך למיתתו וע"ש אותה מצוה שהעלה ירמיהו מן הטיט וזה למשפחה אבותיו ולמות בשלום וספרו עליו הוי ארון והאי מצוה דקא חשיב לא קאמר אלא אותן מצוה שסמוך למיתתו ששכיל אותה מצוה זכו להספד דדקדיהו וגדב ואביהוא הרבה מצוה קיימו בישראל ואחאב גמי קיים מצוה דהא השכחן ביה מצוה דלא חשיב לה דכתיב וישם שק על בשרו ויגוע וישכב בשק ויהלך חס וכתיב הראית כי נכע אחאב : לא הוה ירענא מה הוה * דמשמע מספד הדררימון בבקעת מגרון חדא מלשא הוה : והמלך היה מעמד במרכבה נוכח ארס * אפ"כ היה מזוק

הכל חיבין פרק ראשון חגיגה

אלעזר בן עזריה היתה ובמה היתה הגדה היום אמרו לו בפרשת הקהל
 ומה דרש בה (דנכיס לא) הקהל את העם האנשים והנשים ורמף אם
 אנשים באים ללמוד ונשים באות לשמוע מן למה באין כדי (להקביל)
 [יתן] שכר למביאייהם אמר להם מרגלית טובה היתה (לי) בידכם
 ובקשתם לאבדה ממני ועוד דרש (בה) (סס כו) את ה' האמרת היום
 וכתיב וה' האמירך היום אמר להם הקדוש ב"ה לישראל אתם עשיתוני
 חטיבה אחת בעולם ואני אעשה (לכם) [אתכם] חטיבה אחת בעולם
 (בערוך גמס חטיבה אחת בעוה"ז ולמי וכו' בעוה"ז ולפי' הסוס' משמע כניוסס
 שלפנינו) אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם דכתיב (דנכיס ו) שמע ישראל
 ה' אלהינו ה' אחד ואני אעשה (לכם) [אתכם] חטיבה אחת בעולם
 דכתיב [סס ע"ב] (ד"ה א יז) ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ואף הוא
 פתח ודרש (קהל יב) דברי חכמים כדרבנות וכמסמרות נטועים בעלי
 אסופות נתנו מרועה אחד למה נמשלו דברי תורה לרבנות לומר לך מה
 דרבן זה מכיין את הפרה לתלמיה (להביא) [להוציא] חיים לעולם אף ד"ת
 מכוונים את (לב) לומדיהם מררכי מיתה לדרכי חיים אי מה דרבן זה
 כשלטל אף דברי תורה משלמלין תלמוד לומר ובמסמרות אי מה
 כסמך זה הכר ולא יתר אף ד"ת חסרים ולא יתרים ת"ל נטועים מה
 נטיעה זו כרה ורבה אף דברי תורה פרים ורבים בעלי אסופות אלו
 תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה הללו מטביאים
 והללו מטביאים הללו אוסרין והללו מתירין הללו פוסלין והללו מכשירין
 שמה יאמר אדם (הואיל והללו מטביאים והללו מטהרין הללו אוסרין
 והללו מתירין הללו פוסלין והללו מכשירין) היאך אני למד תורה מעתה
 ת"ל כולם נתנו מרועה אחד (כולן) אל אחד נתן ופרנס אחד אמרן כפי
 ארון כל המעשים ברוך הוא שנה' (שמות כ) וידבר אלהים את כל הרברים
 האלה לאמר אף אתה עשה אונך כאפרכסת וקנה לך לב [מבין] לשמוע
 דברי המטהרין ודברי המטביאין דברי האוסרין ודברי המתירין דברי
 הפוסלין

לקושי בהרש"א

דבר בשם אומרנו מניח גלוס לעולם : אי מה
 דרבן זה מנטול כו' : שאינו מתקיים אף דברי
 תורה אינן מתקיימין כ"ל משמרות סה"ל דבר
 הקבוע ונתקיים במקומו כדכתיב תורה מתקיימין
 לעולם וא"ת אי מה מסמך כו' ר"ל מחסר ומקב
 הוא רבי אלעזר בן עזריה : לתלמיה : שורות המעשה : מה מסמך זה : כשנטעין
 אוחו ככותל הוא מחסרו יכול אף זה כן תלמוד לומר נטועים כנטיעים שדרכם
 לפרות ולרבות : פוסלין ומכשירין : שייך לענין פסול עדות ופסול כהונה : כולן
 אל אחד אמרן אין לך אחד בצני המתקבצת מביא ראייה מתורה אלוה אחד אלא מתורמו
 של הקב"ה : פרנס אחד אמרן : אין לך מביא ראייה מדברי נביא הכה לחלוק על משה
 רבינו : עשה אונך כאפרכסת : מאחר שכולן לבן לשמים עשה אונן שומעת ולמוד ודע
 דברי כולן וכשהעד [להבחין] איזה יכשר קבע הלכה כמותו : אפרכסת יסירמו"א של

בהרש"א חיות

רש"י ד"ה עשה אונך כאפרכסת : המרפסים הצינו בטעות דברי רש"י הללו מוקדמים על
 דך דמה מסמך ולפי המיד בנ"ה היא מאחר ורק לפנינו סדרנו על נבון :

הכל חיבין פרק ראשון חגיגה

הפוסלין ודברי המכשירין ובלשון הזה אמר להם אשרי הדור שר"א בן
 עזריה שרני בתוכו שאין דורו יתום ולימרו ליה בהדיא משום מעשה
 שהיה דתניא מעשה ברבי יוסי בן דורמסקית שהלך להקביל את פני
 רבי אליעזר בלוד אמר לו מה חידוש היה היום בבית המדרש אמר לו
 גמנו וגמרו עמו ומאב מעשרין מעשר עני בשביעית אמר לו וימי פשוט
 ודיך וקבל את עיניך פשט את ידיו וקבל את עינו בכה רבי אליעזר
 ואמר (תפליס כה) כוד ה' ליראו וכרותו להודיעם אמר לו לך ואסור
 להם אל תחישו למנינכם כך מקובלני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע
 מרבו ורבו מרבו הלכה למשה מסיני עמו ומאב מעשרין מעשר עני
 בשביעית מה טעם הרבה ברכים כבשו עולי מצרים שלא כבשו עולי
 בבל (וקדושה) [מפני שקדושה] ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה
 לעתיד לבוא והניחום כדי שיסמכו עניים עליהם בשביעית : תנא לאחר
 שנתישבה דעתו אמר יהו רצון שיהוורו עינו יוסי למקומן וחורו :
 (מסאמר הזה הובא במסכת פסחים ולפי' שדומה לדליל הובא כאן כולם פרנס אחד
 אמרן וכו' וז"ל) דרש רבא (ישעיה ס) ועמד כולם צדיקים בין שאמר
 להדליק בין שאמר שלא להדליק שניהם לא נתכוונו אלא לדבר
 אחד : עד כאן :

רבי

לקושי בהרש"א
 הר"ס : ולימרו ליה בהדיא : מיד למה
 כווקקו לומר תלמידך אט : גמנו וגמרו :
 והתקינו שיהיו ישראלים הדריס בעבר הירדן
 כמה שכבשו מסיתון וענו מארץ בני
 עמון ומואב : מעשרין : עכשו מעשר עני
 כדמפרש לקמן שלא קדשם עולי גולה
 בקדשה הארץ : פשוט ידך וקבל עיניך :
 חוקים אלא נטועים שאינו מחסר אלא שפרה
 וכנה ומוסיף גדולים :

עמון ומואב : מעשרין : עכשו מעשר עני
 כדמפרש לקמן שלא קדשם עולי גולה
 בקדשה הארץ : פשוט ידך וקבל עיניך :
 חוקים אלא נטועים שאינו מחסר אלא שפרה
 וכנה ומוסיף גדולים :
 עמון ומואב : מעשרין : עכשו מעשר עני
 כדמפרש לקמן שלא קדשם עולי גולה
 בקדשה הארץ : פשוט ידך וקבל עיניך :
 חוקים אלא נטועים שאינו מחסר אלא שפרה
 וכנה ומוסיף גדולים :
 עמון ומואב : מעשרין : עכשו מעשר עני
 כדמפרש לקמן שלא קדשם עולי גולה
 בקדשה הארץ : פשוט ידך וקבל עיניך :
 חוקים אלא נטועים שאינו מחסר אלא שפרה
 וכנה ומוסיף גדולים :
 עמון ומואב : מעשרין : עכשו מעשר עני
 כדמפרש לקמן שלא קדשם עולי גולה
 בקדשה הארץ : פשוט ידך וקבל עיניך :
 חוקים אלא נטועים שאינו מחסר אלא שפרה
 וכנה ומוסיף גדולים :

ג' (דף ד ע"ג) [רבי יוחנן בן דהבאי משום] רבי יהודה אומר סומא באחת מעיניו פטור מן הראיה שנאמר יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות כב' עיניו אף ליראות כב' עיניו * [גם כנסת: רין ס"ב] * רב הונא כי הוה מטי להאי קרא יראה יראה כבי אמר עבד שרבו מצפה לראותו יתרחק ממנו דכתיב (ישעיה ב) כי תבואו לראות פני וגו' * ורב הונא כי הוה מטי להאי קרא כבי (זכריה כז) וזבתה שלמים ואכלת שם עבד שרבו מצפה לאכול על שולחנו יתרחק ממנו שנאי (ישעיה ב) למה לי רוב זבחיכם יאמר ה' וגו' * רבי אלעזר כי הוה מטי להאי קרא כבי (בראשית מה) ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו ומה תוכחה של ב"כ * של הקב"ה לא כל שכן * (א"ט) שלא סוכין מ"מ כיו יראים מהסוכה * (מסכת"ה) ר' אלעזר כי הוה מטי להאי קרא כבי (ס"א כ) ויאמר שמואל אל שאלו למה הרגתני להעלות אותי ומה שמואל (הנביא) [הצדיק] היה מתירא מיום הדין אנו על אחת כמה וכמה * דשמואל מאי היא * דכתיב (ס) ותאמר האשה אל שאלו אלהים ראיתי עולים מן הארץ עולים תרי משמע חד שמואל ואיך דאזיל שמואל ואייתי למשה בהדיא אמר [ליה] דלמא הם ושלום לדינא קא מתבעינא קום בהדיא דליכא מלתא דתנבת באורייתא ולא קיימתיה * רבי אמי כי הוה מטי להאי קרא כבי (איכה ג) ויתן למכהו לחי ישבע בהרפה) ויתן בעפר פיהו אולי יש תקוה אמר כולי האי ואולי * רבי אמי כי הוה מטי להאי קרא כבי (פסי: ג) (בקשו את ה' לקושי מדרש"א

יראה יראה כבי כו' * דהיינו הקרי והמסורה כמפורש לעיל ועבד שרבו מצפה לו לראותו כו' נמי תרויבו משמע שרבו מצפה לו יראה הוא את העבד ומצפה נמי שהעבד יראה אותו ועתה יתרחק ממנו מכל ראיות הללו וכי תבאו לראות פני גוי' משמע נמו תרתי לפי הקרי והכתיב ומטיים כהאי קרא מי נקט ואת מידכס רמוס תחיי הוה ליה למכתב מי נקט ואת זאת מאתכס או מרגליכס רמוס וגו' אלכ מידכס רמוס רמוס על הקידה שהיה במלכות כהיה בשמחת בית השואבה שהיה נופץ ב' גודליו נאלץ ושהיה כו' וזו היא הקידה כדלמדין פרק החליג: וזבתה שלמים ואכלת שם עבד כו' * השלמים הם קדשים ואכילתן לישראל משתן גבוה קא זכו לשום להם שלום בנייהם ולבין אביהם שבשמים שעל כן נקראו שלמים ועתה תתרחק ממנו שנאמר למה לי רוב זבחיכם ראה לומר דומוס למרבות כמו שמפרש שבטעי עולות גו' ועודדים לא חפלי: ויתן בעפר גו' כולי האי כו' * עיין פירשי והיינו כל היסורין ויתן בעפר פיהו אלכ כע"י היא קרא יתן למכהו פתח עינים

עבד שרבו מצפה לראותו כו' * פי' דרב הונא ס"ל כדכתיב דסומא כה' בעיניו חייב וח"כ קרא דיראה יראה אין לימוד רק שכתיבול מצפה לראות כל זכור: רבי אמי כי מטי להאי קרא כבי בקשו עוה וכו' * אפשר כמ"ס בשוח"טמו" י"ז ע"פ חיי כדקא חתום פניך דלדק היא תמורה וידוע מ"ס פ"ק דעירובין דהלכה כב"ה מפני שזוהי ועלובין ואמרו פ"ק דטועה שהעניו מרכבה לשכינה ואמרו פ' קיין תורה אין לך בן חורין אלא מי שטוסק בתורה * והכא כתיב אומר בקשו דקך בהיה התורה בקשו עוהו שהיה

כל עניו הארץ אשר משפטו פעלו) בקשו צדק בקשו ענוה אולי תסתרו ביום אף ה' אמר כולי האי ואולי * רב (יוסף) [אסי] כי הוה מטי להאי קרא כבי שנאי (עמוס ה) שנאו רע ואהבו טוב והיינו בשעו משפט אולי יחנן ה' אלהי צבאות שארית יוסף אמר כולי האי ואולי: ד ס"ג רב יוסף כי הוה מטי להאי קרא כבי (פסלי יג) ויש נספה בלא משפט [אמר] ומי איכא איניש דאזיל בלא זמניה אין כי הא דרב (רימי) [ביבין] בר אבוי הוה שכית (גבי) [גביה] מלאך המות א"ל לשלוחיה זיל אייתי לי מרים מגדלא שער נשיא אול אייתי ליה מרים מגדלא דרדקי א"ל אנא מרים כגדלי שער נשיא אמרי לך א"ל א"ה איהדרה א"ל הואיל והאיתררה תיהו במנינא ואלא היכי יכלת לה תות נקטא כתארא בידה (וקא) [והוה קא שגרא] [דף ה] [ן] טהריא חנורא שקלתיה אותבתיה אנבא דכרעה קדחה ואיתרע מולה ואייתתיה א"ל רב ביבי בר אבוי אית לבו רעוהא למעבד הכי א"ל ולא כתיב ויש נספה בלא משפט א"ל ולא כתיב (קס"ה) דור הולך ודור בא (והארץ לעולם עומדת) א"ל דרעינא להו אנא עד דמלו לדרא והדר משלימנא להו לדומה א"ל סוף כוף שנייה מאי עבדת להו א"ל אי איכא צורבא מרבין שאינו עומד על מדותיו מוספינא להו ליה (ג"א דמעביר במיליה מוספינא להו ליה) והויה הלופיה * ר' יוחנן כי הוה מטי להאי קרא כבי (איוב ג) ותסיתני בו לבלעו חנם עבד שרבו כסיתין אותו עליו וניסת תקנה יש לו * (ג"כ פ"ק ע"ג רש"ה) רבי יוחנן כי הוה מטי להאי קרא כבי (ס"ג עו) הן בקדושו לא יאמין ושמים לא זכו בעיניו ואם בקדושו לא יאמין בטאן יאמין יובא חד הוה אזיל באורחא חוייא להווא גברא דהוה קא מנקיש תאיני שבין הך דמטו ושקיל הך דלא מטו א"ל [לאן] הני מעלן טפי א"ל הני באורחא קא בעינא להו הני נטרין והני לא נטרין אמר היינו דכתיב

ר ש"י יקבל ועודנו כספק אם תסיה לו תקוה: ויש נספה בלא משפט * יש שהוא כלה ולאין עון בידו ולא היה משפטו לספות: ופי' איכא דאזיל כו' * מלמודא קא בעי לה: א"ל מלאך המות לשלוחו: אייתי לי מרים מגדלא [שער] נשיא' הרוב את מרים הקולעת שער השמים: היכי יכלת לה' מחתך שלא הגיע זמנה: הות נקיסת מתארס בידה' היתה אוחזת האדו של חטור שקורין סורגיין: וקא מחריא חנורא * היתה מכבדת את החנור: אותיבתיה אנבא דכרעה' הוסיבו ע"ג רגלה וכתיב והכרע עד שיתמלא שנותיו והוא קרד דור: ששמו דומה אלא מהגלגלים עמי ושמים צולס עד שיתמלא שנותיו והוא קרד דור: דמעביר במיליה מעביר על מדותיו: דמטו: דגיי שנתמלא שנותיו והוא קרד דור: כל זכורין אינן ממחרות לירקב: היינו דכתיב וכו' הטהובות ירא סן ירקבו אף הבחורים פתח עינים

עניו בשלימות שהוא יודע אחר פעוהו * וכשי כו' תורה וענוה מכיון לאמתה של תורה והוא כן חורין והוא מרכבה לשכינה וכתיב אולי תסתרו ולך כבי רבי אמי כולי האי ואולי ואלה תורה והענוה דין הוא להגין עליו כמדובר:

שפא

ת

ת

הכל חיובין פרק ראשון הגיגה

הן בקדושתו לא יאמין • אינו והא תלמידא דהוה בשיבוכוזיה דרבו אלכסנדראי דשיבו ארזומר אמר אי בעי האי מרבנן הוה חיי ואם אתא דלמא סהן בקדושתו לא יאמין הוה • הווא מבטע ברבותיו הוה :

הס רבי יוחנן כי הוה משי להאי קרא הוה בכי (מלאכיג) וקרבתו אליכם למשפט והייתי עד ממחר במכשפים ובמנאפים ובנשבעים לשקר ובעושקי שכר שכיר (אלמנה ויתום ומשי גר ולא יראוני אמר ה' צבאות אמר) עבר שרבו מקרבו לדונו וממחר להעידו תקנה יש לו • אמר רבי יוחנן [בן זבאי] אוי לנו ששקל עלינו הכהוב קלות כחמורות • אמר רבי שמעון בן לקיש כל המטה דין של גר כאילו מטה דינו של מעלה [שנא] ומשי גר משי כתיב • א"ר הנינא בר פפא כל העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו (על כל עונותיו) מיד שנאמר ולא יראוני הא יראוני מוחלין לו מיד • רבי יוחנן כי הוה משי להאי קרא בכי (קסלג יג) כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם (אם טוב ואם רע אמר) עבר שרבו שוקל לו שגגות כדונות תקנה יש לו • מאי על כל נעלם אמר רב זה ההורג כינה בפני חבריו ונמאם בה • ושמואל אמר זה הרק בפני חבריו ונמאם בהי מאי אם טוב ואם רע א"ר ינאי זה הנותן צדקה לעני בפרהסיא כי הא ר"י ינאי חייא להווא גבירא דיהיב וזיא לעניא בפרהסיא א"ל מושב דלא יחבת ליה דהשתא דיהבת ליה ובספתיה • רבי רבי שילא אמרי זה הנותן צדקה לאשה בסתר דקא מייתי לה לירי השרא (רב) [רבא] אמר זה

לקוטי מהרש"א
ולענין שתיים קודם זמני דווקא נקט קדושי
שלא יבואו לדין הווא דומיא דמי חייב דסקיל
היך דלא מטי אכלי שלא קדושו שכר העלו
לא חס נכדומה דמטי ולא מנעין דלא שקיל לה:
עבר שרבו מקרבו כו' • משנה דלכות שמיני
הוא העד הוא הייין כו' אכל הוסיף כ"י
לדקדק כה"ל קרא סהדיין גופים מקרבו למשפט
על מה שפסע נגדו גם הוא ממחר להעידו
דעדים אחרים אפשר שמועדים עלמם ומשפטים
מהיעוד משפט מה להשמיט עמם או להעלים
מהיעוד אכל רבו מהיעוד און כלן מוגע וממחר
להעידו ע"כ און לו תקנה לא נגבו העדות ולגבי
הדין • שמי כתיב כו' • און פירושו משום
דמטי לשון רבים הוא דהא כרבים המטיס
קמשתעי קרא וכמוהו עושקי דהיינו רבים
משפטים אלא דמטי המסורה והכבוד דהיינו וי"ד
משו סיא כחוק וי"ד סייטי למדבר בעדו
כמו טעם אורי וכל הפסוק דכרי הקב"ה הוא
שמתה אותו שמתה את הבר • שנאמר ולא יראוני
הא כו' • דבהך כל המשפט רעים שוכר כתיב ולא
יראוני ח"כ אכל חס יראוני ח"כ מוחלין לסי
מיד • מאי אם טוב ואם רע כו' • משפט להו
דאם טוב ואם רע אעלם קאי דיינוי איה

הכל חיובין פרק ראשון הגיגה שפב

המשגר בשר לאשתו שאינו מחוץ בערבי שבתות • (אינו) והא רבא (משגר) [משגר] שאני בת רב חסדא דקים ליה בנהו [רבקיאה] :

ו ס רבי יוחנן כי הוה משי להאי קרא בכי (דנריס לה) והוה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות (אמר) עבר שרבו ממציא לו רעות (רבות) תקנה יש לו • מאי רעות (רבות) וצרות אמר רב רעות שנעשו צרות זו לזו כגון זיבורא ועקרבה • ושמואל אמר זה הממציא מעות לעני בשעת דוחקו • אמר רבא היינו דאמרי אינשו זווי לעלא לא שכיח לתליא שכיח • (סס) והרה אפי בו כיום הווא ועובתים והסתרתו פני מהם אמר רב ברדלא בר טביומי אמר רב כל שאינו בהסתר פנים אינו מהם כל שאינו בוהיה לאכול [סס ע"ב] אינו מהם • אמרו ליה רבנן (לרבה) [לרבא] מר לא בהסתר פנים איתיה ולא בוהיה לאכול איתיה אמר להו ומי ידעירו כמה משדרנא בצינעא לבי שבור מלכא אפ"ה יהבו ביה רבנן עינייהו אדהכי שדור דבי שבור מלכא וגרבוהו [אמר] (ו) היינו דתניא רשב"י: אומר (נדריס ס"ק וע"ס מהרש"ה) כל מקום שנתנו בו חכמים עיניהם או עוני או מיתה • (סס) ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא אמר רבה אמר הקב"ה אע"פ שהסתרתו פני מהם (דכתיב) (שמות לג) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים אותם הפנים אסתיר אבל בחלום אדבר בו •

רש"י
העובד שפסע מציאו במשפט : שאינו מחוץ • שאינו מנוקד מן החלב ומן הגידין האסורין : בערבי שבתות שמתוך סין ממחרין להקללרבי שבת און נותנין לב חס מנוקד הוא: צרות: [סמוכות זו לזו] לשין וכעסה למה גם כעס וגו' שתי נשים יחד : זה הממליח מעות לעני • אלעיל קאי חס טוב ואם רע זה הכגיל להמליח לדקדו לעני בשעת הדחק ולא בשעת שקודם הדחק שיוכל לבקש מוונותיו ולקנותם בשעת הזול : לעלא • לקנות הכזואה כדמהרגמיון ועללה ארעא : לתליא • להפסד ולאבוד כך שמעתי ול"י לקנות בשעת הדחק מזון שעה שהו חולה בסלו כדאמרין חלא לסילחא [חלא מזוני חלאי צביהל] קשה לעניותה : אינו מהם מורע ישראל דכתיב והסתרתו פני מהם היינו הסתר פנים שלועק מלכות הכזואה עליו ואינו נענה שלא יבואו : ממוני : גרבורו • שללוו : כ"מ שנתנו חכמים עיניהם • כועה פרק עגלה ערופה : בחלום אדבר בו • ביום ההוא קא דייק ציום ולא צלילה שמכאים לו חלום כדי

לקוטי מהרש"א
מעשה שפסע יש בו ספק והעלם חס הוא טוב חס הוא רע כיון שפסעם גם כחותו מעשה כדמטיק נותן דקס לעני כפרהסיה כו' והנותן דקס לאשה כו' : בערבי שבתות • נקט אשילו ע"ס דאית ביה לך טוב משום סעודה שבת : צרות זו לזו כגון זיבורא כו' דרפואתן קס ואין להם תקנה ומסיק לשון ארות מהשמעו משום דאל"כ לכותו רעות וצרות רבות ומדכתיב רעות רבות וצרות משמע ליה דאיתרעות צרות הם לרות זו לזו : יהבו ביה רבנן עינייהו אדהכי כו' ר"ל אע"פ שנתקיים בו והיה לאכול ע"י שדר לבי שבור עינייהו שלא נתקיים הדך שדר מלכא רבנן עינייהו אדהכי כו' מ"מ כיון דיהבו ביה וגרבוהו : אע"פ שהסתרתו פני מהם בחלום • עיין פירש"י ועו"ל לפי שנאמר חס יהיה נביאם גו' בחלום אדבר בו לא כן עבדי משה גו' פס אל פס אדבר בו דהיינו פנים אל פנים כדכתיב ודבר ה' אל משה פנים אל פנים גו' ומדכתיב הכא ואנכי הסתר אסתיר פני גו' דהיינו למעט כעין נבואה משם שיהיה פנים אל פנים אכל כעין נבואה שאר נביאים דכתיב אדבר בו לא

הכל חיובין פרק ראשון חגיגה

רב יוסף אמר ידו נטויה עלינו (להגין) שנאמר (ישעיה נה) ובצל ידי כסיתך. רבי יהושע בן הנניא הוה קאי בי קיסר אחוי ליה הווא אפיקורסא עמא דאהררינהו מריה לאפיה מיניה אחוי ליה (איהו) ועוד ידו נטויה עלינו (להגין) א"ל קיסר לרבי יהושע (בן חנניא) מאי אחוי לך עמא דאהררינהו מריה לאפיה מיניה. (ומאי אחוית ליה. הכי והכי א"ל להווא אפיקורסא מאי אחוית ליה א"ל עמא דאהררינהו מריה לאפיה (והוא) [ו]מאי אחוי לך אמר לא ידע א אמר גברא דלא ידע מאי מחווי ליה מחווי במחוז קמיה מלכא אפקוה (להווא אפיקורסא) וקמלוהי כי קא ניחא נפשיה דרבי יהושע בן הנניא אמרי ליה רבנן ומאי תיהו עלן מן אפיקורסא אמר להו (ינמיס מט) אברה עצה מבנים נסרחה חכמתם כיון דאברה עצה של בנים נסרחה חכמתם של עובדי כוכבים ואי בעית אימא מהבא (נלמס'ט לג) ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך. ר' אילא הוה סליק ואול ברדנא דבי (רבא) [רבה] בר שילא שמעיה להווא יגוקא דהוה קא קרי (עמוס ד) כי הנה יוצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיהו אמר עבד שרבו מניר לו מה שיהו תקנה יש לו. מאי מה שיהו אמר רב אפילו שיהו יתירה שבין איש לאשתו מגידין לו לאדם בשעת מיתה איני והא רב כהנא הוה גני תותי פורייא דרב כו'. (ינמיס יג) ואם לא תשמעוה במסחרים תבכה נפשי בפני גוה מאי במסחרים אמר רב שמואל בר (אויא) [איניא] משמיה דרב מקום יש לו

רש"י

סיחלל על הדבר: ידו נטויה עלינו
 להגין: אחויה ליה. ע"י סימן רמז לו
 חזויר פניו: במחוג. ברמז: נסרחה
 חכמתם. נלדום כתיב האין עוד חכמה
 כהיון אברה עצה מבנים וגו'. לנגדך.
 אלך בשום: שיהו יתירה. דברי
 כוכבים כתיב שם אפיקורסא כנפולט כחמה
 ישראל שנקלו בניס אהם לה' נסרחה גם
 תקנה יש לו כו'. ואל הרים ובורא רוח הם
 עולם מהר כתיב ונסעמה נכרלה ממות ס'
 סהו סדנור יולא מנין פניכס שם כלי סדנור
 ולדס מה שיהו מה הקנה יש לו כיון סהו ילך
 וע"כ דרשו מות מה סהו מות על דבר קטן
 כמ"ס ואנחנו מה וכמוכו סרנה דר"ל מה שיהו

מרה"ץ חיות

אהרר ליה עוד ידו נטויה. רש"י מפרש ידו נטויה להגין עלינו ובעין יעקב הניחא כן
 בגמ' עצמה. ועי' מרה"ש ה"א דהתעורר דהרי במקרא כ"ס שנוכר ועוד ידו נטויה
 ה ינו להרע לנו ויתריאכן נ"ל דגם מעניש העצום אשר בא בהתמיהו כלי הפסק ניכר להמעייניו
 לא בא בהסתרת פנים רק לפאות הדלי הנפש וצריכין לשמוח ע"י כי מראה הש"י לנו איתלסובה
 ע"ד המאום מאסת את יהודה ואם בציון נעלה נפש צדקיהו ונלמס'ט לנו איתלסובה
 יתמיר וזה שהשיג ריב"ה להאפיקורס על טענותיו שהיטורים הם בהסתרת פנים והשיב שעוד
 ידו נטויה לפנותנו וע"כ שהרבו מורה שלכפף מנין עליהם אהרי אשר נרסאו להם:
 אפילו שיהו קלה. מכאן הוציא הרמב"ם דבריו פ"ב מהל' דעות הלכה ד' אמרו על רב
 שלא שח שיחה בשלה מיטו ובר'ן לא ידע המקור אכן כיון נאמר ואת בשם רב
 ועי' שו"ת סקס שמואל;

הכל חיובין פרק ראשון חגיגה שפג

לו הקדוש ברוך הוא שבוכה בו ומסתרים שמו. ומאי מפני גוה אמר רב [שמואל בר] יצחק מפני גאותן של ישראל שנמלה מהם ונתנה לעובדי כוכבים רבי שמואל בר נחמני אמר מפני גאותה של מלכות שמים שנמלה. ומי איכא בכיה קמיה הקב"ה והא אמר רב פפא אין עצבות לפני המקום שנא' (ד"ה טו) עוה וחרוה במקומו לא קשיא הא בבתי גואי הא בבתי בראי. ובבתי בראי ליכא עצבות והא כתיב (ישעיה כג) ויקרא אדני ה' צבאות ביום ההוא לבכי ולכספד ולקרחה ולתגור שק. שאני חורבן בית המקדש דאפי' מלאכי (השרת) [שלום] בכו שנאמר (סס לג) הן אראלם צעקו הוצה מלאכי שלום מר יבכיון. (ינמיס יג) ודמוע תדמוע ותדר עיני דמועה כי נשבה עדר ה' א"ר אלעזר ג' דמועות הללו למה אחת על מקדש ראשון ואחת על מקדש שני ואחת על ישראל שגלו ממקומן וא"ר אחת על ביטול תורה בשלמא למ"ד על ישראל עג"ד ממקומן קיינו דכתיב כי נשבה עדר ה' אלא למ"ד אחת על ביטול תורה מאי כי נשבה עדר ה' כיון שגלו ישראל ממקומן אין לך ביטול תורה גדול מזה. ת"ר (על) שלשה (דברים) הקדוש ב"ה בוכה עליהם בכל יום על מי שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק ועל מי שא"ל לו לעסוק בתורה ועוסק ועל פרנס המתגאה על הצבור בחנם. רבי הוה נקט ספר קינות וקרי בגויה כי פטא להאי פסקא (איכס ג) השליך משמים ארץ תפארת ישראל נפל ספרא מיריה אמר (נפל) מאיגרא רם לבירא עמיקתא. רבי ורבי חייה הוו שקלי ואולי באורחא כי משו להאי מתא אמרי אי איכא צורבא מרבנן הכא ניוול ונקבל אפיה אמרי להו איכא צורבא מרבנן הכא ומאור עינים הוה א"ל רבי חייה לרבי תיב את הכא ולא תולול בנישואותך אויול אנא ואקביל אפיה תקפיה ואויל בהדיה כי הוו מיפסרי ומקמיה אמר להם אהם הקבלתם פנים הנראים ואינם רואים תוכו ותקבלו פני שכינה הדואה ואינה נראה. א"ל רבי חייה איכו השתא מיעהני מהאי ברכתא א"ל רבי חייה ממאן שמיע לך מפרקיה דרבי יעקב שמיע לי דרבי יעקב איש כפר חיטיא הוה רגיל דהוה מקבל אפיה דרביה כל יומא בי קש א"ל לא ליצטער מר דלא יוכל מר א"ל מי זוטמר מאי דכתיב בהו ברבנן (סהלס מט) ויהי עוד לנצח לא יראה השחת (מה מעם לא יראה

רש"י

שחוק שלפני השמים: בבתי גואי.
 איכא כדכתיב במסחרים חכמה: ה"ג
 ובבתי כנאי לוכא והא כתיב ויקרל
 וגו'. וכל קרייהא השמעת קול היא:
 מאיגרא רם לבירא עמיקתא. כמה
 גדולה נפילה זו ואין לך צור עמוק וגו'
 גבוה משמים לארץ: תקפיה. רבי
 לרבי חייה וחזיל רבי כהדיס: כי הוו
 מיפסרי מקמיה. שנקלו ממנו רשות:
 לך מנעמתי מנכסו זו: פנא לך הא.
 כלומר שגדולה כל כך הקבלת פניו: כי

לקוטי מרה"ש

ראשיתו שמהם של מה שנין איס כו' ומסתרים
 כו'. דס"ל למכתב כסתר חכמה נפשו אלל
 במסתרים משמע במקום ששמו מסתרים:
 אמר מאיגרא כו'. נראה דשלא כנוונס נפל
 הספר מידים ולפטר סהיס עומד במקום גבוה
 בעליס ונפל משס לארץ ולמקום שחוק ויחר
 וע"י זס נוכר כדכרסות המקרא השליך משמים
 ארץ דלפי פשוטו ס"ל למכתב לארץ כתיב וע"כ
 דמשניסם השליך כפעס אחת משמים ומתקן

יראה) כי יראה חכמים ימותו מה הרוואה חכמים במיתותן כך בחייהם
 עאכו"ו. רב אירי (בריה) [אכור] דרבי יעקב בר אירי הוה רגיל
 דהוה אויל תלתא ירחי באורחא (והוה יתיב חד יומא באושפיויה) וחד
 יומא כבי רב (והדר אתי) והוה קרו ליה רבנן בר בי רב דחד יומא
 חלש דעתיה וקרי אנפשיה (איוב יב) שחוק לרעהו אהיה קורא לאלוה
 וייענהו א"ל רבי יוחנן במטו מינד לא תעניש רבנן נפק רבי יוחנן לבי
 מדרשא ודרש (ישעיה נח) ואותי יום יום ידרושון ודעת דרבי יחפצון וכי
 ביום דורשין אותו ובלילה אין דורשין אותו אלא לומר לך כל העוסק
 בתורה אפילו יום אחד בשנה (לשמה) מעלה עליו הכתוב כאילו עסק
 כל השנה כולה וכן (ה"א) במדת פורענות [דכתיב] (צמדנר יד) במספר
 הימים אשר הרהם את הארץ ארבעים יום יום לשנה יום לשנה וכי
 ארבעים שנה חטאו והלא לא חטאו אלא ארבעים יום אלא לומר לך כל
 העובר עבירה אחת אפילו (פעם אחת) [יום אחד] בשנה מעלה עליו
 הכתוב כאילו עבר כל השנה כולה:

[דף טו] תניא (צמדנר כח) עולת המיד העשויה בהר סיני רבי אלעזר
 אומר מעשיה נאמרו בסיני והיא עצמה לא קרבה ר"ע
 אומר קרבה ושוב לא פסקה אלא מה אני מקיים (עמוס ה) הובחים
 ומנחה הגשם לי במדבר ארבעים שנה בית ישראל שבטו של לוי
 שלא עבדו עבודת כוכבים הן הקריבו אותה:

שם בעי רב חסדא האי קרא היכי כתיב (תנ"ך נד) וישלח את נערי
 בני ישראל ויעלו עולות [כבשים] ויובחו זבחים שלמים [לה'
 פרים] או דלמא אירי ואירי פרים הוו לנ"מ טר זוטרא אמר לפיסק
 טעמם רב אחא בריה דרבא אמר לאומר הרי עלי עולה כעולה
 שהקריבו ישראל במדבר מאי פרים הוו או כבשים הוו תיקו:

לקומי מהרש"א
 רש"י
 לקום עמוק ביותר דיינו מאיגרא רס לביה
 עמיקתא: ג' יומי באורחא כו' ועיין פירש"י
 וכו' דחוק ולולי פירוש נראה דלאו מה"ט נקט
 ג' חדשים אלא דקן סיה דרבו לילך למקום
 אחר נקט פירסתו משם ולשבות בדרך כ"כ
 שלא סה אפשר לו ללמוד כו"ט ק"ו יום אחד
 ומייתו ליה מיזם יום ידרושון וגו' וכי ביום
 כו' דודאי ככל מקום סיום כולל גם הילנה כמו
 ויהי עבד ויהי בוקר יום גו' אכל מדכתיב יום
 יום כפול משמע למעט לילה והלא קאמר וכי
 ביום כו' אלא כו' אפילו יום אחד בשנה מעלה
 כו' ולכן הוא כפול לומר כאלו הוא נודע
 ככל יום יום מהסנה דכעין זה כתיב לגבי
 פורעניות מ' יום יום לשנה יום לשנה ג'
 ומסיים כהאי קרא מענינו ודעת דרבי יחפצון
 דגם מה דאילו באורחא ודרך כמו דעת יחפצון
 שהוא נחשב לנס:

שלאחריו ולא מין אחד היה נריך אחת
 לקרותו בלחם משאר טעמים [שאין
 מנסתין] כגון פסח"א או רבי"ע: לא אמר הכי עלי עולה וכו' גרסינן ול"ג כחומר:
 ג"מ לאומר הכי עלי עולה. כחומר עולה מאי יביא פרים או ככשים טיק:

[דף טז] רבי לוי רמי כתיב (משלי כט) הוקר דגלך מבית רעך ובתיב
 (מקלים טו) אבא ביהך בעולות לא קשיא כאן בחטאות
 ואשמות כאן בעולות ושלמים תניא נמי הכי הוקר דגלך מבית רעך
 בחטאות ואשמות הכתוב מדבר אתה אומר בחטאות ואשמות או אינו
 אלא בעולות ושלמים כשהוא אומר אבא ביהך בעולות הרי עולות
 ושלמים אמור הא מה אני מקיים הוקר דגלך בחטאות ואשמות.
 [דף טז ע"ב] תניא (קבלה ה) מעות לא יוכל לתקון (כיצר) זה שביטל ק"ש
 של ערביית או של ערבית (ותפלה) [או שביטל תפלה] של שחרית או של
 ערבית והסרון לא יוכל להמנות זה (שמנוהו) [שנמנו] חבירו לדבר
 מצוה ולא נמנה עמהם. אמר ליה בר הוה להלל מאי דכתיב
 (מלאכי ג) ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא
 עבדו היינו צדיק היינו עובד אלהים היינו רשע היינו לא עבדו א"ל
 עבדו ולא עבדו תרוייהו צדיקי גמריי נינהו אבל אינו דומה שונה
 פרקו מאה פעמים לשונה מאה ואחת. א"ל משום חדא זימנא קרי ליה
 לא עבדו א"ל אין צא ולמד משוק של חמרים עשרה פרסי בווא
 עשרה וחד פרסי בתרי זווי. א"ל אליהו לבריה הוה ואמרי לה לרבי
 אלעזר וחד דכתיב (ישעיה מח) הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך כבוד
 עוני (עקידה מ"ג מ"ד) מלמד שחור הקב"ה על כל מדות טובות [ליתן
 לישראל] ולא מצא לישראל מדה טובה אלא עניות אמר שמואל ואי

תמא
 לקומי מהרש"א
 רש"י
 זה שביטל כו' ומסרון לא יוכל כו'. נראה
 דמלתא חדא מחוקק ליה סהי קרא מעות
 וגו' שביטל ק"ש או תפלה שלא קרא ק"ש או לא
 התפלל כולל כיומו וחטרונוגו' שהתפלל בימיו
 בלא מנין י' ונקט תפלת שחרית וערבית וה"ס
 תפלת מנחה אלא דנקט ליה דומיא דביטול ק"ש
 דלא שייך רק שתי תפלות וערבית א"ל לרבנן נקט
 ליה הכי דאפילו תפלת ערבית ושחרית דיש לנס
 תשומין כיומו מ"מ מקרי מעות לא יוכל לתקון
 כיון דלא התפלל בזמנו זכ"ש תפלת מנחה
 דאין לה תשומין כי אם ביום אחד:
 ולא בכסף כו' עיין פירש"י והוא דמוק דה"ל
 למכתב בכסף כ"ף הענין ועו"ק דהא כתיב
 בכסף זם וצדיתך לזיוף את הכסף וכלא לפרש
 לפי ענינו דהכא ס"ק וצדיתך ולא בכסף
 דהיינו שלא יהיה לנס עשירות של כסף דשירות
 קרא כ"מ ע"ש הכסף ויכל טעין בחרתיך
 בצור עוני סיינו שלא יהיה לנס כסף וקרא
 לעניות מדה טובה שמתוכן למוטב וכסף
 בעשירי כתיב וכסף הכיני לנס והכך פשו

באש כמו שצורפים את הכסף אלא בחרתי לך כור עוני לצורפך כו'. כור זה כלי
 מדר"ן חיוה
 מבית רעך מבית איחך זה הקב"ה שנאמר למען אחי ורעי. עיין רש"י (שבת ל"א ע"א)
 ד"ה דעלך פני לחברך לא תעביר. רעך זה הקב"ה דכתיב רעך ורע איבך אל תעזוב
 ע"ש"ה הרי שהביא רש"י קרא אחר:

תימא רב יוסף היינו דאמרי אינשי יאה עניוהא לישראל (כורדא) [כברוא] סומקא לסוסיא חוירא :

משנה ר"ש בן מנסיא אומר אי זהו מעות שלא יוכל לתקן זה הבא על הערה והוליד ממנה ממזר א"ת בנוגב וגזול יכול הוא להתחורר ויתקן ר"ש בן יוחאי אומר אין קורין מעות אלא למי שהיה מתוקן מתחלתו ונתעוות ואי זה זה ת"ח הפורש מן התורה : גמ' והוליד ממנה ממזר כו' הוליד אין לא הוליד לא והא תניא רבי שמעון בן מנסיא אומר גונב אדם או גזול אפשר שיוחזר גנבתו וגזלתו ויתקן אבל הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם והלך לו ר"ש בן יוחאי אומר אין אומרים בקרו גמל בקרו חזיר אלא בקרו מלה וא"ש זה ת"ח הפורש מן התורה ר' יהודה בן לקיש אומר כל ת"ח הפורש מן התורה עליו הכתוב אומר (משלי כו) כצפור נודדת מן קנה בן איש נודד ממקומו ואומר (ירמיה ז) מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי . לא קשיא כאן באחותו פנויה כאן באשת איש ואי בעית אימא הא והא באשת איש ולא קשיא [דף י'] כאן באונס כאן ברצון ואבע"א הא והא באונס ול"ק כאן באשת כהן כאן באשת ישראל (זכריה ח) וליוצא ולבא אין שלום וגו' אמר רב כיון שיצא אדם מדבר הלכה לדבר [מקרא] שוב אין לו שלום ושמואל אמר זה הפורש מן התלמוד למשנה . ורבי יוחנן אמר אפילו מתלמוד לתלמוד :

לקוטי מהרש"א

לבעל : אין אומרים בקרו גמל כו' אלא בקרו טוס כו' . כפ"ש"י לשון קקול נופל בחדם שהוא טוב מתחלה ע"כ וסיניו שהיה עושה טוב ויהי לומד תורה מתחלה ועכשיו פירש אבל כהן על אש א"ש אין זה מקרי עושה טוב מתחלה אלא סור מעט הים מתחלה : פסול לישראל לפיכך אין עונו נמחק בהשבעה ולא נהירא דאין לך דבר שעומד בפני בעל השבעה אלא קרי ליה לא יוכל לתקן לפי שבשחו וקלטו ניכר לעולם שאומרים ממזר זה מפלוני שבא על הערוה ע"כ) : אין אומרים בקרו גמל * זה לקרבן כלומר מי שהוא רע מתחלתו אין זה מעות . אלא בקרו עלה * זה לקרבן שמה נפל בו מוס ונתקלקל כך לשון קקול נופל בחדם שהיה טוב מתחלתו : אחרתו פנויה * הוליד אין לא הוליד לא : אשת איש * בלא הוליד גמי יש זכרון לעונו שאסרה על בעלה ל"ש אחוהו ולא שנה נכריה : באונס * לא אסרה על בעלה לפיכך הוליד אין לא הוליד לא : ברצון * אסרה על בעלה : אשת כהן * אפילו באונס אסרה על בעלה : ליוצא ולבא * מקרא הוא בזכריה ודרשוהו כאן ליוצא מן התורה ובה לו לדברים אחרים : שיוצא אדם מדבר הלכה לדבר מקרא * שוב אין לו שלום שאין הוראה מן המקרא שהמשנה מפרשת סתמות התורה : מתלמוד למשנה * אם שמש ת"ח שכן מדקדקין ליתן טעם במשניות להבין במשניות הסותרות זו את זו ולמנוח טעם לפסור ולחובה ולאיסור ולהסתר שבמשנה זו קרוי תלמוד ואם יצא מזה ונתן כל עסקו לגירסת המשניות שוב אין לו שלום בדבר הוראה שאין הוראה כגונה מתוך משנה שמה משניות יש שאין דבריהם מכוונים וסורוטי בני התלמוד כגון עב"ש חסורי מחסרה הא מני ר' שלמי הוא ואין הלכה כמותו : אפילו מתלמוד

משנה היתר נדרים פורחין באויר ואין להם על מה שיסמכו] כו' שבת הגיגות והמעילות הרי הן כהררים התלוים בשערה שין מקרא מועט והלכות מרובות] : גמ' תניא רבי אליעזר אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר (ויקרא כו) כי יפליא (נמדנרו) כי יפליא ב' פעמים אחת הפלאה לאיסור ואחת הפלאה להיתר ר' יהושע אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר (תהלים לה) אשר נשבעתי באפי נשבעתי והורתי בי . רבי יצחק אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר (שמות לה) כל נדיב לב . תניא בן אחי רבי יהושע אומר יש להם על מה שיסמכו שנא' (תהלים קט) נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך * אמר רב יהודה אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא להו כלהא דעריפא מדידהו שנא' (נמדנר ל) לא יחל דברו הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו אמר רבא לכולהו אית להו פרבא בר מדשמואל דלית ליה פרבא וכו' . אמר (רבונא) [רבא] ואי תימא רב נתמן בר יצחק היינו דאמרי אינשי טבא חדא פלפלהא הריפא ממלא צנא [טבא] דקרי :

אין דורשין פרק שני

ח [דף י"א ע"ב] [משנה ראשונה] . אין דורשין בעריות בשלשה ולא במעשה בראשית בשנים ולא במיכה ביחיד אא"כ היה חכם מבין מדעתו . כל המסתכל בארבעה דברים [ראוי] דתי

ר"ש

[תלמוד * מחלמוד] ירושלמי לתלמוד שמתחמא אפי נשבעתי ולא מדעת מיושבה בבלי שהוא עמוק כדאמרינן בסנהדרין יש לתמוד מכאן שהמנוח פתח לדרו במחשכים הוסיפי זה תלמוד בבלי שהוא עמוק : היתר נדרים פורחים בחזיר * התרה נדרים שאמרו החמים דהכס מחיר את הנדר מעט רמז יש מן החורה לדבר ואין על מה לסמוך אלא שכך מסור לחכמים בחורה שבעל פה : כי יפליא שני פעמים אחד בערבין ואחד במזר יפליא נדר בערבך כי יפליא לנדור נדר מזר : אחת הפלאה לאיסור וכו' . הפלאה לשון פירוש כהרגומו ארי יפיריש ולמה כתיב הפלאה בשתייהן אחת שפירש כשנדר ואכר את עצמו בנדר ואחת שחזר ומפרש לפי החכם ואומר כך נדתי ולדעת כן נדתי אבל לדעת כן לא נדתי וברי א"י בל לידי חרטה ומתוך כך מחזירים לו : נשבעתי באפי * מדקאמר באפי שמשע יכולי ליטאל עליו לפי

ע"ה א"ה כמ"ו

[רתוי] לו שלא בא לעולם מה למעלה מה למטה מה לפנים ומה לאחור
 וכל שלא חס על כבוד קונו [ראוי] [רתוי] לו שלא בא לעולם : גב' אמרת
 ברישא ולא במרכבה ביחיד והדר אמרת אלא א"כ היה חכם מבין
 מדעתו ח"ק אין דורשין בעריות לשלשה ולא במעשה בראשית לב'
 ולא במרכבה ליחיד אא"כ היה חכם ומבין מדעתו ולא במעשה בראשית
 בב' מנא ה"מ דת"ר [דכ"ס ד] כי שאל נא לימים ראשונים יחיד שואל
 ולא שנים שואלין וכול ישאל אדם קודם שנברא העולם ת"ל [שס] למן
 היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ [אי למן היום אשר ברא אלהים
 אדם] יכול לא ישאל אדם מששת ימי בראשית ת"ל לימים ראשונים
 [אשר היו לפניך] יכול ישאל אדם מה למעלה ומה למטה מה לפנים
 ומה לאחור ת"ל [שס] ולמקצה השמים ועד קצה השמים מקצה השמים
 ועד קצה השמים אתה שואל ואי אתה שואל מה למעלה ומה למטה
 מה לפנים ומה לאחור : [דף יב] והשתא דנפקא ליה מן למקצה השמים
 למן היום אשר ברא אלהים אדם למה לי [מיבעי ליה] לכדרבי אלעזר
 דא"ר אלעזר אדם הראשון מן הארץ ועד לרקיע היה שנאמר למן היום
 אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים וגו' וכיון שסרה הניח
 הקב"ה ידו עליו ומיעטו [והעמידו על מאה אמה] שנא' [תהלים קל"ט] אחור
 וקדם

לקוטי בהרש"א

ר ש י

ימי בראשית ת"ל לימים ראשונים א"כ היו לפניך
 וגו' והיטעו לנכתב למן היום אשר ברא
 אלהים אדם וגו' ללמד דמאז צריך שאלו ועיון
 שכל ביותר כי האדם היה תכלית הבריאה ואשר
 הרקיע מן המזרח : ומה לאחור :
 למערב ובגמרא מפרש טעמה : וכל שלא חס על כבוד קונו בגמרא מפרש מלי
 היא : רתוי לו : יפה לו ועוד היה לו אם לא בא לעולם ואומר אני [שהוא] לשון
 רחמים כוונת מרוחם היה אם לא בא לעולם ודונמתו בתורת הכניס ואל אלעזר
 ואל איתמר בניו הנותרים ר"ל אומר רתוי היו לישרף אלא שריחה הכתוב לאהרן
 [ובפי' המשניות להרמב"ם כחז רתוי עיין כל פירושו בספרו] : והא אמרת
 רישא ולא במרכבה ביחיד : וכיון דיחיד הוא ולינו שומע מפי הרב על כרחך מדעתו
 מבין וקא חסרה ליה והדר [התיחה] [אמרת] אא"כ היה חכם ומבין מדעתו : לג' :
 לבד מן הדורס : ולא במעשה בראשית לב' : וכ"ס לג' : ולא במרכבה ליחיד :
 להלמד יחיד אא"כ היה אוחו ח"מ מבין מדעתו שלא יצטרך לשאול לרב במקום
 שיסתפק דללו אורח ארעא לפרושי להדיא : מנא ה"מ : דאין שנים שואלין במעשה
 בראשית : יכול ישאל אדם : מה היה קודם שנברא העולם : יכול לא ישאל ולא
 ידרוש במעשה ששה ימי בראשית דהא למן בריית אדם הוא דיהו רשותא למדרש
 והוא בע"כ נברא : ת"ל לימים ראשונים : מיום ראשון : והשתא דנפקא לן מן
 ולמקצה השמים דאחור לשאול מה יש חוץ למחילה ממילא נפקא לן דאחור לשאול
 בקודם שנברא העולם דהא היא היא מה שהיה קודם ברייתו הוא עכשיו חוץ
 למחילתו הילכך למו היום אשר ברא אלהים אדם למה לי למעוטי מיניה קודם
 שנברא העולם : ע"י הארץ ולמקצה השמים על הארץ היה ומגיע לשמים :
 מהר"ץ חיות

רתוי לו שלא בא לעולם : עיין רש"י כאן ובקרושין ס' ע"א הגירסא ראוי לו שלא בא
 לעולם : ועיין ערוך ערך רתה שבביא ג"כ שתי הגירסאות האלו :

וקדם צרתני ותשת עלי כפכה : אמר רב יהודה אמר רב אדם
 הראשון כסף העולם ועד סופו היה שנאמר ולמקצה השמים ועד קצה
 השמים וכיון שסרה הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו שנאמר אחור וקדם
 צרתני [ותשת עלי כפכה אי הכין] קשו קראי אהרדי אידי ואידי מדה
 אתה היא : ואמר רב יהודה אמר רב עשרה דברים נבראו ביום ראשון
 ואלו הן שמים וארץ : תורה ובוהו : אור וחושך : רוח ומים : מדת יום
 ומדת לילה : שמים וארץ דכתיב [בראשית ב] בראשית ברא אלהים את
 השמים ואת הארץ : תהו ובוהו דכתיב [שם] והארץ היתה תהו ובוהו :
 אור וחושך דכתיב [שם] וחושך על פני תהום וכתיב [שם] ויאמר אלהים
 יהי אור ויהי אור : רוח ומים דכתיב [שם] ורוח אלהים מרחפת על פני
 המים : מדת יום ומדת לילה דכתיב [ויקרא אלהים לאור יום ולחושך
 קרא לילה] [ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד] : הנא תהו וזהו קו ירוק
 שמקיף את כל העולם כולו שממנו יוצא חושך [לעולם] שנא' [תהלים יח]
 ישת חושך סתר סביבותיו סוכתו בוהו אלו אבנים המפולמות [ומפולשות]
 המשוקעות בתהום שמהם יוצא מים שנאמר [ישעיה לד] ונמה עליה קו
 תהו ואבני בוהו יאור ביום ראשון איברי והכתיב [בראשית ב] ויתן אותם
 אלהים ברקיע השמים וכתיב [שם] ויהי ערב ויהי בוקר יום רביעי [אלא]
 כדרבי אלעזר דא"ר אור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון אדם
 צופה [ומביט] בו מסוף העולם ועד סופו וכיון שנסתכל הקב"ה [באנשי]
 [ב] דור המבול ודור הפלגה ראה שמועשיהם מקולקלים עמד ונגזו מהם
 שנאמר [איוב לח] וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר ולמי גנוז
 לצדיקים לעתיד לבא שנא' [בראשית ב] וירא אלהים את האור כי טוב
 ואין טוב אלא צדיקים שנאמר [ישעיה ג] אמרו צדיק כי טוב וכיון שראה
 אור שנגזו לצדיקים [מיד] שמה שנאמר [משלי יג] אור צדיקים ישמה :
 כתנאי אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה [ורואה] ומביט בו מסוף
 העולם ועד סופו דברי ר' יעקב והכמים אומרים הן הן מאורות שנבראו
 ביום ראשון ולא נתלו עד יום ד' : אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב
 בעשרה דברים נברא העולם בחכמה ובתבונה ובדעת בכח ובגבורה
 ובנערה בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים : בחכמה ובתבונה דכתיב
 [שם ג] ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה : בדעת דכתיב
 ברשתו

ר ש י

אחור וקדם צרתני : שתי פעמים יצרתני למדת שקו החושך מקיף את השמים :
 חתלה גבוה ולבסוף שפל : מסוף העולם מפולמות : לשון לחלו מושט"ל בלג"ז :
 ועד סופו : כשהיה שוכב היה ראשו קו תהו וגו' למדת שהתהו קו והכחו
 למזרח וכגליו נוגעים למערב : תהו וכו' : חכמה : יודע מה שהוא לומד :
 וכו' : לקמן מפרש לכו : מדת יום : תבונה : שהוא מבין דבר חדש מפולסול
 ומדה לילה : עשרים וד' טעום בין חכמתו : דעת : ייסוב : כח : הוא כח
 טיהס : וישת חושך סביבותיו : הא הזכות : גבורה : גבורה סלג : גערה :

מהר"ץ חיות

עשרה דברים נבראו ביום הראשון אור וחושך : אע"פ דחושך הוא העדר ולא יתכן בו לשון
 בריאה : ע"י רמב"ן פרשת שמות על קרא מי ישים אים : אולם חושך הנאמר
 בכאן הוא אש היסודי ע"י מורה פרק שלשים לשני :

(משלי יג) בדעתו תהומות נבקעו • בכח וגבורה דכתיב (הלוי סה) מדין
הרים בכחו נאור בגבורה • ביערה דכתיב (לויכו) עמודי שמי
ירופפו ותמהו מערתו • בצדק ובמישפט דכתיב (הלויס פט) צדק ומשפט
מכון כראד • בחסד וברחמים דכתיב (סס כה) זכור רחמיך ה' ותסרידי
כי מע לש חמה • (פקידה פער מ"ט) א"ר יהודה אמר רב בשעה שברא
הקדוש ברוך הוא את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי
עד שנער בו הקדוש ברוך הוא והעמידו שנאמר עמודי שמים ירופפו
ויתמהו מערתה והיינו דאמר ר' שמעון ב"ל מאי דכתיב (נלאש יז) אני
אל שדי אני אל שאמרתו לעולמי די (איכא דאמרי) אמר ר"ל בשעה
שברא הקב"ה את הים (הגדול) היה מרחיב והולך עד שנער בו הקב"ה
ויבשו שנאמר (נמוס ח) גוער בים ויבשהו • ת"ר ב"ש אומרים שמים
נבראו תחלה ואח"כ ארץ שנא' (נלאש ח) בראשית ברא אלהים את
השמים ואת הארץ וב"ה אומרים ארץ נבראת תחלה ואחר כך שמים
שנאמר (סס ז) ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים (תניא) אמרו לה
ב"ה לב"ש לדבריהם אדם בונה עלייה ואחר כך בונה בית שנאמר
(עמוס ט) הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה אמרו להם ב"ש
לב"ה לדבריהם אדם (בונה) [עושה] שרפרף ואד"ל [עושה] כסא דכתיב
(ישעי סו) השמים כסאי והארץ הדרום רגלי • והכמים אומרים זה וזה
כא"ר נבראו שנא' (סס מה) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קורא
אני אלהים ועמדו יחדו ואיך מאי יחדו דלא משתלפי מהרדי • (מ"ט)
קשו קראי אהרדי אמר ר"ל כשבראן ברא שמים וא"ר כך ארץ וכשנמן
נטה ארץ ואח"כ שמים • מאי שמים א"ר יוסי בר הנינא ששם מים
במתניתא תנא אש ומים מלמד שהביאן הקב"ה וטרפן זה בזה ועשה
מהן רקיע • שאל רבי ישמעאל את רבי עקיבא כשהיו מהלכין בדרך
א"ל אתה עשימשת את נחום איש גם זו כ"ב שנה שהיה דורש כל
אתין שבתורה את השמים ואת הארץ מאי דרש בהן אמר לו אילו
נאמר שמים ארץ הייתי אומר שמים ארץ שמתן של הקדוש ב"ה הן
ועבשיו שנאמר את השמים ואת הארץ שמים שמים ממש ארץ ארץ
ממש [סס ע"ג] ואת הארץ לשה לי להקדים לשה שמים לארץ •

לקוטי מהרש"א

נכרא כניף ונשם : אר"ה סס מים כו' • מופה כדאמרי לקמן שבער בו ועמד :
ר"ל שם עליו יש מים כדכתיב ויסי מנדול גו' פקעיות • לומיטי"ל בלע"ז : בשמים •
ובין המים אשר מעל לרקיע וכתיב נתיים וקרא מעלותיו • אלמא עליוס חיקרו : שפירק •
אלהים לרקיע שמים גו' דר"ל מוס דעל הקיע לרגלו : כסא • ליכב עליו על כרעך •
יש מים קרא לרקיע שמים ע"ש • כסא עשוי תחלה ולפי גובה הכסא הוא
משם למים כמ"ס ה"א : ת"א אש ומים כו' • ופי' כמ"ס שה"ל"ף אחי השי"ן נהם
וכתיב אחיות כו' : הייתי אומר שמים וארץ שמים כו' • נראה דה"פ דהיינו אומר שמים
וארץ ג"כ שם אלהות כן ובי' כשיות כן וס"ק קרא בראשית ככל אלהים הפועל את אלהים
הפועל [ססס] שמים וארץ כתיב לשה שמים וארץ כה אלהות וחכר מן כסאם אלהים הפועל
אלהים דקרא היינו אלהים הפועל ושמים שמים וארץ ארץ ארץ ממש ואין ביים כה אלהות כלל :
זהו הארץ ל"ל כו' • דמיון דקניג את הקמים ע"כ אלהים דקרא לא קאי לשמים ופי' הארץ

וראין היתה תוהו ובוהו מכדי שמים מתחיל ברישא מאי שנא
דקא חשיב מעשה ארץ גנא דבי רבי ישמעאל משל למלך בשר
ורם שאמר לעבדיו השכימו לפתחי (למחר) השכימו ומצא נשים ואנשים
למי משבח למי שאין דרכו להשכים והשכימו • הניא רבי יוסי אומר
אוי להם לבריות שראות ואינן יודעות מה הם רואות עומדות ואינן
יודעות על מה הן עומדות הארץ על מה (היא) עמדת על העמודים
שנאמר (לויכו ט) המרגיז ארץ מנקומה ועמודיה יתפלצון ועמודים על
המים שנאמר (הלויס קלו) לרוקע הארץ על המים ומים על ההרים שנא'
(סס קד) על הרים יעמדו מים וההרים על רוח שנאמר (עמוס ד) יוצר
הרים ובורא רוח והרוח בסערה • שנאמר (הלויס קמה) רוח סערה עושה
דברו וכערה תלוייה ברוועו של הקדוש ב"ה שנא' (דברים לג) ומתחת
זרועות עולם • והכמים אומרים על י"ב עמודים היא עומדת ש' אמר
(סס לז) יצב גבולות עמים למספר בני ישראל וי"א (על) שבעה עמודים
שנאמר (משלי ט) הצבה עמודיה שבעה • רבי אלעזר בן עמוע אומר על
עמוד א"ד (עומרת) וצדיק שמו שנאמר (סס י) וצדיק יסוד עולם • אמר
רב יהודה שני רקייעין הן שנאמר (דברים י) הן לה' אלהיך השמים
ושמי השמים ור"ל אמר שבעה ואלו הן וילון רקיע שחקים זבול מעון
ככון ערבית • וילון אינו בשמש כלום אלא נכנס שחתי ויוצא ערבית
ומחדש בכל יום מעשה בראשית שנאמר (ישעי מ) הנוטה כדוק שמים
וימתחם כאהל לשבת • רקיע שבו חמה ולבנה כוכבים ומולות קבועים

לקוטי מהרש"א

שמים לארץ • דלוי לא כתיב (הכח) את
הוא אמרינן כחשת נכראו אלא שה"א
לקרוא ב' שמוס כחשת להכי כתיב את
להקדים : למי שאין דרכו להשכים
והשכים • והכא נמי דקרא לשמים תחלה
הוא ליה שמים דרכו להשכים וארץ אין
דרכה להשכים ועוד מעשה ארץ מהותין
ומעשה שמים כתיב (הכח) • וזו השכימה
עמו שנבראו כחשת לכך הזכיר לספר
במעשה ארץ תחלה : יוצר הרים ובורא
רוח • מה ענין זה לזה אלא ללמדך
שההרים עומדין על רוח : רוח סערה
עושה דברו • דבר הרוח הסערה עשאהו
ומתחת • כל היתרה : זרועות עולם •
הסובלים אוחו : נכנס שחתי • לתוך
היקו והאור נראה : ויוצא ערבית •
מתיקו ומתפשט ויוצא למטה מן האור
והכי העולם חשך וזו חדות למעשה
בראשית בכל יום : כדוק • יריעה עיל"א
ל"ז"ז אלמא יש שמים שאין משמין אלא

רש"י

וא"ל לכתוב את השמים וארץ ומשי להקדים
שמים כו' כפירי' : אוי לכה לבריות שיהיו
ואין יודעין כו' • הקושיא כלל ובי משוס
שאין יודעין הכיות כל זה וזה וזה וזה
ומנפ"מ בודיעתן כל זה וזה ענין העמודים הללו
כמספר למר כדאית ליה כו' ונראה הכוונה בכל
זה כמבואר בכמה מקומות במקרא ובתלמוד
שההרים יתן לאדם ללמד את הית"ל כדורס
ובמלות כמ"ס בקדושין אש פגע כך מגולג זה
משכחו לכה"מ והקב"ה עוהו כמ"ס סס ל"א
רשע לנדוק גו' ה' לא יעזבו בידו וע"ד כה"א
ליטרא מסייעין לו • ע"ז אמר ר"י אוי להם
לבריות שאין יודעין על מה העולם עומד לפי
כתיבתו אש לקיום עולם כמעשה הדיוקים הטובים
ואם לאבד כמעשה הישעים והכי העולם עומד
בכתיבת כן אדם בקיום התורה ובמלותיה ויינו
על העמודים כמ"ס העולם עומד על התורה ועל
העבודה ועל ג"ה ועל ג' דברים העולם קיים
על הדון ועל האמה ועל השלום שנאמר סמ גו'
ארץ גו' מפי שמעודים יתפלצון דהיינו שאין
כני אדם מקיימים העמודים שזכרנו • ואמר
בעיקר העמודים שמעודים על המים שהיא
התורה כמ"ס הוי כל אלא לכו למים ומייתי רמו
לזה שנאמר לרוקע הארץ על המים דהיינו על
התורה שנמשל למים כמ"ס הוי כל אלא לק

(בו) שנה' (בגלגלית א) ויתן אותם אלהים ברקיע השמים • שחקים שבו רחיים עומרות ופוחות מן לצדיקים (לעתיד לבא) שנה' (מהליל עת) ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח (וכתיב) (שם) ויבטרו עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן לבו • זבול שבו ירושלים ובית המקדש ומזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן בכל יום שנה' (מ"ח) בנה בניתי בית זבול לך מִן לשבתך עולמים (ומה מקריב וכי תעלה על דעתך שיש לשם פרים וכבשים אלא מהו מקריב נשמתן של צדיקים) • ומנא לן דאקרי שמים שנאמר (ישעיה סג) הבט משמים וראה מזבול קדשך ותפארתך • מעון שבו כתות כתות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה וחשות ביום מפני כבודן על ישראל שנה' (ההליל מז) יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי תפלה לאל הוי • אמר ריש לקיש (ט"ג פ"ק וע"ש מהרש"א) כל העוסק בתורה בלילה הקדוש ב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו מ"ט [יומם] יצוה ה' חסדו משום דבלילה שירה עמי • א"ר אמר ר"ל כל העוסק בתורה בעוה"ז שדומה ללילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד לעוה"ב שדומה ליום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו וגו' • א"ר לוי כל הפוסק מדרברי תורה ועוסק מדרבי שירה מאכילין אותו גהלי רתמים שנאמר (איו"ל) הקטשפים שלוח עלי שיה ושורש רתמים להמם • ומנ"ל דאיקרי שמים שנאמר

לקוטי מהרש"א

רש"י

למים ואמר המים על הכרים כי הטורה לא נתי: לחיכי השרת אכל נתנה לבני אדם הדיקים הבהרים בטוב שנמשלו לכרים כגמל דוכתין כגון מקפץ על הכרים ג' אל הכרים לא אכל ג' ואמר שהכרים עומדים על הרוב כו' הדיקים ונחיתתם לטוב תולה נרות שהיא כשמה הטורה שנתנה להם כמ"ש ויסח באפיו נשמת ג' ואמר שכל זה תלוי בנחירת בן אדם לנחית את הסערה והוא היס"ט כמבואר פ"ק דכ"ג גבי ארוב שהיה כופר בנחיה ואמר על דעתך כי לא ארבע גו' אשר בשערה יסופני נרות שערה עברה לפניך ונתחלף לך בין ארוב לארוב היינו רוח יצ"ל ש"כ כתיב בשערה כש"ן רמו על י"ר ריע שפוח כחו של שער הקב"ה עזרו והיינו שתלוינו כוונתו ורחו של הקב"ה לעזור לכן אדם לפי כחירתו ולפי שר' יוכי לא זכר כמה הן העמודים ומכן אמתי' שכן ג' תורה ועבודה וגמילות חסדים קאמי ביה הוי תנאי ע"ש מ"ט פ"ג דמכות דליכא תנאי דחד אמר תנאי' מלות נחמו לישראל ובא דוד והעמידן על י"א וחד אמר דכא ישעיה והעמידן על ו' וח"א דכא חקוק והעמידן על אהם והוא האמונה שנאמר וצדיק בלמונתו יתים כמפורש שם כחוק ועד"ה קאמי חכמים הכל העולם עומד על י"ב עמודים שכן י"א דתשיב הים ועם האמונה שהיא ודאי עוקרית הס י"ב עמודים וי"א על ז' עמודים הס ו' דתשיב הים ועם האמונה הס ו' עמודים ור"ל דקאמר הכל על עמוד אחד היא האמונה שנאמר כס וצדיק בלמונתו יתים ומיימי לים סבוא עמוד של הצדיק כמ"ש בן וצדיק יכוד עולם דהיינו בלמונתו ועד"ה אמר הכתוב לדוד ודור אמונתך כוננת ארץ ותעמוד שפ"ו מלות אמונה כוננת ארץ ועל ידיה תעמוד הארץ כי האמונה היא עמוד אחד של כל העולם כמ"ש ודו"ק: מפני כבודן של ישראל כו' • דשירית של ישראל עוקרית ביום כפתולן כ' עממים שחיות ומנחה שכן חוכה כדמסיים כהאי קרא תפלה לאל הוי מה שאין כן עבדיה יחא רשות גוואל אמרו כס"ק דע"ג מהאי קרא דהקב"ה שומע שירה מפי חיות

(דכרים כו) השקופה ממעון קדשך מן השמים • מכון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד ועליית מללים רעים ועליית אנלים (וחררה) (וחררה) של סופה [ומערה] ומערה של קיטור וכולן דלתותיהן של אש שנה' (וימני נ) (פתח ה' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו) (דכרים כח) [פתח ה' לך את אוצרו הטוב] והני ברקיעא איתנהו הני בארעא איתנהו דכתיב (מהליל קמח) הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עושה דברו אמר רב יהודה אמר רב (עד שלא בא דוד היו ברקיע וכשבא) דוד ביקש עליהם רחמים והורידן לארץ אמר לפניו רבש"ע (ס"ה) כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע (חלק וע"ש מהרש"א) צדיק אתה ה' לא יגור במגויך רע • ומנא לן דאיקרי שמים שנאמר (מ"א ח) ואתה תשמע השמים מכון שבתך • ערכות שבו צדק ומשפט וצדקה גנוי חיים גנוי שלום גנוי ברכה ונשמתן של צדיקים ורוחות נשמות שעתידות להבראות וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים • צדק ומשפט דכתיב (מהליל פט) צדק ומשפט מכון כסאך • צדקה דכתיב (ישעיה נט) וילבש צדקה כשריון • גנוי שלום דכתיב (זופטיו ו) ויקרא לו ה' שלום • גנוי חיים דכתיב (מהליל לו) כי עמך מקור חיים • גנוי ברכה דכתיב (מהליל נד) ישא ברכה מאת ה' • ונשמתן של צדיקים דכתיב (ש"א כה) והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך • ורוחות ונשמות שעתידות להבראות שנאמר (ישעיה נז) כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי • וטל שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיות בו את המתים דכתיב (מהליל סח) גשם נדבות הניף אלהים • ושם אופנים ושפרים וחיות הקודש ומלאכי השרת וכסא הכבוד ומלך אל הוי (וקיים)

רש"י

לקוטי מהרש"א

מכון • ל' אורן של מיני סורענות כדכתיב נכינו ללגים שפטים: שבו אוצרות שלג וברד. כל אלנו לסורענות: עדיית טללים רעים ועליית אנלים. לשון (עונג) [עונה] של מים ולשון אנלי של ולשון אגן הסהר דהלמ"ד מתחלפה כתי"ן וסם מים (המים העומדים ללקות סירות ותבואות: פתח ה' את אוצרו. למדת שיש לו אוצרות לפורענות: לא יגורך רע. לא יגור אלך: רוחות ונשמות. הלא מלאת היא. וי"מ רוח היא הנשמה העשויה בדמות הניף. נשמה נשמה כלוג"ט בלע"ז: מכון כסאך. נכון כסאך והכסא בערכות הוא כדמפרש לקמן; וילבש דקרא כשריון. למדת שעמו שרויה דקרא: ויקרא לו. קראת אלנו: רוח מלפני. אלמא לפניו הם: גשם נדבות וגו'. במתן חוכה כתיב שיפתה נשמתם שנאמר (ש"ה ה) נפשי יאלה בדברו • והניף עליהם על והחיון שנאמר גשם נדבות הניף וגו' והאי קרא במתן חוכה משמע בספר מהר"ץ חיות ערבות שבו נשמתן של צדיקים ונשמות ורוחות שעתידין להבראות • ש' מורה נבוכים פרק שבעה לראשון פירוש נפלא בוח:

רם ונשא שוכן עליהם [בערבות] שנה' (ההלים סח) סולו לרובב בערבות
 ביה שמו ומנא לן דאיכרי שמים (א"ר אבהו) אתיא רכיבה רכיבה כתיב
 הכא סולו לרובב בערבות וכתוב התם (דנריס לג) רובב שמים בעורך
 והושך ענן וערפל מקפין אותו שנאמר (ההלים יח) ישת הושך כתרונגו
 ומי איכא השוכא קמי שמיא והא כתיב (דניאל ג) הוא נלא עמוקתא
 ומסרתהא ידע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא • ל"ק הא [דף יג] בבתי
 נוואי הא בבתי בראי • (מוכס ח"א פ"י עקידה עזר לד) ואמר רב אזא בר
 יעקב עוד רקיע אהר יש למעלה מראשי החיות שנה' (ימוקלא ח) ודמות
 על ראשי החיה רקיע וגו' עד כאן יש לך רשות לדבר מכאן ואילך אין לך
 רשות לדבר שכן כתוב בספר בן סירא במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה
 ממך אל תחקור במה שהורשית התבונן אין לך עסק בגסתרות :

ס עס תניא אמר רבן יוחנן בן זכאי מה תשובה השיבתו בת קול
 לנבוכדנצר בשעה שאמר (ישעיה יד) אעלה על במתי
 עב ארמה לעליון יצתה בת קול ואמרה לו בן בנו של נמרוד
 שהמרוד את כל העולם בולו עליו במלכותו כמה שנותיו של אדם
 שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה דכתיב (ההלים ז) ימי
 שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה וגו' והלא מן
 הארץ ועד לרקיע מהלך ת"ק שנה ועוביו של רקיע מהלך ת"ק [שנה]
 וכן בין כל רקיע למעלה מהן חיות הקודש ורגלי החיות כנגד כולן
 וק"סולי חיות כנגד כולן ושוקי החיות כנגד כולן ורכובי החיות כנגד
 כולן ורכי החיות כנגד כולן וגופי החיות כנגד כולן וצוארי החיות כנגד כולן
 והאשי החיות כנגד כולן וקרני החיות כנגד כולן ולמה מהן כסא הכבוד
 ורגלי כסא הכבוד כנגד כולן וכסא הכבוד כנגד כולן ולמעלה מהן מלך
 אל חי וקיים רם ונשא שוכן עליהם ואתה אמרת אעלה על במתי עב
 וגו' אך אל שאול תורד אל ירתי בור : [ולא במרכבה ביחוד] תני רבי
 חייא אבל מוסרין לו ראשי פרקים [וא"ר חייא] [א"ר זירא] אין מוסרין
 ראשי פרקים אלא לאב בית דין ולמי שלבו רואג בקובו • איכא דאמרי
 והא

לקוטי מהרש"א

דשם מפורסם : כמפלא ממך אל תדרוש
 ובמכוסה כו' : כסול כזה נראה שרמו אכל
 סני מיני דתני' כמפלא מינו אמעשה במרכבה
 מה למעלה ומה למטה כו' אל תדרוש ובמכוסה
 ממך גם כמעשה כראשית אל תחקור מי שאינו
 בקי בטעמי מעשה כראשית אך כמה שהורשית
 התבונן אמר התבונן כו' לזו כמ"ס החוקים
 והסילוסופים לדרש לחקור על מציאותו מתוך
 הכרואים שבעולם :

אל יכתי כור כו' : ר"ע נשמתו אל שאול
 שהוא גיהנם תורד וגופו אל יכתי כור :
 אלא לאכ"ד כו' : סיינו ליחיד נדונו :
 עלם הקוליה החקוע במתים : (אבל מוסרין לו וכו') רבי חייא חוזר על
 המעשה שאמר ולא במרכבה ביחוד) : ראשי פרקים (סימני) ראשי פרקים
 כנה : שלפני דואג • ואינו מיקל את כחשנו : ואית דאמרי והוא שלבו חלל

הוא שלבו רואג בקרבו • אמר רבי אמי אין מוסרין סתרי תורה אלא
 למי שיש בו ד' דברים (ישעיה ג) שר המשים • ונשוא פנים • יועץ • והבט
 חרשים ונבון להשי • אמר רבי אמי אין מוסרין דבר תורה לכותי שנה'
 (ההלים קמז) מיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל
 נוי ומשפטים כל ידעום • אמר ליה רבי יוחנן לרבי אלעזר תא אנמרך
 מעשה מרכבה א"ל אכתי לא קשאי כדקש נח נפשיה דר' יוחנן א"ל ר'
 אסי תא אנמרך מעשה מרכבה א"ל אי זכאי גמירנא מרבי יוחנן רבך ריב
 יוסף הוה גמיר מעשה מרכבה וסבי דפומבדיתא הוה תנו מעשה בראשית
 אמרו ליה ליגמרן [מר] מעשה מרכבה אמר להו אנמרתין אתון מעשה
 בראשית אנמרוה בתר דגמרוה אמרו ליגמרן מר מעשה מרכבה אמר
 להו תנינא בהו (פ"ה ד) דבש והלב תחת לשונך דברים שהן מתוקים
 מרובש והלב יהיו תחת לשונך • רבי אבהו אמר מהכא (משלי כז) ככשים
 ללבושך (אל תקרי ככשים אלא כבושים) דברים שהם כבושונו של
 ע לא יהיו תחת לבושך אמרו ליה תנינן בהו עד (ימוקלא ג) ויאמר אלי
 בן אדם אמר להם הן הן מעשה מרכבה כתיבי עד היכן מעשה מרכבה
 ר' אומר עד ורא (בעין השמל) בתרא רבי יצחק אומר עד החשמל
 עד ורא אנמדינן מכאן ואילך מסרין ראשי פרקים איכא דאמרי עד
 וארא

וארא

רש"י

(עליו) • סתרי צנין : סתרי תורה
 כגון מעשה מרכבה וספר יצירה ומעשה
 כראשית והיא כתיבתה לא קשאי לאל זקניה
 ובתי לכו דורגו : מעשה כראשית ומעשה
 מרכבה כתיבות הן : כבושונו של עולם
 סתרו של עולם כמו רישא בככשאי כהדי
 ככשא דרממנא למה לך ממנו יאלו ככושים
 הנינן עד ויאמר אלי וגו' • ככר שנינו
 עד ויאמר אלי [ב] אדם עמוד על רגלך :
 הן הן מעשה מרכבה • אס עד כאן
 סתיה הכל שיתס ששני מקראות הללו
 שהן וחרא כעין חשמל וגו' כמראה
 הקשת וגו' הן הן שהקפידו עליהן חכמים

מלודוסה שהם המדברים בצורת מראה סתיה : מיתבי • גרסינן ולא גרסינן
 מי הוה מעשה מרכבה עד הכא : עד וחרא כעין החשמל • ולא הוה ככלל : עד
 החשמל : עד אהיה תיבה והיא ככלל [ידים] : עד וחרא מגמר גמרינן • כלומר ה"ק
 בהרצן חיות

א"ר אמי אין מוסרין דברי תורה לכותי • הכל תמחו על הרמב"ם שהשמים דין זה בספרי
 עיין ש"ת באר שבע בהשפלות סו"ד ובשמים ראש סו"ד וש"ת דבר שמואל
 סו"ד ע"ה ועיין מדרש פרשת משפטים ותנחומא פרשת שופטים שמואל דגם הדינים ומשפטים
 לא נמסרו אליהם ולא כמהרש"א וכו' שבע דדוקא סודות אסור וגם לא התעוררו על החילוקי
 דלפניו הנירסא אין מוסרין לבד ובתוס' [ב"ק ל"ח ע"ה] ד"ה קראו מובא הנירסא כל הפלמו
 ד"ה לאתריס עובר בעשה' והדין דאין מוסרין ד"ה לעבר מובא כרסב"ם מהלכות עבדים
 יצ"ח שיטה מקובצת ספ"ט דכתובות דמתקן ג"כ בין תורה ש כתב התיבה שבעל פה
 והארבה כוה בתשיבה :

וארא מסריני ראשי פרקים מכאן ואילך אם הוא חכם מבין מדעתו אין
 אי לא לא יומי דרשינן בחשמל והא ההוא ינוקא (דהוה) [דריש בחשמל
 ונפק נורא (מחשמל) ואבלתיה שאני ינוקא דלא מטא זמניה (דלא אורח
 ארעא דרדיש) • אמר רב יהודה (אמר רב) ברם זכור אותו האיש לטוב
 והננוא בן הזקיה שמו שאלמלא הוא נגנו ספר יחזקאל שהיו דבריו
 סותרים דברי תורה מה עשה עלה (לעלוי) והעלו לו (שם) ג' מאות
 סרבי שמן וישב בעליה ודרשין ת"ר מעשה בתינוק [א'] שהיה קורא בבית
 רבו בספר יחזקאל והיה מבין בהשמל יצתה אש מחשמל ושרפתו
 בקשו (חכמים) לגנו ספר יחזקאל אמר להם (רבי יהושע בן גמליאל)
 [חנניא בן הזקיה] אם זה חכם כולם חכמים הם מאי חשמל [א"ר יהודה]
 [שם ע"ב] חיות אש ממללות (ביחזקאל פירש"י משמחות ומסלות) במתניתא תנא
 עתים חשות עתים ממללות בשעה שהדבור יוצא מפי הקב"ה חשות
 ובשעה שאין הדבור יוצא מפי הקב"ה ממללות • (יחזקאל ה) והחיות
 רצוא ושוב מאי רצוא אמר רב יהודה כאור (ע' עירוק ערך אור)
 היוצא מפי הכבשן • מאי כמראה הבזק א"ר יוסי בר חנינא כאור היוצא
 מבין החרסים • וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון וגו' להיכן אול אמר
 רבי יהודה אמר רב שהלך לכבוש את כל העולם לפני נבוכדנאצר
 לקוטי מדרש"א

דכש והלך וגו' : אם זה חכם ככל חכמים כו' :
 ר"ל אם זה סקנו חכם כל הקטנים יחמיס
 לנגדלים אין להם כדקאמרו ליעל שאני
 ינוקא דלא מטי זמניה : להיכן אול כו' שסך
 לכבוש כו' : כ"ה הניכסא גם בלוקט וה"ל כיון
 דחזק בילתו של דתה סהים מלפון אמאי לא
 חזק ליען סליכתו וקאמר דהליכתו לכל
 העולם לכבוש כו' ובפרש"י מאי כעיה חכם
 למה הלכס לבבל עכ"ל לא ידעתי להולתם :

בסופו בקרבנות דברים שסותרין דברי תורה : גרבי שמן • להליק : והיה
 מבין בחשמל • לדרוש מהו : חיות אש • כשהן ממללות אש יוצא מדבורס : רצוא
 ושוב • מוילאות ראשם מתחת רקיע הנטוי למעלה מראשיהן וחזרות ומכוסות אוקן
 ממורא השכינה במהירות כריזה ושיבה של להב היוצא מפי הבזק : מפי הכבשן •
 שזרפין זו אצנים לסיד ובזק לשון שבדי (חרסים) [שצדים] הוא שהאור יוצא מבין
 אבן לבן כדתן כשירובין בזוקן מלח על גבי הכבש שלא יחליקו הכהנים :
 מבין החרסים • דרך חזקתו הזהב לנקוב עלי חרם נקבים נקבים וכופין
 אותו על גבי גחלים שהזב נתון בהם בחוק כתיבה חרמית של לבנה על גבי
 חרם והלכה יוצא למעלה דרך נקבי הכלי והוא עשוי גווים גווים וחמיד
 הוא יוצא ונכנס : מן הצפון • מבבל שהוא בצפון שנאמר מלפון שפתה הרעה :

פתח עינים
 בשעה שהדבור יוצא מפי הקב"ה וכו' אמרו כס' היכלות כשרוצה הקב"ה לגלות הדבור לנביא
 וכו' וכתב רבינו אלעזר מנרשיו דברתי על סניזאים אל סניזאים אינו אומר אל
 שהקב"ה אומר למלאים תראו המראה הזו לנביא וזהו דברתי למלאים על סניזאים להראותם •
 נמוקי רבינו גלגל כ"י :

רש"י ד"ה גרבי שמן להליק • ע"י (כבת י"ג ע"ב ומנחום מ"ה ע"א) שם כתב רש"י
 להליק י'מונות :

וכל כך למה כדי שלא יאמרו עובדי כוכבים ביד אומה שפלה מסר הקב"ה
 את בניו אמר הקב"ה מי גרם לי שאהיה שמש לעובדי כוכבים עונותיהם
 של ישראל [הן] נרמו לי • (ס' ה) וארא החיות והנה אופן אחד בארץ אצל
 דחיות א"ר אלעזר מלאך א' שהוא עומד בארץ וראשו מגיע לבין החיות
 במתניתא תנא סנדלפון שמו וגבוה מחבירו מהלך חמש מאות שנה
 ועומד אחורי המיכבה וקושר כתרים לקונו (מתסילתן של ישראל) איני והא
 כתיב (ס' ג) ברוך כבוד ה' מקומו מכלל דמקומו ליכא דידע ליה אלא
 דקשר ליה לכתר ומשביע בשם המפורש ואול תנא וייתב בדוכתיה :

ש' אמר (רב) [רבא] כל כה שראה יחזקאל ראה ישעיה למה
 יחזקאל דומה לבן כפר שראה את המלך את המלך למה ישעיה
 דומה לבן כרך שראה את המלך אמר ר"ל מאי דכתיב (שמות טו) אשירה
 לה' כי נאה נאה שירו למי שמתנאה על הגאים דאמר מר מלך שבחיות
 ארי מלך שבבהמות שור מלך שבעופות נשר ואדם שמתנאה עליהם
 וחזקיה מתנאה על כולם ועל כל העולם כולו • כתוב א' א' אומר (יחזקאל ה)
 ודמות פניהם פני אדם ופני אריה אל הימין לארבעתן ופני שור
 מהשמאל לארבעתן ופני נשר לארבעתן • וכתיב (ס' י) וארבעה פנים
 לאחד פני האחד פני הכרוב פני השני פני אדם והשלישי פני אריה
 והרביעי פני נשר • ואלו שור לא קא חשיב ליה • אמר ר"ל יחזקאל
 בקש עליו רחמים והפכו לכרוב אמר לפניו רבש"ע אין קטיגור נעשה
 סניגור • מאי כרוב אמר רבי אבהו כרביא שכן קורין בבבל לינוקא
 רביא א"ל רב פפא לאבוי אלא מעתה דכתיב פני האחד פני הכרוב
 ופני

רש"י
 מאי צעיה חס' : למה הלכס לבבל :
 ראה ישעיה • כששרתה עליו רוח
 הקודש כמו שנאמר וארא את ה' יושב על
 כסא וגו' אלא שלא חס לפרס את הכל
 שהים בן מלכים וגדל כפלטרין וכן כרך
 הרואה את המלך אינו נכבד ואינו חס
 ואינו חס לספר : כרד שחיות ארי וכו' •
 ואינו חרבעתן ככסא והוא למעלה מהן :
 קטיגור נעשה סניגור (והא) אנו לריכין
 שחבק מרכבתך רחמים עלינו • והשור
 קטיגור הוא [שנא] מל' קורא חגרי סניגור
 [ואובן] מליץ יושב סני תנאל : כרביא •

מזכירין לאחלבי וכו' הך חרבעת חיות יש מלמדים זכות מימין דכתיב ודמות עינים פני
 אדם ופני אריה אל הימין וגו' אלא גבי פני השור כתיב פני השור מהשמאל דסינו מלמד
 חובס וע"כ כקס יחזקאל רחמים והפכו לכרוב שור ג"כ זורת אדם שנקס רחמים ג"כ על
 פתח עינים

למה יחזקאל דומה לבן כפר • וכו' פירש"י לפחיות יחזקאל • והעיקר לפחיות אנשי דורו
 או אנשי מקומו שניין לספר להם כל לשון רחם וארוכה • לקוטי ר"ב כס' גליון • והא
 דכתיב : כס' רש"י ליתיה כנוסחתין :

לקוטי מדרש"א
 ברוך כבוד ה' ממקומו מכלל דמקומו ליכא
 כו' • גם מה שאמרו הוא מקומו של עולם ואין
 עולם מקומו היינו מלך פעולותיו והיינו מלא
 כל האין כבודו מלך פעולותיו מל מקום גילוי
 שכינתו יתכרך ברוך הוא הוא במקום מיוחד
 דכתיב ממקומו ומשמעו דליכ'ידע אותו מקום :
 וחזקיה מתנאה כו' • לפי ענינו גם האדם
 ככלל גאה גאה שהוא מתנאה על האדם
 ע"ס א"י ושור ושאר וסב"ס מתנאה על
 כולם כו' סמיך אסיפא דקב"ה סוס ורוכבו רמס
 גו' דהיינו האדם שמתנאה ברוכבו על הסוס
 הקב"ס מתנאה עליו להסלין גם רוכבו שהוא
 האדם כוס : קטיגור גו' • לפי שהמלאכים כל
 גבא השמים עומדים לפניו יתכרך כ"ה יש
 מיימינים מלמדים זכות נדונו של אדם ויש
 משמאלים מלמדים חובה כמפורסם כל זה כנבואת

ופני השני פני אדם והג' פני אריה והד' פני נשר היינו פני כריב היינו פני אדם (אדם וכרוב חר הוא) אפי רברבי ואפי זוטרי. כתוב אחד אומר (ישעיה ו) שש כנפים שש כנפים לאחד וכתוב (יחזקאל ה) וארבעה פנים לאחת וארבע כנפים לאחת להם לא קשיא כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים כביכול שנתמעטו כנפי החיות הי מיניהו אימעוט א"ר (חגיגה) [חגיגה] אמר רב אותן שאומרות בהן שירה בתיב הכא בשמים יעופף וקרא זה אל זה ואמר וכתוב התם (משלי כג) התעיק עיניך בו ואיננו ורבנן אמרי אותן שמכסות בהן רגליהם שנא' (יחזקאל ה) ורגליו רגל ישרה אי לאו דאימעוט מנא הוה ידע דלמא דגלאי ואחוי ליה דאי לא תימא הכי ודמות פניהם פני אדם הכי נמי דאימעוט אלא דגלאי ואחוי ליה ה"נ דגלאי ואחוי ליה. הכי השתא בשלמא אפיה אורח ארעא לגלויי קמיה רביה אלא כרעיה לאו אורח ארעא לגלויי קמיה רביה. כתוב אחד אומר (דניאל ז) ילף אלפין יעמשוניהו ורבו רבוון קדמוהי יקומון וכתוב אחד אומר (איוב כז) היש מספר לגרדיו לא קשיא כאן בזמן שבית המקדש קיים כאן בזמן שאין בית המקדש קיים כביכול שנתמעטו פגיליא על מעלה. תניא רבי אומר משום אבא יוסי בן דוסתאי אלף אלפין ישמשוניהו לגדודי אחד ולגרדיו אין מספר ורבי ירמיה בר אבא אמר אלף אלפין ישמשוניהו לנהר דינור שנא' (דניאל ז) נהר דינור נגיד ונפק מן קדמוהי אלף אלפין ישמשוניהו [וגו] מהיכן נפק (אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב) מויעתן של חיות ולחין שפיר אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב על ראשי רשעים יחול בגיהנם שנאמר (ירמיה כג) הנה סערת ה' חמה יצאה וסער מתחולל על ראש רשעים יחול ורב אחא בר יעקב אמר על אשר

לפי שבה"ש"א
 יסאל שיקראו אדם אדם גו' : הי מיניהו (ישעיה כו) פי' דבישמי מפורס בלודין שש כנפים כנפים יכסה פניו וכנפים יכסה רגליו וכנפים יעופף גו' וזכא קאמר דמי מיניהו מה' זוגות אימעטו בשעת חורבן. וקאמר : אותן כלומרים שירם כ"י. ומעט דאימעטו כשירה לפניו יתעך כמורבן המקדש : אלף אלפין כו'. לגדוד אחד וכן לגדוד רבוון וגו' מספר גדול אי ומלסא סכונן לב' כותף לפי עינים פלוג יאמאניס וזלוי קומון לפניו דרך כבוד : מידעתן של חיות כו'. סמן אקרא דגליל מינה כרביה שבזין די וגו' דמינו בכלל החיות שזשאות כסא כמפורס במרכבה דמי זאל דמות החיות מרחיקו כגלוי אש וגו' ויעתן שאתרו זינו ממש אלף לשכר את הארון כלאו מויעתן ממש שזשאות כסא וגו' וספקטל רשע רשעים כו' ועייתו חמה יצאה וגו' דסיינו כויעס התמה שזאלת מחיות : על אשר קומטו מיטוט : אלף אלפין . הוא מספר כל גדוד וגדוד אלף אלף חן מכפר כמה גדודים ים : לנהר דינור דהלי קרא גבי נהר דינור קומטו ולא עת

קומטו שנא' ד' (איוב כג) אשר קמטו ולא עת נהר יוצק יסודם . תניא אמר ר' שמעון החסיד אלו חשע מאות ושבעים וארבעה דורות שקומטו להבראות [דף יד] קודם שנברא העולם ולא נבראו עמד הקב"ה (וטרדין א"ד) ושתלן בכל דור ודור והן עזי פנים שברור ורב נחמן בר יצחק אמר אשר קומטו לברכה הוא דכתיב אלו תלמודי חכמים שמקמטים את עצמן (משנה) על דברי תורה בעולם הוה הקדוש ב"ה מלה להם סוד (הנהר) לעולם הבא שנא' נהר יוצק יסודם . אמר ליה שמואל לחייא בר רב בר אוריא הא אימא לך מלהא מהני מילי מעליותא דהוה אמר אבוך כל יומא ויומא נבראין מלאכי השרת מנהר דינור ואומרים שירה ובטלן שנא' (איכה ג) חדשים לבקרים רבה אמונתך ופליגא דרבי שמואל בר נחמני דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל דבור ודבור שיוצא מפי הקדוש ברוך הוא נברא ממנו מלאך אחד שנאמר (מלכים לג) בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם . כתוב אחד אומר (דניאל ז) לבושיה כתלג חיור ושער ראשיה כעמר נקא וכתוב (ש"ס) ראשו כהם פו וגו' שחורות כעורב לא קשיא כאן בישיבה כאן במלחמה דאמר מר אין לך נאה בישיבה אלא זקן ואין נאה במלחמה אלא בתור . כתוב אחד אומר (דניאל ז) כרסיה שביבין די נור גלגלוהי נור דלק וכתוב אחד אומר (סס) עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב לא קשיא אחד לו ואחד לרוד כדתניא אחד לו ואחד לרוד דברי רבי

קב"ה
 על השע מהות והרבעה ושבשים דכות שסעציר הקב"ה מן העולם קודם מ"ח ולא בראש כדקמי לקמן ונתן גביהס (לנפשוהס) ועליהס נופל שנאמר [בהן] נהר יוצק יסודם והיינו נהר דינור שמואל עליהס: קומטו להבראותי (עלו במחשבה) נגזרו להבראות : לשון ותקמטני לעד הים : קודם שנברא העולם . נגזר עליהס להבראות שיבואו קודם מתן תורה לקיים מה שנאמר דבר איה לאלף דור כלויה היתה תורה ליתן לכוף אלף דור וכשראה שאין העולם מתקיים בלא תורה עמד וטקדן מן העולם והמתין מתן תורה לעשרים וששה דורות מאלם עד משה רבינו : רב : אמונתך . רבס החלקך עליהס : כרביה . משמע כסא אחד : ברסון רמיו . פי' כסאות נחקו לישיב עליהס : שכינה חול . להוסיב אדם אליו : (אחד לו והחד לדוד) בסנהדרין ר"ל אמות הכריזה שהקב"ה ברא העולם והכי שיביב כו' . דהסוה קרא דניאל ביושב וזן קמטתיו כדכתיב כבישא דקרא ועתיק יומין

קיסר יועץ (זה) שיועד לעבר שנים ולקבוע חדשים. והכנס זה תלמיד המחכים את רבותיו. חדשים זה שנישאו הכל לפניו כחדשים בשעה שפחת בדברי תורה. ונכון זה המבין דבר מתוך דבר. לחש זה שראוי למכור לו דברי תורה שניתנו בלחש. ונתתי נערים שריהם [א"ר אלעזר] אלו בני אדם שמנוערים מן המצות. ותעלולים ימשלו בהם אמר רב אחא בר יעקב אלו תעלי בני תעלי. ולא נתקררה דעתו עד שאמר להם ירהבו הנער וגו' מאי ירהבו הנער בזמן יבואו בני אדם שמנוערים מן המצות וירחבו במי שמלא מצות כרמון. מאי והנקלה בנכבד יבואו מי שהמדות דומות להם כקלות וירחבו במי שקלות דומות עליהם כחמורות. אמר רב קמינא אפילו בשעת כשלונת של ירושלים לא פסקו ממנה אנשי אמנה שנאמר (יפסיה ג') כי יתפש איש באחיו בית אביו (לאמר) שמלה לכה קצין תהיה לנו דברים שבני אדם מתכסין בהם כשמלה ישן תחת ידיך. והמבשלה הזאת מאי והמבשלה הזאת דברים שאין בני אדם עומדים עליהם אלא אם נבשלו בהן ישן תחת ידיך (וקצין תהיה לנו) (עס) ישא ביום ההוא לאמר לא אחיה חובש אני ישא אלא שבועה שנא' (שמות כ) לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא לא אחיה חובש מאי לא אחיה חובש לא (אהיה) (הייתו) כחובשי בית המדרש ובביתו אין לחם ואין שמלה שאין בידי לא מקרא ולא מיטנה ולא תלמוד. ודלמא שאני התם דאי אמר להו גמירנא אמרי ליה אימא לן. הוה ליה למימר גמיר ושכח מאי לא אחיה חובש לא אחיה חובש כלל. איני והאמר רבא לא חרבה ירושלים עד שפסקו ממנה (אנשי) [בעלי] אמנה שנא' (ירמיה ס) שוטטו בחוצות ירושלים וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש עושה משפט מבקש אמונה ואסלח לה לא קשיא [עס] [ג] הא בר'ת הא במשא ובמזן בדברי תורה הוה במשא ובמתן לא הוה. ת"ר מעשה בר' יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור ויוצא מירושלים והיה ר' אלעזר בן ערך תלמידו מחמר אחריו (ללמוד תורה מפיו) אמר לו רבי שנה לי נרץ אחד במעשה מרכבה אמר לו בני לא כך שניתו לכם ולא במרכבה ביחיד א"ר היה חכם מבין עתו א"ל רבי תרשני לומר לפניך (ממה) [דברך אחד] שלמדתני א"ל אמור מיד ירד רבן יוחנן בן זכאי מן החמור ונתעמף וישב על האבן

לקוטי מהרש"א

שלאו ליטב כדאמרינן זמן זה טקס חמס: המלך כדאמרינן בגמרא דהו נפקין למוכתה דבני קיסר (ומשכן ליה) [ללפיה]: שראוי למכור לו וכו'. כמו שב"ד ולבו דולג בקרבנו. תעלי: בעולם: כי יתפוש איש בלחיו ויחזקוהו מננה חותן לומר בלא היו יודעין להשיב לשאליהן כדבר הלכה: שבני אדם היו מתכסין בן: שהיו התכסין שלא ישאלו להם לפי שלא היו בקיין בהם: ישנן תחת ידך: כלומר אתה ישיהו כתיב בן: אלא ח"ל: כשל בן: כשהתלמוד נשלל בשמועתו פעם ראשונה ישיהו כתיב בן: לעמוד על שמועתו: לא אחיה: איני בני ליהוה: דלמא: כתיב לא ממוס דאנשי אמונה הוה אלא ממוס דאי אמר במירכס

פתח עינים

(וס' קבלה להא"ר אין עמוד) והכ"ז מהכ"ז חגי"ז כ"ס' עין חמיה כהקדמתו לרבי שמעון קמס מ"ס יוחנן ע"ס ועיניו בשלשלת הקבלה 97 י"ה ע"ה דקום אשקודס:

(אחת) תחת הוי"ת א"ל רבי מפני מה ירדת מן החמור אמר לו אשר אתה דורש מעשה מרכבה ושכינה עכ"ל ומלאכי השרת מלוין אהנו ואני ארכוב על החמור מיד פתח ר' אלעזר בן ערך ודרש במעשה מרכבה ירדה אש מן השמים (וסכסכה) [סייבה] את כל האילנות שבשדה פתחו כל האילנות ואמרו שירה מה שירה אמרו (מגלים קמח) הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות עין פרי וכל ארזים הללויה (וי"א שירה זאת אמרו (ד"ס א' טו) אז ירננו עצי היער) ואף מלאך נענה מתוך האש ואמר ודאי הן הן מעשה מרכבה עמד רבן יוחנן ב"ו ונשקו על ראשו ואמר ברוך ה' אלהי ישראל אשר נתן בן לאברהם אבינו שיועד להבין ולחקור ולדרוש במעשה מרכבה כאלעזר בן ערך יש נאה דורש ואין נאה מקיים ויש נאה מקיים ואין נאה דורש אבל אתה אלעזר בן ערך נאה דורש ונאה מקיים אשריך אברהם אבינו שאלעזר בן ערך יצא מתלמידך וכשנאמרו הדברים לפני רבי יהושע היה הוא ורבי יוסי הכהן מהלכין בדרך אמרו אף אנו נדרוש במעשה מרכבה פתח רבי יהושע ודרש במעשה מרכבה ואותו היום תקופת המזל היתה ונתקשרו שמים בעבים ונראתה כמין קשת בענן והיו מלאכי השרת מהקבצין ובאין לשמוע מעשה מרכבה כבני אדם שמתקבצין ובאין לראות באומוטי התן וכלה הלך רבי יוסי הכהן וסיפר הדברים לכני ר' יוחנן בן זכאי אמר אשריכם ואשרי יולדתכם אשרי עיני שכתך ראו אף אני ואתם בחלומי מרובין היינו על הר סיני ונתנה עלינו בת קול מן השמים (ואמרה) עלו לבאן עלו לבאן מרקלין גדולים מוכנים לכם ומצעות גדולות מוצעות לכם אתם ותלמידים ותלמידי תלמידים מווסין לכת שלישית. איני והא תניא רבי יוסי בר יודיה אמר שלש הרצאות הן רבי (יוסי הכהן) (יהושע) הרצה דברים לפני רבן יוחנן בן זכאי רבי עקיבא הרצה דברים לפני רבי יהושע. רבי הניא בן חנינאי הרצה דברים לפני רבי עקיבא ואלו רבי אלעזר בן ערך לא קא חשיב ליה. דארצי וארצו קמיה קא השיב דארצי ולא ארצו קמיה לא קא חשיב. איני והא רבי הניא בן חנינאי דארצי ולא ארצו קמיה וקא השיב ליה אלא דארצי מיהא קמיה מאן דארצי (הוה קא חשיב):

רש"י

הוה אמרי ליה אימא לן וכו' לא ידע (ונס זה כפרק כל כתיב): הקופת תמונה היתה שאין דרך להקשר שמים בעבים: במומוטי חתן: מיני שחוק שמשחקין (לפניו) [לפניהם]: וסיפר דברים הללו לכת שלישית: [על] שלש כתות היושבות לפני השנים: [הרצה דברים]: דגש רמעשה מרכבה: דא צי ול'ו קמיה: שהרצה לפני אחרים ואחרים הרצו לפניו ואלא רבי אלעזר בן ערך לא אחרים הרצו קמיו ולא הוה קרנא לפני מי שחזר קמיו (ח"א) ג':

לקוטי מהרש"א

נראה כמין קב"ה: לא קאמר ונראה קב"ה הוה סימן קלס כדאמרינן כדכ"ל נראה קב"ה מייחך אבל אמר מנחה כמין קב"ה דסיני קב"ה הוה כמרכבה: דיוחזקל מנחה קב"ה וגו': במומוטי חתן כו': סי' בערוך מומוטי זכריות שאמרינן לפני חתן וכלה כתיב לשמתן וסינינו כדנעיל פתחו כולן ואמרו שירה כו': ססובין סינינו על הר סיני וכו' הוה חזקל על הנפשות שהיו כהן ממתן מורה כמ"ס אשר ישנו סס ואשר אינו סס וגו' מנחה מנחה דכל דבר שנתחדש להם כדכ"ל כדכ"ל נראה קב"ה מנחה ממתן מורה כהן סיני:

א"ס תנו רבנן ארבעה נכנסו לפרדס אלו הן בן עזאי בן זומא ואחר
 רבי עקיבא. אמר להם רבי עקיבא כשתכנסו אצל אבני
 שיש מהור (עיקרם כ"ג מ"ג) הזהרו שלא תאמרו מים מים משום
 דכתיב (תהלים קא) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. בן עזאי הציץ
 ומת עליו הכתוב אומר (סס קסז) יקר בעיני ה' המותה לחסידיו.
 בן זומא הציץ ונפגע עליו הכתוב אומר (משלי כס) דבש מצאת אכול
 דיק פן תשבענו והקאתו. אחר קיצץ בנטיעות. שאלו את בן זומא מהו לפרוס כלבא אמר
 בשלום ו[יצא בשלום. שאלו את בן זומא מהו לפרוס כלבא אמר
 להם (ויקרא כג) ובארצכם לא תעשו כל שבארצכם לא תעשו. שאלו
 את בן זומא בתולה שעברה מהו [לכ"ג] מי היושנין להא דשמואל
 דאמר שמואל [דף טו] יכולני לבעול כמה (בתולות) [בעולות] בלא
 דם או דלמא דשמואל לא שכיחא א"ל דשמואל לא שכיח וחיושנין
 שמא באמבטי עיברה. והא אמר שמואל כל שכבת זרע שאינו יורה
 כחץ אינו מורע דלמא מעיקרא נמי יורה כחץ הואי:

לקושי מהרשא רש"י תנו

פרדס כו'. וכ"י מאלתי וד"ל נכנסו לפרדס
 הכתוב וכו' חכמת אלהים כ"פ הציץ ונת
 מתוך שדבקה נפשו בלחנה רבה דנקות אחתי
 בדכריס עליונים סהס יסודת והציץ בלור הכהיר
 נתפרדה מן הגוף ונתפשטה מכל מקרי הגוף
 כאותה שפה רחבה מנוחה כי טוב ולא כשה עוד
 למקומו וזו מעלה גדולה ע"כ נאמר יקר בעיני
 ס' וגו' ולא כדכרי המפסחים שראה שכינה ומת
 שנאמר כי לא יראני האדם וחי דא"כ עשית בן
 עזאי גדול ממרע"ה. בן זומא הציץ ונפגע בלא
 היה שלם כמעטות וכיסוב הדעת כבן עזאי ומתוך
 שהציץ גם הוא בלור הכהיר יותר ממה שהיה
 דעתו סובלת נתבלבלו אללו הדכריס ונטרפה
 דעתו כאדם הספגנו ונתעלה שאינו משיג הדכרי'
 על כורין וזו פן תשבענו והקאתו. ואליב
 אחר השיג שכיכות יקרה של בידו ותשכ שהם
 כ' רשויות ולכן יקרא מקץ בנטיעות שקץ
 הדכריס המיומדים והפסידן זה מזה ואמר שהם
 כ' רשויות וזהו ככלל עבודת כוכבים ע"כ נקרא
 אחר והיודע שוד אלכיס אחרים יודע זה על
 בוריו ומ"ש דלפקו למטערון ומחיוס ס'
 פולטין דנורא כך בראו לו לאחר לפי מתכנתו
 המכוערת כדי להודיע שאין שם אלא רשות א'
 בלבד ויש לומר עוד מחיוס ס' פולטין דנורא
 שנתפס כח האש האוכלת ממש הגדולה למעלה
 לגזור על אחר גוד דין קשה שאם אין אלה
 אומר כן מטערון מה עשה. רבי עקיבא עלה
 בשלום וירד בשלום עליו הכתוב אומר משכני
 אחרין וגו'. שהיה ר"ע שלם בכל מיני השלימות
 וכשהגיע לגבול ששכל האנושי א"א להגיע אליו
 עמד ולא הרם לעלות אל ס' וע"כ נאמר עליו
 מהכני אחרין וגו' כלומר שנמשך אחר המושך
 ולא נכנס לפנים מן הגבול א"כ שהשיג מה

יב סס תנו רבנן מעשה ברבי יהושע בן חנניא שהיה עומד על גב
 מעלה בהר הבית וראהו בן זומא ולא עמד מפניו אמר לו
 מאין ולאין בן זומא אמר לו צופה הייתי בין מים העליונים למים
 התחתונים ואין בין זה לזה אלא ג' אצבעות בלבד שנא' (בראשית ה) ורוח
 אלהים מרחפת על פני המים כיונה (זו) שמרחפת על בניה (ונוגעת)
 ואינה נוגעת אמר להם רבי יהושע לתלמידיו עדיין בן זומא מבחין מכרי
 ורוח אלהים וגו' (כתיב) [אימת הוי] ביום ראשון והבדלה כיום ב' הוא דהוה
 שנא' (סס) ויהי מבדיל בין מים למים וכמה אמר (ר' חייא) [ר' אחא] בר
 יעקב כמלא נימא ורבנן אמרי כגודא דגמלא מר זוטרא ואי תימא רב
 (אשי) [אס] אמר כתרי גלימי דפריסי אהרדי ואמרי לה כתרי כסי
 דסחיפי אהרדי. אחר קיצץ בנטיעות עליו הכתוב אומר (קהלת ס) אל
 תתן את פיך לחטאי את בשרך מאי היא חוץ מטטרון דאיתיהובא ליה
 רשותא (היא שעתא כיומא) למי ב ולמיכתב זכותא דישראל אמר גמורי
 דאין למעלה (לא עמידה) לא ישיבה (ולא קנאה) ולא תחרות ולא עורף
 ולא עיפוי שמא ה"ו שתי רשויות (יש בשמים) [הן] מיד אפקוהו למטטרון
 ומחיוהו שתין פולסי דנורא א"ל מאי טעמא כי תותיה לא קמת מקמיה
 איתיהובא ליה רשותא למיטחק זכו א דאחר יצתה בת קול ואמרה
 (ימיסי) שובו בנים שובבים חוץ מאחר (שידע כבודי ומיד בי) אמר
 הואיל ואיטרידו (ליה ל) ההוא גברא מהרוא עליאי ליופוק וליהני בהאי
 עלמא נפק אחר לתרבות רעה אשכח זונה תבעה אמרה ליה לאו אלישע
 בן אבויה אתה (ששמך יצא בכל הארץ) עקף פוגלא ממישרא בשבת
 ויהב לה אמרה אתה הוא. שאל אחר את רבי מאיר לאחר שיצא
 לתרבות רעה [א"ל] מ"ד (קהלת ז) גם את זה לעומת זה עשה האלהים
 אמר ליה כל מה שברא הקדוש ב"ה (בעולמו) ברא כנגדו ברא הרים
 ברא גבעות ברא ימים ברא נהרות אמר ליה רבי עקיבא רבך לא כך
 אמר אלא ברא צדיקים ברא רשעים ברא גן עדן ברא גיהנם כל אחד
 ואחד יש לו שני חלקים אחד בנן עדן ואחר בניהם זיה צדיק נטל

לקושי מהרשא רש"י

כאן משום ר"ע הודיע שהוא סרס
 ו' חרים סרסו לפניו אכל ר"א לא אחרים
 סרסו לפניו ולא הוא לפני מי סרסו לפני
 אחרים [ע"ר] ש"ס [שנמא]: נכנסו לפרדס.
 עלו לרקיע על ידי סס: שיש מהור.
 מביטין כמים לנוליס: אל תאמרו מים
 מים. יש כאן חץ לך: בן זומא הציץ.
 לך הכניס: ונפגע. נטרפה דעתו:
 יקר בעיני ס' המוח לחסידיו. הוקשתה
 מיתתו בעיניו לפי שמה בחור ואע"כ
 אי אפשר שלא ימוח משום שנאמר כי
 לא יראני האדם וחי: שאלו את בן
 זומא מהו לפרוס כלבא. הואיל וסירוס
 כתיב אלל מומי קרבן וכלל אפילו חליפיו
 סקרין למוצח משום ומחיר כלל אסור
 לפרסו או לא: בתולה שעיברה מהו.
 מה היא לכה"ג והיא אומרת שימלאו לה
 בתולים א"כ כ"ג נאשם ולא ידע שהיא
 מעוברת ומלא לה בתולים וא"כ נמאשה
 מעוברת מהו לקיימה משום בתולה
 מעמיז יקח אשה: יכולני לבעול. שהים
 נקי בהס"י וזו בעטל ואסור לקיימה:
 באמבטי. (קמנה) כלי שרוחץ בו כל
 הגוף וי"ל שהיה אדם שס"ז ונכנס
 לה נמעיב: מעיקרא. כשיזא מן האדם:
 ולא נכנס לפנים מן הגבול א"כ שהשיג מה

מאין ולאין מאין תנא והיכן לכן עמד:
 צופה הייתי. מתבונן הייתי במעשה
 בראשית: ואין ביניהם. במקום חיבורם
 מקום קשר כיסם הרקיע בקרקע: גודא
 דגמלא. כגמלא כשמתקדן לזוחים של
 גשר זו אלל זו אי אפשר שלא תהיה ריווח
 מעט בתחום וכן גלימי וכן כסי: כסי
 דסחיפי. כוסות סחופים כפופים לדיניה' ר'
 בלע"ז: אחר קיצץ בנטיעות. קלקל
 ועיוות כשנכנס בפרדס ומקץ הנטיעות
 לפי שדמה לחורו לנכנס בפרדס בחמלה
 עמידה לא גרסין: לא עורף. ללכל
 פולסי. מכה מקל באשמו"ל בלע"ז: כוילא. גנון:
 ממישרא. ערונה:
 כהסיג אחר ולא טעה כעשותו כ' עכ"ל:
 ברא הרים ברא גבעות כו'. לפי עיניו נראה
 דמלת לעומת נופל על הסוס לו כג והרים
 וגבעות שיש להם שוים בגובה וכן ימים וכו'
 ימים ונהרות וכן כדס' משמר לעומת משמר
 והרבה כמובן וקאמר ברא דצדיקים ברא רשעים
 מלת לעומת לא קאי אצדיקים ורשעים שאינן שוין
 יק' הם דבר והספדו אלא דים לפים השוין בקלס
 שברא הצדיקים וברא גן עדן ברא רשעים וברא
 גיהנם שברא לכ"א מה ששייך לו. ואמר: כל
 א"ז ואחר יש לו ב' חלקים כו'. דכיון דנימן
 לאדם כמחירה לניות דצדיק או רשע פי הכל'
 הדברים קטט לישנא דקץ בנטיעות: לא
 דדידין יש להם פנים: עיפוי. עייפות:
 כוילא. גנון: ממישרא. ערונה:

הלכו וחלק חבירו בני עדן נתחייב רשע נמל חלקו וחלק חבירו בניהנם .
 אמר רב משרשיא מאי קרא גבי צדיקים כתיב (ישעיה סא) לכן בארצם
 משנה יירששו . גבי רשעים כתיב (ירמיה יז) ומשנה שברון שברם :
 יג עס שאל אחר את רבי מאיר שיצא לתרבות רעה מאי דכתיב
 (איוב כח) לא יערכנה זהב וזכוכית והמורחה כלי פו א"ל אלו
 דברי תורה שקשים לקנותן ככלי זהב וכלי פו ונוחין לאבדן ככלי
 זכוכית אמר לו (האלהים אפילו ככלי תרם אבל) ה' עקיבא רכך לא בן
 אמר אלא מה כלי זהב וכלי זכוכית (הללו) א"ל ע"פ שנסתברו יש להם
 תקנה כך ת"ח [ז"פ] שסרח יש לו תקנה א"ל אף אתה חוזר כך אמר ליה
 (יהרי) כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובכים מהר .
 ת"י מעשה באחר שהיה רוכב על הסוס בשבת והיה ר"ג מהלך אחריו
 ללמוד תורה מפיו (כיון שהגיע לתחום שבת) אמר לו מאיר חוזר כך
 שכבר שערתי בעקבי הכוס עד כאן תחום שבת א"ל ואף אתה חוזר
 כך אמר ליה והלא [כבר אמרתי לך שכבר] שמעתי מ' תורי הפרגוד
 שובו בנים שובכים חוץ מאחר תקפיה ועייליה לבי מדרשא א"ל לינוקא
 פסוק לי פסוקיך א"ל (ישעיה מח) אין שלום אמר ה' לרשעים עייליה לבי
 כנשתא אחרתי אמר ליה לינוקא (בני) פסוק לי פסוקיך א"ל (ירמיה ג) כי
 אם תכבסי בגתור ותרכי לך בודית נכתם עונך לפני עייליה לבי כנשתא
 אחרתי א"ל [ע"ב] לינוקא פסוק לי פסוקיך א"ל (ס"ד) ואת שרוד מה
 העשי כי תלבישי שני וכי תעדי עדי זהב כי תקרעי בפורעניך . שוא תתיבי
 (תקביה) ועייליה בתליסר כי מדרשא פסקו ליה כי האי גוונא לבישותא
 ינוקא דסוף תליסר א"ל (תהלים ג) ולרשע אמר אלהים מה לך לספר
 חוקי ההוא ינוקא הוה מגמגם בלישניה אישתמע במאן דקאמר ולאלישע
 אמר אלהים שקל סכינא וקרעיה ושדריה לתליסר כי מדרשא איכא
 דאמרי אמר אי הוה סכינא בהדאי קרעתי . כי נח נפשיה דאחר
 אמרי לא מידן דריינוה ולא לעלמא דאתי ליתי לא מידן דריינוה
 משום דעסק בתורה ולא לעלמא דאתי ליתי משום דחבא אמר ר' מאיר
 מוטב דלדייניה ליתיה לעלמא דאתי סתי אמות ואעלה עשן מקברו כי
 * ע"י הני' גנמ' לקושי מדרשא

גווי חוק מילתא שמים ואין סקביה
 מקפח סכר ועונם כל כויה לך כהל לבולן
 נן עדן שמה יזכו כולן וכן כהל לבולן גיהנם
 דשמה לא יזכו כולן :
 תקפיה ועייליה כו' ר"ל ר"ח החוקין בו ועייליה
 לבית מדרשא אולי יחזור וישוב כו'
 וז"ל אין שלום אחר ה' להשעים כו' כדכחו
 סס לבית מדרש שדך לשאלו בשלום כהל
 א"ל לינוקא כן אין שלום גו' והשני א"ל כי
 אף תכבסי בגתור גו' נכנס עונך גו' ימו לו
 גימס טובכים חון מאחר והג' א"ל ואת שרוד מה תעשי גו' כי תעדי עדי זהב גו' לשוא
 תחפוי גו' ר"ל שנס עדי ויופי כדורה סכך לא יועיל לך וכה"ג א"ל ה' ולהשע אחר אלהים
 מה לך לספר גו' ונדומן זס הנקרא לינוקא פסוקים בלישניה לאמרו גנד אלישע אחר:
 אע"ה עשן מקברו כו' . כמה רשעים שמתין ונדונון כגיהנם ואין לנו רוחים שגז עשן עולה
 מקביהם ואסר ע"ד שאמרו ומגזר אומר ויקם לך כה' ויקום גויהם והקב"ה מקיים ה"כ ר"ח

נת נפשיה דרבי מאיר סליק קוטרא מקבריה דאחר אמר ר' יוחנן גבורתא
 למיקלייה רביה (בגורא) חד ה ה ביננא ולא מצוי לאצוליה אי נקישנא
 (ליה) בידו מאן מירמי ליה מונאי סתי אמות ואכבה עשן מקברו . כי נח
 נפשיה דרבי יוחנן פסק קוטרא מקבריה דאחר פתח עליה ההוא ספרנא
 אפילו שומר הפתח לא עמד לפניך רבינו . בתו של אחר אתיא לקמיה
 דרבי אמרה ליה רבי פרנסני אמר לה בתו של מי את אמרה בתו של
 אחר אני אמר [לה] עדיין יש מורעו בעולם והכתיב (איוב יח) לא נין לו ולא
 נבד בעמו אמרה לו (רבי) זכור תורתו ואל תזכור למעשיו [מיד] ירדה אש
 (מן השמים) וסכככה ספסלו על רבי בכה רבי ואמר למתנין בתורה
 כך למשתבחין בה עאכ"ו . ורבי מאיר היכי גמר הורה מפומיה דאחר
 והא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מ"ד (מלאכי ג) כי שפתי כהן
 ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא אם דומה
 הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה
 מפיהו . אמר ר"ל רבי מאיר קרא אשכח ודרש (משלי כג) אונך ושמע
 דברי חכמים ולבך תשית לדעתה לדעתם לא נאמר אלא לדעתו . רבי
 (יוסי בר) חגיגא אמר מרבה (תהלים נה) שמעי בת וראי וחמי אונך
 ושכחי עמך ובית אביך וגו' . קשו קראי אהרדי לא קשיא הא בגדול
 הא בקטן כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא רבי מאיר אשכח
 החלא אבל גוה ושדא שיהלא לברא אשכחיה רבה בר רב שילא
 לאליהו א"ל מאי קעביד קוב"ה א"ל קאמר שמעתא מפומיהו דכולרו
 רבנן ומפומיה דר"מ לא קאמר א"ל אמאי [משום] דקנטר שמעתא מפומיה
 דאחר (עיקרי מ"ד פ' מ"ה) א"ל ומאי נפקא מינה רבי מאיר רמון מצא
 תוכו אכל קליפתו זרק אמר ליה השתא קאמר מאיר בני כך הוא אומר
 בזמן שאדם מצטער שכונה מה לשון אומרת הלני מראשי קלני מורועי
 ר"ש

למיי העולם כהל : אי נקישנא כו' . נקש על זאת דלדייניה לאחר ועלם עשן
 אס לוחז אני בידו להציאו לעולם כהל
 מי יקחני מידי : מירמי . לשון נוטל
 מידי : שומר הפתח . של גיהנם לא
 עמד לפניך רבינו כדכחו להוציא אחר
 משם : (אח"כ) ובחוספות כדכו דירושלמי
 פליגי אנמרא דידן ולוחז הירושלמי רחוי
 לכדכו להלן עס ירושלמי שסכר זס :
 לדעתם לא נאמר . אלמא כדשיעי
 עסקין וקאמר הט אונך ושמע ואת מעשיהם סכח ואל הלמוד לוחז : גדול יהודע
 ליהודי שלא ללמוד ממועסיו יכול ללמוד תורה מפיו : תחלאיפרי החינן הנאכל בתמרה :
 שירלא' גרשיהה הנודקת : השתא קאמר וכו' . עכשיו שמע לקולך שאומר שמועה
 מפיו : קלני מרשמי . ר"מ אמרה כנסהדרין במדרש כי קלה אלהים קל לית איני
 קל ולישנא מעליא כינה כלפי סכינה : קלני מורועי . ככד אני מורועי שילרתי
 פתח עינים
 אמאי ר"מ מלא רמון וכו' . יש להשיב אמאי לא אמר דר"מ כדון עבד מק"ה דכתיב ולבך תשיח
 לדעתו וכו' ולשיית סבי ש"ך הנזכר דפליגי רבנן יתח' . ולפיכך רב שילא קאמ' דהגס דלא
 כ"ל למגמר מ"מ שהתא דחויין דחוכו דוקף חכל אין בו מעא :

צריך שיפול על פניו דכתיב (יחזקאל ה) כמראה הקשת אשר יהיה בענן
 ביום הגשם כן מראה הגוה סביב הוא מראה רמות כבוד ה' ואראה ואפול
 על פני ואשמע קול מדבר ליימי עלה במערבא משום דמחיו כאפיקורסות
 אלא לימא ברוך זוגר הברית • הרואה את הקשת צריך לברך מאי
 מברך ביוך זוכר הברית ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר
 ברוך זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו • דרש רבא מ"ד (ס"ו)
 אל גנת אנו ירדתי לראות באבי הנחל למה נמשלו דברי תורה
 לא:ו לומר לך מה אנו אע"פ שמלוכלך בטיט ובצואה אין מה שבתוכו
 נמאס אף ת"ח אף על פי שסרח אין תורתו נמאסת אר רב יצחק כל
 העובר עבירה בכתר כאלו דוחק רגלי השכינה שנאמר (ישעיה סו) כה
 אמר ה' השמים כסאי וגו' איני והא (תניא) [אמר] רבי אלעאי הוקן
 (אומר) אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו (בכל יום) ילך למקום שאין
 מכירין אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה מה שלבו חפץ
 ואל יחלל ש"ש בפרהסיא לא קשיא הא דמצי כיוף ליצריה הא דלא
 מצי כיוף ליצריה (תניא ר') יהודה אומר משום ר' אלעזר נוח לו לאדם
 שיעבור עבירה בסתר ולא יחלל שם שמים בפרהסיא שנאמר (יחזקאל כ)
 ואתם בית ישראל כה אמר ה' איש גלוליו לכו עבדו ואחר אם אינכם
 שומעים אלי ואת שם קדשי לא תחללו (קדושין פ"ק ע"ט"ג מהכ"ט) א"ר
 אלעאי אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו וכו' דרש ר' יהודה בר נחמני
 מ'ורגמניה דריש לקיש כל המסתכל בשלשה דברים עיניו כחות • בקשת
 ובנשיא ובכהנים • בקשת דכתיב (ש"ס) כמראה הקשת אשר יהיה
 בענן וכו' [ה א מראד] • בנשיא דכתיב (במדבר כז) ונתתה מהרוך עליו •
 בכהנים בזמן שביית המקדש קיים בשעה שעולין לדוכן ומברכין את
 העם בשם המפורש • דרש רב יהודה בר נחמני מתורגמניה דריש
 לקיש מ"ד (מ"כ) אל תאמינו ברע ואל תבטחו באלוף אם יאמר לך
 יצה"ר הטא והקדוש ברוך הוא מוחל לך אל תאמן בו שנאמר אל
 תאמינו ברע ואין רע אלא יצר הרע שנאמר (בראשית ו) כי יצר לב
 האדם רע מנעוריו ואל תבטחו באלוף אין אלוף אלא הקב"ה שנאמר
 (יחזקאל ג) אלוף נעורי אתה שמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו

לקושי מהרש"א

כסתר כו' דוגמא מה שסתמיה תורה
 כנגד יוצר מנגולן סגולו מתחילה מבני אדם
 ומפני קב"ה אינו מתחילה וזה שאינו חס כו'
 וכמאמר ריב"ז בנבוכד: ואין רע אלא יצר
 הרע כו' מדכתיב רע חסר וי"ד דריש ליה:
 חס על כבוד קונו: ליימי עלה במערבא
 ל"ב לה: כאלו דוחק רגלי השכינה •
 אומר בלבו אין השכינה כהן וכתוב
 הארץ סדום רגלי: למקום שאין מכירין
 אותו • אין דעתו גבוה עליו ושמה יקל
 כח יצרו וגם חס יחטא אין נותנין לו לב
 שאינו חסוד בעיניהם וכן בלבושים שחורים:
 דמצי כיוף ליצריה ובעוה על שהוא נחבא
 כסתר כאלו דוחק חס הרגלים: הויכא דלא
 מלי כיוף ליצריה טוב לו בנענא
 מבפרהסיא: ומברכין את העם בשם
 המפורש שהשכינה שורה בקשרי
 אנבעותיהם: אל תאמינו ברע' כאלומר
 לך חטא: ואל תבטחו באלוף •
 פתח עינים

ואינו יכול לכוון מראה כבוד כך כפיכול
 מראה השכינה אינם יכולים לכוון כבוד
 מהם הוא • לקושי מהר"ב כ"י •

של ארז וקורות ביתו (ורחיטי ביהו) של אדם מעידין בו שנאמר
 (מנקה ז) כי אבן מקיר תועק וכפ"ס מעץ יעננה (תניא רבי שילא)
 (ר' זריקא) אומר שני מלאכי השרת המלוין (לו) [אותו] מעידין בו שנא'
 (תהלים ג) כי מלאכיו יצוה לך (רבי זריקא אומר) [וחכ"א] נשמתו של
 אדם מעידה בו שנאמר (מ"כ ז) משוכבת היקך שמור פתחי פיך איהו
 דבר שצריך בחיקו של אדם הוא אומר זו נשמה (וחכמים אמרו) [וי"א]
 איבריו של אדם מעידין בו שנא' (ישעיה מ"ג) ואתם עדי נאם ה' ואני אל:
 פ"י שם תלנו רבנן אמר יהודה בן טבאי אראה בנהמה אם לא הרגתי עד
 זומם להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים אין העדים
 זוממים נהרגין עד שיהרג הנודון • אמר [לן] שמעון בן שמח אראה
 בנהמה אם לא שפכת דם נקי שהרי אמרו חכמים אין העדים זוממים
 נהרגין עד שיוזמו שניהם ואין לוקין עד שיוזמו שניהם ואין משלמין
 במזון עד שיוזמו שניהם מיד קבל עליו יהודה בן טבאי שאינו מורה
 הלכה אלא בפני שמעון בן שמח • (אמרו) כל ימיו של יהודה בן טבאי
 היה משתטח על קברו של אותו הרון והיה קולו נשמע סבורין העם
 לומר קולו של (מת) [הרוג] הוא אמר להן קולי הוא תדעו שלמחר הוא
 מת ואין קולו נשמע א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי ממאי דלמא

פיוסיה פיוסיה או בדינא תבעיה:

[פיסקא] יצא מנחם ונכנס שמאי וכו' להיכן יצא אביו אמר יצא
 לתרבות רעה רבא אמר יצא לעבודת המלך תניא נמי הכי
 יצא מנחם לעבודת המלך ויצאו עמו פ' זוגות תלמידים לבושים סיריקין:
 שם אמר רבי יוסי סח לי אבא אלעזר פעם אחת היה לנו ענל של זבחי
 שלמים והבאנוהו לעזרת נשים (לסמוך) [וסמכו עליו נשים]
 לא מפני שסמיכה בנשים אלא כדי לעשות נחת רוח לנשים:

מ"ז [דף י"ז] משנה עצרת שהל להיות בערב שבת ב"ש אומרים יום
 טובו אחר השבת וכו' אומרים אין (לה) יום טובו
 [אחר השבת] • ומורים בעצרת שהל להיות בשבת שיום טובו אחר
 השבת • אין כהן גדול סתלבש בכליו ומותרין בהספר ובתענית שלא
 לקיים

רש"י

לומר שימחול פ' • וכפ"ס תיבת עץ כולוה נרסין עד כיומו כהי"ס ובחפ'
 כמו כפ"ס כנ"ב: ואתם עדי • ה"א מטה יליף לה מקרלי וכה"ע עד שקן
 מעיד בעלמו ככל עונו (שמו"ח) [כ"אוכיח] ע"ס וגו' ואמר מר כל מקום שנאמר טד
 כסמיו [וכן כפ"א דתעניות]: עד זומם • כרי כ"א שנים: אלא נפטי שמעון •
 סלג הו"ס אלא סוף נכדו: עד שיהרג • שא"ס יעשה ילמדכו: סיריקין • נגדי
 סידון • קודם הומה וח"כ הומו ססיו מלכות: [אבא אלעזר] ק"ה [שמו]: נגדי
 דרסין נכס נכס ממש כאלמר בעדים יום טובו • של קרננות ראי"ס וחגיגה של
 זוממין אמרו נכס חכמים וכלל כבר נאמר יו"ט לאחר ששנת שאין קרנין לא ביו"ט
 כאשר זמם לעשות לחמו (ולא כאשר עשה) ולא בשנת: אין לה יום טובו • אי"ס
 מאמע עדיין לחמו קיים ח"כ להם נאמר נכס נכס שאין נכרנין אלא ח"כ נכר
 דינו של נידון קידם סהומו: ואין ובסוף ולא בשעת עבודה קאמר ולא
 לוקין • אם סעידוהו: ספוח חייב מלקוח בנגדי כהונה קאמר אלא שלל יתחלס
 (ע"י וציגה ש"י)

לקיים את דברי האומרים עצרת אחר השבת : גמ' [דף יח] ורמינהו מעשה ומת (אלכסנדראי) [אלכנא] בלוד ובאו כל ישראל לספרו ולא הניחו רבי טרפון מפני שיו"ט של עצרת היה יו"ט ס"ד אי יו"ט אינהו מי קא אתו אלא אימא יום טובה היה ל"ק כאן ביו"ט שחל להיות בשבת כאן ביו"ט שחל להיות אחר השבת :

[דף ט] מעשה באשה אחת שבאת לפני רבי ישמעאל ואמרה לו רבי בגד זה ארגתיו בטהרה ולא היה בלבי לשומרו בטהרה ומתוך בדיקות שהיה בודקה ר"י א"ל רבי נדה משכה עמי בחבל אר"י כמה גדולים דברי חכמים שהיו אומרים בלבו לשומרו טהורי אין בלבו לשומרו טמא שוב מעשה באשה וכו' כזה :

חומר בקודש פרק שלישי

יז [דף כג] תניא א"ר יוסי מפני מה הבל נאמנים על טהרת יין ושמן כל ימות השנה כדי שלא יהא כל אחר ואחר הולך ובונה במה לעצמו ושורף פרה [אדומה] לעצמו אמר רב פפא כמאן מקבלינן [האידינא] טהרותא מעם הארץ כמאן כרבי יוסי :

ס"ג ע"ג תניא א"ר יהושע בושני מדבריכם ב"ש אפשר אשה לשה וכו' נספל לו תלמיד אחד מתלמידי ב"ש א"ל אומר לך טעמו של ב"ש א"ל אמור א"ל כליו של עם הארץ טמא או טהור א"ל טמא ואם אתה אומר לו טמא כלום משגיח עליך ולא עוד אלא שאם אתה אומר לו טמא אומר לך שלי טהור ושלך טמא וזה טעמן של ב"ש מיד הלך רבי יהושע ונשתטח על קברי ב"ש אמר נעניתו לכם עצמות ב"ש ומה טהומות שלכם כך מפורשות על אחת כמה וכמה אמרו כל

רש"י

באותו היום היום טהור של עצרת אחר שנארג בו שלשה על שלשה חזבעות השנה שיבינו הכל שאין היום יו"ט מפני שנראה לטומאה לא נגעה בו טומאה הזדקין שהיו אומרים עצרת אחר השבת שהם אומרים וספרתם לכם ממחרת בדיקות וכו' * הואיל ולא היה (לך) השבת שבה כראשית ואם כן לעולם הל עצרת אחר השבת : ולא הניח רבי טרפון * ומתניתין תני מותרין בהספד : בו החבל בכלי הארזים וטמא הסייעו : ביו"ט שחל להיות בשבת * שיום טוב אחר השבת מותר בהספד מפני האומרים עצרת אחר השבת והא דאלכסנדראי איסור הבמות ומקטיר לשעיים : ברבי בלוד ביום טוב שחל להיות בחול היה דאין יום טוב שלו באחד בשבת : דאלו לרבנן לא מקבלינן כדאמרינן (אד"ב מ"א) מוכיח שאסור להעניט במולאי הג שבועה אפילו בזמן הזה דהא רבי טרפון בימי חורבן הוה) : ומסקין וכלי חרס שאין להם טהרה ארגתיו בטהרה * יודעה אני שמעשה אלא שצירקן ואם בלא לאושרן עליו לל

כל ימיו הושחרו שינוי מפני תעניותיו * (והסוגיא ארוכה בענין טומאה וטהרה ועוד יש בגמרא לענין אם שואלין מהם כלים או לא) :

[דף ט] מושגת הגבאים שנכנסו לתוך הבית וכן הגבאים שהחזירו את הכלים נאמנים לומר לא נגענו וכירושלים נאמנים על הקודש ובשעת הרגל אף על התרומה (אף על פי שהיא יותר חמורה) : גמ' מנא הני מילי א"ר יהושע בן לוי דאמר קרא (שופטים כ) ויאסף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד הברים הכתוב עשאו כולם חברים :

ס"ג ע"ג אמר רבי יהושע בן לוי נם גדול נעשה בלחם הפנים כסידורו כך סילוקו שנאמר (ש"א כה) לשום לחם חם ביום הלקו : יח [דף כז] כתיב (יחזקאל מה) המובח עין שלש אמות גבוה וגו' וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה' פתח במזבחה וסוים בשולחן רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו בזמן שבית המקדש קיים מובח מכפר על אדם וכשיו שאין המזבח קיים שולחנו של אדם מכפר עליו * א"ר אבהו אמר רבי אלעזר ת"ה אין אור של גיהנם שולטת בהן קל וחומר סלמנדרא ומה סלמנדרא שתולדות האש היא הסך מדמה אין אור שולטת בו ת"ח שגופן אש דכתיב (ירמיה כג) הלא כה דברי כאש נא

רש"י

ישמע לך חבל בכלי טמא ישמע לך ת"ח שכל גופן אש כי דכרי דאש גו' דמתוך ויטבילנו : גבאים * ישראל * חסם גבאים * דברי תורה אש שבה נגעה גופן אש כמ"ט * ת"ח דתמא אורייתא הוא דתתא ציה :

למלך עובדי כוכבים לגבות מיד ישראל גולגוליות ומסים וארמויות : שנכנסו לתוך הבית * לעבוע עבועו * וכן הגבאים * שנכנסו כלי חרס והחזיקו : נאמנים לומר * ויאסף כל איש ישראל וכו' * כפגסם בגבעה כתיב שנאספו כל ישראל בגבעה : הכתוב עשאו חברים * וגם הרגל טמא חסיכה היא : סילוקו כסידורו * שסילוקו לשבת הכאה חס כיום סידורו : חם ביום הלקו * שהיא חס ביום הלקו מעל השולחן : שולחנו מכפרת עליו * בהכנסת חורבנה : סלמנדרא * חיה שנכרחה מן האור פתח עינים

כל ימיו הושחרו שינוי מפני תעניותיו ומכאן יש ללמוד כמה צריך אדם לדקדק בדבריו סן בעדונו פניו סולבים בקרב מלחמה של תורה ח"ד ומימא על האשונים ועל גדולי הדור להסיר דבריו וכנסם נראה בעיניו כי לא בלא אל נכון יתלה החסרון בו די לא שלו חסר"ו של אדם גדול יאח ביום סתוא ק"ו מאריה דבי עילאי רבי יוסע שהיה שפט אללו טעמו ב"ש ואמר כושני מדבריהם ועמד תלמיד אחד ואסבדיה טעמן של ב"ש ומיד הלך רבי יהושע ובשתתה וכו' נעניתו לכם עלמות ב"ש וכו' הושחרו שינוי וכו' * והעיני כשר לו יכיר מיטע ערכו וקול דעתו ולא יזלא מפיו דבר שאינו הגון נגד גדולים רק בדרך משא ומתן כמלמד הן לפני כותיו בקרקע וזכור יזכור מ"ט גדולי הדור הפוסקים דעתה לא יש דין ת"ח והוכתרו בעניותו במקומו דאפילו דין צורכא מרבנן לא יש כדמועה כפ' או"ל דכתיב לא החוק ענמו אפי' לנורכא מרבנן ובשאר דוכתי * וכבר אמרו בירושלמי ס"ב דשק"ים לעולם יהא אדם כאלו בעל שמועה כנגדו ופירס מהר"ם סיריליווילי שלא יזכרנה בקלות ראש : וזאת לפנים פיישנו בעניותנו מ"ט ואל תאמר דבר שאי אפשר לנעוט שסופו להשטת דסתתא לימדנו מוסר הסבל שאל יגזיר אומר המעיין וזכור קושטא זו לית גבר דיפריקט ופיואל * שסופו להשטת כי על הכוב אחד חסם או אפי' תלמיד יפסיד פנים ופוט להטמיד הדבר על כוריו : והא דאמרו צעירובין דף ל"ג דאמר ר' יוסע מיימי לא נתייב אלא אשה חינוק וחינוקת ואל סתא תלמיד זס נלחו * אפשר דהתם קאמר צעירי דעלמא ע"ד מאי דתקן סם אמרו ג' דכתיב והיינו כמוסר צעירי א"ל * ועוד אפשר לומר דהסבא דאמר רבי יהושע הוה מקמי האי עובדא * ועיין תשובת הרב חיות יאיר ס' ק"ב :

אם ה' עאב"ו א"ר שמעון בן לקיש פושעי ישראל אין אור של גיהנם שולטת בהן קל וחומר ממזבח הזהב ומה מזבח הזהב שאין עליו אלא בעובי דינר זהב (הרבה) כמה שנים אין האור שולטת בו פושעי ישראל שמלאים מצות כרמון דכתיב (שה"ש ד) כפלה הרמון רקתך אל תקרי רקתך אלא ריקנין שכך (כלאים מצות כרמון) עאב"ו :

ר ש"י

במשעריין אש במקום אחד שבע שנים דבר מועט לא חיסר זהבה דנעשה בו גם : [ממדי בלי הספק] : בעובי דינר זהב .

לקומים מתשובות הגאונים

פסקת סוכה דף כ"ח ושאלתם שיחת דקלים אמרו כי יום שאין בו נטיית הרוח וכשאלתם פורש סדון אינה מתענעת וסודע עומד בין שני דקלים שהם קרובים זה לזה ורוחא ארץ יניעו זה לזה יש לנו בו סימן שמכריזין בסן כמה דברים ואמר כי מהו"ר אברהם קבאחי ז"ל גאון שהיה בעת אר"ץ מאה ותי' לשערות הים מכיר בשיחת דקלים ופי' מודיע שיחות גדולות שמכריזים בהם האות בני אדם . מספר שעריו תשובה סימן ע"ד :

פסקת חגיגה דף יא ע"ב ושאלתם אין דורשין בעריות בשלש ולא בעריות בשלש ולא במרכבה ביחיד ובסופאי כל מי שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעולם ור' ישמעאל אמר כמה שיטורו של יוצרנו שהוא מכוסה מכל הבריות וכו' והתחיל בפקדון מספר ופורש בכלל ופרט וקרא שמות כלדם שקורא שמות לאבריו . ועוד אמר רבי ישמעאל בשבאחי והרמזי הדברים לפי ר"ע אמר לי כל מי שהוא יודע שיטורו של יוצרנו מובטח לו שהוא בן העולם הבא וכו' עד ובלבד שהוא קומתו כך וכך ודבר זה הולכנו יודע אם ר' ישמעאל שמע מרבו וכו' מרבו הלכה לנפש מטינו או לא וא' איכה לנימיר דמדעתו קאמר והתן כל מי שלא חס על כבוד קונו וכו' יבאר לנו אדוננו בחר הטיב . רבינו שירא ז"ל ורבינו שאלי ז"ל השיבו ואמרו אי אפשר לברר לכם דבר זה בחר הטיב אלא כללל בעלמא כי ח"ו שרבי ישמעאל אמר דברים הללו מדעתו ומאין באין דברים הללו

מאימתי פרק ראשון

א אמר רבי לוי כנור היה תלוי כנגד תלונת של דוד והיתה רוח צפונית יוצאת בתצי הלילה ומרפרפת בו והיה מנגן מאליו הה"ד (מ"ג ג) והיה כנגן המנגן בנגן המנגן אין כתיב כאן אלא כנגן המנגן הכנור היה תלוי מנגן מאליו :

ב רבי שמואל בר נחמני כד הוה נחית לעיבורא הוה מתקבל גבי רבי יעקב גרוסא והוה רבי זעירא מיטכר ביני קופי משמענא היאך הוה קרי שמע והוה קרי וחזר וקרי וחזר וקרי עד דהוה שקע מיניה גו שנתיה מ"ט (הליס ד) רגזו ואל תחטאו אמרו וגו' ודומו סלה :

ג רבי בא אמר תרע לך עדברי סופרים הביבין מדברי תורה שהרי רבי טרפון אילו לא קרא לא היה עובר אלא בעשה ועל ידי שעבר על דברי בית הלל נתחייב מיתה על שם (קבלת י) ופורץ גדר יושבנו נחש רבי חנינא אמר הביבין דברי זקנים מדברי נביאים דכתיב (מכס ב) אל תשיפו ושיפון וכתוב (שם) אמיף לך ליון ולשכר .

נביא וזקן למה הם דומים למלך ששלח ב' פלמנטורין שלו למדינה על אחד מהם כתב אם אינו מראה לכם כתב וחורם וכומנטורין שלי אל האמינו לו ועל אחד מהם כתב אפי' לא מראה לכם כתב וחורם וכומנטורין שלי האמינו לו . כך בנביא כתיב (דנסיג) ונתן אליו אות או מופת ובזמן כתיב (שס"ז) על פי ההורה אשר יורוך :

ד וכפני מה קורין ב' פרשיות הללו בכל יום רבי לוי ורבי סימון חד אמר מפני שכתוב בהן שכיבה וקומה . וחד אמר מפני

אור חדש

(א) חלונת ירושלמי הלוגותיו ופי' כי הלוגותיו כפי פתוחות ופס בלש רוח הלפניות בחצי הלילה והטעם את קו הכנור והים מנגן בו : ומרפרפת כמו מפרפר ומטע וזירושלמי הגו' ומתפנת מלשון תנופה והטעם והכונס את הים : במנגן סי' במשמע האים המנגן בכנור : וכתיב המנגן וזה הכנור הנותן קול ומהם כ"ס לפי ג' ירושלמי דגם כמנגן כמנגן אין כתיב כלל אלא כמנגן כו' ולפי גירסת הע"י יליף מדכתיב כמנגן כ"ף הדמיון ולא כתיב כמנגן . וכ"ף הדמיון מורה כי לא הי' מנגן ממש במלכתו רק רוח הנושבת הוליא קול כמנגן : (ב) כד הוה נחית לעיבורא : כאשר ירד ממקומו לבוא למקום שנתקבלו החכמים לעבר השנים וי"מ לעיבורא של עיר : מתקבל מתחכמן : משמר בני קופי"א : התחבא בין החכמים לשמוע האין הוא קורא שמע ושמע כי קרא פעם אחר פעם עד דנפלא עליו תרומתו : אמרו בלכנס : פי' כי תקראו ותאמרו בלל וככונס דברים אשר דברנו ב"ש וביבא עמנו ככנסת מיתה משום דהתקף כב"ש דכל אדם קורא כדרכו כלשונא

שעשרת הדברות כלולים בהם • אנכי • שמע ישראל • לא יהיה לך • ה' אחד • לא תשא • ואהבת מאן דרחים למלא לא משתבע בשמה לשקרא • וזכור את יום השבת • למען תזכרו • רבי אומר זו מצות שבת שהיא שקולה כנגד מצותיה של תורה דכתיב (נחמיה ט) ואת שבת קדישך הודעת להם ומצות וחקים ותורות צוית גו' להודיעך שהיא שקול כנגד כל המצות • כבוד את אביך • למען ירבו ימיכם • לא תרצח • ואבדתם מהרה מאן דקמיל מזקמיל • לא תנאף • ולא תתורו אחרי לבבכם וגו' א"ר יצחק עינא וליבא תרי סרסורי דהטאה נינהו דכתיב (משלי כג) תנה בני לבך לי ועיניך וגו' אמר הקב"ה אין יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת דידי • לא תגנוב • ואספת דגנך ולא דגן חברך • לא תענה ברעך • אני ה' אלהיכם וכתיב (ירמיה י) וה' אלהים אמת • מהו אמת א"ר אבין שהווא אלהים חיים ומלך עולם אמר הקב"ה אם העדת עדות שקר על חברך מעלה אני עליך כאילו העדת כי שלא בראתי שמים וארץ • לא תחמוד וכתבתם על מזוונות ביתך ביהך ולא של חברך •

ה (מ"ח) וכפיו פרושות השמים • א"ר אבין כעין הרין נקרים היה עומד א"ר אלעזר בר אביןא ככפים הללו שלא חטפו מבנין בהמ"ק כלום • רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי אמר לא הוכיר תורה בארץ מחזירין אותו מה טעם (מהלל קס) ויתן להם ארצות גוים וגו' מפני מה בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ויצורו :

היה קורא פרק שני

ו רבי יוחנן הוה מסתמך על רבי יעקב בר אידי והוה רבי אלעזר חמי ליה ומשמר ליה מן קמוי א"ל תרין מילין עבד לי הרין בבלאה חדא דלא שאיל בשלמי וחדא דלא אמר שמעתא מן שמי • אמר ליה בן אינון נהנין גביהון דועירא לא שאיל בשלמא דרבה דאינון מקיימין (א"ר כט) ראוני נערים ונחבאו וגו' :

ז אינהו ליצנותא לרודי מה היו עושין חולכין אצל הלונותיו של רוד ואומרים לו רוד אימתי יבנה בהמ"ק אימתי בית ה' נלך והוא אומר אף על פי שהם מתכוונים להבעיטני שמח אני דכתיב (תהלים קכב) שמחתי באומרים לי בית ה' נלך :

אור חדש

לכנס ורחוי עיניס : שעשרת הדברות כלולים בהם וכאשר מונה וסולך : (ה) כגון הרין נקרים זה הוא ממלך באינדיס אשר לא יתנו להגיע יד ורגל • וכן שלמה כרב דבקותו בד' המנשא גם בכפיו למעלה ולא יכול להוריד למטה : וכיורשמי הג' נקדים וזה יור וממונס כי הפשטא גמיותו ולא חש ולא רגש מכל אשר לו מסניב : בכפיים • הללו כו' • סי' כי פשט כפוי לה' כי היו נקיות מגזל ועושק : לא חזירי מורס כאלך • סי' בכרכת המזון בכרכת נודס לך וכו' על הארץ טעונס כו' אם דלג כס ועל סגריה שלמדמו אריך לחזור ומניא

אם הספוק כי עיקר נתינת הארץ הוא כשכיל שיקבלו וישמרו את המורס : (ו) מסתמך על ריב"א • ר"י הוה נשטן על רוחי ר' יעקב : חמי לוי ומשמר כאשר ר' אלעזר רחשו סתתרי מפניו : דלא אמר שמענתא משמי בזיושמי מביא שם משפס לזס וכן הוא ביכמות ל"ו ע"ב אול ר' אלעזר אמר לשמעתי כי מדרשא ולא אמרס משמי דר' יוחנן • והמחמר הזה הווא באורן כמ"ק פק שליסי סי' וע"ע כוס באגדת ירושלמי שקלים סי' כ"ב : דועירא באשר וסקטון לא ישאל בשלום אדם גדול • דמראס עלמו כוס כי כרע נחשכ לו : (ז) אימתי יבנס כסמ"ק

ח כד דמך רבי בון בר חייא על לגביה רבי זעירא ואפשר עלוי (קתלה ק) מתוקה שנת העובד וגו' יישן אין כתיב כאן אלא יאכל משל למלך ששכר פועלים הרבה והיה שם פועל אחד שהיה מתכשר במלאכתו יותר מן הכל מה עשה לו המלך נטלו והיה מהלך עמו ארובות וקצרות לעתותי ערב נכנסו הפועלים ליטול שכרן ונכנס גם הוא ונטל שכרו משלם • התחילו הפועלים מתרעמים ואומרים אנו יגענו כל היום וזה לא יגע [אלא] ב' שעות ביום ונטל שכרו משלם • אמר להם המלך יגע זה בב' שעות מה שלא יעתם אתם כל היום • כך יגע ר' בון בר חייא בתורה ל"ח שנה מה שלא יגע תלמיד ותיק במאה שנה :

ט רבי זעירא כד סליק להבא אקיו דם אויל בעי מזבן חדא ליטרא דקופר מטבחא א"ל בכמה הרין ליטרא • א"ל בחמשין מני וחד קורסין • א"ל סב לך שתין ולא קבל עלוי • סב לך שבועין ולא קבל עלוי • סליק ער דמצי לכאח ולא קבל עלוי • א"ל עביד כמנהגך והיב ליה • ברמשא נחת לבי ועדא אמר לון לרבנן מה ביש הרין מנהגא דהכא (דלא אכיל בר נש ליטרא דקופר עד דמחו ליה חד קורסין) אמרו ליה מאי האי אמר לון דאי לא לקי לא אכיל ביטרא • אמרו ליה למה • תני לון עובדא • שלחין בעון לאיתוייא אישבחן ארניה נפיק • א"ל מאי כל הכין • אמר לון וייתי עלאי דלא כעסית עלויימסבר מנהגא הוא כן • אלא (ישעיה כח) ועתה אל תתלוצצו פן יחזיקו מוסריכם • ר' פנחס אמר קשה ליצנות שתחלתה יסורין וסופה בלייה שנאמר ועתה אל תתלוצצו וגו' וסופה בלייה דכתיב כי בלה ונחרצה וגו' :

אין עומדין פרק חמישי

י תני לא יעמוד אדם ויתפלל לא מחוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא

אור חדש

ביהמ"ק חסלו צוס לסרגיו ולסוכיו כי כהטאו תמשה מעטות הנקראות מני ומכה אחת ככרול וכו' חפן לחתו שמים • כשעיס עד מלאה מני אך להפטר מן המכה האחת ככרול והטעה לא קבל ותפן דוקא לסוכיו • ור"ל חשכ כי בן הוא מנסג העיר הזאת לכלי לתת כשר לאוס אם לא יקבל עליו מכה ככרול ויאות להטעה : ברמשא נחת לבי ועדא • כערב כל לביה חשפסא אשר יתאספו שמה רחשי פעיר ואשר להם מה רע הוא המנסג הוא בעיר כי חיש לא יאכל כשר אם לא יקבל עליו המכה ככרול : תני לון עובדא • וכאשר שאלוהו למה ידבר כדכרס האלס וממי שמת כזאת • ספר להם כעעסא אשר קיהו עם העכח ובלתו אחר העכח וחשלו להכיוו הסג ולייכרן על פשעו ומלאו כי מת ויולאו את ארבו : א"ל מאי כל הכין • אמרו לר' זעירא ארץ קשת עליו עד כה וכשת אחת כמיתא ויסביב להם כאלה וכשכונס כי ייתי עלי המות אם כעסתי עליו • כי חשכתי אשר כן הוא מנסג העיר : אלא ועח אל תתלוצצו וגו' :

מתוך קלות ראש וכו' אלא מתוך דברי תורה. וכן לא ימטר אדם מהביר
 וכו' שכן מצינו בנביאים שהיו חותמים בדריהם בדברי שבת ונחמות.
 א"ר אלעזר חזן מירמיה שהתם בדברי תוכחות וכו' (כחזו לעיל פסק
 זה עד) והכתוב (איכה ה) כי אם מאוס מאסתנו השיבונו תחת כי אם
 מאוס וגו' ואף אליהו לא נפטר מאלישע אלא מתוך ד"ת דכתיב
 (מ"ג ז) ויהי המה הולכים הלוך ודבר. כמה היו עסקין רבי אחא אמר
 בק"ש היו עסקין היאך כמו דכתיב (דנ"ו ו) ודברת בס. רבי יודן
 אמר כבריאת עולם היו עסקין היונו דכתיב (הל"ס ג) בדבר ה'
 שמים נעשו. ר' יודן בריה דר' אבין אמר בנחמות ירושלים היו עסקים
 הה"ד (ישע"ה מ) דברו על לב ירושלים רבנן אמרי במרכבה היו עסקין
 הה"ד (ישע"ה מ) והנה רכב אש וסוסי אש וגו'. ר' חזקיה בשם ר' יוחנן
 אמר לעולם אל יהא זו הפסוק הזה מתוך פיך (הל"ס מ) ה' צבאות
 עמנו משגב לנו וגו'. ר' יוחי בשם ר' יוחנן אמר וחבריה (ס"ס פד) ה'
 צבאות אשרי אדם בוטח בך :

יא א"ר פנחס המתפלל בבהמ"ג כאילו מקריב מנחה טהורה מה טעם
 (ישע"ה סו) כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור
 בית ה'. רבי ירמיה אמר (ס"ס יג) דרשו ה' בהמצאו היכן הוא מצוי
 בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. אמר רבי [יצחק ברבי אלעזר] ולא עוד
 אלא שהשי' עומד על גבם שנאמר (הל"ס סג) אלהים נצב בעדתי אל.
 רבי הונא אומר זה שהוא הולך לבהמ"ג צריך להקל את רגליו שנאמר
 (ס"ס עו) ונדעה נרדפה לדעת את ה' וכשהוא יוצא צריך להלך קימעה
 ומה טעם (אי"ז יד) כי עתה צעדי תספור :

רבי חנינא בן דוסא היה עומד ומתפלל ובא חברבר והכישו ולא הפסיק
 את תפלתו והלכו ומצאו אותו חברבר מת ומוטל על גב חורו
 אמרו אוי לאדם שנשכו חברבר ואוי לו להברבר שנשך את ר' חנינא
 בן דוסא. ומה עסקיה דהרין חברבר כד הוא נכית לבר נש אי בר נש
 קדים למיא הברברא מאית ואי הברברא קדים למיא בר נש מאית.
 אמרו ליה תלמדיו רבי ולא הרגשת אמר לון יבא עלי מתוך שהיה
 לבי מכון בתפלה אם הרגשתי. אמר ר' יצחק ברא לו הקב"ה מעיין
 תחת כפות רגליו לקיים מה שנאמר (הל"ס קמ"ג) רצון יראיו יעשה
 ואת שועתם ישמע ויושיעם :

אור חדש

פי' כי הענין על פני הסנה כשיל לננות : והולקין על מה שלפניו : (יא) בכלי טהור בית
 (') והכתוב כי אם מאוס מאסתנו הלא תסוים
 דכיון דכדני קף וזעט ומשני סכיבו ה'
 אל"ך ונכסיה חש ימינו קדים כל פסע שנית
 כאלהיה אחר כי אם מאוס מאסתנו וזה דברי
 נחמה : ר"י בשם ר' יוחנן אמר והכתיב ה'
 כאלות וגו' לפי נכסת הש"י כל ר"י להסוף
 עוד הפסוק סוס על הסוס אש הניח ר'
 חזקיה בשם ר"י אלך בירושלמי סנירסא ר'
 לפיו כסס ר"י וחבריה ה' כאלות וגו' ונכסת
 ר' ותכניו בחרו יותר כססיק ר' י'
 והולקין על מה שלפניו : (יא) בכלי טהור בית
 ה' כשהוא נכסיו ה' וזה כהמ"ג נחשת כלנו
 סכיבו סמנחה ככלי טהור צריך להקל את רגליו
 להלך חיש מהר : להלך קמעה' נמתון ובלעז
 חברבר' הוא עמוד מין נחש סוף : והכישו .
 ונשכו ונשיכתי מסוכנת מחד : ומה עסקיה .
 מה היא פעולה החדס סוס : כד הוא נכס : אם
 הוא ידך לאיש או מי סיקדם לבוא אל כמיס
 ופית חת הסני : ויבא עני . הוא סנוטה כל
 לא סריגס סוס מלאוב מעקלנתי כשיל מחסנתי
 סעמוקה בתפלתו ויגלו פי הקב"ה פתח לו
 מעין

אמר ריב"ל אם עשו שפתותיו של אדם תנובה . מבושר שנשמעה
 תפלתו שנאמר (ישע"ה ז) בורא ניב שפתים וגו' . כשם שתחיה
 המתים חיים הם לעולם כך ירדת גשמים חיים לעולם ר' היא שמע
 לה מן הדא (ס"ט ז) יתינו מיומים וגו' וסמך ליה ונדעה נרדפה לדעת
 את ה' וכתיב (ס"ס) ויבא כנשם וגו' (מכאן ראייה) : כתיב (מל"ס ח"ג)
 ויאמר אליהו התשבו מתושבי הגלעד אל אחאב תי ה' אלהי ישראל
 אשר עמרתו לפניו אם יהיה השנים האלה טל ומטר בי אם לפי דברי .
 רבי ברכיה ורבנן חד אמר על המטר נשמע לו ועל הטל לא נשמע
 לו וחד אמר בין על הטל בין על המטר נשמע לו . מ"ד על המטר
 נשמע לו על הטל לא נשמע לו מן הדא (ס"ס יח) לך הראה וגו' ואתנה
 מטר וגו' . ומ"ד בין על הטל ובין על המטר נשמע וגו' איכן הותר
 נדרו של טל א"ר תנחומא אדעתיה סבירין לומר נדר שהותר מקצתו
 הותר כולו . ואכ"א בבנה של צרפית שנא' (ס"ס י) ויקרא אל ה' וגו'
 הגם על האלמנה אשר אני וגו' . אמר רבי יונה לאחד שגנב נרתקן
 של רופא עד שהוא יוצא נפצע בנו חור אצלו ואמר לו אדוני הרופא
 רפא את בני אמר ליה לך והחור את הנרתק שכל מיני רפואות תתונין
 שם ואני מרפא את בנך כך אמר הקב"ה לאלהו לך והתר נדרו של
 טל שאין המתים חיים אלא בטללין ואני מחיה בנה של צרפית .
 ומנין שאין המתים חיים אלא בטללין דכתיב (ישע"ה כו) יהיו מתוך
 נבלתי יקומון וגו' כי טל אורות טלך . אמר רבי יעקב דכפר תנין
 בשעה שעשה אברהם זקנך רצוני נשבעתי לו שאיני מויו טל מבניו
 לעולם כ"ש (הל"ס קי) לך טל ילדותך וכתיב בתריה נשבע ה' ולא
 יגחם ואין ילדותך אלא עולם של הבל כמה דאת אמרת (קהל"א)
 כי הילדות והשחרות הבל ואף ע"פ כן טל ילדותך . אמר רבי
 יהודה בן פוי נתתיו לאברהם מתנה דכתיב (צ"ל"ס"ז) ויתן לך
 האלהים מטל השמים וגו' . אמר רבי שמואל בשעה שישאל באין
 לירי עבירות ומעשים רעים הגשמים נעצרים והם מביאין זקן אחד
 כגון רבי יוסי הגלילי והוא מפ. יע בעדם והגשמים יורדים אבל הטל
 אינו יורד בזכות בריה לעולם ומ"ט (מיכ"ה ה) כטל מנת ה' גו' אשר
 לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם : אמר רבי יוחנן ברית כרותה
 הלומד הגדה מתוך הספר לא במהרה הוא משכת רבי תנחומא אמר
 הסובר תלמודו לא במהרה הוא משכת ומאי טעמא (דנ"ס ד) פן תשכת

אור חדש

מעין מים תחת רגליו ולכן הקדים הוא למים
 ומת דתכניבו : שפתותיו של אדם תנובה פי'
 סדוקה ועיניה וכתר כמלת תנובה כשיל ניב
 שפתים הנאמר ככתיב : זה הנאמר הוא
 בירושלמי הלכה ה' ואתיו כל הנאמר מן
 ה"כ : שמע לה מן הדא יתינו מיומים וגו'
 זה הוא תה"מ ומסיים סכתו ויבוא כנשם
 לנו מזה מוכה כי ססו זה לוס ומ"ס כ"ט
 וכתבי ויבוא כנשם נחלן רליס הוא הססס
 וביאור מעגל עין יעקב ולא נחלן בירושלמי :
 וס"לך כשתיק יבוא סלל לעולם הסידר תלמודו'
 איכן הותר נדרו של טל סלל ס' אמר רב אחנה
 מטר ולמס יסוסי על כאלך : אדעתיה . פי'
 לדעת סאומר כי בין על הטל ובין על המטר
 כשמע לו אה"ז כלשר הותר מקצת סנדר וכל
 מעד הותר כל סנדר וכל גס על : הגם על
 האלמנה אשר אני וגו' . ותכנ כסס סילר על
 קרבו וקיי : נרתקן של רופא . הוא סיסס אשר
 כו' ילפין את כלי אומנתו : וכל ארס וגנב
 מהרופא ואת"ו נפצע כנו של סנגס : לך של
 ילדותך וזה נאמר לאכרסס ממנואר סס כס"י
 וס"לך כשתיק יבוא סלל לעולם הסידר תלמודו'

את הרברים אשר ראו עיניך וגו' אמר רבי יוחנן כל המציע תלמודו בצניעות לא במהרה הוא משבח שנאמר (משלי יא) ואת צנועים חכמה ריש לקיש מהגי באורייתא סניא הוי נפיק ליה לבר מן תחומא דשבהא ולא ידע' לקיים מה שנאמר (סס ה) באהבתה תשגה תמיד • רבי יודן ב"ר ישמעאל הוי מהגי באורייתא סניא הוה נפיק וגולתא שרעא מיניה והוא לא ידע לקיים מה שנאמר באהבתה תשגה תמיד :

ביצד מברכין פרק ששי

יב' א"ר אבהו כתיב (דברים כג) פן תקרש המלאה הורע אשר תורע ותבואת הכרם העולם ומלואו עשוי ככרם • ומהו פדיונו ברכה • רבי הוקיה בשם ריש לקיש (תהלים טז) אמרת לה' אדני אתה טובתי בל עליך אם אכלת וברכת כביכול כאילו משלך אכלת • דבר אחר בל עליך יבללו כל הטובות ויבאו עליך • ד"א טובתי בל עליך מבלה אני טובתי בנופך אמר רבי חייה מהו בל עליך איני מביא טובה לעולם מבלעדך כמה דכתיב (צלאשית מא) ובלעדך לא ירום איש את ידו : יג' תני מצה גזולה אסור לברך עליה • אמר רב אושעיא על שם (תהלים י) ובוצע ברך נאך ה' • אמר רבי יונה הרא דתימא בתחלה אבל בסוף [דמים הוא חייב לו ר' יונה אומר אין עבירה] מצוה • רבי יוסי אומר אין מצוה עבירה • אמר רבי אילא (צמדנר ל"ו) אלה המצות אם עשיתן כמצותן הן מצות ואם לאו אינן מצות :

אור חדש

מפרס ומבצר בטעם וכדעת את למודו המציע תלמודו לנינעא • ולא הפך להתגלה בלמודו רק להכין ולדעת : מהגי באורייתא סניא • למד וסגה הכרה בחכמה ומרוב עיונו ודקתו בחכמה ככה כי שבת סיום וילא מחון לתחום : ויולתא שרעא מיניה • וכשמייה שמתו מעל בשב"ו • ועיין עירובין ג"ד ע"ב : (יב) העולם ומלואו עשוי ככרם • ככר כהן כרמב"ן בפ' קדושים כי טורע כלאים משתית ומבלה את כל תבואת האדמה • וזה שאמר הכתוב פן תקרש המלאה הורע אשר תורע ותבואת הכרם • כי בכלאים משתית ותבדיל ממך לגבלי יבשות ומסע בין מבורע אשר תורע ובין מפרי האדמה אשר יאמחו מעמסם • ואחרי אשר הסוה הכתוב את כל פרי האדמה לתבואת הכרם אשר יהוה עליהם קרש • לכן דינס ככרם רבעי הטעון פדיון ככרם : כאלו משך אכלת • ויתפרש הכתוב אמרת לה' אדני אתה טובתי שיהיה את ה' לאדון על הכל וכרכת את שמו אז תאמר ליה טובתי אשר אני מטענך עליהם כל עליך כי הלוי הוא ברכך : יבללו כל הטובות • מפרס טובתי בל • הטובות המבוללות מכל הארץ יהיו עליך ולפ"ו כל לא יהיה מלה מן המלות אך שם התאר וכמו שם קל וכדומה : איני מביא טובה לעולם מבלעדך • פי' כי כל הטובות

יד אמר רב הונא (איוב לו) שדי לא מצאנוהו שניא כח לא מצינו כחו וגבורתו של הקדוש ברוך הוא • רבי אבהו בשם רבי יוחנן (סס) היסופר לו כי אדבר אם אמר איש כי יבלע אם בא אדם לספר גבורותיו של הקב"ה מתבלע מן העולם • אמר רב שמואל בר נחמן (תהלים קו) מי ימלל גבורות ה' כגון אני וחבריי • אמר רבי אבין מי ימלל גבורות ה' הרגם יעקב איש כפר חנניה (סס סט) לך דומיה תהלה כל סמא דמלאה משתוקא • למרגליתא דלית בה מימי כל מה דאת משבח לה את פנים לה :

מזו שאלו האפיקורסים לר' שקלאי מהו דכתיב (יהושע כג) אל אלהים ה' וגו' הוא ידע אמר ליה מי כתיב הם וידע הוא יודע כתיב • א"ל תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב • אמר להם שלשתן שם אחד הם כאיניש דאמר בסילייוס קיסר אגוסטוס • חורו ושאלו אותו מהו דין דכתיב (תהלים ג) אל אלהים ה' דבר ויקרא ארץ מי כתיב דברו ויקראו ארץ דבר ויקרא ארץ כתיב אמרו ליה תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב • אמר ליה שלשתן שם אחד הם כאיניש דאמר אומנין בניין ארכיטקטין • חורו ושאלו אותו מהו דין דכתיב (יהושע כד) כי אלהים קרושים הוא • א"ל מי כתיב הם הוא כתיב • אמרו ליה תלמידיו רבי לאלו דחית וכו' • אמר להם קדוש הוא בכל מיני קרושות • חורו ושאלו אותו מהו דכתיב (דברים ד) אשר אלו אלהים קרובים אליו • א"ל מי כתיב בכל קראנו אליהם אליו כתיב • אמרו ליה תלמידיו לאלו דחית וכו' • אמר להם קרוב הוא בכל מיני קריבות • דא"ר פנחס עבודת כוכבים נראית קרובה והיא רחוקה מ"ט (ישעיהו מו) ישאורו על כתף יסבלוהו וגו' סוף דבר אליל עמו ב"ב והוא צועק עד שימות ולא ישמע ולא יושיעו מצרתו • אבל הקב"ה נראה רחוק והוא קרוב דא"ר לוי מן הארץ ועד לרקיע מהלך ת"ק שנה וכו' רבי ברכיה אמר אף מלפי החיות וכו' • (ככתוב בפ' אין דורשין ובמקומות אחרים) ראה כמה הוא גבוה מעולמו • ואתם נכנסין לב"ה ועומר התון ומלחש בשפתיו והקב"ה מאזין לו • וכי יש אלוה קרוב מזה הרא דתימא בכל קראנו אליו • רבי יודן אמר ב"ז יש לו פטרון אם

אור חדש

למזוס : (יד) לא מצינו כחו וגבורתו של הקב"ה • ולכן אין לנפש ולסריכות לספר עזונו ונפלאותיו • כי לא זמאל : מתבלע מן העולם • הוא מוסף עליו כי יקבל גם עונש אם יתפס לספר כל גבורותיו : כגו' אני וחבריי חולי משום שדיה להם לשון למודים וז"ל הכתוב מי ימלל גבורות ה' רק האדם אשר יוכל להשתכח על השלחו • [וע' ע"י מכות ס"ז ז' מ"ג דבבבית לא חזק"ן] וז"ל אח"ך אבותינו במצרים לא הספיקו : פלאותיהן פי' כי לא הספיקו להשמיע סגלת ה' : סמא דמלאה משתוקא ערך ויקרא כל חסן הוא אם לא יעבד לדבר עליו ולהללו • כי הוא נבד יגיד את ענינו • וגם ה' הסמיס חספוס כבודו וסגלד ומלואה יגידו רוממותו

באה לו צרה אינו נכנס אצלו פתאום אלא הולך ועומד על פתח חצירו של פטרונו וקורא לכן ביתו והוא אומר לו איש פלוני בחוץ מא מכניסו ושואל מניחין אבל הקב"ה אינו כן אם באת לו צרה לא יקרא לא למיכאל ולא לגבריאל אלא לו צוותו והוא יענה לך הרי הוא דכתיב (יואל ג) כל אשר יקרא בשם ה' ימלט א"ר אלכסנדר עיבדא הוה בחד ארכין דשמיא אלכסנדרוס והוה קאים ודאין חד לסמיא א"ל מה שמך אלכסנדר אמר אלכסנדרוס פניי לאלכסנדר ומה מי ששמו כשם ב"ו ניצול מי שהולך בטחונה בהקב"ה עאכ"פ וה"ר כל אשר יקרא בשם ה' ימלט ר' פנחס אמר בשם ר"ם יש לו פטרון ובאו השונאים ותפשוהו על פתח חצירו של פטרונו עד דצוות לפטרוני עד דנפיק עברה החרב על צוארו ודרגתו אבל הקב"ה הציל את יהושפט מחרב ארם הריא דתימא (ד"ב יט) ויועק יהושפט וה' עזרו ויסתם אלהים ממנו מלמד שלא היה חסר אלא התך ראש ויסתם אלהים ממנו :

מז דרש ר' שמלאי (סהל"ס קמו) אשרי שאל יעקב בעורו וגו' וכתיב בתריה עושה שמים וארץ וגו' וכי מה ענין זה לזה אלא ב"ו יש לו פטרון אם שליט באפרכיא זו אינו שליט באהרת אפילו תימא קומוקרוטור שליט הוא ביכשה שמה שליט בים אבל הקב"ה שליט בים וביבשה ומציל בים מן המים וביבשה מן האש הציל משה מחרב פרעה ויונה ממעי הדגה וזנניה מישאל ועוריה מהאש ודניאל מבור אריות לכך נאמר (סס) עושה שמים וארץ את הים וגו' ר"ל אמר ב"ו יש לו קרוב אם הוא עשיר מודה בו ואם הוא עני אינו מודה בו אבל הקב"ה אינו כן אלא אפילו ישראל נתונין בירידה תחתונה הוא קוראן אחי ורעי שנאמר (סס קכז) למען אחי ורעי וגו' וכן הקב"ה קורא לכל ישראל קרובים שנאמר (סס קמח) וירם קרן לעמו תהלה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו :

יז (משי כג) אל תבוז כי זקנה אמך ר' ייסא ברבי בון אומר אם נתישנו דברי תורה בפיך אל תבוז להם ומה טעם אל תבוז כי זקנה אמך א"ר ועירא אם נתרקנה אומתך עמוד וגודרה כשם שעשה

אור חדש

עוב כמקום המשפט ארכין הוא ראש השופטים : אלכסנדרוס פניי אלכסנדר : כי אלכסנדר שהדל בין זקן ליטן הוא כוס כי זקן נופל על דבר שיש בו כוח חיים המוסף להוקק השם אלכסנדר הולדתו מן (ביונית אלעקסיון) ולתהכרי יושן הוא על דבר שאין בו כוח חיים לבני אדם (ביונית אנדר) ושמו גרס לו ומשום גרס לו ומה שיש חסר כו' כי שרי הרבב ומשום שיש הוא יש אבר לו ומה שיש חסר כו' יוסף הסיוסו אף ה' הסתים כי לא ימיתוהו : יותר וכמ"ס ככל הרבבים לבקעט פ' תבקות (סו) באפרכיא : פלך וגוף בלחך : ואל תרפס ותוקק היא זקנה ואל תוסף ארנו שולט בים : והקב"ה הוא שולט בכל יסודות התבל : למען אחי ורעי : זה אמר דוד לפני ה' כי לפניו קטון וגדול שוים הם והמלך שוב בעיניו כדלת העם והקב"ה הרים קרן לכל איש הקרוב אליו : (יז) אם נתשנו ד"ת בפ"י פ"י אם שגורים הם ככר בפ"י אל תסיר פיך ממנו ולא תאמר לגודך די : ומה

(ע"י י"ש) ירושלמי ברכות (6)

אלקנה שהיה מדריך את ישראל לפעמי רגלים הה"ד (ש"א ח) ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה להשתחות ולזבוח וגו' : (סהל"ס קט) עת לעשות לה' וגו' רבי נתן מסרם הדין קרייה הפרו תורתך עת לעשות לה' : רבי חלקיה בשם רבי סימון העושה תורתו עתים הרי זה מפר ברית מ"ט הפרו תורתך עת לעשות לה' : תני ר"ש בן יוחאי אומר אם ראית הבריות שנתיאשו מן התורה עמוד והתחוק בה ואתה מקבל שכר כולן מ"ט הפרו תורתך עת לעשות לה' : אמר ר"א מה התינוק הזה צריך לינק בכל שעות שבוים כך כל אדם שבישראל צריך לינק בתורה בכל שעות ושעות שבוים : ר"י וינה בשם ר' ייסא כל פטמיוא בישין ופטמיוא דאורייתא טבין : כל ברכיאי טבין וברכיאי דאורייתא בישין : אמר ריש לקיש במגלת סתרים*) מצאתי כתוב יום תעובני יומים אעובך לב' שיצאו אחד מטבורי ואחד מצפורי ופגעו זה בזה בחדא משכנתא לא הספיקו לפרוש זה מזה עד שהלך זה מיל וזה מיל נמצאו רחוקין זה מזה ב' מילין : לאשה שהיא ממתנת לאיש כל זמן שהיה בדעתו להנשא לה היתה יושבת וממתנת לו כיון שהפליג את דעתו ממנה אף היא הלכה ונשאת לאחר :

מסכת פאה פרק ראשון

יח משנה (סכה פ' מפנין קדושין פ"ק) אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן וכו' כבוד אב ואם וגמילות חסדים וכו' : צדקה וגמילות חסדים שקולין כנגד כל המצוות שבתורה כו' (והמלוקים שיש בין שתיים כמו שזכר בתלמוד שלנו) ומעשה מונבו המלך כהוב גמ' שלנו פרק השוספין) : א"ר יוחנן אין אנו יודעים איזה מהן חביב או צדקה או ג"ח אלא ממה דכתיב (סהל"ס קג) וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני

(*) כס"ה הגורסא מגילת חסידים :

אור חדש

וקרב את בני עמך אליה : ועלה האיש ההוא : מלוא כתיב ויעל מעירו דריש כו' כהפעול והעלם או לפועל ויאל כי שהדל אשר רבים ילכו עמו : ר' נתן מסרם הדין קרייה כו' : ע' ככנלו ברכות דף ס"ג מ"ט רש"י סס : ויש להסיף עוד כי זה כלל גדול אשר בכל ענין וענין האחרון הוא העיקר ולכן אמרין כלל וס"ט אין בכלל אלא מה שבפרט ופרט בכלל מרכיבין הכל : ור' נתן בל' נבאר כי התכלית והעיקר בהסרת התורה לפעמים אם הוא כדוק וידוע אשר כלם העת לעשות לה' : אבל משום ספק אין לעשות כן : העושה תורתו עתים יש מפרשים כי לומד רק לפרקים ולא בקביעות : אבל קרוב יותר לפרש כי האומר אשר עתים לתורה להקיים ויש עתים אשר תבטל ה"ז מפר כרית : ומפרש את הכתוב זה מקרי הפרו שורקת את האמר כי יש רק עת ידועה לעשות לה' ועת ידועה אשר תבטל פטמיוא : לכך

מסכת פאה

(יח) צדקה וגמ"ח : הסביל בין צדקה וגמ"ח הוא כשלא נדכיס : כי צדקה הוא רק לחיים והגמ"ח הוא לחיים ולנפשות : צדקה הוא רק לעניים והגמ"ח הוא לעניים ולעשירים : צדקה הוא רק כממונו והגמ"ח הוא כיון כממונו ובין כגונו : וחסד ה' מעולם וגו' חיוני קי

סדק

בנים • הוי אומר שג"ח חביבה מן הצדקה וה"ת • שאלו את ר' יחזקע טהו ללמד את בנו חכמה יונית אמר להם ילמדנו בשעה שאינה לא יום ולא לילה דכתיב (יושע 6) והגית בו יומם ולילה מעתה אסור לארם ללמד את בנו אומנות בתמיה בגין דכתיב והגית בו יומם ולילה והתני רבי ישמעאל (דנכיס ל) ובחרת בחיים זו אומנות רבי בא ברביה רר' תייא אמר מפני המסורות • כבוד אב ואם ר' אבהו בשם ר' יוחנן שאלו את ר"א עד היכן כבוד אב ואם א"ל לי אהם שואלים לכו ושאלו לדמא בן נתינה וכו' כדאימא בקדושים פ"ק פעם אחת דאבדו ישיפה וכו' אית דאמרין מפתחא דתיבותא הוה יתיב באצבעיה דאבוי ואית דאמרין רגלוי דאבוי הוו יתיבין על תיבותא • נחה לגבון אמר לון לא יבילית מייתי לה לכון אמרין דלמא הוא בעי פרישין טובין • כלקוניה למאתים סלקוניה לאלף כיון דאיתער אבהו משנתיה סלק ונחת טעון לה בתיהון • בעון מיתן ליה כדפסקין ליה באחריתא ונא קביל עילויה אמר מה אנא מזבן לכון יקרא דאבתתי בפריטי איני והנה מכבוד אבא כלום • מה פרע לו הקב"ה שכר על כך א"ר יוסי ב"ר בון אותה הלילה ילדה פרתו פרה אדומה ושקלו לו ישראל משקלה זהב וגטלוה • א"ר שבתי כתיב (ויזע לו) ומשפט ורוב צדקה לא יענה אין הקב"ה משהה מתן שכרן על עושי מצות בעובדי כוכבים • אמו של ר' טרפון ירדה לטייל בחצירה בשבת ונפסק קורדקיסים שלה והלך רבי טרפון והניח ב' ידיו תחת רגליה והיתה מהלכת עליה עד שהגיעה למטה • פעם אחת הלך ונכנסו רבותינו לבקרו אמרה להן התפללו על ר"ש בני שרוא נהוג בי כבוד יותר מדאי • אמרו לה מאי עביד לך תנית להון עובדא אמרו לה אפי' הוא עושה כן אלף אלפי אלפים עדיין לא הניע להצי כבוד שאמרה תורה • אמו של ר' ישמעאל באה וקבלה עליו לרבותינו אמרה להם נערו בישמעאל בני שאינו נהוג בי כבוד • אותה שעה נתכרכמו פניהם של רבותינו אמרו אפשר דר' ישמעאל לית נהוג יקרא באיפיה אמרין לה מאי עביד לך אמרה לון כד הוא אתי מבוי וערא

א"ר חדש

הסד מתוך לעדי עד ודקס רק עד דור שישי: את האבן • בעון מיתן לכה הסא לתת לו בנין דכתיב והגית בו ולא תשאר לו טה ללמד אומנות וכו' הוכיח מן הכתוב דתיב ללמד את בנו אומנות • ומעני ר' כל דהאיסור ללמד יונית הוא מפני המסורת כי מקרבה לרשעים וגורם רעם בזה לעם ישראל וכדאימא נס מנחות ס"ד ע"ב וע"ג נהום: ישיפה • שם אבן טובה מאבני החושן: הוה יתיב בהלכותו כו' והוא יסן ולא יכל לקימה אם לא יעירו משנתו • ולגסון סביב רגלי של אביו ואמו היו על חביבה והוא כל אלום וסביב ידיו תחת כפות כי לא יוכל להכיל ללס את האבן • וסקוניה שכוני כי מתהרע יען כי משט מעות יתנו לו בעד האבן • והכימו את מחירו למתים עד אלף חבל הוא לא פנה לדמייהם: כיון דהתער כו' וכאשר הקין אביו משנתו הלך והכניא ללס

ו"ר

אנא בעיא (משחנא) [משונא] רגלוי במיא ומישתאי יתהון ולא שביק לי אמרין ליה הואיל והוא רצונה הוא כבודה • א"ר מנא יאיה אלון טחנייא אמרין כל בר נש ובר נש זכותיה בקופתיה יאמיה דר"ש אמרה הכין ואמרין לה הכין • אמיה דר' ישמעאל אמרה הכין ואמרין לה הכין • ר' זעורא הוה מצטער כניא והוה אמר הלואי הוה לי אבא ואמא ונוקרין ונירתו נן עדן • וכיון דשמע אלון תרתין אולפנייא אמר בריך דהמנא דלית לי לא אבא ולא אמא לא כר"ס הוינא יכיל למיעבד ולא כר' ישמעאל הוינא סקבל עלאי • א"ר אבון כבוד אנא מכבוד אב ואם אמרו כד איעברתא ליה אמיה מית אבוי וכד ילדתייאמיה מיתת • יש שמאכיל את אבוי פטומות וירש ניהגם ויש שהוא טוחנו ברחיים וירש ג"ע • כיצד מאכיל את אבוי פטומות וירש ניהגם חד ב"ג הוי יליף מאכיל לאבוי תרנגולין פטימין חד זמן א"ל אבוי ברי אלון מנא לך • א"ל סבא סבא אכול ואדיש דכלבייא אכלין ומרשין נמצא מאכיל את אבוי פטומות וירש ניהגם • שני ומעשר עני וחלה ומאכיל את הרעבים ומשקה את הצמאים חד זמן אתא צמות לטהונייא אמר לאבוי עול טחון תחתי ואנא איזיל • אין מטית למילקי טב לי אנא ולא אתי • אין מטית מכזיזא טב לי אנא ורא אתי • נמצא טוחנו ברחיים וירש ג"ע • א"ר חייא בר בא תני ר"ש כן יותאי גדול הוא כבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו נאמר (סמות כ) כבוד את אביך ואת אמך ונאמר (מטל ג) כבוד את ה' מהונך פה את מכבודו (מהונך) מפריש לקט שכתה פאה תרומה ומעיש"ד ומעשר שני ומעשר עני וחלה ומאכיל את הרעבים ומשקה את הצמאים ומלביש ערומים עושה כוכה לורב שופר הפילין ציצית וטווה אם יש לך אתה חייב בכל אלו ואם לאו אין אתה חייב באחת מהן • אבל כשהוא בא אצף כבוד אב ואם בין יש לך הון בין אין לך הון כבוד את אביך ואת אמך ואפי' מקור על הפתחים • תני רשב"י כשם שמתן שברך שוה (פי' שויו גדול) כך פורענותן שוה מאי טעמא (שס ל) עין תלענ לאב והבוו ליקרת אם • עין שהלעיגה על כבוד אב ואם ובזתה על לא תקח האם על הכנים יקרוה עורבי נהל יבא עורב שהוא אכזרי

א"ר חדש

ור"י לא נתן לה לעבוד כן: יאיה אלון טחניא ולמלא מבאלותס פרי"ע ולא לבזוחס בשביל הפלס כר"י: פסור רבא י"ע כי דרך תודס אמר כן וכו' • וי"מ כי לעירו אמר כן לתס הוא פסור: הוה יליף סי' רגיל להכיל לאבוי ס' כ"ג • וי"מ ות פטומות • ואדיש ולעוס וטחון בשנין • כיצד כל סבלים ישנו כן • צמח לעשתותא הכפי את כל הטהנים לטחון שמה הנו"ת בממשלם ובקס מרזי כי יסחן תחתו בנייהו ואם ישא כס יסויה או תפס טוב יסיה לו בזכרו כי לז על רבוי בלא היעס הזאת: ליקחת אם רוא לססת האס עס דניס הנאמרת בשלות קקין יבוא עורב כסוף אכזרי • הירחם כי חלק את העושים נקרא לשמים • מרה כנגד מדה כי המכזר את סוכיו יקרוסו העושים אשר הוא אכזרי על בניו • וסעורב על לא תקח סלס על

ויקרנה ואל יהנה ממנה ויאכלוה בני נשר יבא נשר שהוא רחמן ויאכלנה ויהנה ממנה • אמר רבי אחא בשם ר' אבא בר כהנא כתיב (סס ה) אורח חיים פן תפלים נעו מעגלותיה לא תדע מטלטל הקב"ה מתן שכרן של עושי מצות כדי שיהיו עושים אותן באמונה • ר' אחא בשם ר' יצחק כתיב (סס ד) מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים מכל מה שאמרת לך השמר שאין אתה יודע מאיזה מקור יוצא לך חיים • א"ר אבא בר כהנא השנה הכתוב מצוה קלה שבקלות כו' זה שילוח הקן וכו' (קמ"ב נלמוד סל"ו) :

יט פיסקא והבאת שלום ות"ת וכו' • כתיב (סהל"ס לד) סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו בקשהו במקומך ורדפהו במקום אחר • א"ר טביומי אתיא רדיפה רדיפה מה רדיפה שנאמר להלן כבוד בעולם הזה וחיים לעולם הבא אף רדיפה שנאמר כאן כבוד בעולם הזה וחיים לעולם הבא :

ג ותלמוד תורה • ר' ברכיה ור' חייא דכפר תחומין חד אמר אפילו כל העולם כולו אינו שוה לדבר אחד מן התורה • וחד אמר אפילו כל מצות התורה אין שוות לדבר אחד מן התורה • ר' בא בשם ר' אחא כתוב אחד אומר (מס"ה) וכל הפצים לא ישוו בה וכתוב אחד אומר (סס ג) וכל הפציר לא ישוו בה • הפציר אלו אבנים טובות ומרגלות • וכל הפצים לא ישוו בה אלו דברי תורה דכתיב (ימיה"ט) כי באלה הפצתי נאם ה' • ארמב"ן שלח לרבינו הקדוש תרא מרגלא אמיטיומן א"ל שלח לי מלה טבא דכוותה שלח ליה תרא מוזה א"ל אנא שלחית לך מלתא דלית בה סימני ואת שלחת לי מלתא דטבא מולר חד • א"ל הפציר לא ישוו בה ולא עוד אלא דאת שלחת לי מלתא דאנא צריך מנשר לה ואנא שלחית לך מלתא דאת דמיך והיא מנשרא לך דכתיב (מס"ה ו) בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך וגו' ר' מונא שמע בולהון מן הרין קרייה (דנ"ס ל"ג) כי לא דבר רק הוא מכס זה ת"ת כי הוא חייבם זו כבוד אב ואם ובדבר הזה תאריכו ימים זו ג"ח על האדמה זה הבאת שלום בין אדם לחבירו :

אורי חדש

על בנין ושחת תחמו יבוא נשר המרחם על גזליו ויאכלו את כשרו כרי כיהא עושים אורח באמונה ולא על מנת לקבל פרס שאין אדם יודע מאיזה מקור כו' ולכן לר"ה האדם לסתור במצות קלה ככה ור"ה וכו' כאלו כאלו (י"ט) בקשהו נתקומו ודפסי ממיקום אחר • כן הוא תורה • המלות לבקש דבר הקרוב ולרדוף ולכסו דבר רחוק • ויזכרם בקש שלום לנפך כי לא ילאו מתך ריב ועדון ורדוף לשם ה שלום בין אנשים אחרים : מה רדיפה שנאמר להלן • זה כבוד רודף דאק והעד מלא חיים דאק וכבוד (מס"ה כ"א) ומכאן כבוד על עו"ם וחיים על חיי נתי וילך בגו"ם כי גם הרודף אחר שלום הוא רודף וישיב פני אלו : (ה) ר' ברכיה ור"ה דכפר תחומין כו'

כא וכנגדן ארבעה דברים שהן נפרעין מן האדם בעוה"ו והקין קיימת לו בעוה"ב ואלו הן • עבודת כוכבים ג"ע וש"ד ולה"ר [כנגד כולם] • עבודת כוכבים מנין (נמדנר טו) הכרת תכרת הנפש ההיא וגו' מה ר"ל עונה בה מלמד שהנפש נכרתה ועונה עמה וכת"ב (שמו"ב לב) אנא חמא העם הזה רמא גדולה וגו' • ג"ע מנין (בראשית ט) ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחמתי לאלהים • שפיכות דמים מנין (שס ד) ויאמר קין אל ה' גדול עוני מנשוא • כשהוא בא אצל לה"ר מהו אומר לא גדול ולא גדולה ולא הגדולה אלא גדולות (סהל"ס יג) יכרת ה' כל שפתי הלקות לשון מדברת גדולות • ר' יוסי בשם ר' יוחנן זה שהוא אומר לה"ר אינו אומר עד שהוא כופר בעיקר שנאמר (סס) אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי ארון לנו • כל העבירות אדם חוטא בארץ ואלו חוטאין בשמים ובארץ מ"ט (סס מג) שתי בשמים פיהם ולשונם ההלך בארץ • אג"ר ריב"ל (סס ג) תשב באחיק תדבר מה כתיב חמן (סס) ולרשע אשר אלהים מה לך לספר חוקי וגו' • אזהרה ללה"ר מנין (דנ"ס כג) וגשמת מכל דבר רע (ויקרא יט) לא תלך רכיל וגו' • עוד הביאו ראיה מיוסף (בראשית לו) ויבא יוסף את דבתם רעה • עוד הביאו בא וראה כמה קשה אבק לה"ר שררי כתיב (סס יח) ואדני זקן • ואני וקנתי וגו' • עוד ראיה שדבריו הכתובים דבריו בדיו להטיל שלום וכו' שנאמר (סס ג) כה תאמרין ליוסף אנא שא נא וגו' ולא אשכחן דפקד כלום • בעון קושי ר' יוחנן איתיה לה"ר האומר והודיע • חנוותא דכתיבא הוה לון צמות והוה חמן חד דמתקרי בר חובץ ולא סליק אמר מה אנן אכלין יומא דין אמר ר' חובצין אמרין ייתי בר חובץ א"ר יוחנן זה אמר לה"ר בהצנע • בולווטיא (פ"י חכמי סע"ה) דצפורי הוה להו צמות והוה חמן חד דמתקרי יוחנן ולא סליק אמרין חד להד לית אנן סלקין מבקרין לר' יודנן יומא דין אמרין ייתי יוחנן אמר ריש לקיש זה אמר לה"ר בצדק • אמר ר' שמואל בר נחמני מותר לומר לה"ר על בעלי

אורי חדש

מכתוב אחר • זע' בשנים אלויה פאה פק"א • מנין • הוא ככלי כמכות דף מ"ו ס"א וסס מ"א דג"ש טעם סדרות סל"ה : משורש • וכן יתר המאגרים מנזרין בע"י (כ"א) וזונה עמ"י וזונה מוכח כי כתרס נכרסה נפשו ככר רבן עליו טעון הוא ונשא וסכל על חטאו • ועינא את סתובט כעגל דמקרי חטא וסתא ועון אחד הוא • ואיך אעשה כרעס הגדולה וגו' • ורשעו סרעס הגדולה כעו"ם • ומחתי לאלהים כעו"ם • גדול עוני מנשוא נס כעו"ם וכעו"ם ס"י נע ועד [ועיין ככללי ערקין פק"ה ע"ד דף ס"ו ע"ב] : אלא גדולות וישוה חטאו כעבודת כוכבים וג"ע אשר נעסס הוא כעו"ם ועו"ם • עד שהוא כופר בעיקר • ולכן משפטו כמשפט כעובד עבודת כוכבים • בשמים ובתוך • וזה כעו"ם וכעו"ם : מה כתיב חמן ולרשע אמר אלהים וגו' • חוין כי מדבר לסי' לא יאכס ס"ג גם ככל מלכותו אשר עשה וכפרכו אשר למד : אזהרה ללה"ר

המזלוקת מ"ט (מ"ה ח) ואני אבא אחרוך ומלאזי את דברך . א"ר
בא בר כהנא דורו של רוד היו כולן צדיקים וע"י שהיו בהם דילטורין
היו יוצאין למלחמה ונופלים והוא שרוד אמר (תלמיט מ) נפשי בתוך
לבאים זה אבנר ועמשא שהיו לבאים בתורה אשכבה להמים זה דואן
ואחותפל שהיו להמים אחר לה"ר בני אדם שניהם חנית וחצים אלו
בעלי קעילה דכתיב (ס"ג כג) היסגרוני בעלי קעילה בידו הירד שאול
(תלמיט נ) ולשונם חרב חדה אלו הויפים דכתיב (סס נד) בבוא הויפים
ויאמרו לשאול וגו' באותה שעה אמר דוד רבון העולמים מה שכינתך
עושה בארץ סלק שכינתך מבינהון הה"ד (סס מ) רומה על השמים
אלהים על כל הארץ כבודך . אבל דורו של אחאב עובדי עבודת כוכבים
היו ועל שלא היו בהם דילטורין היו יוצאין למלחמה ונבצחין . א"ר
שעובדיהו אמר לאליהו (מ"א יח) הלא הוגר לאדוני את אשר עשיתי
בהרוג איזבל את נביאי ה' ואחביא מנביאי ה' וגו' ואכלכלם לחם ומים
אם לחם למה מים ואם מים למה לחם אלא מלמד שהיו המים קשים
להביא יותר מהלחם ואליהו מכריו בהר הכרמל ואומר (סס) אני נותרתי
נביא לה' לבדי וכל עמא ידעין ולא מפרסמין למלכא . (תלמיט ק) חצי
גבור שנונים עם גחלי רתמים כל כלי זיון מכין במקומן וזה מכה מרחוק
כל הנחלים כבו מבחוץ כבו מבפנים ואלו אע"פ שכבו מבחוץ לא כבו
מבפנים . מעשה באחד שהניח גחלים בוערות בתו ובא ומצאן בוערות
בפסח . א"ר שמואל בר נחמן אומרים לנחש מפני מה אתה מהלך
לשונך שותת אמר לון דהוא גרם לי . מה הנאה יש לך דאת נושך אריה
דורס ואוכל ואב טורף ואוכל את מה הנאה יש לך אמר להם (קלה י) אם
ישוך הנחש בלא לחש אילולא דמתאמר לי מן שמיא נכית לא הוינא
נכית . מפני מה אתה נושך באבר אחר וכל האיברים מרגישים . אמר
להם ולי אתם אומרים . אמרו לבעל הלשון שהוא אומר כאן והורג ברומי
אומר ברומי והורג בסוריא . ומפני מה אתה מצוי בין הגדרות א"ל
אני פרצתי גדרו של עולם :

כב הזכות יש לה קרן ויש לה פירות עבירה יש לה קרן ואין לה פירות .
הזכות יש לה קרן ויש לה פירות דכתיב (ישעי ג) אמרו
צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו . עבירה יש לה קרן ואין לה
פירות (סס) אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו מה אני מקיים
(משלי ח) ויאכלו מפרי דרכם אלא כל עבירה שעשתה פרי יש לה פרי
ושלא עשתה פרי אין לה פרי . מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה
מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה . מחשבה טובה הקב"ה מצרפה
למעשה דכתיב (מלכי ג) או נדברו ויראי ה' איש אל רעהו וגו' מחשבה

אור הדרש
הע"י פ"ס"מ כי דברו ל"ר תחת מטוה הדרק
ואולי טובך ר"ל דחסור להסתעט מעבודת
המטות על הלבנו ואלהי הוכיחו הפוסקים
הסב"ן ובעל חות יאיר מש"ס דנה"ס וכן
אמר כי בדרק גלו על עונן : דילטורין . בעלי
ל"ס"י : לורהים . מפרט מלשון ארמיס נמהרים
וכל"ס : בתג . בתג סקוטת . ואולי נלמד זה

הדרש
דרך משל כי היות מריבס בסוכות נל"ס"י ויא
המזון כ"מ . ולשינך שותה . סות ת לעפר .
ויתר הדברים מבלתיים בעי כון פ"ו :
(כב) הזכות . יש לה קרן לצו"ב ויש לה פירות
בעו"ס"ן . ועל הפנינים הוא נעטם בעו"ס"ב לנד
ולא בעו"ס"ו : כל פנינים שעשתה פרי . כי הטאו
פסקים גם לימים נהלים כגון המתקיל את
כניס

רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה דכתיב (תלמיט סו) און אם ראיתי בלבי
לא ישמע ה' הוא דתימא בישראל אבל בעובדי כוכבים חלוטין . מחשבה
טובה אין המקום מצרפה למעשה מחשבה רעה המקום מצרפה למעשה .
מחשבה טובה אין המקום מצרפה למעשה דכתיב (דילטו ו) ועד מעלי
שמשא הוה משתדר להצלותיה ולא כתיב ושוביה . מחשבה רעה
דמקום מצרפה למעשה דכתיב (עזריה ח) מקטל מחמם אחיך יעקב וגו' .
וכי הרגו אלא מלמד שחשב עליו להרגו וחשב עליו המקום כאלו הרגו .
רובו זכויות ומעוטו עבירות נפרעין ממנו מעוט עבירות קלות שעשה
בעוה"ז בשביל לתת לו שכרו משלם לעתיד לבא . אבל רובו עבירות
ומעוטו זכויות נתתן לו מתן שכר כצות קלות שעשה בעוה"ז בשביל
להרע ממנו משלם לעתיד לבא . אבל הפורק עול והמפר ברית והמגלה
פנים בתורה שלא כהלכה אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים נפרעין
ממנו בעוה"ז והקרן קיימת לו לע"ל . רובו זכויות יורש גן עדן . ורובו
עבירות יורש גיהנם . א"ר יוסי (שמות לד) נושא עונות אין כתיב כאן
אלא נושא עון שהקב"ה חוטף שטר אחר מעבירות והזכויות מכריעות :

מסכת כלאים

כג אמר ר' לוי (תלמיט קכה) אשתך כנפן פוריה בירכתי ביתך בניך
כשתילי זמים . מה זמים אין בהם הרכבה אף בניך לא יהא
בהם פסולת . תכריכי המת אין בהם משום כלאים . דכתיב (סס פח)
במתים רפשי כיון שאדם מת נעשה חפשי מן המצות . תני בשם ר' נהן
כסות היורדת עם אדם לשאול היא באה עמו מ"ט (איוב לח) תתהפך כחומר
הותם ויתיצבו כמו לבוש . אנטונינוס שאל לרבי מ"ר תתהפך כחומר חותם
ויתיצבו כמו לבוש . א"ל מי שהוא מביא את הרור הוא מלבישו :

כד רבי יוחנן מפקד אלבישוני בודריקא לא חוורין ולא אוכמין אין קמית
ביני צדיקיא לא נבהית ואין קמית ביני רשיעיא לא גבהית .
ר' יאשיה מפקד אלבישוני חוורין חפיתין י"מ מנומאמין למדהו לא גדולים ולא
קטנים א"י שתיס לו טפה ואימרה עין בעין דהיינו טיבסו כסונן) אמרו ליה

אור הדרש
הכנים וע' בקדושין מ"א : משתדר
להלכותיה כי הוא תבט ושמל להליל את דניאל
מכילין גיבוב אריות אכל לא היליו ויתר המאמר
מכילין בקדושין סוף פרק ראשון . נושא עונות
אין כתיב כלאן כו' . כי אז הוה נמשע דנושא
כפסס אחת כל העונות אכל הוא נושא רק עון
אחד עד דהיינו רוב זכויות . ואז יכריע קף
המאזנים לזכותו :

מסכת כלאים

(כג) מה זמים כו' . פ"א ה"ו : תכריכי מתה
פ"ט ה"ג : כסות היורדת כו עיין
בכתובות י"א : מי סבוא מביא ית הדור .
כלומר מי שמתים אוחס הוא מלביס . וזה
לחוק על ר' נתן דלמד כסות סיוודת כו' :

א"ר יוחנן כו' ר' יוחנן כו' ל"ל לבנים ואל
כי ילביסו כנגדי תלת(בלו"י) לא לבנים ואל
שחורים : אין קמית כו' . כי אמר אם אקטס
בין הצדיקים המלובסים לבנים לא אכזב מפניס
מדוע כנגדי לא לבנים ואם אקוס בין הרשעים
המלובסים שחורים לא אהגהס עליס כי כנגדי
לבנים . כי כש תכלת הוא ממוטע בין הלובן
והשחור . כי לא האמין כנססו אשר הוא ליק
גמור וכנסד דף כ' ע"א איתא זה על ר' ינאי :
חורין חפיתין קרוב לפס כמו חפיתין כסי"ן
המורה על כנגדי יקר וע' בעירן ערך חפס :
ברית הוא כהגוס כמו נושא וכלימס עבירות
ולס"ו יתפרס למעלה ואן קמית ביני רשיעא
לא כסית [פי גימס קת ספרים] כ'
(א)

ומה את טב מן רבך אמר לון ומה אנא בהית מן עובדאי ר' ירמיה מפקד אלבישוני חזירין הפיתין אלבישוני ברדסי גי' י"מ ככסוי' ויהבין תרין מסאני ברגלי וחוטרא בידי ויהבוני על סיטרא אי אתי משיחא אנא מעתה צפוראי אמרי מאן דאמר לון דרמך רבי אנן קמלין ליה אודיק לון בר קפרא ברושיה מיכסי ומניו מבועין אמר לון מצוקים ואראלים היו תיפשים בלוחות הברית וגברה ידן של אראלים וחטפו את הלוחות אמרו ליה דרמך רבי אמר לון אתון אמריתון וקרעון ואזיל קלא דקרעון לגו פפתא מהלך תלתא מילין רבי נהמן בשם רבי מונא מעשה נסים נעשה באותו היום ע"ש היה ונתכנסו כל העיירות להספידו ואשרוניה תכני עשרי כנישן ואחתוניה לבית שערים ותלה לון יומא עד שהיה מגיע כל אחד ואחד לביתו ממלא לו חבית של מים ומדליק לו את הנר כיון ששקעה חמה קרא הגבר שרון מציקין ואמרין דלמא ארמין שבתא יצתה בת קול ואמרה כל מי שלא נתעצל בהספדו של רבי יהא כבושר שהוא מבני העוה"ב בר מן קצרא כיון דשמע כן סליק לאגרא ויתלב גרמיה ומית ונפקת ברת קלא ואמרה אפילו קצרא רבי הוה שבתא בצפורי י"ו שנין וקרא על גרמיה גרמיה מ' ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה ויחי יהודה בצפורי י"ז שנים ומן גובהן עבד תלת עשרה שנין דחשיש בשיניה א"ר בון כל אורן י"ג שנה לא מתה חיה בא"י ולא הפילה עוברת בא"י ולמה חש בשיניה חד זמן הוה מעבר חמא חד ענל מנכס געה וא"ל שובני א"ל זיל לכך נוצרת ובסופא איך אינשמת חמון די קמלון חד קן דעכברין אמר לון ארפונון תהליס קמ"ה ורחמיו על כל מעשיו כתיב רבי הוה ענוותן סניא והוה אמר כל דייטר לי בר נשא אנא עביד חוץ ממה שעשו זקני בתירא לוקני

אור חדש

לא אלוס מפני מה נחשבו בעיני כלדוק בחיי ועשה גורלי עם הרשעים ומה אלוס בהית ונן עובדוי"ט' ה"פ' למה אלוס ממעשי ובירושלמי הגויסא ומה אלוס בהית בעבדתי ויתפרס למה אלוס מפני עבדי הנקברים בגדי וקר אלבישוני ברדסי וירושל' הגויסא בגרסי ופי' כמו שאלי תול להלשם בחיי וכן יתפרס לגי' ה"פ' ובקש לתת מעניו על רגליו ומקלו בידו ולהשיכו עלו עלו כדי שיכא מוכן חוסף לעמוד בבוא קן הסלואים צפוראי כו' בני יסורי אמרו מי שיאמר כי רבי מת וקטלוהו מרב לערס על מותו אודיק קשר בר קפרא כהלשם מכהס' ולבש מנו מצועין פי' בגדים קרועים ואמר להם מלוקים כמה בני ארץ החיים היו מוקו ורחליו שמים תשבו בלוחות הברית וגברה יד האללים על המצוקים וחטפו את הלוחות והכה סניני כי על מות רבי ישא מדברותיו ואלולו האם מת רבי ואמר להם האם אמרתם ולא חנו וקרעו את בגדיהם וקול הקויעס על עד עיר פפתא מהלך שלשה מילין ופלוסי: ואשרוניה תמני עשרי כנישן הניחו

לקני

דשרון גרמון מנשיאותן ומנוניה ואין סליק רב הונא ריש גלותא להכא אנא מתיב ליה לעיל מיני הוה מן יהודה ואנא מן בנימין הוה מן דכרייא ואנא מן נקבייא חד זמן עאל רבי חייא רבה לגביה א"ל הא רב הונא דבר נתכרמו אפיה דרבי א"ל ארונו בא א"ל פוק חיו מאן בעי לך לבר ונפק לא אשכח בר נש וידע דכעס עליו עבד דלא לעל לגביה תלתין יומיא ר' ייסא בר בון כל אינון תלתין יומין יליף רב מיניה כל כלליא דאורייתא בסוף תלת עשרה שנין ותלתין יומין עאל אליה וכוור לטוב לגביה בדמות רבי חייא רבה א"ל מה מר עביר א"ל הרא שינא מעיקא לי א"ל אחמי לי ואחמי לה ליה ויהב אצבעתיה עלה ואינשמא למחר עאל רבי חייא רבה לגביה א"ל מה מרי עביר הך שינא מה היא עבדא א"ל מן הוהא שעתא דיהבת אצבעך עלה אינשמא באותה שעה זמר אי לכוון חיות שבא"י אי לכוון עוברות שבא"י א"ל לא הוינא אנא מן ההיא שעתא שארי נהג ביה ביקר כד הוה עליל לבי ועדא הוה אמר יכנס רבי חייא רבה לפנים א"ל רבי ישמעאל בר רבי יוסי לפנים ממני א"ל חס ושלום אלא רבי חייא רבה לפנים ורבי ישמעאל ברבי יוסי לפני ולפנים רבי הוה מתני שבחיה דרבי חייא רבה קומי רבי ישמעאל בר' יוסי חד זמן פתחיה גו בני ולא איתכבד מן קומיו אמר ליה והיינו דאת מתני שבחיה א"ל ומה עביר לך א"ל חמיתיה גו בני ולא איתכבד מן קמאי א"ל ולמה עבדת כן א"ל ייתי עלי דאתנוחית ולא ידעית בההיא שעתא דאשגית עיני בכל ספר תלים אנדה מן ההיא שעתא מסר ליה תרין תלמידין די יהלכו עמיה בנין סכנתא רבי ייסא צם תמנין יומין למחמי לרבי חייא רבה בסופא חמא ורגון ידיה ובהין עיניו

אור חדש

לקני הלל זאת לא יעשה דשרון גרמון סלקו על הסן מדל כלכו ונתפרסא אז אמר ר"ח או עמון כ"ס בע"י הוא ביאר הדברים מן דשרון גרמון וכירושלמי ליהא סלקו עמון כי המה עברו מנשיאותן ומנו להלל גדליהא כסתיס ריש פרק ששי אין סליק כו' אבל אם יבוא סה רב סווא אז הוסיפתו למעלה ממני כי יש לו יתרון עלי ביחוסו משום שהוא משכט יסודם גם מלד ארבו ואנכי משכט יסודם רק מלד האם וע' בכתובות ס"ב ע"ב נתברכמו אפי' דרבי פניו כהדיומי כי האמין אשר נא בהיים ולשכת למעלה ממנו ור"ח סביב לו כי ארבו בא ור' קרף על ר"ח בעד הכסופה הווא ור"ל לך ורחמי הוה אשר יקשר במחון יואל ר"ח ולא מלא אים והכין כי ברגון דבר ולכן לא בא לבית רבי שלשים יום בסוף תלת עשרה שנין אשר כל כח השנים ושלשים יום אפי' ר"ח נגז וניספ בא אליו אליהו בדמות ר"ח וא"ל מה מעשהו והסיב לו כי מן אהת נמכר לו והייתו ואלולו ידו עליו ונתפרסא למחר בא אליו ר"ח ואלולו כשלמו ובשלום שניו ויענה כי מאותה שעה אשר הית ידו

בית

ענין

אין תימר דהוה רבי ייסא בר נש ועיר הר גרדי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה חמאי בחלמי דרקיע נפל וחד מן תלמידך סמך ליה א"ל והכיס את ליה א"ל אי חמאי ליה אנא הכיס ליה ועבר כל תלמידיו קומי והכיס לר' ייסא ריש לקיש צם תלת מאה צומין למחמי אפוי דר' חייא רבה ולא חמיתיה בסופא שארי מצטער אמר מי הוה לעי באורייתא סניא מיני אמרון ליה רבך תורה בישראל יותר ממך ולא עוד אלא דהוה גלי אמר להון ואנא לא הוינא גלי אמרי ליה את הוית גלי ומילף והוא הוה גלי ומילא :

כה כתיב (בר' ט"ז מו) ונשאתני מצצוים וקברתני בקבורתם יעקב כל הן דהוה מיתת מגני (ו"מ נ"ט כל סן דכוס מסו מני פי מססד אס נקנד צמזרים) רבי אלעזר אמר דברים בנב רבי חנינא אמר דברים בנב מהו דברים ביב ריש לקיש אמר (קהלים ק"ו) אתהלך לפני ה' בארצות החיים והלא אין ארצות החיים אלא צור וחברותיה תמן וזלא תמן שבעא ריש לקיש בשם בר קפרא אמר ארץ שסזיה חיים תהלה לימות המשיח מה טעם (ישעי' מב) נתן נשמה לעם עליה מעתה רבותינו שבזולה הפסידו אמר ר' סימאי הקב"ה מרעיד לפניהם את הארץ והם מתגלגלין כנודות וכיון שמגיעין לא"י נפשם חוזרת עליהם ומה טעם (יחזקאל לז) והנחתי אתכם על אדמתכם ונחתי רוחי בכם וחיותם רבי ברכיה שאל לרבי חלבו ואית דאמרי ר' חנינא שאל לר' יהושע בן לוי ואפי' כגון ירבעם בן נבט וחבריו (שק"ו רשעי' גמזרים ולא יתן שושיל להם קבורה א"י א"ל (דברים כט) נפרית ומלח שרפה כל ארצה (והשיב לו גפרית וכו') ובזיון זה נמח להם והקשה י"ז מה יהיה מלחון רשעים שנקברו לאחר דין גפרית וכו' ויתכן שסקב"ה יעמד אותם מן הארץ עכ"ל וע"ס) אמר ברכיה (מה הן שאל להן והן שאל להן לא שמעינן מינה כלום מאי כרון כיון שנשרפה א"י נעשה בהן מרת הדין תני בשם רבי יהודה ז' שנים עשתה א"י נשרפת הה"ד (דניאל ט) והגביר ברית לרבים שבע אחר (וכתיב הכא על אשר עיני ברית וגו') ובלאשה ברית הנבירו האויבים על ישראל שבע אחד י"מ) כותיים שבה מהו עושין מטליות מטליות והיתה נשרפת :

אור חדש

מינו ואל תאמר כי ר"י סיס א"ס קטן המעלה כי אורח אחד בל לפני ר"י וא"ל כי הויתו בתלמידי אשר הקיע נפל וחדת מתלמידך סמך ליה כי לא יסול והכיס את ל' האם הכרתו וידעת מי הוא וענה כי א"ס ויחשו או יוכינו וסעבר לפני כל תלמידיו והכירו ל' ייסא סל ראינו כי ר' ייסא ס' ארס גדול וכל זאת לא יוכל להכוס בכבוד ר"ח ר"ל א"ס רחאו וסכו פניו לראות את פני ר"ח ולא רחאו וסכו סתל להצטער ואמר להם לא סועילו לי תעניות האם ר"ח למד מוכר ויתר ממני אמרון ליה כי ר"ח סרכס תורה בישראל יותר ממך ולא עוד אלא דהוא גלס למקום תורה ואמר ר"ל סל גס חכמי גליתי למקום תורה ואמרו

כי אתם גליתי למוד לנפסך והוא גלס ללמד לאתרים לכן לא זכית לראותו (בה) יעקב כל סן דכוס מיתת מגני זו הוא סללה ליעקב האם כל מתי מתיס ישכנו בחרסס וכוו כי רחיהת את כניך נלאת אותך לארץ כנען דברים בנב דברים בנב כי יש טעם לזה ור"ל מפסד טעסס תמן וזלא כו' ס' כי נק אור נכול לקרית ארץ החיים כסביל סוול וססנעז אשר טעס ארץ נקחת ארץ החיים כסביל טעסס חיים טתלס רבותינו סנגולס סנקברו במקום עוגדחס האם סס סססירו וס"ס ס' סק"ה משיד את הארץ ומיאל את קברס בל"י וסס נשס חוזרת כסס: שבע טעסס עשתה א"י ע' יומא דף ר"ד כותים ססס: סיס סססו סתריב לא"י ודתי

עולא נחותא הוה אידמוך תמן שרי בכי אמין ליה מה לך בכי אנן מסקין לך (לארעא דישראל) אמר לון ומה הנייה לי אנא מובד מרגליתו גו ארעא מסאבא לא דמיא הפולטה בחיק אמר לפולטה בחיק נכריה :

רבי מאיר הוה אידמוך באסיא אמר אמרון לבני ארעא דישראל הא משיחבון דידכון אפילו כן אמר לון יהבו ערסי על כף ימא דכתיב (קהלים כד) כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה ו' ימים סוכבים לא"י ימא רבא ימא דטבריה ימא דסמכן ימא דמלחא ימא דחולתא ימא דשלייתא ימא ויאספמיא והא ימא דחמץ דיקלמיינוס הקוה נהרות ועשאו :

כתוב (צמדנר כ"ח) ונשקפה על פני הישימון א"ר חייא בר בא כל מי שהוא עולה לחר הישימון ורואה כמין כברה קמנה בים טבריה זו היא בארה של מרים אמר רבי יוחנן שיערו בה רבנן כל קביל תרעא מציעייתא דכנשתא עתיקא דססגנוין :

כתוב (ינמיס כ') ואתה פשחור וכל יושבי ביתך תלכו בשבי ובכל תבא ושם תמות ושם תקבר אתה וכל וגו' רבי אבהו בר זמינא ורבי חמא בר חנינא חד אמר מת שם ונקבר שם יש בירו שתיס מת כאן ונקבר שם יש בירו אחת וחרנא אמר קבורה של כאן מכפרת על מיתה של הל' רבי יונה בשם רבי חמא רגלוי דבר נשא ערבתי למקמתיה כל הן דהוא מתבעי כתוב (מ"ז כג) ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמת גלעד וימות [לא] בתוך ביתו [לא] [אלא] תמן רבי ברקוריא ורבי אלעזר הוו מטיילין באיצטדין ראו ארונות שהן באות מח"ל לא"י אמר רבי ברקוריא לר' אלעזר מה העלילו אלו

אור חדש

בה מה נעשה עמסס ואמר סהין זורעיס את הארץ מטליות כולמר תלמיס קטנים ותכולתס סיתס נסרפת : ע לא נחותא ע"ס סהיס רגול לרדת מא"ל לככל לכן נקבא בשם נחותא : הוה אידמוך תמן בל זמנו למות כככל שרי ככיל סתל לככות וסלכו להם יכסס סל אסחננו מעלס את גופך להקבר בל"י ואמר להם מה יועיל לי זה אם אני אוחד את מרגלתי זו נשאתי כככל בל"ך עמסס כי לא דמיא ספולטת בחיק אמר זו נשאתי ונשאת בל"י היא נדקת משר כנשמות אנוחין ונשאת סיוולת בל"ך נכריס ומתעבת כנשמות לא מעססרות ורק אור רוב ימים סנדל ותסוב למקום ססור אשר ממנו לוקחה רבי מלח עת כחסיס מת סס : כי וסמרו לבני א"י אשר משיחסס מת סס : אפי' כן ולכן אור להם כי יתנו את אהונו על חוף סיס דכתיב כי סול על ימיס יסדה וכיון דל"י מוסדה על ימיס לכן יש לה סבור עס כל חוסי דימיסי ימיס' ככ"ב דף ע"ד ע"ב והא ימא דחמץ (וכירושלמי דתמן) ולמס לא נמסס גס סיס סיס ומשני כי דיקלמיינוס ספר איתו סיס מנסרות א"י כתיב ונשקפה על פני הישימון

ע' סכס דף ל"ס ע"א: שיערו סס רבנן תלמיס שיערו את מקום סכא: כי סול ננד סער סלמנע' של כויס"ל סיסן מעיר סרוגוין אס: בל"י (כ"ס כירושלמי סרוגוין וכו') דברי ס ססגוין נהלס כי כויס"ל זס סיס מלא ככסיס סוסיס וידעו סיס כויס"ל: כתיב וסלס פסחור וגו' (כירושלמי סמלמל סוס מקומו לפני סני סמלמל סע"י סלמלמל לפני זס) : סת סס כככל ונקבר כככל יש בירו סתי מיתות ולכן ככל סכסוב: וחרנא אמרי ולידך אומר כי קבורה של א"י מכפרת על מיתה ככל ואין בירו כלום: רגלוי דבר נשא: ע"ה כסוס דף ל"ג : ימות' לא כתיב ביתו אלא כמות גלעד כדי סתקוים כו סכסולס סילקקן סלכניס את דמו: רבי כרקוריא כו' כירושלמי סגו' רבי כו: קיי ייאל ור' אלעזר סוו מטיילין בל"ס סטרין וס ככסוב וליצטדין סול סס מקום לנלחזת ססוסיס: מה סועילו אלו מה סועילו להם קבורתס בל"י כיון שסרו ומסו סחול' וססוב סכא ללרס סול רק א"ס יתו וימות בל"י וכל' ססיב לו כי נס עפר א"י מכפר ומעויל :

ואני קורא עליהם (ימיה 3) ונחלתי שמתם לתועבה בחיובם ותבואו ותטמאו את ארצי במיתתכם אמר לו כיון שהן מניעין לא"י והם נוטלין וש עפר ומניחין על ארוננו מתכפרין דכתיב (דברים 3) וכבר אדמתו עמו :

מסכת שביעית פרק ששי

כו א"ר שמואל בר נחמן ג' פרוסממאות שלח יהושע לא"י עד שלא יכנסו לארץ . מי שהוא רוצה לפנות יפנה . להשלים יושלים . לעשות מלחמה יעשה . גרגשי פנה והאמין להקב"ה והלך לו לאפריקא . גבעונים השלימו . לא"י מלכים עשו מלחמה ונבלו . א"ר יוסטאי בר שונם לבייגעינה הגלויות לשור אמנה הם עתידות לומר שיר : ט (סה"ש ד) תשורי מראש אמנה :

מסכת תרומות פרק רביעי

כז כתיב (ימקל מה) ששית האיפה מחמר החמים וגו' עין יפה תורם א' ממ' . בינונית א' מנ' . א"ר לוי כתיב (במדבר 16) וממחצית בני ישראל תקח אחד אחוז מן החמשים כל מה שאתה אוהו ממקום אחד הרי הוא כזה מה זה אחד מהמשים אף כל מה שאתה אוהו אחד מהמשים . והרעה א' מששים דכתיב (ימקל מה) וששיתם את האיפה וגו' . א"ר לוי כל המוציא מעשרותיו בתקנן אינו מפסיד כלום מ"ט (סז) ועשירית החמר האיפה אל החמר יהיה מזכותו :

פרק שמיני

כח כתיב (משלי י) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו יושלים אתו . ר"מ אומר זה הכלב . ר' יהושע ב"ל אומר זה הנחש . ר' ינאי הוי מרחיל מיניה סניא והוה יהיב ערסיה על ד' מרושין דמיון . חד זמן פשט ידיה ואשבחיה גביה אמר ארימון מיכא (הסלים קטו) שומר פתאים ה' . מעשה בטבת אחד בצפורי שהיה מאכיל את ישראל נבלות וברפות . פעם אחד שתה יין בע"ש ועלה לגג וגפל ומת כלבים

אור חדש

(כ) פרוסממאות . כתיבם ובירושלמי פיסטוניות וע' תוס' גישין דף מ"ו ע"א ד"ס כיון ובערוך ערך פסטיני לשור אמנ' . והס גבולות א"י : (כו) אחד מחמשים . וכמו שמיני תרומת מס' אחד מנ' אף כל תרומת תורם אחד מנ' וזו מדה בינונית . וששיתם את האיפה . מחומר השעורים וחומר סוף שלשים סוף ואיפה שלם סוף נמצא ששית האיפה עולה חלי סאה ובתורם ששית האיפה מחומר נמצא דהיינו אחד מס' והיינו עין דעס . ועין יפה אחד מנ' נפקא ליה גמי מהאי קרא דכתיב ששיתם האיפה וכתיב גמי כהאי קרא וששיתם כלומר ופשיטת קאי אחומר קטין וחומר שעורים דנכל

מלקקים בדמו . אתון שיוולון לר' חנינא מהו טרמיה מן קומיהון אמר לון כתיב (שמות 22) ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב השליכן אותך וזה היה גזול את הכלבים ומאכיל לישראל ארפונון דכן דידהו אינן אבלין :

מסכת מעשרות פרק שלישי

כט רבי זעירא ורבי בא בר כהנא ורבי לוי הוו יובין והוה ר' זעירא מקנתר לאלין דאגדתא וצווח עלון . א"ל רבי בא בר כהנא למה את מקנתר לון שאיל ואנן מגידין לך . אמר לון מהו הדין דכתיב (סלים טו) כי המת אדם תודך שארית חמות תחגור . א"ל כי המת אדם תודך בעוה"ז שארית רמות תחגור בעוה"ב . א"ר לוי לבשתעורר מתך על הרשעים הצדיקים רואים מה אתה עושה להם והם מודים לשמך :

מסכת בכורים פרק שלישי

ל שמעון בר בא הוה בקי במרגליותא ובכל מלאי ולא הוה ליה עגול למיכל והוה ר' יוחנן קרי עלוי (קהל ט) וגם לא להבמים לחם . אמר כל מי שאינו מכיר מעשיו של אברהם יכיר מעשה אבותיו של זה : לא נושנה כיצד מפרשים את הבכורים וכו' . לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים . ולא כן תני (ויקרא יט) תקום והדרת מה קימה שאין בה חסרון כים אף הידור שאין בו חסרון כים . שניא היא הבא שהיה אחד לקיצין . תני ר"ש בן אלעזר מנין לוקן שלא ישרית ת"ל זקן ויראת :אלהיך אני ה' . רבי חנינא בריה דר' אבהו לוקן ארבינא אמות . עבר ישב לו . גדול משהוא רואהו . עבר ישב לו . מלך משהוא רואהו עד שנכסה ממנו מה מעם (במס' לג) והיה כצאת משה וגו' והביטו אחרי

אור חדש

חד מרחמים מן קומיהון שא"ל הסם מומר זעלנו בשבת כדי שלא ילקחו הכלבים את דמו . וענה להם מן הכתוב וכבר בשדה טרפה : רשין דסוף והיינו אותו על מקומו כי : כי יס' ואלו את תוקם אשר גזול מסך כתיבו : (בס) מקנתר לאלין דאגדתא : קף ורז על האשים נעלי האגדה כי מעותים יעקשין את הכתובים : כי המת אדם תודך בעוה"ז וזה קאי על הצדיקים כי המתה אשר זכור עליהם בעוה"ז ונענשים על המתה למתן יבולו נקיים וטובים בעוה"ב א"ל יודוך : שארית חמות תחגור בעוה"ב קאי על הרשעים המתענינים בטוב העוה"ז על מעט דקדקת והתמה שחלך להם ותחגור להם כהמשל לעוה"ב . אמר ר' לוי כו' . ור"ל מפסי כל הכתוב באופן אחד : כי הצדיקים יודוך על המתה אשר תבוא לרשעים . ונמשך אל הפסוק ש פניו בקום למשפט אלהים להושיע כל עויו א"ן ס"ס או חסמה כוס תבוא לך חודם מן הצדיקים . ולכן שארית חמות תחגור לרשעים עויו א"ן : (ל) הוה בקי במרגליותא ובכל מלאי . ובירושלמי כתיבסא כול מינו כי ידע להעריך היעב זחור כל קרגליות ולא

ליה ככר להם לאכול : יכיר מעשה אבותיו של זכ' . כי גם אבותיו תמימים והתהלכו עם ה' ולא כהסרו אתי מדותיו של הקב"ה אף כי לא היינו מלומה לנביס . וכמו אכנס לא הכיר הכר מדתו של הקב"ה אף כי אה לשתט את כזו . כי עונו טוס למיתה : (לא) לה כבוד הנכנסים כו' . כלומר אם רבו הנכנסין ככבויהם רבו גם סיואלים לקבל סביס . ולא מעט סיו מעשים סיו גם סיואלים : ולא כן תני כו' . זה סוף קומיה א"ן יואלים כנגד בעלי מלאכות ומכעלים ממלאכתם : זה בעיני קומיה הידור שאין בהם חסרון כים . ולענין מלאכות יש חסרון כים . ומשני דהכא שא"ל כיון שסוף קק פשט אחת לעתים דחוקות . ועי' קדושין ל"ג : מנין לוקן שלא ישרית . עי' קדושין ל"ג עבר יכר לו . כיון שסוף והגדול עכרו מנ' אמותיו ושב לו על מקומו ועי' קדושין ל"ג ע"כ . (ודע כי בירושלמי אשר לפנינו ובבבלי קדושין הנוסחא מבינה מנ' : ש"מ דששוריה כ"א"י גט זה כבבלי ובי"בולמי הנוסחא משוס מחד ועי' כבבלי ק"ק (בעי' חלק ס"כ"ד"ז) דריש זה מן ויקרא למשע במתנה וזה קאי על עדת קמ"לפי הנוסח' אשר שלפינו אולי דרשו קמו

משה עד באו האהלה. והביטו אחרי משה מלמד שחשדוהו באשת איש. א"ר סימון אמר הקב"ה מפני שיבה תקום ויראת מאלהיך אני ה' אני הוא שקיימתי מצות עמידת זקן תהלה:

לב רבי זעירא הוון בעי ממתניה והוא לא מקבל עלויה כד שמע הרין הנני דתניא חכם התן נשיא גדולה מכפרת קביל עלוי מתמני. חכם (ויקרא יט) מפני שיבה תקום והדרת פני זקן וכתוב בתריה וכי יגור אהך גר מה הגר נמחל לו על כל עונותיו אף חכם כשנתמנה מוחלין לו על כל עונותיו. התן (בראשית כח) וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מהלת וגו' וכי מחלה היה שמה והלא בשמת היה שמה אלא שנמחל לו על כל עונותיו. נשיא (ט"א יג) בן שנה שאול במלכו וכי בן שנה היה אלא שנמחל לו על כל עונותיו כתיב בן שנה:

רבי מנא מקל לאילין דמתמני בכסף ר' אמי קרי עליהון (שמות כ) אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם. תרגם יעקב איש כפר גבוריא (היקוק כ) הוי אומר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם הוא יורה וידע הוא להורות הנה הוא תפוש זהב וכסף לא בכספא אחמני. וכל רוח אין בקרבו אין רוח תורה בו. הוי אין בעיתון ממנייה (סס) וה' בהיכל קדשו הם מפניו כל הארץ: [עוד מענין זה נמסכת פ"א פרק מאומתי]:

רבי חגי כד הוה מקים פרנסין הוה מטעין להו אורייתא לומר שכל שררה שניתנה מתורה נתנה שנאמר (משלי ה) בי מלכים ימלכו

בי שרים ישורו. ר' אמי שלח שאל לר' סימון שמעתי שממנים זקנים בח"ל אמר ליה שמעתי שאין ממנים זקנים בח"ל. א"ל ר' לוי ולאוי בקרא מלא הוא (יחזקאל לו) בן אדם בית ישראל יושבים על אדמתם הא כל ישיבה שלך לא תהא אלא על אדמתך:

הנני המוכר ס"ת של אביו אינו רואה סימן ברכה לעולם אבל המקיים ס"ת של אביו בביתו עליו הכתוב אומר (תהלים קיג) הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד:

ישתבח העיור האמתי אשר עד הנח עורנו ללקוט שושנים הנמצאים בסדר זרעים בנישנה והלמוד בבלי וירושלמי:

אור חדש

דכתיב במתאוננים וישמע משה את העם ככה למשפחותיו איש לפתח אהלו (במדבר י"א י') ודכשו על עסקי משפחותיו כי התאוננו על העכויות למה ישאר איש לפתח אהלו ולא יבוא אהלו אחר כן מדריש כאן דכתיב וילכו איש פתח אהלו והביטו אחרי משה כד כואו האהלה. כי כל אחד שמר את אהלו שלא יבוא שם: אני הוא שקיימתי מצות עמידת זקן תהלה. כאשר מלינו באכרה שבה הקב"ה אליו לנקרו כתיב והוא יושב והקב"ה נצב עליו. ועי' בויקרא רבה פ' ל"ה ונמ"כ שם כי פ' כואון אחר: (לב) דיון בעיי ממנתי. חפזו למנותו לראש על הלכור והוא לא קבל עליו. וכאשר שמע כי המתנבל לגדולה ולראש יכפרו עונותיו תהלה ודכשו על עסקי משפחותיו כי התאוננו על העכויות למה ישאר איש לפתח אהלו ולא יבוא אהלו אחר כן מדריש כאן דכתיב וילכו איש פתח אהלו והביטו אחרי משה כד כואו האהלה. כי כל אחד שמר את אהלו שלא יבוא שם: אני הוא שקיימתי מצות עמידת זקן תהלה. כאשר מלינו באכרה שבה הקב"ה אליו לנקרו כתיב והוא יושב והקב"ה נצב עליו. ועי' בויקרא רבה פ' ל"ה ונמ"כ שם כי פ' כואון אחר: (לג) דיון בעיי ממנתי. חפזו למנותו לראש על הלכור והוא לא קבל עליו. וכאשר שמע כי המתנבל לגדולה ולראש יכפרו עונותיו תהלה ודכשו על עסקי משפחותיו כי התאוננו על העכויות למה ישאר איש לפתח אהלו ולא יבוא אהלו אחר כן מדריש כאן דכתיב וילכו איש פתח אהלו והביטו אחרי משה כד כואו האהלה. כי כל אחד שמר את אהלו שלא יבוא שם: אני הוא שקיימתי מצות עמידת זקן תהלה. כאשר מלינו באכרה שבה הקב"ה אליו לנקרו כתיב והוא יושב והקב"ה נצב עליו. ועי' בויקרא רבה פ' ל"ה ונמ"כ שם כי פ' כואון אחר:

ירושלמי ממסכת שבת

ציאות השבת פרק ראשון

אמנין שהוציאה קרויה מלאכה רבי שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן שמע לה מן הרא (שמות לו) ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אר יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא נמנעו העם מלהוציא מבתיהם וליתן לגזברים. ר' אחא אמר אפילו הכנסה את שמע מינה. כשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיהם ליתן לגזברים כך נמנעו הגזברים מלקבל מידם ולהכניס ללשכה:

במה מדליקין פרק שני

ב על שלש עבירות נשים מתות וכו'. אית תנווי הני ילדות אית תנווי תני ילדות מאן דאמר ילדות תני בשם ר' יהודה בעון נדרים בניס מתיב דכתיב (ויקרא יג) לשוא הכיתי את בניכם. מאן דאמר ילדות מכאן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה. ר' פנחס אומר (במדבר טו) ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו וגו'. בסדר האורים אין כתיב כאן אלא כמשפט האורים מלמד שבישעה שישאל יוצאין למלחמה ב"ד של מעלה יושב עליהם אם לנצח אם להנצח. ר' חייא אומר (דברים כג) כי תצא מחנה על אויבך ונשמרת וגו' הא אם לא יצא אינו צריך שישמור. אלא מכאן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה. ר' ברנא אומר (ישעיה לו) יום צרה ותוכחה ונאצה היום הזה הא יום אחר לא. אלא מכאן שאין השטן מקטרג אלא בשעת הסכנה. אמר ר' אהא (בראשית מג) וקררו אסון בדרך הא בבית לא. אלא מכאן שאין השטן מקטרג וכו'. א"ר איבו (תהלים קט) בהשפטו יצא רשע צדיק אין כתיב כאן אלא רשע. מכאן שאין השטן מקטרג וכו'. הוושב בבית מרועע נעשה מלאך המות דנסטים שלו דכתיב (סס נה) וישא מות עלימו כד"א (דברים כד) כי תשה ברעך משאת מאומה:

ג אדם הראשון חלה מהורה לעולם היה כדכתיב (בראשית ג) ויצר ה' את האדם וגו' ואתיא כההיא דאמר רבי יוסי משהאשה הוזהר מקשקשת עיסתה היא מנבהת חלתה וגרמה לו חוה מיתה לפיכך נסירה מצות חלה לאשה. אדם הראשון דמו של עולם היה הה"ד (סס ט) שופך דם האדם וגו' וגרמה לו חוה מיתה לפיכך נמסרה מצות נדה לאשה.

אור חדש

(א) מנין שהוציאה קרויה מלאכה. עיי' שבת פ' הוורק דף ל"ו ע"ב: (ב) אית תנווי תנו ילדות. יש מן התנאים אשר שנו במשנה ילדות פ' יומי נעוריקן. והנשים מתיב כשכול עון נדרים ונסוף עליהם הסנות כי מתות על ג' עבירות כו': אלא בשעת הסכנה. וזו סכנת ידים: ב"ד של מעלה כו'. כי אז הוא שעת הסכנה ולכן נודקין את מעשיהם אם נללח את להנצח: ולפני אלעזר הכהן וגו'. עיין יומא סוף פרק ב' לו: הא אם לא יצא אינו נדרך שיממור כתיב. אלא מכוס שאו לרכיבים שמירה יתירה כי הוא כשעת הסכנה: בהשפטו יצא

אדם הראשון נרו של עולם היה הה"ד (משלי כ) נר ה' נשמת אדם וגרמה לו חוה מיתה לפיכך נמסרה מצות הנר לאשה :

פרק כמה אשה יוצאה

ד אמר ר' חנינא נראין הרברים ככחצי ימיו של עולם היה אותו רשע עובד שנאמר (נמדכר כג) כעת יאמר ליעקב עוד כעז יאמר ליעקב . א"ר ברכיה עתיד הקב"ה לעשות מהיצה לצדיקים לפנים ממלאכי השרת ומלאכי השרת שואלין אותו ואומרין מה פעל אל מה הורה הקב"ה להם היום . א"ר לוי יולא כבר עשה כן הקב"ה בעוה"ז הה"ד (דניאל ג) ענה ואמר הוא אנא חוי גוברין ארבעה וגו' . מה ת"ל וחבל לא איתי בהון אלא מלמד שהיו סריסין ונתרפאו . (סג) ורויה דקרמאה אין כתיב כאן אלא ורויה די רביעאה הם היו מכבין לפניו את האור . דמי לבר אלהין א"ר ראובן ירד מלאך ופטריו על פיו א"ל רשיעא תקין מילך ובר אית ליה . חור ואמר (סג) בריך אלהון די שדרך מישך וגו' די שלח בריה אין כתיב כאן אלא די שלח מלאכיה ושויב לעברוהי :

פרק המצניע

ה אמר רבי לוי כתיב (ויקרא ו) ולבש הכהן מרו בד והרים את הרשן אלא שאין גדולה במלשין של מלך . [עוד נס' הכונה ס"ג מלמד קרוב לענין זה ללמדנו שהגדולה וכוונת רלוויין לכל עוסק בחכמה ושהוא קודם לכהן הטובד בנהמ"ק] . תרתין זרעין הוו בצפורין בולטייא ופגמייא הוו עללין ושאלין בשלמא דנשיאה כל יומא והון בולטייא עללין קדמאי ויתבין קדמאי אילין פגמייא וכיין לאורייתא אתון בעו מיעל קדמאי אשתאלת לריש לקיש . שאל ריש לקיש לר' יוחנן ודרשה בבי מדרשא אפי' ממור תלמיד חכם וכהן ע"ה ת"ח קודם לכהן ע"ה סברי מיטר לפרות ולהחיות

אור חדש

ואז יעלה מן הארץ וט"ס בק"ע פירושיו גם ככ"ר ס' פ' י"ו אינו . אך בילקוט כדלמס רמז ל"ב ובהמנוח ריש ס' נח היא שפסד דמו של אה"ר לפיכך יספך דמי נדה דכתיב סוף דס האדם וגו' (ע"ס כי הנוסחאות משונות קצת) וכוז נראה כי פירושו הסר ונתקף ס' אך מביא לראש על משפט דס נדה שלה מן סתמו סוף דס האדם : (ד) ככחצי ימיו של עולם כו' . דסינו בשנת א"שס א"כע מלות שמו"ס ע"ס שנים לנ"יאה העולם ולאחר זמן כוז דסינו א"כעס א"שס מלות שנים ושס תשוב כו"ז לישאל כלומר כי לו עת קן חס ישובו ישרא' ובענינו סברו סברו מה שבעו . ק"ן סעס וזו ככס הרמב"ם (ע) ומסכו ס' כי כ"ל ס"ו שנים היום הניחא ככלה וסניע עת סיהא תשוב כנושא לישאל . כו"ד כי מי ידע וסניע כו"ל אבר כוז ל חשני פני"ס

ולכסות הא לשיבה לא . אמר ר' בון אף לשיבה מ"ט (משלי ג) יקרה היא מפנינים מכהן גדול המשמש לפני ולפנים :

פרק שמונה שרצים

ו כתיב (תהלים מט) שמעו זאת כל העמים האזינו כל יושבי חלד . ר' אחא ורבנן חד אמר למה הוא ממשל כל באי עולם לחולדה אלא לפי שכל מה שיש ביבשה יש בים והרבה מינים בים שאינם ביבשה וחולדה אינה בים . וחיינא אמר למה הוא ממשל כל באי עולם לחולדה מה חולדה זו גורת ומנחת גורת ומנחת ואינה יודעת למי מנחת . כך כל באי עולם גוררין ומניחין ואינם יודעין למי מניחין חיינו דכתיב (סג לט) יצבור ולא ידע מי אוספם :

ז בר' בריה דרבי"ל הוה ליה בלע אתא [זר בר נש] לחש ליה מן שמיא דבן פותירא ואינשים כי נפק א"ל מה להשת לי א"ל מלה פלן אמר ליה נחא הוה לי אלו מיית ולא כן אשמע והות כשגה שיוצא מלפני השליט :

מסכת עירובין פרק שלישי

ח אמר רבי בא מאי דכתיב (ס"ה ט) בני אמי נהרו בי שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי מי גרם לי להיות נוטרת כרמים על שום כרמי שלי לא נטרתי . מי גרם לי להיות משמרת ב' ימים בסוריא על שלא שמרתי יום אחד בארץ . סבורה הייתי שאני מקבלת שכר על שניהם ואיני מקבלת שכר אלא על אחד . מי גרם לי להפריש שכר חלות בסוריא על שלא הפרשתי חלה אחת בארץ . סבורה הייתי שאני מקבלת שכר על שתיהם ואיני מקבלת שכר אלא על אחת . ר' יוחנן קרי עליהון (יחזקאל כ) וגם אני נתתי להם חקים לא טובים : (כלומר חקי חול' ב' יו"ט ב' מלות הם לא טובים בערך שאין להם קיבול סכר י"ט) :

ביצד מעברין פרק חמישי

ט (שמות לג) והיה כל מבקש ה' כר מבקש משה אין כתיב כאן אלא כל מבקש ה' מכאן שכל המבקל פני רבו כמקבל פני שכינה . ר' חלבו אמר (מ"א יז) ויאמר אליהו התשבי מהושבי גלעד אל אחאב חי ה' אלהי ישראל אשר עמדתו לפניו אם יהיה וגו' והלא

אור חדש

פני"ס זוז כה"ג הנכנס לפני ולפנים ועיין (ח) מי גרם לי כו' . כי כה"י אינם עושים כבודו י"ג וכה"א מהר"ס א"ו וכו' י"ד (ו) למה הוא חסל כו' . ולכן מקרי חק סיכס ככס חלד כי הוא מושב גס לחולדה (וע' בחולין קכ"ו) ואיך נותן עטס למה הוא ממשל כל באי עולם לחולדה כי גוררין וילבכו ולא ידעו מי אוספם : (ז) הוה ליה בלע . מהלס כניות כנלועס : בן שנים דפותירא . פותירא הוא סס אלול : ואנשים נהרסו : נחא כוז לי כו' . טוב הוה לי אם תמות מחלוך כי תהרסא כעבודת כוכבים ודע כי כנוסחא אבר לפנינו בע"ה תשוב ויתר גם כנוסחא אבר במדרש קבלת פרס"י מהנוסחא אבר לפנינו בירושלמי :

עודכן

אליהו מורינון לנביאים היה . אלא מלמד שכל עמידות שעמד לפני אחיה השילוני רבו כאלו עמד לפני השכינה . כתיב (ש"א ג) והנער שמואל משרת את ה' לפני עלי והלא לא משרת אלא לפני עלי . אלא מלמד שכל שרות משרת לפני עלי רבו כאלו שרת לפני השכינה . תני רבי ישמעאל (שמיט יח) ויבא אהרן וכל קני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלהים וכי לפני ה' אכלו . אלא מכאן שכל המקבל פני חברים כאלו מקבל פני שכינה :

חלון פרק ישיביעי

אמר ר' יהושע בן לוי מפני מה מערבין בחצרות מפני דרכי שלום . מעשה באשה אחת שהיתה רבובה לחברתה ושלהח ערובה ביד ברה נסבתיה ונפתתיה ונשקתיה אתא ואמר קומי אמיה . אמרה הבין הוות רחמה לי ולא הוינא ידענא מתוך כך עשו שלום . הה"ד (משלי ג) דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום :

מסכת פסחים פרק ראשון

יא רבי אחא אומר נח בכניסתו לתיבה הכנים עמו אבנים טובות ומרגליות . בשעה שהיו כהות היה יודע שהוא לילה . למה יש חיה אוכלת ביום ויש חיה אוכלת בלילה . והא כתיב (בראשית ו) צהר תעשה לתיבה כמאן ראמר לא שמשו מולות בשנת הסכול :

פרק כל שעה

יב חזרת התיבון והרי חזרת מתוק כל עצמו . אמר ר' חייא כל עצמן אימתילון לחזרת מה חזרת החלתו מתוק וכופו מר כך עשו מצרים לאבותינו במצרים . בתחלה במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך ואח"כ וימררו את חייהם :

אור חדש

מורינון לנביאים סוס . סי' איש אשר לא נסה עדנה כנכוסה וכן נאמר נשמ"ר על פסוק ויאמר אהי אלהי אביך בטעם שנגלה הקב"ה למשה עירון סוס משה לנכוסה . ועיין במוסף ערוך עין עין השני . וזה שמקשה כיון שהיה אלוהי אביך ונער כנכוסה ואיך אמר חי סי' אלהי ישראל אשר עמדתי לפניו אלא כו' . וכן הוא הכותסה משמולל דכתיב וסנער שמולל וזו' : (י) מפני מה מערבין בחצרות . כיון שכבר נשתחו כמבוי : מפני דרכי שלום . כדי שיתערכו בני החצר יחד ויתקיימו זה לזה ויכירו שלום ביניהם : רבובה : שנואה : נסבתיה כו' . לקחה חותמו וחניקו ונשקתו וסנער כל הסגיד וזה נאמר ויאמר אש כס שכחתי חאסבני ומתק אש בני למש אשנא . ולכן עשו שלום יחד : דרכיה דרכי נועם ונו' . כי דרכי החורים עימות סנה ונתיבותיה מובילות אל השלום : (יא) ר' אחא אומר סי' . כי גרגא נטיסרא לא

המנינים

יג תני ר"ש בן אלעזר הכהנים והלוים וישראל ושיר מעכבין את הקרבן . ר' אבין מעבא דר"ש (ד"ה ג' נט) וכל הקהל משתחיים אלו לישראל והשיר משורר אלו הלוים והחוצרות מחצצרים אלו הכהנים הכל עד לכלות העולה הכל מעכבין את הקרבן . ר' תנחומא שמע לה כן דרא (נמדנח ח) ואתנה את הלוים נתונים לאהרן ולבניו אלו הלוים . לעבור את עבודת בני ישראל אלו הכהנים . ולכפר על בני ישראל זה השיר . ולא יהיה בבני ישראל נגף אלו ישראל :

פרק ערבי פסחים

יד תני ר' חייא יפה שתיקה לחכמים ק"ו למפשים וכן שלמה אמר (משלי יז) גם אויל מתריש חכם יחשב אין צריך לומר חכם מחריש . תני ר' חייא כנגד ד' בנים דברה תורה וכו' . בן חכם מה הוא אומר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם אף אתה אמור לו בהווק יד הוציאנו ה' ממצרים . בן רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם מה הטורח הזה שאתם משרתים עליו בכל שנה ושנה . מבין שהוציא עצמו מן הכלל אף אתה אמור לו והקחה את שניו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים לי עשה לו לא עשה אילו היה אותו האיש במצרים לא היה ראוי שיגאל משם לעולם . בן טיפש מהו אומר מה זאת אף אתה למרו בהלכות פסח אין מבטרין אחר הפסח אפיקומן . מהו אפיקומן שלא יהא עומד מחבורה זו ונכנס לחבורה אחרת . ושאינו יודע לשאול וכו' :

מסכת שקלים פרק ראשון

הני בא ללקט שופטים מושבת רבינו הקדוש ע"ה . ועל כל משנה ומשנה אכ"רוב שכלי הלקט מהיושלמי את אשר תשיג ידי בכל פרק ופרק : מן מושגה ראשונה . באחד באדר משמיעים על השקלים ועל הכלאים .

אור חדש

המנינים עם אבותינו : (יג) הכהנים והלוים וישראל כו' . כולם לריסים לנימוך במקדש בזמן הקדש הקב"ה כדי שיעלו לרצון לה' : וחצרות מחצצרים . אלו הכהנים וכדכתיב שם בפסוק כ"ו והכהנים בחצרות : ולכפר על בני ישראל זה השיר . ובבבלי בעירובין י"א איתא ולכפר על בני ישראל מה הם מעכבין אף שיהיה מעכבין על (יד) יפה שתיקה לחכמים זה המאמר הוא כפ' מן שהיה עמל הלכה סי' . ונאמר לענין הפסח קרבן פסח . כי אם אכד פסח מחבורה אחת ואמר לאחד מחבורתם לא ובקש ושחטו עליו והתקטף אמר להם אם איתרתי לאו ושחטו עלי ולכן ומלא ושחט וסס לקחו פסח אחד . ושחטו ואינו ידוע איזה מהם נשחט ראשון או שני הפסחים יוצאים לבית הכהנים . אבל אם לא אמרו זה לזה כלום או כי אחד אורכל משלנו וזה הוא יקח שתיקה לחכמים : אין צריך לומר *

אחד

ובחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכים ומתקנים את הדרכים ואת הרחובות ואת מקוה המים ועושין כל צרכי הרבים ומציינין על הקברות ויוצאין אף על הכלאים :

מז משנה שנייה . אמר רבי יהודה בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהם משרבו עוברי עבירה היו משליכין על הדרכים התקינו שיהיו מפקירין כל השדה :

ירושלמי אמר ר' יהודה בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהם והיו שמחים שני שמחות אחד שמנכשים להם שדותיהם ואחד שהיו נהנין מהן שהיו משליכין לפני בהמתם . התקינו שיהו עוקרין ומשליכין על הדרכים . ועדיין היו בעלי בתים שמחים שמנכשים להם שדותיהם התקינו שיהו מפקירין כל השדה כולו . ומנין שהפקר ב"ר היה הפקר דכתיב (עזרא ו) וכל אשר לא יבא לשלשת הימים וגו' והוא יבדל מקהל הגולה :

י' עוד ינושלו א"ר אבא בר אהא אי אתה יכול לעמוד על אופי של אומה זו נתבעין לעגל ונותנין נתבעין למשכן ונותנין ובימי ר' יוסי בר הנינא הוה מתניתא (שמונה כה) ועשית כפורת זהב שדור ובה של כפורת ויכפר על זהבו של עגל . ר' חגי בשם רבי שמואל בר נחמן שלש תרומות נאמרו בכפרשה זו תרומת אדנים תרומת שקלים תרומת משכן וכו' : (כמו שכתב בפירוש פפרשת חרומה) :

יח משנה שלישית . את מי ממשכנין ליום וישראלים גרים ועבדים משוחררים אבל לא נשים ולא עבדים ולא קטנים וכל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו אינו פוסק . ואין ממשכנין הכהנים מפני דרכי שלום . א"ר יהודה העיד בן בוכרי כל כהן שהוא שוקל אינו חוטא . א"ל רבן יוחנן בן זכאי לא כי אלא שכל כהן שאינו שוקל חוטא אלא שהכהנים דורשין את המקרא הוה לעצמן (ויקרא ו) וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל הואיל והעומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו היאך הן נאכלין :

אור חדש

אחד חייב להניח כל שנה ושנה למקדש ומתחיל יסין הכהן תהלו לקריב התמידין ומוספין מקריבין המדעים עד חמש יסין הכהן : ועל הכלאים . כי אז הוא זמן זריעה ולכן יבדלו התעוררות מן הזרעים : בכרכים . המוקפין וזאת מומות יוסע בן נון והמה קוראים בט"ו אכל לפסחים ושאר עיירות מגילה נקראת לפסחים כאלה עשר וכו' כו' כדאיחא במשנה ריש מגילה : ומתקין את הדרכים כו' . אשר נתקלנו בחורף מן הגשמים : ומציינין את הקברות כסדר יוסע בן נון ויהיו עליהם העובדים ושמחו : ויוצאין אף על הכלאים . פי' אף שכבר הכריזו על הכלאים מ"מ ואלו הממונין לראות אם נסדו כסדרותם : (שו) היו עוקרין את הכלאים . והשליכו לפניו כדי לנייטן : ששנשים כדוריים את הכלאים מדעים ועוקרין כדי שימחו ודע שהיה טוב ויח' : (יו) אוסי

י' ירושלמי אמר מאיר כמין מטבע של אש הציא הקב"ה מתחת כסא הכבוד שלו והראה לו למשה א"ל זה יתנו כזה ויתנו . (זה כתוב בפ' ראשון ופ' שני יש מאמר על ענין זה ואלו לחכמים יחד זה נוסחן) כתיב זה יתנו ר' יהודה ור' נחמיה חד אמר לפי שחטאו בחצי היום יתנו מחצית השקל (וחרונא אמר לפי שחטאו ויעראל כו' שעות ביום יתנו מחצית השקל) דעבד שיתא גרמוסין (מטבע כ' מעה כסף) ר' (יהודה) [יהושע] בר נחמיה אמר בשם רבן יוחנן בן זכאי לפי שעברו על עשרת הדברות יהא כל אחד ואחד נותן ו' גרה . ר' ברכיה ור' לוי בשם ריש לקיש לפי שמברו בכורה של רחל בב' כסף יהא כל אחד ואחד נותן ופודה את בנו בכ' כסף . ר' פינחס בשם ר' לוי לפי שמברו בכורה של רחל ונפול לכל אחד ואחד טובע יהא כל אחד ואחד נותן שקלו טובע :

כ. עוד כפ"כ כסף המטה שבו לאותו שבו מותר עמי לאורו עניי מותר מתים למתים מותר המת ליורשיו . ר"מ אומר מותר המת והא מונח עד שיבא אליהו . ר' נתן אומר מותר המת בונים לו נפש על גבי קברו . ירושלמי הניא רבן שמעון בן גמליאל אומר אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הם זכרונם :

כא ירושלמי גבו לו בחוקת שאין לו נמצא שיש לו סבר ר' ירמיה למיטר מותר המת ליורשיו . א"ל רבי אבא הגע עצמך דלא אתכוונן אלא לז' . אמר ליה אנא לא אמרית את מנא לך :

כב רבי יוחנן הוה מסתמיך על ר' חייא בר אבא והיה ר' אלעזר המי ליה ומיטר מקמיה אמר הלין תרתין מלייא הדין בבלאה עביד ביחודא דלא שאיל בשלמא ועוד דמיטר מקמי . א"ל ר' יעקב בר אידי כך נהגין גביהו דועירא לא שאיל בשלמא דרבה דאינון מקימין (איוב כט) ראוני נערים ונחבאו . א"ל יאות ר' אלעזר עביד דלא עבר

אור חדש

להסתתף : (יש) לפי שחטאו כחלי היום כו' . דמסקא ליה לר"מ אי מתיל המת וילותיה לגבי היום והשני דריש כי בחלי היום הוא ששעות ולכן בא מחצית השקל אשר בו שיתא גרמוסין וזה שם מטבע ידוע כזמניהם : נותן ו' גרה . כי עשרים גרה הוא השקל ומחציתו הוא עשרה : בכורה של רחל . זה יוסף שמכרוהו אחיו לישראלים בעשרים כסף . ועשרה כששים היו שם והגיע לכל אחד חנקו שני כסף ושני כסף הוא מחצית השקל ונשאר חלק כסף כידם . מותר המעוט שייך לאותו שבו דוקא כי למעטו נתנו הנוהגים את הכסף : מותר עמי . אם קבלו מעות לקנות כעוד מלבוש ושאר מעט מהכסף ב"כ לאותו עמי : מותר מתים . אם קבלו מעות לקנות מת חסד . יקחו את המותר למתים אחרים אכל אם גבו למת מיוחד הנוהג לנותני

יר' שק' מו

קמן ועוד עכיד כי האי דלא אמר שמעתא משמי . נכנסו לפניו ר' אמי ור' אבי א"ל כך היה מעשה בבהכ"נ של טרסיים בנגר שיש בראשו גלובטרא שנהלקו בו ר"א ור' יוסי עד שקרעו ס"ת בחמתן קרעו ס"ד אלא איבא שנקרע ס"ת בחמתן והיה שם זקן אחד ורבי יוסי בן קיסמא שמו אמר תמהני אם לא יהא בהכ"נ זה בית עבודת כוכבים וכן היה הדור איקפד טפי אמר חברתא נמי . נכנס לפניו ר' יעקב בר אירי א"ל כתיב (ישעיה יא) כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה . וכי כל דבור ודבור שאמר יהושע היה אומה להם כך אמר לי משה . אלא יהושע היה יושב ודורש בסתמא והכל יודעין שתורה של משה היא . אף אתה ר"א יושב ודורש והכל יודעין שתורה שלך היא . אמר להם מפני מה אי אתם יודעים לרצות כבן אירי חברינו . ורבי יוחנן בעי דייטרין שמעתתא משמיה אף דוד בקש עליה רחמים (תהלים סא) אגורה באהלך עורמים אהסה בסתר כנפיד סלה וכי עלתה על לב דוד שהוא חי וקיים לעולם אלא כך אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אוכה שיהיו דבריו נזכרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ויהיו שפתי דוכבות בקבר . שמיין בר נזירא בשם ר' יצחק כל ת"ח שאומרין דבר הלכה מפיו בעוה"ז שפתותיו רוחשות בקבר שנאמר (ספ"ט ז) דובב שפתי ישנים ככומר של ענבים מה כומר של ענבים זה כיון שמיני אדם אצבעו עליו מיד דובב אף שפתותיהן של צדיקים כיון שאומרין דבר שמועה מפרהן שפתותיהן מרחשות עמהן בקבר . מה הנאה יש לו בר נזירא אמר כהרין דשתי קונדיטון . ר' יצחק אמר כהרין דשתי חמר עתיקא ואע"ג דשתי ליה מטעמיה במומיה . ר' נידל אמר כל האומר שמועה בשם אומר וראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו שנא' (תהלים נט) אך בצלם יתהלך איש :

אור חדש

כו' . כי הוא שאל להם אם מותר לעבור לפני סבל אליל הנקרא ארזא וי"ג ארזא הוא משתא לחטיני (ארזאס) המורה על רם וגאה וזה אבזר אשר יחמו לגשת אליו וענפו ר"י כי עקב כבוד אש אינו רואה לעבור לפניו שכיאה דליתו רואה לעבור לפניו בלא תשורה . אבל טוב יותר לעבור לפניו ולהסיר עיניו ממנו ולס"י ענבו ר"י דשפיר עכיד ר"א דהתחא מפניך ולא עבר עליך כיון דנסיגין דלין הקטן טולא בשלום הגדול נמנו ולא יוכל לבדוק עוב הוא לו להתחא מפניך . ועוד עכיד כי כו' . והתקף עוד על ר"א למה לא אמר הלכה משמו : נכנס לפניו כו' ר' אמי ור' אשי בלו לסקיקט את קצפו וספרו לו המעשה שהיה בכסא"ל של והתקף עוד על ר"א ור' נתנאל בנגר זה הוא קיה : של עץ שיש בראשו גלובטרא כמו רעב עם אשר ראוי לכתוב בו . ומיני או שארי דברים ונתנאל אמר מותר לטעול את הקסה הזה לשתום בו הדלת . והמתן גכרה עליהם מחלקותם עד משמיה כמו שנקרע ס"ת בחמתן כי דברו דברי

כג משנה אין התורם נכנס בפרגוד הפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפלין ולא בקמיע שמא יעני ויאמרו מעון הלשכה העני ושמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום שנא' (במדבר לב) והייתם נקיים מה' ומישראל ואומר (משלי ג) ומצא הן ויכל טוב בעיני אלהים ואדם : כד ירושלמי רבי שמואל בר נחמן בשם רבי נתן בתורה ובנביאים ובכתובים מצינו שצריך האדם לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום . בתורה ובכתובים האמורים במשנה . בנביאים (ישעיה כג) אל אלהים ה' הוא יודע וישראל הוא ידע . נמיליא ונא שאל את רבי יוקף בר ביבון אי זהו המור שבכלן (במדבר לב) והייתם נקיים מה' ומישראל :

פרק המישי

כה משנה ראשונה . ואלו הם הממונים שהיו עושין במקדן יוחנן בן פינחס על החותמות אהיה על הסלתות מתיא בן שמואל על הפייסות . פתחיה על הקינין . פתחיה זה מרדכי . ולמה נקרא שמו פתחיה שפותח דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון . בן אהיה על חולי מעים . נחנניא חופר שיחין . גביני כרוז וכו' . בן בבי על הפקיע וכו' :

כו. פתחיה על הקינין . תניא פתחיה זה מרדכי . בא וראה כמה גדול כח של אהיה האיש שפותח דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון . תני עיר שהיו בה שנים ראויין לדבר וכולם ראויין לשמוע היו זו

אור חדש

תאל הלכה מוכרזת יותר . כדאיתא בעירובין דף י"ג ע"ב (ובע"ז ס"ט ב') ומביא ליה מן המקרא אך כללם יתהלך אישי וזה נוטה קצת לדעת הספוטוסים הקדמונים אשר הוציאו והתמוכות נכדלות הן מן התומר . וגם כגון התומר לעפ' עוד תשאר הורה כגולם הרוחני נפדת ובגדלת מן התומר : (כג) אין התורם כו' . התורם את השקן וס מתרומת הלשכה אשר שם הניחו בני ישראל את שקליהם לא יכנס שם בפרגוד (זה כתובת) תפוח (ס') כפול הנקרא אונגערסלאך או פוטטער) שאל יחדתו כי הלשון שם שקלי הקדש לגספו . וכן הוא העשם בחוקי וזה שאתר שמה יעני ויחמרו כי גזל מהלפסס וכעון הזה ידע ממנו . והם יעשיר בודאי יחדתו וסכתוב תומר והייתם נקיים וגו' וכן לראות על הלפסס והיו אובלים כשר ושותים מים ובאו לידו חולי מעים ע"ז . וכן אהיה ידע איך לנפא המתלם סוז : חופר שיחין הוא כרה את הכארות בשלום מים ויודע תכונת כל עפר וכל מקום אשר מהם יולאים מים טובים לשמים : ברוי . שהיה מקביו ככהמ"ק כי יקומו כהנים לעבודתם וליום לרובם : על הפקיע . לעשות את הסתלות למנוח : (כי) עיר שסיו

ראויה לסנהדרין שלשה הרי זו בינונית ארבעה הרי זו חכמה ביבנה היו ארבעה בן עזאי ובן זומא בן מתאי והגינא בן חכנאי פעם אחת יבשה ארץ ישראל ולא ידעו מהיכן להביא העומר והוה תמן חד אלם דהוה יהיב חדא ידא על נגות וחדא ידא על צריפא איתחזייה קמיה דפתחיה אמר להו אית אתר דמתקרי גנות צריפין אזלו לתמן ואשכחון אמר רבי יוסי ברבי בון פעם אחת יבשה א"י ולא ידעו מהיכן להביא שתי הלחם והוה תמן חד אלם דהוה יהיב חדא ידא על עיניה וחדא ידא על סיכרא איתחזייה לקמיה דפתחיה אמר להו אית אתר דמתקרי עין סוכר אזלו לתמן ואשכחון ועוד שש מעשה אחר כיוצא באלו : (ויודע נע לשון : כתב י"מ ו"מ מאי כמותיה הלא כלל סנהדרין איכא דידעי נע לשון כדנשמך : הא מקשה לה נפ"ר' ישמעאל ומשני דהוה בייל לטמי ודקס ודקס"י מערבא לסגונוס ודוקסן כגון עין סוכר ונגות צריפין) :

בז נחוניא חופר שיחין אמר רבי אחא ומה בנו בצמא אמר רבי חגיגא מאן דאמר רחמנא ותרין הוא יותרון בני מעיה אלא מאריך רוחיה וגבי דיליה אמר רבי אחא כתיב (תהלים נ) וסביביו נשערה מאד מדקרק עמהם כחוש השערה א"ר יוסי לא מן המעם הוא אלא (סס פט) ונורא על כל סביביו ונורא הוא מן הקרובים יותר מן הרחוקים רבי חגי בשם רבי שמואל בר נחמני מעשה בחסיד אחד שהיה חופר בורות שיחין ומערות לעובדים ולשבים פעם אחת היתה בתו עוברת להנשא ושטפה נדר והוה כל עמא עלין ובעו לנחמא יתיה ולא מקבל עליו לאתנחמא עאל ר' פנחס בן יאיר לנביה בעי מנתחמיה ולא קבל עליו לאתנחמא אמר להון דין הוא חסידכון אמרו לו רבי כך וכך היה עושה כך וכך אירע לו אמר אפשר היה מכבד בוראו במים וקיפחו במים מיד נפלה הברה בעיר ובאה בתו של אותו האישי אית דאמי בסוכתא איתעריה ואית דאמרי מלאך ירד בדמות רבי פנחס בן יאיר והצילה גבינו כרוז שהיה מברזי בבהמ"ק וכו' אגריפס

הרש

דב שנים ובירושלמי הגויסא סנהדרין שהיו ו' וע' כסנהדרין י"ז ראוין לדבר כי יכלו לדבר היטב כשנשים לשון וכולם מנינים את הלשונות אם ישמעו שלשה שיכולין לדבר הוא בינונית ואם יבשה א"י כי לא הוה מער והאדמה וחסמה יבשה א"י כי לא הוה מער והאדמה לא נתם יכולת אלם שלא ישמע ולא יוכל לדבר והניו ידו אחת על נגות הכמים וידו כפיה על צריפא וזו סוכה בלי גג וסבילו אותו כפיה על צריפא וזו סוכה בלי גג וסבילו אותו ואמר להם כי יש מקום בא"י הנקרא גנות צריפין ויש למחא סתבואה וזוילו להם ומלאו כדבריו וע' כדבלי מנחז דף ס"ד סיכרא הוא חסור סבולת אשר בו תוחזין את הכרית והנין פתחי' כוונת כיוונתו על עין סוכר אשר בנקום סוכה יש הכוונה : (בו) רחמנא ותרין הוא : כי הוא אינו מקפיד על השונות ומחל גם אם לא יקבץ הלחם ממנו מחילה יותרון בני מעיה

המלך שמע קולו ברחוק ח' פרסאות ונתן לו מתנות הרבה בן כבי על הפקיע שהיה מזווג את הפתילות רבי יוסי על לכפרי בעא לממני עליוהן פרינסין ולא קבלין עליהון פתח ואמר קדמיהון בן כבי על הפקיע ומה זה שלא נתמנה אלא על הפתילות וכה לימנות עם גדולי הדור אתם שאתם מתמנין על חיי נפשות לא כ"ש :

בז אמר רבי יונה כתיב (ישעיה נג) לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל זה ר"ע שהתקין מקרא ומררש והלכות והגדות ויש אומרים א"ו אנשי כנסת הגדולה אלא מה תקן זה כללים ופרטים : **כמ אמר** רבי אבהו כתיב (דס"א ז) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ מה תלמוד לומר סופרים שענין את התורה ספירות ספירות ה' לא יתרומו ה' דברים חייבין בחלה מ"ו נשים פשוטות צרותיהן י"ג דברים נאמרו בנבלת עוף שחור ארבעה אבות נזוקין אבות מלאכות ארבעים חסר אחת א"ר אחא כתיב (עזרא ו) לעזרא הכהן הכופר [סופר] וגו' מה ת"ל סופר כשם שהיה סופר בדבריו תורה כך היה סופר בדבריו חכמים :

ל רבי חגי בשם רבי שמואל בר נחמן הראשונים חרשו [וודעו נכשון] כסחו ועדרו וקצרו ועברו ודשו וזרו ובררו ושחגו והרקידו ולשו וקטפו ואפו [אנון] אין לנו פה לאכול רבי אבא בר מונה בשם רבי זעירא אם היו קרמאין מלאכים אנו בני אינש ואם היו בני אינש אנו חמרים ואמר רבי מני ולא דמינן אפילו להמיתיה דר' פנחס בן יאיר דומנא חדא נבוכה לסמיא עבדא נביהון תלתא יומין וכו' :

(פגלתי נד) ויכתוב הגמלים התיר ומטיהם רב הונא ור' ירמיה שאלו לר' חייא רבה לא היו גמלו של אברהם דומין להמורו

אור חדש

החוקק עתה נעקף ען אחד וגו' המים לא יכלו לטפסם הלא ויזילתו מזווג את הפתילות גדולין וקלטן : ולא קבלין עליהון כי חרפה היה להם להיות פרינסין בכפר קטן ואמר להם כי גם הממונה על דבר קל גדול הוא בעיני התורה ומכ"ם הממונה על חיי נפשות : (בז) שהתקין מקרא כו' סי' כי הוא דרוש היטב את המקראות ומדקדקוהו תמן מדרש הלכו' ואגדות ויש ספרים אשר לא נכסו כלל מלת מקרא : זה כללים ופרטים מ"ם המפרשים זה הוא לדרוש את התורה ככלל ופרט ודאיחא כדבריהם דר' ישמעאל כי הוא קבל סתבותיהם דף כ"ז חולק ר"ע בוס על ר"י ודרש כרכו ומיעוט ע"ש אבל סבונת הוא כללים המה העקרים והפרטים אשר בכל דין ודין והפרטים הוא הענפים המתפשטים מכל עיקר ושורש : (בז) ספירות ספירות ספיריון הכל במספר קצוב אם חמשה או חמש עשרה או שש עשרה וכדומה : כשם שהיה סופר כד"ת כל האותיות והסביות לדעת את המלאכות והספירות ומספר ספירות כל ספר וספר כידוע מן המאוס :

גמל
ש"כ

של רבי פנחס בן יאיר • המרתיה דר' פנחס נסבחה לסמאי עברת בגון תלחה יומין ולא טעמא כלום אמרי סופה מייחא והסרי מערתא עלינו נמסרה לרבינונה • שלהוה ועלת בביתא דמרה כיון דעלת נהקה וחזים קלה אמר פתחו לאותה הענייה ויהבו לה דתיכול דאית לה תלתא יומין דלא טעמט מידי יהבין לה שערי לא טעמתון אמרי ליה יהבין לה שערין ולא טעמתון אמר להון תקנתוה אמרו ליה אמרי ליה יהבין לה אמרו לא כן אלפן רבי הלוקח זרע לבהמה וקבץ לעורות ושמן לגר ושמן לסוך בו את הכלים פטורין מן הרמאי • אמר להון מה נעביד לה והיא מחמרה על גרמה • רבי ירמיה שאל לרבי זעירא חד קרטיל דתאנין רבי ירמיה אמר אפשה רבי זעירא אכילתון דלא מתקנין • ר' זעירא אמר אפשר לר' ירמיה דלא משלח להון [דלא] מתקנין בין דין לדין איהאכלין תאנין כשביבליהו • למחר קם ר' ירמיה עם ר' זעירא אמר ליה תקנת אילין תאניא א"ל לא א"ל ר' אבא בר' מונה לר' זעירא אין הוון קדמאי מלאכין אנן בני נש ואין רוו בני נש אנן חמרוין ולית אנן כחמרתיה דר"פ בן יאיר • המרתיה דר"פ בן יאיר יהבון לה שערי דטיבילי ולא אכלה יתהון ואנן אכלינן האנייא דטיבילין • ע"כ גנ"ר :

כי הוון נמצי רבי חנינא ור' חייא אמר ר' חייא לר' חנינא בהרי דירי קא מינצת דעבדי לתורה דלא תשתבח מישראל • מאי עבידנא אולינא ושדינא כיתנא וגדילנא נשבי וצוירנא טביי ועבידנא מוילתא וכתבינא ה' חמשי וסליקנא למתא ומקרינא ה' יגוקי בה' הומשי ומתנינא שיתא יגוקי שיתא סררי ואמרנא להו עד דהדרנא ואתנינא אקרו אהרדי ואתננו אהרדי ועבדי לה לתורה דלא תשתבח מישראל היינו דאמר רבי כמה גדולים מעשי חייא :

לא משונה שתי לשכות היו במקדש אחת לשכת השאים ואחת לשכת הכלים • לשכת השאים יראי חטא נותנין לתוכה בחשאי

אור חדש

הוא תחמיר על עמיה ולא תאכל דמאי : קרינא דתאניס' של מלא תאניס' והמה סין לא מעטריס כי ר"י חשב אשר ר"ז יתקיס כוודאי ור"ז חשב כי בלי ספק לא שלח אליו תאניס' אשר אינא מעושריס וכין כה וכה נאכלו התאניס' כטבלס : תקנת אלון תאניס' • סאלוה האס תקן את התאניס' ואמר לה : אין סוין' אס היו הרבאשויס מלאכיס איתנו בני אדם ואס היו כו' : כי היו מעלי כו' • המאחר כטוויס קליס מונא הבבא מיעא פרק ספועליס דף פ"ה ע"ב (ובפ"י הוא ס"י ע"ג) וכטוויס יותר גדוליס נכתובות דף ק"ג ע"ב (ובע"י פ"ב ס"י ל"ו) ומפורסיס שמה לפי וסחתס ופס נפרס רק פירוס כל מלה ומלה : ושדינא כחא' ורעתי פסתיס : וגדילנא נשבי קלעתי רבחות ומכמוכות : וצוירנא עבי' וכויתו לך בלאוס : עד דהדרנא ותלמדו • עד אשבו לבוא שית אלכיס תקילו ותלמדו זה עם זה : (לא) לשכת השאים' לשכת אשר בה שית

ועינים בני טובים מתפרנסין מתוכה בחשאי • לשכת הכלים כל מי שהוא מתגרב כלי זורק לתוכה וכו' • ירושלמי על מסנה זו ר' חנינא בר פבא הוה כפליג מצוה בליליא פגע ביה רבהון דרוחיא א"ל לא כדון אלפן רבי (דנכיס יט) לא חסיג נבול רעד • א"ל ולא כתיב כדון (משלי כח) מתן בסתר יכפה אף והוה מכפי ועריק מקביו • א"ר יונה (חסלים מל) אשרי משביל אל דל זה המסתכל בצדקה היאך לעשותה • כיצד היה רבי יונה עושה כשהיה רואה בן טובים שירד מנכסיו ואמר לו בשביל ששמעתי שנפל לך ירושה במקום אחר מול ואת פורע כן דרוה נסיב א"ל כתנה • נחמיה איש שחי פגע ביה ירושלמי אחד א"ל וכי עמי חד תרגול א"ל הא לך טומיתא וזיל סב קופר אול אכיל קופר ומית והוה צווח ואמר בואו וספרו להרונ נחמיה :

לב נחום איש גם זו היה מוליך דורון לבית חמיו פגע ביה חד מוכה שחין אמר ליה זכי עמי מה דאית נבך לא פשע ביה כי חור אשכחיה דמית קם לקבליה ואמר עינא דלא חמין לך יסתמון ידיא דלא פשטן למיתן לך יתקטעון רגליא דלא רחמין למיתן יתברון מטת ליה כן סליק ר"ע לבקרא יתיה א"ל אוי לי שאני רואה אותך בכך א"ל אוי לי שאני רואה אותך בכך א"ל ומה את מבטט ביסורין • (עיני נחום איש גם זו כחוב כתעית גנמ' שלנו יותר בלאוך ונתחדש כין מה שאל ר"ע ומה שהסיב לו נחום) • ר' הושעיא רבה הוה רביה דבריה חד טניא נהורא והוה יליף דרוה אכיל קמויה חד זמן כל יומא • יומא

אור חדש

הואם קופס של מתן בסתר : הוה משליג מלוס' חלק לזקק עפויס כליג' כדי שלא ירחסו אנשיס ולא יתניו עפויס : רבהון דרוחיא' • סר כרוחוס וא"ל הלא למדתו רכי כי לא חסיג נבול רעד והליס סוה נבול למעשי כרוחות ואסס בלדקויתך תגרשו מגבולטו • וא"ל הלא חסיג מתן בסתר יכפה אף וחסלי סוה לתת לזקק בסתר • ואפק לא יתנינא : והוה חכמי אז וכגע מפניו ונס מפניו : א"ר יונה : ג"י משביל אל דלי כירושלמי וכויקל רכס פ' ל"ד מוכא זס המאחר כטוויס סניס אבל כטוונס אחת הוה : הסחתכל בלדקס • כי ישביל ויתבונן היסק בלדקס נעשוקה אשר מהקבל לא יתנינא ור"י נתן לו בראשונס כתורת הלואס כי ישלס לו בלשר יקבל את הירושל אשר נפלס לו : סן דסוה נסיב • ובאשר לקח סעני בידו את הספק אחר לו כי למתנה נתחיו למען לא יגר לו אס יראס כהרבוה כי חין לו כמתל שלס: איש שחי מכני עיר שחין וכירושלמי איש שחין : זכ עמי חד תרגול: סן לו כקפ לקנות כוה תרגול: הא לך טומיתא: קא חל מירי ממצע של נחוס: וזיל סב לך קופר • וקיס לך כשר בהמה אשר סוה נבול • וסוה לא הוה רגיל בכשר בהמה רק בכשר תרגולת ומת מוס : ורוו לוח • נתמיס ואמר כי יכאלו לספוד לויס אשר נתמיס כרגו

ועי' ככתובות ס"ז ע"ב (ובע"י ס"ז ס"י ס"ב) המעסה הוה כחוסן אחר : (לב) היה מוליך דורון : הוביל שי לבית חמיו : א"ל זכי עמי סמוכה שחין אמר לו כי יתן לו חלק ממה שיש בידו : לא חס ביה • ונחום איש גם זו לא הביט עליו וכשנזכר מדרכו ראהו כי סוה מת • וכירושלמי בניכסא א"ל מיתור חור בלשר אשבו מדרכי סנעית לו לתתו • ועי' כתעית דף כ"א (ובע"י סוה כפ"ג ס"י מ"ט) המעסה כחוסן אחר : קם לקבליס • עמד נגדו ואמר סעניס אשר לא הביטו עליו יתעורו • והידיס אשר לא פשטו מהר לתקן יגדעו והרגליס אשר לא מהרו לרוץ אליו ולסוסייען תשבריס : כסא ליה כן • וכן עתה לו ור"ע בלשר בל לבקרו התאונן למס יכאס אחוה ביסוריס וכמומיס כאלס אוסו סביב לר"ע אזי לו למס איני רואה אשורן כאלס : ומה את מבטע ביסורין' הלא ביסוריס מתקין עונותיו של אדם וטוב הוה גם לך לטבול • יכוריס ולסתק מעטותין : הוה כביס דבריס חד כניא כסורא • היס מלמד מורס לכן אחד אשר הוה עורי וסיס רגיל ללבו עמדו זמן קצוב כל יום ויום • וביס אחד בלשר הוה אורחיס כניחו לא סלך לקרוה את סעור לסעורס (וכירושלמי בניכסא וסוה יליף חבול עמיס ככל יום חד זמן סוה ליה אורחיו ולא

הר הוה ליה אורחין ולא אויל ל: ביה לרמשא סליק לגביה א"ל אל יבעום מארי עלי בנין דהוה לי אורחין ולא בעית לבוזיזי ביקרא דמארי וסא דין בגין דלא אכלית עם מארי יומא דין א"ל את פייסת דין דמתחמי ולא חמי • דין דחמי ולא מתחמי יקבל פיוסך • א"ל הרא מנא לך א"ל מרבי אליעזר בן יעקב דר' אליעזר בן יעקב סליק חד סני נהורא לקרתיה איתוב ליה ר' אליעזר בן יעקב לרע מיניה דיימרין אלולי דהוה בר נש רבה לית רבי אליעזר בן יעקב יתיב לרע מיניה יהבין ליה פרנסתיה ביקר א"ל מאן יתיב לרע מני א"ל ר"א בן יעקב יתיב לרע מינך צלי עליה בהרא צלותא את דגמלת חסך עם דמתחמי ולא חמי דין דחמי ולא מתחמי יעביד עמך חסד :

לגמאמר ר' חמא בר חנינא מפסולת של לוחות העשיר משה שנאמר (שמות לד) פסל לך שיהא הפסולת שלך אמר ר' חנין מחצב אבנים טובות ומרגליות גלה לו הקב"ה למשה מהך אהלו ומישם העשיר משה שנאמר פסל לך שיהא הפסולת שלך • וכתוב (שס ג) והביטו אחרי משה עד בואו האהלה תרין אמוראין פליגי ביה חד אמר לשבח והד אמר לגנאי מ"ד לגנאי חמו שקיה וחמו ברעיה חמו פירקיה אבל הוא מיהודאי ושתי מיהודאי ומדלי מדיהודאי וכו"ד לשבח חמו צדיקא מי זבי • (עוד נרדס פסח פסל לך וזה נוסחו) • (קבלה ו) עת להשליך אבנים ועת כנוס אבנים עת להשליך אבנים (שמות לד) ויתר אף משה וישלך מירו את הלוחות • ועת כנוס אבנים פסל לך הפסולת שלך משם העשיר משה אמר הקב"ה דין הוא שיטול משה אותן פסולת למה ישראל שלא נתעסקו במצות נתתי להם כל טוב ארץ מצרים שנאמר (שס יג) וה' נתן את חן העם והעשירו • ומשה שעסק בעצמותיו של יוסף יהא עני אתן לו את הפסולת שיעשיר :

אור חדש

מאן מיכול עמיס כו' וזה הגירסא מוכרחת חסדו מאת ה' הוואס את סכל ואיננו נחאס • יוסף • לרמשא • בערב כל אליו ר"ה לסיסו ואמר כי לא יבעום דרני עלי למה לא קרחתין כיוס לסעודה כי היו לי אורחים צביתו ולא חסתי לקבל כבודך טן יבזוך האורחים לכן לא אכלת כיוס הוה על שולחני : א"ל אתפייסת דין דמתחמי ולא חמי • אתה שקעט ונתת את איס עור אבר הוה נחאס ואינו רואה לכן שקב"ה אשר הוה רואה את סכל ואיננו נחאס יקבל את הפסולת : הרא מנא לך • מאין דעס לדבר דכיום עמיסם כלתא : לרע מיניה : למעס חסדי סוסי נהור • כי רבאי יסב למעס ממנו למען יוכלו כל העס כי רבאי יכדסו להוסיבו למעלה ממנו • וכדאי הוה ארס גדול • ויתנו לו פרנסתו ככבוד • וכן סוה : א"ל מאן יתיב לרע מני • והסני נכור שאל מי הוה יושב למעס ממני • והסני לו כי רבאי • יסב למעס ממנו : צלי עליה כהדא ללוחות • והסתכל על רבאי כחוק הפלותי פסח • כי הוה ארס אשר עסח חסד עס העור אשר הוה נחאס ואיננו רואה יגמל על

לר רבי חמא בר חנינא ור' הושעיא רבה הוה מטיילין באילין כנישתן דלור א"ל ר' חמא לר' הושעיא כמה ממון שקעו אבהתיך כאן א"ל כמה נפשות שקעו אבותיך כאן מי לא הויין בני אינשא דילעון באורייתא • ר' אבין עבד אליו תרעי סדרא רבה נחית ר' מני לגביה א"ל חמי מה עבדית א"ל (הושע ח) וישבת ישראל את עושהו ויבן היכלות מי לא הוה בני נשא דילעון באורייתא :

פרק ששי

לח. משנה ראשונה • י"ג שופרות • י"ג שלחנות • י"ג השתחואות היו במקדש של בית רבן גמליאל ושל בית רבי חנינא סגן הכהנים היו משתחווים י"ד השתחואות והיבן היתה היתירה כנגד לשכת העצים שכן מסורת בידם מאבותם ששם ארון גנו • ומעשה בכהן אחד שהיה מתעסק וראה רצפה אחת משונה מחברתה ובא לומר לחביריו ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו וידעו ביחוד ששם ארון גנו :

לו ירושלמי הני בשם רבי אליעזר ארון גלה עמהם לבבל מה מעם משום שנאמר (מ"ג כ) וישעיה לט) לא יותר דבר אמר ה' ואין דבר אלא שהרבררות לחוכו וכה"ל (דל"ג לו) ולתשובת השנה שלח המלך נבוכדנצר וביארו בבלה עם כלי חמדת בית ה' איוהו חמדת בית ה' זה הארון • תני ר' יהודה בר אלעאי במקומו היה הארון גנו שנאמר (מ"א ח) ויאריתו הכדים וגו' ויהיו שם עד היום הזה :

לז תני רבי יהודה בן אלעאי ב' ארונות היו עם ישראל במדבר אחד שהיתה תורה נתונה בתוכו היה נתון באהל מועד שנאמר (במדבר יד) וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה וזה שהיו אור חדש קרבים מקרבין ולהדיחם וכן להניח אבני סקרבין ולשאר דברים : וי"ג השתחואות כי י"ג שערים היו במקדש ובסקיפתן השמחו • נגד כל שער והודו לה' על חסדו והודו אשר אלל על המקדש : והיבן היתה סימרה : השתחואה סימרה ומפרש כנגד לשכת עיזים משום ששם גנוו הארון : שהיה מתעסק • במלאכתו במקדש והכיר עבלא אחת כרפס שהו בולגת מעט ויתר משאר הטבלאות וחפן להגיד לחביריו אך לא הספיק לגמור את מחשבתו ויאלס נשמתו כי לא חפן ס' שגלה המקום כדבור : וידעו ביתוד • ר"ל תחת איוז עבלא : (לו) ארון גלה עמסם לבבל : עי' ביומא דף כ"ג (ובע"ה סוה כס"ס ס' מ"ו) : ואין דבר כו' • כי היחוב פאורו לא יותר דבר כונתו כי הלוחות אשר בלחון לא יפארו צבית ס' : ויאריתו הכדים וגו' • ולא יראו החוזה ומתיב ויסינו עס • עד סווס סוה כן סוה גירסת הגר"א ע"ס הסוספתא • ודמיס מן ולא יראו החוזה כי גנוו במקומו והיו עס עד כיוס הוה :

שברי לוחות נתונין בתוכו היה נכנס ויוצא עמהם פעמים היה מתראה עמהם במלחמה ורבנן אמרי אחד היה פעם אחת יצא בימי עלי ונשבה . מסייע להו קרא לרבנן (פ"ד) אוי לנו מי יצילנו מיד האלהים האדירים האלה מילויא דלא חמון מימיהון וקרא מסייע ליה לרבי יהודה ברבי אלעאי (ס"ד) ויאמר שאל לאחיה הגישה ארון האלהים והלא הארון בקרית יערים הוה וכו' : (כתב י"מ על זה פעמים היה מתראה וכו' וקשה דהיינו נכנס ויוצא דקאמר כי אכס יצאו אס לא למלחמה ושמא דמתראה סמוך לעורכי מלחמה ולא היו מניחים אותו במקום רחוק כמעמד המלך וכו' כי ראשו דמסתמא הס היו לחוקים מהאויבים) :

לח משנננו ארון נגנו עמו צלוחות חמון וצלוחית שמון המשחה ומקלו של אהרן פרחיה ושקדיה וארגו שהשיבו פלשתים אשם לאלהי ישראל מי נגנו יאשיהו כיון שראה שכתוב בו (דברים כח) וילך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך עמד וגזו שנא' (דס"ב לה) ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' הנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דוד מלך ישראל אין לכם משא בכסף עתה עבדו את ה' וגו' אמר להם אם גולה עמכם לבבל שוב אינו חוזר למקומו : למ תני ר' יהודה בר אלעאי שמן המשחה שעשה משה במדבר מעשה נסים היו בו מתחלתו עד סופו שמתחלה לא היה בו אלא י"ב לוגין שנאמר (שמות ל) ושמן זית הין אם לסוך בו את העיקרים לא היה מספיק עאכ"ו שהאור בולע והעצים בולעין ויורה בולעת וממנו נמשח המשכן וכל כליו והכהנים והמלכים וכו' :

כיצד היו הלוחות כתובים . חנניה בן נמליאל אומר חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה שנאמר (דברים ד') ויכתבם על שני לוחות אבנים ה' על זה וה' על זה רבנן אומרים עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה שנאמר (שס) ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הרברים ו' על לוח זה וי' על לוח זה . ור' שמעון בן יוחאי אומר

אור חדש

(ל) ופעמים היה מתראה עמהם במלחמה . יס ספרים דלא גרים ליה והוא סוכן (ק"ע) : מסייע להו קרא לרבנן . כתוב אחד הוא סיוע לרבנן : מילויא דלא חמון מימיהון . דבר אשר לא ראו מעולם ואי ס"ד שהיה יוצא עמהם במלחמה ולא ראוהו כבר כפעם בפעם במלחמה : ולמה פתרו עתה ממנו : וקרא מסייע לרבי"א . ויש מקרא דהוא סיוע לרבי"א כי בימי שאול עד דוד היה הארון בקרית יערים וילך אחר שאול לאחיה במלחמת פלשתים הגישה ארון האלהים : ומה מוכח כי לקחו ארון אחד עמהם במלחמה : (לח) צלוחית חמון ובירושלמי ללגתה חמון ועי' בזה ביומא ג"ב (ובע"ז הוא כפ"א ס"י מ"ב) דכתיב ויאמר משה אל הארון קח ללגתה אחת ותן שמה מלא טעמר מן וסגת אותו לפני ה' למשמרת לדורותיכם . ומה שמעתי כי לא משה מעולם מן הארון : וצלוחית שמן המשחה .

דכתיב גבים שמן משחת קדש יסיה זה לי לדורותיכם וכן במקלו של אהרן כתיב למשמרת משמע לעד ויהי לפני העדות עם פרחיו ושקדיו : וארגו שהשיבו פלשתים דכתיב בשמואל א' ה' ואת כל"ו סוכב וגו' תשימו בארגו מלדו משמע כי היה לעולם מלדו הארון : וילך ה' אותך וגו' . ופחד שמא יגלה לכן גזו : שריב אינו חוזר למקומו . ובירושלמי הגירסא אין אחס מחזירים אותו עוד למקומו . והטעם שאין מלות ככתף יסאו נוספת בלויס אז כבדו ועוד שיתחלל קדושת הארון בירידתו לבבל : (לג) שמן המשחה שעשה משה כו' . המאמר הוא סוכב : כתיב דף י"א (ובע"ז הוא כפ"א ס"י ו') ויש מבוחר יסעב . וע"כ בזה ביוקרא דבה פירסא : ורבנן אומרים עשרה על לוח זה כו' ומביא מן המקרא לעשות עשרת הדברים וביסא דקרא הוא ויכתבם על שני לוחות אבנים משמע

כ' על לוח זה וב' על לוח זה שנאמר (דברים ד') ויכתבם על שני לוחות אבנים כ' על לוח זה וב' על לוח זה . ור' סימאי אומר מ' על לוח זה ומ' על לוח זה שנאמר (שמות לב) מזה ומזה הם כתובים שטרונה . חנניה בן אחי ר' יהושע אומר בין דבור לדבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה ממולאים ביהרשיש כימא רבא . אמר ריש לקיש כי מטי ר"ו להאי קרא אמר יפה למדני חנניה בן אחי ר' יהושע מה הים הזה בין גל גדול לגל גדול גל קטן כן בין דבור לדבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה : מ רבי פנחס בשם ריש לקיש אמר תורה שנתן הקב"ה למשה נתנה לו באש לבנה חרותה באש שחורה היא חצובה מאש ונתונה מאש שנאמר (דברים לג) מימינו איש דת למו :

מא רבי שמואל בר נחמני אמר הלוחות היו ארכן ששה טפחים ורחבן ששה טפחים והיה משה תופס בטפחיים והקב"ה בטפחיים

אור חדש

כי כל עשרת הדברים כתב פעמים על שני לוחות אבנים . וכן נראה מהסודות הגר"א זל"ל ורשב"י מוכיח מזה כי כתב פעמים על לוח זה ועשר"ל על לוח זה וזו יולדעתי אלא התנאים מלבד כ' חנוני ב"ג סבורים כי עשרת הדברים אינו שם המספר הכלל כשתיכות מן השם עשרה . אבל הוא סוכב כי שלשת שבעת עשרת הוא שם המספר וכמו שכתב רש"י בשמות י' על משת ימים וזכריו הסויוק ומדקדוקים גימט (וגם כתב"ע בגדר חלקי השם ס' קל"א לא הביא לנו ראיה ברורה לדמות הדעה הזאת ע"כ בהערה) ולדעת זו יתפרש עשרת הדברים בשם המספר הכלל גם על דברים כמספר יחיד כידוע (ועי' בתל"ע ס' ק"ז בגדר שם המקרא) ויתפרש (דוא) לעהדלינגע דער געבאלטע) וימיעוט דברים הם שנים ולפ"ז עשרת הדברים כולל פעמים עשרת וזה הוא דעת רבנן ורשב"י מוסיף מדכתיב ויכתבם יתפרש כי אלה שתי פעמים עשרת הדברים כתיבם על שני לוחות אבנים הוא הו' על לוח זה וב' על לוח זה . ור' סימאי אומר מ' כי כ' היו כתובים על עכר זה וב' היו כתובים על עכר אחר : שטרונה . וס' הערך בלשון יון הוא מרובע וכן פירש רבינו' חביב בשם הרשב"א וכן מלאחי במדרש תהלים ר"א אומר אלכט אלכס טטרין הים כל אחד ואחד הרי ארבעים מכות ע"ל והוא מלשון טט ככתפי טיס (מ"ב במדרש חיות ה' על פסוק ידיו גלילי וזכ ע"ש במדרש כל המאמר) ובענין יזור הלוחות כתב במראה הפנים כי למ"ד עשרים היו נכתבו פעמים עשרת הדברים זה כלל זה . ולמ"ד ארבעים היו כפולים למטה בכלות אלה הדברות עוד שתי פעמים עשרת הדברים זה כלל זה . אך המה היו מלמטה למעלה אס הלוח' היו מונחים לפניו והעומדי' מעבר השני גם הם היו יכוילים לקרות ולפניהם היו ילמטה למעלה אלה הדברות אשר קראו

ומכתיים ריוח באמצע וכיון שעשו ישראל אותו מעשה בקש הקב"ה לחספן מידו של משה וגברה ידו של משה וחמפן ממנו הוא שהקב"ה משבחו בכסף (דברים לד) ולכל הירד החוקה. והא שלמא על ידא דגברה על ימינא. ר' יוחנן אמר הלוחות היו מבקשין לפרוח והיה משה תופשן היינו דכתיב (סס ט) ואתפוש בשני הלוחות. תני רבי יודן הלוחות היו משוי ארבעים סאה והיה הכתב טובלן כיון שפרח הכתב ככרו על ידו של משה ונשתברו:

מב (יחזקאל מז) ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פרוי לחדשו יבכר כי מימיו מן המקדש המה יוצאים והיה פרוי למאכל ועלה לתרופה. תני רבי יהודה לפי שבעוה"ו תבואה עושה לששה חדשים ואילן לשנים עשר חדשים אבל לעתיד לבא תבואה עושה לחדש אחד ואילן עושה לשני חדשים מאי טעמא לחדשו יבכר. א"ר יוסי לפי שבעולם הוה תבואה עושה וכו' אבל לעתיד לבא אילן עושה לחדש אחד ותבואה עושה לחמשה עשר יום שכן מצינו בימי יואל שעשתה תבואה לחמשה עשר יום ונקרב עומר ממנו שנא' (ויאל ג) ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה. מאי מקיים ר' יוסי לחדשו יבכר. אמר לך כל החדש וחדש יהיה שבכר. ועלה לתרופה רב ושמואל חד אמר להתיר פה של מעלה וחד אמר להתיר פה של מטה. ר' יהושע בן לוי ור' חנינא ח"א להתיר פה של עקרות וח"א להתיר פה של אלמים:

אור חדש

כי הכתוב הוא המקומות ברית אחים במכתב ובשאר דברים. והכסף לשוא הוא משך ברית אחים וגם מהלל את ס' וכן זכור את יום סעודה כאל להזכיר לאדם כי ה' כח את השמים ואת הארץ ומה נאמר ג"כ לא תעשה כל עולאס אהי וכן ונתן וענין ואתה וכו' וכן אשר כשערוך. וכתבם טורס נאמר ג"כ למען יום עבדך ואתה קמוץ. וגם ככד את אביך ואת אהי זס ידוע כי העוקל ככבוד אביו ואלו הוא כמיקל ככבוד הקב"ה וכדאיהו בקדושת דף ל' (ובע"י הוא ס' י"ג) שלשה סופתין יס כהרס הקב"ה ואביו ואלו בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אומר הקב"ה מעלה אני עליכם כאלו ככדו ע"פ עוד מאמרים כאלס. ולכונסו זו אומר סירובתמי כי מעה הוה תופס בטפחיים וזס סמלות שבין אדם לחבירו והקב"ה בטפחיים זס קלי על כאלות שבין אדם למקום וטפחיים ריוח זס האמר על סמלות סנועות לשמים כאלה בין למקום וכיון לאדם: כיון שישראל עשו אותו מעשה: זוס העגל והעוף כדכרות סנועות בין אדם למקום כקס הקב"ה להטפן מידו של משה אך נכר ידו של משה וחמפן ממנו כיון של מעלה תבואה עושה לששה חדשים ואלו ככרו על ידו של משה ונשתברו:

מב אתה מוצא כשעלה נבוכדנאצר להחריב את ירושלים עלה וישב לו בדפני של אנטוכיא ירדה סנהדרי גדולה לקראתו אמרו ליה הגיע זמנו של בית זה ליחרב. אמר להם לאו אלא יהוקים מרד ביי תנוהו לוי ואלך. באו אצלו ואמרו ליה ליהויקים נבוכדנאצר בעי לך. אמר להם כך עושין דוחין נפש מפני נפש דוחין נפשי ומקיים נפשיכון דא כתיב (דברים נג) לא תסגיד עבד אל אדוניו אמרו ליה לא כן עשתה זקנתך לשבע בן בכרי. כיון שלא שמע להם עמדו ונטלוהו ושלשלוהו לו עד שהרגו באכזריות גדולה. כיון שהרגו נבוכדנאצר המליך את יכניה בנו תחתיו וירד לו לבבל יצאו כל בני בבל לקלסו אמרו לו מה עשית אמר להם יהויקים מרד בי והרגתיו והמלכתי וכניה בנו תחתיו. אמרו לו מהלא אמר גור טב מכלב ביש לא תרבי גור ביש מכלב ביש על אחת כמה וכמה. מיד שמע להם עלה וישב בדפני של אנטוכיא ירדה סנהדרי גדולה לקראתו ואמרו לו הגיע זמנו של בית זה ליחרב. אמר להם לאו אלא אותו שהמלכתי תנוהו לוי ואני הולך לוי. אולון אמרון ליכניה נבוכדנאצר בעי לך. מה עשה עמד וכינס כל מפתחות בית המקדש ועלה לראש הגג ואמר רבש"ע הואיל ולא וכינו דהות גזברין לפניך. עד עכשו היינו בעלי בהים נאמנים לפניך מכאן ואילך הרי מפתחותיך לפניך. תרון אמוראין חד אמר כמין יד יש אש וירדה ונטלתן ממנו וחד אמר משעה שזרקן עוד לא ירדו. מה היו כחוריהן של ישראל עושין היו עולין לראש גגותיהן ונופלין ומתים הה"ד (ישעיה נג) משא גיא היוון מה לך איפוא כי עלית כלך לגגות. מה עשה נבוכדנאצר נטלו והבשו בבית האסורין וכל מי שהיה נחבש בימיו לא הוה יוצא משם לעולם על שום (סס יד) אסוריו לא פתח ביה גלה ויוכין וגלתה סנהדרי גדולה עמו הה"ד (ירמיה נג) העצב נבזה נפוץ וגו':

בזר רבין הנינן שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה הוא היה אומר עד שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה:

אור חדש

הוא בחלק ס' ק"פ) ולפי' ריב"ל ור"ת אולי כשיתן ומפרשים את הדברים יותר. אבל פס בירושלמי משמע כדברי בעל הערוך דמפרש להחיר פס של מעלה כי גם העלים יעשו למאכל כמו הפרי. ואו כי העלים יעשו את החלום לאכול והאומר להחיר פס של מעה כי יוסי לתרופה לנקות את המעי. והלבל: (ע"כ) בדפני של אנטוכיא. דפני הוא סס עיף אשר היתה בגליל אנטוכיא ועי' בויקרא רבה סוף פ' ט: אפרו ליה הגיע כו'. כי המס חשבו אשר הוא נא להחריב את הבית: אבר נהס כך עושין כו'. כל זה אינו בירושלמי אשר לפנינו ונמלה בויקרא רבה פ' י"ט. והוא שאל להם האם על פי החזרה תבאש לעשות כן כי להליל את פיסתם המסוכני למות ביד נבוכדנאצר הוא כתיב לא תסגיד וגו': לשבע בן בכרי. כהנשר

ועל גמילות חסדים ושלשתן בפסוק אחד הן (ישעיה נא) ואשים דברי
 בפיך זו דברי תורה ובצל ידי כסיתך זו גמילות חסדים ללמדך שהעוסק
 בתורה ובגמילות חסדים וזכה ויושב בצלו של הקב"ה הה"ד (תהלים לו) מה
 יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפך יחסיון (ישעיה נא) לנמוע שמים
 וליסוד ארץ אלו הקרבנות • ולאמר לציון עמי אתה א"ר חנינא חורנו
 על כל המקרא ולא מצינו מקום שנקראו ישראל ציון אלא זה ולאמר
 לציון עמי אתה • חמן חנינן רשב"ג אומר על שלשה דברים העולם
 קיים על הרין ועל האמת ועל השלום ושלשתן דבר אחד • נעשה הרין
 נעשה האמת נעשה שלום • א"ר יונה ושלשתן פסוק אחד הן שנאמר
 (זכריה ה) אמת ומשפט שלום שפמו בשעריכם :

מסכת יומא פרק ראשון

מה אמר רבי תנחום כל ימי המלואים שהיה משה משמש בכהונה
 גדולה לא שרתה שכונה על ידיו וכיון שלבש אהרן בגדי
 כהונה גדולה ושמש שרתה שכונה על ידיו מ"ט (ויקרא ט) כי היום
 ה' נראה אליכם :

פרק הוציאו לו

מו ארבעים שנה שמש שמעון הצדיק בכהונה גדולה ובשנה אחרונה

שנוה כפ"ל דלכות : ושלשתן בפסוק אחד •
 כי הפסוק אחד מוכח אשר על שלש דברים אלו
 העולם עומד : ואשים דברי כפיך • סגס לפני
 זה כתיב שאל לשמים עיניכם והביטו אל הארץ
 מה תמצא כי שמים כעשן נמלחו והארץ ככנר תכסה
 וגו' וישועתי לעולם תהיה ודקתי לא תחת
 ואת' מנחמם ה' כי לא ייראו מפני חמת המצוק
 והומר מתי תקום להם ישועת ה' • ואשים דברי
 כפיך זו תורה' אם ילמדו תורה או ישיעם
 ה' • וכלל ידי כסיתך זו גמילות חסד כמובן או גם
 ידבקו במדות הקב"ה לגמול חסד כמובן או גם
 הוא יספק ויגן עליך כלל ידו אשר הוא מקור
 ההסדה ומביא לראיה את הכתוב מה יקר חסדך
 אלהים וכני אדם כלל כנפך יחסיון • כי ה' הוא
 העושה חסד וכני אדם הדבקם במדותיו יחסיון
 כלל • לנמוע שמים וליסוד ארץ אלו הקרבנות
 כי הקרבנות הם מקיימים את יושבי הארץ אל
 שוכני בשמים • ויעשו שלום בין הארץ ובין
 השמים כמפורסם בגמ' ובמדרשות' ואלו ולאמר
 לציון עמי אתה אלו ישראל' ואמר לישראל כי עס
 ה' הוא ולא יבואו עוד הסכסוכות בארץ : העולם
 קיים ויירושלמי גם הם הגירסא העולם עומד
 אך בתנאי דלכות כהונה גמילות חסדים • והתש"ן
 כספדו מנן אבות יושע כוז לעשות שלום בין
 שמעון הצדיק אשר מונה העבודה ובין רשב"ג
 אשר לא מנח את העבודה ע"ש כדבריו כי
 הכיל בין העולם עומד אשר דברי שמעון
 אור הדש
 הצדיק ובין העולם קיים אשר דבריו רשב"ג •
 אכל נכונים יותר דברי חכמי יוסף ברוך חושן
 המשפט כי רשב"ג אשר היה אחר החורבן בעת
 אשר כבר נעלה העבודה מכהמ"ק כבר בתחלתו
 שלש דברים אחרים תחת השלש דברים של
 שמעון הצדיק אשר ה' לפני הבית השני ע"ש •
 ושלשתן דבר אחד • כי כל אחד הלוי כהנים
 והאחרונים הם מסובבים מסדיו : אמת ומשפט
 שלום שפטו בשעריכם • ומפ"ס את הכתוב אמת
 שפטו בשעריכם • ומשפט (צדק) שפטו בשעריכם
 שלום שפטו בשעריכם ויהיו כראש הכתוב שלש
 נוסחים על הנשוא שפטו בשעריכם • כי אם
 תשפטו באלהם או ימצאו לכם אמת ומשפט •
 ובאחרונה יהיה שלום :

אמר להם בשנה זו אני מת אמרו לו מנין אתה יודע אמר
 להם שבכל שנה ושנה שהיותי נכנס לבית קדשי הקדשים היה זקן
 אחד לבוש לבנים ועטוף לבנים נכנס עמי ויוצא עמי בשנה זו נכנס
 עמי ולא יצא עמי • בעון קומי ר' אבהו והכתיב (ויקרא יג) וכל אדם לא
 יהיה באהל מועד ואפי' אותם שכתוב בהם (יחזקאל ה) ודמות פניהם
 פני אדם אמר לון מאן אמר לי דהוה בר נש אני אומר הקב"ה הוא :

פרק שני שעירים

מז ארבעים שנה עד שלא הרב בהמ"ק היה נר מצרבי ככהו' שון
 של זהורית מאדים וגורל של שם עולה בשמאל והיו
 דלתות ההיכל ננעלות מכערב ומשכימין ומוציאין אותן פתוחות • אמר
 להם רבן יוחנן בן זכאי היכל היכל למה אתה מבעתנו יודעין אנו שסופך
 עתיד ליתרב שנא' (זכריה יא) פתח לבנון דלתך ותאכל אש בארזיך :

פרק בא לו

מה ולמה בבגדי לכן א"ר חייא כשרות של מעלה כן שרות של מטה
 מה למעלה (יחזקאל ט) ואיש אחד בתוכם לבוש בדים אף
 למטה (ויקרא טז) כהונה בד קודש ילבש • מפני מה כהן גדול משמש
 בשמונה ר' חנינא אומר כנגד המילה שהיא לת' על שם (מלאכי ב) בריתי
 היתה אתו • מפני מה אינו משמש בבגדי זהב מפני הגאווה א"ר סימון

הדש
 תחליטם כשנים כסגל ילבינו וכדליתא כיומא
 פ"ו משם ח' ועשה נחת עווס לפני הקב"ה •
 וכבבלי הגירסא ולא היה לכן של זכורית מלבין
 וזה מדויק יותר כי הלשון של זכורית היס
 כראשיתו הדום : וגורל של שם עולה בשמאל •
 וידעו כי הקב"ה לא יעמוד לזמונים לעולם :
 ומוציאין אותן פתוחות וזה היה לאות לישראל
 כי יום מלחמתם מהומה ומכוסה להם (כידוע
 גם כדומי היו דלתות ההיכל פתוחות כיום
 מלחמתם) והאויב יבוא שמה : פתח לבנון דלתך
 וגו' • ולגנון הוא כהמ"ק כמו דליתא בויקרא
 רכס פ' ה' ולמה נקרא שמו לבנון כו' וכבבלי
 יומא שם מסיים הגמ' זה מפורשי' (ובע"י הוא
 פ"ד ס' מ') : (מח) ולמה כבבלי לכן כו' •
 בויקרא רכס סוף פ' כ"א הנוסחא רבי דרכים
 ר' ורמיה בשם ר' חייא אמרו כו' • והשאלה
 היא כיון דכבלי השנים משמש כבבלי וזה למע
 הוא משמש כיו"ט כבבלי לכן ומתוך כי כיו"ט
 ושוו למלאכי מרום המשמשים גם כרקיע כבבלי
 לכן : משני מה כס"ג משמש בשמונה • גם ככל
 ימות השנה : מפני מה אינו משמש כבבלי וזה
 כיו"ט וגו' ועס חדש משמי הגאווה כי כל
 נקבש על החטאים ואין לתועא להטאות : א"ר
 סימון על שם אל תהסדר וגו' • הוא חל לשם
 סוקע את העטם האומר לפני זה מפני הגאווה וכן
 נראה

על שום (משלי כה) אל תתהדר לפני מלך . א"ר לוי על שום אין קמיגור נעשה סניגור אתמול (שמות לב) ויעשו להם אלהי זהר עבד עומד ומשמש בכנדי זהב :

מט ההורג נפש בשגגה לא היה לו כפרה ונתנה לו התורה כפרה זו מיתתו של כה"ג שנא' (צמדנר לה) וישב בה עד מות הכהן הגדול :

פרק יום הכפורים

ג שמואל אמר הרין דחטא על חבריה צריך למימר ליה סרחית עלך ואין קבלה הא טבות ואין לא מייית בני נש ומפיים ליה קדמיתון הה"ד (איוב ג) ישור על אנשים (פי' יעשה שורה של אנשים) ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי אם עשה בן עליו הכתוב אומר (סע) פרה נפשו מעבור בשחת וגו' . ואין מייית צריך למיול ומפייסיה על קבריה ומימר ליה סרחית עלך . א"ר ייסא בשאר כל העבירות אבל במוציא שם רע על חבריו אין לו מחילה עולמית :

מסכת כוכה פרק לולב וערבה

נא דרש רבי בא (וכריה יב) והושיע ה' את אהלי יהודה בראשונה והושע כתיב וכו' . דרש רבי זירא (מיכה ד) כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה ושכנתי בשדה כתיב . חנניה בן אחי ר' הושע אומר (שמות כ) אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך אשר הוצאתך כתיב :

אור הרש

נראה משום שם כו"ר ר' לוי אמר מפני גאון על שום אל תתהדר לפני מלך : א"ר על שום אין קמיגור : זה הדבר האעריב ומדון ומלמד חוכה הוא לא יעשה סניגור איש מנוחה ושלום ומלמד זכות : ועד כי במדרש תלפס שמות האנשים מן ר' סימון על ר"ל וכן לויסך : (שם) לא היה לו כפרה . וישב בהת מערי מקלט להגלל מגואל הדם ופמות הה"ג יתכפר עונו ויגלה לו לשוב לעיר מולדתו : (ג) הרין דחטא כו' . איש שחטא נגד חבריו . מחויב לאמר לו : סרחית עלך . חטאתי נגדך : ואין קבלה כו' . ואם קבל הסודותיו ומחיל לו הוא טוב ודי לו : ואין לא כו' . ואם לא הספיקם הסודותיו זו צריך לפייסו בפני אנשים . ועי' עוד מזה בבבלי יומא פ"ו (ואו"ב כ"ג) פ"ה סו' (ג) : ואין מייית : ואם האיש אשר חטא נגדו הוא עת צריך ללכת על קברו ולפייסו . ובבבלי איתא שצריך להביא עשה בני אדם על קברו ולפייסו : אבל במנאל שם רע כו' כל המאמר הוא ליתא לפנינו בירושלמי אבל הוא לקוח מירושלמי ב"ק סוף פרק החובל וכתב על זה דמייירי בלא מחיל או בשמת . אבל אם הוא חי ומת' לים יכופר עונו : ועי' מהו מעוניהו וישמרו מעל חטא :

גב תני בשם רבי שמעון בן אלעזר עבודת כוכבים עברה עם ישראל ביום מה טעם (ט"ז ז) כפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו . אמר לו ר"ע ה"ו שאם אומר אהה בן נמצאת עושה הקודש הול מה ת"ל אשר פדית לך ממצרים כביכול כאלו עיצבך פדית : נגד רבי ברכיה אמר עתיד הקב"ה להעשות ראש חולה לצדיקים לעתיד לבא מה טעם ותפילס מה שיתו רבכם להוילה והצדיקים מראין אותו באצבע ואומרים (סע) כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ונהגנו עד מות . עלמות בעולמות . עלמות ברויות כהדין עוריתא . תרגם עקילס הגר עולם שאין בו מות . והצדיקים מראין אותו באצבע ואומרים כי זה וגו' . על מות בב' עולמות הוא ונהגנו בעוה"ז והוא ונהגנו בעוה"ב :

נגד רבי ברכיה אמר (שמות כד) ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים וגו' זו משננאלו אבל עד שלא ננאלו היכן דרכה של לבנה להנתן שם היתה נתונה . א"ר ברכיה מעשה אין כתיב כאן אלא כמעשה הוא וכל ארגולא שלה הוא הכל והמגריפה . א"ר סימון בבבלי כתיב (יהוקל א) כמראה אבן ספיר ובמצרים כתיב

אור חדש

כ"ה . וכ"ה כסיווק ליום שני של פסח ע"ש כפסח הכיטע : (גב) עבודת כוכבים עברה עם ישראל כו' . זה פסל מיכה שעבר עם ישראל ביום ועי' בויקרא רבה פרשה כ"ג כראשיתו על הפסוק לקחת לו גוי מירצ גוי זרעו ואלהיו על פסל מיכה ואל"ל רשע ח"ו הלא אלה עושה ומשם קודש חול . ולכן דרש אשר פדית לך כביכול כללו הוא עולמו נפדה וזה הוא ואלהיו וכמ"ס כמראה שלפני זה : (ג) ר' ברכיה אמר כו' . המאמר הזה הוא לקוח מירושלמי מגילה פ"ב הלכה ד' וממועד קטן פ"ג ה"ז וממדרש רבה ויקרא סוף פ' י"א ושם איתא ר' ברכיה זר' תלבו ועולא בוראה וכ"א בשם ר' הנינא (וע"ע בקרא' א' י"ב) עתיד הקב"ה להיות ראש חולה וק"ת מזה הוא בבבלי סוף תענית : שיהיו לבנם לחולה . ומסיים במדרש שם לחולה כתיב והוא מחול וחנינא . וכוונת המאמר כי המחול הוא כמו עגול ותגו והקודקוד האמצעית הוא המרכז אשר עליה יביטו כל הסולקים ומסיבין וכן לעתיד חף כי מלב כל צדיק ולדיק יהיה משונה מאלו רעוהו . אבל המרכז א' יהיה להם וזה הקב"ה אשר בו שמו כמעשה בעוה"ז והוא יפסגם גם לעתיד לבא . וזה הוא הדרש על מות בעולמות פי' בעוה"ז ובעוה"ב : עלמות צוריות . כי חסם לא יחלש ולא ירפם בעבודת כוכבים לא בעוה"ז ולא בעוה"ב אשר נעוריהם יחדשו כגש : תרגם עקילס הגר . וכו"ר עקילס אתניסאה ופי' המ"כ כי הוא בל"י בלי תחומה (אונטערענדלך) . אך היפ"ת פי' כי הוא שם עור אתניס . ובירושלמי מו"ק הגי' איתא בירא וכינניה איתא כסאי וכעל קרבן העדה משבש הספרים וכתב בגל"ל עקילס

אסתוריוס וזה היה עם אביו : (ג) ר' גרסיס אמר ותחת רגליו וגו' . המאמר הזה בירושלמי סוכה פ"ד ה"ו וכו"ר פ' כ"ג כאלעז (וכ"ה כ"ה) איתא בשם ר' לוי גר סיסי כההרעא : (ג) או משננאלו כו' . בכל המקומות אשר רשמתי לפני זה הנוסחא להיפך זו משלל נגאלו . אבל משננאלו היכן דרכה של לבנה להנתן שם היתה נתונה . ופי' הדברים כי כתיובתם עוד כמלרים וישאל עבדו בחומר ובלגנים . או היתה הלכה כביכול תחת רגליו הקב"ה לזכור תמיד את העבודה הקשה אשר על ישראל על שם וירא את עניו . אבל משננאלו לא נראה עוד לבנת הספיר כקניע . ומפרש הכתוב ותחת רגליו אשר היתה לפניו כמעשה לבנת הספיר ראו פתח בלאתם ממלרים אשר היא כעלם השמים לעטר . אמנם לפי גירסת הע"כ יתפרש כי משננאלו היתה לבנת הספיר תחת רגליו לאות כי ה' הוליאם מעבודת מלרים אשר היתה בחומר ובלגנים . אבל עד שלא נגאלו היתה הלכה נתונה בלחך במקום שהיא דרכה להנתן . ועי' במ"ק ויקרא הגל"ל שמביא גירסת הע"כ בשם גירסת בירושלמי והביא הוכחה מרבינו בחיי שפי"ס הוא : וכל ארגולא שלה . המה פלי בטענהו השייכים לעבודת הלגנים כגון סגל שבו מביאים הטעם והמגריפה הוא הכלי שגורפין בו הטעם ולחלקו לחלקים לעשות ממנו לבנים . והוכחתו היא מדכתיב כמעשה ככ"ף הדמיון ששמע כל הדברים השייכים ללגנה . ובירושלמי יש עוד הוספה לזה . היא וכל פרקמיתא שה"י ונראה כי בזה כל לפשר את הוראת ארגולא : בבבל כתיב כמראה אבן ספיר . ביהוקל א' פסוק כ"ו וזה היה כבכל וכמו שאמר יהוקאל

שמות כד) כמראה לבנת הספיר ללמדך כשם שהאבן קשה מן הלבנה כך שיעבודה של בבל קשה משל מצרים. תני בר קפרא עד שלא נגאלו מצרים היתה רשומה ברקיע ומשנאלו עוד לא נראית ברקיע מה טעם וכעצם השמים למוהר כתקף שמיא בר אינון נקיון מן עננין:

מסכת ראש השנה פרק ראשון

נה אמר ר' חייא שמות החיים עלו מבבל בראשונה (מ"ח) בירח האיתנים שבו נולדו אבות ומתו ונפקדו האמהות. בראשונה (ס"ו) בירח בול שבו העלה נובל והארץ עשויה בולות בולות שבו בולין לכהמה מתוך הבית. בראשונה (ס"ט) בירח זיו שבו זיו לכל העולם הצמחים נכרים והאילנות נכרות מכאן ואילך (תמתי"ג) והיו בחדש ניסן (ס"ט) והיו בחדש כסליו שנת העשרים (אסתר"ג) בחדש העשירי הוא חדש טבת. ר"ל אמר אף שמות המלאכים עלו מבבל

אור הרש

בראש הקצ"ו ואי בתוך הגולם על נסר ככר. וכו' כנס היתה גלות ככל קצת מגלות מלכים וכו' כ"ט כי ככל סי' י"ג לן סיו יזחל מלכות ע"ש עובדי כוכבים כדא תא ב"מ"ט איכה על שזון גלות יזחל לן סיו יזחל מלכות געתי"ס מלכ"ט כ"ט סיו יזחל מלכות עמ"ס ע"מ"ט לא כ"ט מ"ט לא סיו כ"ט קצת סג"ל ב"מ"ט סיו מגלג"ט עמ"ס גמל"ט מ"ט ומתחיל"ט ע"פ. וזה נגד מקרא מלא כי לא יובלון המצרים לאלול את העברים לכה כי חגיגה הוא למצרים (בראשית מ"ג) וסיו לו לאהרן היסד כי במצרים דחו המצריים את ישראל עמ"ס ותיקום מעליהם וזה יבין שא"י מלכ"ט ככל מה שהלן קב"ה ישראל וישראל נאו מעמ"ס לכן הסימו עליהם המת התיב מלך. אבל קב"ה ויתר לומר כי במצרים הוא הישראל לנדם מעני הכהן לגור ב"מ"ט מלכ"ט ככל מה שהעתיקו אותנו מהלכנו ללכת בגולה כדא נודד ממקומנו וזה בלמת קצת מלך לשלח יוגם זה הוא הסג"ל בין לבנה לאכ"י כי הלבנה עוד לא נקנתה במקומה וקל הוא להקטנה ממקום מקום מלכ"ט לכן אמר כבר י"ש על מקום קבוע. וכדוב עוז ואוה"ט לרין הארץ להסיעה ולהעתיק ממקומה: תני בר קפרא עד שאל נגאלו וכו'. ה"ס לפי גירסת בגירסת הספ"ס אמר בבבלי לעיל. ומה שלא נאמר בר קפרא לומר וברך החולקין זה עם זה אולי כשכלו שלא נשנו בני סדדי ודלמתיק לפימ"ס בגמ' ובמדרש אלו בני סדדי ת"י: אבל לגירסת הספ"ס בר קפרא לומר וברך דכ"י ר' ברכים. אבל במדרש איתא בר קפרא אמר וכל חלוק על שלמיו וזה לא"ס לגירסת

פלו

בראשונה (יטע"ו) ויעף אלי אחד מן השרפים שרפים עומדים ממעל לו מכאן ואילך (דניאל"ט) והאיש גבריאל (ס"י) מיכאל שרכם: נו אמר רב כלהון נידונין בראש השנה וגזר דינן מתחתם ביה"כ ודלא כרבי יוסי דאמר יהודי נידון בכל שעה מה טעם (ח"ו"ז) ותפקדו לבקרים לרגעים תבחנו. ותפקדו לבקרים זו פרנסתו לרגעים תבחנו זו אכילתו. רבי יצחק רבה בשם רבי המלך וצבור נידונין בכל יום שנאמר (מ"ח) לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו. אמר ר' לוי כתיב (סל"ט) והוא ישפוט תבל בצדק הקב"ה דן את ישראל ביום בשעה שהן עוסקין במצות והעובדי כוכבים בלילה בשעה שהן בטלין מן העבירות. שמואל אמר כשהוא דן את ישראל הוא דן את העובדי כוכבים ומה מקיים שמואל (ס"ט) ידון לאומים במישורים בישורים שבהם מוביר להן מעשה יתרו מעשה רחב:

נה רבי חנינא חבריהן דרבנן בעי ואין הקב"ה רואה את הגולד. ולא שמיע לך הא דא"ר סימון אין הקב"ה דן את האדם אלא בשעה שעומד בה מ"ט (בראשית כ"ד) כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם. אמר רבי כתיב (סל"ט) לא יתיצבו הלולים לגוד עיניך למה ששנאת כל פועלי און. דרש ר' יששכר דכפר מנדי (ח"ו"ז י"א) כי הוא ידע מתי שוא וגו'. אמר ר' יהושע בן לוי (ס"ט) אם נד וישר אתה אם נד וישר היית אין כתיב כאן אלא אם נד וישר אתה (ס"ט) כי עתה יעיר עליך ושלם נות צדקך:

נה אמר רבי חייא בר בא כתיב (מגיל"ג) דרור מתנים או תיש ומלך אלקום עמו בנוהג שבעולם זה מבקש לצאת ורורו וזה מבקש

אור הרש

עלו מבבל כמו שמות החדשים עלו מבבל: משפטם לקח זכות ומוביר להם מעשה יתרו כ"י. וזוה חסדי אומות העולם עומדת גם להם בעשט"ס ללאת זכאי בדיוט"ס (גו) ואין הקב"ה רואה את הגולד. וכיון דידע מעשה כל אחד ואחד בזמן העמיד למה יגזור כ"י על היתיר לעוב הוא אם יתע"י יהיה ח"ו השב"ן ומעות כמספ"ו ומש"י כי הקב"ה כמספ"ו אינו מביט רק על הסו"ס בלש"ה הוא שם. (ע"ע בבבלי ט"ז) ובע"י סו"י) וכו' שם סו"י בלח"ס): א"ר [גו] כתיב לא יתיצבו כ"י. ופי' מדכתיב כל פועלי און בזמן הכהן ולא כתיב כל אשר יפעלו און בעמיד ללמד לנו כי הקב"ה הוא מרחיק ומקי: את האדם רק לפי מעשיו כשעשה המשפט: כי הוא ידע מתי שוא וגו'. ופי' הכתוב כי הקב"ה יודע את נעשו קצת בני אדם אשר שוא ומרמס ויבנה לבם. אך הוא יודע און אשר עשירים לעשות ולא יתיקון על בעמיד רק על מעשיהם אשר באוה"ט שפ"ה אמר ריב"ל כ"י. גם זה הוא לראיה כי הקב"ה מביט רק על מהו אף כ"י הכתוב כי עשה יעיר עליך וגו'. למה בירושלמי ונוסף כע"י רק לתוספת ביאור: (גו) דרור. זה מתקוממו וישאלו הקס בריעות לגדו. וכן יספרו קצת גם זכיר מתיים על

לנצח וזירור אבל הקב"ה אינו כן אלא מלך אלקים עמו לא בעי תיקום על דידיה • (הגלויס קנ) לא לנצח יריב לא לנצח יריב בנוהג שבעולם מלך ב"ו גזר גזרה רוצה מקיימה אינו רוצה אחרים מקיימין אותה • אבל הקב"ה אינו כן אלא גזר גזירה ומקיימה תחלה מה מעם (ויקרא כג) ושמו את משמרתו אני ה' אני הוא ששמרתי מצותיה של תורה תחלה • אמר רבי סימון כתיב (ס"ט) מפני שיבה תקום והדרת פני זקן אני ה' אני הוא שקיימתי מצות זקן תחלה :

גמ אמר רבי סימון (דכריס ד) כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו ר' המא ר"ה הושעיא חד אמר איזו אומה כאומה הוואת בנוהג שבעולם אדם יודע שיש לו דין לובש שתורים ומתעמף שהורים ומגדל זקנו שאינו יודע היאך דינו יוצא • אבל ישראל אינם כן אלא לובשים לבנים ומתעמפים לבנים ומלחין זקנם ואוכלין ושותין ושמיחים בראש השנה שיודעים שהקב"ה עושה להם נס • והנא אמר איזו היא אומה כאומה זו בנוהג שבעולם השלטון אומר הדין היום והלשמים אומר למחר למי שומעין לא לשלטון • אבל הקב"ה אינו כן אלא אמרו ב"ד היום ר"ה הקב"ה אומר למה"ש העמידו ביה ויעמדו קטיגורין וסנטורין שאמרו בני היום ר"ה ונמלכו ב"ד לעברה למחר הקב"ה אומר למה"ש העבירו בימה והעבירו קטיגורין וסנטורין שנמלכו בני לעברה מה מעם (הגלויס פה) כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב אם חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב אמר רבי קרצפה לשעבר (ויקרא כג) אלה מועדי ה' מכאן ואילך אשר

אור הרש
 שס כי יקום בזכות על אויביו • וגם מלינו כי שס זר נופל על אויב כמו זרים ערלי גוים (יחזקאל כ"ח) ועוד רבים • ודכס את כתובו שלש סמא מטיבו עד דעס טוב ואמיך לכוניע את מתקוממיהם וארכיע (כמו הכיביע) מעיבו לכת • מהלכס טוב וישר בלי מפגיע וכלי מלחמה • ומנהג וסולך את הליס והגבור אשר מתניו הגורות והרעות והקיס אלה השלש יעדס טוב ללס ביום מלחמה עם מתקוממיהם ומלך זה הקב"ה אל קום עמו • אין עמו גבור אשר יקום כנגדו כי לא יביע על אויביו : לא ללח יריב • כי הוא לא הפך לכוניע מתקוממו ולדכס תחת רגליו כל חסרי חין • אך להטיוב דכס כי ישובו ממעליהם העיטם וכשבס כעס מדרכו אז ישמח הקב"ה כי ינלחמו וכדלמתינו פזעהים קייט (הווא בע"י פ"י ס"ה) הוא מנלח ממור לודו זמרו למי שזולחין אותו שמת וע"ש דכריס רבס פ"ב ומלתיים כס' גודלי גוהים כ"ו וע"ש גמ"ס ותראס כדכרי : נהוג שבעולם כ"ו זס הוא ממלך חדס ובירושלמי זתא לפני כ"ו א"ר אלעזר פרא כסליוס או ירוס או גריפוס כהוגב שבעולם כ"ו וסירובו כי הקב"ה הוא מלך או כמות דת ויטום או כסופר סוממס לשמוע כקול מקדרו ומלוכו כי גס הוא מקיים התיות תחלה וע"י כויקרא רבס

תקראו אותם • א"ר אילא אם קראתם אתם מועדי ואם לאו אינם מועדי : וכללס הדכריס דכס כס' וחסחקן רלויזי זס המדכס גלסון יתור ערב וז"ל : (דכריס ד) כ"ו מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו • אמר רבי יוחנן כשמתכנסים מלאכי השרת לפני הקב"ה לומר אימתי ר"ה אימתי יוה"כ הקב"ה אומר להם • לי מה אתם שואלים אני ואתם נלך אצל ב"ד של משה • מנין דכתיב (סס) אשר לו אלהים קרובים אליו • אשר לו אומה קרובה אין כתיב כאן אלא אשר לו אלהים קרובים אליו • הוא וכל פמליא שלו • א"ר יוחנן אמר הקב"ה עד שלא נעשית אומה שלי מועדי ה' מכאן ואילך אשר תקראו אותם • ד"א אשר לו אלהים קרובים אליו אדם אם יהיה לו קרוב עשיר הוא מודה בו ואם עני הוא כופר בו ואומר שאינו קרוב • אבל הקב"ה כביכול ישראל נתונים במצרים בשעבוד והקב"ה אומר שהוא קרובה מנין שנא' (תהלים קמ"ה) לבני ישראל עם קרובו • ואם קרובו עני הוא עושה עצמו עיקר ואותו טפלה מהו אומר פלוני מתקרב לי • אבל הקב"ה כביכול עושה לישראל עיקר אשר לו גוי קרוב אין כתיב כאן אלא אשר לו אלהים קרובים אליו • ע"כ דכס :

ס אמר רבי סימון (תהלים מ) רבות עשית אתה ה' וגו' לשעבר רבות עשית מכאן ואילך נפלאוהיך ומחשבותיך אלינו • א"ר יהושע בן לוי משל למלך שהיה לו אורולינין וכיון שעמד בנו מסרה לו • א"ר יוסם משל למלך שהיה לו שומריה כיון שעמד בנו מסרה לו • אמר ר' אחא משל למלך שהיה לו טבעת כיון שעמד בנו מסרה לו • רבי היא בר בא למלך שהיה לו כלי נגרות כיון שעמד בנו מסרו לו • אמר ר' יצחק משל למלך שהיה לו אוצרות כיון שעמד בנו מסרם לו • רבנן אמרו לרופא שהיה לו נרתק של רבוותא כיון שעמד בנו מסרה לו :

אור הרש
 קודס שניתנה התורה אלה הם מועדי שקבעס עשית • סירובו כי בראשית המעשה לא נוכל להכין תכלית נפלאות מעשו ס' : אך כסוף וזס מכלל נאילך כאשר אנהוג רואים לאוהם תכלית נעשו אז עלינו להסבין ולדעת נפלאותיך ומחשבותיך ועלינו לספר תסלחך • וזס כסוף וכלית את אזרי ופני לא יראו • ומכיל כל אחד והחד משל ודמיון לזס אשר האכ מוס' לכנו דבר מתוקן • ובכין משתמש בזה לתועלתו כן הוא תועלת כני אדם להסבין כעשיו ס' אכ ככר עשס ולהגיד תהנוסם ונפלאותם • וסכס המס' מלרלוגוין וזס כלי מורס השעות וסכני כה להוסיף כי האדם הוא כסופר ככרס ס' גלותו וזס ישמח את מעשיו אז גס ככרס יסיה שמתה • וסלתיי מניח המס' מסעכעס כי האדם הוא חותם תכנית סכריהי ואף כי הוא החרון ביזריס אבל הוא סתעליי וכמו סעכעס אשר כה נחתס כל סכסל אכ לפניו • וסרכיעי ומכיל למשל מסעג ס' דלית הקב"ה

סא (תלמי נג) היוצר יחד לבם וגו' א"ר לוי היוצר יחד לבם כבר הבין את כל מעשיהם. א"ר אלעזר בנהנין שבכולם מה נוח ליוצר הוזה לעשות מאה קנקנים או להסתכל בהן. לא להסתכל בהן. א"ר ברכיה יוצרין רוצה שיהיה לבם יחד אליו. א"ר אבין מי שהוא יחיד בעולמו כבר הבין את כל מעשיהם. כתיב (דברים יא) מראשית השנה ועד אחרית שנה מרשית כתיב מדוי לה ברישא ויהב לה אחרית טבא בסיפא :

פרק אין מברין

סב תני ר"ש בן יוחאי הרקיע של מים והבוכבים של אש ודרין זה עם זה ואינן מויקין זה לזה הה"ד (ליוז כה) עושה שלום במרומיו א"ר בון המלאך עצמו חציו אש וחציו מים ואית ביה חמש אפין (דסינו תלמיס וזנקולאש ומוסה. מים להמון. הייט המון יס או המון מים כזיס "מ). (דניאל י) וגויתו בתרשיש ופניו כמראה ברק ועינו כלפידו אש וזרועותיו ומרגלותיו בעין נחושת קלל וקול דבריו כקול המון :

פרק ראודהו בית דין

סג תני בשם ר' נחמיה (משלי לא) היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה דברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אחר. אמר רב יהודה (הוטע ט) ונח ישראל טוב אויב ירדפו ואין טוב אלא תורה הה"ד

אור חדש

הק"ס שפ את האדם בחין לעגדה ולשמחה וזהו ימים לכלי בחין לבנות את התבל והתמימי מביא למשל מן האולניות אשר האב אסס והגן אס תסס סוף ידע איך להסתמט כסס. ואס סכל סוף או יפזרס ויאחידס להכל ויקן. כן סוף האדס בתכל. עליו להתבונן כי הכל יהיה לתועלתו ולא יפזר חסו וסוב בו להכל ויקן. והאחרון תומר כי יוסד בחין כף את האדם להרים ולגשא את נפשו וירפאס מתארות סוף ואס לא ידע להזכר או יאזר בחין מרפא : (סא) כבר הבין. את כל מעשיהם. פי' כי היוצר יא את לבס לעוב להס כפי מעשיהם אשר הבין מראש טעמו. ונתן כסוון כלל כל אחד לסתות את מעשיו לעוב. ומביא ר"א המשל מיוצר קנקנים אשר יסתכל מראש כלל קנקן וקנקן כי יהיה לכלי הסן להסתמט בו לעורך ולא יעשה הקנקנים בני הסתכלות כי לא יושליו אח"ו למאומה : יוצרין רוצה. שיהא לבס יחד אליו ר"ב נפשה את הכתוב כי היוצר שם הנעוה כלל האדם להסתמט ולהתקרב אל ה' יפן כי סוף מבין את כל מעשיהם אשר יצר לב האדם מעשיו : מי שהוא יחיד בעולמו כפי. ומפרש יחד כמ יחיד וסוף תואר להקב"ה. וסתתוב תומר כי מהאחרות הספסוקס ולא הכוין עד אין קץ. וזה מוסלחות א' אף כי סוף את לבס יחיד

(משלי ד) כי לקח טוב. אויב ירדפו זה עשו הרשע דכתיב (יחזקאל לו) יפן אמר האויב עליכם האח וגו'. וכן יצחק אמר (בראשית כז) הקול קול יעקב כל זמן שקול יעקב נמוך ידי עשו שולמות בו וכל זמן שיעקב מצפצף בקולו אין הידים ידי עשו שולמות בו :

מסכת תענית פרק ראשון

סד חד בר נש הוי חמי בלישניה אתא לגבי ר' יוחנן ושלחיה לגבי ר' הנינא א"ל זיל תהי לך ולעי באורייחא (משלי מו) מרפא לשון עין חיים. א"ר הנינא בספרו של ר' מאיר מצאו כתוב (שעיה כה) משא דומה מצא רומי. משעיר מבני שעיר. א"רש בן לקיש אלי מאיכן נודוונ לי משעיר. א"ר יהושע בן לוי אס יאמר כך אדם איכן הוא אלהיך אמור לו בכרך גדול שבדומי הה"ד (סס) אלי קורא משעיר שומר מה מלילה. אמרו לישעיהו ישעיהו רבינו וכי מה יוצא לנו מתוך הלילה הזה אמר להם המתינו עד שנשאל. חזר אצלם א"ל שומר מה מליל מה מילל שומר עולמים אמר להן אמר שומר אהא בוקר וגם לילה אמרו לו וגם לילה אמר לון לא כשאתם סבורין אלא בוקר לצדיקים ולילה לרשעים בוקר לישראל ולילה לעובדי כוכבים אמרו ליה אימת אתא בעיי הוא בעי הה"ד (סס) אם תבעיון בעיו. אמרו ליה מאי בעיי בעי אמר לון תשובה שובו אתיו :

אור חדש

הוא סס כס' ה' ונסס ר' יודס בר פוי : מחול קודס. כי מסכתוב מוכן מאליו אשכ כל זמן שקול יעקב נמוך. פי' שאינו משמיש קולו ככתיב נכסיות וככתיב מדקשות. וכל זה אינו בירושלמי לפינוו סוף כסתוחתא לאיסס אית כ' וכן ככ"ר ס' ס"ה אף בנוסח אחר : (סד) הירושלמי [אירסי] בלישניא. סדכר לה"ר : ויל תהי לך. [בירושלמי כן] פי' התבונן ותשוב ותנהס על רעמוך ולמוד כחוסה כי זו תקנה צעלי לה"ר. וכלה בעירובין דף ע"ו ע"ב (ו' ע"י סס ס"ג ס' ז) כסס כ' תחא בר חטבא ע"ל : משא דומה משא רומי. פי' רש"י ז"ל כי דומה סוף כמו אה ס' כי סוף מסכס דומה על רוס אשר סוף סיהס לפניס ק"ת עם אדום ככא משעיר. ודע כי מהאמר סוס משונס מאד כנוסתתו בירושלמי ואסתו אשר רק אל סכווה סמוו לכנו נחוס סס כע"ס כי סיסס כוונה אחת לשהי כנוסתחות ואמר מפני שעור פי' בשביל גלות אדום אשר סס גלתה גס הסעינה כדאמר ריב"ל לקמן ומסס תבוא גס הגאולה כדאיתא בתלך דף ז"י ע"ב (ובע"י ס' ק"ח) וסיכא יתיב אסתחא דרומי : אלי מאיכן נודוונ לי כו'. הוא מפרש לוי (קורא משעיר) לא לבס סיהס אף תואר להקב"ה וקורא לפ"ו הלמ"ד כתיביק כ"ס בעל קה"ע. אף לון זס מוכתב לעסוס

ק"ח

אותם • אלא הריני משלחם לדרך רחוקה שאם יכעיסוני בני המדינה
עד שאני משלחם אחריהם בני המדינה מפייסין אותי ואני מקבל פיוסם •
כך אמר הקב"ה אף ותמה ב' מלאכי חבלה הם אם דרים עמי כאן
עכשיו ישראל מכעיסין אותי והם עומדים עליהם ופבלים אותם • אלא
הריני משלחן לדרך רחוקה שאם יכעיסו אותי ישראל עד שאני משלח
אחריהם הם באים ועושין תשובה ואני מקבל תשובתן • מה מעם
(יטעין נ) באים מארץ מרחק מקצה השמים ה' וכלי זעמו וגו' • אמר
ר' יצחק ולא עוד אלא שנועל בפניהם מה מעם (ימיה נ) פתח ה' את
אוצרו ויוצא את כלי זעמו עד דו פתחו עד דו טריק רחמו קריבין •
תני בושש ר"מ (מיה א) כי הנה ה' יוצא ממקומו יוצא לו ממדה למדה
יוצא לו משרת הרין ובא לו למרת רחמים על ישראל • אמר רב כל
תענית שאינה נעשית כתקנה עליה הכתוב אומר (ימיה יב) נתנה עלי
בקולה על כן שנאתיה :

סמ כתיב (במדכ נב) לא איש אל ויכוב • א"ר שמואל אמר הקב"ה
לעשות טובה לא איש אל ויכוב לעשות רעה ההוא אמר
ולא יעשה • ורבנן אמרי לא איש הוא שעשה דבריו של אל כאלו כובים
(שמות לב) למה ה' יחרה אפך בעטך • וכן אדם ויתנחם לא בן עמרם
הוא שעשה לאל שיתנחם שנאמר (סס) וינחם ה' על הרעה • א"ר אבהו
אם יאמר לך אדם אל אני מכוב • בן אדם שסופו לתהות בו שאני עולה
לשמים ההוא אמר ולא יעשה ורבר ולא יקימנה :

אור הרש
בסוף הגסה ס' שנועל בפניהם כפי חוסי
והתמה' למען לא ימירו לבוא • וזה הכל
להאריך ומן הפסעים פן ישונו לה' ויקרב
לכם רחמי • עד די טריק מלשון ערוקו גלי פתחו
סודאס וי"ג טריק מלשון ערוקו גלי פתחו
הפתח ויהי טריק כדף עם פתח הסודאס •
ותחן ויתר כי הוא טריק כתיב' המורה נחומית
על גלות וברוש' ופי' עד אשר ישלחם ויגדשו
לבוא אלי • ובירושלמי לפנינו הגי' עד די
טרד ופי' בעוד שהוא מתעסק עמהם ויפקד
ללכת • פטרה למדה • כי בלמח הקב"ה מלא
כלל מקום ולא טיך עליו לאמר מתקומו כאלו
זה מקום קבוע לו ויש מקום אשר לא היס
שם הלא את השמים ואת הארץ הוא מלא •
אבל פי' שמונה למדה ממדה טדין למדת
רחמים • שאינה נעשית בתקנה • כפי הסדר
והתקנה אשר נמנה במשניות במסכת תענית •
(סב) לעשות טובה פי' • כי אם יגורו ה'
טובה על האדם גם אם יתעו אח"ו • בכל
זאת טובה כחול ויפטר ממנו על תעו •
כי לא יכוב ה' ולא יתנחם מדבריו אשר דבר •
וע"ה אמר הכתוב לא איש אל ויכוב וכן אדם
וימחה • אמר אס בני רעם על האדם אז לא
ידע לו רק אם לא ישוב בתשובה • וז"ל הסוד
שלח

אוכרת נחזור למצרים ואחת אומרת נעשה עמהם מלחמה ואחת
אוכרת נצווה כנגדם • זו שאומרת נפול ליום אמר להם משה
(קמנה יד) התיצבו וראו את ישועת ה' • זו שאומרת נחזור למצרים אמר
להם (סס) כי אשר ראיתם את מצרים וגו' • זו שאומרת נעשה עמהם
מלחמה אמר להם (סס) ה' ילחם לכם • זו שאומרת נצווה כנגדם אמר
להם משה (סס) ואתם תתרישון :

עא ריש לקיש בשם ר' ינאי אמר שיתף הקב"ה שמו בישראל משל
למלך שהיה לו מפתח של פלטרין קטנה אמר המלך אם אני
מניחה כמות שהיא היא אבודה אלא הריני קובע בה שלשלת שאם
אבדה תהא שלשלת מונחת עליה • כך אמר הקב"ה אם אני מניח את
ישראל כמות שהן הן נבלעין בעובדי כוכבים אלא הריני משתף את
שמי הגדול בהם • מה מעם (יחופע ז) וישמעו הכנעני וכל יושבי הארץ
ונסכו עלינו והכריתו את שמנו וגו' ומה תעשה לשמך הגדול שהוא
משותף בנו (סס) ויאמר ה' אל יהושע קום לך ההוא דאדכרתא קם לך •
רבי ינאי אמר כל שאינו כשר כיהושע שאם יפול לא פניול ואמרו
לו קום לך אל יפול ובלבד יהיר על הצבור :

עב כתיב (ש"א ז) וישאבו מים וישפכו לפני ה' וכי מים שפכו אלא
ששפכו את לבם כמים • ויאמרו שם חטאנו לה' א"ר שמואל
לבש שמואל חלוקן של ישראל אמר לפניו רבון העולמים כלום אתה
דן את האדם אלא על שלא אוכר לפניך חטאתי וכתיב (ימיה ג) הנני
נשפט אותך על אמרך לא חטאתי ואלו אומרים לפניך חטאנו • כתיב
(מ"א יח) ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו וגו' ואליהו מקריב בשעת
איסור הבמות • א"ר שמלאי דבורא • א"ל ובדברך עשיתי כדברך עשיתי •

אור חדש
כשלת פרשה ב' ובתרגום ירושלמי וינתן בן
עוזיאל • ומה שנאמר פה לנוח כנגדם אין
פירוש לנוח בתפלה אך לתת קול המולה
ולחוסם ולבלבלם כקולו וכן הוא בתרגומים
נבלבלם לקולו וינתן וינתן יתרון • (עא) שיתף
הקב"ה שמו הגדול בישראל • דק"ל ישראל
ולא ישרון • פלטרין [פלטנטריא] קטנה •
מיכה קטנה • היא אבודה • כי קלה היא
לקחת ביד ולשאתה • קובע שלשלת • כי
היה דבוקה וקטנה למקום חזק • ואם תהיה
אבודה כי תשע למקום אחר תהא שלשלת
מונחת עליה אשר תקשרה למקומו הראשון
כשם קשר הקב"ה את שמו בישראל כי לא
יוכלו לנתקם ממנו • ההוא דאדכרתא כו' •
מה שהזכרת ומה תעשה לשמך הגדול זה
פי' ועמד לך ליפוע • כל שאינו כשר
כיהושע • הוא כבלי תענית י"ד ע"ב (וע"ה)
פרק ראשון פי' (ז') • ובלבד יודע על הצבור •
היינו שמי שכלל בשביל הצבור אכל בינו
לבינו עלמנו שפיר דמי וכ"כ תוס' כנגילה
יך כ"כ ע"ב ד"ס אין • וכ"כ בירושלמי ע"ז

(מלכיס א י"ח) ענני ה' ענני ענני בזכותי ענני בזכות תלמידי :

פרק סדר תעניות אלו

עג אמר רבי ועירא פה יעשו גדולי הצבור ואין הצבור נידון אלא אחר רובו שכן מצינו עאלמלא אמרו ישראל בהר הכרמל (סג) ה' הוא האלהים לא ירדה אש מן השמים ושרפה את הקרבנות . א"ר יעקב בר אידי מה יעשו גדולי הרור ואין העולם נידון אלא אחר רובו . שכן מצינו שכל ל"ח שנה שהיו ישראל כמגודים לא היה הרביר פתיחא עם משה הה"ד (דנכיס צ) ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה וגו' וידבר ה' אלי לאמר :

עד אמר ר' אבהו כתיב (סהלס ז) בקראי ענני וגו' בצר הרחבת לי אמר דוד לפני הקב"ה כל צרה שהייתי נכנס בתוכה (לא) היית מרחיבה לי . נכנסתי לצרתה של בת שבע נתת לי את שלמה . לצרה של ישראל נתת לי את בהמ"ק הה"ד (דס"א כג) זה הוא בית ה' האלהים וזה מובח לעולה לישראל . במדרש וכו' . ר' יוחנן ור"ל ר' יוחנן אמר אם סדרת תפלה לא יהו לך צרי עין מלמעלה אלא הכל יהו מאמצין כהך שנאמר (איוב לו) היערוך שוער לא בצר וכל מאמצי כח . ר"ל אמר

הרש

היה על פי סדור שהחור לו הקב"ה לזכר שש להקריב כנסת . וזכר זה מן הכתוב ונדכרך עשיתי פי' בדבורך וכפודתך עשיתי וכו"ל בויקרא רכס פי' כ"ב : עניני בזכות תלמידי . זה בני הנוחיס אשר היו עמדו וחקן תלות תפלתו . בזכות אחרים מטעם דאמרינן בכרכות דף ט"ב וכל סתום בזכות אחרים תולין לו בזכות עצמו : (עג) מה יעשו גדולי הרור כו' . לפני זה הוכח ביבסלמי כי כפי יוספע עבר תעניהו כדומא ונתת מיטרא ור"ח כפולרי ועבר מיטרא ומסוק סס כי בני רומאי היה נכס כר ועבר תשובה לכן הועילה לנס התענית והתפלה של ר"י וכו' נאורי היה לכס קסא ולא נכענו מפני תוכחת ר"ח לכן עלר מיטרא . וע"ו נחמר מה יעשו גדולי הדור חף כי לזיקים וזכרים סמא והתפלה היתה נשעתי אבל אם רוב הצבור עקבי לב סמא לא יושעו ה' בתפלתו כי העולם נידון אחר רוב הצבור וזרקת גדולי הדור לא תעמוד לנס : שאלמלא [שאלו לא] אמרו ישראל כו' . כי גם אלוהי לא נענה רק בשביל רוב העם אשר אמרו לא טוב הדבר לקרוא כנס כו' . סוף השעשע דכתיב וירא כל העם ויפלגו על פניו ויאמרו ה' הוא האלוהים וגו' מוכיח על התלום . כי כל זתים אמרו עוב סוכר ולכן ירדה האש מן השמים : לא היה הרביר פתיחא [לא היה מדרב] עם משה כו' . פי' כי לא דבר עם משה דרך משה מיוחדת לשון ודבר וע"ע גוס ככנלי תענית ל' ע"ב [וכע"ו] הוא כש"ל

אם סדרת תפלה לא תהא מצד פיך אלא (סהלס פא) הרחב פיך ואמלאהו (במדכס תהלס כמזמור בקראי כחוב מלמך זה יוסר כבלור ח"ל) בקראי ענני בג' דברים היה מצטער דוד עליהם והרחיב לו הקב"ה אחד על בהמ"ק וכה"א (סס קלג) זכור ה' לדוד את כל ענותו והרחיב לו הקב"ה ומצא את המקום שנאמר (דס"א כג) ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלהים . ואחד על אשת אוריה החתי שהיו ישראל מליוין אחריו ואומרים אפשר תשובה את הכבשה והרג את הרועה והפיל את ישראל בהרב יש לו תשובה והרחיב לו הקב"ה ואמר לו (ס"ג צ"ג) גם ה' העביר מאתך לא תמות . שלישיית שהיו ישראל אומרים מה דוד סבור שהמלכות נשתל מבת שבע הרחיב לו הקב"ה שנאמר (דס"א כג) הנה בן נולד לך וגו' כי שלמה יהיה שמו וכי כל הבנים אינן נולדים ומהו נולד לך לדומאתך מן הטייא דילך ע"י מי ע"י נתן הנביא שנאמר (ס"ג צ"ג) וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידיריה :

ע"ה אמר רבי ברכיה פעמים שהגשמים יורדים בזכות אדם אחד בזכות שדה אחת בזכות עשב אחד ושלישתן בפסוק אחד הם (זכריס י) שאלו מה' מטר וגו' ומטר גשם יתן להם לאיש עשב בשדה לאיש ולא לאנשים . לעשב ולא לעשבים . לשרה ולא לשרות . א"ר יוסי בר בון בזכות ג' דברים הגשמים יורדים . בזכות הארץ . ובזכות החסד . ובזכות היסורין . ושלישתן בפסוק אחד (איוב לו) אם לשבט אם לארצו אם לחסד ימציאהו :

פרק בשלשה פרקים

עו רבי מונא אמר בין כמ"ד בט' לחודש הובקעה העיר בין כמ"ד ביי"ו בתמוז מיום שהובקעה העיר ועד יום שחרב הבית כ"א

הרש

סודך ותפלתך יסעך אשר נוכחת מוס כי אין כמרום מי ס"ח כצרכך ואין אומן וכה אשר יקום לסופיע . ומזה מוכיח ר"י כי המסדר ומעריך תפלתו אין לו לרי עין מלמעלה אשר לא יראו בליתו אין לו לרי עין מלמעלה אשר (ר"ל) [רשב"ל] אמר כו' יהוה מפרס את הכתוב היערוך שוער לא בלר האם ערכת שוער בלי סס גר . וכל מאמני כה האם אמלת כהך ככל עון תפלתך כי שועק למה לא שמע ה' בקולך . וע"ה כנסהדרין מ"ד ע"ב [וכע"ו] הוא פ' שני ס' [כ"ג] ובש"ל פ' כ"א ורשב"ל אומר ערך שוע כלפי כוראך כדי שלא יהיו לך זמים מלמעלה וזה סותר דברי ירושלמי פס : (ע"ה) פעמים שהגשמים יורדים כו' . זה הוא ביבסלמי הלכס ב' כסס ר' כריס ר' הלבו ספא כסס ר' לעזר ובכנלי תענית ט' ע"ב כסס ר"ל מנין למטר ככנלי יחיד דכתיב סאלו מ' מטר וגו' . ופי' המאמר כי לפעמים ודו הגשם על סדה איש אחר בזכותו ועל סדוס חקרים לא יסיה מקר' . ופעמים גם לאיש אחד

האמר

ירושלמי פרק רביעי תענית

יום • א"ר אלעזר הדא סימנא (יכמיה א) מקל שקד אני רואה מה הלח
הזה משהוציא את נצו ועד שהוא גומר פירותיו כ"א יום כך משהובקעה
העיר עד שחרב הבית כ"א יום • מאן דאמר באחד באב חרב הבית
במ' לחודש הובקעה העיר • ומ"ד במ' באב חרב הבית ב"ז בתמו
הובקעה העיר • א"ר יוחנן אלף פרחי כהונה ברחו ונתהבהבו לתוך
קלתותים של בהמ"ק וכולן נשרפו מיד ולא נשתיר אלא יהושע בן
יהוצרק הה"ד (זכריה ג) אוד מוצל מאש :

מסכת מגילה פרק ראשון

עז רבי יוחנן ור"ל חד אמר נביאים וכתובים עתידים ליבטל וחמשה
חומשי תורה אין עתידין ליבטל מה טעם (זכריה ה) קול גדול
ולא יסף • ר"ל אמר אף מגילת אסתר והלכות אין עתידין ליבטל •
נאמר להלן ולא יסף ונאמר כאן וזכרם לא יסוף מורעם • והלכות שנהא
(מקנ"ג) הליכות עולם לו • כתיב (זכריה יב) ויהי כל הארץ שפה אחת
ודברים אחדים • ר"א ור' יוחנן חד אמר שהיו מדברים בשבעים לשון •
והרינא אמר שהיו מדברים בלשון יהודי של עולם לשון וקודש •
עז אנמונינוס אמר לרבי מוכלני את מלויתן לעלמא דאתי א"ל אין •

א"ר

האומר ב"ז בתמו הובקעה העיר נחמד הבית
כתשע בלב • ויסי לשיסס כ"א יום ב"ז
הקקש לבין הסוכן • אף פרחי כהונה
לפניו בירושלמי שמונים אלף ונתהבהבו לתוך
קלתות • קלתותם הוא מערות ומחילות •
ומל ונתהבהבו ליתא בירושלמי ולמות
הוא כי הלא נאמר אה"ו וכולן נשרפו (מ"ד) •
(עז) נביאים וכתובים עתידים ליבטל כו' •
כי ליכא מיד דכתיבי כנבאים וכתובים
ולא כתיבי באורייתא ובדאיתא דתענית דף ע'
ע"א (ובע"ז הוא ס"א ס' ל"ו) וכתב שס רש"י
ז"ל שהתחם הוא יסוד לכתיבים וכתובים
ובכזו יזן על לתמו סתן מן התורה עכ"ל
ולפ"ז גם אס נביאים וכתובים יבטלו יקום
העיקר • ודבר ה' יקום לעולם • ולא יסף •
ונתרגומין ולא פסק כי קול התורה לא יפסק
לעולם נאמר כאלו וזכרם לא יסוף מורעם כו'
כבר הקשה ב"ס מלאה ג"ס וז"ל הלא הפסוק
אומר כנאמו וזכרם לא יסוף מורעם ויקום
לדור דורים • וגם סתוב כנבילים הוא מוכר
יותר על קיום לעד מהכתוב בתורה וגו"ל לא
מטי כלל ותיק דדוק גדול • וקדוב לומר
משום דאמרינן כדכתיב בסוף פרק ראשון
(ובע"ז הוא ס"ס כ"ה) כי לעתיד יהיה קיבוץ
גלות עיקר וי"אח מלרים ע"פ ע"א וס"ד כי
גם זכירת המגילת חסיה טפלה כאלוה זמן מן
הזמנים לכן יתיף מגו"ל כי לעולם חסיה עיקר
וכמו התורה וכמו"ל לפני זה • והטעם כזה י"ל
משום דאמרינן כשנת ס"ה (הוא בע"ז) פרק
ע' ס' נ"ה) כי כתיב אחרונה קבלו ישראל את

ירושלמי פרק ראשון מגילה

אמר ליה מן אימר פסחא לא אוכלתני ומלויתן לעלמא דאתי
מוכלתני • א"ל ומה נעביד לך באימר פסחא כתיב (שמות יג) וכל ערל
לא יאכל בו • כיון דשמע בן אול וגור גרמיה אתא לגבי רבי אמר ליה
חמית גורית • א"ל בדודי לא אסתכלית מן יומי ובדידך אסתכלית •
ולמה נקרא שמו רבינו הקדוש שלא הביט במילתו מימיו • הדא אמרת
דאתנינא אנמונינוס ומילתון דרבנן אמרין דאתנינא אנמונינוס • דמר
חוקיה ורבי אבהו אמרין אס באים גרי צדק לעתיד לבא אנמונינוס
יבא בראש כולם :

מסכת הגינה פרק ראשון

עט אמר ר' יהושע ב"ל מנין שכל המקיים מצות ראיה כאלו מקבל
פני שכונה מן הבא (זכריה טו) שלש פעמים בשנה יראה
כל זכורך את פני ה' אלהיך • עני וידו רחבה קורא אני עליו (עז) איש
כמתנת ידו • עשיר וידו מעומה קורא אני עליו (עז) כברכת ה' אלהיך
אשר נתן לך :

פ רבי יודן נשיאה שלח לר' חייא ולר' יוסא ולרב אמי למיעבר בהלין
קרייתא דארעא דישראל לאתקנא להו סופרין ומתניין עלון
לחד אתר ולא אשכחון תמן לא סופרין ולא מתניין • אמרי להו איתתון
לן נטורי קרתא • אולון ואיתתון לון סנטרי קרתא • אמרי להו אילין אינון
נטורי קרתא • א"ל ספרייא ומתנייא הה"ד (תהלים קכו) אם ה' לא
יבנה בית שוא עמלו בוניו בו וגו' • רב הונא אמר מצינו שויתר הקב"ה
על עבודת כוכבים ועל ג"ע ועל ש"ד ועל מאסם בתורה לא יותר להם
מה טעם (יכמיה ט) ויאמר ה' על עובם את תורתו • על עבודת כוכבים
וג"ע וש"ד לא נאמר אלא על עובם את תורתו :

אור הדש

הפסח בעוס"ז איך תאכלני מלויתן לעתיד
והסיב לו ר' כי זה הוא גזרת הכתוב וכל ערל
לא יאכל בו גם אס הוא ישראל • כיון דשמע
כן • דמנת מילה חביבה כ"כ להקב"ה • אול
וגור (גרמיה) • הלך ומל את כשרו • חמית
גורית • ראה כי נמול אנכי • ובירושלמי חמי
גזרתי ראה את מעלתי • ואמר לו אס כמילתי
לא הכעת מימי • ולכן נקרא רבינו הקדוש •
ואין חביט כמילתך • ומלהן דרבנן אמרין כו' •
ס' וכן אמרו רבנן כי אתנינא • ומביא את
דכרי רבנן וזה חוקיה ור"ל (ובירושלמי כש
ר' אלעזר) כי אנמונינוס הוא ראה גרי הצדק •
וע"ז כזה דף ע' י"ב ובתוד"ס אמר ליה
כו' בסוף הדבור :

(עם) את פני האדון ה' יבי' ואשר לראות פני
האדון ה' • אלא מעלה עליו הכתוב כאלו
מקבל פני השכינה (ק"ע) • עני וידו רחבה
כי הוא ותיק ודובי (והאמאר זה הוא שם בהלכה
ס') • עשיר וידו משמחה • כי הוא כילי וקטן •

פא רב אמר (תהלים לא) תאלמנה שפתי שקר יתחרשן יתפרכן ישתתקן יתחרשן כמה התימר (שמות ד) ויאמר ה' אליו מי שם פה וגו' יתפרכן כד"א (נחלמיה לו) והנה אנהנו מאלמים אלומים ישתתקן כמשמעו הדרובות על צדיק צדיקו של עולם עתק דברים שהעתיקו מבריותיו בגאווה ובוז זה שמתנאה לוטר אני דורש כמעשה בראשית סבור שהוא כמתנאה אינו אלא כמתבוה א"ר יוסי המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב המתכבד בכבוד חי העולמים לא כ"ש מה כתיב בתריה מה רב טובך אשר צפנת ליראוך אל יהי לו במה רב טובך א"ר לוי (משלי כה) כבוד אלהים החתר דבר עד שלא נברא העולם וכבוד מלכים חקר דבר משנברא העולם:

פב אמר רבי אבהו בב' אותיות נבראו העוה"ו והעוה"ב שנאמר (ישעיה כו) כי ביה ה' צור עולמים צייר עולמים ואין אנו

אור חדש

אשר יעשה האדם יש תקוה לו כי יסוב מרעתו לתקוה על דברים הנכבדים ממנו אשר פכה ויתננה אהל אם הוא מואס בתורה וכושר בעיקר אין תקוה לפיו כי יסוב ולכן יתנה אף ה' בו ויתר (פא) רב אמר יתננה אף ה' בו ויתר (פא) רב אמר (ובכחלמיה כה) פ"א ויתר המאמר כוס כס רבי הוה בשם בר קפרא: יתחרשן יתחשן כהם אשר איננו שומע וליננו מדבר ומבא ע"ו הססוק מי שם פה לאדם או מי יבוס אלם או תכס או סקה או עור והנה פקח ועור הוא דבר וספוקי ואלם ותכס הוא הספוקי מן מי שם פה לאדם ופס אמר כמתבו כי שפת שקר אשר טוב הוא בהוראתו עם פה תאלמנה ויכלול בין אלם ובין תכס: יתפרסין עינין קשרים (מ"ב) ומבא ע"ו הססוק והנה אנהנו מאלומים אלומים ות"א ופא אנהנו מאשרין אשכנזי"כ רש"י ז"ל שם ועל ישתתקן א"ר רביה כי זה הוא משמעות תהלה: דברים שהעתיק מבריותיו יתננה נאמר ולא כמעשה כראשית כשנים ולא כמתכבד ביהודי וכל העוסקל כהרבעט דברים רחוי לו (עוב ויפס סיה לו) כאלו לא בא לאדם (אם לא בא לעולם) מה למעלה ומה למטה מה לפניו ומה לאחור ולדעתו סכל דבר אחד הוא כי התושה כמעשה כראשית כבחיאת הכשמים והרצון יביול את הוילר בזמן וישגה לאמר כי יש זמן גם להוילר כראשית ויבוא לשאלו מה לפניו ומה לאחור והתושה כמעשה כמתכבד מה כאלהות וישגה לאמר כי יש גבול ומקום להקב"ה וישגה לאמר כי יש מקום נעדרו וע"ו מסיים המשנה כל שלא הם על כבוד קונו (שיגבילנו בזמן ובמקום ובמ"ש רז"ל כי זה העובר עוברים כסתה וואמר מי ראוני כי הוא מגיביל את הקב"ה במקום) רחוי לו כאלו לא בא לעולם והכל עם אחד הוא כי האדם נוצר מוגבל במקום ובזמן וגם דעתו מוגבלת היא כאלם והוא בחקירתו יעז

יודעים איזה מהם נברא בה"א ואיזה מהם נברא ביו"ד אלא ממה דכתיב (נחלמיה ג) אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה"א בראם הוי א מ' העוה"ו נברא בה"א והעוה"ב ביו"ד מה ה"א חסר מלמטה רמז לב' באי עולם שהם יורדין לשואל מה ה"א יש לה נקודה אחת מלמעלה רמז לאחר שהם יורדים הם עתידים לעלות שנאמר (ש"א ג) ה' ממית ומחיה מוריד שואל ויעל מה היו"ד פתוחה מכל צדדיה כך יש פתח לכל בעלי השוובה מה היו"ד כפופה כך כל באי עולם (האדוקים מחזיקין מפני דיון) עתידים לכפוף (וכמה) לזונהפכו כל פנים לירקון וביון שראיה דוד כן החזיל מקלם בב' אותיות הללו (תהלים קנ) הללו יה הללו אל בקדשו (שם) כל הנשמה ההלל יה:

פג ארבעה נכנסו לפרדס וכו' (וכתוב בסוף) אחר הציץ וקציץ בנטיעות ומנו אחר זה אלישע בן אבויה ואמר עליו שהיה הורג רבי הורה דבר הוה חמי הלמיד משבח באורייתא הוה קשיל ליה ולא עוד אלא כד הוה עליל לבי וערא והוה חמי מלייא יתבין קמלי ספרא אמר מאן אלין יתבין ועברין הכא אומנייא דדין בניו אומניא דדין נגר אומנייא דדין צייר כיון דהוון אלין שמעין כן הוה שבקין אולין לון ועליו הכתוב אוכר (קלם ה) אל תתן את פיך לחשיא את בשרך וגו' וחבל את מעשה ידך שחבל את מעשה ידיו של אותו האיש אף

אור חדש

(וע' בזה בל"ח סי' ה') והנה הסוס הוא זמן המעשה והעוה"ו הוא התכלית אשר יעמוד האדם להשיגם וז"ש ה' העולם הזה נברא כה"א כי הוא הסוס ועולם המעשה ועוה"ב נברא ביו"ד כי הוא העתיד ועולם התכלית ולא יעשה האדם לומר כי העוה"ו הוא התכלית ועליו מרגזו ביו"ד ועולם הכשמות מרגזו כה"א ויוכס על סוס על עבד אשר ממנו לוקח אל התכלית: מה ה"א חסר (פתוח): מלמטה כו' כי האדם למטה אין לו יסוד כי מהם יבול נשתה ויסודו הוא למעלה כה"א וכשמים וזה מה שמבקש ומ"א רמז בתמונת הס"א: מה סיו"ד פתוח מכל גו' בירושלמי הגירסא מה ס"א פתוח מכל גו' ובכ"ל כל זה ליתא וגם ס"א מלך הימין ס"א חסר סתום וע' במנחות כ"ש ע"ב (ובע"ו) הוא פסוק שלישי אות ג') ויש גירסא אחרת ויש גירסא בירושלמי מה ס"א פתוח מן הכד וקאי על הרגל כה"א הקטוע: וזה נכון וישנו דברי הירושלמי לפ"ו עם דברי הנבלי ע"ש ועם דברי הכ"ר אשר יק' לנו בשם הלון: אבל גירסת הע"ו אין לו שם: כי מה ליו"ד העתיד על עוה"ב לתכבה אשר היא ק בעולם העשק וזה בעוה"ו: כך כל חלי עולם כו' וזה לעולם כה"א ועולם העמיד אשר ע"ו מורס סיו"ד נקום ה' למשפט או כולם יכופו ראשם וברושלמי הגירסא משונה פ"א אף כשונים אהז ס"א: התחיל מקום כה"א אותיות אשר זה הוא חלק האדם

באשר נשמה כאלם: וזה הסוס והסוסים: (פג) רבי תורה: פ"ו התלמידים וחבירי בית הספר: מלשון אשר עסקתי ודביתו: וכן התרגום מן יוסי ואומן את הדסם התרגום מרגים: וכן נקרא רביה סילר האמון: והספוקים מן שנים סורג היא סהרגס בלשון: יען כי דבר על לשם לעשות את התורה וללכת בשבכות לשם: ואם ראש תלמיד סהיה מתפאר בתורתו דבר על לבו לעזבה ולתעבה: ודבר מילתא אהר וקטיל ליה וכספרי תלם פיסקא רנ"ב ובמ"ר פ' פתח כ"א ליתא איתא שהתחיל את האדם קשה לו מן הסוכנו: ולא עוד כו' ס' דהסוף עוד לחשוב כי סהיה את עצמו לזר לביה וועדא וזה בתהדים אשר שמה יתאסרם עינים לשמוע לקח מפני מוריסם וראש את העינים לפני המורה: ואמר לשם למש שבו אלם פה: אומניתיא (אומניתיא) דדין כו' פ"ו התלמידים סהיה סוס לסיוד כוהים כתיים: וכשרונות של זה סהיה סוס לסיוד נגר ותריש עינים ושבירות של זה סהיה לסיוד אור ציורים: ואם זה לסיוד חייש: וכל זה הנין מתכונה כל נער ונער: ולכן יען לשם כי יעזבו את התורה אשר אין לשם תועלת כה' וילמדו את המלכה אשר לזה נוצרו בתבונתם: ובהם שמעו בקולו ועזבו את בית הספר: וי כו' למי'תהם: וכחמת טוב תורה עם דרך ארץ: ולא נאחזו במלכה: לכד ולספיק את ס' ואת מוריתו אחרי גו': אף כשעת הגזים: (אוף כשעת עקרת) כשעת שגורו

בשעת הגזירה היו מטענין לון מטולין בשבת והוי מתכוונין מטעון תרו
 ויד מטול משום שנים שעשו מלאכה וכו' אמר אטעיונן יהדיין והויין
 מתכוונין מפרק בכרמלית משום שלא להוציא מרשות היחיד לרשות
 הרבים אמר אטעיונן וכו' :

איר חדש

בגורו על ישראל לעבור על התורה. וימי
 לרה היה להם ותהי הגזירה כי לו ישמרו את
 השבת ויעשו כו מלאכה והטעמו עליהם מבל
 כבאת ביום וראו ישראל כי שני אנשים יבאו
 משא אחד ויהיו שנים טעמא מלאכה אחת
 ופטורים כדליתא בשבת דף ג' ובדף ל"ב ע"ב.
 ואחר ג' ה זאת את אנוני לורדי ישראל ויעדלמו
 כי יטענו משא על כל אחד לבדו. והמה עשו
 כדברו: יהיו מתכוונין מפרק בכרמלית כו'.
 גם מאלו הלאיקי' ענה נהמנט מאיכוד דאורי'
 כי פרקו את מבלס מעליהם בכרמלית והניחו

שם וסיה העקירה ברה"י והגתה בכרמלית
 ואח"כ הרימו שנית המשא על שכמם בכרמלית
 והולילו לרה והניחו שם. והיתה העקירה
 בכרמלית והגתה ברה"י. וכל זה איננו אסור
 רק מדרכנן. ואחר לזה ללורדי ישראל שיטענו
 עיניהם כלי זכוכית אשר לא יוכלו להניח
 מכרמלית ולהרים שנית כי ישברו. ויהיו
 מוכרחים להוליא המכא מרה"י לרה כלי
 הפסק. וכל זה יען מצימות להדיח את
 ישראל מתורת אבותיהם :

